TARÎKATTA

RÂBITA

VE

NAKŞBENDÎLİK

İLAVELİ
4. BASKI

Feriduddin AYDIN

tevhid
BASIM VE YAYIN

Tarîkatta
RÂBITA
ve
Nakşbendîlik

Tevhid Basım Yayın
İstanbul, 2018

Furkan Basım ve Yayınevi: Tarîkatta Râbıta ve Nakşbendîlik
Feriduddin AYDIN

Teknik Hazırlık: Dizgi
Ali TURNAGiL
Düzeltmeler
Hilal ATINÇ
Baskı
Coşkun Tek. ve Yay. Hiz.
Sertifika no; 32326

İletişim: E-posta
tevhiddergisi@gmail.com
Telefon
0 545 762 15 15
Posta
P.K. 51 Güneşli Merkez PTT
Bağcılar/İstanbul
Merkez
Kirazlı Mh. Mahmutbey cd. No:120/A
Bağcılar/İstanbul

ISBN: 978-605-67724-1-2
4. Baskı

Genel Dağıtım
İstanbul: Tevhid Kitabevi, 0 (545) 762 15 15
Kirazlı Mh. Mahmutbey Cd. No: 120/A Bağcılar/İstanbul
Ankara: Tevhid Kitabevi, 0 (543) 225 50 48
Kazım Karabekir Mh. 2061. Sk. No: 18 Etimesgut/Ankara
Diyarbakır: Tevhid Kitabevi, 0 (536) 680 82 76
Kaynartepe Mh. Gürsel Cd. No: 90/A Bağlar/Diyarbakır
Konya: Tevhid Kitabevi, 0 (543) 223 50 49
Mengene Mh. Büyük Kumköprü Cd. No: 78/A Karatay/KONYA

YAZAR HAKKINDA

1945 yılında Muş'ta doğan yazar **Feriduddin AYDIN**, Hz. Hasan'dan devam eden Haşimî Hanedânı'nın 35'inci kuşağındandır. Ataları 1258 de Moğolların saldırısı üzerine Abbasîlerin başkenti Bağdat'tan göç ederek Siirt'e gelip yerleşmişlerdir.

Yazar, asırlar boyu ilimle haşir neşir olan ve nesillerine miras olarak bilgi birikimlerini bırakan ailesinin geleneğine uyarak, *-hem Türkçe, hem kendi ana dili olan Arapça-*, köklü ve çok yönlü bir eğitim aldı. Multilingual olarak yetişen yazar, aşina olduğu yabancı diller sayesinde ve hayata atıldıktan sonra edindiği deneyimlerle geniş bir ufuk kazanandı. Türkiye'de son yüzyıl içinde din, dil ve ahlakta yaşanan yozlaşma ve çöküş süreçleri üzerine çeşitli araştırmalar yaparak *(Arapça ve Türkçe)* birçok eser verdi. Bunlardan biri de elinizdeki "**TARÎKATTA RÂBITA VE NAKŞBENDÎLİK**" adlı çalışmadır.

Bin yıl boyunca İslâm'a bulaştırılmış çeşitli bid'at ve hurafelerin bir sonucu olarak günümüzde yaşanan din ve düşünce kaosu üzerine yazarın birçok çalışması bulunmaktadır. Bu eserinde Nakşbendî Tarîkatı'nın, tarihi serüvenini kaleme alan yazar, adı geçen akımın kaynağını, yapılanma süreçlerini ve toplum üzerinde bıraktığı etkilerini belgesel kanıtlarla ve çarpıcı açıklamalarla deşifre etmektedir. Bu bakımdan kitap, *-özellikle panteist, antropomorfist ve teomorfist inanışları yaymaya çalışan çok tanrılı mistik akımların ve paganizmin yıkıcı etkilerine karşı-* Kur'ân ve Sünnet ekseninde tevhidi eğitim veren şahıs ve kurumların yanı sıra, aynı zamanda ilim adamlarını, eğitimcileri ve sosyologları da yakından ilgilendirmektedir.

Yayınevimiz, okuyucuyu derinden düşündürebilen bu eseri, kültürümüze katkı sağlayacağı umuduyla bilgi dünyasına kıvançla sunar.

Tevhid Basım Yayın

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

Râbıta nedir?

Bu soru, özellikle yakın bir geçmişten beri pek çok insanın zihnini meşgul etmektedir. Çünkü ne ilginçtir ki XIX. yüzyılın başlarından bu yana **Nakşbendî Tarîkatı**'nın önemli bir kuralı haline getirilmiş bulunan râbıtanın asıl kaynağı ve içyüzü hakkında *(bu tarîkatın çağdaş rûhânîleri de dahil)* hemen hiç kimsenin etraflı bir bilgisi yoktur!

Tarîkatlar zaten kapalı, mistik kurumlardır. Bu nedenle dış dekorlarının arka planında gizli kalan ve halk tarafından pek bilinmeyen çok ilginç inanış ve tapınma şekilleri, âyin ve törenler, söylem ve kavramlar vardır. Bunların kaynakları ve amaçları ise hem çok çeşitli, hem de son derece çetrefil, karmaşık ve mitolojiktir. Türk toplumunun muvahhid mu'minlerden, hatta genelde dünya Müslümanlarından farklı biçimde gelişmiş olan din anlayışı, büyük ölçüde bu olgudan etkilenmiştir.

Onun için bu bakış açısının temelindeki gerçek nedenleri gün yüzüne çıkarmak ve bu suretle yüzyıllar önce yapılmış olan birtakım yanlışlıkları düzeltme imkanını bulmak amacıyla bu kurumların ve doktrinlerinin çok esaslı şekilde araştırılması gerekir. Çünkü özellikle Türkleri, İslâm adına tarih boyunca bu kurumlar yönlendirmiştir.

İşte râbıta, bu mitolojik ve mistik yumağın örgüsü içinde çok önemli bir yer tutmaktadır.

Son yıllarda Türkiye'de yaşanan kavram kargaşası, her ne kadar içinden çıkılmaz bir düşünce kaosunu birlikte getirmişse de, denebilir ki bu durum bazı mistik ve felsefi terimlerin az veya çok deşifre olmasını da sağlamıştır.

Kavramlar etrafında tartışmaların kızışmasıyla birlikte, tarîkatların dışında kalabilmiş olan birçok kimse, son zamanlarda râbıta hakkında kuşkuya düştüler ve birtakım arayışların içine girdiler. Bu gelişmelerin sonucu olarak ilginç sorular gündeme geldi. Çünkü İslâm'ın, kitap ve sünnetle belirlediği ibâdetler mu'minler tarafından, *-aynı zamanda Müslümanların büyük çoğunluğu tarafından-* kesin ve açık şekilde bilinmekte ve **Hz. Peygamber** (s)'in bizzat uyguladığı biçimlerde bu ibâdetler, gerek mu'minler, gerekse azımsanamayacak sayıda Müslümanlarca yaklaşık 1500 yıldır uygulanmaktadır. Oysa râbıta, çoğunluğu Türkiye'de yaşayan ve sadece Nakşbendîler olarak bilinen bir azınlık tarafından ve büyük ölçüde gizli olarak bir ibâdet havası içinde icra edilmektedir.

İşte bu noktalar çok esaslı şekilde incelendikten sonra hazırlanmış olan bu çalışmanın temel amacı râbıtayı belgesel olarak ortaya çıkarmaktır. Ancak hemen eklemek

gerekir ki aslında bu kitap, son yıllarda gözlenen İslâmî uyanışın ve aydınlanma özleminin bir ürünü ve gerçekleri yakalama arayışının bir cevabıdır.

Çünkü Müslümanlar, hız ve iletişimin getirdiği avantajlar sayesinde ele geçirdikleri ipuçlarıyla âdetâ iz sürerek şimdiye kadar kapalı kalmış birçok mesele hakkında büyük bir hırsla aydınlanmak istiyorlar. Onların bu susamışlığının temelinde ise başlıca iki amaç vardır.

Birincisi: Aydınlanarak İslâm'ın, bütün çarpıcılığıyla güzelliklerini görebilmek ve onu, hapsedildiği tozlu raflardan indirmek ve hayata geçirmektir.

İkincisi ise: İslâm'ın yüzyıllardır, gerek sosyal ve toplumsal yaşamdan soyutlanmasında, gerekse orijinal değerlerinin çarpıtılarak yozlaştırılmasında etkin olmuş bütün nedenleri öğrenmek ve bunları ortadan kaldırmaktır.

İşte elinizdeki bu kitap, yukarıda özetlenen iki amaçtan özellikle ikincisinin, belli sınırlarda gündemini hazırlamaya yöneliktir!

Kitap, iki ana bölümden oluşmaktadır:

Birinci bölüm, tarîkat kaynaklarına göre râbıta hakkında genel bilgileri içerir .

İkinci bölüm ise, râbıtaya ilişkin çok yönlü analitik ve eleştirel değerlendirmelerden oluşur.

Bu çalışma eğer gerçeklerin yakalanmasında ve özellikle vicdanların, kitaba uydurulmuş bazı şirk biçimlerinden temizlenmesinde Müslümanlara ışık tutacak olursa, sonuç bütün tevhid ehlini sevindirecek ve bu mutluluktan bizim payımız da elbette ki büyük olacaktır.

Bu hayırlı amacın gerçekleşmesi ve **katıksız bir tevhid ve imanın** gönüllere yerleşmesi için Allah Teâlâ'ya dua ediyoruz.

Feriduddin AYDIN [1]

1. Yazarın asıl adı Feriduddin Aydın'dır. Türkiye'de kısaca Ferit AYDIN, İslâm dünyasında ise فريد صلاح الهاشمي diye tanınır.

Dördüncü Baskının Önsözü

Bu çalışmamızın, üçüncü baskısının kısa süre içinde tükenmiş bulunması, sadece kitaba karşı duyulan rağbeti değil, aynı zamanda onun ne kadar önemli bir boşluğu doldurduğunu da kanıtlamaktadır. Kitabın, özellikle irşâd ve ıslah mesajlarını yöneltti̇ği kitleler tarafından şimdiye kadar suskunlukla karşılanmış olması, içeriğinin bilimselliğini ortaya koymuştur.

Bununla birlikte itiraf etmek lâzımdır ki bundan önceki baskılarda gözden kaçmış bir takım dizgi hataları kitabın yazı disiplinine ve ciddiliğine maalesef gölge düşürüyordu. Bu kez hem söz konusu hatalar giderilmiş, hem de kitap yeniden dakik bir şekilde gözden geçirilmiştir; lüzumlu yeni ilâvelerle, gerektiği yerlerde okuyucuyu aydınlatacak açıklamalar yapılmıştır.

Özel kavramların yazılışında esas alınan transkripsiyon sistemine ve belli yerlerde kullanılan özel karakterlere ilişkin olarak şu önemli noktaların bilinmesinde yarar vardır:

1. Kitapta yoğun olarak **Arapça ve Farsça** bileşik isimler ve çeşitli dînî ve tasavvufî terimler yer aldığı için, Türkiye'de İlâhiyât Câmiası tarafından kabul edilmiş bulunan transkripsiyon formülleri kullanılmıştır.

2. Bir çeşit Türkçeleşmiş, ya da yerli dile geçmiş bulunan **Arapça** ve **Farsça** adlar ve terimler aynen kullanılmış ise de kitabın yabancılar tarafından da ilgiyle karşılandığı göz önüne alınarak bu adların ve terimlerin yazılışında Batı dillerine ait (Q, W, Sh) gibi özel karakterler kullanılmıştır. Bilhassa çağdaş oryantalistlerin de sözcükleri orijinal fonetiklerine uygun biçimde seslendirebilmelerini sağlamak amacıyla, bu adlar ve terimler, ayrıca parantez içinde ve farklı kalıplar halinde verilmişlerdir. "**Ebubekr-i Sıddıyk (Sıddıyq)**" gibi.

Ancak bunlardan, Türkiye'de -belli mistik çevreler ve ilim erbabı dışında- kimsenin pek duymadığı isimler ve ıstılahlar ise sırf Batı formülleriyle verilmişlerdir. Örneğin: "**el-Hadâik'ul-Verdiyye**" yerine, "**al-Hadâiq'al-Wardiyya**"**;** "**hatm**" yerine, "**khatm**" "**hâcegân**" yerine, "**khuwâjagân**" ve "**Cedd b. Kays**" yerine; "**Jadd b. Qays**" gibi…

Bilindiği üzere, Arap alfabesinin yedinci harfi olan **(خ)**, -Türkiye'nin dışında- Latin harflerinden oluşturulan bileşik **(kh)** karakteriyle, yirmi birinci harfi olan **(ق), (q)** karakteriyle, yirmi ikinci harfi olan **(ك), (k)** karakteriyle seslendirilmektedir.

Bununla birlikte Arapça kitapların, *-Latin harfleriyle yazılı adları-* ayrıca Arap harfleriyle de yazılmış, böylece bu isimlerin doğru okunması kolaylaştırılmıştır; "**al-Hadâiq'al-Wardiyya الحديقة الوردية**" ve "**Jadd b. Qays جد بن قيس**" gibi…

Stratejik mahiyetleri itibariyle son derece önem taşıyan, fakat türlü çekincelerle ilim adamları ve araştırmacılar tarafından şimdiye kadar gündeme taşınmaları göze alınamayan bazı konulara bu baskıda yer verilmiştir. Toplumu gerçeklerle yüzleştirmenin, ilim ehline yüklediği ağır sorumluluktan yola çıkılarak bu risk alınmıştır. Bu hassas konuların başında ise iki kavram yer almaktadır: **İslâm** ve **Müslümanlık**. Yüzyıllardır birbirine karıştırılan bu iki kavram üzerinde, *-belgeler ve bilimsel kanıtlar eşliğinde-* durulmuştur.

Çalışmamızın metni içerisinde *-belgelendirme amaçlı-* birçok alıntı mevcuttur. Tabiatıyla bu alıntılar üzerinde herhangi bir değişiklik yapmak söz konusu olmadığı için, oldukları gibi aktarılmış ve hatta yazılım, transkripsiyon ve noktalama hatalarıyla birlikte verilmişlerdir.

Kitabın herkese faydalı olması dileğiyle…

Feriduddin AYDIN

BÖLÜM-I
TARÎKAT KAYNAKLARINA GÖRE RÂBITA HAKKINDA GENEL BİLGİLER

"Râbıta" Kelimesinin Sözlük ve terim anlamı:

Râbıta: Arapça "**rabt** ربط" kökünden türetilmiş bir kelimedir. Sözlükte birleştirmek, bitiştirmek, iliştirmek ve bağlamak anlamına gelmektedir.

Arap ülkelerinde, **(Rabita'tul-Udebâ** رابطة الأدباء=*Edebiyâtçılar birliği)* ve **(Rabita'tul-Qurrâ'** رابطة القرّاء=*Kur'ân Hafızları Cemiyeti)* gibi adlar altında çeşitli dernek ve kuruluşlar vardır ki bu isimler, aynı mesleğe mensup kimselerin belli bir amaçla bu kuruluşların çatısı altında bir araya gelmiş olduklarını ifade etmektedir. Yani bu bileşik adlar içindeki "**râbıta**" kelimesi, söz konusu birliği anlatmak için kullanılmaktadır. İşte bütün bu ayrıntılar, "**râbıta**" sözcüğünün lügatteki genel anlamı hakkında bize yeterli bir bilgi vermektedir.

Kelimenin, konumuz açısından ifade ettiği özel anlama gelince, bir tasavvuf terimi olarak *(daha doğrusu* ***Nakşbendî Tarîkatı****'nın kurallarından biri olarak)* râbıta: **Mürîdin, kendini mürşidi ile yüz yüze gelmiş varsayıp ondan feyiz aldığını** *(ondan metafizik anlamda güç aldığını ya da nurlandığını)* **zihninde canlandırması** demektir.

Râbıtanın ne ifade ettiğini ve "*ne yüce fazîletlerden, ne büyük erdemlerden olduğunu, çeşitli manevî ve lâhûtî hallerin râbıta ile nasıl yaşandığını ve bu yüzden ne yüksek mertebelere erişildiğini*" anlatan yazılar; râbıtanın Kurân-ı Kerîm'e ve Rasulullah (s)'ın sünnetine dayandığı yolunda ortaya atılan iddialar, son zamanlarda toplumu meşgul etmiştir. Hatta sırf bu konuda birkaç kitapçık bile kaleme alınmıştır. Ancak bu yazılar, üslûp ve anlatım bakımından çok rasgele ve dağınıktır. Dolayısıyla "*Râbıtanın Uygulanış Biçimi ve Şartları*" başlığı altında daha sonra verilecek olan sistematik bilgiler, Nakşbendîler tarafından şimdiye kadar gelişigüzel yapılmış açıklamaların, söylenmiş ya da yazılıp çizilmiş sözlerin derli toplu bir özeti olacaktır diyebiliriz.

***

Râbıtanın Değişik Tanımları:

Râbıta, Nakşbendî Tarîkatı'nın kurallarından biridir. Ancak zaman içinde kurumlaştırılmış olan râbıtanın, bütün tarîkat öncüleri tarafından onaylanmış, ya da üzerinde görüş birliğine varılmış çok net bir tanımı yoktur. Bununla birlikte gerek manzum, gerekse düz ifade olarak yalnızca birkaç kişi tarafından yaklaşık bir dille, râbıtanın ne olduğu anlatılmaya çalışılmıştır. Fakat başta **Hâlid Bağdâdî** olmak üzere bu şahıslar, meşruluğunun da ötesinde onun kaçınılmaz gerekliliğini, hatta râbıtanın, kaynağını Kurân-ı Kerîm'den ve Rasulullah (s)'ın sünnetinden aldığını kanıtlamak için olağanüstü çaba sarf etmişlerdir. Buna rağmen yaptıkları açıklamalar

eskilerin tabiriyle: "**Efrâdı câmi' ağyârı mâni'**" değildir. Yani râbıtayı her bakımdan tanımlayan ve onun başka bir şeyle karıştırılmamasını kesin biçimde sağlayan birer tanım olmaktan uzaktırlar. Nitekim aşağıdaki çeşitli tarifler ya da açıklamalar bunu kanıtlamaktadır.

Râbıtaya bazı izahlarla belli bir boyut kazandıranlar, yakın tarihte yaşamış olan Nakşbendî şeyhleridir. Bunlardan, **Hâlid Bağdâdî'**ye mal edilen açıklamada şöyle denilmektedir:

"Tarîkatta râbıta: Mürîdin, Allah'da fânî [2] ***olmuş bulunan şeyhinin şeklini hayâlinde sürekli canlandırmasıyla onun rûhâniyetinden yardım istemesi*** [3] ***demektir. Bu da mürîdin edeplenmesi*** *(saygılı olmaya alışması)* ***ve tıpkı şeyhinin yanında bulunuyormuş gibi gıyabında da ondan feyiz alabilmesi için lüzumludur. Çünkü mürîd, şeyhinin şeklini hayâlinde canlandırmakla ancak huzur bulur, nurlanır ve bu sayede çirkin davranışlarda bulunmaktan sakınır."*** [4]

İleri sürüldüğü üzere bu sözler, **Hâlid Bağdâdî'**nin, İstanbullu **'Muhammed Es'ad Efendi'** [5] ye gönderdiği bir mektupta yer almaktadır.

Iraklı **Muhammad Amîn al-Kurdî al-Arbilî** de **Tenwîr'ul-Qulûb** adlı eserinin *"Tasavvuf"* bölümünde ve *"Nakşbendî Sâdâtına Göre Zikrin Keyfiyeti"* başlığı altında saydığı on bir şarttan dokuzuncusu olan râbıtayı şöyle anlatıyor:

"Zikrin dokuzuncu keyfiyeti, mürşidi râbıta etmektir. Bu da mürîdin, kalbini şeyhin kalbine karşı bulundurması; gıyabında bile olsa onun şeklini hayalinde canlandırması; kalbine, şeyhin nur okyanusundan feyizlerin aktığını içinden

2. Fânî olmak: Bir tasavvuf terimidir. Sûfîler arasında genel olarak "Allah'da fânî olmak" ya da "fenâfillâh" şeklinde de ifade edilmektedir. Bkz. BÖLÜM II. (Râbıta, "Fenâfillâh ve "Nirvana")

3. Tarîkatların hemen tamamında ve özellikle Nakşbendî Tarîkatında çok önemli bir inanış şekli olan "Rûhâniyetten istimdâd" ya da günümüzün Türkçe'siyle (Evliyaların ruhundan yardım dilemek), kaynağını Animizm'den alır. "Animizm, ataların ruhlarına tapma esasına dayanan politeist bir inançtır."
(Fazla bilgi için Bkz. Ferit Aydın, İslâm'da inanç Sistemi, s.133-134, Kahraman Yayınları İstanbul-1995

4. Bkz. **Hâlid Bağdâdî, Risaletun fi Tahqıyq'ır-Râbita** رسالةٌ في تحقيق الرابطة(Raşahât'ın kenarı, s. 221-232)

5. **Muhammed Es'ad Efendi:** Ayasofya Kütüphânesi'nin kurucusu, İstanbul Nakıyb'ul-Eşrâf'ı ve bir ara "Meclis-i Maârif-i Umûmiye Reisi" (Milli Eğitim bakanı-1848).
Köken olarak Malatyalıdır. H. 1204/M. 1789'da İstanbul'da doğdu. "Ziynet'ul-Mecâlis" adlı kitabın yazarı ve II. Mahmud döneminin ünlü devlet adamlarından, Hâlet Efendi namıyla mârûf, Seyyid Muhammed Said'in öğrencisidir. Muhammed Es'ad Efendi, Kazaskerlik ve vak'anüvislik yaptı. Hâlid Bağdâdî, Muceddidiyye adı altında revize ettiği Neo-Nakşbendîliği Osmanlı başkentinde yayabilmek için O'nun nüfuzundan yararlanmak istedi. Muhammed Es'ad'ın hocası Hâlet Efendi ise Bağdâdî'nin genişleyen çevresinden endişe ediyor ve O'nun siyâsî açıdan devlet için bir sıkıntı kaynağı olabileceğini Padişaha söylüyordu. Bu sebepledir ki Nakşbendîler, Hâlet Efendi'yi daima nefretle anarlar ve Onun 1823 yılında Konya'da idam edilmesini Bağdâdî'nin bir kerameti(!) olarak anlatırlar. H. 1264/M. 1848 yılında ölen Muhammed Es'ad Efendi'nin ise, Bağdâdî'ye karşı olumlu bir tavır sergilediği anlaşılmaktadır.

tasavvur etmesi ve ondan bereket dilemesiyle olur. Çünkü mürîdin Allah'a ulaşabilmesi için vasıtası odur." *(Yani şeyhdir.)* [6]

Bu kitabın en bariz özelliği, onun çok sade ve anlaşılır bir Arapça ile yazılmış olmasıdır. Dolayısıyla yazar, râbıtadan ne anlıyor, ya da onu nasıl anlatmak istiyorsa, her hangi bir yoruma mahal bırakmayacak şekilde amacını gâyet açık bir dille ortaya koymaktadır. **al-Kurdî**'nin, meseleyi bu kadar berrak bir tablo içinde sunduğu **Tanwîr'ul-Qulûb** adlı eseri ise konumuz açısından çok önemli bir belge oluşturmaktadır.

Ömer Zıyâüdîn Dağıstânî'nin de kendine göre râbıtayı tanımlaması şöyledir:

"(...) bu da mürîdin, kalbini Allah'ın peygamberlerinden birine, veya O'nun velî kullarından bir velîye, veya hepsinden birine, ya da silsilesi Hz. Peygamber (s)'e ulaşan kâmil bir mürşide veya şeyhine, ya da HAKKINDA GÜZEL DUYGULAR BESLEDİĞİ VE ÜSTÜNLÜĞÜNÜ TAKDİR ETTİĞİ BİRİNE BÜTÜN SEVGİ VE SAMİMİYETİYLE BAĞLANMASINDAN İBARETTİR." [7]

Mustafa Fevzi ise râbıta konusunda manzum olarak kaleme aldığı **İsbât'ul-Mesâlik** adlı kitapçıkta **Hâdimî**'den naklen, râbıtayı şöyle tarif etmektedir:

"Ya tahayyül eylesün Peygamber'i,

Ya mübârek mürşid-i kâmilleri." [8]

Râbıtanın, bir süredir önem kazanmasında büyük rol oynamış bulunan yakın tarihin etkili Nakşbendî şeyhlerinden **Abdulhakîm Arvâsî**'ye gelince, 1923 yılında kaleme aldığı "**Râbıta-i Şerîfe**" adlı risâlesinde bu tarîkat kuralını şöyle tarif etmektedir:

"Râbıta, Sıfat-ı İlâhiyye-i Zâtiye ile mütehakkık, makâm-ı müşâhedeye vâsıl bir kâmil-i mükemmel ile rapt-ı kalb eyleyüp huzur ve gıyabında o zatın sûretini hızâne-i hayâlinde hıfzetmekten ibarettir."

Ağdalı bir ifade olduğu için günümüzün okuyucusu tarafından anlaşılamaya bileceği endişesiyle yukarıdaki tarifin, **Necip Fazıl Kısakürek** tarafından yapılan sadeleştirilmiş şeklini aşağıya alıyoruz.

---

6. Bkz. محمد أمين الكردي الأربلي (ت. 1332هـ.) تنوير القلوب في معاملة علام الغيوب ص/512

7. Bkz. Ömer Ziyâüddin Dağıstanî Tasavvuf ve Tarîkatlarla İlgili Fetvâlar s. 149-150

8. Bkz. Mustafa Fevzi, İsbât'ul-Mesâlik s. 25
Mustafa Fevzi (1871-1924): Erzincanlı olduğu sanılmaktadır. Kalyon kâtibi olarak memurluk yaptı. Duygusal ve şair ruhluydu. Yaşlanınca Gümüşhânevî'ye bağlandı. İsbât'ul-Mesâlik'den başka birkaç risâlesi daha vardır. "Kâtip" lakabıyla adaşlarından ayırt edilmektedir. Gümüşhânevî'nin, "Tekirdağlı" olarak bilinen Mustafa Fevzi adındaki bir diğer mürîdi ile Onu karıştırmamak gerekir.

"Râbıta, İlâhî-Zâtî sıfatlarla tahakkuk etmiş [9] ***ve müşahede makamına varmış bir kamil ve mükemmele gönül bağlayıp, huzur ve gıyabında o zatın suretini hayâl hazinesinde muhafaza etmekten ibarettir."*** [10]

Yukarıdakilerden başka:

1. Husayn ad-Dawsarî'nin H. 1237'de yazdığı "**ar-Rahme'tul-Hâbıta...**"

2. Ahmad al-Biqâî'nin H.1249'da kaleme aldığı "**Risâla'tun Fi** Âdâb'it-Tarîqa'tin-Naqshabandiyya";

3. Süleyman Zühdi'ye ait 1297 tarihli "**Tabsıra'tul-Fâsıliyn ...**" adlı kitapların her birinde ayrıca râbıtanın yakın tarifleri yer almaktadır. Adları geçen bu dokuz râbıtacının da aynı zamanda mürşidi sayılan **Hâlid Bağdâdî**'ye ait **Risâle-i Hâlidiyye'**deki râbıtanın tanımıyla, yukarıdaki tanımlar arasında ortak noktalar vardır. [11]

***

Tarîkat Öncüleri Tarafından Râbıtanın Ayrıntıları Hakkında Yapılmış Çeşitli Açıklamalar:

Nakşbendîlerce şimdiye kadar gerek yazılı, gerekse sözlü olarak bu konuda ifade edilenlere bakılacak olursa râbıtanın çeşitli tariflerinden özet olarak şu anlamları çıkarmak mümkündür:

1. Râbıta: Mürîdin, şeyhini şeklen ve cismen tasavvur etmesidir. Yani daha açık bir anlatımla, onu fizik olarak zihninde canlandırmasıdır.

2. Bununla birlikte mürîd, şeyhinin kalbinden kendi kalbine nur hüzmelerinin yansıdığını, ya da nurdan çağlayanlar aktığını ayrıca düşünecek ve ondan bereket, himmet ve yardım isteyecektir. [12] Bunu, tarîkat dilinde "**istifâza**" ya da "**rûhâniyetten istimdâd**" diye bazı yakıştırmalarla özet olarak anlatmaya çalışmışlardır.

3. Mürîd kendini, şeyhinin giyim ve kuşam tarzı içindeymiş gibi görmeye çalışacaktır.

9. "İlâhî-Zâtî sıfatlarla tahakkuk etmiş" olma inancı hakkında fazla bilgi için Bkz. BÖLÜM'de Kerâmet, Menkabe ve Râbıta ilişkisi)

10. Râbıta-i Şerîfe, Bayezit Devlet Kütüphânesi No. 243435 s. 18

11. Bu tanım, (Eğer Hâlid Bağdâdî'ye ait olduğu doğruysa) adı geçen risâlenin 10. sayfasında yer almaktadır. El-Hâc şerif Ahmed b. Ali tarafından tercüme edildiği ileri sürülen bu risâle, Merkezleri İstanbul-Çarşamba'da bulunan bir Nakşî cemaati tarafından, ismet Garîbullâh'a ait Risâle-i Qudsiyye ile birlikte bastırılmıştır. Üzerinde, nerede ve hangi tarihte basıldığına ilişkin bilgi yoktur.

12. Bkz. محمد أمين الكردي الأربلي (ت. 1332هـ.) تنوير القلوب في معاملة علام الغيوب ص/512

Son dönemin Nakşbendî teorisyenlerinden **Abdulhakîm Arvâsî'**ye ait bu konuya ilişkin bazı açıklamalar sadeleştirilerek şu şekilde verilmiştir:

"Pîrin kıyafet ve heyetine aynen bürünmek, kendini mürşid şeklinde görmek ve hayâl etmek... Bu vaziyette meydanda olan sanki pirdir, kendisi değil... Bu kısım râbıta ibâdetlere mahsustur. Mesela Kur'ân dinlerken gözlerini yumar ve kendisini pîrin vücud ve kıyafetinde görür. Olan, sanki pîrdir, kendisi değil... Keza Kur'ân ve "Delâil" okurken, vaaz ve ders dinlerken, namaz kılarken kendisini mürşidin kıyafet ve heyetinde hayâl eder. Namazda kıyam (ayakta duruş), kuud (oturuş), ve kıraat (Kur'ân okuyuş) fiillerini yerine getiren sanki pîrdir, kendisi değil..."

"Bu son nokta şekline (Telebbüsî râbıta-kılığa bürünme) râbıtası ismi de verilir." [13]

4. Birçok çeşitleri olan râbıtanın bu farklı şekilleri hakkında da aynı yazar şunları kaydetmektedir:

"Tatbik edile gelen râbıta (Usul bakımından) birkaç türlüdür:"

"Birincisi, Sâlik tarafından kâmil ve mükemmel sıfatlarına lâyık şeyhin sûretini karşısında tasavvur edip hayâl yoliyle iki kaşı arasına bakmak ve suretteki rûhâniyete yönelmek.... Bu bakış ve mıhlanışla kendinden geçme, kaybolma hali başlayıncaya kadar râbıtayı sürdürmek... (...)

"İkincisi, sâlikin, kendisini mürşid kıyafet ve heyetinde görmesidir. (...) Mürşidin suretiyle giyimli olmak bakımından bu râbıta şekline 'telebbüs -giyim-râbıtası' ismi verilir."

"Üçüncüsü, mürşidin suret ve heyetini karşısında görüp, onu kalbinin ortasına indirmek, kalbini uzun ve geniş bir dehliz farz ederek mürşidi o dehlizde yürüyor ve kendisine doğru geliyor hayâl eylemek..." [14]

5. Şeyhin şeklini hayâlde canlandırırken onun "**rûhâniyetinden**" istimdâd etmek *(ondan yardım dilemek)* gerekir.

Tarîkatçılara göre yalnızca sağ olan mürşidden değil, aynı zamanda ölüden de yardım beklenir. Yani şeyhin rûhâniyetinden yardım dilemek için onun, sağ ya da ölü olması fark etmez. Bu inanış hemen bütün tarîkatlarda vardır ve "**himmet dilemek**", "**bereket talep etmek**", "**feyiz almak**" "**istifâzada bulunmak**" ya da "**rûhânîyetten istimdâd etmek**" gibi çeşitli deyimlerle ifade edilir.

13. Abdulhakîm Arvâsî, Râbıta-i Şerîfe Risâlesi s. 11

14. Age. S. 21, 22

Mehmed Zâhid Kotku bu konuda aynen şunları kaydetmektedir:

"Bu tarikde şeyh, kemâl-i marifet ile mütehakkık olursa, ifâzada *(yardım etme konusunda)* ***ölü ile diri müsavi olurlar."*** [15]

Aslında müsavi olmaktan da öte, *(yine tarîkat rûhânîlerine göre)* velî, öldükten sonra bir "**tîğ-i üryân**" gibi, yani kınından çıkmış olan bir kılıç gibi çok daha keskin olur ve onu çağıran insanın imdadına çok daha çabuk yetişir. Nitekim aşağıdaki dörtlük bu inancı açık olarak anlatmaktadır:

"İki cihanda tasarruf ehlidir çünki velî

Deme kim bu mürdedir bunda nice dermân ola

Rûh şemşîr-i Hudâ'dır ten gılâf olmuş ona

Tâ ki â'lâ kâr eder bir tîğ ki uryân ola." [16]

6. Râbıtayı gerçek anlamdaki mürşide yapmak şarttır.

Peki gerçek manadaki mürşid kimdir? Bu konuda da yine **Kotku** şunları söylemektedir:

"İnsân-ı kâmil mirât-ı haktır. Her kim kâmil insanın rûhâniyetine basîret gözüyle bakarsa onda Cenâb-ı Hakkın tecellîsini görür. Sıfatının zuhûrunu idrâk eder." [17]

Demek ki râbıta sırasında, hayâlde canlandırılan insan tipi Nakşî rûhânîlerine göre "**mir'ât-ı hak = Allah'ın aynası**" olan ve kendisine "**insân-ı kâmil**" denilen, insanüstü kişiliğe sahip biri olmalıdır. Râbıta, bu derece yücelmiş ve Allah'a ayna olmuş (?) birine ancak yapılabilir.

7. Sağlara yapıldığı gibi Ölmüş kimselere de râbıta yapılabilir.

Ölüye râbıta yapma konusuna, özellikle son dönem Nakşî şeyhleri tarafından çok önem verilmiştir. Bu cümleden olarak **Abdulhakîm Arvâsî**'nin, "**Mezarlara Râbıta Keyfiyeti**" başlığı altında aşağıya alınan sözleri ilginçtir. **Arvâsî** şu öğütleri vermektedir:

"Mezar ziyaretçisi mürîd, nefsini her türlü dış alâkadan boşaltır. İçini dünya kayıtlarından uzaklaştırır. Kalbini ilimler ve nakışlardan ve hadiselere bağlı duygulardan çekip çıkarır. Ziyaret ettiği mevtânın rûhâniyetini hissî keyfiyet-

15. Mehmed Zâhid Kotku (H. 1313/M. 1897-H. 1401/M. 1980) Tasavvufî Ahlâk: 2/272

16. Ahmed Yaşar Ocak, Menâkıbnâmeler S.7

17. Mehmed Zâhid Kotku, Tasavvufî Ahlâk: 2/272

lerden mücerret bir nur farz eder. O kabir sahibinin Feyizlerinden bir Feyiz ve hallerinden bir hal zuhur edinceye kadar o nuru kalbinde tutar. (...)"

"Feyiz istekçisi ziyaretçi, Feyiz vericinin kabrine yaklaşıp selâm verir. Mezarın ayak ucuna yakın sol tarafına durur. Ona karşı hayattaki tavrını muhafaza eder. Bir fatiha ve on bir ihlas okur. Sevabının mislini mevtâya hediye eder. Sonra çöker oturur. Feyiz almak için kabirdeki mevtânın rûhâniyetine teveccüh eder...." [18]

Arvâsî'nin, ölüye râbıta konusundaki sözleri bundan sonra da epeyce sürmektedir. **Mehmed Zâhid Kotku'**nun, bu konuda yazdıkları ile **Arvâsî**'nin söyledikleri arasında *(bazı farklarla)* paralellik vardır. **Arvâsî,** "***Feyiz istekçisi (…) mezarın ayak ucuna yakın sol tarafına durur.***" demekte, **Kotku** ise *(biraz sonra ifadesinin tam metni veriyleceği üzere)* bunun tersini önermektedir.

Kotku'nun, "***Mevtâdan râbıta ile feyiz almak keyfiyeti:***" başlığı altındaki sözleri şöyledir:

"Mürîd nefsini dünya alakalarından sıyırıp, kuyûdât-ı tabi'ıyyeden içini boşaltır ve kalbini ulûm ve nükûşdan ve havâtır-ı kevniyyeden temizler, sonra o meyyitin ruhâniyetinden feyiz alıncaya kadar o nuru kalbinde saklar; muhafaza eder. Eğer râbıta meyyitin kabrinin yanında olursa, o kabrin sahibine selâm vermek lazımdır. Kabrin sağ ayak tarafına durur. Bir fatiha üç ihlâs ve bir âyet'ül-Kürsî okuyup sevabını o mevtânın ruhuna hediye eder. Sonra ruhâniyetine teveccüh edip istifâze eder. Nitekim (sav) efendimiz hazretleri "İşlerinizde güçlükle karşılaştığınız; kararsız olduğunuz zaman, kabir ehlinden yardım isteyiniz." buyurdular." [19]

Yukarıdaki ağdalı anlatım, büyük ihtimalle **Abdulhakîm Arvâsî'**nin, **Râbıta-i Şerîfe** adlı kitabından küçük bir değişiklikle ve biraz da sadeleştirilerek neredeyse aynen kopya edilmiştir. Ancak bu izlenimi uyandırmamak için yazı, alıntıyı yapan **Mehmed Zâhid Kotku** tarafından tırnak içine alınmamıştır. Adı geçen kitapçık, bugünkü nesil tarafından anlaşılmadığı için yazarı, **Abdulhakîm Arvâsî'**nin mürîdlerinden olan **Necip Fazıl Kısakürek** tarafından sadeleştirilmiştir.

8. Râbıta, yer yer zikirle açıklanmaya çalışılmış ve bazen de onunla karşılaştırıl-

18. Abdulhakîm Arvâsî, Râbıta-i Şerîfe Risâlesi s. 23 Sadeleştiren N. F. Kısakürek

19. M. Z. K. Tasavvufî Ahlâk, s. 2/272
Bu yakışıksız sözlerin, Hz. Peygamber (s)'e ait olduğunu ileri sürecek kadar çığırdan çıkmış olanlar, elbette ki bu suretle hem kişiliklerini, hem de öncülüğünü yaptıkları tarîkatın iç yüzünü bütün çıplaklığıyla ortaya koymuşlardır. Burada söylenebilecek tek şey, bu gibi kimselerin peşinden giden insanlara Hz. Peygamber (s)'in şu sözünü hatırlatmaktır: "Kim, benim adıma yalan uydurursa, yerini cehennemde hazırlasın!" (Bkz. İmam Buhârî -Muhammed b. İsmail-, Sahîh'ul-Buhârî C. I, İstanbul-1315 S. 36; İmam Muslim -Muslim b. Hajjâj el-Quşeyrî-, Sahhih'u Muslim, C. I, s. 10)

mıştır. Hatta, ***"Sabit olmuştur ki, râbıtasız zikir erdirici değil, zikirsiz râbıta ise tek başına erdiricidir."*** şeklinde ilginç bir ifade kullanılmıştır.[20]

Ancak râbıtanın bir ibâdet biçimi olup olmadığına ilişkin pek açık bir kayda rastlanmamaktadır .

9. Râbıta, tarîkat ulularını gıyâben hayâlde canlandırma alışkanlığıyla onlara benzemeye çalışmak ve onların sahip oldukları fazîletleri kazanmaktır, diye bir yorum daha vardır. Bu görüşü, çağdaş ilâhiyatçılardan biri şöyle izah etmektedir.

"Dinler; "Allah'ın ahlâkıyla ahlâklanma" veya O'nu taklid -imitatio dio- prensibini hedef almıştır. Bu gayeyi gerçekleştirmek isteyen insan oğlunun, sürüp giden hayatında canlı ve müşahhas bir modele olan ihtiyacı, "insanın insanı taklidi" -imitatio hominis- realitesini ortaya çıkarmıştır." [21]

10. Yakın tarihin Nakşbendî şeyhlerinden biri de râbıtanın üç türlü olduğunu şu şekilde sıralayıp açıklamaktadır:

a) Râbıta'tül-Huzûr: Mürîdin devamlı olarak Allah ile beraber olduğunu düşünmesi.

b) Râbıta'tül-Mevt: Mürîdin, *-ölüm anının gelip çattığını, sanki mezara konmak üzere olduğunu, berzah ve ahiret alemlerini-* devamlı surette düşünmesi.

c) Râbıta'tül-Mürşid: Mürîdin, *-devamlı olarak-* mürşidini düşünmesi ve onu hayâlinde canlandırması.[22]

İşte buraya kadar anlatılanlar, râbıtanın kısmen tanımları ve bazı yönlerden açıklamaları olarak kullanılmış çeşitli ifadelerdir.

***

Râbıtanın Şartları ve Uygulanış Biçimi:

Bilindiği üzere her tarîkatın kendine özgü birtakım kuralları vardır. Bunlar âdetâ birer kanun gibi, daha doğrusu *"Allah'ın ya da Peygamber'in birer emri olarak"* tarîkat bağlıları tarafından titiz bir şekilde uygulanırlar. İşte -konumuzun özünü oluşturan- "**râbıta**" da bu kurallardan biridir.

Zikrin değişik bir biçimi olarak da tanımlanan râbıta, Nakşbendî Tarîkatı'nda

20. Bkz. Râbıta-i Şerîfe s.7, 8,10, 17, 45
21. İrfan Gündüz'ün basılmamış bir çalışmasından...
22. Ömer Zıyâuddîn Dağıstânî, Tasavvuf ve Tarîkatlarla ilgili Fetvâlar. S. 149

şeyh-mürîd ilişkisinin çok önemli bir halkasını oluşturur. Mürîdin şeyhe mutlak, kesin ve sürekli bağlılığını sağlamak üzere konmuş olan bu kuralın belli zamanlarda, belli uygulanış şekilleri vardır. Aynı tarîkatın bir cemaatinden diğerine küçük farklarla icra edildiği ise bir gerçektir. Genelde "**Khatm-i Khuwâcegân** خَتْمِ خُوَاجَگان" adı altında uygulanan zikir merasimi sırasında halka şeklinde oturan mürîdler, şeyhin ya da onun adına "**hatm**"i yöneten vekilinin bir işareti üzerine râbıta yaparlar. Bu işaret, halkada bulunanların rahatça duyabileceği orta bir sesle ***"Râbıta-i Şerîfe!", "mürşide râbıta",*** ya da benzer bir komuttan ibarettir.

Nakşbendî Tarîkatı'nın dili Farsça'dır.[23] Dolayısıyla bu komutun da Farsça mı, yoksa *(İslâm'da ibâdet dili olan)* Arapça mı, ya da başka bir dille de yapılıp yapılamayacağına ilişkin herhangi bir açıklamaya rastlanmamaktadır.

Şunu özellikle belirtmek gerekir ki râbıta, tarîkatta bağımsız bir ritüel değildir. Bilakis mürîd, râbıtayı pratikte ya kendi başına, zikrin bir parçası niyetiyle, ya da bir grubun içinde "**Khatm-i Khuwâcegân**" âyininin kurallarından biri olarak yapar. "**Khatm-i Khuwâcegân**" sırasında yapılan râbıta, bu âyinin on kuralından biridir.[24] Şu var ki tarîkat çevrelerince ona verilen olağanüstü önem sebebiyle bir yandan bu cemaatlerin başındaki liderler tarafından sık sık işlenmiş, üzerine yazılar ve kitapçıklar kaleme alınmıştır; diğer yandan râbıtayı İslâm dışı görenler, onu çok kısa ifadelerle reddetmeye çalışmışlardır. Fakat râbıtayı çürütmek amacıyla yazılmış kapsamlı ve belgesel bir reddiyeye bugüne değin rastlanmamıştır.

Yukarıda ifade edildiği gibi râbıta, mürîd tarafından "**Khatm-i Khuwâcegân**" âyini dışında ve yalnız başına da yapılabilmektedir. Bu münferid râbıtanın en çok yapıldığı zaman "**Wird**"e başlamadan önceki dakikalardır.

Wird ورد: Şeyh tarafından mürîde telkin edilmiş ve günün belli saatlerinde tekrarlanması istenmiş olan rûhânî ödev demektir. Bu ödev, belli sözlerin yüzlerce hatta binlerce kez tekrar edilmesiyle yerine getirilir. Râbıta ise ondan önce yapılan zihinsel bir hazırlanmadır. [25]

Gerek sistematik bir âyin biçimi olan "**Khatm-i Khuwâcegân**" merasimi ve tüm ayrıntıları *(ki bunlardan biri de râbıtadır),* gerek bu ayrıntılardan her biri, gerekse şeyhin rûhânî bir ödev olarak mürîde verdiği herhangi bir ders, wird, telkin, emir ve tâlimat, tarîkat protokolünde zikrin kapsamına girer. Yani bunların hepsi, ya da

23. Bkz. Muhammed b. Abdillâh al-Khânî (H. 1213/M. 1798-H. 1276/M. 1862), al-Bahja'tus-Saniyya, s. 3, 50; BÖLÜM -II. Tasavvuf, Nakşîlik ve Râbıta (Kelimât-ı Semâniye)

24. تنوير القلوب adlı kitabın yazarı, Muhammad Amîn al-Kurdî el-Erbilî'ye göre râbıta, Nakşbendî Tarîkatı'nda zikrin 9.; "**Khatm-i Khuwâcegân**"ın ise 2. kuralıdır. Bkz. Age. S. 512. ve 522.

25. Wird hakkında Bkz. BÖLÜM-II. Tasavvuf (Seyr-u Sülûk); Kelimât-ı Semâniye (Yâd Kerd)

herhangi biri, tarîkatın avam dilinde genel bir tabirle, "**zikir ذِكْر**" [26] olarak adlandırılır. Dolayısıyla râbıta da Nakşbendî Tarîkatı'nda bir zikir şeklidir.

Râbıtanın uygulanışı sırasında mürîdin oturuş biçimi, fiziksel ve zihinsel durumu ile yer, zaman ve ortam çok önemlidir. Bu durumları şu şekilde özetlemek mümkündür:

a) Abdestli olmak:

Râbıta yapan kimsenin, özellikle "**Khatm-i Khuwâcegân**" halkasında bulunuyorsa *-her şeyden önce-* abdestli olması gerekir. Nitekim bu âyin genellikle sabah, ikindi ve yatsı namazlarından sonra düzenlendiği için halkaya katılan mürîdlerin hepsi zaten abdestli olurlar.[27]

b) İnâbeli olmak:

Yani mürîdin, mürşid olarak kabul ettiği şeyhe, ya da vekiline önceden bey'at etmiş olması gerekir. Buna, tarîkat dilinde "**El almak**" da denir. Zaten Nakşbendîlere göre bir şeyhe bağlanmayan *(Yani daha açıkçası tarîkata girmeyen)* insanın öncüsü şeytanın ta kendisidir.[28]

Şeyhlerden kimisi, aynı tarîkata bağlı olsalar bile kendisinden el almamış bulunanları *(yani başka bir şeyhin mürîdlerini)*, yönettiği "**Khatm-i Khuwâcegân**" halkasına kabul etmez. Bazıları ise bu konuda herhangi bir ayırım yapmazlar. Dolayısıyla tarîkatın bütün kurallarında olduğu gibi bu noktada da hemen her şeyhin yorumu ve protokolü farklıdır. Ancak halkaya oturan mürîd, her halükârda râbıtasını kendi şeyhine yapar. Bu vesile ile şunu da belirtmek gerekir ki kendi ifadelerine göre ***"Tarif edilen şekilde fenâ ve bekâ***[29] ***mertebelerine ulaştıkları şehâdetle sabit olmayan kimseler her ne kadar zikir tâlimine mezun ve memur olsalar da kendilerine râbıta ettiremezler"*** [30]

---

26. Zikir (Zikr ذِكْر): Arapça bir masdardır. Zihinde, ya da sözlü olarak bir kimseyi veya bir şeyi anmak manâlarında kullanılır. "Allah'ı zikretmek" Kur'ânî bir tabirdir ve Allah Teâlâ'nın emirlerindendir. Yüce Rabb'imiz, Nisa Sûresi'nin 103'üncü âyet-i Kerîmesi'nde meâlen: ***"Namaz kıldıktan sonra, ayakta, oturarak ve yan gelerek Allah'ı anınız."*** buyurmaktadır. Yani normal olan her durumunuzda Allah (cc)'ı hatırlayınız ve O'nun yüce adını tekrar etme şerefine nail olunuz, demektir. Keza Enfâl Sûresi'nin 45'inci âyet-i Kerîmesi'nde de: ***"Ey imân edenler! -düşmanlardan- bir toplulukla karşılaştığınız zaman direnin ve Allah'ı çok anınız."*** buyurulmaktadır.
Kurân-ı Kerîm'de zikre, Allah Teâlâ'nın gerek Yüce adını, gerekse nimetlerini anmaya çok geniş yer verilmiştir. Tarîkatlarda, (özellikle Nakşbendî Tarîkatı'nda) ise zikrin Kur'ânî ölçülere uymayan biçimleri ve kuralları vardır. Bu tarîkatta "Râbıta" ve "wird" adı altında, rûhunu Hind mistisizminden alan uygulamalarla zikir yapılır. (Bkz. Kavramlar Dizini: "wird" maddesi)

27. Bkz. محمد أمين الكردي الأربلي، تنوير القلوب في معاملة علام الغيوب، ص/511، 512، 520

28. Age. S. 524, 525; A. Z. Gümüşhânevî, Jâmi'ul-Usûl S. 55; Muhammed b. Abdillâh Al-Khânî, al-Bahja'tus-Saniyya S. 4; Ali Behcet, Risâle-i Ubeydiyye-i Nakşbendiyye S. 7. Üniversite Kütüphânesi No. 77258

29. Bkz. BÖLÜM-II.: "**Râbıta**", "**Fenâfillâh**" ve "**Nirvana**"

30. Abdulhakîm Arvâsî, Râbıta-i Şerîfe Risâlesi (Osmanlıca) s. 26-Sadeleştirilmiş nüsha, s. 27 N. F. Kısakürek. Beyazıt Devlet Kütüphânesi No. 243435-Süleymaniye Kütüphânesi-Celal Ötüken/232

Bu konuda bazı şeyhlerle halîfeleri arasında polemikler ve tartışmalar bile cereyan etmiş, hatta önemli bir olay diye yakın tarihin Nakşbendîlerine ait kitapçıklarda yer almıştır... [31]

c) Kapıyı kitlemek:

Aslında kapının içerden kitlenmesi sırf râbıtaya bağlı bir kural değildir. Nakşbendîlere göre bu, "**Khatm-i Khuwâcegân**" ayininin bir ayrıntısıdır. Bununla beraber râbıta yalnız başına bile yapılsa yine de sakin bir yer tercih edilir. Şu var ki *-yukarıda da değinildiği üzere-* râbıta, "**Khatm-i Khuwâcegân**" ayininin kurallarından biri olduğu için bu merasimin bir öğesi olarak icra edilirken zaten kapı kitli bulunmuş olur. Yakın tarihin Nakşbendî şeyhlerinden **İsmet Garîbullah,**

"İnâbe böyle ta'lîm etti ol mâh,

Kapanmak kapı sünnettir ol âgâh",[32]

mısralarıyla tarîkatın bu kuralını anlatmaya çalışmaktadır.

d) Ortamı Karartmak:

Vakit gece ise ışıkları söndürmek, gündüz ise pencerelere perde germek suretiyle ortam karartılır, ya da en azından loş hale getirilir. Ancak bunlar özellikle "**Khatm-i Khuwâcegân**" ayininin yapıldığı mekân için söz konusudur. Tek başına râbıta yapan kişi, oturduğu yerde başından aşağıya bir çarşaf, ya da puşu gibi bir şey örtmek suretiyle de bu ortamı sağlayabilir.

e) "Ters Teverruk" Oturuşu İle Oturmak:

Bunun şekli şöyledir: Şafiî Mezhebinde, namazdaki son **ka'de**nin tam tersi olarak diz üstü oturullur; sol ayak dik tutulur; *(yani topuk yukarıda, parmak uçları ise yerdedir.)* sağ ayağın parmak uçları da *-köprü gibi duran-* sol bacağın altından biraz dışarı çıkarılır. Bu durumda sağ baldır tamamen yere yapışıktır, vücut zorunlu olarak sol tarafa doğru eğimlidir ve eller namazda olduğu gibi yine dizler üzerinde bulundurulur. Bu oturuş şeklinin, yakın tarihte yaşamış olan bazı Nakşbendî teorisyenleri tarafından öngörüldüğü anlaşılmaktadır.[33]

f) Gözleri Yummak:

Gerek "**Khatm-i Khuwâcegân**" sırasında, gerekse mürîdin tek başına yaptığı

31. Bkz. BÖLÜM-II. Rûhânîler ve Râbıta (Bağdadi ile Karşıtları Arasındaki Kavgalar)

32. Risâle-i Qudsiyye S. 89

33. Bkz . محمد أمين الكردي الأربلي، تنوير القلوب في معاملة علام الغيوب، ص/511؛ أحمد ضياء الدين الكموشخانوي، جامع الأصول ص/146؛ سليمان زهدي، المجموعة الخالدية ص/4؛ سليمان زهدي، نهجة السالكين ص/30؛ أحمد البقاعي، رسالة في آداب الطريقة النقشبندية ص/42

râbıtada gözler yumulur. Hem hatim ayinini yöneten şeyh veya temsilcisi, hem de mürîdler aynı şeyleri yapmak durumundadırlar. Mürîd, hatim dışında ve yalnız başına râbıta yaparken de yine gözlerini yumar.[34]

g) Nefesi Kontrol Altına Almak:

Râbıta yaparken ağız kapalıdır, soluk burundan alınır. Nakşbendî Tarîkatı'nda başlıca iki çeşit zikir vardır. Bunlardan biri sözlü zikir olan "**wird**"dir, diğeri ise zihinsel zikir olan "**râbıta**"dır ki her ikisinde de nefes kontrol altında bulundurulur. [35]

h) Sabit ve Hareketsiz Durmak:

Yakın tarihte Nakşbendî Tarîkatı'na yeniden şekil verenler, **Khatm-i Khuwâcegân, zikir, râbıta** ve benzeri ayinlerin uygulanışı sırasında mürîdin hareketsiz durmasını, ah, vah gibi ızdırap ve hüzün ifade eden sesler çıkarmamasını ve inlememesini şart koşmuşlardır. Onlara göre bu tür davranışlar şeytanın giriş kapısı ve nefsânî duyguların doyuma ulaştırılması olarak nitelenmiştir.[36]

ı) Mürşidin Sûretini Zihinde Canlandırmak:

Bu kural râbıtanın özünü oluşturur. Diğerleri ise buna bağlı olarak ikinci derecede ayrıntı sayılırlar. Nakşbendîlikte "**Tarîkat Âdâbı**" diye sıralanan kurallar içinde en önemli unsur olarak râbıtadan söz edilirken bu nokta üzerinde daha ısrarlı bir şekilde durulmuştur. [37]

Yapılan açıklamalara ve tarif şekillerine göre mürîd, bu ödevi yapmak için gerekli şartları yerine getirdikten ve gözlerini yumduktan sonra bütün dikkatini şeyhinin cismânî varlığı üzerinde toplamaya ve onun siluetini hayâlinde canlandırmaya çalışır. Nakşbendî Tarîkatı'nın, özellikle yakın tarihte oluşmuş **Süleymancılık** ve **Menzilcilik** gibi bazı kollarında şeyhin fotoğrafına bakmak suretiyle de râbıta yapılmaktadır. Mürîd bunu yaparken, şeyhinin nur deryası olduğuna inandığı kalbinden kendi kalbine bu nurların bir çağlayan gibi aktığını da aynı şekilde canlandırmaya gayret eder.

Râbıta yapanın konsantre olabilmesi, vecd halini yaşayabilmesi, *(yani transa geçebilmesi)* için onun, yukarıda anlatılanlara ek olarak *-aynen gerçekmiş gibi-* düşüneceği daha birçok şey vardır. Bunlardan bazılarını, Nakşbendî yazarlardan biri aynen şu ifadelerle açıklamaktadır:

---

34. Bkz . محمد أمين الكردي الأربلي، تنوير القلوب في معاملة علام الغيوب، ص/512 ؛أحمد ضياء الدين الكموشخانوي، جامع الأصول ص/147؛ سليمان زهدي، النهجة السالكين ص/4

35. Bkz. محمد أمين الكردي الأربلي، تنوير القلوب في معاملة علام الغيوب، ص/514

36. Bkz. سليمان زهدي، النهجة السالكين ص/4

37. Bkz. أحمد ضياء الدين الكموشخانوي، جامع الأصول ص/146؛ محمد أمين الكردي الأربلي، تنوير القلوب في معاملة علام الغيوب، ص/512؛ خالد البغدادي، رسالة في تحقيق الرابطة ص/3

"Kendinizi vâkıa halinde ölü ve teneşir tahtası üzerinde, kefene sarılmış tasavvur edeceksiniz (...)

"Mezarda olduğunuz halde, mürşidi, pîri, Allah ile aranızda vesîle ve vasıta mevkiindeki zatı düşünerek, onu yanınızda ve karşınızda farzederek ve onun yüce alnına, yani iki kaşı arasına gözlerinizi dikeceksiniz!"

"(...) o zatın ulu simasına hayâl hazinenizde yer verecek, onu kalbinizde hayâl yoliyle durduracaksınız.!" [38]

i) Mürşidin Rûhâniyetinden İstimdâd Etmek:

Râbıtanın çok önemli kurallarından biri de budur. Nakşbendî ruhânîlerine ait mektup ve kitapçıklarda bunun önemi sıkça vurgulanmıştır.

"**Rûhâniyetten istimdâd**"ın ne demek olduğuna gelince bu, mürîdin şeyhinden himmet, bereket ve yardım dilemesidir. Bunun için şeyhin genç, yaşlı, sağ, ya da ölmüş olması arasında hiç bir fark yoktur. Hatta ölmüş olan şeyhin, kınından çekilmiş kılıç gibi olduğu, yani bütün maddesel kayıtlardan sıyrıldığı ve işlevini daha süratle yapabilecek durumda olduğu, yine bu tarîkatın rûhânileri tarafından ifade edilmiştir. Dolayısıyla mürîdin râbıta yaparken içinden, şeyhinin sûretini canlandırmasıyla birlikte ondan himmet ve medet dilemesi râbıtanın kaçınılmaz bir kuralıdır.

Bu şartlar bir şeyhten diğerine çoğalıp azalabilir, yani değişebilir. Nitekim bazı şeyhlerin, yolculuk sırasında veya çalışırken bile wirdlerini çekebileceklerine ve râbıtalarını yapabileceklerine ilişkin mürîdlerini serbest bıraktıkları, daha doğrusu onları bu durumlarda da boş bırakmak istemedikleri bilinmektedir.

Mürîd sık sık şeyhinin veya ona vekâlet eden yetkilinin sohbetlerinde sürekli telkinler alarak râbıta için hazır hale getirilir. Bu sohbetler bir çeşit şartlandırma seanslarıdır; Son derece de tesirlidir. Bu sırada oluşan mistik atmosfer içerisindeki mürîdin psikolojik durumu, ders ya da konferans izleyen bir dinleyicinin, hatta vaaz dinleyen bir mu'minin durumundan çok farklıdır. Bu uygulama, mürîdin iç dünyasının derinliklerinde o kadar şiddetli etkiler uyandırır, o kadar büyük fırtınalar koparır ki râbıta sırasında mürıd, kendinden geçmiş ve başka alemlere dalmış gibi olur. **Arvâsî**'nin tabiriyle:

"(...) mürîd, şeyhinin muhabbet alâkasıyla saatten saate onun renk ve kıvamı içinde olgunlaşır. Aksetme suretiyle de onun nurundan nur emer. Bu türlü faydalanma ve feyizlenmede, işin nasıl ve ne olduğunu bilmek şart değildir. Kavunun

38. Abdulhakîm Arvâsî, Râbıta-i Şerîfe Risâlesi, sadeleştirilmiş nüsha, s. 10 N. F. Kısakürek. Beyazıt Devlet Kütüphânesi No. 243435 -Süleymaniye Kütüphânesi-Celal Ötüken/232

güneş hararetiyle pişmesi gibi sâlik, mürşidin terbiyesinde yavaş yavaş gelişir. Zamanla bu gelişme kemâle erer. Rahmânî nefesin üflenmesine istidad kazanır." [39]

Mürşid râbıtası için, genellikle iki zaman vardır. Bunlardan biri "**Khatm-i Khuwâcegân**" ayini sırasında, diğeri ise her mürîdin yalnız başına yapmak durumunda olduğu **wird** denilen sözlü zikre başlamadan öncedir. Bununla beraber yine her şeyhe göre, râbıtaya ilişkin zamanlama değişebilir. Esasen tarîkatta zikirle râbıta birbiriyle çok yakından alâkalıdırlar. Geniş anlamda râbıta da zikirden sayılmakla beraber "**Zikir**" terimi özellikle sözlü **wird** için kullanılır. Zikir de râbıta da tarîkatın temel kurallarındandır. Fakat daha önce de işaret edildiği gibi onlara göre râbıta zikirden çok daha önemlidir.

İşte râbıtanın uygulanış biçimi ve şartları hakkında elde edilebilecek en geniş bilgiler bunlardır denebilir.

***

Tarîkat Rûhânîlerine Göre, Râbıta Yapmanın Kaçınılmaz Lüzumu:

Nakşbendîler, râbıtaya dini ve rûhânî bir nitelik atfetmekte ve onu İslâm'ın bir parçası, hatta Allah'ın kesin bir emri olarak uygulamaya ve yaymaya çalışmaktadırlar. Nitekim Nakşbendi bir şair olan **Mustafa Fevzi,** sırf râbıta konusunda kaleme aldığı **İsbât'ul-Mesâlik Fi Râbıta'tis-Sâlik** adlı manzum risâlesinde râbıtanın farz olduğunu ileri sürerek aynen şöyle demektedir:

"Elli dört farzdan biridir râbıta,

Ehl-i aşkın rehberidir râbıta;

Hubb-i fillâh'tır bu yolda râbıta,

Bir muhabbettir gönülde râbıta." [40]

Nakşbendîlere göre râbıta farz olduğu için herkesin mutlak surette bir şeyhe bağlanması ve mürşidine râbıta yapması kaçınılmaz bir görevdir. Nitekim **Muhammed Emîn al-Kurdî,** bu konuda şunları kaydetmektedir:

"Allah'a ulaşmış bulunan şeyh, mürîdin Allah'a ulaşması için bir aracıdır ve onun, Allah huzuruna girebileceği bir kapıdır. Dolayısıyla kendisini irşâd edecek bir şeyhi bulunmayanın rehberi ancak şeytandır." [41]

39. Age. S. 20

40. Mustafa Fevzi, İsbât'ul-Mesâlik Fi Râbita'tis-Sâlik s. 19

41. محمد أمين الكردي الأربلي، تنوير القلوب في معاملة علام الغيوب، ص/**524**، **525**

Nakşî şeyhlerinden biri olan **İsmet Garibullah** da **al-Kurdî'**yi teyid eden sözlerle bir şeyhe bağlanmanın kaçınılmaz gerekliliğini ileri sürmekte ve bunu **Risâle-i Qudsiye'**sinde manzum olarak şöyle anlatmaktadır:

"Şerîat mahzeninden bunca insan,

Hüdâya vâsıl oldu buldu meydan;

Veli [42] ***gâyet katı müşkildir ey cân,***

Ki mürşidsiz bu sırra ola şâyân.

Heman mürşid bulup hakka gidelim

Cemâl-i bâ kemâle seyr edelim." [43]

Yukarıdaki "**Heman mürşid bulup hakka gidelim.**" mısrâında ifade edildiği gibi tarîkatçılar, cemâl ve kemâle doğru yol almanın; yani Allah'ın güzelliklerini seyretmek için yürüyebilmenin; onların hayâl ettiği alemde mesafe kat edebilmenin; hatta ve hatta "**Allah'da eriyip gitme**"nin[44] ancak bir mürşid aracılığıyla gerçekleşebileceğine inanmaktadırlar. Dolayısıyla râbıtanın lüzumu, onlara göre buradan kaynaklanmaktadır. Şeyh edinmek ve ona râbıtada bulunmak, tarîkatta âdetâ birbirini tamamlayan iki temel halkadır. Bundan da anlıyoruz ki bir şeyhe bağlanmak, bilgilerinden yararlanmak üzere bir öğretmene, bir üstada, bir hocaya başvurmaktan çok farklıdır. bu sebeple tarîkatçılara göre Allah'a ulaştıran bir aracı olarak mürşide eğer bir kimse mürîd sıfatıyla gönül bağlamayacak olursa onun iflah olması mümkün değildir. Tarîkatçılardaki bu kesin inancı, yine yukarıdaki mısraların sahibinden öğreniyoruz. Bunu da şöyle açıklıyor:

"Mürîd raptetmese şeyhe derûni,

Ebed bulmaz fenâ sırrı kurûni." [45]

Tarîkatta şeyhe, nasıl ki mürîdi Allah'a ulaştıran bir aracı, bir rehber olarak bakılmakta ise, râbıtaya da Allah'a ulaştıran bir çare, bir yol, hatta yegâne bir yol olarak inanılmaktadır.

Mustafa Fevzi bunu, ***İsbât'ul-Mesâlik Fi Râbıta'tis-Sâlik*** adlı risâlesinde şöyle özetlemektedir:

42. Buradaki "**veli**" kelimesi, Farsça'dır ve: **Ama, fakat, lakin** anlamlarına gelmektedir. Tasavvufta "**Ermiş**" anlamına gelen Arapça kökenli "**veli**" ile karıştırılmamalıdır. Nitekim bu iki kelimenin telaffuzlarında küçük bir aksan farkı vardır.

43. İsmet Garibullah, Risâle-i Qudsiyye s. 30

44. "**Allah'da eriyip gitme**" inancı Hk. Bkz. BÖLÜM-II. Râbıtayı Bir Ayrıntı Olarak İşlemiş Bulunan Kitaplar ya da Kitapçıklar.; BÖLÜM-II. Tasavvuf (Seyr-u Sülûk); Rûh'ul-Furkân: 2/63

45. İsmet Garibullah, Risâle-i Qudsiyye S.91

"Râbıta şehrâh-ı vuslattır sana,

Mübtedi! durma yürü ondan yana."

"Mebde-i Feyz-i Hüdâdır râbıta,

Melce-i şah-ü gedâdır râbıta." [46]

Şair yukarıdaki beyitlerde, râbıtayı Allah'a ulaştıran şahâne bir yol olarak niteliyor, tarîkata girenleri bu yolda yürümeye özendiriyor ve râbıtanın, Allah'ın feyiz ve nurunun kaynağı, *(padişah olsun, sıradan insan olsun)* herkesin sığınağı olduğunu ileri sürüyor.

Bütün bu tanımlardan, açıklamalardan, övgü ve özendirmelerden şu özeti çıkarmak mümkündür:

1. Tarîkata girmek ve bir şeyhe mutlak surette bağlanmak zorunludur. Mürşidi olmayanın rehberi şeytandır.

2. Tarîkata girerek mürîd olan kişi, bağlandığı şeyhine râbıta yapacaktır. Onu, hemen her an hatta tuvalette bile[47] hayâlinde canlandıracak; şeklini gözünün önüne getirecek; kalbini şeyhinin kalbiyle karşı karşıya bulunduracak; yakınında bulunmuyor olsa bile onu kendine çok yakın hissedecektir.

3. Bununla birlikte şeyhini bir feyiz, bereket ve nur deryası olarak tasavvur ederken bu okyanustan akan nurların, onun oluk vazifesini gören kalbinden kendi kalbine aktarıldığını da düşünecektir.

4. Gerek sağ olsun, gerek ölmüş olsun, gerek kendisinden çok genç olsun, daima şeyhinden "**himmet**" ve "**bereket**" *(yani yardım ve nimetlerde bolluk)* dileyecektir. Çünkü mürîdi Allah'a kavuşturabilecek olan tek vasıta ancak ve ancak şeyhtir, mürşittir.(?) Kişinin kendi kendine Allah'a kavuşması, yani "**fenâfillâh**" denen makama yükselip "**Allah'da erimesi**"(!) mümkün değildir.

Bu sebeple tarîkatçılar Kurân-ı Kerîm'den bazı âyetleri ve ayrıca bazı hadisleri yorumlayarak bu yoldaki kanâatlerini delillendirmeye de çalışmaktadırlar.

***

46. Mustafa Fevzi, İsbât'ul-Mesâlik Fi Râbıta'tis-Sâlik s. 19

47. Tarîkatçılar bunu, şöyle ilginç bir gerekçe ile açıklamaya çalışırlar: Sözde, Hz. Ebubekr, Rasulullah'ı tuvalette bile hatırından bir türlü çıkaramıyordu. Bu nedenle duyduğu sıkıntıyı Hz. Peygamber'e anlattı. O da bunun önemli olmadığını söyledi. Bkz. Rûh'ul-Furkân: 2/76

Nakşbendîlerin Râbıtaya İlişkin Delilleri

Hâlid Bağdâdî, "**Risâle'tun Fi Tahqıyq'ır-Râbıta** رِسالةٌ في تحقيقِ الرابطة" adı altında sırf râbıta konusunda yazdığı bir kitapçıkta şöyle demektedir:

"Ulularımızdan kimisi, tasavvuf terbiyesini gerek kendine, gerekse başkasına uygularken sadece râbıta ile yetinirdi. Çünkü bu, Allah'da fânî olmanın *(Allah'da eriyip yok olmanın)*[48] ***hazırlık aşaması olan şeyhde erimek için en yakın yoldur. Onlardan, râbıtayı Allah'ın şu sözlerine dayandıran da vardır:***

"Ey iman edenler! Allah'*(a itaatsizlik)* ***ten sakının ve doğrularla beraber olun."*** *(Kurân-ı Kerîm 9/119)*[49]

Tarîkat silsilesiyle **Hâlid Bağdâdî'**ye bağlı olan **Muhammad Amîn al-Kurdî** de râbıtayı kanıtlamaya çalışırken önce şu ifadeyi kullanmaktadır:

"Bu konuda gerek âyet, gerekse hadis olarak mevcut bulunan deliller ise bilinemeyecek gizlilikte değildirler. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:"

"Ey iman edenler! Allah'*(a itaatsizlik)* ***ten sakınınız ve O'na,*** *(sizden hoşnut olacak)* ***vesîleler arayınız."*** *(K. Kerim 5/35)*[50]

Bu âyet-i kerîmeyi, daha önce anlatılan merasim çerçevesi içindeki uygulanışıyla râbıtaya delil gösteren, yalnızca bu şahıs değildir. Bilindiği kadarıyla bütün Nakşbendîler *-her nasıl ikna olabiliyorlarsa!-* bu görüşü paylaşmaktadırlar.

Muhammad Amîn al-Kurdî'nin, râbıtaya delil olarak gösterdiği bir diğer âyet ise, aynen **Hâlid Bağdâdî'**nin yukarıda adı geçen risâlesinde naklettiği **Tevbe Sûresi'**nin 119'uncu âyet-i kerîmesidir. Bu konuyu özellikle işlemiş bulunan Nakşbendî rûhanîlerinin hemen tümü, bu iki âyeti, *(yani **Mâide Sûresi**'nin 35'inci ve **Tevbe Sûresi**'nin 119'uncu âyet-i kerîmelerini)* râbıtaya delil olarak göstermişlerdir.

al-Kurdî'nin, kanıt olarak ileri sürdüğü bir de şu meâldeki hadis-i şerif vardır:

"Kişi sevdiği ile beraberdir."

Nakşbendîler, râbıtanın Kur'ân'a ve sünnete dayandığını büyük bir ısrarla ileri sürmektedirler. Bunlardan **Mustafa Fevzi** şunları söylüyor:

"Var bu yolda çok ehâdîs-i Nebi,

---

48. "**Allah'da eriyip gitme**" inancı Hk. Bkz. BÖLÜM-II. Râbıtayı Bir Ayrıntı Olarak işlemiş Bulunan Kitaplar ya da Kitapçıklar.; BÖLÜM-II. Tasavvuf (Seyr-u Sülûk); Rûh'ul-Furkân: 2/63

49. Bkz. رسالة في تحقيق الرابطة ص/2، 3; Bkz. BÖLÜM II. Râbıtayı Konu alan Yazılı Belgeler.

50. Bkz. محمد أمين الكردي الأربلي، تنوير القلوب في معاملة علام الغيوب، ص/512

Râbıta makbûl-i Hak'dır gün gibi." [51]

Şair, yukarıdaki beyitte, râbıtayı kanıtlayan *-sözde-* **Hz. Peygamber** (s)'in birçok hadisleri bulunduğunu hiç çekinmeden ileri sürüyor ve buna delil olarak da şu meâldeki hadisi gösteriyor:

"Beni, çocuğundan, babasından, *(bir diğer hadisde de kendi canından)* ***ve tüm insanlardan daha çok sevmedikçe hiç biriniz gerçek anlamda iman etmiş olamazsınız."***

Mustafa Fevzi'ye göre bu ve daha birçok hadis, mürîdin, şeyhine râbıta yapmasını kesin olarak emrediyor (?)

Râbıtayı kitap ve sünnetle kanıtlamaya çalışanlardan biri de **Husayn ad-Dawsarî**'dir. Sırf râbıta konusunda, "***ar-Rahme'tul-Hâbıta Fi Tahqıyq'ır-Râbıta***" adlı bir kitap yazmıştır.

Husayn ad-Dawsarî, yazdığı bu risâlenin önsözünde: Kitabı, H.1237 yılında *-özel bir sebepten dolayı-* müstear bir isim kullanarak yazdığını, daha sonra amacının yerine geldiğini, bu kez kitabı kendi adıyla yayınladığını ifade etmektedir.

Husayn ad-Dawsarî'nin bu risâlesi, sırf râbıta konusunda kaleme alınmış hemen hemen en kapsamlı bir kitaptır. Yazar, kendince râbıtayı uzaktan yakından ilgilendiren birçok ayrıntılara dokunmuş, kanâat ve yargısını açıkça dile getirmiştir. Yazarın en ilginç ifadeleri ise râbıtayı inkâr edenlere yönelttiği suçlamalar ve ağır hakaretlerdir.

Husayn ad-Dawsarî de diğerleri gibi, râbıtanın meşruluğu konusunda kanıt olarak **Mâide Sûresi**'nin 35'inci âyeti-i kerîmesini göstermektedir.[52]

Yazar: ***"Tecrübeyle öğrenmiş bulunuyoruz ki, râbıtayla meşgul bulunduğumuz zaman amellerimiz gaflet şâibesinden temiz kalmış olur. Gafletle yapılan amel ise makbul değildir."*** diyor.[53]

Râbıtayı, kendi üslûbuyla ve kanâati doğrultusunda genişçe anlatmaya çalışan **Husayn ad-Dawsarî,** kendisine itiraz eden biri varmış gibi hayâlî muhatabını işaret ederek şunları söylüyor:

"Eğer inkârcı kardeşimiz -Allah taksirâtını affetsin!- derse ki:"

"-Söylediğin bu sözleri anladık, râbıta, kalbi irtibatlandırmak, *(yani bir mürşide bağlanmaktır.)* ***Ancak bu*** *-söylediğin-* ***laf bizzat ona engel oluşturmaktadır. Hiç***

51. Bkz. Mustafa Fevzi, İsbât'ul-Mesâlik s. 20

52. Bkz. 223/حسين الدوسري، الرحمة الهابطة في تحقيق الرابطة ص

53. Age. S. 234

bir çıkar beklemeden sırf Allah rızası için sevmek vâcip, güzel ahlâk ve gidişata sahip insanlara karşı sempati beslemenin gerekliliği de delillerle sabittir. Bütün bunları anladık, fakat zihinde bir adamın şeklini canlandırmakla şu sayıp döktüğünüz şeylerin gerçekleşmesi de nasıl olurmuş?!"

"Ona, birkaç alternatifle cevabımız şudur:"

"...Farkında değil misin ki, ihram tekbirini alıp namaza durduğun zaman, sana zekâtını verecek tüccarı, işini görecek devlet sorumlusunu, veziri, ya da malını ve aile halkını zihninde canlandırıp onlarla meşgul oluyorsun. Hatta bunların bütün hepsini bir rekatın, ya da bir secdenin içine bile sığdırıyor ve hiç utanmadan karşısında durmuş bulunduğun Rabb'ini unutuveriyorsun. Ondan sonra da ne söylediğinin farkında olmadan namazdan çıkıyorsun. Yoksa bunu inkâr mı ediyorsun? Fakat inkâr edeceğini hiç sanmıyorum!" [54]

Anlaşıldığı üzere namazda duran bir kimse, yazara göre tüccarı, devlet adamını, malını ve çoluk çocuğunu aklına getireceğine şeyhini zihninde canlandırmalı, yani ona râbıta yapmalıdır! Râbıtacı yazar, Allah'ın huzurunda duran birinin, ancak böyle davrandığı takdirde gafletten kurtulabileceği ve ibâdetinin makbul olabileceği kanâatindedir.

Tarîkatçı insanın *-bir bakıma- i*ç dünyasını deşifre eden bu örnek çok önemlidir. Çünkü bilindiği üzere; tarîkatçıların giriştiği kampanyalardan biri de zekât toplayıcılığıdır. Türkiye'de özellikle Ramazan aylarında tarîkat örgütleri bu konuda yoğun faaliyetlerde bulunurlar. Ticaret erbabından *(kendisi ya da bağlısı olduğu örgüt için)* zekât yardımı almak her tarîkatçıyı sıkça meşgul eder. Dolayısıyla onun bilincinin altında hemen herkesin "bir zekât dilencisi" olduğu saplantısı vardır. Esasen Türkiye'deki (tarîkatçı) din adamlarının çoğu bu beklenti içinde yaşarlar; devletten aldıkları maaşın yanı sıra fırsat buldukça zekât yardımı, üfürük ve muska ücreti, ölüler için okudukları hatim ve duaların karşılığı olarak para alırlar.

Aslında, rabıtacı Dawsarî'nin eleştirdiği "**namazdayken zekât yardımı alma düşüncesi**", namazın dışında da *(eğer eyleme konu olursa)* suçtur; en azından yakışık-

---

54. Age. S. 236
Buradaki üslûba dikkat edilecek olursa yazarın, öğütlerini çağının "dinadamı" tipine yönelttiği hemen anlaşılmaktadır. Çünkü halktan zekât almak, işini tüccara yaptırmak ve devlet adamlarına sokularak onları amaçlarına âlet etmek gibi suçlar, eskiden dinadamlarına yöneltilirdi.
Bu sözlerin, esasen arkasında gizli bulunan ve üzerinde durulması gereken ilginç bir nokta vardır; o da şudur:
Yazar, bilinç altında bütün "râbıtasızları", "**dinadamı**" olarak görmektedir, ya da râbıta yapmayan herkese: Halktan zekât alan, tüccara angaryasını yaptıran ve devlet adamlarını kullanan sahtekârlar olarak bakmaktadır! Çünkü hocalar, eskiden, genelde tasavvufla uğraşmayan ve tarîkat dışında kalan, ancak "**dinadamı**" sıfatıyla -aynı zamanda- tarîkat şeyhlerine rakıyb olan bir sınıf sayılırlardı. Bu nedenle tarîkat çevreleri onlara: "**Ulemâ-i Rüsûm**", yani şekilci âlimler; Ya da "**Ulemâ-i Zâhir**", yani dinin özünden habersiz ve sadece dinin biçimsel yönüyle meşgûl olan kimseler diye bir çeşit hakaret ederlerdi.

sızdır. Örgütsel faaliyet içindeki çoğu tarîkatçının, *-bizzat işlediği bu suçu-* düşman olarak damgaladığı *(rabıta yapmayan)* kimseye yüklemesi ise onu psikolojik olarak rahatlatan bir intikam biçimidir. İşte rabıtacı Dawsarî'yi ele veren bulgunun açıklaması özetle budur.

***

Zaman zaman önemini kaybeder gibi olan bu râbıta olayı, son birkaç yıldır yeniden gündeme getirilmiş bulunmaktadır. Özellikle tefsir çalışması olarak "**RUHU'L-FURKAN**" adı altında kaleme alınan bir kitapta râbıtaya çok geniş bir yer verilmiştir. **İstanbul-Çarşamba**'da konuşlandırılan pontuslu gelenekçi bir Nakşî cemaatinin lideri ve bir grup yandaşı tarafından yazılan bu kitapta râbıtanın bir Allah ve Peygamber emri olduğunu kanıtlamak için dokuzu âyet, on dördü ise hadis olmak üzere toplam yirmi üç delil ileri sürmüşlerdir.

Noktalamaya varıncaya kadar, üslûp, anlatım ve yorumlarıyla tamamen onlara ait olan bu deliller sırayla şöyledir:

1. "O, sizin aranıza sevgi ve acıma koydu.** (Rum Sûresi: 21)**" [55]

2. "Enes** (r.a.) **den rivâyet edilmiştir ki: Halk yağmursuz kalıp kıtlığa uğradıkları zaman Ömer İbnul Hattab,** (Peygamber'in amcası) **Abbas İbni Abdilmuttalib'i vesîle edinerek yağmur duası yapar ve duada 'Ya Allah! bizler, peygamberimizi vesîle edinerek sana niyaz ettiğimizde bize yağmur ihsan ederdin.** (şimdi de) **Peygamberimizin amcasını vesîle edinerek senden niyaz ediyoruz.** (yine) **yağmur ihsan eyle' derlerdi. Ravî Enes:** (bu duanın akabinde) **kendilerine yağmur ihsan olunurdu, demiştir.**(Buhari, İstiska:3)**" [56]

3. "İmanın en üst derecesi, Allah için** (Allah dostlarını) **sevmen, Allah için** (Allah düşmanlarına) **buğz etmen ve dilini Allah'ın zikrinde çalıştırmandır.** (Ali el-mütteki, kenzü'l-Ummal: 1/37-38 H. No:6773)**" [57]

4. "Yusuf** (a.s.) **kasıtsız olarak, elinden gelmeyerek, ona,** (Züleyha'ya) **meyletti. Rabbisinin burhanını** (delilini) **görmeseydi, (o meyline göre hareket edebilirdi.)** (Yusuf Sûresi: 24)**" [58]

5. "Ebu Malik El-Eşcai'nin babasından rivâyet ettiği:"

55. Ruh'ul-Furkan, s. 2/64
56. Age. S. 2/64
57. Age. S.2/65
58. Age. S. 2/65

"Rüyada beni gören hakikatta beni görmüştür.** (Ali el-mütteki, Kenzü'l-Ummal: 15/382 H.No: 31477)**" [59]

6. "Sadıklarla beraber olunuz.** (Tevbe suresi: 24)**" [60]

7. "İbni Abbas** (ra) **dan rivâyet edildiğine göre, bir kere Resulullah** (s.a.v.) **Efendimize:"

"Meclis arkadaşlarımızın en hayırlısı hangisidir? diye sorulduğunda, Efendimiz** (s.a.v.)**:"

"Kimi görmek size Allah'ı hatırlatıyor, kimin konuşması sizin ilminizi artırıyor, kimin de ameli size ahireti hatırlatıyorsa işte onlar en hayırlı arkadaşlarınızdır." *buyurdu. (Askalani, el-metalibul Aliye: 3/193)*[61]

8. "Allah-u Teâlâ'nın

***"-Onlar meclis arkadaşlarımdır.** (Buhari, Deavât: 66) **hadisi kutsisi gereğince de onlarla oturmak, zikredilen Mevla Teâlâ ile beraberliği kazandırır."** buyurdu. "*[62]

9. "Ebu Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Resulullah** (s.a)**:

"-Nerede olursanız bana salât** (-u selâm) **edin. Çünkü sizin salâtınız, bana ulaşır, buyurmuştur." [63]

10. "Meşayihi kiram,

"O. (Cebrail** (a.s.) **Onun** (Meryem validemiz) **için, bütün azası yerinde tam bir insana benzerdi.** (Meryem Sûresi: 17) **âyetinde bu meseleyi zihinlere yaklaştırdılar." [64]

11. "Yine onlardan Âlim-i Allame es-Sefiri el-Halebi eş-Şafii, Buhariye yaptığı şerhte:"

"Sonra, Efendimiz** (s.a.v) **e tenha** (da ibâdet) **sevdirildi.** (Buhari, Babül Vahy: 3)**" [65]

12. "Yine onlardan Allame Fasi, Delaili Hayrat şerhinin birkaç yerinde meseleyi açıklamıştır."

---

59. Age. S. 2/66
60. Age. S. 2/66
61. Age. S. 2/67
62. Age. S.2/67
63. Age. S.2/69
64. Age. S. 2/70
65. Age. S. 2/70

"Birisi de:"

"Abdullah İbni Mesut[66] *(r.a.)* ***dan rivâyete göre, Efendimiz*** *(s.a.v.)* ***şöyle buyurdu:"***

"Kıyamet gününde insanların bana en yakını *(şefaatıma en layık olanı)* ***bana en çok salât*** *(-u selâm)* ***getirendir.*** *(Tirmizi, Salât:325, 2/3554)****"*** [67]

13. "Nitekim Allah-u Teâlâ

"Her kim Allah ve Resulüne itaat ederse, işte onlar, Allah *(-u Teâlân)* ***ın, kendilerine inam*** *(iyilik)* ***ettiği nebiler, Sıddıklar, şehitler ve salihlerle beraberdir. Ve bunlar en güzel refik*** *(arkadaş)* ***tırlar buyuruyor. (****Nisa suresi: 69)****"*** [68]

14. "...Aişe *(r.a.)* ***Validemizden rivâyete göre:"***

"Resulullah *(s.a.v.)****:***

"-Ruhlar toplu ordulardır. Onlardan *(ezelde Allah yolunda)* ***birbiriyle tanışanlar i'tilaf eder*** *(anlaşır, Allah uğrunda)* ***tanışmayanlar ise ihtilaf eder.*** *(dünyada zıtlaşır)* ***lar.*** *buyurdu.* ***(Buhari,*** *enbiya: 2,4/104, Muslim: 8/41, Ebu Davud: 46359, Müsnedi Ahmed: 2/295)****"***

15. "Bütün bu imamlar ve bütün mahlukatı yaratan Allah-u Teâla buyurdu ki:"

"-O'na (sizi kavuşturacak) vesîle arayın. *(Mâide Sûresi: 35)****"***[69]

16. "İsmail, Elyasa ve zülkifl *(a.s.v.)* ***i hatırla, hepsi en hayırlı kullardandır.*** *(Sad suresi, Ayet 0 48)****"*** [70]

17. "*(O akıl sahipleri)* ***öyle kimselerdir ki, ayakta, oturdukları halde ve yanları üzere (yaslanmış) oldukları halde Allah*** *(-u Teâlây)* ***ı zikrederler ve göklerin, yerlerin yaratılışı hakkında tefekkür ederler.*** *(Âli İmrân Sûresi: 1917)****"*** [71]

18. "Bir âyeti-i celilesinde ise:

"*(Habibim!)* ***Deki, göklerde ve yerde neler olduğuna bakın."*** *(Yusuf Sûresi:101)*[72]

19. "Resulullah Efendimiz *(s.a.v)****:"***

66. Bu ismin, aslına uygun olarak okunabilmesi için "Mes'ûd" şeklinde yazılması gerekirdi.

67. Age. S. 2/71

68. Age. S. 2/71

69. Age. S. 2/74

70. Age. S. 2/74

71. Age. S. 2/74

72. Age. S. 2/74

"-Allah-u Teâlâ'nın nimetlerini düşünün, zatını düşünmeyin, buyurdu. "*(Ali el-Mütteki, Kenzü'l-Ummal: 3/106 H. No.: 5707)****"*** [73]

20. "İbni Abbas *(r.a.)* ***dan rivâyete göre Efendimiz*** *(s.a.v.)****: Mahlukatı*** *(yaratılmış olanları)* ***düşünün. Halik*** *(Teâlâ)* ***yı*** *(yaratıcıyı)* ***düşünmeyin, çünkü siz onun kadrini takdir edemezsiniz," buyurdu.*** *(Ali el-Mütteki, Kenzü'l-Ummal: 3/106 H. No.: 5706)****"*** [74]

21. "Ubadetübnüs Samit *(r.a.)* ***den rivâyete göre, Resulullah*** *(s.a.v.)****:"***

"-Yeryüzü onlarla durur, onlar sebebiyle yağdırılıyorsunuz ve onlar hürmetine yardım olunuyorsunuz, *buyurdu. (Ali el-Mütteki, Kenz'ül-Ummal: 12/190 -191 H. No. 34613)****"*** [75]

22. "Enes İbnu Malik *(r.a.)* ***dan rivâyet edilen bir hadisi şerifte, Resulullah*** *(s.a.v.)****:"***

"-Küçüğüne acımayan, büyüğüne tazim etmeyen bizden değildir, buyurdu. *(Tirmizi Birr: 15, 4/321 H. No: 1919)****"*** [76]

23. "Ebu Hureyre *(r.a.)* ***den rivâyete göre, Resulullah*** *(s.a.v.)* ***buyurdular ki:"***

"-Beş şey ibâdettendir; az yemek, camilerde oturmak, kabe'ye bakmak, okumadan da olsa mushafa bakmak, âlimin yüzüne bakmak *(Deylemi, müsned-i Firdevs 2/190 H. No: 2969)****"*** [77]

İşte tam yedi Nakşbendî kafadar baş başa vererek "**RUHU'L-FURKAN**" adı altında kaleme aldıkları bir kitapta **Bakara Sûresi'**nin 152'inci âyetini, kendi inanç ve kanâatlerine göre açıklamaya çalışırlarken bu ilgiyle râbıta konusuna girmiş ve onu kanıtlama ihtiyacını duymuşlardır. Yukarıdaki âyet ve hadisleri de yine bu münasebetle râbıtaya delil olarak göstermişlerdir!

Ancak delil diye öne sürülen bu âyet ve hadislerin gerçekten râbıtayı çağrıştıracak bir anlam taşıyıp taşımadıkları ve harcanan bütün bu çabaların, râbıtayı kanıtlamaya yetip yetmediği ortadadır. Fakat bu gerçeğin daha berrak bir şekilde meydana çıkabilmesi için bundan sonraki bölümde râbıta, özellikle **iki ana yönden** ele alınacak, analitik ve eleştirel bir yöntemle oldukça derinlemesine irdelenecektir.

---

73. Age. S. 2/74
74. Age. S. 2/74, 75
75. Age. S. 2/75
76. Age. S. 2/75
77. Age. S. 2/76

Râbıtanın değerlendirilmesinde ortaya çıkması amaçlanan bu **iki ana nokta** şunlardır:

1. Nakşbendîler tarafından ileri sürülen yukarıdaki birçok kanıtlama örneklerinde râbıtayı, bilimsel ölçülerle İslâm'a mal edebilecek bir ilgi var mı; yani bu âyet ve hadisler, râbıtanın gerçekten İslâm'la ilişkili bir şey olduğunu kanıtlayacak birer anlam vermekte midirler? Ayrıca bu örneklemeler sistem ve üslûp bakımından ilmi birer değere sahip midir?

2. Bütün tartışmalar bir yana, râbıta ile İslâm arasında esasen herhangi bir ilgi, herhangi bir bağ var mıdır, ya da İslâm'da râbıta diye bir şey söz konusu mudur; yoksa râbıtanın kökeni ve kaynağı nedir, İslâm'a niçin ve nasıl mal edilmeye çalışılmıştır?

Tasavvuf örgüsü içinde yer alan ancak İslâm'a ait olup olmadıkları hâlâ tartışılan birçok kavram, sembol, âyin, ritüel, inanış tapınma biçimi ve zihniyet gibi râbıtanın da kaynak bakımından nereye dayandığı, ancak bu iki soruya ciddi biçimde cevap aramakla ortaya çıkabilir. İşte bu amaçla bundan sonraki bölümde çeşitli veriler değerlendirilerek, gerçek belgeler ortaya konarak, soruna bilimsel bir yöntemle ışık tutulacaktır.

***

BÖLÜM-II
RÂBITAYA İLİŞKİN ÇOK YÖNLÜ DEĞERLENDİRMELER

Nakşbendîlikte Anlayış ve Yargı

Nakşbendî Tarîkatıyla ilişkisi bulunmayanların, bu tarîkatın örtülü yanları hakkında elbette ki bilgileri sınırlıdır, ya da bu konuda kayda değer hemen hiç bir şey bilmezler.

Özellikle işaret etmek gerekir ki aynı zamanda bütün tarîkatların sıradan mürîdleri için de bu durum söz konusudur. Bu insanlar, bağlısı oldukları tarîkatların çeşitli âyin, sembol ve kurallarının esasen nerelerden alındığı hakkında hiç düşünmez, düşünme ihtiyacını bile duymazlar. Onun için râbıta ve benzeri meselelerde eğitim görmemiş mürîdlere yöneltilen sorular, onların çok ilkel tepkilerine neden olabilir. Aralarında bulunan sakin tiplerin de, "**Bunu ancak Efendi Hazretleri bilir**" gibi daha tehlikesiz bir karşılıkla yetineceği olasıdır.

Bu konuda rûhânîlerle avâm arasında *(yani şeyhlerle mürîdler arasında)* küçük bir fark vardır. Şeyhler ve onlara yakın olan üst tabaka, râbıta gibi tarîkat kurallarının, kaynağını Kurân-ı Kerîm'den ve **Hz. Peygamber** (s)'in sünnetinden aldığına ilişkin birçok yazılı ve sözlü rivayetler ileri sürerler. Onların eski büyüklerine ait olduğu için bu söylentilere çok büyük önem verirler. Yukarıdaki alıntılarda görüldüğü gibi hiç ilgisi olmayan ayet ve hadislere tutunarak bu söylentileri ısrarla ve inatla savunmaya çalışırlar. Tabiatıyla bu konuda sarsılmaz bir inanca sahiptirler. Ancak bu inanç esaslı bilgilere ve kanıtlara dayanmamaktadır. Nitekim yukarıda "**RUHU'L-FURKAN**" adlı kitabın yazarları tarafından, âyet ve hadislere ne kadar âfaki anlamlar verildiğini, akla ve dine sığmayan ne tuhaf yorumlarla râbıtanın İslâm'a mal edilmeye çalışıldığını ibretle gördük.

Çünkü esasen şeyhlerin de mürîdlerinin de inanç ve bağlılıkları tamamen kör taklide dayanmaktadır.

Nakşbendî şeyhlerinden birkaçı hariç, râbıtanın geçmişi hakkında diğerlerinin hemen hiç bir bilgisi yoktur. Bu ise onlara râbıtanın içyüzünü anlatmayı son derece zorlaştırmaktadır. Çünkü zihinlerine yerleşmiş olan yaygın inanca göre râbıtanın geçmişi ta **Hz. Peygamber** (s)'e kadar dayanır!

Oysa hiç bir belgeye başvurulmadan bile râbıtanın çok eski bir mesele olmadığı, tanımının ve tertibinin son dönemlerde yapıldığı şu gerçeklerden de gâyet açık bir şekilde anlaşılmaktadır:

Her şeyden önce râbıtayı diline dolayarak, kitap yazmaya kalkışmış Nakşbendîler, sayı olarak son derece azdırlar. Bunların hepsi zaten on, on beş kişiyi geçmemektedir. Üstelik bunların bir iki tanesi hariç hepsi Türk ve Kürt kökenlidirler; Hemen hepsi de Irak ve Türkiye'de yaşamışlar ve yine bir ikisi hariç, hepsi de 1811 yılından sonra bu kitapçıkları çiziklemişlerdir. Dolayısıyla, râbıta bu açıdan da ele alındığı zaman

onun, belli bir kitlenin dışında hemen hiç bir kimseyi ilgilendirmediği kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Nitekim râbıtayı kökten çürüten bu çalışmanın yapıldığı sıralarda konuyu tartışmak üzere Nakşbendî çevrelerine defalarca yapılan çağrılar, hiç bir yankı uyandırmamış, râbıtanın böylece Nakşî Tarîkatı'na bağlı geniş tabanın vicdanına esasen yerleşmemiş olduğu açıkça ortaya çıkmıştır.

Son dönem Nakşî liderleri, örneğin XV.-XVII. yüzyıl arasında yaşamış bulunan ve çoğu **Hindli** olan ya da **Hind** kültürünün etkisi altında kalan bu tarîkatın rûhânilerine ilişkin hayat ve muhit şartlarını bile pek bilmemektedirler. Bu bir yana, sözü edilen rûhânîlerin yaşadıkları çevrelerde Müslümanları o gün için etkileyen din, felsefe ve fikir akımları hakkında da hemen hiç bir malumâta sahip değildirler. Dolayısıyla bu **Hindli** şeyhlerin **Brahmanizm'**den ve **Patanjalizm'**den o günün şartlarında neler aşılanmış olabileceklerini akıllarının ucundan bile geçirememektedirler.

XX. asrın şu son yarısında *(**Afganistan** ve **Pakistan'da** bulunan birkaçı hariç)* hemen hepsinin Türkiye'de yaşadığı Nakşî şeyhleri arasında acaba kaç kişi **Hindistan'**da *-eskiden beri yaygın olan-* din ve felsefeler hakkında köklü bir bilgiye sahiptir? Hatırlatmak gerekir ki bu şeyhler arasında bugün, yaşadığı ülkeyi dünya haritası üzerinde gösteremeyecek kadar bilgi ve kültürden yoksun olanlar bile vardır! Buna ek olarak ifade etmek gerekir ki; Türkiye'de maalesef Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nden başka hiçbir üniversitenin bünyesinde bir Hindoloji kürsüsü mevcut değildir. Buradaki faaliyetler ise daha çok dil ağırlıklıdır. Dolayısıyla Türkiye'de Hint dinlerine ilişkin akademik çalışmalar hemen hemen yok gibidir. Oysa İslâm öncesinde özellikle şehirli Türkler başta olmak üzere bu kavmin büyük çoğunluğu Budist idiler. Bunların, İslâm'la tanışırken eski dinlerine ait birçok inanış ve tapınma biçimlerini günümüze kadar devam ettirdikleri ise belgesel bir hakikattir.

***

Nakşbendî Tarîkatı özellikle 1800'lerin ortalarından itibaren **Kuzey Irak'**dan **Anadolu'**ya sıçrama yapmış, Kürtler ve Türkler arasında süratle yayılmış ve geniş çevreler içinde bağımsız bir din niteliğini kazanmıştır. Öyle ise râbıtanın, Kur'ân'a ve sünnete dayanıp dayanmadığını bir kenara koyup önce bu tarîkatın, neden yüz milyonlarca Müslümanın dışında ve yalnızca Kürtler ve Türkler tarafından tutunmuş olduğunu düşünmek daha doğru olmaz mı? Tabiatıyla buna bağlı olarak artık meşruluğu tartışılan mistik bir örgütün daha dün koyduğu dinsel kurallar nasıl olur da kaynağını İslâm'dan ve Kur'ân'dan almış olabilir?!

Nakşbendîlerin inandığı üzere râbıtanın, kaynağını Kurân-ı Kerîm'den ve **Hz. Peygamber** (s)'in sünnetinden almış olması şöyle dursun, eğer bu sözcükle anlatıl-

mak istenen şey, en çok mîlâdî 1300 yıllarından öncesine ait tasavvuf literatüründe yalnızca bir kez bile yer almış olsaydı, sûfîleri ve tasavvufu inceden inceye araştırmış, onlara karşı amansız mücadeleler vermiş ve bu yüzden de şimşeklerini üzerine çekmiş olan **İbn. Teymiyye** gibi hırslı ve birikimli bir şahsiyet, mutlak surette kitaplarında bu konuyu işleyecekti! Çünkü denebilir ki, âdetâ onlara çatmak için **İbn. Teymiyye,** en ufak bir bahaneyi bile ihmal etmemiştir. Kitaba ve sünnete aykırı bulduğu dinsel, mistik ve felsefî müdahalelere karşı çıkmış, onları reddiyelerle çürütmeye çalışmış, hatta *-tüm tasavvuf erbabının en üst derecelerde saygısını kazanmış olan-* **Muhiddîn-i Arabi'**ye açıkça kâfir demekten bile çekinmemiştir![78]

Ayrıca Nakşbendîler, can düşmanı olarak mimledikleri **Vahhâbîler** aleyhinde yüz elli yılı aşkın bir zamandır, bütün gayret ve güçleriyle yoğun bir karalama savaşı sürdürmektedirler; Buna karşın **Vahhâbîler** de hiç değilse küçük bir misilleme olarak râbıtayı çürütmek için şimdiye kadar bir makale bile kaleme almamışlardır. Acaba bu, ne anlama gelmektedir? Yoksa **Vahhâbîler** Nakşbendîlere çok mu saygı duymaktadırlar; ya da dünyada olup bitenlerden hiç mi haberleri yoktur?! **Vahhâbîler** için râbıta gibi müthiş bir koz mevcutken onların bu kelimeyi şimdiye kadar hiç duymamış olmaları bile bu düzmecenin, son yüz elli yılın karmaşası içinde tertiplendiğini ve üç beş Türk tekkesinin dışında bile konuşulmadığını ortaya koyan en büyük bir kanıt değil midir?!!

Nitekim râbıtanın, kurallarıyla ve ayrıntılarıyla son şeklini **Hâlid Bağdâdî** (Öl M.1826)'ye mal edilen yazılardan ve onun kurduğu **Hâlidiyye Kolu'**na bağlı şeyhlerin kitapçıklarından ancak öğrenebiliyoruz. Bu ise dünün meselesidir, çok yeni bir olaydır. Râbıta kelimesi, *(bugün ona yüklenen anlamdan çok farklı ve)* sırf yalın bir ilişki anlamında öteden beri kullanılmıştır. **Bağdâdî'**den önceki Nakşbendî rûhânîlerine ait yazılı metinlerin hiç birinde, *-hele zaman, mekân ve şekil ölçüleriyle, üstelik ibâdet niyetiyle icra edilen-* böyle bir tarîkat kuralına ilişkin herhangi bir açıklama bulunmamaktadır. İleride içlerinden bazı örnekler verilecek olan bu metinler, eski tarihlere dayanmayan, son dönemin Nakşî şeyhlerine ait kopuk kopuk, kısa ve dağınık ifadelerinden oluşmaktadır. Dolayısıyla Nakşbendiler *-harcadıkları olağanüstü çabalara rağmen-* ne kaynağı, ne de uygulanışı bakımından râbıtayı kitap ve sünnete dayandıramamaktadırlar. Yoksa eğer râbıtanın en ufak bir tanımına bile *(selef ulemasına ait)* herhangi bir kaynakta rastlamış olsalardı bu fırsatı asla kaçırmayacak ve kanıt olarak kullanmak için onu her münasebette ortaya koyacaklardı! Şu çok açık bir hakikattir ki Nakşîler tarafından râbıtanın tanımı diye ileri sürülen ifadelerin tümü, *-günümüzde-* en çok 150 yıllık bir geçmişe sahiptir. Bunlar da, **II. Mahmud**

78. Bkz. الفرقان بين أولياء الرحمن وأولياء الشيطان، إلحاد القائلين بوحدة الوجود، ص/112، القاهرة بلا تاريخ.

döneminin bir Osmanlı vatandaşı olan Süleymaniyeli **Hâlid Bağdâdî'**ye ve ondan esinlenen **İsmet Garibullah, Husayn ad-Dawsarî, Muhammad Amîn al-Kurdî** ve **Abdulhakîm Arvâsî** gibi şahıslara aittir.

Bu konuda araştırma yapmış olan bir ilâhiyatçı da râbıtanın yeni bir mesele olduğunu aynen şu sözlerle anlatmaktadır:

"Râbıta hakkında bilgi veren kaynaklar, oldukça muahhar devrin mahsulleridir. Râbıtayı savunmak üzere eser yazan müellifler, bunun tatbikatını Hz. Peygamber zamanına kadar indiriyorlarsa da, buna dair yazılı kaynağa rastlamak ancak H. X /M. XVI. asır müellefâtı arasında mümkün olmaktadır."[79]

Ayrıca şunu da hatırlatmak gerekir ki Nakşbendîlikten başka hiç bir tarîkat, kendi kuralları arasında râbıta diye bir şeye yer vermemiştir. Eğer râbıta *-Nakşilerin ileri sürdüğü gibi-* İslâmî bir kaynaktan gelmiş olsaydı; Kitab ve Sünnete dayanmış olsaydı, en azından Sünnî'ler arasında yaygın olan diğer tarîkatlar da mutlaka kuralları arasında ona yer vereceklerdi. Halbuki bunun tam tersini görüyoruz. Örneğin **Melâmî Tarîkatı'**nın ileri gelenlerinden biri, bakınız râbıta hakkındaki görüşünü nasıl açıklıyor:

"Mürşidler insanları kendilerine bağlamazlar. Kendilerine bey'at ettirmezler. Allah'a bağlarlar. Allah'a bey'at ettirirler. Râbıta Allah'adır, mürşide değil." [80]

Bu ifade içinde yer alan "**Râbıta Allah'adır, mürşide değil**" sözleri, Nakşîlikteki râbıta inancını dolaylı şekilde deklare eden bir kanıt olarak algılanmamalıdır. Bilakis mürşide râbıta yapılamayacağını çok açık şekilde ifade etmektedir. Kuşkusuz **Melâmilik** de **Nakşbendîlik** gibi bir tarîkattır. Hatta Nakşbendîliğin, gerçek Melâmîlik olduğunu bizzat Nakşbendî bir lider açıkça ileri sürmektedir! Bu şahıs, **Hâlid Bağdâdî'**nin en üst derecedeki halîfelerinden **Muhammed bin Abdillâh al-Khânî'**dir. Yazdığı "**al-Bahja'tus-Saniyya** البهجةُ السنِية" adlı kitapta aynen şu ifadeyi kullanmaktadır: "***Çünkü bu tarîkat*** *(yani Nakşbendî Tarîkatı)* ***en uygun Melâmîliktir.***" [81]

Onun için, İslâm'ın bakışı açısından bu tarîkata ait kişisel bir görüş, İslâm adına kanıt sayılamaz. Bu da yukarıdaki ifadenin, bir bakıma hem temel noktalarda tarîkatlar arasındaki çelişkileri sergilemektedir, hem de en az **Nakşbendîlik** kadar

79. Ydr. Doç. Dr. irfan Gündüz, Tasavvufî bir terim olarak RÂBITA adlı, basılmamış bir çalışmasından S.10

80. Hasan Özlem, Arifler Gül Bahçesi Giriş Bölümü: Dr. Kemâl Aydın S. 26

81. Muhammed bin Abdillah al-Khânî, al-Bahja'tus-Saniyya s.12
Bu eserde geçen "**Melâmiyye**" kelimesinin, sözde yanlış yazıldığı ya da bir matbaa hatası olduğu izlenimini uyandırmak için adı geçen yazarın torunu Abdulmecid b. Muhammed b. Muhammed al-Khânî kurnazca davranmış, bu sözcüğün geçtiği pasajı alıntı olarak naklettiği al-Hadâiq'ul-Wardiyya Fi Haqâiq'i Ejillâ'in-Naqshabandiyya adlı kitabında (uygun anlamına gelen) "**Mulâime**" şeklinde yazmıştır!.

İslâm'a aykırı nitelikler taşıyan **Melamîliğin** bile râbıta gibi tevhîd inancına taban tabana zıt bir anlayışı reddetmesi açısından önem taşımaktadır.

Son zamanlarda râbıtanın sık sık gündeme gelmesiyle tarîkat çevrelerinde gözlenen paniğin arka planında esasen onun İslâm'a yabancı bir unsur olduğu gerçeği yatmaktadır. Aslında râbıtadaki bu yabancılık, Nakşbendîliğin hemen bütün kurallarında da vardır. Çünkü bu tarîkat önce **Türkistan** ve **Maverâunnehr'**de, sonra **Hindistan'**da, ondan sonra da **Irak** ve **Anadolu'**da geçirdiği çok ilginç bir serüvene sahiptir.

Bununla ilgili olarak önce şu önemli noktayı göz önünde bulundurmak gerekir: Son yüz elli yıldır **Nakşbendîlik** yepyeni bir kimlik kazanmış, prensipleri esaslı şekilde belirlenmiş, bu arada **"râbıta"** da tarîkata köşe taşı gibi ehemmiyetli bir kural olarak yerleştirilmiştir. Dolayısıyla râbıtayı, aslında **Nakşbendîliğin** yakın tarihte kaydettiği büyük gelişmeler içinde ele almak lazımdır. Çünkü bu tarîkatı geçmişiyle, kaynaklarıyla ve tarihi evrimiyle bir bütün olarak incelemeden ve hele son bir buçuk asırdır Türkiye toplumunu yönlendiren siyasal rejimlerin ve ideolojik akımların bu tarîkatla olan ilişkilerinin arka planını keşfetmeden râbıta hakkında tatmin edici bir bilgi elde etmek ve kesin bir hükme varmak mümkün değildir.

Tarîkatın bu nokta ile olan bağlantısı bakımından hemen işaret edilmelidir ki gerek **Osmanlı** Yönetiminin son döneminde, gerekse Cumhuriyet tarihinde, **Ortadoğu'**da yaşanan dört büyük gelişmenin ardından devletin, askerî ve siyâsî stratejilere paralel biçimde **Nakşbendî Tarîkatı'**nı gizli bir silah gibi kullandığı bugün artık belgesel bir gerçek olarak ortadadır.

Bu olaylara gelince, kuşkusuz birincisi: 1785'lerde **Hicaz Yarımadası'**nda patlak veren "**Vahhâbî Hareketi**"dir. İkincisi: XX. yüzyılın başlarından itibaren **S.S.C.B.** tarafından yaklaşık yetmiş yıl kadar uygulanan komünist rejimdir. Üçüncüsü: 1979 yılında **Humeynî** liderliğinde gerçekleştirilen "**İran İslâm Devrimi**"dir. Dördüncüsü: son yıllarda Türkiye'nin güneydoğusunda ortaya çıkan "**Kürt gerilla hareketi**"dir. Beşincisi: yine son yıllarda *-siyâsî terminolojiye "**Arap baharı**" diye geçen-* Ortadoğu'nun birçok yerinde ve özellikle Suriye ve Irak sahalarında cereyan eden çok yönlü savaşlar ve kaos ortamıdır. Altıncısı ise: **Fethullah Gülen'**e bağlı örgütün 15 Temmuz 2016 günü giriştikleri başarısız darbe hareketidir.

İşte bu altı olayın da etkilerine karşı her defasında devlet, *(daha sonra ayrıntılı olarak anlatılacağı üzere)* Nakşbendî Tarîkatı'nı yarı örtülü bir şekilde devreye sokmuştur ki bu nedenle tarîkat da gittikçe güçlenerek gelişmesini ve bu doğrultudaki evrimini hızla sürdürmüştür. Özellikle "**Khatm-i Khuwâcegân**" âyini ve bu âyinin

önemli bir kuralı olan râbıta, tarîkatın yakın tarihte üzerinde durduğu disiplinin önemli pratikleri haline getirilmiştir.

Bilindiği üzere örgütlenmede kuralların önemi çok büyüktür. Bu bakımdan özellikle mürîd yetiştirmek ve onu bütün iç dünyasıyla şeyhe bağlamak konusunda en etkin bir şartlandırma sistemi olan râbıta, Nakşbendîliğin can damarlarından biri haline getirilmiştir.

Bunu, başta politikacılar olmak üzere hemen bütün menfaat çevreleri de çok iyi keşfetmiş bulunmaktadırlar. Dolayısıyladır ki tarîkatları, sözde yasaklamış ve tekkeleri kapatmış olan Rejimin 1950'den sonraki uygulayıcıları, günümüze kadar Nakşî şeyhlerine sürekli yaranmaya çalışmış ve onların sağladığı kalabalık oylarla yönetimleri rahatça ele geçirebilmişlerdir. Bütün bu gerçekler ise Nakşbendî Tarîkatı'nın Türkiye toplumu içindeki ağırlığını ve etkinliğini kanıtlamaktadır. Olayların da somut biçimde ortaya koyduğu gibi tarîkatın gittikçe güç kazanmasında eğer birkaç neden varsa bunların başında elbette ki onun disiplini ve bunu sağlayan râbıta gibi kurallar ve ayinler gelmektedir.

Unutmamak gerekir ki **Nakşbendî Tarîkatı'**nın dayandığı kurallar *(daha önce de anlatıldığı üzere)* her şeyden evvel dinsel ve kutsal birer anlam taşırlar. Bu kuralların, sözde ilhamlarını Kurân-ı Kerîm'den ve **Hz. Peygamber** (s)'in sünnetinden aldığı çok kesin ve ısrarlı ifadelerle işlenir, aynı zamanda sık periyotlarla tekrarlanan telkinler sayesinde mürîdlere hazmettirilir. İşte bundan elde edilen sonuçladır ki şeyhin emri mürîd tarafından aynen Allah'ın emri olarak algılanır ve itirazsız bir şekilde uygulanır. Nitekim bu sayededir ki Nakşbendîlik, Türkiye toplumunda kemikleşen sadık ve geniş bir taban elde etmiş, özellikle son otuz yıldır rekor düzeyde güçlenmiştir. Bu durum ise sürekli destek arayışı içinde olan *-başta siyâsî partiler olmak üzere-* dev şirketlerin ve örtülü çıkar çevrelerinin *(özel kanallar kullanarak!)* sözkonusu esrarlı toplulukların yönetici şebekelerile temasa geçmelerini sonuçlandırmıştır. Ne var ki bu temasın içyüzünü buraya sığdırmak mümkün değil, çünkü ne zaman, ne de zemin buna müsaittir.

Bütün bu gelişmeler, sonuçta Nakşbendîlikteki disiplinin ne derece önem taşıdığını ve bu disiplinin de temelindeki (râbıta)nın, etkisini ve rolünü hatırlatmaktadır. Onun için Nakşbendî örgütlerinin yönlendirici şebekesi, bu köşe taşının yıpratılmaması için azami dikkat sarfetmekte, son zamanlarda bu ritüel etrafında açılan tartışmalara girmekten çekinmektedir. Çünkü eğer bu gerçeğin fazla irdelenmesiyle İslâm âlimlerinin dikkati râbıta üzerine çekilir ve Kur'ânî anlayış doğrultusunda kesin hükümler verilirse bu kez tarîkat yoluyla İslâm'a sızdırılmış daha birçok yabancı sembol ve merasimlerin de ayıklanması için yol açılmış olacak, bu ise tarîkatın iflasını hazırla-

yacaktır. İşte tarîkat toplulukları arasında râbıta ile ilgili olarak yaşanan tedirginliğin ve telâşın esas nedeni budur. Ne tuhaftır ki, tasavvuf yoluyla İslâm'a birçok batıl inanış ve hurâfenin bulaşabileceğine ilişkin bizzat Nakşbendîlerin de itirafları vardır.[82]

Şurası gâyet açık bir gerçektir ki, zaman içinde birçok şey değişebilir, değişir ve değişmektedir. Değerler yozlaşır, ölçüler çarpıtılır ve insanlar arasında yeni yeni anlayışlar yayılır ve tutunur. Ortalama insan ömrü gibi kısa bir süre içinde bile o kadar çok şey değişmekte ve değişebilmektedir ki bu gerçeğe inanmamak için hayat ve kainat olaylarından habersiz bir cahil olmak gerekir.

İşte **Aczmendî Tarîkatı.** Daha birkaç yıl öncesine kadar böyle bir tarîkatın esâmisi bile yoktu. Ama gün geldi, görüldüğü üzere bu isim altında, özel giysileriyle, ayinleriyle belli kurallarıyla koskoca bir mistik örgüt kuruldu. Hem de fincancı katırlarını ürkütmeden, yağdan kıl çekercesine son derece büyük bir ustalıkla Nakşbendîlikten sıyrılarak kendini yenilemiş olan **Saîd-i Nursî** gibi aktif bir hareket adamının adı kullanılarak bu tarîkat kurulmuştur!..

Bilindiği üzere **Saîd-i Nursî,** eserlerinde kendinden söz ederken, zamanla bazı düşüncelerinin değiştiğine işaretle kişiliğini: "**Saîd-i Evvel = Birinci Said**" **ve** "**Saîd-i Sâni = İkinci Said**" olarak tanıtmaktadır. Gençliğinde tipik bir Nakşbendî olan ve o dönemlerde etkisini yaşadığı **Bitlis'**in **Hizan** yöresindeki bir şeyhten ve yine **Bitlis'**in **Çukur Kasabası'**ndaki dervişlerden övgü ile söz eden **Nursî,** "**İkinci Said**" olduktan sonra düşüncelerini revize etmiş, bu dönemde ağzından Nakşbendîlik lehinde bir tek laf bile duyulmamıştır. Bu bir yana, **Nursî**, çağdaşlarından Nakşî şeyhi **Abdulhakîm Arvasî'**ye karşı cephe almış, birbirlerini karşılıklı suçlamışlardır. Bu kavga Nakşîlerle Nurcular arasında halâ devam etmektedir.[83] Hal böyleyken hayatında tahmin bile edemediği yepyeni bir tarîkat, onun ölümünden yıllar sonra kurularak felsefesine dayandırılmış ve bu yeni oluşum, **Aczmendî** adı altında faaliyetlerine başlayarak "**İslâm dünyası**"nın[84] gözü önünde tarîkatlar kervanına katılmıştır! Bir kadınla basılan ve hapse giren bu tarîkatın şeyhi, kim bilir belki de yüzyıllar sonraki tarîkatçılar tarafından "Büyük evliya", "çağının kutbu", "ermişlerin tâcı" gibi daha

82. Işıkçı Nakşbendîlere ait bir ansiklopedide bu endişeye yer verilmiştir. (15/327)

83. Kaynakları araştırırsanız, **Abdulhakîm Arvasî** hakkında **Saîd-i Nursî'**nin şu ifadelerine rastlarsınız: "*Yalnız bizim gizli ve dinsiz düşmanlarımız ve nasılsa bir münasebetle çok ihtiyar, merhum Abdülhakim'e hulûl edip, ihtiyarlığından ve taassubundan istifade ederek Risâle-i Nur şakirdlerinin aleyhine çirkin bir söz söylettirmişler. Biz işittik. Onun tesiriyle bize epey zarar oldu. Şakirdler ölümüne beddua etmek istediler.*" Bkz. sualar-2/47.

84. Çağımızda "*İslâm Dünyası*" diye bir âlem, gerçekte artık mevcut değildir. Onun boşluğu *-ne yazık ki-* "*Müslüman Dünyası*" tarafından işgal edilmiştir. Yapay, senkretik ve yıkıcı bir din olan Müslümanlığın, yüce İslâm Dini'ni tarih sahnesinden silmesi olayı, en az bin yıllık dramatik bir çöküşün, tarihte işlenmiş en korkunç cinayetin öyküsünde saklıdır. Faillerini yargılama yetkisine hiç kimsenin sahip bulunmadığı bu olaylar zinciri, elbette ki İlâhî arşivde mahfuzdur. Bu cinayeti birlikte işlemiş olan Ortadoğu halkları, bunun bedelini günümüzde çok ağır şekilde ödemektedirler. Ebedî hayatta bunun hesabını Allah Teâlâ'ya nasıl vereceklerini ise şimdiden kestirmek mümkün değildir.

nice unvanlarla yüceltilerek anılacaktır. Öyle ki onu bir tek kelimeyle eleştirmeyi bile belki kimse kolayca göze alamayacaktır. Hatta Hıristiyanlığa sampati duyan oğlu, bir olasılıkla ileride Hz. Nuh'un asî oğluna banzetilerek bu şahıs böyle büyük bir peygamberle dahi karşılaştırılabileccektir!

İşte her gün tanık olduğumuz buna benzer birçok olaylarla, modaların, ahlâk kurallarının ideolojilerin, inanç ve felsefelerin, sanatsal zevklerin nasıl büyük bir hızla değiştiğini, değerlerin nasıl yozlaştığını hepimiz görüyoruz. Daha düne kadar aktır denilen birçok şeyin bugün nasıl karalandığına da yine birçoğumuz şahit olmaktayız. Nice kavramların zamanla anlam değiştirdiği, nice inanış ve görüşlerin, zamanla farklı içerikler kazandığı, hatta çürütülüp rafa kaldırıldığı belgelerle sabittir. Daha dün, sapık, ahlâksız ve hain diye lânetlenerek ipe çekilen adamların, kısa bir süre sonra ruhlarından özür dilendi ve kemikleri milyonların omuzunda özel türbelere taşınarak görkemli törenlerle gömüldü! Dinler, felsefeler, doktrinler, mezhepler, tarîkatlar ideolojiler, siyasal teoriler, askerî stratejiler bu örneklerle doludur. Bu, insanlık tarihinin bir gerçeği ve kaderin bir cilvesidir.

Sürelerle meydana gelen değişimlerin çeşitli nedenleri vardır. Bunların arasında haklı ve yerinde olanlar bulunduğu gibi, haksız, tutarsız ve batıl olanları da vardır. Nitekim İslâm'dan önceki Tevhîd dinleri, bu tür nedenlerle zaman içinde tahrife uğramış ve asıllarını yitirmişlerdir.

Şunu önemle kaydetmek gerekir ki özellikle nassların *(ilâhî ve nebevî ahkâmın)*, saygın, temel, dokunulmaz ve değişmez din ve hayat kanunlarının çarpıtılmasında başlıca iki faktör söz konusudur. Bunlardan biri, bilinçli düşmanlık duygusudur ki bu etkenin temelinde daima hırs vardır; rekabet vardır; çıkar planları vardır; dolayısıyla amaçlı yıkıcılık vardır. Günümüzdeki **kökten putçuluk** gibi... Diğer faktör ise bilgisizlik, ya da bilgi eksikliğidir. Bu faktörün de temelinde özenti vardır; Özlem ve nostalji vardır; Mitoloji vardır; Faniyi ebedileştirmek, yaratığı tanrılaştırmak gibi aşırı saygıya dayalı bir kör taklit vardır. Nakşbendîlikteki "**râbıta**", "**Khatm-i Khuwâcegân**", "**Kelimât-ı Semâniye**" ve benzeri Patanjalist meditasyon sistemlerinin İslâm'a adapte edilmesi gibi...

Ancak şunu bilmek gerekir ki bu faktörlerden ikincisi her ne kadar samimi duygulardan kaynaklanıyorsa da yıkıcılık açısından en az birincisi kadar, hatta bazen ondan daha tehlikeli olabilmektedir ve olmuştur... Çünkü kör taklit saplantısı içindeki insanlarla tartışmak kolay değil, bazen mümkün bile değildir; ve çünkü kör taklidin hiç bir stratejisi yoktur. Taklitçi kişi tutucudur ve bir amaca, körü körüne baş koymuş insan tipidir. Halbuki salt çıkar uğruna bir davayı üstlenmiş olan kimse, en azından manevra niyetiyle de olsa bazen geri adım atabilir. Nitekim gerek solcu

lâikler, gerekse putçu lâikler gibi çeşitli müşrik gruplar özellikle seçim mevsimlerinde dindarların arasına girmeyi, hatta camilere girip namaz kılmayı bile göze alabilecek kadar inançlarından ve kişiliklerinden fedakarlık yapabilmektedirler! Oysa bir tek Nakşbendî bile Muvahhid mu'minlerle sırf işbirliği yapabilmek için örneğin râbıtadan kolay kolay vazgeçemez, onu vicdanından rahatlıkla silemez... O bakımdan bu iki faktörden herhangi birinin etkisine girmiş olan şahıslar, özellikle de kör taklidin kurbanı olmuş kimseler daima dinin ve hayatın orijinal yasalarını çarpıtmaya çalışmış, bu yüzden de insanlığın yanlış yönlenmesinde rol oynamışlardır. İşte râbıtanın hikâyesi esasen buraya dayanmaktadır.

Râbıtanın İslâm'a sızmış ya da sızdırılmış yabancı bir unsur olduğunu ortaya koyan belgesel kanıtlara gelince bunlar tahmin edildiğinden daha çoktur. Nakşbendîlerin din, ibâdet, anlayış ve dünya görüşü olarak sergiledikleri ibret verici çelişkilerinden tutun da bu tarîkatın kendi tarihi seyri içinde kaydettiği evrimlere; Nakşî şeyhlerinin mitolojik menkabelerine[85] ve kişiliklerine; dua, zikir, âyin ve çeşitli merâsimlerine; âyet ve hadisler üzerinde yaptıkları ilginç yorumlara ve karıştıkları olaylara varıncaya kadar sayılamayacak birçok belgesel kanıtlar bu oluşumun içyüzünü ve bu arada râbıtanın da ne olduğunu ve hangi kaynaklardan alındığını bütün çıplaklığıyla ortaya sermektedir.

Bundan sonraki analitik değerlendirmeler işte bu gerçekleri tesbit ederek meydana çıkarmakta ve onları belli bir tertip içinde sunmaktadır.

Râbıtanın Dayandırıldığı Ayet ve Hadislere İlişkin Kanıtlama ve Yorumlar

Sırf râbıtayı bir kitap konusu yapacak kadar meseleye büyük önem veren, ya da eserlerinde râbıtaya geniş biçimde yer ayıran birkaç Nakşî ileri gelenlerinin görüşlerini önceki bölümlerde incelerken görmüş olduk ki hepsinin de tutundukları deliller hemen hemen aynıdır. Ancak bu görüş birliğinin son derece şaşırtıcı bir yanı vardır ki o da bu şahıslardan hiç birinin, *(kanıt olarak ileri sürülen âyet ve hadislerde râbıtayı çağrıştıracak en ufak bir işaret bile yokken)* bu gerçeği görmezlikten gelmiş olmalarıdır.

85. Menkabe: Arapça, "**Nekabe-Yenkubu**" fi'linin türevlerinden bir "**Masdar-ı Mimî**"dir. *(Aynı zamanda bir ism-i zamân ve ism-i mekândır.)*
Konumuzla ilgisi bakımından "**Menkabe**" kelimesinin sözlük anlamı: Tanınmış kişilerin, övgüye yaraşır hayat öyküsü demektir. Bu sözcük, Türkçe'de "**Menkıbe**" olarak yanlış bir telaffuzla yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Ancak doğrusu, yukarıda açıklandığı gibi "**Menkabe**"dir, "**Menkıbe**" değildir. Bu kelimenin de "**Ma'siye'tun**" gibi ayn'ul-Fi'linin meksûr okunabileceğini savunmak doğru olmaz. Çünkü, "**Mağrib'un**", "**Meşrik'un**" ve "**Ma'siye'tun**" gibi masdarlar, esasen Arap dil tarihi boyunca kural dışı olarak kullanılmışlardır. Kur'ân-ı Kerîm'de bunun örnekleri vardır. (Bkz. Kur'ân-ı Kerîm: 2/115). Burada önemle belirtmek gerekir ki, mimli bir masdarın, kural dışı olarak (mef'il'un) vezninde okunabilmesi için onun:
1. Ya sülâsi-yi mücerred, "**misâl-i vâvî**" ve "**sahih'ullâm**" olması gerekir; "**Mevlid'un**" gibi...
2. Ya da, "**ecvef-i yâ'î**" ve "**meksûr'ul-ayn**" olması gerekir. "**Mesîre'tun**" gibi...

Bu âyet ve hadislerin, ***"Nakşî râbıtası***" na ne kadar mesnet teşkil ettiği esasen ortadadır. Çünkü onların tefsir ve tercümesinde kullanılan ifade ve üslûp şekillerine, inşa, imla ve hatta noktalama biçimlerine bile bakılacak olursa bu şahısların her bakımdan düzeyleri anlaşılmaktadır! Dolayısıyla İslâm Dini üzerinde böylesine tasarrufta bulunmuş olmakla taşıdıkları ağır vebâli bir kenara koysak bile bu kişiler, hemen hiç bir ölçüyü hesaba katmadan sergiledikleri düşünce ve anlayış biçimleriyle ilmî teamülleri âdetâ ayaklar altına almışlardır.

Nakşbendîlerin, râbıtaya kanıt olarak gösterdikleri âyet ve hadislere kendilerince verdikleri anlamlar yalnızca ilginç değil, aynı zamanda endişe vericidir. Onun için Kurân-ı Kerîm'e ve Sünnet-i Seniyye'ye karşı Muslimlerin taşıdığı ağır sorumluluk açısından, onların bu âyet ve hadisler üzerinde yaptıkları yorumları dikkatle incelemek gerekir.

İleride nakledilecek birçok örnekte görüleceği üzere İslâm âlimlerine ait tefsirlerde bu âyet ve hadislerin hiç birinde ***"Nakşbendî Râbıtası"*** na ilişkin bir tek belirti bile yoktur. Ayrıca râbıtanın söz konusu olmaya başlandığı Miladî 1500'lerden hemen sonraki Nakşbendî rûhânîleri râbıta sözcüğünü kullanmış iseler de bunu ne bir terim, ne de ciddi bir tarîkat kuralı diye ifade etmedikleri için tabiatıyla onu, âyet ve hadislere dayandırma ihtiyacını da o devirlerde duymamışlardır. Hatta denebilir ki bu rûhânîlerden çok önce yaşamış olan *(Örneğin M. 1140 yılında ölen **Yusuf Hemedânî**'den sonraki)*[86] şeyhlerin birçoğu hem Türk kökenli oldukları hem de kayda değer bir eğitim almadıkları için bu âyet ve hadislerin Arapça anlamlarını bile bilmedikleri çok büyük ihtimal dahilindedir. Bu olasılık, o devirlerden kalma **Raşahât** ve **Rabbânî'**nin mektupları gibi Farsça ve rasgele karalanmış *(şeyhlere ait)* tek tük yazılı metinlerden anlaşılmaktadır ki esasen bunlar, râbıtanın Kur'ân'a ve sünnete dayandırılması konusunda herhangi bir ilmî değer ifade etmemektedirler. Çünkü bütün ilmî kriterler bir yana, bu metinlerin, aslında mal edildikleri şahıslara ait olup olmadıkları bile meçhuldür. **Hâlid Bağdâdî** tarafından İstanbul'daki bir müridine gönderilmiş olan yalnızca "**Risâletun Fi Tahqıyq'ir-Râbita**" adı altındaki Arapça mektup, söz konusu metinlerden istisna edilmelidir. Ancak bu mektup 1800'lerin başında ve Bağdâdî'nin ölümünden kısa bir süre önce kaleme alınmış çok yeni bir yazıdır. Dolayısıyla bu mektuba dayanarak râbıtayı kitap ve Sünnete dayandırmak imkânsızdır.[87] Eğer *-Nakşbendîlerin ifadesine göre-* bu mektup gerçekten **Halid**

86. Bkz. BÖLÜM-II. Rûhânîler ve Râbıta.

87. Bu mektubun yer aldığı kaynaklar şunlardır:

محمد أسعد صاحب زاده، بغية الواجد في مكتوبات حضرة مولانا خالد، ص/73، مطبعة الترقّي. دمشق1334-هـ.

عبد المجيد بن محمد الخاني، الحدائق الوردية في حقائق أجلاء النقشبندية، ص/395. إسطنبول1308-هـ.

Bağdadî'ye ait ise, bu şahsa göre râbıta, ilhamını Kur'ân'dan almaktadır ve **Tevbe Sûresi'**nin 119'uncu âyet-i kerîmesi de bunun kesin delilidir (?)

Sözü geçen âyet-i kerîmenin, meâllerde genel olarak bugünkü Türkçe ile verilen anlamı ise şöyledir:

"Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve sadıklarla beraber olun."

Bu âyet-i kerîmede eğer varsa râbıtaya ilişkin ne gibi bir işaret bulunduğunu anlamak ve onu acaba herhangi bir ilgiyle çağrıştırıyor mu diye zihinde belirebilecek bir soruya cevap aramak üzere önce bizzat Nakşbendîlerin kendi kitapçıklarında naklettikleri bu âyetin Türkçe anlamına bakalım:

Çok eskilerin değil, bilakis dört adet Nakşbendînin, ortakşa çabalayarak 1994 yılında **"Râbıta ve Tevessül"** adı altında kaleme aldıkları bir kitabın hem önsözünde, hem de 11'inci sayfasında, yukarıdaki âyetin Türkçe anlamı aynen şu şekilde nakledilmiştir:

"Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve sadıklarla beraber olun."

Görüldüğü üzere bu şahıslar bile **Tevbe Sûresi'**nin 119'uncu âyet-i kerîmesini, genelde verdiği bu anlamı açıkça yazmaktan başka bir çare bulamamış, buna rağmen râbıtayı bu âyetle kanıtlamaktan da çekinmemişlerdir!

Burada anlaşılması son derece güç olan tablo şudur: Pek eğitim görmemiş, hatta büyük ihtimalle çoğunun okuma yazma bile bilmediği tahmin edilen eski Nakşbendî hocaları tarafından vaktiyle "**Khatm-i Khuwâcegân**" ve **"râbıta"** gibi bir takım kurallar konmuş olması ve bunların şu veya bu şekilde Kur'ân'a dayandırılmış olması bir bakıma olağandır. Ancak günümüzün az çok eğitim görmüş, tercüme aracılığıyla da olsa Kur'ân-ı Kerîm'i nisbeten anlama imkanını bulmuş olan "ilâhiyâtçı" Nakşbendîlerin bilinçli bir şekilde böylesine zoraki bir kanıtlama biçimiyle diretmeleri, doğrusu pek ilginçtir!

Eskiden beri "**hoşmeşreplik**" ve "**kalenderlik**" diye bilinen dervişlik mesleğinin gereği olarak sûfîlikte hoşgörü adına hemen hiç bir kurala süreklilikle bağlı kalınmadığı bir gerçektir. Nakşîliğin son dönemlerde kazandığı sert disipline rağmen bu eğilim, asırlardır tarîkata genel bir anlayış olarak yerleştiği içindir ki âyet-i kerîmeler, *-yukarıdaki örneklerde görüldüğü üzere hiç alâkası olmayan bir konuda-* kanıt olarak ileri sürülmüşlerdir. Ancak bu tutum, hoşgörünün sınırlarını pervasızca aşmakta ve *(Nakşbendîlik gibi belli prensiplere dayalı bir tarîkatta bile olsa)* esasen hiç bir sınırı bulunmayan dervişliğin, gerçek anlamda ibâhiyecilikle eşdeğerde olduğunu çok çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır.

Nitekim râbıtanın, sözde kitaba ve sünnete dayandığı yolunda Nakşbendîlerce sergilenen kanıtlama şekilleri hiç bir ilmin usul ve âdâbına sığmamaktadır.

Örneğin râbıtayı ilk defa tanımladığı tahmin edilen **Hindli Tâcuddîn, Patanjali'**nin Sutralarındaki karmaşık ifadeleri anımsatırcasına çetrefil birtakım sözlerle bu meditasyonu anlatmaya çalışırken onu Kur'ân'a dayandırmaya yanaşmamış; buna karşın **Tâcuddîn'**den 135 yıl sonra dünyaya gelen **Hâlid Bağdâdî**, râbıtayı göz kırpmadan **Tevbe Sûresi'**nin 119'uncu âyetiyle kanıtlamaya çalışmıştır!

Nakşbendîlerin, râbıtayı Kur'ân'a mal etmek için gösterdikleri diğer bir kanıt da **Mâide Sûresi'**nin 35'inci âyet-i kerîmesidir. Aynen yukarıdaki âyette olduğu gibi, bunu da metnine uygun bir anlamla açıkladıkları halde yine de onu râbıtaya kanıt diye ileri sürmekte hiç bir tereddüt göstermemişlerdir.

Bu âyet-i kerîmenin de diğeri gibi meâllerde genel olarak bugünkü Türkçe ile verilen anlamı şöyledir:

"Ey iman edenler! Allah'tan korkunuz ve O'na *(yaklaşmaya)* ***vesîle arayınız."***

Allah'a yaklaşmanın ve O'na yaklaşmak için vesîle aramanın ne olduğu konusunda İslâm âlimlerinin görüşleri birbirinden pek farklı değildir ve Nakşbendîlerinkine hiç benzememektedir. İleride verilecek örneklerde de görüleceği üzere tefsir âlimleri, Allah'a yaklaşmayı, O'nun hoşnutluğunu kazanmaktan başka bir şey olarak anlamamışlardır. Keza onlara göre Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak için vesîle aramak, sâlih amel işlemekten, *(yani yararlı ve hayırlı işler yapmaktan)* başka bir şey değildir ve bu çok geneldir. O kadar ki bu âyetin manasını, hayatın bütün alanlarını kapsayacak şekilde anlamak mümkündür. Nakşbendîler ise bu noktada İslâm âlimlerinin görüşünü inkâr etmemekle beraber, bu iki âyet-i kerimeye kendilerince özel ve çok farklı bir anlam daha yüklemiş, bu âyetlerle, *(bir çeşit "**yoga**" demek olan)* râbıta arasında kesin bir ilişki bulunduğunu ısrarlı bir şekilde ileri sürmüşlerdir.

Nakşbendîlerin, bu iki örnekten başka, daha birçok âyet ve hadisleri râbıtaya hangi ilgiyle kanıt diye gösterdiklerini anlamak, gerçekten de mümkün değildir. Çünkü bir insanın,

1. Bulunduğu mekânı karartarak;

2. Özel "***teverruk***" oturuşu ile hareketsiz oturarak;

3. Nefesini kontrol altına alarak;

4. Şeyhinin şeklini zihninde canlandırarak ve "***onun rûhâniyetinden yardım dileyerek***" ibâdet yapması gerektiğine ilişkin, bu âyet ve hadislerin hiç birinde en

gizli bir anlam bile yoktur. Bu ise çok şaşırtıcı bir meseledir. Sebebine gelince, kılık kıyafette bile son derece belirgin bir tarzı seçerek büründükleri dış görünüşlerine; herkesten çok daha titiz ibâdet anlayışlarına ve fanatizme varan şekilciliklerine rağmen Nakşbendîlerin, âyet ve hadisleri böylesine hiç ilişkisi olmayan bir konuda ve ödünsüz bir ısrarla kanıt göstermesi, düşünce yolunu kesin şekilde tıkamakta ve anlaşılmaz bir mantık sorunu olarak insanın karşısına çıkmaktadır!

Bu açmazın esasen ne ifade ettiğini çok daha somut bir şekilde algılayabilmek için önce yukarıdaki iki âyet-i kerimeye yeniden bir göz atalım.

Evet **Tevbe Sûresi'**nin 119'uncu âyet-i kerîmesi meâlen şöyledir:

"Ey iman edenler! Allah'tan sakının ve doğrularla beraber olun."

Mâide Sûresi'nin 35'inci âyet-i kerîmesini de meâlen şu ifadelerle açıklamak mümkündür:

"Ey iman edenler! Allah'tan sakınınız ve O'nun hoşnutluğunu kazanacak yollar araştırınız."

Şimdi şu noktayı çok iyi düşünelim:

Bu iki âyet-i kerîmenin, Nakşbendîlerce de kabul edilen yaklaşık anlamları işte budur. Ancak bu ifadelerin içinde ne râbıta sözcüğünü görmek, ne de râbıta ile anlatılmak istenen eylem ve ibâdet şekline ilişkin herhangi bir belirti bulmak mümkündür. Peki öyle ise bu yakıştırma nereden gelmektedir, niçin buna gerek duyulmuştur ve bu ısrarın sebebi nedir?

Bu soruların cevaplarını elbette ki ileride aramaya çalışacağız. Ancak unutmamak gerekir ki Nakşbendî liderlerinin, birtakım âyet ve hadisleri seçerek, râbıta diye ortaya koydukları yeni bir ibâdet şeklini onlarla kanıtlamaya çalışmaları, bu kişilerin râbıtaya ne kadar önem verdiğini ortaya koymaktadır! Çünkü Allah Teâlâ'nın yüce kelâmını, göz kırpmadan istediği şekilde yorumlama cür'etini gösteren insan, bunu yaparken neyi amaçlıyorsa bunun son derece önemli olduğunu unutmamak gerekir. Onun için Müslümanlar *(daha doğrusu muslimler)*, râbıta sorununu hiç bir zaman küçümsememeli, bu mesele üzerinde gereğince durmalıdırlar!

Bu arada hatırdan çıkarılmamalıdır ki *-Nakşî şeyhlerinin çoğu suskun dururken-* râbıta konusu, son zamanlarda Nakşbendî mollaların büyük sancısı haline gelmiştir. Bütün dünya sanki râbıta ile uğraşıyormuş gibi her şeyi bir kenara bırakmış, bu inanışın etrafında beliren kuşkuları dağıtmak için kolları sıvamışlardır. **Ruh'ul-Furkan** adı altında kendilerince Kurân-ı Kerîm'in tefsiri diye kaleme aldıkları bir kitabın ikinci cildinde, önemli bir bölümü râbıtaya ayırmışlardır.

Özellikle dört Nakşbendînin *-belki de* **Ruh'ul-Furkan'***ı yeterli görmedikleri için-* yardımlaşarak "**Râbıta ve Tevessül**" adı altında yazdıkları birtakım şeyler onların ne kadar büyük bir telaş ve panik içinde olduklarını göstermektedir.

Bunun sebebi ise gâyet açıktır ve râbıtanın Nakşîlik doktrini içinde oynadığı rolle yakından ilişkilidir.

Aslında râbıta Nakşî Tarîkatı'nda *-bir tapınma biçimi ise de-* başlı başına bir ritüel değil, *(daha önce de belirtildiği gibi)* "***Khatm-i Khuwâcegân***" **Ayini'**nin on kuralından biridir. Fakat mürîdin üzerinde bıraktığı silinmez etkiler bakımından diğer dokuz kuraldan çok daha büyük bir önem taşımaktadır.

Çünkü Nakşbendîlik esasen bütün gücünü kendine bağladığı insanın iç dünyasını tamamiyle fethetmekten almaktadır. Bu tarîkatta mürîd, şeyhinin kulu ve kölesi olmaktan da öte bütün irade ve benliğinden sıyrılmış, şeyhine kayıtsız şartsız teslim olmuş bir esir, hatta bir âlet gibidir.[88] O kadar ki mürîd kendini, şeyhinin yalnızca bir bendesi, bir hizmetçisi gibi değil, onun bir köpeği gibi görmektedir![89] Nakşbendîliğin propagandasını üstlenen şeyh ve mollaların insanları nasıl birer oyuncak, nasıl birer robot, nasıl birer köle haline getirdiklerini belgesel olarak görebilmek için, onların hezeyan dolu şartlandırıcı telkinlerini ve özellikle medyaya sızmış olan ibret verici görüntülerini biraz izlemek yeterlidir.[90]

İşte râbıta, özgür ve akıllı bir insanı ne ilginçtir ki bu derekeye düşürebilen şartlandırıcı bir etkiye sahiptir.

Dolayısıyladır ki **Hâlid Bağdâdî** gibi Nakşîliğe son şeklini veren ünlü bir şeyh bile sırf râbıta ile ilgili olarak kaleme aldığı ve bir mektup niyetiyle İstanbullu **Muhammed Es'ad Efendi'**ye gönderdiği yazıda *-her ne kadar bu kuralın önemi üzerinde durmuş ise de-* onun ne uygulanış biçimi, ne de şartları hakkında hemen hiç bir bilgi vermemiş, sadece râbıtayı tanımlamakla yetinmiş olduğu halde son devrin şeyhleri bu boşluğu da doldurmaya çalışmış ve râbıtanın tanımı yanında ona bir de uygulama şekli bulmuşlardır.

88. Esasen tarîkatın kesin şartlarından biri de bunu peşin olarak kabul etmek ve böyle olmaktır. Nitekim Nakşbendîlere ait tarîkat kitaplarında, mürîdin şeyhine karşı uymak zorunda olduğu kurallar sıralanırken, sonunda hepsinin özeti olarak aynen şu ifade kullanılmaktadır: "**Mürîdin şeyhe karşı tutumu, ölmüş kimsenin, teneşir üzerinde yıkayıcının elleri arasındaki durumu gibi olmalıdır.**" Bkz. أحمد ضياء الدين الكموشخانوي، جامع الأصول ص/140; محمد أمين الكردي الأربلي، تنوير القلوب في معاملة علام الغيوب ص/518; محمد بن عبد الله الخاني، البهجة السنية ص/23;; Ali Behcet b. Ebibekr, Risâle-i Ubeydiyye-i Nakşbendiyye s. 3, Üniversite Kütüphânesi No. 77258. ist.

89. Bkz. محمد أمين عابدين، سلُّ الحسام الهندي في نصرة مولانا خالد النقشبندي، ص/37؛ فريد الدين آيدن، موقف ابن عابدين الفقيه من الصوفية والتصوف، ص/24

90. https://www.youtube.com/watch?v=1olUy39evIo; https://www.youtube.com/watch?v=RTm3kYn1Vj4; https://www.youtube.com/watch?v=-kd-4ZSH1x8; https://www.youtube.com/watch?v=Cy-OFvedyis; https://www.youtube.com/watch?v=QA7RwMnApkQ; https://www.youtube.com/watch?v=1C4MIxhHogU.

Bir yandan âdetâ birbirini tamamlayan ve Nakşbendîliğin evrim sürecini hızlandıran bu canhıraş çabalar, râbıtaya karşı çıkabilecek kimseleri susturmak için elbette ki diğer yandan bu davayı kanıtlama ihtiyacını da doğurmuştur. Bu nedenle **Hâlid Bağdâdî'**den itibaren râbıtayı konu olarak seçen **Husayn ad-Dawsarî, Muhammad Amîn al-Kurdî, İsmet Garibullah, Mustafa Fevzi** ve **Abdulhakîm Arvâsî** gibi şeyhler onu kanıtlamak için o kadar dil dökme ihtiyacını duymuşlardır ki ortaya koydukları tuhaf anlatım biçimleriyle âdetâ bocaladıklarını gözler önüne sermişlerdir.

Onların bu beyhude çabalarını, İslâm âlimlerinin *(yukarıdaki 2 âyet-i kerîmeye ilişkin)* açıklamalarıyla karşılaştırdığımız zaman bu gerçek bütün çıplaklığıyla gözler önüne serilmektedir. Üstelik Nakşbendîlerin hepsi de bu müfessirlere karşı saygı duymakta ve eserlerini muteber saymaktadırlar ki bu da onların ne büyük çelişkiler içinde yüzdüklerini ayrıca kanıtlamaktadır.

İşte **Mâide Sûresi'**nin 35'inci ve **Tevbe Suresi'**nin 119'uncu âyet-i kerîmelerine ilişkin İslâm âlimlerinin tefsirlerinden örnekler:

1. Ebu Ja'far Muhammed bin Jerîr Et-Taberî (Öl. H. 310)'ye ait **Jâmi'ul-Beyân Fi Tefsîr'il Qur'ân** adlı tefsirinden:

a) Mâide Sûresi, 35'inci âyet-i kerîmesinin açıklaması:

"O'na yaklaşmak için vesîle arayınız."

"Diyor ki: O'na, kendisini hoşnut kılacak amelle yakınlık arayınız. vesîle kelimesine gelince: (Arapça) ***faîle*** *veznindedir. Şöyle ki: Kişi "Filan kese tevessül ettim" der; Bu, ona yaklaştım demektir. Yine bu cümleden olarak (Şair)* ***Antere*** *şöyle diyor:"*

"Vardır sana gençlerde yiğitlerde vesîle,

Çek sürmeyi kına yak madem ki öyle."

Taberî bu açıklamadan sonra bazı hadislerle de yine **"vesîle"** kelimesinin, yakınlık kazanmak için arayış anlamına geldiğini kanıtlamaya çalışmaktadır.

b) Aynı kaynakta, **Tevbe Sûresi,** 119'uncu âyet-i kerîmesinin açıklaması:

"Kelamın manâsı ancak şudur:"

"Allah'ın emir ve yasaklarına dünyada titizlikle uymak suretiyle ahirette sadıklarla beraber olunuz. (...) Tefsircilerden bazıları da şöyle demişlerdir: "Bunun manâsı: ***Ebubekr*** *ile,* ***Ömer'****le, ya da* ***Hz. Peygamber*** *ve muhacirlerle birlikte olunuz.*" *Allah onlara rahmet eylesin."*

2. Mu'tezileden **Ebulkasım Jârullah Mahmûd b. Omar ez-Zemakhşerî** (Öl. H. 538)'nin, **al-Kasshâf An Haqâiq'i Gawâmıd'ıt-tanzîl** adlı tefsîrinden:

a) **Mâide Sûresi**, 35'inci âyet-i kerîmesinin açıklaması:

"Vesîle: Başvurulan her araç vesîledir. Yani bir yakınlık, bir iş, ya da başka bir şey... Bundan esinlenilerek emirlere uymak veya yasaklardan sakınmak suretiyle Allah'a yakınlık için başvurulan herhangi bir şey demektir."

b) Aynı kaynakta, **Tevbe Sûresi**, 119'uncu âyet-i kerîmesinin açıklaması:

"Sadıklarla birlikte..."

Sadıklar: Niyet, söz ve eylem olarak Allah'ın dininde dürüst davrananlardır; Veya: "Onlar Allah'a verdikleri sözü yerine getiren kimselerdir.[91] *âyetinden anlaşıldığı üzere gerek imanlarında, gerekse Allah'a ve Rasûlüne verdikleri sözde bağlılık gösterenlerdir.*

3. Fahruddîn-i Râzî (Öl. H. 606) olarak bilinen **Muhammed b. Omar b. al-Hasan al-Bakrî'**nin **Mafâtîh'ul-Ghayb مفاتيح الغيب** adı altında kaleme aldığı **Tefsîr-i Kebîr'**inden:

a) **Mâide Sûresi**, 35'inci âyet-i kerîmesinin açıklaması:

*" **'O'na yaklaşmaya** -O'nun hoşnutluğunu kazanmaya- **yol arayınız'** Allah'ın yasaklarını çiğnemekten sakınanlar olunuz; Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak için O'nun emirlerine tevessül ediciler olunuz."*

b) Aynı kaynakta, **Tevbe Sûresi**, 119'uncu âyet-i kerîmesinin açıklaması:

*" **'Doğrularla beraber olunuz.'** yani, savaşlarda Peygamberle ve ashabıyla birlikte olunuz; Sakın münâfıklarla birlikte savaşlardan geri durup evlerinizde oturmayınız."*

4. Qurtubî Tefsiri olarak bilinen Endülüslü İslâm bilginlerinden **Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmad al-Ensârî** (Öl. H. 671)'ye ait, **al-Jâmi' li-Ahkâm'il-Qur'ân** adlı kaynaktan:

a) **Mâide Sûresi**, 35'inci âyet-i kerîmesinin açıklaması:

*" **'Ey iman edenler, Allah'ın emir ve yasaklarına titizlikle uyunuz ve O'na yaklaşmak için vesîle arayınız'**: vesîle, yakınlık kazanmak demektir. (...) Ve vesîle, yakınlık kazanabilmek için başvurulması gereken şeydir."*

b) Aynı kaynakta, **Tevbe Sûresi**, 119'uncu âyet-i kerîmesinin açıklaması:

*" **'Doğrularla birlikte olunuz'** Yani, münâfıklarla değil, Peygamberle beraber*

91. Kur'ân-ı Kerîm: 21/23

çıkanlarla birlikte olunuz; Yani, sadıkların anlayışı ve yolu üzere olunuz. Denilmiştir ki, onlardan amaç peygamberlerdir."

5. Kadı Beyzâwî Tefsîri (Öl. H. 691) olarak bilinen, **Nâsiruddîn Ebu Said Abdullah b. Omar al-Baydâwi'**nin yazdığı, **Envâr'ut-Tanzîl wa Asrâr'ut-Ta'wîl** **أنوار التنزيل وأسرار التأويل** isimli eserden:

a) Mâide Sûresi, 35'inci âyet-i kerîmesinin açıklaması:

*" **'O'na yaklaşmak için vesîle arayınız'** Yani gerek O'na tâatta bulunmak (emirlerini yerine getirmek), gerekse ma'siyetleri terk etmek (günah işlemekten sakınmak) suretiyle sevabını ve yakınlığını kazanmak için arayışta bulununuz."*

b) Aynı kaynakta, **Tevbe Sûresi**, 119'uncu âyet-i kerîmesinin açıklaması:

*" **'Doğrularla beraber olunuz'** Yani yeminlerine ve keza verdikleri söze olan bağlılıkları bakımından, ya da Allah'ın dininde (Allah'a karşı olan muamelelerinde) gösterdikleri içtenlik ve dürüstlük bakımından doğrular (doğruluktan şaşmayan insanlar) la birlikte olunuz, (onlar gibi davranınız."*

6. Medârik'ut-Tenzîl ve Haqâiq'ut-Te'wîl adı altında, **Ebu'l-Berekât Abdullah b. Ahmed b. Muhammed en-Nesefî** (Öl. H. 701) tarafından yazılan ve kısaca **Nesefî tefsiri** olarak bilinen eserden:

a) **Mâide Sûresi**, 35'inci âyet-i kerîmesinin açıklaması:

*" **'O'na yaklaşmak için vesîle arayınız'** âyet-i kerîmesindeki (vesîle): Herhangi bir surette (O'na) yaklaşabilmek ve yaklaşmayı sağlayabilecek bir iş yapmak üzere başvurulan her türlü çaredir. Bu çareler, Allah Teâlâ'nın hoşnutluğunu kazanabilmek için tâatlarda bulunmak ve kötü eylemlerden sakınmak anlamında kullanılmıştır."*

b) Aynı kaynakta, **Tevbe Sûresi**, 119'uncu âyet-i kerîmesinin açıklaması:

*" **'Doğrularla beraber olunuz'** Yani, imanlarında doğru olanlar gibi olunuz, münâfıklar gibi değil. Ya da savaştan geri durmayanlar veya gerek niyet, gerek söz ve gerekse eylem olarak Allah'ın emir ve yasaklarına uyanlarla birlikte olunuz."*

7. Alâuddîn b. Muhammed b. İbrahim (Öl. H. 741) tarafından yazılan ve **Khâzin Tefsiri** olarak bilinen **Lubâb'ut-Te'wîl Fi Maânit-Tenzîl** adlı kaynaktan:

a) **Mâide Sûresi**, 35'inci âyet-i kerîmesinin açıklaması:

*" **'O'na yaklaşmak için vesîle arayınız'** Yani emirlerine uyarak ve rızasına erişebilecek davranışlarda bulunarak O'na yakınlık kazanma yollarını araştırınız."*

b) Aynı kaynakta, **Tevbe Sûresi**, 119'uncu âyet-i kerîmesinin açıklaması:

*" **'Doğrularla beraber olunuz'** Yani, Peygamber (s)'e ve arkadaşlarına savaşlarda bağlılık gösterenler ve onları onaylayanlarla birlikte olunuz; Savaştan geri kalıp evlerinde oturan ikiyüzlülerden olmayınız."*

8. İbn. Kesîr Tefsiri (Öl. H. 774) olarak bilinen ve **Ebulfidâ İsmail İmâduddîn b. Omar b. al-Kethîr** tarafından yazılan **Tafsîr'ul-Qur'ân'il-Azıym تفسير القرآن العظيم** adlı eserden:

a) **Mâide Sûresi**, 35'inci âyet-i kerîmesinin açıklaması:

*" **'O'na yaklaşmak için vesîle arayınız'** Yani Onun emirlerine uymak ve O'nu razı edecek işler yapmak suretiyle yakınlığını kazanınız."*

b) Aynı kaynakta, **Tevbe Sûresi**, 119'uncu âyet-i kerîmesinin açıklaması:

*" **'Doğrularla beraber olunuz'** Yani Muhammed (s) ve arkadaşlarıyla birlikte olunuz.."*

9. Abu Taher Muhammad b. Ya'qûb al-Firûzâbâdî (Öl. H. 817) tarafından yazılan, **Tanwîr'ul-Miqbâs Min Tafsîr'i İbn. Abbas تنوير المقباس من تفسير ابن عباس** adlı kaynaktan:

a) **Mâide Sûresi**, 35'inci âyet-i kerîmesinin açıklaması:

*" **'O'na yaklaşmak için vesîle arayınız'** Allah katında üstün dereceler kazanmak için çarelere başvurunuz demektir. Nitekim yararlı işler yaparak, üstün derecelere nail olmak amacıyla arayışlarda bulununuz denmektedir."*

b) Aynı kaynakta, **Tevbe Sûresi**, 119'uncu âyet-i kerîmesinin açıklaması:

*" **'Doğrularla beraber olunuz'** Yani gerek hazarda, gerek savaş için evden ayrılma sırasında, gerekse fiilen savaşta **Ebubekr**'le, **Ömer**'le ve onların dâvâ arkadaşlarıyla birlikte olununuz."*

10. Kanûnî döneminin ünlü Şeyhülislâm **Ebussuûd el-İmâdî** (Öl. H. 982)'nin yazdığı **İrşâd'ul-Aql'is-Selîm İla Mazâyâ'l-Kitab'il-Kerîm** adlı tefsirden:

a) **Mâide Sûresi**, 35'inci âyet-i kerîmesinin açıklaması:

"Ey İmân edenler! Allah'dan sakınınız."

"Can almanın ve bozgunculuk yapmanın ne dehşetli hadiseler olduğu (önceki âyetlerde) anlatıldıktan sonra; İkisinin hükmü açıklandıktan ve cinâyet işleyenin tevbe ettiği takdirde Allah'ın onu bağışlayacağına işaret edildikten sonra; sakınılması gereken can alma ve fesat çıkarma gibi Allah'a başkaldırı sayılan eylemlerden uzak durmak; ruhları yaşatmak ve

bozgunculuğu bertaraf etmek gibi tedbirler almak; bununla birlikte tevbede acele etmek suretiyle mu'minlerin her hâlükârda Allah'ın öfkesinden sakınmaları emrolunmuştur."

"Arayınız"

"Yani kendiniz için arayınız."

"O'na"

"Yani O'nun vereceği sevabı kazanmak ve O'na yaklaşmak için"

*"**Vesîle** -arayınız-"*

"Vesîle: (Arapça) Faîle veznindedir ve Allah'a yakınlık kazanmak için emirlere uymak ve yasaklı şeyleri bırakmak anlamına gelir."

b) Aynı kaynakta, **Tevbe Sûresi**, 119'uncu âyet-i kerîmesinin açıklaması:

"Ey İman edenler!"

*"Burada hitap geneldir. Bütün tevbekârlar öncelikle buna dahildir. Bununla birlikte, özellikle **Tebuk Seferi'**ne katılmaktan kaçınanların amaçlandığı söylenmektedir."*

"Allah'dan sakınınız."

"Gerek işleyeceğiniz, gerekse bırakacağınız her şeyde (Allah'dan sakınınız.) Öncelikle savaşlar konusunda Hz. Peygamberle olan ilişkiler bu hitabın kapsamına girmektedir."

"Ve sadıklarla birlikte olunuz."

"İmanlarında ve verdikleri sözde (onlarla) beraber olunuz. Ya da Allah'ın dini ile ilgili olarak (genel anlamda): niyette, sözde ve eylemde onlarla birlikte olunuz; veya her konuda (doğrularla beraber olunuz.) Veyahut tevbelerinde ve bağlılıklarında onlarla birlikte olunuz. Bu takdirde amaç, şu üç kişi ve benzer durumda olanlardır."

Bütün bunlara ek olarak bir de Şiî **(Ca'ferî) Mezhebi'**ne mensup ulemâdan **Ayetullah Nasır Mukârim Şirâzî** başkanlığında bir heyet tarafından hazırlanmış bulunan **Tefsîr-i Numûne** adlı eserden söz konusu iki âyet-i kerîmenin yorumu aşağıda sunulmuştur.

a) **Mâide Sûresi**, 35'inci âyet-i kerîmesinin açıklaması:

*"**Ey iman edenler! Allah'dan sakınınız ve O'na** (yakınlık kazanabilmek için) **vesîle arayınız.**"*

"Ey iman edenler! Sakınmayı kendinize huy (kural, alışkanlık) edininiz ve Allah'a yaklaşabilmek için kendinize bir vesîle seçiniz." [92]

b) Aynı kaynakta, **Tevbe Sûresi**, 119'uncu âyet-i kerîmesinin açıklaması:

"Ey iman edenler! Allah'dan sakınınız ve sadıklarla beraber oluuz."

"Ey iman edenler! Allah'ın emrine (muhâlefet etmekten) sakınınız ve sadıklarla beraber olunuz." [93]

İşte Nakşbendîlerin, tezlerini kanıtlamak için ileri sürdükleri iki âyet-i kerîmenin gerçek ve özlü açıklamaları bunlardır. Bu açıklamalar hem mu'minlerin, hem de dünyadaki Müslüman çoğunluğun güvendiği ve saygı duyduğu, aynı zamanda ilim adamlarının başvurduğu tefsirlerin başında gelen ve yukarıda adları geçen kaynaklardan aktarılmıştır.

Ancak ne hayret verici bir husustur ki, kitap ve sünnet çizgisinden sapmış olan Şiîler ve Mu'tezilîler bile *(yukarıdaki örneklerde görüldüğü üzere)* bu iki âyet-i kerîmeyi tefsir ederlerken kişisel yorumlarını ortaya koymaktan âdetâ dikkatli bir şekilde sakınmışlardır. Buna karşın, Sünnilikte kimseye sıra vermeyen tarîkatçılar Allah'ın yüce kelâmına istedikleri her anlamı yakıştırmaktan çekinmemiş, üstelik bu yorumlarını günümüzde bir kitap haline getirmek suretiyle de cür'et ve pervâsızlıklarını sergilemişlerdir.

Görüldüğü üzere yukarıdaki tefsirlerin hiç birinde ne kelime olarak, ne de kavram olarak "**râbıta**" denen bir şeyden söz edilmemektedir.

Özellikle burada şu noktayı hatırlatmakta yarar vardır ki Kurân-ı Kerîm'in bütün âyetleri birer nedene bağlı olarak inmişlerdir. Bunlardan bazen birkaçının iniş nedeni aynıdır. Bu nedenlere İslâm'ın akademi dilinde "**Esbâb-ı nüzûl**" denir ve bu konu o kadar önemlidir ki Kur'ân ilimleri arasında bir bilim dalı olmuştur.

Bu branş, âyetlerin iniş nedenlerini incelemekte, bir, ya da birkaç âyetin birden inmesine sebep oluşturan hadiseleri açıklamakta, bazen ilgili yer ve kişiler hakkında da bilgi vermektedir. Daha ziyade hadisten desteğini alan bu ilim dalında örneğin, **Eb'ul-Hasan Ali b. Ahmed el-Vâhidî**, ve **Celalüddîn Abdurrahman es-Suyûtıy** gibi İslâm âlimleri değerli eserler vermişlerdir.

İşte yukarıda sözü edilen iki âyet-i kerîmeyi bu açıdan da ele aldığımız zaman görmüş oluruz ki her birinin belli bir iniş nedeni vardır. Bu nedenlerin ise râbıta diye bir şeyi çağrıştıracak hiç bir yanı yoktur.

92. Farsça'sı: "أي كساني كه ايمان آوردئيد! پرهيزكاري پيشه كنيد و وسيلهءي براي تقرب بخدا انتخاب نمائيد"

93. Farsça'sı: "أي كساني كه ايمان آوردئيد! از مخالت فرمان خدا پرهيز، و با صادقان باشيد"

Evet **Mâide Sûresi'**nin 35'inci âyet-i kerîmesi de *-kaynaklara bakılacak olursa -* ondan önceki iki âyet ve sonraki iki âyetle birlikte beş âyet olarak aynı olay hakkında birbirlerini tamamlayıcı şekilde inmişlerdir.

Rivâyet edildiğine göre **Ukl** ve **Urayna**[94] Kabîleleri'nden bir topluluk **Medîne'**ye gelerek **Hz. Peygamber** (s)'i ziyaret etmiş ve İslâm'ı kabul etmişlerdi. Çölün mahrumiyetinden şikâyette bulunan bu adamlara Allah'ın Elçisi ilgi göstermiş, hem İslâm'a ısınmaları, hem de dinlenmeleri için onları **Medîne** dışında havadar bir yerde ağırlamak istemişti.

Ne var ki bu vahşi çöl adamları konuklandıkları bu mevkide bir süre kalıp rahatladıktan sonra **Hz. Peygamber** (s) tarafından onlara, sütünden yararlanmaları için tahsis edilmiş olan deve sürüsünün çobanını öldürmüş, develeri de alıp kaçmışlardı.

İşte **Mâide Sûresi'**nin 35'inci âyet-i kerîmesi, yakalanan bu canilere uygulanacak cezayı bildirmek üzere inerken, bu münasebetle savaşlarda düşmana karşı nasıl davranılacağı ve Allah'ın hoşnutluğunun *(başta cihad olmak üzere)* çeşitli hayırlı amellerle nasıl kazanılacağı hakkında 34. 36. ve 37'nci âyet-i kerîmeler de *(belki bu ilgiyle ve)* bir çeşit tamamlayıcı bilgi olarak inmişlerdir.[95]

Hiç kuşku yok ki Kurân-ı Kerîm, tüm beşeriyet âlemine çağlar üstü bir ilâhî mesaj olarak gönderildiği için âyet-i kerîmeler *(gerek iniş sebeplerine göre, gerekse taşıdıkları çok yönlü mânâ ve hikmetlere göre)* her devirde insanlara, özel ve genel hayatlarında ışık tutacak ve yollarını aydınlatacaktır.

Şu var ki bazı âyetler çok genel anlamlar taşımaktadır. **Mâide Sûresi'**nin 35'inci âyet-i kerîmesi gibi. Burada Allah Teâlâ'nın bizden istediği şey: O'na yakınlık kazanmak için her yararlı işe sarılmak ve bütün hayırlı yolları denemektir. Çünkü bu âyet-i kerîmedeki "**vesîle**" araç demektir. Öyle ise Rabb'imizin yakınlığını ve hoşnutluğunu bizim için sağlayacak olan her şey, bu âyet-i kerîmenin kapsamı içine girmektedir. Şu halde âyet-i kerîmedeki bu sınırsızlığı inkâr edercesine onu sırf râbıta için bir kanıt olarak ileri sürmek; ya da genelliğini kabul etmekle beraber hiç bir alâka yokken onu râbıta ile iliştirmek ve hele bütün bunların ötesinde, *(kaynağını Budizm'den aldığı ve İslâm'a zaman içinde yamandığı bütün çıplaklığıyla ortada bulunan, üstelik bir **Hind** meditasyonundan asla başka şey olmayan)* râbıtayı meşrulaştırmak için bu âyet-i kerîmeyi alet etmek, iki ihtimali ortaya getirmektedir:

Bunlardan biri: İslâm'ı çarpıtmak ve onu içeriden çökertmek için amaçlı düşman-

94. Urayna عُرَينة oymağı, Bujayla بُجَيلَة kabilesinin bir koludur. Geniş bilgi için Bkz. 365/جمهرة أنساب الأعراب، ص

95. Bkz. 3/86-99 ،أبو الفداء اسماعيل عماد الدين بن عمر بم كثير، تفسير القرآن العظيم Kahraman Yayınları, İstanbul-1985; أبو الحسن على بن احمد الواحدي، أسباب النزول، ص/163، 164. دار ابن كثير، بيروت1993-

lıktır ki bu ihtimali râbıta yapanlar ve yaptıranlar için düşünmek *(ileride ayrıntılarıyla açıklanacağı üzere)* mümkün değildir.

İkinci ihtimal ise: Bilgisizlik, ya da bilgi yetersizliğidir; Buna bağlı şartlanmışlık altında gösterilen direniş ve inattır. Yani bu iş, esasen akıllı bir düşmanın marifeti olmasa gerektir.

Tevbe Sûresi'nin 119'uncu âyet-i kerîmesine gelince, bu da yine tefsir âlimlerinin tesbitine göre **Hz. Peygamber** (s)'in H. 8/M. 630 yılında tertip buyurduğu **Tebuk Seferi'**ne katılmaktan bilinçli olarak geri kalan Şair **Kâab b. Mâlik, Hilâl b. Ümeyye** ve **Mirâra b. Rabi'** adlarındaki üç zat hakkında inmiştir ki zaten bundan önceki âyette *(yani **Tevbe Sûresi'**nin 118'inci âyet-i kerîmesinde)* adları açıklanmamış olsa bile bu asker kaçaklarının üç kişi oldukları ifade edilmektedir. Dolayısıyla âyetin iniş sebebi berrak bir şekilde ortadadır.

Şimdi, bu âyet-i kerîmeyi başka yönlere çekenlerin iman, akıl, bilgi ve ahlâk bakımından hangi derekelerde bulunduklarını bir kez daha teşhis edebilmek için onu, önceki iki âyetle birlikte tekrar incelemeye çalışalım.

Evet Allah Teâlâ, **Tevbe Sûresi'**nin, 117. 118 ve 119'uncu âyet-i kerîmelerinde meâlen şöyle buyurmaktadır:

Âyet-117:

"Gerçek şu ki Allah, Peygamber (s)'i ve O'na o zor saatte uyan muhacirleri ve ensârı bağışladı. İçlerinden bazılarının kalpleri kaymaya yüz tutmuşken yine de onların tevbesini kabul etti. Çünkü O, onlara karşı şefkatli ve esirgeyicidir.

Âyet-118:

"Keza seferden kendilerini geri bırakan o üç kişinin de tevbesini kabul etti. Dünya bütün genişliğine rağmen onların başına daralmıştı. Canları sıkıldıkça sıkılmış, ancak Allah'a sığınmaktan başka çareleri olmadığını anlamışlardı. (Nihâyet) tevbe etsinler diye Allah onların tevbesini kabul buyurdu. Çünkü elbette tevbeyi kabul eden ve elbette ki esirgeyen Allah'dır."

Âyet-119:

"Ey iman edenler! Allah'ın emir ve yasaklarına titizlikle uyun ve doğrularla beraber olun."

Görüldüğü üzere son âyet, öncekileri âdetâ tamamlayıcı bir anlam sergilemekte ve çok genel bir mesaj vermektedir. Dolayısıyla bu olayın gerek o günün şartlarında uyandırdığı izlenimler ve sebep olduğu olumsuzluklar, gerekse dünya durdukça

meydana gelecek benzerlerinin neden olabileceği sonuçlar bakımından bu âyette bizlere yöneltilmiş o kadar büyük bir uyarı vardır ki bu noktayı bilinçli olarak göz ardı edip onu **Hind** kaynaklı bir meditasyon uygulamasına kanıt göstermek, Allah'ın yüce kitabını alaya almaktan başka bir şey değildir! Bu ise ister bilgisizlik, isterse bir hamâkat eseri olsun, bir yanlışlık ya da mazeret olmaktan uzaktır.

Râbıtayı Kanıtlamada Nakşbendîlerin Kullandığı Üslûp

Qusheyrî ve **Gazalî** gibi iyi eğitim görmüş nadir şahsiyetler istisna edilecek olursa esasen bütün tasavvufçuların anlatım ve açıklama tarzları perişan, rasgele ve dağınıktır. Bu durum elbette ki Nakşbendîler için de aynen söz konusudur.

Genellikle bütün yazıp çizdiklerinde ve özellikle râbıtaya ilişkin olarak kaleme aldıkları mektup ve kitapçıklarda bir anlatım mantığına rastlamak mümkün değildir. Bu nedenle, yazılarında hiç bir metod ve disiplin yoktur.

Hiç kuşku yok ki anlatım mantığının temeli diyalektik kurallar üzerinde kuruludur. Çünkü kanıtlamak, ilim kaynaklarına akılcı yollardan başvurmak suretiyle gerçekleri belli bir açıklama düzeni ve mantık silsilesi içinde ortaya çıkarma sanatıdır. Bu sanatın icrasında eğer tez ile kanıt arasında hiç bir ilgi ortaya konamazsa, ya da bu iki şey arasında herhangi bir ilgi yokken bunun var olduğu yolunda kuru bir inat sergilenirse bunda artık bir anlatım mantığı aramak abes olur. Doğrusu böyle bir tutuma, müzmin bir megalomani tezahürü demek daha doğru olur.

Nitekim râbıta konusunda Nakşbendîlerin sergilediği inat aynen böyledir.

İşte örnekleri:

Son dönem Nakşî şeyhlerinden **İsmet Garibullah** râbıtasız çalışan insanın deli olduğuna kesin şekilde hükmetmekte ve bu konuda aynen şunları söylemektedir:

"Bin yıl olsa ah vah sırr-u celî,

Hakka vasıl kimsenin olmaz dili;

Manevi sohbetle vasıl her velî;

Râbıtasız sa'yeden mutlak deli." [96]

Demek ki bir insan eğer gidip bir Nakşî şeyhine bağlanmamışsa ve tabiatıyla "mürşidsiz olduğu için" böyle birinin şeklini de zihninde canlandırmaksızın çalışıyorsa *(yani ibâdet ediyorsa!)* o insan, **İsmet Efendi'**ye göre mutlak surette delidir! Bu

96. Risâle-i Qudsiyye S. 95

konudaki kanıtı da aynen, kendisinden önceki şeyhlerin ileri sürdüğü gibi **Tevbe Sûresi'**nin 119'uncu âyetidir(!)[97]

Bir başka örnek de **Halid Bağdadî'**ye mal edilen **Risâle-i Hâlidiyye** tercümesindeki şu ifadelerdir:

"Eğer denilirse ki râbıtaya delil-i sâbit var mıdır? Biz deriz ki:

-Naam, *(yani evet)* ***kitab ve sünnet ve kıyas ile delil sabittir. Emma kitâb ile sübûtu, Hak Teâlâ'nın "ve'bteğû ileyhi'l-vesîlete" kavl-i şerifidir."*** [98]

Ne ilginçtir ki Nakşbendîler bu kitabın **Hâlid Bağdâdî'**ye ait olup olmadığını bile şimdiye kadar kanıtlayamamışlardır. Çünkü bu kitapçık onların iddiasına göre **Bağdâdî** tarafından yazılmış olan Arapça bir metnin tercümesidir. Bu metnin nerede olduğu hakkında ise hiç bir şey söylememektedirler. Hal böyle iken râbıtanın, sözde Allah'ın kitabında ve **Rasulullah** (s)'ın sünnetinde sabit delilleri bulunduğunu bu kitapçığa dayanarak söylemektedirler!

Allah'ın kitabından, davâlarına kesin birer delil olarak ileri sürdükleri **Tevbe Sûresi'**nin 119'uncu ve **Mâide Sûresi'**nin 35'inci âyet-i kerîmelerinden râbıta diye bir anlam çıkarmak, Nakşbendîlikteki mantık iflasının sadece bir tek kanıtı değil, görüldüğü üzere bu düşünceyle sergiledikleri anlatım üslûbu da onların ilim divanında ne duruma düştüklerini açıkça ortaya koymaktadır.

Bir tarîkat şeyhine bağlanmayı, ondan sonra da belli bir şekilde hareketsiz oturup o insanı zihinde canlandırmayı ve onun *(her ne demekse)* rûhâniyetinden medet ummayı bu iki âyet-i kerîme ile açıklamaya çalışmak acaba hangi ilgiyle mümkün olabilmektedir?

Aslında Nakşbendîler bu perişan mantığın sıkıntısını çekmiyor değiller. Nitekim onlara bu yüzden yönelebilecek eleştirileri başlarından savabilmek için bakınız, **Mâide Sûresi'**nin 35'inci âyet-i kerîmesiyle ilgili olarak neler söylüyorlar:

"Eğer denilirse ki: Burada vesîleden murâd, râbıtadan gayrıdır; Biz deriz ki: Mefhum âmdır. *(kavram geneldir.)* ***Taleb-i vesîle ile emir sabit oldu ise râbıta vesâilin efdalıdır."***[99]

Dikkat edilecek olursa Nakşî rûhânileri bu anlatımla öyle karanlık bir dehlizin içinde dolaşıyorlar ki aslında neyi kanıtlamaya çalıştıkları da belli değildir. Çünkü **Mâide Sûresi'**nin 35'inci âyet-i kerîmesini, temelde râbıtayı kanıtlamak için burada

97. Age. S. 92

98. Risâle-i Hâlidiyye tercümesi S. 11

99. Age. S. 11

ileri sürdükleri halde konuyu hemen saptırıp bu kez "**vesîle**" kavramı üzerine dikkatleri çekmeye çalışmaktadırlar. Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak için *(hayırlı ve yararlı işlerden başka bir şey olmayan)* "**vesîle**" yi, sanki tevhid ehli inkâr ediyormuş gibi onu râbıtanın yerine koyarak böyle hileli bir yoldan savunmaya geçmektedirler.

Acizliğin ve çaresizliğin zoru altında ezilen Nakşîler, hiç bir zaman kendilerini ciddiye almamış olan İslâm âlimlerinin muhtemel bir itirazını sürekli olarak hesaplamış olmalıdırlar ki râbıta meselesini işledikleri hemen her yerde hayâlî bir düşman karşısında yaşamış ve zaman zaman dillerini sertleştirerek saldırgan bir tavır da almışlardır. Bu suretle Naşibendîlikte "**münkirlik edebiyâtı**" da diyebileceğimiz bir hakaret üslûbu gelişmiştir.

İşte bu üslûbun örneklerinden birkaçı:

Hâlid Bağdâdî'nin, İstanbullu **Muhammed Es'ad Efendi'**ye gönderdiği ileri sürülen mektubun hemen ilk satırlarında aynen şu ifadeler yer almaktadır:

"Hakikatın sırrından gâfil bazı kimseler, râbıtayı tarîkatta bir bid'at *(yani tarîkata keyfi olarak sonradan ilave edilmiş bir husus)* ***sayıyorlar. Ona, asılsız ve gerçek tarafı olmayan bir şeydir, diyorlar. Bilakis o, bizim Yüce Nakşbendî Tarîkatımızın büyük prensiplerinden biridir. Hatta gerçeğe ermek yolunda -Aziz Kitab'a-*** *(Kur'ân-ı Kerîm'e)* ***ve Hz. Peygamber*** *(s)* ***'in sünnetine tutunduktan sonra, yapışılması gereken sebeplerin en büyüklerinden biridir."***[100]

Hâlid Bağdâdî'nin mürîdlerinden **Mustafa Fevzi** de bu konuda şeyhini izleyerek râbıta aleyhdarlarını aşağıdaki beyitlerde şöyle kötülemektedir:

"Bazı câhiller edermiş qıyl-u qâl,

Herze gûyân-u şerîr-u bed maqâl;

Za'mederlermiş ki gûya râbıta,

Küfrimiş, mezmûm imiş hem vâsıta,

Şeyhe eylermiş perestiş salikîn,

Eylemişler ihtirâ' bir başka dîn,

Sümme hâşa, Sümme hâşa yâ kerîm,

Bu söze estağfirullah'el azıym." [101]

---

100. Bkz. محمّد مطيع الحافظ–نزار أباظة، علماء دمشق وأعيانها في القرن الثالث عشر الهجري ص1/313. دار الفكر المعاصر، بيروت; Raşahât kenarı (Arapça'sı) S. 222; Midilli'de sürgün Seyyid Vasfi Hüseynî, Tercüme-i Risâli-i Râbıta (Osmanlıca tercümesi), Raşahât kenarı S. 236

101. Mustafa Fevzi, İsbât'ul-Mesâlik Fi Râbıta'tis-Sâlik s. 25

Keza **Hâlid Bağdâdî'**ye ait olduğu söylenen **Risâle-i Hâlidiyye'**de, **Hz. Ebubekr'**in tuvalette bulunurken **Hz. Peygamber** (s)'i düşünmekten rahatsız olduğu ve bunu kendisine anlattığı nakledilmekte, bunun da râbıtaya bir kanıt olduğu ileri sürülürken sözde esas amacın, zihinde canlandırılan kimsenin bizzat kendisi olmadığı, bilakis onun bir araç olduğu ifade edilmekte ve nihâyet: ***"Münkirler, emreyn beynini fark ve temyizden kasırlardır."*** *(yani: İnkar edenler, bu iki şey arasındaki farkı algılayabilecek basiret ve anlayıştan yoksundurlar.)* diyerek râbıtayı kabul etmeyenler bu suretle aşağılanmaktadır.

Özellikle **Necip Fazıl Kısakürek'**in, râbıtaya karşı çıkabileceklere yağdırdığı hakaretler dikkat çekicidir. Şeyhinin bu konudaki bir kitapçığına yazdığı giriş bölümünde aynen şu sözleri sarf etmektedir:

"Sonsuzluğa eriş ve sonsuzlukta oluş sırrının mukaddes rejimini nokta nokta çizen bu eseri, ulvi gayesinin yanı başında, dini esrar ve derinlik buudundan mahrum bırakmak isteyen ve gûya dinden yana geçinen bazı maddeci mankafalara indirilmiş bir balyoz mahiyetini taşıyor." [102]

Bu Nakşbendî şâirin, edebî ve havalı bir üslûpla **Arvâsî'**nin Râbıta Risâlesi'ni, ***"Sonsuzluğa eriş ve sonsuzlukta oluş sırrının mukaddes rejimini nokta nokta çizen.."*** bir eser diye göklere çıkararak onu balyoz gibi üzerlerine indirdiği ve **"mankafa"** diyerek aşağıladığı insanlar, hiç kuşkusuz Allah'ın Yüce Kitabı'nı ve **Rasûlullah** (s)'ın Sünnet-i Senniyyesi'ni, bir avuç Nakşbendînin cür'et ettiği gibi **Patanjali** meditasyonu ile çarpıtmayan, bilakis bu iki nur kaynağına sıkıca bağlı olan birkaç yüz bin Müminden başka kimseler değildir!

Nakşî okur-yazarlarında kendini gösteren bu râbıta paranoyasının, aslında pek zorlayıcı bir nedeni de yoktur. Nitekim şimdiye kadar râbıtaya karşı kampanya açmış birine rastlanmamıştır. Çünkü râbıta çok yeni bir meseledir de ondan. Şuna inanılmalıdır ki çok önceleri değil, **Kânûnî'**nin Şeyhülislâmı olan **Ebussuûd Efendi** zamanında bile bu konu eğer toplumun gündemine gelmiş olsaydı bu zat mutlak surette râbıta hakkındaki kanâatini ortaya koyacaktı. Zaten râbıtanın ne olduğunu ve Nakşbendîlik doktrinine ne zaman ve hangi kaynaklardan, hangi nedenlerle İslâm'a sızdırıldığını meydana çıkaran kanıtlardan biri de budur. Ve çünkü eğer râbıta çok eski bir mesele olsaydı, İslâm âlimleri onu mutlak surette işleyecek, Kur'ân ve Sünnet'in süzgecinden geçirecek ve hakkındaki ictihadlarını ortaya koyacaklardı.

Esasen râbıtanın çağımızda tartışma gündemine getirilmiş olması bu konuda

102. Râbıta-i Şerîfe Risâlesi s. 5

akla gelebilecek birçok soruyu kendiliğinden cevaplamakta ve bu inanışın içyüzünü ortaya sermektedir.

İşte bu gerçekler karşısında Nakşbendî Tarîkat çevreleri, davâlarını kanıtlayabilecek durumda olamadıkları için bu kez ilmin kabul edemeyeceği yolları izlemekte ve yukarıdaki örneklerde görüldüğü üzere tevhid ehline hakaret etmek suretiyle rahatlamaya çalışmaktadırlar.

***

Râbıtanın Tarihi ve Kaydettiği Aşamalar

Râbıta ne kadar bir geçmişe sahiptir, ya da bugünkü anlamda ilk kez ne zaman söz konusu edilmiştir? Bu inanış tarzı kim ya da kimler tarafından Nakşbendî doktrinine yerleştirilmiştir?

Aslında bu ve benzeri soruların cevabını Nakşbendî Tarîkatı'nın, kaydettiği evrimin akışı içinde aramak lazımdır. Çünkü bizzat bu tarîkatın ruhanileri ve ileri gelenleri tarafından bu konuda söylenmiş olan sözlere bakılacak olursa Tarîkat, tarih boyunca aşamalarla çeşitli adlar almış ve içinde faaliyet gösterdiği muhitlerin gelenek ve anlayışlarıyla yeni yeni içerikler kazanmıştır.

Müteveffa eski **Ağrı** Milletvekili ve "**Doğu**"nun ünlü Nakşî şeyhlerinden **Muhammed el-Küfrevî'**nin torunu ve O'nun temsilcisi **Kasım Kufralı** *(Küfrevî),* yazdığı "**NAKŞİBENDÎLİĞİN KURULUŞ VE YAYILIŞI**" [103] adlı eserin önsözünde aynen şunları söylemektedir:

"İlk şeyhlerinin Türkistan ve Maverâünnehrli olmaları dolayısıyla Nakşbendîliğe bu muhitin anane ve âdetleri de girmişti. Tesirleri türlü şekillerde tezahür eden bu gelenekler dolayısıyla Nakşbendîliğin Türk fikriyâtı bakımından da tetkiki gerekiyordu."

Nitekim **Kasım Kufralı** bunları tetkik etmiş, *(incelemiş)* ve birçoğunu ortaya çıkarmıştır; ki bunların en önemlisi Nakşbendî Tarîkatı'nın hangi tarihlerde kurulduğu konusudur. Çünkü Nakşbendîler, "**Silsile-i Sâdât**" diye adlandırıp, birbirine bağladıkları birkaç düzine insandan oluşan hayâlî bir tarîkat zinciri aracılığıyla bu teşkilatı her ne kadar **Hz. Ebubekr'**e kadar bağlıyorlarsa da **Kufralı** bunu âdetâ yalanlarcasına *(yine bu kitabının önsözünde)* şunları kaydetmektedir:

"Mevcut eserlere dayanılarak Nakşbendîliğin teessüs tarihi Gazneliler zamanına kadar çıkarıldığı için, tarîkatın bu hanedân zamanından itibaren hakiki

103. Kasım Kufralı, Nakşbendiliğin Kuruluşu ve Yayılışı (doktora tezi, 1949), İÜ Türkiyat Araştırmaları Merkezi, nr. 337

hüviyetini ihraz etmeye başladığı, Hâce*[104] *Yusuf el-Hemedânî devrine kadar geçirdiği istihâle tetkike mebde' ittihaz edilmiştir."

Nakşbendîliğin âdetâ cenneti haline getirilmiş bulunan Türkiye'de "*bu tarîkatın bağlıları, neden son zamanlarda râbıta üzerinde titizlikle durmaya başladılar?*" sorusuna gerçek anlamda bir cevap bulabilmek için *-yukarıdaki alıntılardan da anlaşıldığı üzere-* bu tarîkatın tarihini irdelemekle ancak mümkün olabilecektir. Her ne kadar Nakşbendîliğin tarihi *(bu çalışmada)* amaç değilse de konunun ana çekirdeğini oluşturan râbıta hakkındaki ayrıntıların su yüzüne çıkarılabilmesi açısından bu mistik akımın geçmişini biraz eşelemek burada az çok önem taşımaktadır.

Nakşbendîliğin, genelde Türklere mahsus bir Müslümanlık modeli olduğunu söylemek yanlış olmaz. Arap İslâm'ından ve Pers Müslümanlığından farklı bir din anlayışı ile ayırt edilebilmek için Türklerin bu mistik yolu seçtikleri gayet açıktır. *(Sırf Kurân-ı Kerîm'e ve* ***Rasulullah*** *(s)'ın Sünnetine bağlı Muslim azınlığın dışında kalan)* Anadolu'daki hemen bütün Türkler, bilerek veya bilmeyerek İslâm adına bu dinsel modeli benimsemişlerdir. Hatta ve hatta Türkiye'deki "dindar" Kürtler'in, Melez Arapların ve diğer Müslüman azınlıkların da İslâmî anlayışı, egemen kitle olan Heterodoks "Sünni"(?) Türklerin etkisi altında Nakşbendîleşmiştir. Bu bakımdan kurallarıyla, ayinleriyle ve dış dekoruyla topluma aşıladığı zihniyet ve ona verdiği yön bakımından, Nakşbendîliği çok yönlü olarak araştırmak gerekir. Bunun içinse öncelikle râbıtanın tarihi seyrini izlemek en isabetli yoldur.

Bu tarîkatın gerçek anlamda Türklerin milli dini olduğunu en çarpıcı şekilde kanıtlayan aşağıdaki sözlerin bizzat "**Şah-ı Nakşbend**" lakaplı **Muhammed Buhârî** tarafından söylendiği, Nakşbendîliğin en güvenilir bir kaynağında yer almaktadır.

"Ol hâbı ana dedim. Buyurdularki: "-Ey oğul! Sana meşayih-i Türkden nasib erişse gerektir." [105]

Nakşbend'in, gördüğü bir rüyayı büyükannesine anlattığı zaman O'nun, bu düşü nasıl yorumladığını anlatan yukarıdaki sözler bugünkü Türkçe ile şöyledir:

"O rüyayı ona söyledim. Buyurdular ki: "-Ey oğul! sana Türk şeyhlerinden bir pay ulaşsa gerektir." *Yani Türk şeyhleri seni eğitecek ve sana yön vereceklerdir.*

104. Bu kelime Farsça'dır. Efendi, reis, öğretmen, başkan ve önder gibi anlamlarda kullanılır. Ancak Türkçe'ye zaman içinde girmiş olan binlerce Arapça Farsça ve çeşitli dillerden sözcüklerin uğradığı sonuçta olduğu gibi bu kelimenin de hem yazılış, hem söyleyiş biçimi bozulmuştur. Yukarıdaki alıntıda görüldüğü üzere, yalnız eğitimsiz insanlar değil, bilakis okumuş, sözde kültür almış birçok kimse de artık bu kelimeyi (bir galat-ı Meşhûr olarak) "**Hoca**" şeklinde yazmakta ve okumaktadır. Yukarıdaki alıntıda yazar, bu sözcüğü her ne kadar aslına uygun biçimde yazmak istemişse de Farsça'daki yazılışına uygun olarak okunabilmesi için Latin harfleriyle (Hâce değil), "Khuwâce خُواجه" şeklinde yazılması gerekir.

105. Bkz. Nefehât Ter.

Günümüzün aşırı milliyetçi Nakşbendîleri'ne ait bir ansiklopedide bu rüya, ayrıntılı olarak güncel Türkçe ile (Raşahât'tan) şöyle nakledilmektedir:

"Bir gece rü'yâm'da Türk âlimlerinden Hâkim Atâ, beni yetiştirmesi için talebelerinden birine havâle etti. Sâliha bir ninem var idi. Bu rü'yâmı ona anlattım. "Oğlum, senin Türk âlimlerinden nasîbin vardır" dedi." [106]

Bu kısa ifadeden bile çok rahatça anlaşılmaktadır ki: Türklük ideali, **Nakşbend'**in doğduğu ta Miladî 1318 yıllarından itibaren İslâm'ı sırf bu millete mahsus bir din kalıbına dökmek için *(Müslümanlığın önemli bir ayağı olan)* Nakşbendî Tarîkatı'na çok önemli bir rol yüklemeye başlamıştır.

Bu ipucundan hareketle iz sürülecek olursa çok net bir şekilde görülecektir ki doğrudan doğruya İslâm'ı Kur'ân'dan anlamak ve onu bir bütün olarak hayata geçirmek, daha o zaman Türkün milli idealine sığmamıştır. Çünkü tarîkat kapısından girerek İslâm'la tanışan Türk insanı, genellikle ***"Ben önce Türküm, ondan sonra Müslümanım"*** diye düşünmüştür. Bu özellik, esasen birinci derecede İranlılar için söz konusudur. Çünkü İslâm'ı dejenere ederek onu Müslümanlığa dönüştüren ve aynı zamanda onu öylece Türklere aşılayanlar İranlılardır.[107] Nitekim İranlılar için Şiîlik, nasıl ki bir İslâm modeli haline gelmişse, Türkler için de Müslümanlığın *(Nakşbendîlik yorumu)*, bir İslâm modeli haline gelmiştir. Bu nedenle, İranlı Şiî'nin vicdanında ***"Âyetullah"*** denen kutsal kişiliğin yeri ne ise Nakşbendî Türkün vicdânında da ***"Efendi Hazretleri"***nin yeri odur.

Arı İslâm'ın eski Türkler arasında salt bir Arap dini olarak algılanmış olması gibi çok güçlü bir ihtimalin varlığını eğer düşünecek olursak, elbette ki dil ve kültür farklılıklarından kaynaklanan birtakım sorunların, İslâm'ın Nakşbendîleştirilmesinde büyük etken oluşturduğuna da inanmamız gerekir. Dolayısıyla ***"Alternatif bir İslâm şekli"***nin elde edilebilmesi için elbette ki çeşitli malzemelere gereksinim vardı. Nitekim eski Türk rûhânîlerinin yaptığı iş, bu malzemeleri bulmak olmuştur. İşte bunlardan biri de "**râbıta**"dır.

Tarîkata çok sonraları girmiş olan râbıta hakkında kanıtsal bilgilere ulaşabilmek ise, bu konuda gerek bizzat Nakşîler tarafından, gerekse karşıtları tarafından kaleme alınmış yazıları incelemekle ancak mümkün olabilir. İşte şimdi de sıra bu belgelerde...

***

106. Türkiye Gazetesi, İslâm âlimleri Ansiklopedisi, 10/19. Tarihsiz-İstanbul.

107. Bu gerçeğin en güçlü kanıtı, Kudretli bir ilim adamı ve başarılı bir araştırmacı olan Ord. Prof. Dr. **Fuad Köprülü'**nün şu sözlerinde ifadesini bulmaktadır: "*Türkler İslâmiyet'in birçok unsurlarını doğrudan doğruya Araplardan değil, acemler vasıtasıyla aldılar. İslâm medeniyeti Türklere, İran kültürünün merkezi olan Horasan yolu ile Maveraü'nnehr'den geçerek geliyord*" Kaynak: Ord. Prof. Dr. Fuad Köprülü, Türk Edebiyâtında İlk Mutasavvıflar, 8. baskı, s. 21. Ankara-1993

Râbıtayı Konu Alan Yazılı Belgeler

Geçmişe ait inanç ve düşünceleri geleceğe yansıtan en önemli araçlar kuşkusuz yazılı belgelerdir. Özellikle, bir zamanlar ortaya atılmış olan herhangi bir anlayış tarzının, bir dâvâ, bir inanç, bir ideoloji ya da felsefî bir tezin, ilim, hayat ve tarih gerçekleri karşısında test edilebilmesi bakımından belgeler hayli önem taşırlar.

Günümüzde tartışma ortamına getirilmiş olan râbıtaya da işte böyle bir test uygulamak gerekmektedir ve elbette ki bunun için belgelere büyük bir gereksinim vardır. Bu münasebetle hemen ifade edelim ki râbıtayı en ufak bir ayrıntı olarak işlemiş bulunanlara varıncaya kadar konu ile ilgili mevcut yazılı malzemelerin elde edilmesinde oldukça gayret sarf edilmiş ve çoğu sağlanmıştır.

Râbıtanın geçmişini araştırırken özellikle onun İslâm'a ait olup olmadığını tesbit etmek bakımından bu yazı çizilerin çok yönlü ve dikkatle incelenmesi, sanırız küçümsenemeyecek sonuçlar ortaya çıkaracaktır. Fakat *(bunların tümü, râbıtanın son şeklini aldığı yakın geçmişte düzenlendikleri için)* insanın dikkati ister istemez Nakşbendî Tarîkatı'nın *(eğer varsa)* eski geçmişine ilişkin vesikalara yönelmektedir. Çünkü bu tarîkatın tarihi akışını ve bu akış içinde râbıtanın nasıl peydahlandığını *(yalnızca râbıtayı konu almış olan yazılı malzemeler değil)*, bununla birlikte Nakşîliğin genel anlamda varlığını, felsefesini ve amaçlarını ortaya koyan başka metinlerin yardımıyla ancak tesbit etmek mümkündür.

Yani daha öz bir ifade ile râbıtayı *-yazılı belgelere dayanarak-* Nakşbendîliğin bütünlüğü içinde incelemek gerekir. Nitekim râbıta anlayışının çok eskiden beri Nakşilik doktrini içinde var olup olmadığı, hatta Nakşîliğin kendisinin bile ortaya çıktığı günden şimdiye kadar ne gibi değişikliklere uğradığı, bu suretle de İslâm'dan ne derece uzaklaştığı ancak bu şekilde saptanabilir.

Bu konudaki belgeler hakkında iz sürerken yine **Kasım Kurfralı'**ya ait bir ipucu dikkatimizi çekmektedir.

Kufralı diyor ki: ***"Abdulhâlik Gucduvânî***[108] ***zamanından itibaren Harizm'e***

---

108. Bkz. BÖLÜM-II. Rûhânîler ve Râbıta.

Ayrıca şu açıklamayı yapmakta zorunluluk görüyoruz:

K. Kufralı, bu şahsın adını "**Abdulhâlik**" şeklinde yazdığı için, alıntı olarak aynen nakledilmiştir. Ancak bu sözcüğün aslına en uygun şekilde seslendirilmesini sağlamak amacıyla metnimizde "**Abdulkhâlıq**" şeklinde yazılması uygun görülmüştür. Bu ismin, yukarıda görülen biçimde yazılması son derece yanlıştır ve İslâm toplumunda kimse çocuğuna böyle bir ad vermez. Çünkü "**Abdulhâlik**", Arapça عبد الهالك şeklinde yazılır ve "**Helâk edenin,** yani **perişan edenin kulu**" anlamına gelir. Halbuki "**Abdulkhâlıq**", Arapça عبد الخالق şeklinde yazılır ve "**Yaradanın,** ya da **Yaratıcının kulu**" anlamına gelir. Doğrusu da budur. Bunun gibi *(Türkçe'ye sonradan girmiş)* daha birçok yabancı kelime, yukarıda görüldüğü üzere tanınmış entelektüel kişiler tarafından bile doğru yazılamamaktadır. Bu, her şeyden önce Türkçe'nin sorunudur. Çünkü Türkçe, günümüzde olduğu gibi tarih boyunca da hep başka milletlerin alfabesi ile yazılmıştır. Dolayısıyla Arapça'dan alınmış birçok sözcük, deyim ve terimi, bugün kullandığımız Latin alfabesi ile aslına uygun olarak yazmak ve okumak mümkün değildir. Aslına uygun olarak yazıl-

kadar yayılan bu tarîkat, Bahâuddîn Nakşbend tarafından esaslı kaideler halinde tedvîn ve üveysîlik düsturlarıyla tahkim edilerek merkezi Buhâra'da olmak üzere genişletildi."

Yukarıdaki anlatım içinde geçen üç sözcük, konumuza ışık tutması bakımından çok önemlidir.

Birincisi, "**Tedvîn**" kelimesidir ki: Kaleme almak, yazmak demektir. Ancak tasavvufçulara ait belgelerin, belli kurallara uyulmadan kaleme alındığını özellikle burada belirtmek gerekir.

Mistik kanâatlere sahip bazı araştırmacılar, tarafsızlıklarını koruyamadıkları için tasavvufçuları, bu tutumlarında da mazur görmektedirler. Onlara göre sûfîler, zaten maddi ölçülerle takdir edilemeyecek bir zevk ve duygu âlemi içinde yüzüyorlar. Onlar için objeler ve boyutlar önemli değildir; Dolayısıyla sûfîlerin bıraktığı belgelerde yer, tarih, kronoloji, hatta kaynak bile aranmamalıdır(!)

Bu görüş, duygusal kimseleri belki tatmin etse bile aslında ikna edici hiç bir yanı yoktur. Çünkü madem ki tasavvufçular da ellerine kalem ve kağıt alıyor, yani objeleri kullanarak, inançlarını ve felsefelerini aynen başkaları gibi yazmaya çalışıyor, hatta bunları da belli başlıklar altında, belli sıralarla yazmaya çalışıyorlar, onları hemen her saniye ***"Allah aşkıyla sarhoş"*** sanmak, ya da onlar hakkında: ***"maddi ölçülerle takdir edilemeyecek bir zevk ve duygu âlemi içinde yüzüyorlar."*** demek, duygusallıktan ya da şartlanmışlıktan başka bir şey değildir.

Şu var ki tasavvufçuların kaleme aldığı belgelerdeki sistemsizlik, onlara ait gerçeklerin saptanmasını bir hayli zorlaştırmaktadır. Ama bir bakıma onların kişilik ve bilgiden, ilim ve irfandan ne kadar nasip aldıklarını da ortaya sermektedir.

Yukarıdaki metinde bulunan ikinci önemli sözcük, ***"Üveysîlik"***tir. Bu terimle, Nakşîlikte çok önemli bir inanç ve anlayış biçimi ifade edilir.

Üveysîlik: Bir tarîkat şeyhinin, *(yaşamakta olduğu çağdan çok önceleri)* ölmüş tarîkat rûhânîlerinden biriyle buluşarak, görüşerek(?) onun bilgilerinden yararlanması inancıdır. Bu iki kişi arasındaki zaman farkı bazen yüzyıllarla ifade edilebilir.

Örneğin bu tarîkatın kurucusu olan **Şah-ı Nakşbend** (Öl. M. 1389)'in, kendisinden iki yüz yıl önce ölmüş olan **Abdulkhâlıq Gujdewânî** ile görüştüğü ve ondan mezun olduğu ileri sürülmektedir.

mayan sözcüklerin ise çoğu kez anlam kaybına uğradıkları, hatta çok yanlış anlamlar verdikleri bir gerçektir. Bu nedenle bazı durumlarda joker kullanmak suretiyle kelimeyi orijinal fonetiğine uygun biçimde okutmaya özen göstermek gerekir. Örneğin yukarıdaki isim ancak "**Abdulkhâlıq**" şeklinde yazıldığı takdirde aslına uygun olarak okunabilir. Yukarıda, Arap alfabesinin yedinci harfi yerine (kh) joker olarak kullanılmıştır.

Üçüncüsü ise, ***"Genişletildi"*** kelimesidir ki bununla tarîkatın, yukarıda söz konusu edilen iki yüz yıllık süre içinde ***"Esaslı kaideler halinde"*** kaleme alındığı ve ***"Üveysîlik düsturlarıyla tahkim edilerek"*** genişletildiği anlatılmaktadır. İfade gâyet açıktır ve Nakşbendî Tarîkatı'nın içeriğini, niteliğini, karakterini ve felsefesini âdetâ özetlemektedir.

Öyle ise yetkili ve entelektüel bir Nakşbendî şeyhi olan **Kufralı'**nın bu sözlerine dayanarak rahatça diyebiliriz ki:

Nakşbendî Tarîkatı'nın kuralları mîlâdî 1179 yılında ölen **Abdulkhâlıq Gujdewânî'**den sonra iki yüz yıl boyunca yazıla yazıla oluşturulmuş ve genişletilmiştir. Bu yapılırken de kaynak olarak "**Üveysîlik**" yolları kullanılmıştır. Yani diriler yüzyıllar önceki ölülere danışa danışa, onlarla buluşup bir araya gelerek, onlardan fiili bir şekilde ders alarak kazandıkları bilgiler sayesinde bu belgeleri meydana getirmişlerdir(!)

Görüldüğü üzere onlara ait belgelerle kanıtlandığı gibi Nakşbendî Tarîkatı işte bu şekilde meydana geldiğine göre onun kurallarından biri olan râbıtanın Kur'ânî bir kaynağa dayanılarak konmuş olabileceği ihtimali üzerinde artık fazla bir şey söylemeğe değmez.

Sırf râbıta konusunda şimdiye kadar kaleme alınmış belgelere gelince bunlar sayı olarak çok azdır. Bu belgeler hakkındaki üç tesbit çok önemlidir.

Birincisi, bunların yakın tarihte düzenlenmiş olmasıdır;

İkincisi, bu kitapçıkların tamamının sekiz taneden ibaret olmasıdır;

Üçüncüsü ise, bunların hepsinin de Nakşbendîliğin **Hâlidiyye kolu'**na bağlı kimseler tarafından yazılmış olmasıdır.

Bilindiği üzere tasavvuf, asırlardır işlendiği için bu akımın gerek lehinde, gerekse aleyhinde birçok kitaplar yazılmış, mistik inanış ve felsefelere dayalı tarîkatlar hakkında çeşitli inceleme ve araştırmalar yapılmıştır. Buna karşın yukarıda sözü edilenlerden başkaca, sırf râbıtayı konu alan bağımsız herhangi bir yazılı belgeye rastlanmamıştır. Râbıtaya küçük bir ayrıntı olarak yer veren kitapçıkların sayısı ise bunun ancak iki katı kadardır.

Bu konuda dikkati çeken en ilginç nokta ise sözü edilen kitapçıkların hepsinin de râbıta lehinde kaleme alınmış olmalarıdır. İçerikleri, râbıtanın çeşitli tariflerine, kurallarına ve önemine ilişkindir. Bunların yanında râbıtaya karşı çıkabilecek kimselere yöneltilmiş sert uyarılar, saldırılar ve aşağılamalar vardır.

Râbıta aleyhinde ise Türkiye'de bir iki makaleden başka şimdiye kadar yazılmış

hemen hiç bir belge yoktur. Üstelik râbıtaya karşı çıkmış olanların hiç birinin de bugüne dek kim olduğu açıklanmamış olmasına rağmen onlara karşı en ağır suçlamaları ve tehditleri, Nakşbendîlere ait kitapçıklarda bulmak mümkündür. Râbıtaya karşı, daha çok Türkiye dışında *-Özellikle Hindistan'da ve Irak'ta-* kullanılmış ifadeler vardır. Bunları içeren belgeler, ileride yeri gelince incelenecektir.

Nakşbendîlerce kaleme alınan ve konu olarak yalnızca râbıtayı işleyen belgelerin ilki, **Hâlid Bağdâdî'**ye atfedilen bir mektuptur.

Yukarıdaki verilerden ise râbıtanın çok yeni bir mesele olduğunu kanıtlayan şu iki sonucu çıkarmak mümkündür:

1. Râbıtayı ilk kez bağımsız bir konu olarak işleyen belgenin, *(aşağıda daha ayrıntılı bir şekilde anlatılacağı üzere)* mîlâdî 1778-1826 yılları arasında yaşamış olan **Hâlid Bağdâdî** tarafından kaleme alınmış olması, bu meselenin ne kadar yeni olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Bu da netice itibariyle tasavvufun, İslâm'dan uzaklaşan bir ibâdet anlayışı ve şekli olarak tarihin akışı içinde nasıl gitgide farklı içerikler kazandığını ve evrime uğradığını; buna süreklilik kazandıran rûhâniler sınıfının da, mistik anlayışlarına her devirde nasıl yeni biçimler verdiklerini güçlü bir şekilde kanıtlamaktadır.

Nitekim ilk defa mîlâdî 1550'lerde sade bir sözcük olarak tarîkat literatürüne giren râbıta, XIX. yüzyılın ortalarında Nakşbendîliğin en önemli kuralı haline getirilmiştir.

2. İletişimin ve eğitimin çağımızda hızlanmasıyla birlikte *-özellikle mu'minlerin çabaları sayesinde-* Müslümanlar arasında yaşanan uyanışın doğal sonucu olarak râbıta ve benzeri yabancı inanış ve düşünceler sıkça gündeme getirilmekte ve cesaretle sorgulanmaktadır. Bu gelişme yenidir ve anlamı şudur: Hurâfeler ve putçuluk, İslâm'ı tehdit eder düzeyde yayılınca, son birkaç yüzyıldır Müslümanlar arasında yaşanan kopukluğun ve kaybolan oto kontrolün yarattığı boşlukta ve belli çevrelerde ancak râbıta tutunabilmiştir. Çünkü eğer bazı kimseler, râbıtayı çok daha eski tarihlerde ortaya atma cesaretini gösterselerdi, kesinlikle İslâm âlimlerini ve onları destekleyen toplumun zinde kesimlerini karşılarında bulurlardı. Yaşadığımız şu günlerde her türlü perişanlığa ve küfür dünyasının amansız saldırılarına rağmen genç, aydın, muvahhid ve bilinçli topluluklar birbirleriyle yeniden iletişim kurmuş bulunmaktadırlar. Söz konusu uyanışın hayırlı sonuçlarından biri de işbu râbıtanın sorgulanmaya başlamasıdır. Bu ise hiç kuşkusuz *-hint kaynaklı-* bu ritüelin, yakın geçmişte yaşanan karanlık dönemin ürünlerinden olduğunu kanıtlamaktadır.

Aslında karanlık dönem olarak nitelediğimiz yakın geçmişte de râbıtaya karşı çıkmış birçok kimselerin bulunduğunu, bu inanış tarzını propaganda eden kitapçıklardan

bizzat öğreniyoruz. Çünkü bu kitapçıkları çizikleyenlerin her biri, râbıtaya karşı çıktığı anlaşılan birilerine ateş püskürmektedir. Fakat bu kişilerin genellikle kim oldukları, neler söyledikleri ve ne gibi bir akıbete uğradıkları açıklanmamaktadır. Bundan da, yakın geçmişte egemen Nakşbendî topluluklarına karşı direnmiş olan tevhid ehlinin, ne gibi sonuçlarla karşılaşmış oldukları az çok hissedilmektedir!

Bilindiği üzere araştırma ruhu, İslâm Dünyası'nda yüzyıllar öncesinden beri sönmüş, ilmi hayat gerileyerek son yirmi otuz yıl öncesine kadar durma noktasına gelmiştir. Dolayısıyla râbıta, iki yüz yıllık bir mesele olmasına rağmen birçok sapkın inanış ve hurâfenin yanında, işte bu ölü dönemde vicdanlara sızmış ve yayılma imkanını bulmuştur. Kur'ânî düşünce çizgisinden sapma eğilimlerini önleyebilecek kudretli âlimlerin maalesef yokluğu yüzünden bu dönemde meydana gelen boşluk, tarîkat rûhânîleri tarafından doldurulduğu için de râbıtayı ve benzeri şirk sızıntılarını fark edebilecek, onları ayıklayıp temizleyebilecek ve toplumu bu noktalarda aydınlatıp bilinçlendirebilecek ilim ve dirâyet sahibi kimseler pek az yetişmiştir. Bu şahsiyetler de İslâm yurdunun dışından gelen emperyalist tehlikelere karşı mücadele verdiklerinden, içeride olup biten ikinci derecedeki gâilelere zaman ayıramamışlardır. Buna rağmen bazı âlimler, tasavvufun, İslâm'a başka din ve felsefelerden taşıdığı inanışlara karşı da zaman zaman mücadele etmek istemişler, ancak bunlar, yönetimlerin daima desteğini alabilmiş olan tarîkatçıların saldırılarına uğramış ve susturulmuşlardır!

Yaşadığımız şu günlerde ise İslâmî ilimlerle uğraşanlar, belki bazı nedenlerle bu olayı henüz ciddiye almış gibi gözükmemektedirler. Çünkü râbıta sadece Türkiye'deki aktif Nakşbendî cemaatlerinin, yönlendirici üst kümeleri arasında canlı tutulmaktadır. Bunların dışında, gerek Nakşî topluluklarının eğitimsiz tabanı arasında, gerekse muvahhid *Muslimler ve* Müslüman dindarlar arasında pek bilinen bir konu değildir. Bununla birlikte Türkler İslâm'ı "**Müslümanlık**" adı altında ve "**Nakşbendîlik**" modeli içinde yaşadıklarından; örneğin, **İslâm İşbirliği Teşkilatı Yüksek Fıkıh Konseyi** gibi dünya Muslimlerini ve Müslümanlarını temsil etme mevkiinde kendini gören kuruluşlar, belki de ümmetin, birlik ve beraberliğe her zamandan çok daha muhtaç olduğu bu duyarlı dönemde Türklerin rahatsız olabileceği endişesiyle râbıta gibi konular üzerinde durmamaktadır.

İşte bütün bu sebeplerden dolayı birkaç makaleden başka râbıtayı şimdiye kadar ele almış, onu inceleyip Kur'ân ve sünnetin süzgecinden geçirerek Müslümanlara sunmuş ciddi bir çalışmaya rastlayamıyoruz.

Şimdi ise bu boşluğu bir nebze doldurabilir umuduyla yıllar boyu harcanan yoğun çabaların ürünü olarak elde edilmiş çeşitli malzemeler *-aşağıda görüleceği üzere-* Kur'ân ve Sünnet'in hakemliğinde, ilim ve akıl divanında ortaya konacaktır.

Râbıta konusunda şimdiye kadar yazılıp çizilmiş irili ufaklı ne varsa çoğunun ve özellikle en önemlilerinin oluşturduğu aşağıdaki belgeleri üç şekilde sınıflandırmak mümkündür.

A) Sırf râbıtayı konu alan risâleler;

B) Râbıtayı bir ayrıntı olarak işlemiş bulunan kitaplar, ya da kitapçıklar;

C) Râbıtaya karşı yazılmış makaleler, ya da kullanılmış müteferrik ifadeler.

Bu yazılı malzemelerle ilgili sınıflandırılmış bilgiler ise şöyledir:

A) Sırf Râbıtayı Konu Alan Risâleler;

1. Risâle'tun Fi Tahqıyq'ır-Râbita

Aslında bu risâle, bir kitap olarak kaleme alınmamıştır. Daha doğrusu, Nakşbendîliğin son teorisyenlerinden olan ve mîlâdî 1778-1826 yılları arasında yaşayan **Halid Zıyâuddîn Bağdâdî** tarafından İstanbullu **Muhammed Es'ad Efendi'**ye gönderilmiş bir mektuptur.

Bu mektubun, **İstanbul'**da Işıkçı Nakşbendîlere ait bir yayınevi tarafından 1978 yılında dört kitapçıkla birlikte basılan nüshasının dip notunda: **Muhammed Es'ad Efendi'**nin, **İstanbul** Naqıyb'ul-Eşrâf'ı; **Ayasofya Kütüphânesi'**nin kurucusu ve Maarif Nâzırı *(yani dönemin Milli Eğitim Bakanı)* olduğu kaydedilmektedir.[109]

Aynı mektubun son satırlarında da: *(Bu Işıkçı Nakşbendî topluluğa liderlik eden)* bir asker emeklisi, ilgili mektubun, kendisi tarafından hicrî 1392'de *(yani 1972 yılında)* buraya kopya edildiğini ifade etmektedir.[110]

Yakın geçmişte, **Hâlid Bağdâdî** ile ilgili olarak yazılmış bazı kitapçıklarda da bu mektuptan söz edilmektedir.[111]

Mektubun en ilginç yönlerinden biri; girişteki selâm kelâm bölümünden sonra râbıtaya inanmayanlara karşı hemen saldırıya geçilmiş olmasıdır. Ardından râbıta, epeyce övüldükten ve üçüncü sayfada tanımlandıktan sonra: ***"râbıtayı, Allah'ın***

109. Muhammed Es'ad Efendi: (İstanbullu, H. 1204/M. 1789-H. 1264/M. 1848). Mahmud II. Dönemi'nin devlet adamlarındandır. Hâlid Bağdâdî O'na,"Risâle-i Râbıta" adı altında bir mektup gönderdiği için Nakşbendîler bu şahsa âdetâ kutsal bir kişilik atfederler.

110. Bu şahıs, halen sağ bulunmakta, cemaatini yönlendirmekte ve özellikle Türk Silahlı Kuvvetleri içinde Nakşbendîliği yaymaya çalışmaktadır.

111. Bkz. Midilli'de sürgün Seyyid Vasfi Hüseynî, Tercüme-i Risâli-i Râbıta (Osmanlıca), Raşahât Hamişi s. 234-257; محمّد مطيع الحافظ–نزار أباظة، علماء دمشق وأعيانها في القرن الثالث عشر الهجري ص/ 306، 313، 318. دار الفكر المعاصر، بيروت
عباس العزّاويّ، مولانا خالد النقشبنديّ، مجلة المجمع العلمي الكرديّ، عدد 1. بغداد1973-م.؛

öfkesine uğrayan ve O'nun hoşnutluğundan yoksun olan bedbaht kimselerin ancak inkâr etmeye yeltenebileceği" yolunda sert bir dil kullanılmaktadır.

Bu mektupta göze çarpan çelişkilerin başında, *(râbıta düşüncesinin henüz hiç oluşmadığı bir dönemin ünlü **Mu'tezilî** bilginlerinden)* **Zemakhşerî'**nin, sözde râbıtayı doğrulayıcı açıklamalar yaptığına dair onun, **el-Keşşaf** adlı eserinden alıntılar yapılmış olmasıdır!

Son derece câhilâne yazılan ve **Hâlid Bağdâdî'**nin ağzından uydurulduğu tahmin edilen bu mektuptaki tutarsızlıklardan biri de, **Zemakhşeri'**den yapılan alıntının, *(belli bir yerde ve belki de maksatlı bir şekilde)* kesilerek, **Zemakhşeri'**nin kendi sözleriymiş gibi ona mal edilmesidir. Halbuki **Zemakhşeri**, bu sözlerin sonunda ***"Bu ve benzeri ifadeler ancak haşviyecilere ve cebrîlere ait olabilir; Bunlar Allah'a ve elçilerine iftiradır!"*** diyerek bu yorumu yalanlamıştır. Üstelik râbıtanın icat edildiği tarihten yüzyıllar önce yaşamış bulunan **Zemakhşeri'**nin, bu inanışı kanıtlayan bir şahit olarak gösterilmiş olması, mektubun ne olduğunu ortaya koymaktadır!

Mektupta **Ekmelüddîn, İmam Gazâlî, İbn. Hajer el-Heytemî, Ahmed b. Muhammed eş-Şerîf el-Hamewî, Awârif'ul-Maârif'in** yazarı **Suhrewerdî, Celâluddîn Suyûtıy, Muhammed eş-Şerif el-Cürcânî** ve hele **İbn. Qayyim** gibi ünlü şahsiyetlere ait *-râbıtayla hiç bir alâkası olmayan-* çeşitli sözler nakledilerek âdetâ bir çırpınış sergilenmesi, bütün bunlar yetmiyormuş gibi **Tâcuddîn b. Zekeriyya b. Sultân** adındaki bir şahsın bu ünlüler arasında gösterilerek **Tâciyye** adındaki küçük bir risâlesinden alıntılar yapılmak suretiyle râbıta denen şeyin kanıtlanmaya çalışılması, mektubun hangi karakter ve bilgiye sahip kimseler tarafından hazırlanmış olduğunu iyice gözler önüne sermektedir!

Mektubun en ilginç yönü ise, günümüz Nakşbendîliğinde râbıta olarak bilinen tarîkat kuralının çok net bir anlatımla ilk kez tanımının bu mektupta yapılmış olmasıdır. Nakşbendîlerin her türlü iddialarına rağmen, bu mektuptan önce râbıta, *(her ne kadar bir kavram olarak kullanılmış ise de)* herhangi bir yazılı belgede bir tarîkat kuralı olarak, *(daha doğrusu* **Khatm-i Khuwâcegân** *ayininin on kuralından biri olarak)* tanımlanmamıştır.

Keza râbıtanın, şimdilik bilinen on kuralından da bu mektupta söz edilmemiştir. Yani râbıta yapmak için şart koşulan on okuralın, kesinlikle **Hâlid Bağdâdî'**den sonra ön görüldüğü, tasarlandığı ve nihayet pratiğe dönüştürüldüğü açıkça anlaşılmaktadır.

Dolayısıyla bu mektubun, **Hâlid Bağdâdî** gibi öğrenim gördüğü söylenen ve İslâm'ı iyi anladığı tahmin edilen; aynı zamanda pozitif bilimlerle de ilgilendiği anlaşılan

biri tarafından kaleme alınmış olması, her şeyden önce şüphelidir; Eğer gerçekten ona ait ise, bu da çok şaşırtıcıdır.

2. ar-Rahme'tul-Hâbita Fi Tahqıyq'ır-Râbita[112]

Bunun yazarı **Husayn ad-Dawsarî**, kitabı hicrî 1237 tarihinde *(yani M. 1820'de)* kaleme aldığını, belli bir amaç için onu önce başka bir isim altında sunduğunu, "*ameller niyetlere bağlı olduğundan*" amacı yerine geldikten sonra kitaba bazı ilaveler daha yaparak yeniden ortaya çıkardığını ifade etmektedir.

Yazarın, neden kimliğini vaktiyle gizlediği, pek açık şekilde anlaşılmamakla beraber, râbıtanın o günkü şartlarda propaganda edilmesinin, tevhid ehli tarafından tepki ile karşılanacağı ihtimalini hatırlatmaktadır. Çünkü gerçekte **Budizm-Şaman-İslâm** sentezinden ibaret olan Nakşbendî Tarîkatı, o tarihlere kadar Ortadoğu'da pek bilinmiyordu. Dolayısıyla râbıta hazmedilmeyebilirdi.

Nakşbendîliğin, XIX yüzyılda patlama yapmasından önce, **Irak** ve **Anadolu'**da *(İran Mecusiliği ile Mezopotamya Sabiîliği'nin etkisi altında gelişmiş olan)* **Kâdirî** ve **Rufâî** tarîkatları daha çok yaygındı. Halk bu iki tarîkatı özümsemişti. Çünkü gerek bu iki tarîkat, gerekse **Bektaşîlik**, **Halvetîlik**, **Cerrâhîlik**, **Uşâkîlik**, **Sümbülîlik**, **Gülşenîlik** ve daha birçok Türk tarîkatlarının ayinleri, aslında birer müzik şöleni havasında icra edilirdi. Bu bakımdan eğlendirici de olurdu. Halk, tarîkatları daha çok bu yanıyla yaşıyordu. Tarîkatlarda. özellikle iki şey, daha çok insanları meşgul ediyordu. Bunlardan biri, Sindibad hikâyelerine benzeyen evliya menkabeleriydi; Diğeri ise müzikti. Aslında İslâm'ı hazmedememiş, tam tersine Müslümanlığa bulaşmış **Anadolu'**da, **Irak'**da ve **Suriye'**nin kuzeyindeki topluluklar, bu sayede stres de atıyordu.

Halbuki Bey'at ve râbıta gibi bağlayıcı kurallar; sıkça tekrar eden "**Khatm-i Khuwâcegân**" toplantıları; gizlilik; hiyerarşi ve sıkı teşkilatlanma gibi çok esaslı disiplinleri bakımından Nakşbendî Tarîkatı, toplum için henüz yeni ve yabancı bir şeydi. Bu sebepledir ki dönemin ünlü Kadiri Şeyhi, **Ma'ruf el-Berzenjî**, Bağdad Valisi **Said Paşa'**ya gönderdiği *(Arapça)* bir yazıda **Hâlid Bağdâdî'**yi şikâyet ederek, onu ağır bir dille suçlamakta ve hakkında *(orijinal metniyle)* aynen şu ifadeyi kullanmaktadır:

112. Bu kitapçıktan kolayca elde edebildiğimiz nüsha, Türkiye'de, bir yayınevi tarafından bastırılmıştır. Yazarının adı **Husayn ad-Dawsarî** حسين الدوسري dir. Metin Arapça'dır ve (Muhammed Murad tarafından, Farsçadan Arapça'ya tercüme edilmiş olan) **Rabbânî**'ye ait Mektubâ'tın, birinci cildinin hâmişine yerleştirilmiştir. Kitapçığın adı, -büyük ihtimalle- basımcı tarafından küçük bir değişiklikle her ne kadar: "الرحمة الهابطة في تحقيق الرابطة" olarak iç kapağa yazılmış ise de yazar bu adı, giriş kısmında: "الرحمة الهابطة في ذكر اسم الذات والرابطة" olarak kaydetmiş bulunmaktadır.

"..we innehu zehebe ile'l-Hind'i, we teallem'e min'es-seharat'il-jûkiyye. **إنه ذهب إلى الهندِ وتعلم من السحرة الجوكِيّة**"[113]

Bu cümlenin Türkçe anlamı şudur:

"O, Hindistan'a gitmiş ve sihirbaz yogilerden ders almıştır.

Dikkat edilirse **Şeyh Ma'ruf'**un bu ifadesinde iki nokta çok önemlidir.

Birincisi: **Hâlid Bağdâdî'**nin, **Irak'**ın **Süleymaniye** Kenti'nden, *(hiç de zorlayıcı olmayan bir nedenle o günkü şartlarda)* ta **Hindistan'**a kadar gitmiş bulunduğunun söz konusu edilmesidir.

Hindistan ise, türlü dinlerin neşvü nüma bulduğu, bunların etkileşimi altında sürekli olarak yeni yeni inanç ve düşüncelerin peydahlandığı, engin hayal dünyalarından akıp gelen karmaşık duyguların itişiyle bin bir çeşit egzotik törenlerin hemen her gün her yerde sahnelendiği çok enteresan bir ülkedir. Dolayısıyla **Hindistan'**a sıradan bir amaçla giden insanın bile gerek düşünsel, gerekse psikolojik etkilenmelerle döneceği ihtimali genellikle vardır. Kaldı ki mistik bir ilham kaynağının arayışı gibi çok özel bir amaç ve derûnî hisler içinde bu ülkeye giden kimsenin her şeyden önce çok duygusal olduğu, bu nedenle de bu tür etkilerin böyle bir insanda çok

---

113. Bkz. **محمّد مطيع الحافظ–نزار أباظة، علماء دمشق وأعيانها في القرن الثالث عشر الهجري ص1/313. دار الفكر المعاصر، بيروت –لبنان.**
Bu ibârede geçen "**El-Jûkiyye** الجوكِيّة" kelimesi, esâsen "**El-Yogiyye** اليوغيّة", yani "**yoga**" demektir. XIX. yüzyıl Arap âlimleri *(ya da aydınları)* tarafından "**yoga**" kelimesinin, "**El-Jûkiyye** الجوكِيّة" şeklinde kullanıldığı anlaşılıyor. Günümüzde ise bu sözcük, Araplar tarafından "**El-Yoğa** اليوغا" olarak kullanılmaktadır.
İlginç olan: "**El-Jûkiyye**" Kelimesinin daha çok, **Hâlid Bağdâdî'**yi suçlayan karşıtları tarafından kullanılmış olmasıdır. Bu şahısların başında ise **Şeyh Maruf en-Nûdehî el-Berzenjî** ve Musul Eşrafından **Osman Hayaî Bey** (أبو سعيد عثمان بن سليما باشا الجليلي) gelmektedir. **Osman Hayai Bey** bu kelimeyi, **Hâlid Bağdâdî'**yi eleştirdiği "دين الله الغالب على كلِّ منكر مبتدع كاذب" adlı risâlesinde kullanmıştır. Bu risâle, ise, Muhammed Emîn es-Suweydî tarafından "دفع الظلوم عن الوقوعٍ في عرضِ هذا المظلوم" adı altında kaleme alınan bir reddiyeye konu olmuştur. (Bkz. Süleymaniye Kütüphânesi, Es'ad Ef. Bölümü No. 1404)
Ayrıca, **Hâlid Bağdâdî'**nin halîfelerinden **Ahmed el-Biqâî** de "رسالةٌ في آداب الطريقة النقشبندية" adlı eserinin 33. sayfasında bu kelimeyi kullanmaktadır. Ancak **el-Biqâî,** şeyhlerin kerametlerini, brahman yogileri ve yunan filozofları tarafından sergilenen olağanüstü olaylarla karşılaştırırken bu kelimeden söz etmektedir.
Bundan daha ilginç olanı da şudur: Sözde, "**Vahhâbîler**"e öğüt vermek için(!) kaleme aldığı, ancak onlara sövüp saymaktan, buna pek fırsat bulamadığı anlaşılan İstanbul'daki Işıkçı Nakşbendîlerin lideri de bu kelimeyi, söz konusu kitabında kullanmıştır. Bu sözcüğü aynen "**Cûkiyye**" şeklinde yazan modernist şeyh, ondan sonra da "**Berehmen**" diye bir kelime daha kullanmıştır.
Bunun ilginç yanı nedir diye sorulabilir: Bilindiği üzere bu kişi, ünlü **Arvâsî'**nin halîfesi'dir. Nakşbendîlik adına ne öğrenmişse O'ndan aşılanmıştır. Onun için, hem İstanbullu olmak, hem de sözde kimya gibi pozitif bir bilim dalında öğrenim görmüş olmak gibi avantajlarla bu şahsın, kültürden az çok nasibini almış biri olması beklenirken her bakımdan şeyhinin etkisi altında kaldığı açıkça anlaşılmaktadır. Nitekim bu iki kelimenin ne anlama geldiklerini bile pek bilemediği sanılmaktadır. Çünkü, XIX. yüzyıl boyunca toplumu meşgûl eden, **Hâlid Bağdâdî** hakkındaki yoğun dedikoduların hâlâ sürüp gitmesinde en büyük rolü oynayan bu kişi, sırf râbıtayı gündemde tutmak için elinden geleni geri bırakmamasına rağmen "**Yoga**"nın ne olduğunu öğrenememiştir! Nitekim O'nun, "***Berehmen denilen Hind papasları....***" diye kullandığı cümle bile kendisinin ilim ve kültürden ne kadar nasip aldığını açıkça göstermektedir. Çünkü her şeyden önce "**papas**" (ya da papaz), Hristiyanlık'da alt dereceden olan "dinadamları"na verilen bir sıfattır. Hind müşriklerinin 1947'ye kadar yüksek kastına bağlı olan ve "**Brahman**" sıfatıyla bilinen "dinadamları"na papas demek, koyu bir cehâletin belirtilerindendir. Hem sonra bunlara "Berehmen" denilmez, kelimenin doğru telaffuz şekli "Brahman"dır.

daha belirgin şekilde ortaya çıkacağı muhakkaktır. İşte **Berzenjî,** birinci derecede bu noktaya işaret etmek istemiştir.

İkincisi ise **Bağdâdî'**nin, **sihirbaz yogilerden** ders almış olduğuna ilişkin iddiadır ki *(çok özet bir anlatımla tek cümleye sığdırılmış olan ve aynı zamanda birbirini tamamlayan)* bu iki şey, Nakşbendîliğe yabancı bir toplumun, *-bu tarîkata ilişkin kurallara ve ayinlere karşı tahrik edilmesinde-* önemli bir malzeme oluşturmaktadır.

Bütün bunlar gösteriyor ki **Hâlid Bağdâdî'**nin halîfesi **Husayn ad-Dawsarî,** bu kitabı yazarken önceleri dikkatli ve tedbirli davranmak zorunda olduğuna inanmıştır.

Hüseyn ed Dawsarî kimdir?

İlginçtir ki çağdaş Nakşbendîler, özellikle **Halid Bağdâdî** ile haşır neşir olmuş bütün tarîkat rûhanîlerini kutsadıkları halde, kitapçıklarında **Husayn ad-Dawsarî'**ye hemen hiç yer vermemişlerdir. Nedenini kestirmek kolay olmamakla beraber, bunu, **ad-Dawsarî'**nin, Basralı bir Arap olmasına bağlamak pek yanlış olmaz! Çünkü **Pakistan, Afganistan** ve **Özbekistan'**daki küçük Nakşî topluluklarını bir kenara koyacak olursak bu tarîkata bağlı çoğunluğun, Türkiye'deki "**Güneydoğulu**" Kürtler'den ve **Anadolu'**daki Türklerden oluştuğunu ve özellikle Türk kökenli Nakşbendîlerin, bu tarîkatı Araplardan kıskandığını belirtmek gerekir.

Ad-Dawsarî'nin, köken olarak el-Ahsâlı olduğu söylenmekle birlikte, bu yerin, günümüz "**Suûdî**" bölgesi içinde, **Basra Körfezi** kıyıları olarak bilinen **Al-Ahsa'** olup olmadığı da kesin değildir. Esasen bilinen odur ki bu kişi Iraklıdır. Bu nedenle de üzerinde biraz durmaya değer.

Sebebine gelince, genelde 5000 yıllık **Mezopotamya** tarihi ve özellikle İslâm Tarihi incelendiği zaman görülüyor ki **Babil** ve **Basra** kentleri her ne kadar dünyanın en eski ve en görkemli uygarlıklarına sahne olmuşlarsa da yine dünyanın en saldırgan, en katı yürekli ve en asî insanlarının yaşadıkları birer kent olarak tarihe geçmişlerdir.

Evet, günümüze kadar, insanlık tarihinin en kanlı diktatörleri tarafından yönetilen **Irak'**ın *(eski adıyla **Mezopotamya'**nın)* bu iki kentinde yaşayan âlimler ve aydınlar bile buradaki insanlarla aynı sinsi huyları paylaşmış, kalemlerini genellikle silah niyetine kullanmış, daima felsefî ve cedelî konularda fikir üreterek kafaları karıştırmış, insanların masum ve sade iç dünyalarını altüst ederek ruh derinliklerinde fırtınalar koparmışlardır.

İşte kan ve fitne ile yoğurulmuş bu esrarengiz diyarın bir çocuğu olarak **Husayn ad-Dawsarî'**nin de böyle bir tipi canlandırdığı anlaşılmaktadır. Nitekim râbıta ko-

nusunda yazmış olduğu kitabın içeriğini analiz ederken onun nasıl bir kişiliğe sahip olduğunu ileride göreceğiz.

Dawsarî'nin yazdığı "**ar-Rahme'tul-hâbita...**" adlı kitapçık yedi kısımdan oluşmakta ve yazarın ifadesiyle bu kısımlar şöyle sıralanmaktadır:

"**Birinci Bap:** Hayırlı insanlarla haşir neşir olmak ve kötülerden uzak durmak konusunda iyi şeyleri öğütleyen kardeş nasihatı"

Yazarın "*Hayırlı insanlar*" dediği, herhalde tarîkat şeyhleri olsa gerektir.

"**İkinci Bap:** İsm-i Zât'ın zikredilmesi"

"**Üçüncü Bap:** Seçkin insanlara râbıta yapmak ve ister kabul etsin, ister reddetsin, her insanın aslında râbıta halini yaşadığına ilişkin açıklama"

"**Dördüncü Bap:** Güzel râbıtanın, müstehab *(sevilen)* bir şey olduğuna ilişkin yüce sözler."

"**Beşinci Bap:** Kemâl sahibi evliyâya râbıta yapmak konusunda özet bir açıklama."

"**Altıncı Bap:** İyi bir sonuçla karşılaşabilmeleri için inkârcılara yönelik özel ve genel öğütler."

Yazar, giriş kısmında **Hâlid Bağdâdî'**nin, halîfelerinden *(**Basra'**nın **Khatıh** Köyü'nde oturan)* **Şeyh İsmail'**e uğradığını, onun söz ve öğütlerinden yararlandığını, bu suretle de tarîkatını izlenecek tek yol olarak gördüğünü anlattıktan sonra bu tarîkatın, bütün diğer tarîkatlardaki hakikati bünyesinde topladığını, bu tarîkattan *(yani Nakşbendî Tarîkatı'ndan)* bir harf bile inkâr edenin, ahmak ya da münâfık olduğunu ileri sürmektedir. Yazar, tevhid ehline yöneltliği bu ağır hakaretten sonra da hiç bir ilgi yokken **İmam Şafii'**nin, ***"gerçekleri inkâr edenlerin münâfık olduğu"***na ilişkin bir sözünü nakletmektedir.

İmam Şafiî Miladî 820 tarihinde vefat etmiştir; oysa Nakşbendî Tarîkatı, M. 1318-1389 yılları arasında yaşamış olan **Nakşbend'**in hayatında bile henüz belirgin bir şekil almış değildi; Aynı zamanda râbıta sözcüğü Nakşbendîler arasında ilk kez ancak Miladî 1550'lerde ve çok basit bir anlamda kullanılmaya başlanmıştır. Dolayısıyla **Şafii'**nin ölümünden yüzyıllar sonra ortaya çıkan Nakşiliği ya da râbıtayı onun bu sözüyle kanıtlamaya çalışmak ya da Nakşîliğe ve râbıtaya inanmayanları münâfıklıkla suçlamak yazarın kişiliğini net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Bu nedenle ona, hak ettiği en isabetli cevabı vermek, herhalde **İmam Şafii'**nin aşağıdaki sözleriyle ancak mümkün olabilir! **İmam Şafii** buyuruyor ki:

"Bir kimse eğer sabahleyin tasavvufla meşgul olacak olursa, daha öğle vakti gelip çatmadan mutlak surette o adam aptallaşır."

Ayrıca şu sözler de yine **İmam Şafii'**ye aittir:

"Bir kimse eğer kırk gün sofilerle düşüp kalkarsa onun ebediyyen artık aklı başına gelmez." [114]

Bu gerçekten hâlâ şüphe edenler varsa, gidip bir tekkeyi ziyaret ederek, **İmam Şafii'**nin ne kadar haklı olduğuna ilişkin çarpıcı örnekleri ibret nazarıyla orada seyredebilirler.

İlginçtir ki Nakşbendîler, **İmam Şafiî'**nin yukarıdaki sözlerini nakleden ve tasavvufçuları yerden yere vuran "**Telbîs'u İblîs**"in yazarı **Eb'ul Faraj Abdurrahman b. Ali**'yi kitaplarında överek göklere çıkarmışlardır. Aynı zamanda dikkat çekici üslûplarıyla yayınladıkları İslâm Alimleri Ansiklopedesi'nin 6'ıncı cildinde[115] bu zâtın eserinin adını saymış, bu arada, içeriğini görmezlikten geldikleri "**Telbîs'u İblîs**" adlı kitaptan da söz etmişlerdir.!

Tabiatıyla bütün bu çelişkiler Tasavvufun, tarîkatın, tarîkatçının ve bu cümleden olarak Nakşîliğin ve Nakşbendîlerin de iç yüzünü, ortaya koymaktadır.

Neyi, kimden, nasıl gizleyeceklerini bir türlü beceremeyen bu topluluğun kalem kullanmış kişilerinden biri de râbıta hakkında müstakil bir kitap yazmış olan bahis konusu **Husayn ad-Dawsarî'**dir.

Yazar **ad-Dawsarî,** kitabının girişinde kullandığı yukarıdaki üslûptan sonra muhtemelen tevhid ehlini kastederek sahtekar diye nitelediği kimselerden bazı sözler duyduğunu, ünlü bazı adamlara ait cahilce laflar işittiğini, ilimleriyle âmil bilginlerin onayladığı gerçekler aleyhindeki tutumlarını haber aldığını ifade etmekte ve Allah rızası için(!) onları yalanlamak, Allah'ın yüce adı için hizmet ve **Hz. Peygamber** (s)'in ümmetine öğüt olmak üzere işbu kitabı yazdığını açıklamaktadır.

Dawsarî, aslında adını vermediği bir kişiye hitaben bu kitabı kaleme aldığını da sözlerine ilave ederek giriş kısmını bitirmektedir.

Kitaptaki bazı ilginç anlatımları şöyle özetlemek mümkündür:

1. Kullandığı üslûptan, yazarın bütün Nakşbendîler gibi her an bir tepki ile karşılaşma endişesi içinde olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle her şeyden önce ve

114. أبو الفرج عبد الرحمن بن على بن محمد ابن الجوزي، تلبيس إبليس ص/371. بغداد1983-م.

115. Bkz. Age. S. 180-198. Bu ansiklopedide تلبيس إبليس adlı esere, 192. Sayfada ve 201. Sıra numarasında yer verilmiştir.

hatta râbıtaya ilişkin daha bir tek sözcük bile yazmadan önce ona karşı çıkmış ya da çıkabilecek olan kimselere aldanmaması için okuyucusunu şöyle uyarmaktadır:

"Ey kardeşim! İyi niyetli ol, inatçıların çabaları seni aldatmasın."

Yazar, birinci babın sonuna kadar uzun uzadıya bir nasihat çekmekte ve okuyucuyu şartlandırmaya çalışmaktadır.

2. Râbıtanın tarifine ayırdığı üçüncü bapta da şunları kaydetmektedir:

"Ey kardeşim! Doğru yolu izlemeye Allah seni muvaffak buyursun. Beni de seni de şeytandan korusun."

"Bilmiş ol ki râbıta, kalbi bir amaç uğruna bir şeye sevgiyle bağlamaktır. Râbıtası yapılan bu şey, bazen övgüye yaraşır, bazen kötü, bazen de mubah bir şey olabilir. Çünkü gâyet açıktır ki sevilen şey, Allah tarafından emrolunmuş, ya da başka bir husus olabilir. Dolayısıyla,

"Bu ikisinden biri: Allah'ı, O'nun elçisini, ya da O'nun rızası için bir şeyi sevmek gibi...;"

"Diğeri ise: Allah'ın yasakladığı bir hususa ya da başka bir şeye sevgi göstermek olabilir."

"Yine bu ikisinden biri: Haram ve mekruh olan şeyleri sevmek,"

"Diğeri ise: Mubah sevgidir. İnsanın doğal olarak kendisine karşı eğilim duyduğu karısını ve çocuklarını sevmesi gibidir."

"İşte bu taksimat, Ahkâm-ı hamse denilen beş hususu içerir."

"Övgüye layık olan hususun kapsamına vacip ve mendup girer;"

"Kötünün kapsamına da haram ve mekruh girer."

"Mubah ise bellidir ve yasak kapsamına girmez."

"Kalbin bir şeye bağlanması her insan için söz konusudur. Dolayısıyla râbıtayı inkâr eden kişi eğer dikkat edilecek olursa, inkâra kalkıştığı şeyi bizzat yaşadığını görecektir. Bu nedenle râbıtayı bilmeyenin bile onu işlediği, gerçek bir olaydır. O râbıta ki kişi, bizzat onu yaşadığı halde Allah'a karşı saygısızlık yaparak onun gerçek olduğunu reddeder."

Yazar bu sözlerle aklı sıra râbıtanın açıklamasını belli bir mantığa oturtmaya çalışmaktadır. Sözde insanın, her hâlükârda bir şeyi zihninde canlandırmak ve mutlak surette bir şeyi düşünmek durumunda olduğuna göre neden râbıtayı inkâr ettiğine

şaşmakta, hatta bununla da kalmayarak râbıta yapmayan insanı Allah'a karşı saygısızlık yapmakla suçlamaktadır.

Hemen ifade etmek gerekir ki: **râbıtayı inkâr etmeyi; yani esasen bir Hint meditasyonu olan (bir çeşit yoga uygulaması olan) râbıta gibi müşrikâne bir ibâdet biçiminin İslâm'da yeri olduğunu reddetmeyi; dolayısıyla bir tarîkat şeyhinin, ibâdet niyetiyle şeklinin zihinde canlandırılamayacağını söylemeyi; eğer bu şahıs,** "**Allah'a saygısızlıktır.**" diye değerlendiriyorsa aslında böylesine mesnetsiz bir hükümle râbıtayı İslâm'a mal ettiği, üstelik bunu Kur'ân ve sünnetle açıklama cür'et ve pervasızlığını gösterdiği için **Dawsarî'**nin bizzat kendisi, Allah'a en büyük saygısızlığı yapmış olmak gibi bir duruma düşmektedir.

Husayn ad-Dawsarî, Nakşbendîlik adına çok daha fahiş bir kanâatle genelleme yaparak namazını gaflet içinde kılan herkesi râbıtasızlıkla suçlamaktadır. Allah Teâlâ'nın, "**Vay hallerine!**" diye tehdit ettiği, gaflet içinde namaz kılanların bu suçuna hiç aldırış etmeyen **ad-Dawsarî,** bu insanların namazdaki dalgınlıklarını, bir tarîkat şeyhinin şeklini zihinlerinde canlandırmamakla izah etmekte ve şöyle demektedir:

"İhram tekbirini aldıktan sonra birtakım hayâl ve zan vadilerine dalıp gider; Rabbinden yüz çevirerek nefsini bile unutur. (...) Bu arada ya vakfettiği malını, ya mülkünü, ya işini gücünü, ya *(şâyet seviyorsa)* ***karısını, ya da çoluk çocuğunu düşünüp durur; Veyahut İblis onu iflas etmiş olarak namazdan çıkarmak için zihnine bir mesele sokuverir; ya da kendisinden Zekât veya sadaka ümid ettiği bir kimseyle zihni meşgulken tam o sırada*** *(Fatiha Sûresi'ndeki)* ***"Ancak sana ibâdet eder ve ancak senden yardım dileriz."*** *-meâlindeki-* ***âyet-i kerîmeyi okur. Ne var ki tam bu sırada şuhûdî olan mabuduna*** *(gözlemekte olduğu tanrısına)* ***yönelik durumdadır ve aklında onun râbıtası vardır. O, selâm verinceye kadar da bu hali yaşar. Ancak birinci selâmı verir vermez ardından, âlimlerin ve ariflerin, özel vakitlerde yaptıkları râbıta aleyhinde atıp tutmaya başlar."***

Husayn ad-Dawsarî, bir tarîkat şeyhinin, şeklini eğer bir kimse hayâlinde canlandıracak olursa, yukarıda sayıp döktüğü şeylerle artık namazda uğraşmayacağını ileri sürmektedir.

Ne gariptir ki **ad-Dawsarî,**'nin hiç anlamak istemediği bir gerçek vardır ki o da, *-zihin boş durmayacağına göre-* namaz kılan kimsenin, normalde ve ancak okuduğu şeylerin anlamlarını düşünmekle meşgul olması gerektiğidir. Oysa **Husayn ad-Dawsarî**, hiç bu yollardan geçmemektedir. Çünkü tarîkatlarda bazı sırlar vardır ki erbabından başkasına açıklanamaz. Aslında **ad-Dawsarî,** deşifre etmek istemediği sırrın *-bize kalsa-* ipucunu yukarıdaki ifadesi içinde az çok vermiş bulunmaktadır.

Kişinin namazda, ***"Ancak sana kulluk eder ve ancak senden yardım dileriz."*** meâlindeki âyeti okurken, zihninin birtakım şeylerle meşgul olmasını *-size göre-* yazar acaba neden kınamaktadır? Acaba sırf dünya işleriyle zihnini meşgul ettiği ve ibâdeti sırasında okuduklarının anlamını düşünmediği için mi ona öfkelenmektedir? Hiç sanmıyoruz. Çünkü yazar, namaz kılan kişinin, okuduklarıyla meşgul olmasını hiç de öğütlememekte, hiç oralı bile olmamaktadır. Çünkü yazarın istediği bu değil, aslında onun istediği: Namaz kılan insanın, bu âyeti okurken şeyhini zihninde canlandırması ve ona ibâdet ettiğini ifade etmesidir! İşte Nakşbendî râbıtasının en büyük sırlarından biri budur. Ancak bu sır herkese sızdırılmaz. Nakşbendîlerin dışındaki tasavvufçular vaktiyle bu sırların benzerlerini zaman zaman çok açık ve bilinçli bir şekilde ortaya koymuşlardır.

Örneğin Nakşbendîlerin de kendisinden saygı ve övgü ile söz ettikleri **Şeyh Abdulkerîm el-Ciylî, El-İnsan'ul-Kâmil,** adlı kitabında aynen şunları kaydetmektedir:

"Kâfirlere gelince, onlar bizzat Allah'a kulluk etmişlerdir. Çünkü Cenab-ı Hak bütün varlıkların gerçeği *(yani özü ve ta kendisi)* ***olduğuna göre -ki kâfirler de varlıkların bir bölümüdürler- öyleyse Cenâb-ı Hak onların da gerçeğidir.*** *(Yani onların da ta kendisidir.)* ***Tabiatıyla O'nun ayrıca bir tanrısı yoktur. Mutlak Rabb*** *(yani kesin ve genel anlamdaki)* ***İlâh O'dur. Dolayısıyla kâfirler, Allah'ın bizzat kendisi oldukları için varlıklarının kaçınılmaz gereği olarak O'na tapmış oldular."*** [116]

Bu sözleri biraz daha açmak gerekirse **Abdulkerîm el-Ciylî,** aslında daha ilk cümlede şunu demek istiyor:

Kâfirler, *(yani Kur'ân'a göre Allah'ı inkâr edenler, ya da O'na ortak koşanlar)*, Allah'ın (Haşa!) ta kendisi oldukları için öz varlıklarını inkâr edemeyeceklerinden, (sonuç olarak) O'nu da dolaylı şekilde tanımış sayılırlar.

El-Ciylî'nin, tasavvufta "**vahdet-i vücûd**" olarak bilinen inancı âdetâ özetler mahiyetteki bu açıklaması, **Husayn ad-Dawsarî'**nin, râbıta konusunda *(özellikle namazdaki gafleti bir şeyhe râbıta yapmamaya bağlarken)* verdiği örneği desteklemektedir.

Aslında bu sözleri sarf eden **el-Ciylî'**nin de, **ad-Dawsarî'**nin de amacı gâyet açıktır. Ne var ki bu kadar pervasızca konuşmuş olmalarına rağmen, Muslimlerin bu gibi kimseler hakkında hoşgörülü olmasını isteyen yandaşları, onlar için eskiden beri şöyle bir mazeret ileri sürmekte ve genelde şuna benzer bir ifade kullanmaktadırlar:

116. Abulkerîm el-Jîli'ye ait الإنسان الكامل s.266 dan naklen Türkçemeştirdiğimiz bu sözlerin Arapçası şöyledir: Kaynak: http://shaziliaassemia.com/assets/files/pdf_books/InsamKamilJili.pdf
فأما الكفار فإنهم عبدوه بالذات، لأنه لما كان الحق سبحانه وتعالى حقيقة الوجود بأسره والكفار من جملة الوجود وهو حقيقتهم فكفروا أن يكون لهم رب لأنه تعالى حقيقتهم» ولا رب له بل هو الرب المطلق، فعبدوه من حيث ما تقتضيه ذواتهم التي هو عينها. ثم من عبد منهم الوثن فلسرٍّ وجودهِ سبحانه بكمالهِ بلا حلولٍ ولا مزجٍ في كل فرد من أفرادِ ذواتِ الوجودِ، فكان تعالى حقيقةَ تلك الأوثانِ التي يعبدونها، فما عبدوا إلا الله«

"Allah aşıkları tarafından zaman zaman kullanılan ve insana aşırı gibi gelen bazı sözler vardır ki gerçekte bunlar bir aşk sarhoşluğu içinde sarf edilmişlerdir. Üstelik bizim gibi sıradan insanlar bu sözlerin içyüzünü, ulvî anlamlarını ve içerdikleri büyük gerçekleri kavrayamazlar. Bunun için onları hoş görmek gerekir."

Düşünün ki bir insan bilinçli olarak eline kalemi kağıdı alacak, yukarıdaki sözlere benzer anlatımlardan oluşan koskoca bir kitap yazacak, ondan sonra da birileri çıkıp:

"Filan evliya hazretleri bu sözleri, Allah'a duyduğu aşkın sarhoşluğu içinde söylemiştir.[117] Onu anlamak bizim ne haddimize!" diyerek haddini bilmezleri mazur görecek; Onun, İslâm inanç sisteminde göz göre göre yaptığı en büyük yıkıcılığa karşın tevhid ehlini hoşgörüye ve susmaya çağıracak; Üstelik itiraz edeni de bozgunculukla, Vahhâbîlikle suçlayacak!

İşte **ad-Dawsarî** böyle bir çabanın içindedir.

Ve işte bu inanca bağlı olarak şeyhin, Allah'ı temsil ettiğini ve hatta Allah'ın bizzat kendisi olduğunu ortaya vurmaktan, günümüzün râbıtacıları da artık hiç çekinmemekte, eski Nakşbendîlere göre çok daha cesur davranmaktadırlar. Nitekim bu konuda "**RUHU'L-FURKAN**" adlı tefsirde *(başka bir kaynaktan aktarmayla)* aynen şu ifadelere yer verilmiştir:

"Üçüncü yol, müşahede (Allah-u Teâlâ Hazretlerini görür gibi olma) makamına ulaşmış ve sıfatı zatla tahakkuk etmiş, (Allah-u Teâlâ Hazretlerinin öz zatına ait sıfatların mazharı, Tecellî ettiği, parladığı bir yer haline gelmiş) olan bir şeyhe râbıta etmektir. Çünkü onu görmek Allah'ı hatırlatır." [118]

Örnekleri çoğaltmak mümkündür. Nitekim **Mehmed Zâhid Kotku'**ya ait **Tasavvufî Ahlâk** adlı kitapta da şu sözler yer almaktadır:

"Kul, fenâ-i mutlaktan sonra terakki eder. Fenâ-i mutlak demek: Fenâ-i zat ve fenâ-i sıfattır. Sâlik bu fenâ-i mutlakta vücudu hakkânî hıl'atını giyer. Hatta sâlikin vücudunda evsâf-ı ilâhiye ittisaf eder ve ahlâk-ı Rabbânî ile tehalluk eder." [119]

Yukarıdaki ifadeler yoruma gerek duyulmayacak şekilde açıktır. Bu ifadelere göre kul, *(tasavvufta seyr-u sülûk diye tarif edilen birtakım dehlizlerde yol aldıktan sonra)* vücûdunda ***"Evsâf-ı İlâhiye"*** yani Allah'a özgü nitelikler oluşur ve ***"Ahlâk-ı Rabbânî ile tehalluk eder."*** Yani Allah'ın huylarını alır (?)

---

117. Sofilerin, aşk sarhoşluğu ile Allah'a karşı sarfettikleri pervasızca sözlere, tasavvuf terminolojisinde "**Şhatahat'us-Sûfiyyeh** شطحات الصوفيّة" denir. Bu terim Türk Transkripsiyon kurallarına göre "**Şatahât'us-Sûfiyye**" şeklinde yazılır. Ancak Türkler bu tabiri dillerine uydurarak "**Şatahiyât-ı Sofiyâne**" biçiminde değiştirmişlerdir.

118. Ruh'ul-Furkan: 2/67

119. Tasavvufî Ahlâk, 2/296

Bu kadar açık konuşan yazardan, amaçladığı şeyi, biraz daha netleştirmesini istemek artık safdillik olur. Çünkü eğer râbıtacılar, ***"Şeyh Allah'ın bizzat kendisidir."*** diye kısa yoldan kestirip atacak olurlarsa bu oyun hemen bitiverecektir. Ondan sonra da ne artık yığın yığın kitap yazabilecekler, ne insanları karanlık ve dolambaçlı yollardan gezdirerek gözlerini boyayabilecekler, ne de sürülerle insan yığınlarının gönlünde taht kurarak omuzlarda yükselebileceklerdir.

Dolayısıyla hiç unutmamak gerekir ki kalabalıkları bu karanlık yollardan sürükleyip güdebilmenin ve Nakşîlikte şeyhin saltanatını ayakta tutabilmenin sihirli anahtarı işte bu râbıta denen şeydir.

Husayn ad-Dawsarî, daha sonra sözlerine şöyle devam ediyor:

"İtirazcılardan bana bir soru yöneltildi. Diyor ki:"

"Yapılmasını önerdiğiniz râbıtanın, vacip ya da mendup olarak dinen emredildiği konusunda hiç bir ilgi mevcut değildir. Halbuki vacip ve mendup iki şer'î emirdir ki ikisi de delillere dayanırlar. Deliller ise kitap, sünnet, icma' ve kıyastır. Şu halde bu delillere baş vur bakalım, râbıtanın mendup, ya da vacip olduğuna dair delilin nedir? Hem sonra hiç kuşku yok ki Hz. Peygamber (s) de ashâbın şeyhiydi. Çünkü onlar hem zikirleri, hem de başka emirleri Hz. Peygamber (s)'den alırlardı. Ne var ki Hz. Peygamber (s)'in onlara, şeklini zihinlerinde canlandırmalarını emrettiğine ilişkin, şimdiye kadar hiç bir haber almış değiliz. Halbuki Hz. Peygamber (s)'in şekli, insanlık dünyasının en mükemmel şekliydi. Eğer ashâbına böyle bir şey emretmiş olsaydı mutlak surette bu olay bize nakledilmiş olacaktı. Çünkü vacip öyle bir emirdir ki nakli konusunda çok delil bulunur."

Yazar, ***"Ben bu soruyu bir kaç yönden cevaplandırmaya çalışacağım."*** diyerek zorlanmakta, bin dereden su getirmekte ve konunun içinde âdetâ boğulmaktadır.

Esasen yukarıdaki sorunun kısaca cevabı: **Hz. Peygamber** (s)'in, ashabına şeklini hayâllerinde canlandırmaları için şâyet verdiği bir emir varsa onu delilleriyle hemen burada zikretmektir. Ebetteki böyle bir şey söz konusu olmadığı için yazar **ad-Dawsarî,** büyük bir inatla ve *"ille de benim tezim doğrudur."* dercesine birtakım dolambaçlı izahlarla dikkati dağıtmaya çalışmakta, konuyu saptırmakta ve okuyucuyu şaşırtmakta ya da şartlandırmaya çalışmaktadır. Bu tür zorlanmalar esasen bütün sofilerde vardır.

İslâm Hukukunun *"kavâid-i külliyesi"*nden, *(yani genel kurallarından)* örneklemelerle de tezini savunmaya çalışan yazar **ad-Dawsarî'**nin gönül verdiği batıl bir dâvâyı İslâm'a mal etmek için didinirken ne kadar sıkıştığı apaçık ortadadır. **Ad-Dawsarî,** yukarıdaki soru karşısında bocalayınca şu hileye başvurmaktadır:

"Amaçlara mahsus hükümler, aynı zamanda araçlar için de söz konusudur."

İslâm Hukukundaki: ***"Bir işten maksat ne ise hüküm ona göredir."*** [120] kuralının bir başka ifadesi olan **ad-Dawsarî'**nin yukarıdaki sözü, amaçların hükmü ne ise araçların da hükmü odur, anlamını taşıyor. Onun için **ad-Dawsarî**, bununla ne istediğini şöyle savunuyor:

"Râbıta gafletin yok olmasını gerektiricidir. Amaçlanan şey de zaten gafleti zevâle erdirmektir. Şu halde amaca ulaştıran *(her)* ***şey, aynı zamanda amaç gibidir."***

Husayn ad-Dawsarî, bütün bu dolambaçlı izah tarzlarıyla tezini savunmaya çalışırken sözde delillere başvurmakta, belli bir mantıkla kanıtlama yaptığını ortaya koymakta ve kendince gerekçeler sunmaktadır. Yaklaşık aynı şeyleri tekrar ederek bu üslûpla kısaca şunları anlatmaya çalışmaktadır:

"Araçların hükmü de aynen amaçlarınki gibidir. .."

"Râbıtaya gelince, insana huzur verir. Huzur ise perdelerin açılmasına yardım eder. Şu halde amaçlanan şey, perdelerin aradan kalkmasıdır. Amacın gerçekleşmesine yardım eden her şey ise bizzat amaçtır. Öyle ise râbıta da amaçtır. Binaenaleyh râbıtası olmayanın hali perişanlıktır!"

Görüldüğü üzere **ad-Dawsarî**, yukarıda kendisine yöneltilen soruya *(yani râbıtanın vâcip mi, yoksa mendup mu, sorusuna)* bir türlü cevap vermemekte, çünkü verememektedir.

İşte **ad-Dawsarî'**nin, râbıtayı kanıtlamadaki mantığı budur ve bu yolun bütün yolcuları arasında, onu İslâm'a mal etmek için en çok uğraşan da bu şahıstır. Nitekim râbıtaya ancak milâdî on dokuzuncu yüzyılın başlarında ilk kez belli bir tanım getirildikten sonra çoğu aynı şeylerin tekrarı olmakla birlikte en hacımlı bir yazılı belge bırakan yine bu kişidir.

Husayn ad-Dawsarî'nin, "**ar-Rahme'tul-Hâbita**" adlı bu kitabını 1230 hicrî *(yani 1823 milâdî)* tarihinde yazdığına bakılacak olursa râbıtayı ilk defa tanımlayan **Hâlid Bağdâdî'**nin henüz yaşıyorken bu kitabın kaleme alınmış olduğu anlaşılmaktadır.

Hâlid Bağdâdî tarafından yazıldığı ileri sürülen bir mektupta ilk kez tanımlanan râbıtanın, bu kitapta daha geniş anlamda ele alınmış olması ise mantık açısından râbıtaya kurumsal bir nitelik kazandırma sürecinin bununla başlatıldığını göstermektedir. Nitekim râbıta, tasavvuf literatürüne işte ancak bu belgelerle ve 1800'lerin başından itibaren girmiştir.

120. Mecelle; Kavâid-i Külliyye (Genel Kurallar)
Madde: 2. "الأمور بمقاصدها"

3. Tabsira'tul-Fâsıliyn an Usûl'il-Wâsıliyn

Kitaba verilen bu acayip isim daha baştan ürkütücü bir çağrışım yapmaktadır. Anlaşılabildiği kadarıyla ***"Allah'a ulaşmış bulunanların yöntemleri hakkında ayrılıkçılara nasihat"*** anlamını taşıyan bu ad, bütün Nakşbendîlerde olduğu gibi bu yazarda da şirk koşmayanların saldırısına uğrama saplantısını açıkça göstermektedir.

Bu ilgiyle, daha önce de ifade edildiği gibi Nakşbendîlerdeki "**münkirlik**" fobisi, çok belirgin örneklerle bu kitapta da sık sık geçmektedir.

Kitapçığın yazarı, **Sulayman Zuhdî bin Huseyn al-Hâlidî** olarak kendini tanıtmakta, zihin bulandırıcı mektuplarıyla kişiliğini ortaya koymaktadır.

İçinde sırf râbıta konusunu işlediği, onun birkaç sayfadan oluşan bu kitapçığı; Ve sözde tarîkata ilişkin bazı soruları cevapladığı mektuplarıyla birlikte on yedi parçadan oluşan pejmürde yazıları, **ez-Zumrud'ul-Anqa** **الزمردُ العنقاء** adlı mecmuanın bir bölümünü meydana getirmektedir.[121]

Hicrî 1305 tarihinde, **İstanbul-Kıztaşı'**nda **Kırımî Abdullah** Matbaası'nda basılan bu risâle Arapça'dır. Bu tarih, râbıtanın daha yeni oluşmaya başladığı mîlâdî 1888'e rastlamaktadır.

Dil, son derece bozuk ve üslûptan yoksundur. Yazarın cahil olduğu, ifadelerinden açıkça anlaşılmaktadır. onun sırf râbıtaya hasrettiği bu kitapçığına, tevhid ehline saldırıyla başlaması, hem cahilin cesur olduğu yolundaki yaygın kanâati, hem de Nakşbendîlerdeki **münkir korkusunu** yine bize hatırlatmaktadır.

Aslında onun, her şeyden önce râbıtayı tarif etmesi ve Nakşilere göre bunun nasıl bir ibâdet olduğuna ilişkin bilgiler vermesi gerekirken, daha ilk cümlesinde şöyle demektedir:

"İşbu girişten sonra, kemâle ermişlerin sözlerini toplamaya beni sevk eden şey: Kendilerini nasihate muhtaç görmeyenler ve râbıtaya dil uzatanlardır."

Yazarın esasen daha bu ilk sözlerle, demagoji yapmaya nasıl hazırlandığını, onun cümlelerini okudukça anlamaya başlıyoruz. Râbıtacılardaki bozuk, belirsiz, fanatik şartlanmış ve bencil kişiliği daha iyi kavrayabilmek bakımından bu kitapçığı kelime kelime ele almaya değer.

Yazar **Zühdî**, anlatımını şöyle sürdürüyor:

"Bilmiş ol ki: Bir araya topladığım bu sözler ve öğütler nisan yağmuruna benzemektedir. Onlar herkes için bir şifâdır."

121. Bkz. TDV. İSAM. 297.7 NM. Z 46644 s. 62-111

Sonra yazar, râbıtaya karşı çıkabilecek kimseleri daha baştan hedef alarak savunmaya geçmekte, verdiği öğüdün, çok değerli ve tereddütte bulunanlar için bu kararsızlıklarını giderici olduğunu, aşıkların muhabbetini artıracağını, karşıt olanları çatlatacağını, kendini beğenmişleri ise daha çok küstahlaştıracağını sayıp dökmekte; ***"Neden olmasın, kişi bilmediğinin düşmanıdır"*** diyerek söylediklerini bizzat kendisi onaylamaktadır. Ondan sonra da, ***"İnsan çok zâlim ve çok cahildir."*** meâlindeki âyet-i kerîme ile de sözlerini tescil etmeye çalışmaktadır.

Yazar, karışık iç dünyasını, bozuk ruh halini ve tipik bir ham sofunun dar ufkunu yansıtan bu ağızla bazı şeyler daha söyledikten sonra **Hâlid Bağdâdî'**ye atfedilen "**Risâle'tun Fi Tahqıyq'ır-Râbıta**" adlı mektubunun baş taraflarından uzun bir bölümü nakletmektedir.

Hâlid Bağdâdî'nin, ***"gafiller tarafından râbıta hakkında ileri geri konuşulduğunu duyunca İstanbul'daki ihvânına mektup yazdığı"***nı söyleyen **Zühdî,** bu konunun **Raşahât** adlı kitapta da ayrıntılı olarak geçtiğini; bütün mezhep büyüklerinin bu meselede görüş birliği içinde olduklarını ekleyerek bir kaç sayfadan ibaret olan kitapçığında sürekli şekilde **Bağdâdî'**nin mektubuyla uğraşmaktadır.

Yazarın, **Tabsira'tul-Fâsılıyn** adını verdiği bu kitapçık, baştan ayağa çelişkilerle *-daha doğrusu-* pek anlaşılamayan bilmecemsi sayıklamalarla doludur. Nitekim insanlara, şirk koşmamalarını ve Allah'a samimiyetle kulluk etmelerini öğütleyen **Beyyine Sûresi'**nin beşinci âyetiyle **Kehf Sûresi'**nin yüz onuncu âyetini kaydettikten ve şirkle tevhid konusunda kopuk kopuk bir sürü şeyler kaydettikten sonra gaflet halini kötülemekte, kalbi ıslah etmenin *-uyku ya da uyanıklık halinde olsun-* daimi huzurla ancak sağlanabileceğini, içten sevgiyle ancak kötülüklerden ve zarardan insanın korunabileceğini, mürîdin vücudu, mürşidinin *-ister yanında, ister uzağında olsun-* varlığında eriyinceye kadar onun kemâle ulaştırıcı beraberliği ile bu söylenenlerin ancak gerçekleşebileceğini ileri sürmekte, bu sözlere benzer, irtibatsız, zorla birbirine yamanmış kelimelerden oluşan, karışık, bazen nisbeten kapalı, bazen yersiz birçok şey söyledikten sonra şunu ilâve etmektedir:

"Bütün bu haller, ancak Allah için teslimiyet ve sevgiyle gerçekleşebilir. İşte bu da râbıtadır."

Esasen bu kitapçıktan net bir şey anlamak mümkün değildir. Herhalde kitabın bütün sır ve hikmetleri de burada gizli bulunmaktadır(!) Çünkü bilgisiz kitleleri oyalayabilmek için eskiden beri kurnaz insanların izledikleri bir yöntem vardır. O da, çok değerli ve hikmetli şeyler söylüyormuş gibi *-özellikle aralarında hiç bir alâka bulunmayan birçok sözleri bir laf kalabalığı içinde sarf ederek-* eğitimsiz insanlar üzerinde hayranlık uyandırmaya çalışmaktır.

Fakat yazarın bu kadar akıllı ve kurnaz olduğu ihtimaline inanmak da güçtür. Çünkü yazıp çizdikleri, baştan sona kadar çelişkilerle doludur. Aslında bu tip karalamaların ciddiye alınmaması gerekir. Şu var ki râbıtayı diline dolamış insanların, ilim, kültür, âdâb ve kişilik açısından ne düzeyde olduklarını ortaya koyabilmek için bunların yazıp çizdiklerini gözler önüne sermekte yarar vardır.

İşte bu amaçla, sözde sırf râbıta konusunda yazılmış bulunan bu kitabın, temelde râbıtaya ne kadar yer vermiş bulunduğunu, nelerden bahsettiğini ve konular arasında ne kadar bağlantı kurabildiğini meydana çıkarmak için kitaptan aşağıya aktarılan şu alıntı ibret vericidir:

"-Hz. Peygamber buyurdu:

"Allah Teâlâ, namazı kulumla aramda paylaştım," demiştir. Nitekim kul:

"-Elhamdulillâhi Rabbil'âlemîn," dediğinde Allah:

"-Kulum bana hamd etti,"der. Kul:

"-Errahmanirrahîm" deyince, Allah:

"-Kulum beni övdü," der. Kul:

"-Maliki yevmiddîn" deyince, Allah:

"-Kulum beni yüceltti," der. Kul

"-İyyake na'budu ve iyyake nestaiyn" deyince, Allah:

"-İşte bu, kulumla aramda bir sırdır. Kulum ne isterse onu ihsan ederim," buyurur.

İşte bu, aşk ve istikâmet makamıdır ve bu çok önemli bir husustur. Nitekim Hz. Peygamber:

"Hûd Sûresi saçımı başımı ağarttı." buyurdu.

Şimdi söyler misiniz, yukarıdaki iki hadis arasında ne gibi bir ilişki var; ya da bu iki hadisle râbıta arasında hangi alaka var?! Hatta bu iki hadisten sonra sarf ettiği bir iki sözü daha aktaralım; Bakınız ne diyor:

"Başkasından yardım almak mümkün değildir, çünkü o yok gibidir."

Acaba siz bu cümleden bir şey anlıyor ya da bu şahsın baştan beri söylediği sözlerden sonra naklettiği hadisler ve nihâyet son olarak sarf ettiği bu cümle arasında hiç bir bağ bulabiliyor musunuz? Neden başkasından yardım almak mümkün değilmiş? Başkasından yardım almak mümkün değilse yazara, doğduğu günden beri

kim yardım elini uzatmış; kim onu yedirip içirmiş; kim onu yetiştirip büyütmüş olabilir? Üstelik râbıtacılara göre râbıta yapmak: ***"şeyhin rûhâniyetinden yardım dilemekle olur."*** Bu sorulara ne dersiniz? Bu râbıtacı bizzat kendisiyle korkunç bir çelişkiye düşmüş değil midir?

Râbıtacıların kendi ifadeleriyle:

"Şeyhin cismânî varlığını, *(yani fizik yapısını, kalıbını)* ***zihinde düşünüp canlandırmak ve onun*** *-her ne demekse-* ***rûhâniyetinden yardım dilemek"*** şeklinde tanımlanan râbıta ile yukarıdaki yığın yığın laf arasında acaba hangi ilişki vardır dersiniz; Bu kitapçık hakkında acaba başka bir şey eklemeye artık gerek var mıdır?

4. Tuhfa'tul-Uşşâq Fi İsbât'ir-Râbita:

Bu kitapçık da sırf râbıtayı konu almaktadır. 32 sayfalık Arapça matbu bir risâledir. H. 1293'de **İstanbul'**da basılmıştır.

Yazarı, **Hâlid Bağdâdî'**nin halîfelerinden **İbrahim Fasihuddîn b. Sıbgatillâh b. Es'ad El-Haydarî'**dir. Kürt kökenlidir ve kısaca **İbrahim el-Fasih** olarak da tanınır.[122]

Yazar, risâlenin girişinde meâlen şu ifadeyi kullanmaktadır:

"Sofiyye tarîkatının en büyük erkânından olan ve konularının yörüngesini oluşturan râbıtayı kanıtlamak üzere bunu kaleme aldım."

Ayrıca risâlenin bir yerinde de şunları söylemektedir:

"Anlamını düşünerek kime salât ve selâm getirdiğinin bilinci içinde, gönül huzuruyla ve tam bir muhabbetle Hz. Peygamber (s)'e salât ve selâm getirmek elbette ki O'na yönelmeyi ve O'nu zihinde canlandırmayı gerektirmektedir." [123]

Yazar bunu ölçü alarak râbıtayı kanıtlamaya çalışmıştır.

5. İsbât'ul-Mesâlik Fi Râbita'tis-Sâlik:

Sırf râbıta konusunda yazılmış bir diğer kitap da budur. Osmanlıca, manzum bir risâledir. Nazımının adı ise **Mustafa Fevzi'**dir.

Risâlenin üzerinde hicrî 1324 tarihi vardır ki bu, mîlâdî 1906'ya rastlamaktadır. Bu tarihten en çok yüzyıl önce râbıtanın belirginleştirildiğine bakılacak olursa, henüz tazeliğini koruyan râbıtaya karşı süren tepkilerin heyecanıyla bu kitapçığın kaleme alındığı anlaşılmaktadır.

---

122. Zirikli, bu şahıstan söz ederken bazı eserlerinin adlarını vermiş, ancak bu risâleden bahsetmemiştir. Bkz. Hayruddîn Zirikli, el-A'lâm: 1/44

123. Bkz. 5/ابراهيم الفصيح، تحفة العشاق في إثبات الرابطة، ص

Risâlenin kapağı üzerinde, içeriğinin özeti şu şekilde verilmiştir:

"Tarîkat-ı Aliyye-i Hâlidiyye-i Zıyâiyye'de, zikrin âdâb-ı bâtıniyyesinden olan tezekkür ve râbıta-i mevt ve mülâhaza-i râbıta-i mürşid ve tefekkür-i râbıta-i huzûrun sûret-i ifâsıyla, ecille-i izâm tarafından râbıta hakkında irâd buyurulan edille-i kesîreden münâsip miktarının fihrist vechile izâhı ve ona müteferri' mevâd beyânındadır."

Kapak üzerindeki bu açıklamalar arasında *"râbıtaya ilişkin birçok delilin mevcut bulunduğuna"* yer verilmesi önemli bir gerçeği bir kez daha hatırlatmaktadır. O da, ya râbıtaya mutlak surette karşı çıkılacağı endişesidir. *(Çünkü bu zümrede, her an bir düşmanla karşılaşma kuşkusu âdetâ bir panik olarak yerleşmiştir)*; Veya râbıtaya tepki göstermiş olanlara karşı bir savunmadır. Bu da, râbıtanın en azından yeni bir şey olduğunu açıkça kanıtlamaktadır.

Bundan çıkarılacak sonuç şudur: Râbıtaya bir tanım ve uygulanış biçimi belirlendiği tarihten günümüze dek geçen yaklaşık iki yüz yıl içinde İslâm âlimlerinden çok az kimse bu sorundan haberdar olabilmiştir. Onlar da bu topluluğu pek ciddiye almamışlardır. Buna rağmen, râbıtacılardaki bu paniğin gittikçe şiddetlenen nöbetler şeklinde kendini göstermesi ilginçtir. Onlardaki bu kaygı, râbıtanın gerek tevhid ehli nezdinde, gerekse İslâm'ın sağlam ve berrak kaynakları karşısında neye uğrayacağını göstermekte ve bu bapta çok şeyler hatırlatmaktadır. Bunlardan biri de Allah Teâlâ'nın şu uyarısıdır:

"Allah'ın indirdiği bir delil olmaksızın Allah'a eş koştuklarından dolayı o kafirlerin kalplerine korku salacağız. Onların son sığınakları da ateştir. Zâlimler için ne kötü bir yerdir orası." [124]

Bu risâle *-nakaratlarla birlikte-* 1123 beyittir. Küçük bir girişten sonra sekiz başlık altında hazırlanmıştır. Başlıkları şunlardır:

Nâ't-ı Şerif-i Rasûl-i Kibriyâ[125]

Nât-ı Şerîf

Nât-ı Şerîf-i Diger

Mukaddime-i Kitâb

124. Kurân-ı Kerîm: 3/151

125. Hz. Peygamber (s)'e yakıştırılan "**Rasûl-i Kibriyâ**" nitelemesinin, İslâm kaynaklarında hiç bir dayanağı yoktur. Yalnızca Türkiye'deki tarîkatçılar arasında ve onların etkisini yaşayan çevrelerde bu tabir kullanılmaktadır. Akılları sıra Hz. Peygamber (s)'i çok havalı bir övgü ile anmak için bu sentetik duayı tercih etmektedirler. Halbuki Allah Teâlâ, Hz. Peygamber (s)'i, Kurân-ı Kerîm'de: "**Nebiy**", "**Rasûl**" ve "**Rasûlullâh**" sıfatlarıyla tanıtmıştır. Nitekim Ashâb-ı Kirâm, Tabiîyn, Selef-i Sâlihiyn ve onları örnek alan tüm İslâm âlimleri O'nu, şânına en çok yakışan bu Kur'ânî sıfatlarla daima anmışlardır.

Der Beyân-ı Râbıta-i Mevt

Der Beyân-ı Râbıta-i Mürşid

Der Beyân-ı Râbıta-i Huzûr

Esâs-ı Bend-i Tarîkat-i Aliyye Olan Kelimât-ı Semâniye Beyânındadır.

Ne ilginçtir ki bu tabir bir tevafuk olarak ***"Kelimât-ı Şâmâniye"*** gibi bir terkibi çağrıştırmaktadır!

İlginç bir nokta daha vardır ki o da, Nakşbendî Tarîkatı'nın temel kurallarını sembolize eden bu kelimelerin sekiz mi yoksa on bir mi olduğu konusunda râbıtacıların ifadeleri birbirini tutmamaktadır. Nitekim **Mustafa Fevzi**, yukarıdaki açıklamasında bu kelimeleri sekizle sınırladığı halde, Onunla çağdaş olan Nakşî şeyhlerinden **Muhammad Amîn al-Kurdî** bu kelimelerin on bir olduğunu ileri sürmektedir.[126]

Şairin, sekiz bölümden ibaret olan bu manzum kitabının en uzun bölümü, onun, mürşid râbıtasına ayırdığı kısımdır. Bu da gösteriyor ki Nakşîler, her ne kadar râbıta kavramı hakkında fırsat buldukça epeyce konuşmayı alışkanlık haline getirmiş iseler de esas itibariyle *(şeyhin cismânî varlığı üzerinde düşünmek ve onun -sözde- rûhâniyetinden medet ummak)* gibi iki noktaya daha çok ağırlık verirler!

Şair,

"Evliyâya hep murâbıt der Arap,

Bunları hiç duymadın mı sen acep!"

Diyerek, Arapların velîleri "**murâbıt**" olarak nitelediklerini, bu ilgiyle de sözde râbıtanın meşruluğunu savunmakta, arkasından da:

"Bak lûgatlarda nedir ma'nâsını,

Boş yere techîl edersin sen seni." [127]

Demek suretiyle hem bir yandan akıl vermekte, hem de ***"Sen boş yere cehaletini ortaya vuruyorsun!"*** sözleriyle tevhid ehlini aşağılamaktadır.

Biz de onun tavsiyesine uyarak gerek eski, gerekse yeni lügat ve çeşitli kaynakları taradık. Bu muteber sözlük ve kaynaklarda "**Murâbata** مُرابَطة" ve "**Murâbıt** مُرابِط" kelimelerinin ne anlama geldiğini tesbit ederek referanslarıyla birlikte şu şekilde aşağıya aktardık:

126. Bkz. 506/محمد أمين الكردي الأربلي، تنوير القلوب في معاملة علام الغيوب ص

127. Mustafa Fevzi, İsbât'ul-Mesâlik Fi Râbıta'tis-Sâlik s. 25

* **al-Mu'jam al-Wajîz المعجم الوجيز:**

"**Rabata** *(fiilinin türevlerinden)* **Murâbata** ve **rıbât**: Stratejik noktada ve *(düşmanın sızabileceğinden)* korkulan mevkide sürekli bulundu, *(nöbet tuttu demektir.)"* [128]

* **El-Munjid المنجد:**

"**Rabata** *(fiilinin türevlerinden)* **Murâbata** ve **rıbât**: Bir işle sürekli ilgilendi *(anlamına gelir.)"* [129]

* **El-Mu'jam'ul-Arabiy'yul-Esâsî المعجم العربي الأساسي:**

"**Rabata** *(fiilinin türevlerinden)* **Murâbata** ve **rıbât**: Ordu, Stratejik noktada ve *(düşmanın sızabileceğinden)* korkulan mevkide sürekli bekledi, *(demektir.)"* [130]

* **Mu'jam'u Lûgat'il-Fuqahâ' معجمُ لغةِ الفقهاء:**

"**Murâbata** *(da bulunmak)*: Olağanüstü bir durum için, düşmana karşı ülke sınırları üzerinde yerleşmek *(beklemek, nöbet tutmak demektir). "* [131]

* **Lisân'ul-Arab لسانُ العرب:**

"Murâbata kelimesi temel olarak: Karşıt iki ordunun, stratejik bir mevkide, bineklerini yerleştirmeleri anlamına gelir. Bunlardan her biri, diğerine karşı alarm halinde bulunur. Bu nedenle stratejik noktalarda yerleşip nöbet beklemeye *(karargâh kurmaya)* ***murâbata adı verilmiştir."***

İşte Arap ve İslâm Dünyası'nda kullanılan yukarıdaki lûgatlarda "**murâbata**" budur ve bu görevi yapan kimseye de yine Araplar tarafından "**murâbıt**" denmiştir.

Keza ünlü **Tâj'ul-Arûs** adlı lûgatda da "**murâbata**" şu ifadelerle tanımlanmaktadır:

"Temel anlamda murâbata: Karşıt iki ordudan her birinin, kendi mevkiinde karargah kurmasıdır. Onlardan her biri, diğerine karşı alarm halinde bulunur. Dolayısıyla stratejik noktalarda yerleşip nöbet beklemeye rıbât adı verilmiştir. Sâğânî tarafından ve "el-lisân" adlı kaynakta aktarıldığına göre, (murâbata'nın anlamı budur.) Daha sonraları stratejik noktalarda nöbet beklemek manasında kullanılmıştır. Bazen de bizzat (savaşa mahsus) atlara rıbât adı verilmiştir. Bu cümleden olarak Allah Teâlâ buyuruyor ki: "Ey iman edenler! Dayanın ve direnin; Murâbata yapın (alarm durumunda olun) ve Allah'dan sakının ki

128. Bkz. مجمع اللغة العربية، القاهرة1980-م.
129. Bkz. لويس معلوف اليسوعي
130. Bkz. ALECSO-1989
131. Bkz. محمد رواسي قلعجي، حامد صادق قنيبي

başarıya eresiniz." Bu, şöyle yorumlanmıştır: Dininizde kalmak için dayanın; Düşmanlarınıza karşı direnin ve murâbata yapın (savaşa hazırlıklı olun.) Yani savaşmak ve bineklerinizle irtıbat halinde olmak *(onları savaşa hazır tutmak)* ***suretiyle cihada devam ediniz."***

Ayrıca, tamamen cihad konusunda yazılmış en mükemmel kaynaklardan biri olan, **İbn'un-Nahhâs'**ın **"Müsîr'ul-Ğarâm ilâ dâr'is-Selâm Fi Fazâil'il-Jihâd"** adlı eserinde **"rıbât", "murâbıt"** ve **"murâbata"** terimleri hakkında şu önemli bilgiler verilmektedir:

"Rıbat'dan amaç: Düşmanın sızabileceği tahmin edilen stratejik bir mevkide cihad yapmak *-yani silahlı savunmada bulunmak-* ***ya da nöbet beklemek niyetiyle bir insanın kendini rapt etmesi*** *(o arazide devamlı yerleşmesidir)****; veya*** *-güvenliği sağlamak için-* ***Muslim*** *(asker)* ***sayısını artırmaktır."***

"Yazar, -Allah taksiratını af buyursun- şöyle diyor:"

"Doğrusunu Allah bilir, ama bana öyle geliyor ki: Kim sırf kafirlere karşı muhtemel bir silahlı mücadeleye katılmak üzere ya da nöbet beklemek amacıyla bir sınır bölgesinde murâbata yapar *(hazır vaziyette yerleşir)* ***ve istediği zaman bu yerden zahmetsiz olarak ayrılabilirse işte bu kişi murâbıttır ve ribât bekleme sevabına nail olur."***

Yine aynı kaynakta şöyle bir açıklama yapılmaktadır:

"Muhammed b. Atiyya, tefsirinde şunları kaydetmiştir:

"Sözün doğrusu şudur ki, râbıta denen şey, Allah yolunda düşmana karşı mücadele etmektir. Bu kelimenin aslı (atı bir yere bağlamak) demek olan "rıbât" dan türemiştir. Ondan sonra da ister süvari, ister piyade olsun, İslâm topraklarının sınır boylarında askerlik yapan kimselere "murâbıt" adı verilmiştir."

"Murâbıt" teriminin, ***(sınır boylarında askerlik yapan kimse)*** *demek olduğunu kesinlik derecesinde te'yid eden birkaç hadisi'i şerif de şöyledir:*

- ***"Sınır boyunda bir gün bir gece rıbât yapmak*** *(yani nöbet beklemek)* ***bir aylık süreyi oruç ve namazla ihya etmekten daha hayırlıdır. Ve her kim sınırda, murâbatada bulunurken*** *(yani nöbet beklerken)* ***ölürse bu sevabın aynısına yine nail olur. Aynı zamanda*** *(şehit gibi o da)* ***rızıklandırılır. Bu hadisi Muslim rivayet etmiştir."***

- ***"Fudâla b. Ubeydillah'dan rivâyet olunduğu üzere Hz. Peygamber*** *(s)* ***şöyle buyurdular:"***

"Allah yolunda murâbıt kişi *(yani kafirlerin muhtemel bir saldırısına karşı nöbet*

bekleyen Muslim kişi) ***hariç, ölen herkesin defteri dürülür. Ancak murâbıt şahsın ameli kıyamet gününe kadar nemalandırılır*** *(artırılır.)* ***Aynı zamanda mezar içi cezalarına karşı da kendisine güven verilir."***

Araplara ait muteber kaynaklardan yukarıya aktarılan tüm bu bilgilerden sonra bir kez daha hatırlamalıyız ki "**evliya**"ya, Araplar tarafından **"murâbıt"** denildiği doğru değildir.

Şu var ki **Abbasî Devleti'nin** parçalanmasından sonra **Kuzey Afrika** sahillerine dadanan Batılı korsanlara karşı vaktiyle Muslim berberi milisler, askerî bölgeler oluşturmuşlardı. Buralarda istilacılara karşı **murâbata**da bulunuyorlardı. Yani İslâm topraklarını korumak amacıyla sahil boylarında nöbet bekliyorlardı. Hatta bir zaman sonra bu berberîler **Murâbıtlar** adı altında bir devlet bile kurdular. Mistik inanışlara önem verdikleri ve Kur'ânî değerleri yozlaştırdıkları için daha çok bu yüzden **Muvahhidler** tarafından yıkıldıkları sanılmaktadır.

Çok sonraları **Kuzey Afrika** sahillerinde egemenlik kuran **Osmanlılar'**ın etkisi altında bu berberi askerlere ait karargahlar birer tekkeye dönüştü. Bu mekânlarda yaşayan topluluklar, asırların akışı içinde softalaşarak askerî kimliklerini tamamen yitirdiler. İşte bu ilgilerle, Kuzey Afrika Ülkelerinde tarîkatçılara günümüzde de **"Murâbıtlar"** adının veriliyor olması cehâletin ve gelenekselliğin sonucudur.

6. Râbıta-i Şerîfe Risâlesi:

Sırf râbıta hakkında yazılan bu kitapçık, **Abdulhakîm Arvâsî** tarafından 1923'de kaleme alınmıştır.

Kitabın aslı Osmanlıcadır. **Necip Fazıl Kısakürek** tarafından sadeleştirilmiştir.[132]

Kitapta râbıtanın tarihi hakkında fikir verebilecek ifadeler de yer almaktadır. Yazar bu konuda şunları söylüyor:

"Şimdi bize şöyle bir sual yöneltilebilir:"

"-Yürürlükte olan Râbıta-i Şerîfenin, sabit (isbat edilmiş) bir aslı var mıdır?"

"Cevap şudur:"

"-Evet; Kitap, sünnet ve büyük din imamlarının sözleriyle sabittir."

"Fazla olarak bildirelim ki, yüksek Nakşî yolunun fertleri ve rükünleri ve şeyhleri, irşad edicileri ve irşada talipleri, hemen top yekûn Maverâünnehr, Buhâra, Hayve, Semerkand ve Hindistan'ın üstün Hanefi âlimlerinden olup, Hâcagân

132. İstanbul-Süleymaniye Kütüphânesi, Celal Ötüken bölümü /232; Üniversite Kütüphânesi, 438/21 ve Beyazıt Devlet Kütüphânesi, 243435 sayı altında bu risâleden birer nüsha bulunmaktadır.

kolunun reisi Abdülhalik Gucdevânî zamanındaki ikinci asırdan başlatırlar. Demek ki 1240 tarihine kadar Hanefi âlimleri, kendi "sülûk-yola giriş"lerinde ve mürîdlerini "teslik-yola alış"larında râbıta ile amel etmişlerdir." [133]

Yazar râbıtanın, belli bir tarihten sonra başlatıldığını itiraf etmektedir. Ancak onun da anlatım şekli, diğer bütün Nakşbendî şeyhlerinin üslûbu gibi örtülü ve karışık olduğu için, doğrusu yukarıdaki bilmecemsi sözlerden net bir fikir çıkarmak kolay değildir. Dilerseniz bir de siz deneyiniz bakalım râbıtanın, *-yazara göre-* başlatıldığı tarihi, bu ifadelerden kesin şekilde çıkarabilecek misiniz?

Abdulkhâlıq Gujdewânî'nin, ölüm tarihi hicrî 575, mîlâdî 1179 dur. Yazar râbıtayı, ***"Hâcagân kolunun reisi, Abdülhâlik Gucdevânî zamanındaki ikinci asırdan başlatırlar."*** diye bir ifade kullanmaktadır.

Her şeyden önce "***Abdülhalik Gucdevânî zamanındaki ikinci asır***" ne demektir? Görüldüğü gibi Nakşbendîleri anlayabilmek için ne bilgi ne de akıl yeterlidir.

Arvâsî'nin sözlerinden anlaşılabilen tek şey, Nakşbendî rûhânilerinin, hepsinin Türk illerinden olduklarıdır.

Abdulhakîm Arvâsî, Said adındaki bir mürîdine yazdığı 31.Mayıs.1923 tarihli mektubunda râbıtayı tanımlamakta, uygulanış biçimini ve faydalarını açıklamakta, onu zikirle karşılaştırmakta ve süresinin **on beş dakika** olduğunu söylemektedir; Ayrıca günlük zikir miktarının, *(Allah, Allah, Allah...)* şeklinde tekrarıyla en az beşbin olduğunu kaydetmektedir.

Bütün bunlar yukarıda sözü edilen mektupta geçmektedir. Bu mektup ise, Râbıta risâlesi'ne ait sadeleştirilmiş nüshanın baş tarafına yerleştirilmiştir.

Bu kitapçıkta anlatılanların, **Hâlid Bağdâdî'**ye mal edilen mektuptaki ilginç şeylerden genellikle esinlenilerek yazıldığı anlaşılmaktadır. Nitekim bu özellik yalnızca bahsi geçen kitapçık için değil, aynı zamanda söz konusu mektuptan sonra kaleme alınmış bütün yazı çiziler için de geçerlidir. Şu var ki bu kitapçıkların yazarlarından her birince konu, sanki çözümlenmesi çok zor bir sorun, ya da cennetin bir anahtarıymış gibi derin bir heyecan içinde ele alınmış ve bir tarîkatçının, karmaşık ruh yapısına özgü; akıl, mantık, fıtrat ve zevk sınırlarını zorlayan bir telaş içinde çiziklenmiştir!

İşte bu halet-i rûhiye içinde kaleme alınmış olan "**Râbıta-i Şerîfe**" adlı kitapçıkta dikkat çekici şu ifadeler kullanılmıştır:

"Râbıta, Allah'a ermeye müstakil bir yoldur." [134]

133. Age. S. 30, Beyazıt Devlet Kütüphânesi, 243435

134. Age. S. 17

"Râbıta, İlâhî-Zâtî sıfatlarla tahakkuk etmiş ve müşahede makamına varmış bir kâmil ve mükemmele kalb bağlayıp, huzur ve gıyabında o zatın suretini hayâl hazinesinde muhafaza etmekten ibarettir." [135]

"Malum olsun ki bu yolla Allah'a ermek, kamil şeyhin muhabbet ve râbıtasına bağlıdır (...)"

"Evliyadan bazıları vardır ki, sadık mürîde, vefatından sonra hayattayken olduğundan daha fazla menfaat eriştirir. Yine evliyadan bazılarının, rûhâniyeti vasıtasıyla ilâhî emirleri takib ve tatbik ettirdiği kimseler vardır. İsterse o velî kabrinde meyyit olsun... Kabrindeyken mürîdini yetiştirir. Mürîdi kabrinden onun sesini işitir. Nitekim Eb'ul-Hasan-ül Hırkanî Şeyh Ebi yezid Bestâmî'den bu şekilde Feyiz almıştır." [136]

Yani ölü evliya ile röportaj yapılabilir! Halbuki Allah Teâla ölülerin, duymadıklarını ve konuşmadıklarını Kur'ân-ı Kerim'de bildirmektedir.[137]

İlginç bir tesbit de şudur ki **Arvâsî,** sırf râbıtayı bir kitap konusu yaptığı halde, içinde tasavvufun başlıca terim ve kavramlarını tarif ettiği ***"ar-Riyâz'ut-Tasavvufiyye"*** adlı bir başka kitabında râbıtaya hiç mi hiç yer vermemiştir! Bu kadar büyük bir çelişki, acaba râbıta hakkında size neyi düşündürebilir?

Yazar, "**Râbıta-i Şerîfe**" adlı risâlesinde ayrıca:

"Mezarlara râbıta keyfiyeti", "Râbıtanın edepleri" ve ***"Râbıtanın şartları"*** gibi başlıklar altında canı ne istemişse onu yazmaktan geri kalmamıştır.

7. az-Zâbıta Fi'r-Râbıta:

Bu kitap, mîlâdî 1889-1968 yılları arasında, yani çok yakın geçmişte yaşamış olan ve muhitinde **Şeyh Seydâ** olarak tanınan, Cizreli **Şeyh Said b. Omar ez-Zengânî** tarafından hazırlanmıştır.

Şeyh Seydâ, Doğudaki **Ez-Zehrâ Medreseleri'**nin, henüz tamamen çığırdan çıkmadığı bir dönemde ve **Cizre** gibi (*eski ilim merkezlerinden olmanın -silik de olsa- izlerini taşıyan)* bir yerde, emsallerini geride bırakarak, İslâmî ilimlerde nisbeten iyi bir öğrenim görmüş, aynı zamanda eserler de vermiştir. Buna rağmen gelenekçiliği aşamamış ve Nakşilerin ***"Güneydoğu"***da yaklaşık iki yüz yıldır süren yoğun propa-

135. Age. S. 18

136. Age. S. 19

137. Kur'ân-ı Kerim: **en-Neml**/80; **er-Rûm**/52; **el-Fâtır**/22. Ayrıca Bkz: Bağdat'lı Ünlü müfessir **Mahmud Şihabuddîn el-Alûsî'**nin oğlu **Nu'mân Khayruddîn el-Alûsî** tarafından yazılan الآيات البيّنات في عدمِ سماعِ الأموات. Bu kitap *(elektronik nüsha olarak)* **el-Mektebetu'ş-Şamile** programı içerisinde bulunmaktadır.

gandaları karşısında bölgenin kültürsüz şeyhleri ve mollaları gibi O da ne yazık ki tarîkatçılara alet olmuştur.

Tabiatıyla bunun nedeni, "**Doğu Medreseleri"**nin bu iki yüz yıllık süre boyunca tamamen Nakşî şeyhleri tarafından işgal edilmiş ve yönetilmiş olmasıdır. Dolayısıyla bu medreselerde, **Şeyh Seydâ** gibi okuyup mezun olmuş şeyh ve mollaların tümü Nakşbendî olarak yetişmişlerdir. O günün şartlarında bunun aksi zaten düşünülemezdi. Kaldı ki **Şeyh Seydâ'**nın bizzat içinde yetişmiş olduğu aile, "**Doğu"**daki Nakşîlik merkezlerinden biri idi. Bu nedenle **Şeyh Seydâ'**nın, farklı bir meşrep ve görüşle yetişebilmesi ancak olağanüstü ilâhî bir tevfikle mümkün olabilirdi.

Şeyh Seydâ'nın, **Molla Muhammed Şerif** adında birine hitaben kaleme aldığı bu kitapçık, sadece on yedi sayfadan ibarettir. Girişindeki ilk birkaç satır hariç, kitabın hemen hepsi, üç yerden yapılan alıntılarla hazırlanmıştır. Bu üç kaynak şunlardır:

* **Hâlid Bağdâdî'**nin, kardeşinin oğlu **Es'ad Sâhib'**e ait "**Nûr'ul-Hidâya'ti wa'l-İrfân نورُ الهدايةِ والعِرفان**"

* **Muhammad bin Abdillâh al-Khânî**[138] tarafından yazılmış bulunan "**al-Bahja'tus-Saniyya البهجةُ السنِية**"

* **Hâlid Bağdâdî'**ye mal edilen ve onun, İstanbullu **Muhammed Es'ad** Efendi'ye gönderdiği ileri sürülen mektup.

Bu kitapçığın, aynı konuda yazılmış diğerlerinden pek büyük farkı olmamakla beraber, daha çok derleme ve alıntılardan oluştuğu için hazırlayıcısının, kendinden fazla bir şey katmak istemediğini göstermektedir. Bu da onun, yaşamı boyunca soluduğu tarîkat atmosferine rağmen -***Arvâsî'****den farklı olarak*- medrese geleneğine daha çok bağlı kaldığını yansıtmaktadır. Bununla birlikte tarîkatçılardaki kör taklidin açık bir örneğini de canlandırmaktadır. Şöyle ki: Muhatap kişiye,

"Faziletli ve temiz kardeşim Molla Muhammed Şerif" diye hitap edilmiş bulunulması, muhatabın okumuş bir kimse olduğunu ve çok büyük ihtimalle râbıta hakkında kuşkuları bulunduğunu kanıtlamaktadır. Bu şahsa, mektupta adları geçen

138. (1798-1862) .محمد بن عبد الله الخاني Köken olarak Haleb yakınlarındaki خان شيخون Kasabası'ndandır.
Önce Kâdirî Tarîkatı'na bağlıyken **Bağdâdî'**nin ünlenmesi üzerine O'na mürîd oldu. Bağdâdî'nin en üst derecede halîfe tayin ettiği üç kişiden üçüncüsüdür. (Oğlu محمد بن محمد الخاني bunlardan, babasına ait "البهجة السنية" adlı kitabın sonunda ayrıntılı olarak söz etmektedir.)
Al-Khânî, Bağdâdî'ye bağlı, Suriyeli Nakşbendîlerin en ünlüsüdür. Yerine, adaşı ve oğlu Muhammed'i şeyh olarak tayin etti. ikisini birbirinden ayırt edebilmek için bu ikinci Muhammed'e Nakşbendîler arasında "**Küçük Muhammed**" denilmektedir. **Muhammed bin Abdillâh al-Khânî,** 1845 yılında Osmanlılar'ın Suriye Valisi olan **Musa Safveti**'yi kendine bağlayarak O'ndan ayda 1500 altın bağış almayı başardı. 1853'de de İstanbul'a gitti ve devlet protokolü ile karşılandı.
Kendisi, oğlu **Küçük Muhammed** ve torunu **Abdulmecîd**, üç kuşak boyu Suriye'de **Bağdâdî'**nin temsilcisi ve Nakşbendîliğin sembolü oldular. Türk egemenliğinin sona ermesiyle birlikte Nakşîlik Suriye'nin Arap muhitinde sönünce bu aile de tamamen unutuldu.

ve nüshaları Nakşbendî şeyh ve mollaların Kütüphânelerinden eksik olmayan bu üç kitapçığın sadece adlarını vermesi herhalde yeterli olurdu. **Şeyh Seydâ'**nın, böyle davranacağına, *-birkaç cümleden başka-* bu kitapçığın neredeyse tümünü bu üç kaynaktan yaptığı alıntılardan oluşturması ise onun, akademik anlayış adına sahip olduğu düzeyi gözler önüne sermektedir. Sonuç olarak bu da **Şeyh Seydâ'**nın, diğer Nakşî şeyhlerinden farklı olmadığını, dolayısıyla râbıta hakkında yazıp çizdiklerinin talihsiz bir çabadan öteye gitmediğini anlatmaya yeterlidir.

Bu kitapçığın en şaşırtıcı tarafı ise, **Hâlid Bağdâdî'**nin mektubundan bir bölümünün, buraya aktarılmış olmasıdır. Bu alıntı, **Zemakhşeri'**ye ait **Keşşâf Tefsiri'**nden yapılmıştır. Sözde râbıtayı kanıtlamak için yapılan bu aktarma, özellikle Şeyh Seydâ gibi ilimle haşir neşir olmuş birine yakışmayan büyük bir bilgisizlik örneğidir. Sebebine gelince nakledilen bu bölüm, esasen *(râbıtacıların savunmakta olduğu tezi kanıtlamak şöyle dursun)*, tam tersine ***-Yusuf Sûresi'****nin 24'üncü Âyeti'ne tefsir olmak üzere-* ileri sürülen sakat görüşler alt satırlarda çürütülmekte ve bu yorumlar ***"Allah'a ve peygamberlere bühtandır, iftiradır!"*** diye reddedilmektedir. Dolayısıyla **Şeyh Seydâ'**nın, işin iç yüzünü araştırmadan ve herhalde Keşşaf Tefsiri'ndeki ilgili yere bir kez bile göz atmadan, bu bölümü olduğu gibi şeyhinin mektubundan buraya aktarma gafletini gösterdiği anlaşılmaktadır.

Bu da tarîkatçılar tarafından göklere çıkarılan insanların, ciddiyetini, gerçek kişiliğini ve ilimden ne kadar nasip aldıklarını kanıtlamaktadır.

8. Tasavvufî Bir Terim Olarak Râbıta

Bu, bir ilahiyât hocası tarafından hazırlanmış 33 sayfalık bir çalışmadan ibarettir.

Yazar, ***"Kültürlerarası bir özellik gibi gözüken bu konuda Müslümanların da bir yolu ve usûlü bulunduğu ve bunu da râbıta şeklinde sistemleştirdikleri söylenenebilir."*** demektedir.[139]

Râbıtayı meşrulaştırmak ve onu, İslâm'ın değerleri arasında varmış gibi göstermek için oldukça esnek bir giriş niteliğini taşıyan bu sözler Kur'ân'ın rûhuna yabancı olan okuyucuyu şartlandırmak bakımından modernist bir sunuş örneğini sergilemektedir. Ayrıca yazar ***"Müslümanların*** *da bir yolu ve usûlü bulunduğu*" yolunda bir açıklama yaparken Allah Tealâ'ya şirk kroşmayan tevhid ehli **Muslimleri** hiç hesaba katmamaktadır.

Aslında Nakşbendîlik,*-dünden bugüne-* eskimiş çeşitli din ve felsefelerden beslenerek meydana gelmiş bir tarîkattır; Yani *-yazarın da desteklediği-* kültürlerarası alışverişin

139. İrfan Gündüz, Tasavvufî Bir Terim Olarak Râbıta, Marmara Üniversitesi, İlâhiyât Fakültesi Dergisi Sayı: 7-8-9-10 s. 4. İstanbul-1995

en çarpıcı ürünlerinden biridir. Buna rağmen Nakşbendîlerin, "**Kültürlerarası ortak özellikler**" diye bir kanâate kendi açılarından hiç de sıcak bakmayacaklarını kestirmek zor değildir. Onların bu çelişkisi ile *(İslâm'ın bir köşesine râbıtayı yerleştirebilmek için oldukça kıvrak bir rol üstlenmiş olan)* yazarın, yukarıdaki sözler içinde sergilediği çelişki arasında açık bir uyuşmazlık vardır ki bu da üçüncü bir çelişkidir!!!

Yazar, râbıtayı anlatırken: "**İmitatio dio**", "**İmitatio hominis**", "**Beşer symbiosis**" ve "**İdentification**" gibi yabancı terimler kullanarak; **Samuel Smiles, Joshua Loth Liebman, Prof. Jeager** ve **Shimmel** gibi yabancı yazarları referans göstererek âdetâ Modern Nakşbendîlik Döneminin öncülüğünü yapmaktadır.

İlginçtir ki Nakşbendî cemaatlerinin, bu üslûptan ve bu işgüzarlıktan hiç de haberleri yoktur. Hatta eğer râbıtanın böyle bir üslûpla savunulduğunu görecek ya da duyacak olurlarsa, *"Evliyâlar yerine bir sürü kâfirden nakiller yapmış"* diye yazarı takdir yerine belki tektir bile edebilirler! Çünkü onlar, bu tarîkatı *(**Budizm**'in **"drahma**ları üzerine oturtmuş olan)*, ne eski rûhânîlerin geçmişteki düzmecelerini İslâm'dan ayırt edebilecek yeterli bir ilim ve basirete sahiptirler; ne de çağdaş ilâhiyatçıların edebî ve akademik havalar içinde râbıta aşkına yazdıkları meşruluk fetvâlarını anlayabilecek kültür ve anlayış düzeyini yakalayabilmişlerdir. Dolayısıyla bu çalışmanın, Nakşbendîler tarafından kutlanması ya da ödüllendirilmesi ihtimalden uzaktır. Bununla birlikte yazar, râbıtanın kesin yerini saptamak konusunda açık bir kanâat ortaya koymadığından bu sorun karşısında okuyucuyu tereddüt içinde bırakmaktadır.

Çünkü okuyucunun aradığı özetle şudur:

* Râbıtanın İslâm'da yeri var mıdır, yok mudur? Ya da başka bir ifade ile: Râbıta, **ef'âl-i mükellefîn'**den hangisinin sınırları içinde kendine yer bulabilir?

* Râbıta bir ibâdet şekli midir, öğrenciyi hocasına bağlamak için seküler bir alıştırma ya da şartlandırma biçimi midir, yoksa sırf bir zihin sporu mudur? Eğer bir ibâdet biçimi ise bunu gerçekten, **Mâide Sûresi'**nin 35. ve **Tevbe Sûresi'**nin 119. âyet-i kerîmeleri ile kanıtlamak mümkün müdür?

* Eğer hocayı öğrencisine sevdirmek, ya da hocanın saygısını öğrencisinin zihnine nakşetmek gibi râbıtadan masum ve hayırlı bir amaç güdülmek isteniyorsa, üstelik kitap ve sünnetle kanıtlanan bir eğitim sistemi ise neden sadece Nakşî Tarîkatı'yla sınırlı bırakılmakta, neden tüm ilim müesseseleri için öngörülmemektedir? Allah'ın emir ve yasaklarını belli bir tarîkat çevresiyle sınırlı tutmanın açıklaması acaba ne olabilir?!

* **Hz. Peygamber** (s), Nakşbendîler tarafından yapılmakta olan râbıtayı aynı uygulanış biçimi ile hayatında bir kez olsun yapmış mıdır? Yani gözünü yumarak,

nefesini kontrol ederek, teverruk oturuşu ile oturarak ve *(mürşid diye kabul ettiği)* birinin şeklini zihninde canlandırarak **"râbıta"** adı altında bir eylemde bulunmuş mudur; ya da ashabından birine böyle bir şeyi telkin etmiş midir?

Eğer amaç, gerçekten dindarları râbıta hakkında aydınlatmak ise işte en başta bu ve benzeri sorulara cevap bulmak suretiyle gereken hizmet, yerine getirilebilirdi. Oysa bu çalışma ile yapılan şeyler, ne yazık ki râbıta kavgasını kızıştırmaktan başka hiç bir işe yaramayacaktır! Yazar, büyük emekler vererek yaptığı söz konusu araştırmasını belki de bu yüzden bastırmamıştır.

Her şeye rağmen yazarın bazı tesbitleri râbıta ile ilgili önemli gerçekleri su yüzüne çıkarmaktadır. Bunlardan biri de onun şu sözleridir:

"Râbıta hakkında bilgi veren kaynaklar, oldukça muahhar devrin mahsulleridir."

Bu ifadenin son kesitinde, ağdalı bir anlatım biçimi seçilmiştir! Bunun, bilinçli yapıldığını insan düşünmeden edememektedir. Çünkü "***Muahhar devrin mahsulleri***" günümüzün Türkçesi ile "***yakın dönemin ürünleri***" demektir. Yazarın hem hayatta bulunduğuna, hem de yaşlı olmadığına bakılacak olursa, böyle bir dil kullanması ister istemez bazı kuşkulara neden olmaktadır. Eğer râbıta konulu kitapçıklar için "***Muahhar devrin mahsulleridir.***" deyimi yerine, örneğin: "***Yakın tarihte kaleme alınmışlardır.***" deseydi, râbıtanın, daha dünün meselesi olduğu hakkında acaba bazı çevreleri huylandırmış mı olacaktı, yoksa Muvahhid Muslimler ile Müslüman tarîkatçılar arasında olaylar çıkacak diye yazarın birtakım endişeleri mi vardı?! Bunu kestirmek kolay değil, ama onun, arı bir Türkçe ile hazırladığı çalışmasının orta yerine âdetâ dikenli teller gibi bu dolambaçlı anlatım biçimini beklenmedik şekilde yerleştirmesine tesadüf demek de zordur.

"Kavram olarak râbıta", "Uygulama olarak râbıta" ve ***"Râbıtanın delilleri"*** olmak üzere üç bölümden oluşan çalışmasında yazar, ideal model olarak kâmil insanın varlığını savunurken nihâyet sözlerinin sonlarına doğru aynen şu ifadeyi kullanmaktadır:

" 'Her yiğidin gönlünde bir arslan yatar' atasözünde bir realite olarak varlığı ifade edilen bu idealizasyon, insân-ı kâmilleri hedef almakla bu ihtiyacı gidermeye matuf olsa gerektir." [140]

Tabiatıyla bu sözler onun en azından tarafsız olmadığını açıkça kanıtlamaktadır.

Yukarıda ayrıntılı olarak incelenen sekiz kitapçıktan başka dört adet Nakşbendînin

140. Age. S. 44

başbaşa vererek "**Râbıta ve Tevessül**" adı altında yazdıkları bir diğeri de 1994 yılında yayınlandı. Bunun belki de en ilginç yanı, hacmı ile içeriği arasındaki tutarsızlıktır. Çünkü epeyce kalın gibi gözükmesine rağmen sadece baş taraflarında râbıtadan biraz söz edilmiştir. Geriye kalan kısmında ise şahıs biyografilerine ve daha çok, *(yakın tarihte yaşamış olan ve ilim dünyası tarafından tanınmayan)* "**Doğulu**" birkaç mollanın mitolojik hayat hikâyelerine yer verilmiştir. Bu nedenle üzerinde durmaya değmez.

İşte Nakşbendîlik tarihinde sırf râbıta hakkında kaleme alınmış olan yazılı şeyler bu dokuz kitapçıktan ibarettir.

Görüldüğü üzere bunların en önce yazılmış olanı **Hâlid Bağdâdî'**ye ait ***"Risâle'tun Fi Tahqıyq'ır-Râbıta*** رسالةٌ في تحقيق الرابطة***"*** başlıklı mektuptur ki bu, 1811 yılından önce yazılmış olamaz. Sebebine gelince Bağdâdî, ancak bu tarihte Nakşî şeyhi olabilmiş ve **Hindistan'**dan **Irak'**a dönerek tarîkatını yaymaya başlamıştır. Bu da demek oluyor ki: ***sırf râbıta* hakkında ilk kez kaleme alınmış olan kayıtlı malzeme,** günümüzden en çok 185 yıl önce yazılmıştır.[141] Bu ise çok yakın bir geçmiştir. Dolayısıyla denebilir ki: İlk kez 1550'lerde yalın bir kavram olarak söz konusu edilmiş olan râbıtanın, 1811 tarihine kadar çeşitli tasavvurlarla ve daha çok **Hind** mistisizminin etkisi altında zaman zaman tarîkat meclislerinde rûhânîler tarafından işlenmek suretiyle piştiği anlaşılmaktadır.

Gerek bunlar, gerekse râbıtayı sadece bir ayrıntı olarak işlemiş bulunan *(aşağıda incelenecek)* yazılı malzemelerin tümü, aynı özelliklere sahip, üslûp ve bilimsellikten yoksun, taraflı, rasgele, bölük pöçük ve bir iki tanesi hariç, ilim erbabı tarafından ciddiye alınmaktan uzaktırlar. Çünkü:

* Hepsi de mistisizmin etkisi altında şartlanmış olan insanlar tarafından yazılmışlardır.

* Bu şahısların tamamı, Uzakdoğu dinlerinden en çok etkilenmiş olan *(Muslim değil!)* Müslüman toplulukların içinde yetişmişlerdir.

* Bu kitapçıkları yazanlar arasında **Hz. Peygamber** (s)'i, gerçek kişiliğiyle örnek almış bir tek adam bile yoktur. Bunu nasıl söyleyebiliyoruz?

Çünkü her şeyden önce şurası çok iyi bilinmektedir ki İslâm'a, tevhide, hakka, adalete, bilgiye, dürüstlüğe, çalışkanlığa ve yüce ahlâka karşı olan putperest, baskıcı, bağnaz insanlara ve zâlim güçlere karşı Allah'ın Rasûl'ü, hayatının hemen tümünü savaşarak geçirmiştir. Namazını bu savaşın içinde kılmış, orucunu bu savaşın içinde tutmuş, haccını bu savaşın içinde yapmış, zekâtını bu savaşın içinde vermiş, zikrini ve

141. Bu tarih, râbıta hakkındaki bu araştırmamızın, birinci baskısının gerçekleştirildiği 1996 yılı itibariyledir.

bütün ibâdetlerini bu savaşın içinde yapmıştır... Nakşbendî "evliyâlarının tamamı ise onun tam tersine, hayatta belki üzerlerinde paslı bir çakı bile taşımamış, teslimiyetçi, mistikçi, bedduacı ve meditasyoncu tipler olarak yaşamışlardır.

* Bu kitapçıkların hepsi de İslâm Ümmeti'nin çöktüğü; İslâm topraklarının yabancılar tarafından işgâle uğradığı ve çiğnendiği; parçalanıp bölüşüldüğü; Cehaletin ve ona bağlı olarak sefaletin, her türlü gericiliğin ve geri kalmışlığın, hurâfelerle örülü batıl inanışların en yaygın olduğu bir dönemde yazılmışlardır.

* Bu yazılarda, insanları sırf Nakşbendîleştirmekten, mürîdi şeyhin mutlak irâdesine körü körüne bağlamaktan ve bunun arka planındaki hedefleri gerçekleştirmekten başka hiç bir amaç yoktur.

Bu nedenle eğitimsiz zümrelerin zihnini kirletebileceği ihtimaline karşı İslâm'ın asîl değerlerini korumak amacıyla söz konusu kitapçıklar, ancak Muslim araştırmacılar tarafından belki bir kritik konusu yapılabilirler. Nitekim burada da aynı amaçla söz konusu edilmişlerdir.

Sırf râbıta konulu bu sekiz kitapçıktan başka, râbıtayı sadece bir ayrıntı olarak işlemiş olan yazılı birtakım malzemeler daha vardır. **Suhrewerdî**'ye ait "**Awârif'ul-Maarif عوارف المعارف**" adlı kitap hariç diğerlerinin kayda değer bir yanı yoktur. Aslında **Awârif'ul-Maarif**, Nakşbendî râbıtasından hiç söz etmemektedir. Râbıta sözcüğü bu kitapta tamamen tesadüfi olarak kullanılmıştır. Bununla birlikte araştırmacılar için bir fikir verebilir diye aşağıda bunlara ilişkin özet bilgiler sunulmuştur.

***

B) Râbıtayı Bir Ayrıntı Olarak İşlemiş Bulunan Kitaplar, ya da Kitapçıklar;

1. Awârif'ul-Maarif عوارفُ المعارف:

Bu kitabı, yukarıda genel niteliklerinden söz edilen kitaplardan şu iki nedenle hariç tutmak doğru olur:

•**Awârif'ul-Maarif,** diğerleriyle karşılaştırılamayacak kadar düzeyli bir eserdir.

•Kitabın yalnızca bir yerinde *(ve ne ilginçtir ki bir tesâdüf eseri olarak şeyh-mürîd ilişkisine ayrılan bölümde)* kullanılmış olan **râbıta** sözcüğünden amaç, asla Nakşilik'deki râbıta değildir.

Eserin metni Arapça yazılmıştır ve elimizdeki nüsha, **Abdulqâdir el-İyderûs**'a ait **Ta'rif'ul-İhya** ile **Gazalî**'nin, karşıtlarına cevap verdiği, **el-İmla** adlarındaki iki

kitapla birlikte bir cilt içinde **Mısır'**da basılmıştır. Üzerinde herhangi bir tarih yoktur.

Kitabın yazarı, **Omar b. Muhammed b. Abdillah b. Muhammed -Şihâbuddîn Ebulhafs es-Suhrewerdî**- dir. H. 539-632, M. 1145-1234 tarihleri arasında yaşamıştır. **Abdulkâdir Geylânî'**nin çağdaşı ve öğrencisidir. Onu, adaşı olan *(Gnostik tasavvufun temsilcisi)* **Şihâbuddîn Suhrewerdî** *(Yahya b. Habeş el-Maktûl)* ile karıştırmamak gerekir.

Aşağıdaki ifadesinde görüleceği gibi bir rastlantı da olsa râbıtadan ilk kez söz eden bu zattır. Ancak bu, bir bakıma doğru bir tesbit sayılmaz. Çünkü bu gerçeği, yazarın aşağıdaki sözlerinden anlamak mümkündür.

Yazar, kitabının: "**Âdâb'ul-Mürîd'i Maa'sh-Sheyh**" *(Yani: Mürîdin, şeyhe karşı uymak durumunda olduğu kurallar)* adı altındaki 51'inci Bölümde şunları kaydetmektedir:

"Duydum ki -Allah rahmet eylesin- Şeyh Abdulqâdir'e fakir bir ziyaretçi geldiğinde kendisine haber verilir, O da çıkar, yoksulla tokalaşır, fakat onunla oturmaz; Sonra da hemen özel odasına dönermiş. Halbuki fakirlerden olmayan biri gelince çıkıp karşılar ve onunla oturURmuş. Durum böyle olunca fukarâdan biri onun, yoksul kimselere yüz vermemesini, tersine başkalarıyla daha çok ilgilenmesini içinden yadırgamış. Şeyh, adamın bu düşündüklerini haber alınca şöyle demiş:"

"-Doğrusu bizim zavallı kimselerle olan <u>râbıtamız</u> *(ilişkimiz)* ***daha candandır. Çünkü o, bizden sayılır ve onda yabancı bir düşünce yoktur. Bu yüzden ona karşı gönüllerin sevgi alışverişiyle yetiniriz; Sadece dış görünüşle bir arada bulunmak yerine böylesini daha yeğleriz. Fukarâ topluluğundan olmayan birine gelince böyle bir kimse, hep geleneklere ve dış görünüşe bağlıdır. Dolayısıyla ona dış görünüş bakımından uygun bir muamelede bulunulmadığı zaman yabancılaşır. Öyle ise mürîdin şeyhe karşı görevi, gizli olsun aşikar olsun her zaman dört başı mamur olmaktır."*** [142]

Bu sözlerin, Nakşî râbıtasıyla ne kadar alakalı olduğu ortadadır. Çünkü yukarıdaki anlatımlar içinde ***"bizim zavallı kimselerle olan <u>râbıtamız</u>"*** cümlesinde kullanılan **<u>râbıta</u>** sözcüğü, tamamen tesadüfidir. Üstelik sırf herhangi bir olasılıkla bu ifade, râbıtayı kanıtlamak üzere Nakşbendîler tarafından günün birinde ileri sürülebilir düşüncesiyle buraya tarafımızdan aktarılmıştır. Ne ilginçtir ki Nakşbendîlerin bundan hiç haberleri yoktur. Eğer haberleri olsaydı bu fırsatı hiç kaçırırlar mıydı?! **Tevbe Sûresi'**nin 119'uncu ve **Mâide Sûresi'**nin 35'inci âyet-i kerîmelerini râbıtaya kanıt

---

142. Bkz. 201/ عمر بن محمد بن عبد الله بن محمد شهاب الدين أبو الحفص السهروردي، عوارف المعارف،

göstermeye kadar işi vardıranlar, acaba **Suhrewerdî'**nin, Nakşî Tarîkatı'nın kurucusu **Şah-ı Nakşbend'**den 155 yıl önce; Râbıtayı ilk kez tanımlamış bulunan **Hâlid Bağdâdî'**den ise 592 yıl önce ölmüş olmasına hiç aldırış eder de onun, *-yukarıdaki sözleri arasında-* tesadüfen kullandığı **râbıta** kelimesine hemencecik sahiplenmezler miydi?

Haşa! ***"Allah-u Teâlâ'da eriyip gitmek tabir edilen devlete"*** [143] nail olduklarına inanan ve tabiatıyla gizli aşikar ne varsa her şeyi bilmeleri gereken(!) Nakşbendîlerin, **Suhrewerdi'**ye ait bu sözlere rastlamamış olmaları elbette ki şaşılacak bir şey değil, fakat onların içinde yüzdükleri çelişkilerden mutlaka biridir.

***

2. Raşahât Ayn'ul-Hayât رشحات عين الحياة:

Râbıta konusu ile ilgili en önemli kaynak budur. Çünkü *(büyük ihtimalle)* **Raşahât'**dan önce, içinde Nakşbendî râbıtasının söz konusu edildiği başka bir kaynak yoktur.

Farsça yazılan bu kitaba ilişkin bilgilere gelince,

Yazarı, Şeyh Safiyuddîn Ali b. Hüseyn el-Vâiz el-Kâşifî el-Beyhaqıy (H. 867/M. 1462-H. 939/M. 1533) dir.

Ünlü bilgin, **Molla Câmî'**nin bacanağı olan bu zat, **Afganistan'**ın, **Hindikuş Dağları** eteğindeki tarihi **Herat** Kenti'nde doğdu ve orada öldü.

Rûhânilerden, **Nâsıruddîn Ubeydullah el-Ahrâr'**ı, biri, H. 889 da, diğeri ise, H. 893 de olmak üzere iki kez, ziyaret ettiğini ve sohbetlerinde ***"Daima silsile-i Nakşbendîyye ulularının hasâis, şemâil, menâkıb ve fazâili"*** nin anlatıldığını yazmakta ve H. 909/M. 1500 yılında da **Raşahât'**ı tamamladığını söylemektedir.

Yazar, **Khuwâce Ubeydullah'**ın sohbetlerinde duyduklarını ve izlenimlerini bu kitapta toplamıştır. *(Farsça'dan Türkçe'ye tercüme edilmiş olan)* ifadesiyle bunu şöyle anlatmaktadır:

"...Ve hâtır, ol cem' ve tertibe müsta'cel ve âzim oldi; Ve bu silsile-i şerîfe ulularının, hulefâ ve ashâbının, tabaka ba'de tabaka ahvâlinden her nesne ki yine bu tâife-i aliyye'nin kütüb-i mu'teberelerinden müteferrik görmüş idi, veyahud Khuwâce Hazretlerinden vesâir bu silsile azizlerinden bilâ vasıta istimâ' itmişti; tertib-i layık ve terkib-i muvafik ile bu mecmuada derc eyledi; Ve ânı Khuwâce

143. Ruhu'l-Furkan: 2/63

Hazretleri'nin, şemâil ve menâkıb-ı zikri ile (ki bu te'lifden maksûd-i aslî ve bu tasnifden illet-i gaiyy-i evvel idi) itmame eriştirdi." [144]

Meşhur bibliyografya ansiklopedisi **Keşf'uz-Zunûn**, bu kitabın te'lif düzenini şöyle açıklamaktadır:

"Tertibi: Bir giriş, üç bölüm ve bir sonuç şeklinde yapılmıştır."

"Giriş, rûhânîlerin kronolojik sıra ile hayatı ve Nakşî zinciri hakkındadır."

*"Birinci Bölüm, **Ubeydullah-ı Ahrâr'**ın menkıbelerine;"*

"İkinci Bölüm, onun sohbetlerinde dinlenilen bazı gerçeklere ve bilgilere;"

"Üçüncü Bölüm, onun kerâmetlerine ilişkindir."

"Sonuç ise onun ölümünü konu almaktadır."

İzmir Kadısı, Trabzonlu **Muhammed Ma'ruf b. Muhammed eş-Şerif el-Abbasî** tarafından **III. Sultan Murad** zamanında (H. 993/M. 1585 yılında) Türkçe'ye çevrilmiş olan **Raşahât'**da, iki yerde râbıtaya ilişkin çok kısa anlatımlar vardır.

Birincisi şöyledir:

"...Ve yine Khuwâce Hazretleri buyurdular ki: Çün Mevlânâ Ya'kûb *(Aleyhirrehme)* ***Hazretleri'nden icâzet istedim, Khuwâcegân*** *(Kaddesellah'u ervâhahum)*[145] ***tariklerini bittemâm beyân eylediler. Çün <u>râbıta</u> tarikini beyana başladılar, buyurdular ki: 'Bu tarikayı ta'limde dehşet etmeyesün ve tâlib ve müstaidlere eriştiresün.' "*** [146]

İkincisi ise **Hz. Peygamber** (s)'in, **Hz. Ebubekr** hakkında buyurduğu bir hadis ilgisiyle yazarın kullandığı şu ifadedir:

"...Ol Rasulullah (s) bu hadis-i şerifte ol ma'nâya işaret buyurmuşlardır ki: Cümle tarikler ve nisbetler muhabbet nisbeti yanında mesduddur ve maksûda mûsıl olan, nisbet-i hubbiyedir, gayrı değildir. Hak Sübhânehu ve Teâlâ ile ben-

---

144. Ali b. Hüseyn el-Vâiz el-Kâşifî el-Beyhaqıy, Raşahât, s.11, 12

145. Tarîkatçılar arasında "**Kaddesellah'u Rûhahu**", ya da "**Kaddesellah'u Sirrehu**" şeklinde yapılan dualar, hiç bir İslâmî ve Kur'ânî kaynağa dayanmamaktadır. Ne Hz. Peygamber (s), ne de ashâbı, bu şekilde dua etmişlerdir. Onlar, birbirlerine ve mu'minlere Allah'dan rahmet dilemiş ve Allah'ın rızâsına nâil olmak için dua etmişlerdir.
"**Kaddesellah'u Rûhahu**": Allah rûhunu kutsasın" demektir; "**Kaddesellah'u Sirrehu**" ise, Allah sırrını kutsasın, Mübârek kılsın, anlamına gelmektedir. Bu adamların, Müslümanlardan gizleyip Allah tarafından Mübârek kılınmasını diledikleri sırları acaba ne olabilir? insan bunu ister istemez merak ederken, onların bu tür hilelerle, kendilerine nasıl da her bakımdan Müslümanlar üstü bir statü belirlemiş olduklarını sezmemek elde değildir!

146. Ali b. Hüseyn el-Vâiz el-Kâşifî el-Beyhaqıy, Raşahât, s. 354

de mâbeyninde vâsıta olmağa layık olan bir sâhib-i devlete râbıta, bu nisbet-i hubbiyeden ibârettir." [147]

İşte **Raşahât'**ın râbıta hakkında kaydettiği bilgiler bunlardır. Bundan da anlaşılmaktadır ki, râbıta, Nakşbendîlerin en eski ve en önemli kaynaklarından olan bu kitabın yazıldığı yıllarda ilk kez konuşulmaya başlanmıştır. Özellikle XIX. yüzyılın başlarında **Hâlid Bağdâdî** tarafından kurumlaştırılan râbıtanın, o günlerde çok sade bir düşünceden öteye gitmediği tahmin edilmektedir. Nitekim *-daha önce de ifade edildiği gibi-* bu sebepledir ki râbıtayı epeyce araştırmış olan bir ilâhiyatçı, bu konuda hazırladığı bir çalışmasında:

"Râbıta hakkında bilgi veren kaynaklar, oldukça muahhar devrin mahsulleridir." ifadesini kullanmıştır."

Öyle ise **Hâlid Bağdâdî'**ye mal edilen râbıta konulu kitapçıklar ve mektuplar eğer gerçekten ona aitse, râbıtayı ilk kez bir tarîkat kuralı olarak belli bir formüle oturtan kişinin, bu zat olması gerekir ki O da M. 1778-1826 yılları arasında yaşamış olan Irak Kürtlerinden bir şeyhtir.

Dolayısıyla özet olarak diyebiliriz ki: Râbıta, ancak **Hâlid Bağdâdî'**nin yaşadığı XIX. yüzyılın başlarından beri günümüzdeki tanımıyla, ya da bu tanıma en yakın bir yorumla benimsenmeye başlamıştır.

***

3. Risâle-i Tâciyye:

Bu kitapçığın metni Arapça'dır. Nakşbendîler arasında kısaca **Tâciyye** olarak da bilinen bu risâle, gerek **Hâlid Bağdâdî'**ye mal edilen **"Risâle'tun Fi Tahqıyq'ır-Râbıta"** adlı mektupta, gerekse son zamanlarda İstanbul'daki Nakşî ruhanîlerinden birinin öncülüğünde hazırlanan "**Ruh'ul-Furkan**" adlı kitapta, râbıtayı kanıtlamak için referans olarak gösterilmiştir.[148]

Risâlenin yazarı, **Tâcuddîn b. Zekeriyya** b. Sultan el-Osmânî el-Hanefi, **Hindli** Nakşbendî rûhânîlerindendir ve O da **Rabbânî** gibi **Muhammed Bâqıy-Billâh'**ın halîfesidir. Doğum tarihi bilinmemektedir. Hicrî 1050, m. 1641 yılında Mekke'de ölmüştür. Nakşiliği **Hicaz'**da yayan O'dur. Mekkeli **Ahmed b. Allân'**ı Nakşiliğe bağlayan da yine O'dur. **Raşahât** adlı tasavvuf konulu kitabı, Farsça'dan Arapça'ya çevirdiği söylenmektedir. Fakat öğrenciliğe kabul ettiği **Bin Allân'**ın yardımıyla bu

147. Age. S. 360; Bkz. Keşf'uz-Zunûn: 1/903;

148. Risâle'tun Fi Tahkıyk'ır-Râbıta s.10; Ruh'ul-Furkan, 2/67

kitabı tercüme ettiği ihtimali büyüktür. Çünkü **Tâcuddîn'**in Arapça'yı iyi kullanamadığı tahmin edilmektedir.

Aynı zamanda **Raşahât** adlı kitapla çok meşgul olduğu anlaşılan bu şahıs, belki bu yüzden şartlanarak emsallerinden daha fazla râbıta üzerinde durmuştur. Nitekim Nakşbendî râbıtasından ilk kez söz eden kitap, **Raşahât** ise de, konuya ilişkin hemen hiç bir açıklama içermemektedir. Halbuki **Tâcuddîn'**in yazdığı kitapçıklarda râbıtanın, belli ölçülerde sınırları çizilmiştir.

Tâcuddîn, bu risâlesinde râbıtaya ilişkin olarak ilginç bir açıklama yapmaktadır. Bunun en yaklaşık çevirisini ve *(anlaşılabilmesi için)* genişletilmiş izahını şöyle sunmak mümkündür:

"İkinci yol, *(yani Allah'a ulaşmak için izlenecek ikinci yol)* ***: Müşâhede makâmına ulaşmış*** *(Allah'ı görebilecek düzeye çıkmış)* ***ve zâtî Tecellîyât ile tahakkuk etmiş*** *(Allah'ın kişiliğinden yansımalarla aynen onun gibi bir kişiliğe sahip olmuş)* ***bir şeyhe râbıta yapmaktır..."*** [149]

Bu yollu anlatımı bir miktar daha sürdüren **Tâcuddîn'**den önce râbıta hakkında bu genişlikte açıklama yapmış başka bir Nakşbendî rûhânîsine rastlanmamıştır. Dolayısıyla *(**Raşahât'**dan anlaşıldığı kadarıyla)* bu sözcüğü ilk kez yalın anlamda kullanmış olan **Ya'qûb-i Çarkhî'**den sonra râbıtanın kurumlaşma sürecini başlatan **Tâcuddîn b. Zekeriyya'**dır.

***

4. Âdâb'ul-Meshîkhat'i wa'l-Murîdîn آدابُ المشيخة والمريدين:

Şeyhliğin ve mürîdlerin kuralları adını taşıyan bu kitapçık da yine **Tâcuddîn b. Zekeriyya'**ya aittir ve yazarın yukarıdaki risâlesi ile birlikte İstanbul Üniversitesi Kütüphânesi, Nadir eserler Bölümü'nde 3650 sayı altında kayıtlıdır.

Kitapta râbıta ile ilgili olarak şu ifadeler yer almaktadır:

"Râbıta ile izlenecek yola gelince bu, şeyhe yapılacak gönül râbıtasıdır."

"Onu görmek "Allah anıldığı zaman..." *(mealindeki âyet)* ***gereğince onlardan yararlanma sonucu çıkar. Tıpkı "onlar Allah'ın sohbet arkadaşlarıdır..."*** *(hadisi)* ***gereğince zikirden fayda sonuçlandığı gibi. Çünkü şeyh bir oluk gibidir, feyiz onun okyanusundan akar. Eğer*** *(mürîd)* ***râbıtada bir kopukluk görecek olursa, "kişi sevdiği ile birliktedir..."*** *(hadisi)* ***gereğince şeyhinin şeklini hayâlinde korumaya***

149. Bkz. 148/ تاج الدين بن زكريا بن سلطان العثماني الحنفي، التاجية، ص

çalışır. Çünkü şeklin *(zihinde)* ***korunmasıyla mürîd, aynen şeyhin niteliklerini ve manevi hallerini kazanır. Tıpkı şeyh için daha önce söz konusu olduğu üzere..."***[150]

Râbıtanın kurumlaşma sürecini başlatan biri olarak **Tâcuddîn b. Zekeriyya'**nın, **Hind** kökenli ve **Rabbânî** ile çağdaş olması, onunla birlikte aynı mistik atmosferi solumuş bulunması, bu inancın gerek tarihi, gerekse iç yüzü hakkında yeterli bir fikir vermektedir. Doğum tarihi bilinmeyen yazar, H.1050/M. 1641'de **Mekke'**de ölmüştür.

***

5. "İmâm-ı Rabbânî" Olarak Bilinen Ahmed Fârûqıy'nin

187 Sayılı Mektubu

Bu mektubun aslı Farsça'dır. **Eşref Kâbulî** adında bir kişiye hitaben yazılmıştır.

Bu mektupta râbıta hakkında herhangi bir tanım yoktur. Aynı zamanda nasıl uygulanacağına ve şartlarının ne olduğuna ilişkin bir açıklama da bulunmamaktadır. Sadece ***"râbıtanın, mürîdi (Allah'a) ulaştırmada en yakın yol"*** *ve* ***"mürîd için zikirden daha yararlı olduğunu"*** anlatmaktadır.

Bununla birlikte **Rabbânî**, Nakşbendî Tarîkatı'nın eski rûhânilerinden **Ubeydullah-ı Ahrâr'ı** referans göstererek, onun **Fıkarât**[151] adlı eserinden, ***"Pirin gölgesi, hakkın zikrinden evlâdır"*** meâlindeki sözünü de bu mektupta nakletmektedir. Buna göre Nakşbendî Tarîkatı'nda ***"mürîd için şeyhin gölgesi Allah'ı anmaktan daha üstündür."***

Allah'ı zikretmenin, bütün ibâdetlerin özü ve en makbulü olduğu bizzat Kurân-ı Kerîm'in nasslarıyla sabitken[152] şeyhin nasıl olur da gölgesinin, Allah'ı zikretmekten daha üstün olabileceği eğer Nakşilere sorulacak olursa, çok büyük ihtimalle cevapları en azından: ***"Sen İmâm-ı Rabbânî'den ve onun üstadlarından daha mı iyi biliyorsun?!"*** şeklinde olacaktır! Çünkü tarîkat meselelerinde açıklama istemek yoktur. Hele tartışma hiç yoktur. Ya sınırsız ve kesin bir teslimiyetle şeyhin her dediğine Kur'ân'ın bir nassı imiş gibi inanacaksınız ya da onlara göre taş gibi sert bir yüreğe ve zindan gibi kapkara bir vicdana sahipsiniz.

150. Bkz. 78/تاج الدين بن زكريا بن سلطان العثماني الحنفي، التاجية، آداب المشخة والمريدين، ص

151. Ahrâr'ın bu eseri hakkında **Prof Dr. Necdet Tosun**, şu bilgileri kaydetmektedir:
"Fıķarât; Tevhid, fenâ, kurb, tecellî, zikir, vukūf-i kalbî gibi konulara dair Farsça bir eserdir. Bazı küçük makalelerden oluştuğu için bu adla anılan eser muhtemelen 890 (1485) yılında veya daha sonra kaleme alınmıştır. Makalelerden bir kısmının müridlere yazılmış mektup parçaları olduğu anlaşılmaktadır." Bkz. TDV. İslâm Ans. 42/20. İslâm Araştırmaları Merkezi İst.

152. Kur'ân-ı Kerîm 13/28

En basit bir kavramı bile en zor ve anlaşılmaz sözlerle ve en dolambaçlı yollardan giderek kendilerine göre açıklamayı adet ve marifet sayan Nakşbendîler, yukarıdaki konuyu açıklamakta şâyet biraz daha nazik davranmayı düşünecek olurlarsa belki de şöyle diyebilirler:

Efendim Allah'ı tanıyabilmek ve onu anmak için mutlaka bir kılavuza, bir yol göstericiye ihtiyaç vardır. Erbâb olan bir rehberden yoksun olarak izlenecek yol tehlikelerle doludur. Bu nedenledir ki Allah'ı zikretmek gibi son derece önemli bir görevi yaparken her şeyden önce mürşidin kılavuzluğuna ihtiyaç vardır. Dolayısıyla *"onun gölgesi bile zikirden daha evladır,"* denilmiştir.

Hiç kuşku yok ki Allah'a gerçek anlamda kulluk yapabilmek için her şeyden önce onun koyduğu sistemin bütünlüğüne bağlı kalmak şarttır. Bu ise "**Tavqifiyya توقيفية**» ilkesine bağlı kalmakla mümkündür. Aksine her insanın, keyfi biçimde bir ibâdet şeklini seçerek Allah'a kulluk etmesi elbette ki yanlışlıkların en büyüğü olur. Nitekim râbıta da bunlardan biridir. Dolayısıyla Müslümanlar, *-şirk koşmaktan vazgeçerek-* Allah Tealâ'ya en uygun biçimde kulluk etmeyi, *"Nakşî rûhanîlerinin gölgesini Hakk'ı zikretmekten daha üstün tutarak değil"*, herhalde *-Kur'ân ve sünnetin ışığında yol gösteren-* İslâm âlimlerinin rehberliğinde öğrenmek durumundadırlar.

***

6. Sharh'us-Silsile'til-Murâdiyya شرحُ السِلسةِ المرادِية:

Râbıtaya yer vermiş olan bu kitapçığın metni Arapça'dır. Küçük bir yazma risâle olup İstanbul-Süleymaniye Kütüphânesi'nde, Keçecizâde Bölümü-721 sayı altında kayıtlıdır.

Yazarı, **Derviş Ahmed et-Trabzonî'**dir. Notlarından onun, **Muhammed Murâd** adında bir Nakşbendî şeyhi ile haşır neşir olduğu anlaşılmaktadır. İşbu **Muhammed Murâd'**ın, **Rabbânî'**nin mektuplarını Farsça'dan Arapça'ya çevirmiş olan Özbek kökenli **Muhammed Murâd-ı Kazânî** olması ihtimali büyüktür.

Böylece, râbıtanın geçmişi açısından değerlendirilecek olursa bu kitapçığın da diğerleri gibi eski olmadığı anlaşılmaktadır.

***

7. ar-Risâle'tul-Madaniyya الرسالةُ المدنية:

Arapça, 91 sayfadan ibaret el yazısından kopya bir kitapçıktır. **Ez-Zumrud'ul-Anqa الزمردُ العنقاء** adı altında derlenmiş kitapçıklardan oluşan bir mecmuanın birinci risâlesidir. Yazarı **Nematullah b. Omar'**dir.

Kitapçığın girişinde verilen bilgiler, **Hâlid Bağdâdî'**nin henüz ünlenmeden bu kitapçığın kaleme alındığını göstermektedir.

Medîne-i Münevere'nin ileri gelenlerinden **"Jamal'ul-Layl"** lakaplı bir arkadaşının isteğiyle bu kitabı yazdığını ifade eden yazar'ın verdiği bilgiler şöyledir:

"Nakşbendî şeyhi olmakla ünlenmiş birinin etrafında fır dolanan, sözlerine uyup isteklerine alet olan insanları görünce *(bu konuya ilişkin)* ***bazı karmaşık meseleleri çözüme kavuşturmak ve zamane şeyhlerin yaptığı uygunsuz ve yeni şeyleri defetmek amacıyla ortaya çıkma cesaretini gösterdim (...) Ve bu kitabı, hayır ve ihsanı yayan, ülkenin derinliklerine kadar ulaşmış kafirlerin boynunu kopararak ortamı güvenliğe kavuşturan, kefere ve fecerenin yarattığı dehşeti gideren ve İslâm'ın zayıf düşüp çöktüğü bir sırada dini güçlendirmeye çalışan Ahmed Hânoğlu, Mustafa Hânoğlu Sultan Selim Hân'a armağan ettim."***

Bu kitapçık **Dimaşk'**da[153] hicrî 1295/mîlâdî 1798 yılında yazılmıştır. **Hâlid Bağdâdî**, 1811 yılında tarîkatını yaymaya başladığına göre yazarın kötülediği Nakşî şeyhinin, **Bağdâdî**, ya da halîfelerinden biri olması ihtimali yoktur. Fakat önemli bir gerçeği ortaya çıkarmaktadır. O da şeyhler arası ün ve çıkar yarışından kaynaklanan düşmanlığın, Nakşî şeyleri arasından eksik olmadığıdır. **Küfrevîler**'le **Arvâsî'**ler; Cizreli **Şeyh Kadri** ile **Şeyh Seydâ** ve **Ömer Öngüt'**le **Süleymancılar** arasındaki düşmanlıklar gibi...

Kitabın 43'üncü sayfasında çok kısa, ancak doğrudan; 77'nci sayfasında ise üstü örtülü bir anlatımla râbıtadan söz edilmektedir.

***

8. Terceme-i Risâle-i Hâlidiyye

Bu kitap, Osmanlıcadır. İncelemeye alınan nüsha 56 sayfadan ibarettir.

Mütercimi, **El-Hâc Şerif Ahmed b. Ali'**dir.

Hâlid Bağdâdî'ye mal edilen bu risâlenin aslı, *(kitabın sonundaki nota göre)* **Şeyh Âşık Efendi'**nin tâlimatı üzerine **H. 1257'**de **Mısır'**da Türkçe'ye çevrilmiştir.

İstanbul Kütüphânelerinde, hatta **Hâlid Bağdâdî'**nin can fedâ hayranları olan

153. ***Dimaşk*** دمشق, bugünkü **Suriye'**nin başkentinin adıdır. Türkiye'de, hatta Suriye'de halk, bu kenti **Şam** diye isimlendirir. Türkiye'de okul kitaplarına ve ansiklopedilere bile bu şekilde geçmiştir! Oysa Şam (Şâm), literatürde **Suriye, Lübnan, Ürdün, Filistin** ve *(günümüzde İsrail diye iğreti bir isim almış olan topraklar dahil)* tüm bölgenin adıdır.
Dimaşk adı, bu kentin Roma döneminden kalma **Damascus** şeklindeki eski isminin Arapçalaştırılmış biçimidir. Latin harfleriyle Araplar tarafından kısaca "**Damas**" olarak da yazılır. Bileşik isimler arasında "**Demashq**" şeklinde yazılması uygun görülmüştür.

Nakşbendî şeyhlerinin elinde bile bu kitabın orijinal nüshası bulunmamaktadır. Ancak **Hâlid Bağdâdî** hakkında kapsamlı birer araştırma ürünü olan iki kaynak vardır ki, ikisinde de onun, ayrıca ***"Risâle'tun fi Âdâb'iz-Zikri Fi't-Tarîqa'tin-Naqshabandiyya"*** adı altında bir eseri bulunduğuna işaret edilmektedir. Büyük ihtimalle tercümeye konu olan metin bu risâleye aittir.

Söz konusu iki kaynağa gelince bunlardan biri, Iraklı araştırmacı **Abbas el-Azzâwî'**ye ait ***"Mavlânâ Hâlid an-Naqshabandî"*** başlığı altında, *(önce Bağdad Kürt Enstitüsü dergisinde yayınlanan ve daha sonra)* kitap haline getirilen notlarıdır. İkincisi ise, **Muhammed Muti' el-Hâfız** ile **Nizar Abaza** tarafından hazırlanan ***"Ulemâ'u Demashq wa A'yânuha Fi'l-Qarn'it-Thâlith Ashar el-Hijrî"*** adlı kitaptır.

Mısır'da yapılan bu tercüme, H.1262'de **Bulak'**da basılmış ve **"Dâr'ul-Kutub'il-Mısriyya**da 572 sayı altında muhafazaya alınmıştır.

Kitabın bir nüshası İstanbul-Süleymaniye Kütüphânesi Düğümlü Baba Bölümü'nde 278 numarada kayıtlıdır.

Ayrıca **İstanbul-Çarşamba'**daki tarîkatçılar tarafından da bu risâlenin bir örneği, **İsmet Garibullah'**a ait manzum **Risâle-i Qudsiyye** ile aynı kapak içinde birleştirilerek basılmıştır. Üzerinde hiç bir tarih, adres ve yayınevi adı yoktur.

Süleymaniye Kütüphânesi'ndeki nüshanın 7. sayfasında, diğer nüshanın ise 10. ve 11. sayfalarında râbıtaya yer verilmiş tarîkat âdâbının ikincisi olarak işlenmiştir.

***

9. al-Hadîqa'tun-Nadiyya, Fi't-Tarîqat'in-Naqshabandiyya الحديقةُ الندية في الطريقة النقشبندية:

Bu kitap 122 sayfadan ibaret, Arapça bir risâledir. Elimizdeki nüsha, İstanbul'da bir yayınevi tarafından 1984 yılında kopya ile basılmıştır.

Işıkçı Nakşbendîlere ait bir ansiklopedinin "**İstifâde Edilen Eserler**" başlığı altındaki kaynakça bölümünde bu kitap, **Muhammed el-Hâni'**nin eseri olarak gösterilmiştir. Bu doğru değildir. Bilakis yazarı, **Hâlid Bağdâdî'**nin halîfelerinden **Muhammed b. Süleyman el-Bağdâdî'**dir.[154] Ölüm tarihi H. 1234 olarak gösterilmektedir ki bu, mîlâdî 1818'e rastlar. *(Iraklı araştırmacı **Abbas el-Azzâwî** "Hediyyet'ul Arifîn adlı kitapta geçen bu tarihin doğru olamayacağını, çünkü Kütüphânesinde, yazarın, 1829'da kendi eliyle yazdığı kitaplar bulunduğunu" kaydetmektedir.)* [155]

154. Bkz. عباس العزّاويّ، مولانا خالد النقشبنديّ، مجلة المجمع العلمي الكرديّ، عدد 1. ص/723، بغداد1973-م.; عبد المجيد بن محمّد الخانيّ، الحدائق الورديّة في حقائق أجلاء النقشبنديّة ص/259.

155. Bkz. عباس العزّاويّ، مولانا خالد النقشبنديّ، مجلة المجمع العلمي الكرديّ، عدد 1. ص/723، 724، بغداد1973-م.

Araştırmacı el-Azzâwî'nin de epeyce önem verdiği bu kitap:

a) Giriş,

b) Şeyhlerin menkıbeleri

c) Mürîdler için gerekli hususlar, olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Sekseninci sayfada râbıtaya yer verilmiş, râbıta tarif edilmiştir.

***

10. Risâle'tun Fi Âdâb'it-Tarîqa'tin-Naqshabandiyya

Bu da 85 sayfadan ibaret Arapça yazılmış bir kitapçıktır. **Ez-Zumrud'ul-Anqa** الزمردُ الأنقاء adlı mecmuanın ikinci risâlesidir. Bu mecmuanın bir nüshası, Türkiye Diyânet Vakfı İstanbul-Bağlarbaşı, İslâm Araştırmaları Merkezi'nde: 297.7 NM. Z 46644 sayı altında kayıtlıdır.

Kitapçığın yazarı, Lübnanlı **Şeyh Ahmed b. Khalîl el-Biqâî**'dir. **Muhammed Rüstem Raşid**'in kalemiyle H.1249 yılında yazılmış, sonra Ispartalı **Mehmed Koca** adında biri tarafından kopya edilmiştir. Yazı okunaklıdır.

Yazar **Ahmed el-Biqâî, Hâlid Bağdâdî**'nin halîfelerindendir. **Buğye'tul-Wâjid** بغية الواجد adlı mecmuada bulunan **Bağdâdî**'nin vasiyetnamesinde, **el-Biqâî**'nin adının geçtiği şöyle bir ifade yer almaktadır:

"Söz konusu malımın üçte birinden, Şeyh Ahmed el-Biqâî'ye ve Şeyh İsmail ez-Zelzelewi'ye olan borcumun karşılığı olarak ödenecektir." [156]

Bu sözlerden **Bağdâdî**'nin, bu halîfesine borçlandığı anlaşılmaktadır.

El-Biqâî'nin yazmış olduğu ***"Risâle'tun Fi Âdâb'it-Tarîqa'tin-Naqshabandiyya"*** adlı kitap, bir ayrıntı olarak râbıtaya en çok yer veren bir özelliğe sahiptir. Kitabın hemen tümü, mürîdi şeyhe kayıtsız şartsız bağlamaya ve onu bu doğrultuda şartlandırmaya yönelik anlatımlardan oluşmaktadır. İçindeki ilginç açıklamalardan biri de *(çeviri olarak)* şöyledir:

"Tarîkat büyüklerinin yüksek hizmetleri, mürîdi imkan derekesinden vücûbun zirvesine kadar yüceltir. *(Vacip olanı, Caiz olan şeye tercih ettikleri için onları yüceltir.)* ***Onlar, durumları ve mevcutları, şeriatın ahkamına tabi kılarlar*** *(Olayları şeriat ölçülerine göre değerlendirirler.)* ***Zevkleri ve bilgileri dinî ilimlere hizmet ettirirler. Şeriatın nefîs mücevherâtını, ne çocuklar gibi vecdin*** *(mistik coşkunun)* ***cevizine*** *(oyuncağına)****, ne de manevi hâl (denen duygusal tezahürlere) değişirler.***

156. Bkz. محمّد مطيع الحافظ–نزار أباظة، علماء دمشق وأعيانها في القرن الثالث عشر الهجري ص1/333. دار الفكر المعاصر، بيروت–لبنان.

Ne sofuların saçma sapan sözlerine aldanırlar, ne de nassı (Kur'ân ve sünnetle sabit olanı) bırakıp *(Muhiddin-i Arabî'nin)* ***Fusûs'ul-Hikem ve Fütûhât-ı Mekkiye*** *(gibi kitaplarına)* ***heveslenme derekesine düşerler."***

"Onlar daima sünneti seniyyeye yapışmışlardır (...) Ancak eğer fazladan manevi hâller ve coşkularla da şereflenirseler, bunu en büyük bir nimet kabul ederler. Yoksa bunu, *(yani coşku ve kerâmetleri değil, sırf şeriat ahkamına göre yaşamayı)* ***yeterli bir mutluluk sayarlar. Çünkü bu mutluluk var olursa onunla birlikte ancak her şey var olabilir. Nitekim Hind Brahmanistlerinin, Yogilerin***[157] ***ve Yunan filozoflarının da görünürde birçok Tecellîleri*** *(akıl almaz, olağandışı ve esrarengiz)* ***gösterileri, İdealist keşifleri ve tevhidî ilimleri vardı. Ancak yıkıcılıktan ve rezaletten öte bir nasipleri yoktu."***

Bütün Nakşî topluluklarının, yukarıdaki görüşlere aynen katılacaklarına, *(Yani **Muhiddin-i Arabî** ve onun görüşünde olan vahdet-i vucutçulara karşı aynı kanâate sahip bulunacaklarına)* ihtimal vermek güçtür. Şu var ki zaten Nakşîliğin, çeşitli düşünce ve inanışların sentezinden oluştuğuna bakılacak olursa, bu tarîkata bağlı olanların, birinden diğerine değişen inanış ve düşünce tutarsızlıkları içinde bulunacakları her zaman beklenebilir.

Ayrıca, yukarıdaki alıntıda ilginç bir nokta daha göze çarpmaktadır. Dikkat edilirse yazar, kerâmet olarak sergilenen olağan dışı hadiselerin pek önemli olmadığını vurgulamak isterken ***"Nitekim Hind Brahmanistlerinin, Yogilerin ve Yunan filozoflarının da görünürde birçok akıl almaz, olağandışı ve esrarengiz gösterileri (…) vardı"*** diyor. Aslında yazarın bu cümlede Brahmanizm'den ve yogilerden söz etmesi iki noktadan dolayı önemsenmelidir:

Bunlardan biri şudur: Bugünün, *-bilgi ve kültürden yoksun-* Nakşî şeyhlerinin, Brahmanizm ve yoga hakkında hemen hiçbir bilgiye sahip bulunmamalarına karşın, bu şahıs söz konusu kavramlar hakkında malûmatlıdır. Dolayısıyla günümüz insanının daha çok aydınlanmış olması akla gelirken bunun Nakşilikte tersini görüyoruz.

İkinci nokta ise, Brahmanizm'e ve yogaya fazlasıyla bulaşmış olan Bağdâdî'nin bu halîfesi, hem şeyhine *-bu yüzden-* yöneltilmiş suçlamaların, hem de Nakşîliğin Hind dinlerinden etkilendiği yolunda öteden beri ortaya atılan düşüncelerin *-herhangi bir tartışmaya konu olmasına yol vermeden-* burada dikkatleri kurnazca dağıtma becerisini göstermiştir!

***

157. Bu kelime, Kitabın Arapça metninde "**El-Cûkiyye** الجوكية" olarak geçmektedir. Bk Dipnot: 112

11. Sahîfe'tus-Safâ l'i-Ehl'il-Wafâ صحيفةُ الصفاء لآهلِ الوفاء:

Dokuz sayfalık Arapça bir kitapçıktır.

Süleyman Zühdî adında **Hâlid Bağdâdî'**nin mürîdlerinden biri tarafından kaleme alınmış ve yine ona ait, nazım-nesir 18 parça risâlecikle birlikte ***"Mecmua'tu Resâil, alâ Usul'il-Hâlidiyye* مجموعة رسائل على أصول الخالدية*"*** adı altında toplanmış ve "**ez-Zumrud'ul-Anqa** الزمردُ العنقاء" adlı mecmua içine üçüncü kitap olarak yerleştirilmiştir.

Yazar bu risâlede, *"kalbin ıslahı için"* bir nebze öğütlerde bulunmak istediğini ileri sürmekte ve genellikle râbıta üzerinde durmaktadır. Sırf râbıta konusunda yazdığı "**Tabsira'tul-Fâsıliyn** تبصرة الفاصلين" adlı kitabındaki belirsiz ve tutarsız üslûbunu burada da sergilemiştir.

***

12. Nahja'tus-Sâlikin wa Bahja'tul-Muslikîn نهجة السالكين وبهجةُ الْمُسْلِكين:

Bu da yukarıda adı geçen kitapçığın yazarı tarafından H.1288'de Taif'de kaleme alınmıştır. Aynı mecmua içine yerleştirilmiş 22 sayfalık Arapça bir risâledir. Nakşbendî Tarîkatı'nın temel ilkeleri olan sekiz maddeyi açıkladıktan sonra râbıtadan da bir nebze söz etmektedir.

***

13. al-Bahja'tus-Saniyya Fi Âdâb't -Tarîqa'til-Aliyye'til-Hâlidiyye'tin- Naqshabandiyya البهجة السنية في آدابِ الطريقة العلية الخالدية النقشبندية:

Arapça yazılmış olan bu risâle, **Muhammed b. Abdillâh al-Khânî'**ye aittir. Bu zat, **Hâlid Bağdâdî'**nin en ünlü halîfelerinden biridir ve Nakşî-Hâlidîler'in edîbi olarak tanınan **Abdulmecîd b. Muhammed b. Muhammed al-Khânî'**nin de büyük babasıdır

Kitabın *(İncelemeye alınan nüshasının)* sonundaki nota göre **Mehmed Talat Paşa** tarafından *-büyük ihtimalle-* **Suriye'**de H.1303 tarihinde bastırılmıştır.

Yazar, kitabının girişinde Şafii olduğunu açıklamasına rağmen, bu risâleyi **İstanbul'**da yeniden kopya ederek basan Işıkçı Nakşbendîler, kapağın üzerine onun Hanefî olduğunu kaydetmişlerdir!

Bu nüshanın 42., 43. ve 44. sayfalarında râbıta konusu genişçe ele alınmıştır.

Aynı risâlenin ayrıca H. 1319 Mısır baskılı nüshaları da vardır.

***

14. ar-Risâla'tul-Qudsiyya الرسالة القُدسِية:

Bu kitap, nakaratlarla birlikte 1328 beyitten ibaret, Osmanlıca manzum bir risâledir. Hicrî 1331 tarihini taşımaktadır.

Nâzımı, **Hâlid Bağdâdî'**nin mürîdlerinden, **Abdullah-ı Mekkî'**nin bir dervişi olan **İsmet Garibullah** adında, **İstanbul'**da yaşamış bir hocadır.

Fatih-Çarşamba'daki gelenekçi Karadenizli Nakşbendîler, **Ahıskalı Ali Haydar** ve onun şeyhi **Bandırmalı Ali Bezzâz** kanalıyla bu şahsa bağlıdırlar.

30 başlık altında düzenlenmiş ve **Risâle-i Hâlidiyye Tercümesiyle** birlikte aynı kapak içinde birleştirilmiş olan söz konusu risâlenin 89. sayfasında râbıta konusu ele alınmıştır.

Şair'in mürîdleri, her ne kadar büyük bir ilgi ile bu risâlenin, yazı ve şekil yönünden estetiğine önem vermiş ve şeyhlerinin fizik yapısını yücelterek canlandırmaya çalışmış iseler de onun, ne doğum ve ölüm tarihini belirtmiş, ne de kökeni, öğrenim ve kişiliği hakkında bir bilgi kaydetmişlerdir.

***

15. al-Majd'ut-Tâlid المجد التالِد:

Yazarı, **Hâlid Bağdâdî'**nin halîfelerinden **İbrahim el-Fasîh'**tir.[158] onun, *(yukarıda geçtiği gibi)* **râbıta** konusunda ayrıca yazdığı **"Tuhfe'tul-Uşşaq Fi İsbât'ir-Râbıta"** adlı bir kitabı daha vardır.

al-Majd'ut-Tâlid adlı kitapçığın metni Arapça'dır, **İstanbul-Süleymaniye Kütüphânesi İ. Hakkı İzmirli** Bölümünde 1161/4 sayı altında kayıtlıdır.

Giriş kısmında, okuyucunun bu kitaba karşı güvenini sarsacak anlatımlara yer verilmiş, **İbn. Hajer** ve **Alliy'yül-Qârî'**nin Nakşbendî Tarîkatı'nı övdüklerinden söz edilmekle, tarîkatın meşruluğunu delillendirmek gibi gayretler sarf edilmiştir.[159]

Kitapta râbıta hakkında şu kayıtlar vardır:

"Tarîkat âdâbının ikincisi, râbıtadır. Râbıta ise, Şuhûd makamına (yani Allah'ın seyredilebileceği makama) ulaşabilmiş olan şeyhe gönlü bağlamaktır. Çünkü şeyh, oluk gibidir. Feyiz, (İlâhî nurlar), ona bağlanmış olan mürîdin kalbine, ancak onun kalbinden akar."

***

158. Şu kaynaklar da yazardan söz etmektedir: محمّد مطيع الحافظ–نزار أباظة، علماء دمشق وأعيانها في القرن الثالث عشر الهجري ص/ دار الفكر المعاصر بيروت عباس العزّاويّ، مولانا خالد النقشبنديّ، مجلة المجمع العلمي الكرديّ، عدد 1. بغداد1973-م.؛

159. 15/ إبراهيم الفصيح 1236هـ./1820م.1300-هـ./1882م. المجد التالد ص/15

16. as-Saâde'tul-Abadiyya Fi ma Jâe Bih'in-Naqshabandiyya السعادة الأبدية فيما جاءَ به النقشبندية:

Abdulmecîd b. Muhammed al-Khânî tarafından kaleme alınmış 48 sayfalık bir risâledir.[160]

Başlangıçta silsileyi açıklamakta, sonra da *-sözde-* Allah'a ulaşmak için dört yol bulunduğunu ileri sürmektedir:

a) Sadık mürîdin sohbeti,

b) Râbıta,

c) Şeyh tarafından öğretilen zikrin mürîd tarafından dikkate alınması,

d) Murâkabe.

Kitabın *(İncelemeye alınan nüshasının)* 22. inci sayfasında klasik ifadelerle râbıtadan söz edilmektedir.

***

17. al-Hadâiq'ul-Wardiyya Fi Haqâiq'ı Ejillâ'in-Naqshabandiyya الحديقة الوردية في حقائق الأجلاء النقشبندية:

299+8 sayfadan oluşan bu kitap, Arapça yazılmıştır ve matbudur. Matbaa-i Amire'de *(Büyük ihtimalle İstanbul'da H. 1308 yılında)* büyük boy olarak basılmıştır. Nakşî rûhânîlerinin her birinden kısa kısa söz etmektedir. **Halid Bağdâdi'**ye ve onun haleflerine bu kitapta daha geniş yer verilmiştir. İfade, sık sık seci'lerle ve deyimlerle klasik ve havalı bir üslup içinde sürdürülmüştür.

Kitabın yazarı, *(**David Dean Commins**'e göre, **Hâlid Bağdâdî**'nin yeğeni **Es'ad Sâhib**'le geçinmeyen)* **Abdulmecîd b. Muhammed b. Muhammed al-Khânî'**dir.[161]

Bu şahıs, Nakşî Tarîkatının bütün kurallarını: **Zikr-i Khafiy** *(gizli zikir)*, **râbıta** ve **kapıyı kitlemek** diye üç ana başlık altında toplamış ve râbıta ile ilgili bölümde bu ritüelin çok kısa bir tanımını yaptıktan sonra **Halid Bağdâdi'**ye mal edilen râbıta konulu mektubun giriş bölümü hariç, geriye kalanının tamamını naklederek râbıtayı bu şekilde açıklamaya çalışmıştır.[162]

***

160. Kitabımızın birinci baskısında bu risâle'nin, (Hâlid Bağdâdî'nin halîfelerinden ***Muhammed b. Abdillâh al-Khânî'***ye ait olduğuna ilişkin) bir açıklama yer almaktadır. Iraklı araştırmacı **Abbas el-Azzawî'**ye ait Kürt Enstitüsü Dergisi Sayı: 1/S. 726 -Bağdad-1973 referanslı, Mawlânâ Hâlid an-Naqshabandî adlı çalışmasına dayanarak daha önce aktardığımız bu isnâd yanlıştır. Kitabın gerçek yazarı, (yukarıda adı geçen **Muhammed b. Abdillâh al-Khânî'**nin torunu) **Abdulmecîd b. Muhammed b. Muhammed al-Khânî'**dir. Son olarak tesbit edilen bu doğru bilginin kaynağı ise, O'nun, İhlâs Vakfı tarafından İstanbul'da 1992 yılında yayınlanan eserinin matbu nüshasıdır; 48 sayfadır. Bu nüsha, **Hâlid Bağdâdî'**nin halîfelerinden **Muhammed b. Süleyman el-Bağdâdî'**ye ait **el-Hadîqa'tun-Nediyye** ve başka birkaç risâle ile birlikte küçük boyutta basılmıştır.

161. Bkz. David Dean Commins, İslâmic Reform Politics and Social Change in Late Ottoman Syria

162. Bkz. 295-297/عبد المجيد بن محمد الخاني، الحدائق الوردية في حقائق أجلاء النقشبندية، ص

18. Jâmi'ul-Usûl جامعُ الأُصول:

Ahmed Zıyâuddîn Gümüşhânevî'ye ait olan bu kitabın, aslında adı biraz uzuncadır. Burada ilk iki kelimesiyle yetinilmiştir.

Metni Arapça'dır. İncelemeye alınan nüsha orta boyutlardadır ve 279 + 4 sayfadan ibarettir. Nerede ve ne zaman basıldığı meçhuldür. Fakat sonundaki takrizlerden birinin altında 1276 tarihi vardır. Bunun hicrî olduğu kesindir. Çünkü **Gümüşhânevî**, mîlâdî 1813-1893 yılları arasında yaşamıştır. Buna göre h. 1276 tarihi, m. 1859'a rastlamaktadır ki seksen yıl yaşayan **Gümüşhânevî'**nin, bu eserini 46-47 yaşlarındayken yazdığı anlaşılmaktadır.

Denebilir ki bu kitapta, tasavvuf tarihi boyunca işlenmiş hemen bütün konular, özetlenerek komprime bir hale getirilmiştir. Bu da yazarın geniş ufkunu göstermektedir. Kitabın başlangıcında da çok zengin bir fihrist vardır. Tasavvufun hemen bütün terimlerini, tarîkatların bütün kurallarını bu fihristte bulmak mümkündür. Buna rağmen ne ilginçtir ki bu geniş indeksin içinde râbıtaya hiç yer verilmemiştir. Yazar, sadece sembolik olarak kitabın içinde bir iki yerde râbıtaya dokunmuştur.

Bunlardan, ***"Âdâba gelince"*** diye başladığı bir bölümde mürîdin zikir dışında, tarîkata ilişkin günlük ibâdetleri nasıl yapacağını sırayla anlatırken şu ifadeyi kullanmaktadır: ***"Ondan sonra keza râbıta yapar ve bunu yapmak çok önemlidir."*** [163]

Kitabın başka bir yerinde de râbıtanın uygulanışına kısaca yer vermekte, ancak burada râbıta sözcüğünü kullanmamaktadır. Yazar bu kelimeyi, bir şeyhe bağlanmak isteyen mürîdin neler yapacağına ayırdığı bölümde kullanmıştır. Fakat genelde, Nakşbendîlerin çok önem verdiği râbıtaya **Gümüşhânevî**, bu kitabında pek ağırlık vermemiştir.

***

19. Meşgûliyet Risâlesi

Bu kitap, İstanbul Üniversitesi Kütüphânesi'nde, 85253 sayı altında kayıtlıdır. Yazarı **Ahmed Said Müceddidî'**dir.

Te'lif ve basım tarihleri meçhuldür. Ancak yazarının, **"Muceddidî"** Unvanını taşıyor olması, bu risâlenin, *-en azından-* **Rabbânî'**den sonra kaleme alındığını göstermektedir. Hatta, **Hâlid Bağdâdî'**yi **Rabbânî'**ye bağlamak amacıyla ona, aynı zamanda ***"Halid'ul-Bağdâdîy'yul Muceddidî"*** de denildiği için, Yazar **Ahmed Said'**in, **Bağdâdî'**nin mürîdlerinden olması ihtimali de vardır.

163. Bkz. أحمد ضياء الدين الكموشخانوي، جامع الأصول ص/66

Mühim olan, bu kitapçığın yakın tarihte yazılmış olduğu gerçeğidir.

Kitabın mütercimi ise Manisalı, **Şeyh Ali Nâilî'**dir. Arapça olan bu nüshanın, esas metninin Farsça olması ihtimali büyüktür.

Kitapta râbıta ile ilgili açıklama ise şöyledir:

"Tarîkat âdâbının ikincisi, murâkabedir. Bu ise, kalbi meşgûliyetlerden koruyarak, zikirsiz ve mürşide râbıta yapmaksızın sadece ilâhî kabzı(?!) beklemektir. Salik kişinin, daima ve her zaman ilâhî zat'a karşı kendini kırmış olarak ve ihtiyaç göstererek yönelik olması gerekir. Ta ki Allah'a yönelmek suretiyle başkalarına ait düşünceler artık sâlik kişiye hücum etmeyecek şekilde kalp meleke kazanıncaya kadar."

"Bu mânâya huzur denir ki zikirden amaç işte budur."

"Âdâbın üçüncüsü ise, kâmil ve ilmiyle amel eden şeyhin sohbetinden istifade etmektir ki ona yönelmek sayesinde, kalp gaflet kirlerinden arınır ve o kalpte şuhûd âleminin göklerinden dolunayların ve hilâllerin nurları parlar; Mürîd onun huzurunda edebe riâyet ederek ve rızasını isteyerek nurlanır. Gıyâbında ise onun, Allah'a açılan kapı diye inanarak şeklini zihninde canlandırmak suretiyle feyizlenir. İşte bu yol, *(tarîkat ulularının)* ***dediği gibi Allah'a ulaştırmak için en yakın ve en kolay yoldur."***

"Bu yolu, "râbıta zikri" diye adlandırmışlardır."

***

20. al-Qawl'ul-Jamîl Fi Bayân'i Sawâ'is-Sabîl القولُ الجميل في بيانِ سواءِ السبيل:

Bu kitap, Hint âlimlerinin ünlülerinden olan ve **Şah Weliyyullah-ı Dehlewî** olarak bilinen Muhaddis **Ahmed b. Abdirrahîm'**in eserlerindendir. Ancak hemen vurgulamak gerekir ki bu eser râbıta aleyhinde önemli ifadeler içermektedir.

Râbıta konusu ile ilgili olarak bu kitabın adı iki önemli kaynakta geçmektedir. Bunlardan biri, **Sıddıyq b. Hasan Khân'**a ait **at-Tâj'ul-Mukallal'**dir; Diğeri ise **Es'ad Sâhib'**in, **at-Tâj'ul-Mukallal'**e reddiye olarak yazdığı **Nûr'ul-Hidâyet'i Wa'l-İrfân'**dır. *(Aşağıda, bu her iki kaynaktan da söz edilecektir.)*

Ancak son derece ilginçtir ki, bu kitabın adı, aynı zamanda Işıkçı Nakşbendîlerce yayınlanan İslâm Âlimleri Ansiklopedisi'nde, yazarın biyografisi içinde geçmektedir.

Yazar, **al-Qawl'ul-Jamîl Fi Bayân'i Sawâ'is-Sabîl** adlı bu eserinde râbıtaya şiddetle karşı çıkmaktadır. Halbuki inanışlarına ters düşen **İbn. Teymiyye** gibi şahsiyetleri bile

İslâm âlimlerinden saymayan ve bu ansiklopediye adını işlemeyen Nakşbendîler'in, **Şah Weliyyullah-ı Dehlewî'**den övgü ile söz etmeleri, onların bu kitabı ya görmediklerini, ya da okumaya kalkışmış olsalar bile içeriğini anlayamadıklarını göstermektedir. Nitekim aynı yazarın öbür eserlerini sayıp sıralarken, doğrusu "**Ikd'ul-Cîd**" olan ve "**Boyun Gerdanlığı**" anlamına gelen diğer bir kitabının adını "**Ikd'ul-Ceyyid**" şeklinde yanlış yazmışlardır. Kur'ân-ı Kerîm'in "**Tebbet**" Sûresi'nde geçtiği üzere "**Boyun**" anlamına gelen "**Cîd**" Sözcüğünü *-çok büyük ihtimalle-* "**güzel** ya da **hoş**" demek olan "**Ceyyid**" kelimesiyle karıştırmışlardır!

Tabiatıyla bu da Nakşbendîler'in, ilim dünyasına ne kadar yabancı olduklarını kanıtlamaktadır.

İlginç olan bir nokta da şudur:

Hâlid Bağdâdî'nin, doğumundan 15 yıl önce ölen **Şah Weliyyullah'**ın, râbıtayı bid'at ve çirkinlik olarak nitelemesi, bu meselenin o tarihlerde Hind Nakşîleri arasında yeni yeni ortaya çıktığını ve râbıta ile ilgili tartışmaların da ancak o sıralarda başladığını kanıtlamaktadır. Bu tarihlerden yaklaşık altmış, yetmiş yıl sonra Hind diyarına sırlarla dolu bir seyahat yapan **Bağdâdî**, başta **Şah Weliyyullah'**ın torunları olmak üzere Hindistan'daki İslâm âlimlerinin râbıtaya karşı nasıl alarma geçmiş olduklarını çok iyi bilmesine rağmen, bu meditasyon şeklini, **Halidîlik** olarak revize ettiği tarîkatında önemli bir kural haline getirmekten çekinmemiştir!

***

21. at-Tâj'ul-Mukallal التاجُ المكلّل:

Bu eser, yine Hindistan'ın ünlü ilim erbabından **Sıddıyq b. Hasan Khân'**a aittir. Kitap, İslâm ilim tarihine damgasını vurmuş 543 âlimin kısa biyografisini içermektedir. Müellif, kendi hayat öyküsünü de kitabının sonuna eklemiştir.

Irak'ın allâmesi olarak ün kazanmış olan **Mahmûd al-Âlûsî'**nin oğlu **Khayruddîn Nu'mân al-Âlûsî'**ye ayırdığı bir bölümde yazar, bu zattan aldığı bir mektubun metnini nakletmektedir. Mektupta **Âlûsî**, Nakşbendî râbıtası hakkında yazarın kanâatini öğrenmek istemekte, daha doğrusu, İslâm'da râbıtanın hükmünü sormaktadır. **Sıddıyq Khân** ise, özetle: ***"Râbıtanın çirkin bir bid'at olduğunu"*** [164] vurguladıktan sonra referans olarak iki kaynak göstermektedir ki bunlardan biri yukarıda sözü edilen **al-Qawl'ul-Jamîl Fi Bayân'i Sawâ'is-Sabîl'**dir; öbürü ise **Muhammad İsmail ad-Dahlawî'**ye ait olan **as-Sırât'ul-Mustaqıym** adlı kitaptır.

***

164. Bkz. صديق بن حسن بن لطف الله الحسيني البخاري القنوجي، التاج المكلّل من جواهر مآثر الطراز الآخر والأول، مطبعة دار السلام ص/522-518، الرياض1995-م.

22. Nûr'ul-Hidâyat'i Wa'l-Irfân نورُ الهداية والعرفان:

Bu kitabın adı biraz uzuncadır ve tamamı: ***"Nûr'ul-Hidâyat'i Wa'l-Irfân Fi Sırr'ır-Râbita'ti wa't-Tawajjuh'i wa Khatm'il Khuwajegân*** **نور الهداية والعرفان في سرّ الرابطة والتوجُّهِ وختم الخواجگان**"dır. Kitabın yazarı, **Hâlid Bağdâdî'**nin yeğeni **Es'ad Sâhib'**dir.

Şam'da doğan ve 1855-1928 yılları arasında aynı kentte yaşayan yazar, yukarıda sözü edilen kitabını, Hint ulemasından **Hasan Sıddıyq Khân'**ın, "**at-Tâj'ul Mukallal التاجُ الْمُكَلّل**" adlı eserinde râbıtayı "**çirkin bid'at**" diye nitelemesi üzerine reddiye olarak kaleme almıştır. Kitabın ilk sayfalarında bu eserden, *-râbıtayı eleştiren-* alıntılar yer almaktadır. Yazar, **Nou'man al-Âlûsî** ile **Hasan Sıddıyq Khân** arasındaki diyalogu kastederek *"Bana öyle geliyor ki gerek soran, gerekse cevap veren, konuyu anlayamamıştır. "* [165] diye söze başlamaktadır.

Es'ad Sâhib, bu reddiyede epeyce duygusal ifadeler kullanmakta, râbıtanın meşruluğu konusunda, arada bir göklere çıkardığı amcası **Hâlid Bağdâdî'**nin ve halîfelerinin sözlerini delil göstermektedir. 92 sayfadan ibaret olan kitabının sonundaki şu sözleri dikkat çekicidir:

"Bu bapta, şu kadar ibare ile artık yetinmiş olalım. Çünkü insaflı ve başarılı insana bir işaret bile yeter; ama aptal insana Tevrat'la İncil'i bile okusan ona yine de bir yararı olmaz!"

Es'ad Sahib'in, bu sözleri yazarken ne kadar sıkıntılı olduğu anlaşılmaktadır. Kuşku yok ki kavgada yenik düşmüş insanın kendini savunmaya çalışması pek de hüzünlü olur. İlginçtir, Türkiye Nakşbendîleri **Es'ad Sâhib'**in kitaplarına karşı hiç de rağbetli değillerdir. Özellikle onun bu kitabı 1998 yılına kadar Türkiye'de hiçbir Kütüphânede bulunmamakta idi.[166] Tabiatıyla bu nokta dikkat çekicidir. Öyle görünüyor ki Nakşbendî cemaatlerini yönlendiren gölge adamlar ve odaklar, bazı nedenlerle *-bu kişinin ölümünden şu kadar yıl sonra bile-* adının ön plana çıkmasını istememektedirler!

***

23. as-Sırât'ul-Mustaqıym الصراطُ المستقيم:

Bu kitabın yazarı, Hindistan'da 1831 yılında İngilizlere karşı girişilen Balakut Savaşı sırasında şehit düşen, bu nedenle Muhammed İsmail eş-Şehîd olarak ünlenen Hintli bir âlim'dir.

165. Bkz. محمد أسعد صاحب ذاده، نور الهداية والعرفان، المطبعة العلمية، ص/4، القاهرة1311-هـ.

166. Bu kitabın fotokopiden ibaret bir nüshası ilk kez, **İsrail-Hayfa Üniversitesi** Öğretim üyelerinden **Prof. Dr. Butrus Abu-Manneh** tarafından 03 Ağustos 1998 günü Türkiye Diyânet Vakfı Bağlarbaşı Kütüphânesine hediye edilmiştir.

Muhammed İsmail, Şah Weliyyullah-ı Dehlewî'nin torunu ve **Şeyh Abdulganî'**nin oğludur.

Hasan Sıddıyq Khân'ın, **at-Tâj'ul-Mukallal'**de naklettiği alıntılara göre bu zat, Farsça kaleme aldığı **as-Sırât'ul-Mustaqıym** adlı eserinde Nakşbendî râbıtasını kesin bir ifade ile şirk olarak nitelemektedir.

***

24. Tanwîr'ul-Qulûb Fi Muâmalati Allâm'il-Guyûb تنويرُ القلوب في معاملة علاَّمِ الغيوب:

Büyük bölümü, Şafii Mezhebi'ne ait özet bir fıkıh kitabıdır. Metni Arapça'dır. Kitabın sonunda tasavvufa ait bir kısım vardır. İncelemeye alınan nüsha, H.1384 yılında **Mısır'**da basılmıştır.

Yazarı, **Muhammad Amîn al-Kurdî el-Erbilî** adında bir **Irak**lıdır. **Süleymaniye'**ye Yakın **Tawila** halkından **Şeyh Osman Sirâcuddîn'**in oğlu **Şeyh Omar'**den mezun olduğunu ileri sürmektedir. Kitabın 517. sayfasında râbıtadan söz etmektedir.

***

25. Meqâsıd'ut-Tâlibiyn مقاصِدُ الطالبين:

Kitap 401 sayfadan ibarettir. Aslı Osmanlıca olup bir Nakşbendî tarafından sadeleştirilerek Latin harfleriyle **İstanbul'**da bir yayınevi tarafından yeniden bastırılmıştır. Yazarı, **Mehmed Raif'**tir. Kitabın 1888 yılında kaleme alındığı kaydedilmektedir. 134-138 sayfalarında râbıtaya yer verilmiş ve *-sözde-* Kitab, sünnet ve kıyasla kanıtlanmaya çalışılmıştır.

***

26. Risâle-i Es'adiyye

Tâhâ el-Harîrî'nin[167] halîfesi olan **Erbilli Es'ad** tarafından kaleme alınmış, kısmen Arapça, kısmen de Türkçe 30 sayfadan ibaret bir risâledir.

On birinci faslını râbıtaya ayıran yazar, bu konuda şunları kaydetmektedir:

"Tarîkat-ı Aliyye-i Nakşbendîyye'nin, Sıddıyk-ı Ekber Hazretlerinden şimdiye değin yetiştirmiş olduğu yüz binlerce evliyânın, vücûd-i mübârekleri tarîkat-ı mezkûre'nin hak ve hakikat olduğuna bir delil-i celî ve bürhân-ı vacib'üt-teselli iken, râbıta hakkında mesmû'um olan bazı şübühât'ı def' ve izâlesine medâr

167. Tâhâ el-Harîrî, Tâhâ-i Hakkârî'nin halîfesidir.

olmak üzere vârid-i hâtır olan bazı edille-i akliyye ve nakliyyeyi beyân ve ityân eyledim."

Dikkat edilirse Erbilli de diğerlerinden, ne zihniyeti, ne de üslûbu bakımından farklıdır. Çünkü bu fasla başlarken daha ilk sözlerinde ***"mesmû'um olan bazı şübü-hât'ı def..."***, diye bir ifade kullanmakta, yani *"kulağıma gelen bazı kuşkuları savmak için kaleme sarıldım"*, demek istemektedir.

Demek ki **Erbilli Es'ad** da, aynen kendinden önceki yolun yolcuları gibi, râbıtaya tepki gösteren tevhid ehlini karşısında bulmuş, ancak O da diğerleri gibi Tevbe Sûre-si'nin 119. âyet-i kerîmesini kanıt olarak ileri sürmekten başka bir şey yapamamıştır. Bu âyet-i kerîmenin râbıtaya delil gösterilmesi ise Nakşî rûhânilerinin İslâm'a ne mesafede olduklarını açıkça göstermektedir!

Muhammed Es'ad Eribilî, yakın tarihte İstanbul'da faaliyet gösteren Nakşbendî şeyhlerinden **Mahmud Sami Ramazanoğlu'**nun şeyhidir. Yazdığı bir eseri yüzünden **II. Abdülhamid** tarafından memleketine sürgün gönderildi. On yıl sürgünden sonra tekrar **İstanbul'**a döndü. 1914'de kurulan **Meclis-i Meşâyih'**e üye oldu. Sonra bu meclise başkan seçildi. Ancak 1915'de bu görevden ayrıldı.

Tekkeler kapatılınca **Erbil'**deki arazilerini satarak bu parayla İstanbul **Erenköy'**de bir köşk satın aldı ve buraya yerleşti. 1931'de düzenlenen **Menemen** komplosu üzerine tutuklanarak **Menemen'**e gönderildi. Bu sırada *(komplo programına göre)* hastalandığı gerekçesiyle **Manisa** Askerî Hastanesine yatırıldı ve söylentilere göre orada istihbarat servisi tarafından ortadan kaldırıldı.

***

27. Risâle-i Bahâiyye Tarîkat-ı Nakşbendiyye Prensipleri

Ali Kadri adlı bir şahıs tarafından yazılan bu kitabın 54-56. sayfalarında râbıtaya geniş yer verilmiştir. Kitaptaki ilginç sözlerden oluşan birkaç satır aynen şöyledir:

"Henüz intisâb eden bir sâlik ile Allah arasında perde vardır. Bu perde, sâlikin doğrudan yüce Allah'tan Feyiz almasına engel teşkil eder. Bu perdenin aradan kalkması için yüce Allah ile perdesiz birlikte olan ve O'nun dostluğuna ermiş bulunan kâmil bir mürşidin aracılığına ihtiyaç vardır." [168]

Bu ifadeler, Nakşbendîlik doktrininde, Allah ile kul arasında mutlaka bir aracının bulunması inancını çok açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Râbıta ise, bu tarîkata giren her insanı aracıya kayıtsız şartsız bağlamak için uygulanan müthiş bir şartlandırma

168. Ali Kadri, Risâle-i Bahâiyye s. 133, Pamuk yy. İstanbul-1994

sistemidir. Dolayısıyla her bakımdan İslâm'la çatışma halinde olan Nakşbendîlikteki râbıta uygulaması, İslâm'daki *(kulun doğrudan Allah'a bağlanması)* ana prensibini kökünden yıkmaya yönelik bir sistemdir!

***

28. Tasavvufî Ahlâk

Mehmed Zâhid Kotku tarafından bu başlık altında yazılmış ve **İstanbul'**da bir yayınevi tarafından basılmış olan bir seri kitabın adıdır. Metni Türkçe'dir ancak ağdalı bir dil kullanılmıştır. Bu serinin 2. cildinin, 271-275 sayfalarında râbıta konusu işlenmiştir.

***

29. Tasavvuf ve Tarîkatlarla İlgili Fetvâlar

Kitabın asıl adı, **FETÂVÂ-YI ÖMERİYYE'**dir. Yazarı, **Ömer Zıyâuddîn Dağıstânî'**dir.[169] Kitabın metni Osmanlıcadır. Buna rağmen kapak üzerinde **Yard. Doç Dr. İrfan Gündüz** ile **Yard. Doç Dr. Yakup Çiçek** için, *(sadeleştirenler)* tabiri yerine, *"çevirenler"* denilmiş, bu suretle kitap metninin, sanki Arapça olduğu izlenimi uyandırılmıştır. Tekrarlanan baskısında da böyle yapılmış olması, bunun bir yanılgı olmadığı ihtimalini güçlendirmektedir. İstanbul'da bir yayınevi tarafından, bir baskısı 1986 yılında yayınlanan bu kitabın, diğer baskısı üzerinde açık bir tarihe rastlanmamıştır. Yazarın oğlu tarafından **"Sunuş"** başlığı altında:

"Rahmetli babam Dağıstanlı Şeyh Ömer Ziyaeddin Efendi Hazretlerinin Fetâvâ-i Ömeriyye isimli te'lif eseri, İslâm Tasavvufunun çok önemli meselelerini ihtiva etmektedir." denildiği bu, soru-cevap şeklinde kaleme alınmış olan *-sözde tasavvuf ve tarîkatlarla ilgili-* kitapta, tarîkatla hiç ilgisi bulunmayan enteresan soru ve cevaplar da vardır. Örneğin, bunlardan biri şöyledir:

"SORU:

"Hz. Muâviye Radiyallah'u anh'e la'net etmek caiz midir?

"CEVAP:

"Caiz değildir. -Fetâvâ-yı Behce"

192 sayfadan ibaret olan bu kitabın, 148-170 sayfalarında râbıtaya geniş yer verilmiştir.

***

169. Ömer Ziya Dağıstânî'(H. 1266/M. 1849-H. 1339/M. 1921): Gümüşhânevî'nin haleflerindendir.

30. Şâh-ı Nakşbend

Bu kitapçık, **A. Faruk M.** takma adlı bir asker emeklisi tarafından yazılmış ve **İstanbul'**da bir yayınevi tarafından 1970 yılında basılmıştır. 48.-55. sayfalarında râbıtadan, tarîkatın bir ayrıntısı olarak söz etmektedir.

***

31. Tasavvufî Âdâb

Kitap 288 sayfadan ibarettir. 1982 yılında bir Nakşbendî tarafından yazılmıştır. Son yıllarda yaşanan gelişmeler ve halkın bilinçlenmesi sonucu yıpranıp dağılmış, "**Doğulu**" bir şeyh ailesinin enkazını yeniden toparlama hasretiyle kaleme alındığı anlaşılmaktadır. Kitabın 216.-233. sayfalarında râbıtaya uzunca yer verilmiştir.

***

32. GÜMÜŞHÂNEVÎ AHMED ZiYÂÜDDÎN Hayatı-Eserleri-Tarîkat Anlayışı ve HÂLİDİYYE TARÎKATI[170]

Bir ilâhiyatçı tarafından kaleme alınmış ve **İstanbul'**da 1984 yılında yayınlanmıştır. 336 sayfadan ibaret olan bu kitabın metni Türkçe'dir. **Gümüşhânevî'**nin hayatını ve tarîkat anlayışını konu edinen bu kitabın 274-278. sayfalarında râbıtaya yer verilmiştir.

***

33. Ruh'ul-Furkân

Latin harfleriyle yazılmış bir tefsirdir. **İstanbul-Çarşamba'**da faaliyet gösteren gelenekçi bir Nakşbendî şeyhi ile altı mürîdi tarafından hazırlanmıştır.

Nakşî cemaatleri arasında Ortaçağ Türkistan mistisizmine en fazla bağlı olan ve özden çok şekle önem veren bu grubun, Kur'ân'ı tefsir ederken Latin harflerini kullanması sıra dışı bir olaydır. Ezanın hoparlörden okunmasını bile caiz görmeyen bu tarîkatçıların lâtin harfleriyle tefsir yazmaya kalkışmaları şaşırtıcıdır! Ancak bunun zorlayıcı nedenleri de yok değildir. Çünkü dil olarak Arapça kullanılması halinde, Türkiye'de hemen hiç okuyucu bulamamak gibi bir endişe vardır; üstelik tefsiri hazırlayan ekip de Arapça bilmemektedir. Dil olarak Türkçe'nin Arap harfleriyle kullanılmasına *(yani kitabın Osmanlıca hazırlanmasına)*, o günlerde yasalar imkan vermemekte idi, ayrıca son derece az sayıdaki okuyucuya ancak hitap edebilmekte

170. Kitabın adı aynen böyle yazılmıştır. Bu nedenle alıntı olarak kitapta da olduğu gibi kullanılmıştır.

idi. Durum bugün de aynıdır. Bu noktalar düşünülürse, Türkiye'deki karmaşa ortamında karşılaşılan çok yönlü engellerin bu kapalı cammaati bir kat daha sıkıntıya maruz bıraktığı anlaşılmaktadır. Onun için sözü edilen kitap, hem hurafeci anlayışın etkisi, hem de mevcut şartların baskısı altında çelişkilerle dolu içeriği kadar teknik bakımdan da kusurlu olarak ortaya çıkmıştır.

Kitabın ikinci cildinin, 45. sayfasında **Bakara Sûresi'**nin 152. âyet-i kerîmesi yorumlanırken açılan zikir bahsi ilgisiyle nihâyet 64. sayfadan itibaren râbıta hakkında birtakım ilginç anlatımlara yer verilmiştir.[171]

Konu 93. sayfaya kadar uzatılarak Kur'ân'a ve İslâm'a yabancı olan bu kavram, olağanüstü bir değerlendirme ile ön plana çıkarılmış, bununla birlikte akademik te'lif kurallarına hemen hiç uyulmamış, kitapta adı geçen kaynakların hiç biri hakkında, yer, cilt ve sayfa gibi referanslar gösterilmemiştir.[172]

***

34. Mezhepler ve Tarîkatlar Ansiklopedisi

Prof. Dr. Ethem Ruhi Fığlalı başkanlığında bir ekip tarafından hazırlanarak 1987 yılında yayınlanan bu ansiklopedide büyük ihtimalle yukarıdaki kaynaklara dayanılarak râbıta hakkında şu bilgiler kaydedilmektedir:

"Râbıta: özellikle Nakşbendîlik tarîkatının geliştirdiği bir anlayışa göre müşkülleri halleden Allah'ın sırrıdır. Hayatın neşe ve lezzeti onunla tadılır. Râbıta vücut gemisinin dümeni gibidir; Râbıtasız hayat yolculuğu sürekli bir çalkantıdan ibarettir. Kusur ve eksiklikler râbıta ile düzeltilir.

"Mürîd, şeyhine râbıta yapmakla Gerçekte Allah'a ulaşmak istemektedir. Çünkü O'na Allah'ı tanıtan ve sevdiren odur. Seyrüsülûkünü tamamlayan kişi mürşidine olan saygısı devam etmekle beraber artık ona râbıta yapmaz."

---

171. Bkz. BÖLÜM-I. Nakşbendîlerin, Râbıtaya ilişkin Delilleri.

172. Bu kitapla büyük bir fitnenin körüklenmeye çalışıldığını söylemek mümkündür. Çünkü eskiden beri râbıta meselesi gizli ve çok dar bir çevre içinde işlenirdi. Müslümanlar bu meseleden pek haberdâr olamazlardı. Zaman zaman deşifre olup tekkelerin dışında gündeme gelse de konu üzerindeki tartışmalar çok sınırlı cereyan ederdi. Çünkü râbıtaya karşı çıkanlar, (Bu gizli meseleden haberi olmayan) tarîkatın dışındaki kimseler değil, bilakis bu itirazcılar, genellikle içyüzünü bilmedikleri için daha arı birer Müslüman olmak amacıyla tarîkata bağlanmak isteyen, ancak İslâm inanç sistemini iyi bildikleri için tarîkatın şifreleri çözüldükçe uyanan mürîd adayları arasından çıkardı. Ne var ki son zamanlarda lâik egemen azınlık, Müslümanlara karşı güçlü kalabilmek için tarîkat çevreleriyle uzlaşmacı bir tutum izlemeye başlayınca bu çevreler de cesaretlenerek şimdiye kadar çok gizli yaptıkları râbıtayı yavaş yavaş ortaya çıkarmayı göze aldılar. Aslında bu kişiler toplumu şerbetlemek ve etrafı ürkütmeden Müslümanlara karşı bağışıklık kazanmak için sanki bir sınama ile bu süreci başlatmış bulunuyorlar.
Fakat şunu önemle belirtmek gerekir ki onlar, izledikleri bu tutumlarıyla ve Kur'ânî değerler üzerinde istedikleri yorumu yapma imkanını bulmakla İslâm'a, lâik-materyalist topluluklardan daha çok büyük darbeler indireceklerdir!

"Şeyhi severek hatırlamaya râbıta-i muhabbet, kendisini şeyh şeklinde hayal etmeye ise râbıta-i telebbüs adı verilir." [173]

***

35. Ariflerin Gül Bahçesi

Bu da melâmîlere ait, son zamanlarda yayınlanmış bir kitaptır. **İzmir'**de 1993 yılında bastırılmıştır. **Hasan Özlem** adında birine ait mistik konulu sohbetleri içermektedir. Tamamı, 388 sayfadır. **Nahit Sertdemir** adında bir şahıs tarafından derlenmiştir. ***"Yaşadığımız Ortam ve Gerçek Melâmet"*** başlığı altındaki bölümde râbıta hakkında şu ifadelere yer verilmektedir:

"Mürşidler, insanları kendilerine bağlamazlar, kendilerine bey'at ettirmezler. Râbıta Allah'adır, mürşide değil." [174]

Bu ifade, **Ömer Ziyaüddin Dâğıstânî'**nin, *(Fetvâlar adlı kitabının 160'ıncı sayfasında)* bir soruyu cevaplandırırken sarf ettiği sözleri tamamen yalanlamaktadır. Adları geçen İki Sünnî(!) tarîkat arasındaki bu çelişki, âdetâ her ikisinin de İslâm'a uzaklığını kanıtlayan ve her iki tarîkata da ait olan ikinci bir çelişkidir.

***

36. Tam İlmihâl (Seâdeti Ebediyye)

Bu kitabın yazarı, halen hayatta olan Kimyager Albay, **Hüseyn Hilmi Işık'**tır.[175] Kitabın incelemeye alınan nüshası, İstanbul-1999 tarihli, 79'uncu baskısındandır. Bu çarpıcı rakam, yayıncılık tarihinde rekor sayılır ve iki gerçekten birine işaret edebilir.

Birinicisi, *-eğer bu rakam doğruyu yansıtıyorsa-* Türkiye toplumunun nasıl mistikleştiğini ve bu ülkede mitolojinin, İslâm'la nasıl yer değiştirdiğini göstermektedir.

İkincisi ise, kitabın bu kadar çok baskı yaptığını göstererek, dünyadaki İslâmî uyanışa karşı Nakşbendî kümelerine moral vermektir; yani propaganda amaçlıdır. Çünkü tarîkatçılıkta, mistik akımın gücünü ve etkisini sürdürmeye önem vermek kadar, *(büyük kısmı kuru kalabalıktan ibaret olsa bile)* mürîd sayısını çoğaltmaya çalışmak da geleneksel ve köklü stratejilerdendir! Tarîkatçılıkta muhit genişletmek için hemen her türlü propaganda şekline baş vurulur. Tarîkatçılık, bu konuda politikacılıktan daha ileridir.

---

173. Metinde sözü edilen ansiklopedi, s. 165

174. Hasan Özlem, Ariflerin Gül Bahçesi s. 26

175. Bu kitap 2017 yılında 4. Kez basılırken artık Hüseyin Hilmi Işık (8 Mart 1911-26 Ekim 2001) hayatta değildir.

Sözü edilen kitap, burada kolayca anlatılamayacak kadar ilginçtir. Bu kitabın altı yerinde râbıtadan epeyce söz edilmiştir. Konunun yer aldığı sayfa numaraları ise şöyledir: 457, 904, 921, 922, 1050, 1056.

Yukarıda adları geçen kitap ve kitapçıklardan başka, *(Örneğin Zâhid el-Kewserî'ye ait İrğâm'ul-Merîd*[176]*, **Muhammed İhsan Oğuz'**un Mektupları*[177] *ve **Dr. Hasan Akay'**ın hazırladığı **İSLÂMİ TERİMLER SÖZLÜĞÜ** gibi)* çeşitli yazı, lügat ve ansiklopedilerde de râbıtadan az çok söz edilmiştir. Ancak bunlar da diğerleri gibi son yılların ürünleridir. Yani râbıtanın, bilindiği tarihten daha eski bir mesele olduğunu kanıtlayan belgeler değildirler.

***

C) Râbıtaya Karşı Yazılmış Makaleler, ya da Müteferrik İfadeler

Daha önce de işaret edildiği gibi râbıta, çok yakın geçmişte işlenen bir konu olduğu ve son dönemin Nakşbendîliği ile sınırlı kaldığı için İslâm âlimlerinin dikkatini çekmemiştir. Ayrıca, İslâm Dünyası'nda asırlardır yaşanan perişanlık ve çöküş, özellikle XIX. yüzyılda en derin kertesini bulduktan sonra râbıta ve benzeri sapkın inanışlar daha fazla yayılma imkanını bulmuş, buna karşın Müslümanlardaki araştırma ruhu da tam anlamıyla söndüğü içindir ki bu dönemde zindeliğini yitirmiş olan ilim çevreleri, bunun pek farkına varamamıştır. Keza, Müslümanlara öncülük eden önemli misyona sahip şahsiyetler, İslâm'ı bir bütün olarak hedef alan çok daha tehlikeli ve acil sorunların yanında ikinci planda kalan, sinsi ve hissedilmez râbıta gibi yabancı sızıntılara karşı uğraş verecek yeterli zamanı ve uygun ortamı bulamamışlardır.

Her şeye rağmen çok geniş anlamda olmasa bile, bazı kimseler râbıtayı sorgulamışlardır. Birtakım kısa açıklamalarla ve tek tük makalelerle sınırlı kalsa bile râbıtayı ele almış, ve onu tartışmış bulunanların varlığını biliyoruz. Ne var ki bu kimseler, Nakşbendîlerin şiddetli saldırılarına uğradıkları için yazıp çizdiklerinin hemen tamamı imha edilmiş, bize ancak bunların çok azı intikal edebilmiştir.

Örneğin bunlardan biri, râbıta aleyhinde yazdığı bir risâleden dolayı *(en az 1874'den önce)* Edirne'de müftü olan **Mehmed Fevzi** adında bir adamın diline düşmüş ve yazdığı risâle büyük ihtimalle imha edilmiştir. Bu kitapçıktan geriye kalan üç beş cümleyi ise ancak **Mehmed Fevzi'**nin ona karşı yazdığı reddiye'nin içinde bulabiliyoruz.

---

176. Yazar, kitabının 65 inci Sayfasında bir nebze râbıtadan söz etmekte ve konu ile ilgili olarak bazı kaynakların adını da vermektedir. Bu risâle, **Al-Khânî'**nin, البهجة السنية adlı kitabı ile birlikte Işıkçı Nakşbendîler tarafından bir cilt içinde yayınlanmıştır.

177. Bkz. Muhammed İhsan Oğuz, Mektuplar I./96, 98; II./126, 128. İsam-297.7. OĞU.M. 49180

Adı geçen müftü **Mehmed Fevzi'**ye ait **Ayn'ul-Haqıyqa** adlı risâlede yazarın nakledilen bu birkaç cümlesi şöyledir:

"Ey birader! tarîkat ve hakikat ve marifet dahl olunmaz. Bu fakirin dahl eylediği: tarîkatın menşe-i Feyzi addolunan ve "Râbıta-i Şerîfe" tesmiye kılınan "Hâlet-i pût-i şerîf" demek ve şeytanî ve şer'in hilâfı ve şirk makûlesi bir keyfiyettir."

"Ve şeytânî olduğunun alâmet-i akliyyesi, İblis Aleyh'il-La'ne'yi şeyhin yerine râbıta eylese, şeyhe râbıtada hasıl olan keyfiyet, laîn'e râbıtada hasıl olmaktadır."

"Eğer sen, râbıta hakkında: "Halid Efendi'nin vesairlerinin risâleleri ve cevâzı hakkında delilleri vardır." dersen, onların her birisi mütâlaa olunup "Ewhen'u min beyt'il-Ankebût" olduğuna ittila' olunmuştur."

"Ve bu râbıtanın vücûdunu bulmak için kütüb-i tefâsîr ve ehâdîs ve kütüb-i sofiyye mütâlaa ve teftiş olunmuştur. Bir perde şeriatta vücûdunu müfîd bir şey bulunmamıştır. Belki müteahhiriynden cehele-i sofiyyenin ihdâs eylediği tevhide münâfi, dinde bir fitne-i azıymedir." [178]

Bundan başka iki tane de kısa yazı vardır:

Biri, **Mehmed Durmuş** tarafından Türkçe kaleme alınmış ve Türkiye'de **İktibas Dergisi'**nin Haziran-1991 sayısında yayınlanmıştır. Bu makalede râbıta, Kur'ân ölçüleri içinde eleştirilmektedir.

İkincisi ise **Ercüment Özkan** tarafından yine Türkçe yazılmış olan "**Tasavvuf ve İslâm**" adlı kitabın kısa bir bölümünü oluşturmaktadır. 379 sayfadan ibaret olan bu kitap, Türkiye'de 1993 yılında yayınlanmıştır.

Mehmed Zâhid Kotku tarafından sadeleştirilen **Risâle-i Hâlidiyye'**nin, **"Râbıta Edebi"** bölümü bu kitaba aktarılarak eleştirisi yapılmıştır. Bu tenkid, kitabın 79'uncu sayfasında yer almaktadır.

Müslümanların yaşadığı diğer ülkelerde Nakşbendîlik tanınmadığı için tabiatıyla râbıta, hemen hiç kimsenin dikkatini çekmemiş, dolayısıyla râbıta aleyhinde *-Tür-*

178. Çok ağdalı olan bu sözleri *-anlaşılabilmesi için- güncel dille şu şekilde sadeleştirebiliriz:*
"*Ey kardeş! Tarîkat, hakikat ve marifete karışılmaz. Benim müdâhale etmek istediğim: Tarîkat için nur kaynağı sayılan ve* "***Râbıta-i Şerîfe***" *diye adlandırılan* "***Mübârek Put***" *anlamındaki şeytânî durum ve Yüce Şerîat'a aykırı düşen şirk sözünden ibarettir.*"
"*Bunun, şeytan işi olduğuna ilişkin akılcı kanıtı şudur: Eger kişi, şeyh yerine (onun şekline girebilecek olan) lânetlenmiş şeytana râbıta yapacak olursa, bu râbıta, şeyhin kendisine değil, şeytana yapılmış olacaktır.*"
"*Yok eğer dersen ki: Râbıtanın meşrûluğu hakkında Halid Efendi'nin ve birçok kimsenin kitapları ve delilleri vardır; Ben de derim ki: Onların hepsi, tarafımdan gözden geçirilmiş, olup, örümcek ağından çok daha gevşek (zayıf ve önemsiz) oldukları anlaşılmıştır.*"
"*Ayrıca bu râbıta denen şeyin varlığını bulmak için tefsir, hadis ve tasavvuf kitapları, tarafımdan kolaçan edilmiş ve incelenmiştir.*"
"*Ancak şeriatta buna ilişkin en ufak bir şey bulunmamıştır. Bilakis râbıta son zamanların cahil sofileri tarafından uydurulmuş tevhide aykırı ve dinde büyük bir fitnedir.*"

kiye dışında- herhangi bir tepkiye rastlanmamıştır. Bu da râbıtanın, hatta tasavvuf ve tarîkat kavramlarının, Türklerin bir bölümünden başka dünya Müslümanlarını hiç ilgilendirmediğini, binaenaleyh tarîkat adı altında varlık gösteren örgütlerin ve bunlara ait doktrinlerin, tören ve ayinlerin, İslâm'a yabancı şeyler olduğunu açıkça kanıtlamaktadır.[179]

***

Rûhânîler ve Râbıta

Hiyerarşik zincir içindeki Nakşî rûhânîleri arasında kimler râbıtadan söz etmiştir.

Nakşbendîler, ta **Hz. Peygamber** (s)'den başlamak üzere sayıları otuzu geçen "**azizler**in *-sözde-* birbirlerine devretmesiyle bu tarîkatın günümüze kadar geldiğine inanmakta ve bunları "**sâdât**" *(yani pirlerimiz, efendilerimiz)* diye anmaktadırlar. Onların meydana getirdiği bu hiyerarşik zincire de "Silsile-i Sâdât" ismini vermektedirler. Ayrıca Nakşîler arasında bu zincire, "**silsile'tuz-zeheb**" *(yani altın gerdanlık)* da denir. Buna göre, "**Silsile-i Sâdât**"**:** Nakşbendî Tarîkatı'nda en son şeyhi, sözde *-yukarıya doğru-* **Hz. Peygamber** (s)'e kadar bağlayan rûhânîlerin sıra ile adlarının oluşturduğu isimler zinciridir.[180]

Nakşbendîler tarafından ileri sürüldüğüne göre bu zincirdeki isimlerden her biri, bir öncekinden mezun olmuş ve makamına geçerek, mürşid sıfatıyla onun yerini doldurmuştur. Buna bağlı olarak *-yine onlara göre-* her şeyh, kendi döneminde **Hz. peygamber** (s)'i temsil eden bir titre sahiptir. Biraz sonra biyografileri içinde görüleceği üzere kerâmet ve fazîlet diye onlara Nakşbendîler tarafından mal edilen inanılmaz mitolojik hikâyeler ise son derece ilginçtir.

Menkabe[181] denen bu hikâyeler, mürîdleri son derece etkilemekte, onları coşturup kendilerinden geçirmektedir. Bu nedenledir ki her Nakşbendî şeyhi, kendinden sonra yerine oturacak olan "**seccâdenişîni**" [182] mezun ettiği zaman ona, mahrem bir şekilde yaklaşık olarak şu öğütlerde bulunmaktadır:

179. Bkz. BÖLÜM-II. Rûhânîler ve Râbıta (Hâlid Bağdâdî)

180. Nakşbendîler tarafından "**Silsile-i Sâdât**" diye adlandırılan "**tarîkat rûhânîleri**ne ait listenin ve bu listeye ilişkin rivâyet ve iddiaların bilimsel hiç bir değeri yoktur. Yakın geçmişin aydın Nakşbendî şeyhlerinden Kasım Kufralı **(Küfrêvî)**, söz konusu listedeki şahıslar arasında kurulan bağlantı hakkında aynen şunları söylemektedir:
"Sûfîler arasında görülen en eski isnâd (silsile) **Ca'far El-Huldî** (Öl. 348)'nin isnâdıdır. (Al-Fihrist. S. 183)" Bkz. **Kasım Kufralı**, Nakşbendîliğin Kuruluş ve Yayılışı S. 21 Dipnot: Türkiyât Enstitüsü No. 337.

181. Bkz. Dipnot: 85

182. Seccâdenişîn: Yalın anlamı, seccâdeye oturan demektir. Tarîkatta, şeyhin mezun ettiği ve bulunmadığı zaman kendisini temsil etmekle yetkilendirdiği, halîfe mânâsında kullanılır. Bu terim, yalnızca Türk tasavvufunda vardır. Örneğin Nakşbendî Kürtler, "**postnişîn**" ve "**seccâdenişîn**" gibi terimleri ne bilir, ne de kullanırlar. Bu da tarîkatçıların bir başka çelişkisidir!

"Bak molla efendi oğlum! Sen artık bu cemâatin mürşidi olacaksın. Ama unutma ki, mürîd topluluğunun çoğu, cahil olduğu için âyet ve hadisten (yani Allah'ın ve Elçisi'nin sözlerinden) bir şey anlamazlar. Bu sebeple de yanlış yorumlar yapabilir ve tarîkattan kopabilirler. Onun için mürîdlere âyet ve hadis açıklamaları yerine daima mürşidlerimizin menkabelerini, kerâmet ve fazîletlerini anlatarak onları eğitmeye çalış. Bu sûretle ancak onların tarîkata karşı şevk ve coşkularını artırabilirsin..."

Bu yollu öğütlerin, gerçekten iyi niyetlerle yapılıyor olabileceği ihtimali yok değildir. Sebebine gelince çöküntü içindeki Müslüman toplumların tabanı büyük oranda eğitimsizdir. Gerçekleri, anlayamayacakları bir berraklık içinde açıklayıp, hidâyetten çok onları sonu dalâlet olan çeşitli kuşkular içine sürüklemektense, *(tarîkat şeyhlerinin hurâfelerinden değil)* örnek İslâm âlimlerinin, yüce Kur'ân'dan ilham alarak yaşadıkları üstün ahlâk ve fazîletlerden söz etmek suretiyle toplulukları eğitmeye çalışmanın faydaları elbette ki inkâr edilemez.

***

Nakşbendîlerin "Silsile-i Sâdâtı"

"**Silsile-i Sâdât**" terkibi içindeki "**Sâdât**" kelimesine gelince bu sözcük, Arapça'dır ve efendi anlamına gelen "**Seyyid**" sözcüğünün çoğuludur.[183]

Nakşbendîler bu zinciri, *(her nedense)* **Hz. Ebubekr** (ra) ile başlatırlar ve onu birinci halka sayarlar. Bu silsilede, **Hz. Peygamber** (s)'den **Hâlid Bağdâdî'**ye kadar indirilenlerin, yukarıdan aşağıya doğru sırayla *(ve özet bilgilerle birlikte)* adları şöyledir:

Yukarıdan Aşağıya Sıra No.	Aşağıdan Yukarıya Sıra No.	Nakşbendîlerin **"Sâdât"** (yani efendilerimiz) dediği şahısların adları, nereli oldukları, doğum ve ölüm tarihleri.
1	29	**Ebubekr es-Sıddıyk (Sıddıyq)**, HİCAZ-MADÎNE; H. 13/m. 634
2	28	**Selmân'ul-Fârisî**, İRAN-ISFAHAN; M. 656
3	27	**Kasım b. Muhammed b. Ebibekr es-Sıddıyq**, HİCAZ-MADÎNE; H. 31/m. 653-h.106/m. 721.
4	26	**El-İmâm Ca'fer'us-Sâdık**, HİCAZ-MADÎNE; H. 83/m. 702-h.148/m. 765
5	25	**Ebu Yezîd** (Bayezîd) **Tayfur b. İsa b. Âdem b. Serûşân el-Bestâmî**, İRAN-BİSTAM. H. 188/803-H. 261/M. 874.
6	24	**Eb'ul-Hasan Ali b. Ebi Ja'far'il- Kharqânî**, İRAN-BESTAM. Doğ.?-H. 425/m. 1034.

183. Günümüz Türkiye'sinde yaşanan aşırı kültürel yozlaşma ve eğitim düzeyinin gerilemesi yüzünden Türkçedeki birçok yabancı kelime, Türkler tarafından artık kurallı olarak telaffuz edilememektedir. Bunlardan biri de "**sâdât**" sözcüğüdür. Bu kelime, cahil gazeteciler tarafından "**sedat**" olarak yaygınlaştırılmıştır. Nitekim eski Mısır devlet başkanlarından **Anwar'us-Sâdât'**ın adı, "**Enver Sedat**" olarak değiştirildi ve halkın diline öylece yerleşti. Keza, Suriye eski devlet başkanı olan **Hâfızu'l-Esed'**in adı da "**Hafız Esat**" olarak çarpıtıldı. Günümüzün *(Amerikan istihbarat servisi tarafından organize edilen)* terör örgütlerinden "**Dâiş**"in adı da Türkiye'de "**Deaş**" olarak yaygınlık kazanmıştır.

7	23	**Ebu Aliy'yil-Fadl b. Muhammed'it-Tûsî el-Farmedî**, İRAN-TUS; Doğ.?-H. 478/m. 1085.
8	22	**Ebu Ya'kûb Yusuf-i Hemedânî**, İRAN-HEMEDAN; H. 440/m. 1048-h. 535/m. 1140.
9	21	**Abdulkhâlıq el-Gujdewânî b. Abdiljemil**, TÜRKİSTAN-BUHARA; Doğ.?-H. 575/m. 1179.
10	20	**Ârif er-Rîwgerî**, TÜRKİSTAN-BUHARA.Doğ.?-H. 606/m. 1209.
11	19	**Mahmûd'ul-İnjirfağnewî**, TÜRKİSTAN-BUHARA. Doğ.?-H. 715/m. 1315.
12	18	**Aliy'yur-Râmitenî** *(Khuwâje-i Azizân)*, TÜRKİSTAN-BUHARA. Doğ.?-H. 721 veya 728/m. 1328.
13	17	**Muhammed Baba Semmâsî**, TÜRKİSTAN-BUHARA. Doğ.?-H. 755/m. 1354.
14	16	**Emîr kulâl b. Hamza**, TÜRKİSTAN-BUHARA. Doğ.?-H. 772/m. 1370.
15	15	**Bahâuddîn Muhammed'ul-Buharî** *(Şah-ı Nakşbend)*, TÜRKİSTAN-BUHARA. H. 718/m. 1318-h. 791/m. 1389.
16	14	**Muhammed Alâuddîn'ul-Attâr'ul-Buharîyyul-Khuwarizmî**, TÜRKİSTAN-BUHARA. Doğ.?-H. 802/m. 1400.
17	13	**Ya'qûb-i Çarkhî**, AFGANİSTAN-GAZNE. Doğ.?-H. 851/m. 1447.
18	12	**Nâsiruddîn Ubeydullah'ul-Ahrâr b. Mahmûd b. Şihâbiddîn es-Semerkandî**, TÜRKİSTAN TAŞKENT. Doğ. 1403-H. 895/m. 1490.
19	11	**El-Qâdıy Muhammed Zâhid'ul Bedakhshî**, TÜRKİSTAN-SEMERKAND. Doğ.?-H. 936/m. 1529.
20	10	**Derwiş Muhammed'us-Semerkandî**, TÜRKİSTAN-SEMERKAND. (Doğ.?-Öl. H. 936/m. 1529)
21	9	**Muhammed'ul-Khuwajegiy'yul-Emkenegî**, TÜRKİSTAN-BUHARA; H. 918/m. 1512-H. 1008/m. 1599
22	8	**Muhammed Bâqıy-Billâh**, AFGANİSTAN-KÂBİL. H.971/m. 1563-h.1012/m. 1603.
23	7	**Ahmed'ul-Fârûqıy'yus-Serhendî** *(İmam-ı Rabbânî)*, HİNDİSTAN-SERHEND. H. 971, Serhend/m. 1563-h. 1034, Serhend/m. 1624.
24	6	**Muhammed'ul-Ma'sûm'ul-Fârûqıy**, HİNDİSTAN-CİHANABAD. H. 1007/m. 1599-h. 1079/m. 1668.
25	5	**Muhammed Seyfuddîn el-Fârûqıy**, HİNDİSTAN-SERHEND. H. 1049/m. 1630- h. 1098 /m. 1696.
26	4	**Nur Muhammed'ul-Bedewânî**, HİNDİSTAN-BEDEVAN. Doğ.? -H. 1135/m. 1722.
27	3	**Şemsuddîn Habîbullah Mirza Mazhar Cân-ı Cânân**, HİNDİSTAN-CİHANÂBÂD. H. 1111 /m. 1699- h. 1195/m. 1781.
28	2	**Abdullah ed-Dehlewî**, HİNDİSTAN-CİHANABAD. H. 1158 /m. 1745- h. 1240/m. 1824.
29	1	**Halid'ul-Bağdâdî** *(Mevlânâ Hâlid Zuljenâhayn)*, IRAK-SÜLEYMANİYE. H. 1192/m. 1778- h. 1242/m. 1826.

***

Hâlid Bağdâdî, bu isimleri aynı sırayla, Farsça yazdığı bir manzûmesine de konu yapmıştır.[184] **Bağdâdî'**nin manzûmesi şöyledir:

184. Bu kasidenin ilk beş beyti **Halid Bağdadi'**ye aittir. Ondan sonraki altı beyit ise yazarın ailesine bağlı cemaatin mollaları tarafından, **Şeyhu'l-Hazin** ve *(şeyhlik unvanını taşıyan)* üç oğlu için tertip edilmiştir. Bu üç kardeş yaş ve makam sırasıyla şunlardır: Şeyh Fakhruddin, Şeyh Sa'duddin ve Şeyh Şerefeddin. Son altı beyit de dil ve vezin bakımından Halid Bağdadi'ye ait ilk beş beyte büyük ölçüde uygundur.
Kasidenin dili Farsça'dır. Vezni: aruzun Hezec bahridir; *(her mısrada)*: mefaîlun, 4 kezdir;

*"**Nebî, sıddıyq-u Selmân, Qâsım'**est-u **Ja'fer-u Tayfûr**,*
*Ki ba'd ez **Bu'l-Hasan** şud bû **Aliy'**yu **Yusuf'**eş kencûr;*
*Zı **Abdulkhalıq**-âmed **Ârif-u Mahmûd'**irâ behre,*
K'ez îşân şud diyâr-i Mâverâunnehr-i Kûh-i Tûr;
***Alî Bâbâ, Kulâl-û Nakşebend'**est-û **Alâuddîn**,*
*Pes ez **Ya'kûb-i Çarkhî Khuwâce-i Ahrâr** şud meşhûr;*
Muhammed Zâhid-û Dervîş, Muhammed Khuwâcegî Bâqıy,
***Muceddid Urwa'tul-Wusqâ**, ve **Seyfuddîn-u Seyyid Nûr**;*
***Habîbullah Mazhar, Şâh Abdullah** Pîr-i mâ,*
Ez'inhar'eş ki subh-i iyd şud mâ râ şeb-i deycûr.

***

*Pes anan **Zu'l-Cenahayn Halid âmed** wan gehi **Usman**,*
Be esrareş heme dilha be Feyzullah şudend ma'mûr;
*Pes ew ğawsu'l-enâm âmed **Muhammed Şah-i Fersâfî**,*
Be enwareş Qulûb-i mâ serâser bude'end mağmûr;
*Pes ew necleş ki Loqmûn-i Qulûban bud **Fahruddin**,*
Heme ehl-i Cihân ender be qutbiyyet şude mezkûr;
*Pes an şîr-i cihân âmed ki namdared be **Sa'duddin**,*
Be sa'd-i dî cihaneş mâ şudim me'ûd-u hem mesrûr;
*Pes an necl-i Hazin âmed ki nâmeş şud **Şerafuddin***
Be esrâreş ulûm-u feyz-u himmetha şude meşhûr
Khudaya'b hurmet-i ânan ki nezd-i tu mîdârend
Muğîs-û hem şefî'emrâ bikerd an dem be dem yâ Nûr.." [185]

185. **Halid Bağdadi'**nin Farsça ve manzum olarak yazdığı yukarıdaki Silsile-i Sadatın Arapça tercümesi olan aşağıdaki manzume, **Siirtli Şeyh Süleyman el-Khalidî el-Makhzûmî'**ye aittir. Elinizdeki kitabın yazarına "**tasavvuf terbiyesi**" veren ve henüz hayattayken onu şeyh ilân ederek 1970 yılında makamını kendisine terk eden bu zattır.

سِلْسلَةُ شُيُوخِ الطَّرِيقَة النَّقْشَبَنْدِيَّة باللُّغَة الْعَرَبِيَّة، نَظَمَهَا
الشَّيْخ سُلَيْمَانُ الْخَالِدِيُّ الْمَخْزُومِيُّ الأسْعَرْدِيُّ
لأسماءِ رجالِ النقشبندِي ذي المدد والنور * بسلك التبر أسردهم بنظم يعلو عقدَ الحور
رسولَ الله والصديقَ وسلمان بعده قاسم * كذاك جعفر الصادق أتىً من بعده طيفور

Nakşbendîliğin Hâlidiyye kolundan türeyen Hazîniye Cemaati, **Halid Bağdadî**'den sonra gelen ve bu zincirin devamı sayılan şeyhlerini de bu şiire, *(yine farsça ve aynı vezne uygun mısralar içinde)* eklemişlerdir. Son altı beyit Siirtli **Şeyh Muhammed El-Hazîn**[186] ve halefleri için tertip edilmiştir.

Şimdi akla şöyle bir soru gelmektedir: Acaba bu 29 kişi arasında kim, ya da kimler râbıtadan söz etmiştir?

Her şeyden önce onların kim olduklarını, her birinin nasıl bir kişiliğe sahip bulunduğunu, hangi muhitte yaşadığını, nelerle meşgul olduğunu, hatta bu kimseler arasında şeyh-mürîd olarak gösterilenlerin birbirini gerçekte görüp görmediklerini, aralarında görüşenler varsa birbirlerine neler öğrettiklerini tesbit ettikten sonra ve aynı zamanda bilgi düzeylerini de araştırarak ancak bu sorunun cevabını bulmak mümkündür.

İşte bu amaçla, yukarıda adı geçenlere ilişkin olarak derlenmiş ayrıntılı bilgiler yine aynı sıraya göre şöyledir:

***

1-Hz. Ebubekr-i Sıddıyq (ra):

Fil Olayı'ndan sonra M. 573 yılında doğdu. Yaşça **Hz. Peygamber** (s)'den 2 yıl, 3 ay küçüktü. Büyük olayların hemen hepsinde **Rasulullah** (s)'ın yanında yerini aldı. Gerek **Hz. Peygamber** (s)'le birlikte, gerekse ondan sonra İslâm'ın yayılması ve tutunması için büyük hizmetlerde bulundu. İki yıldan fazla hilâfet makamında kaldı ve h.13/m. 634 tarihinde 63 yaşında vefat etti.

Hz. Ebubekr (ra), tarihi belgelere göre Râşid Halifeler'in[187] ilki, **Bedir** ve **Uhud**

أبو الحسن أبو علي أتى من بعده يوسف * وعبد الخالق والعارف محمود بحر النور
علي بابا كلال والبخاري شاه نقشبند * علاء الدين ويعقوب والسمرقندي أتى مشهور
محمد زاهد ودرويش محمد خواجگي باقي * مجدد ثم معصوم وسيف الدين وسيد نور
حبيب الله مظهر ثم شاه دهلي عبد الله * أزاحَ ظلمةَ الدنيا أنار ليلها الديجور
وبعد ذو الجناحين المجدد خالد جاءَ * بأسرار وأنوار غدا الدين به معمور.
سراج الدين عثمان الطويلائي أتى حقًّا * بقطب الوقتِ والكَشفِ اليقينِ قد غدا مذكور
وثم شيخنا الموسوم بالغوثِ الحزين جاء * به دنيانا والدين غدَا من سرِه مسرور
وفخر الدين جاءَ ثم سَيف الدَين من بعد * فؤاد الخلق طرًّا قد غدا من نورهم مغمور
سليمان الفقير ذو المعاصي يرجو غفرانا * مع السادات أحشره مع أحبابه والحور
فيا رب بحرمتهم لديك فينا شفعهم * تجاوز عنا وامنحنا رضاك المبتغى يانور.

186. **Şeyh Muhammed el-Hazîn**, bu kitabın yazarı olan **Feriduddin AYDIN'**ın üçüncü atasıdır *(babasının dedesidir)*

187. Bu tarih teriminin orijinal karşılığı, literatürde "**el-Khulefâ'ur-Râşidûn** الخلفاءُ الراشدون" olarak geçer. **Hz. Ebubekr, Hz. Ömer, Hz. Osman** ve **Hz. Ali'**nin, insanlık tarihinde benzeri yaşanmamış ve yaşatılmamış en adil ve en özgürlükçü yönetim dönemi amaçlanarak sırf bu dört ünlü devlet başkanı için bir niteleme unvanı anlamında kullanılmaktadır.

kahramanı, **Hz. Peygamber** (s)'in kayınpederi ve İslâm Ümetinin, **Rasulullah** (s)'dan sonra en saygıdeğer şahsiyetidir. Nakşbendîlerce, rûhânîler zincirinin 1'inci halkası olarak kabul edilmektedir. Ancak onun zamanında Nakşbendîlik ve râbıta şöyle dursun, **Müslümanlık**, **tasavvuf** ve **tarîkat** kavramlarının esamisi bile yoktu.

Bu nedenle **Hz. Ebubekr** (ra)'in, (haşa!) râbıta yapmış olduğunu ileri sürmek, bunu kanıtlamaya kalkışmaktan daha korkunç bir çelişkidir!

***

2-Selmân-i Farisi (ra):

Pers kökenlidir ve ilk adı **Mâbeh'**dir. Mecûsî bir ailenin çocuğu olarak **Isfahan'**da dünyaya geldi. Doğum tarihi bilinmemektedir. Büyüyünce Hristiyanlığı seçti ve uzun yıllar rahiplerin hizmetinde bulundu. Hayatında zincirleme olarak bir dizi olaylar yaşadıktan sonra zulme uğrayarak **Mekke'**de köle diye birine satıldı. Daha sonra **Medîne'**de yine köle olarak bir Yahudi'ye satıldı. Orada **Hz. Peygamber** (s)'le tanışma fırsatını bularak iman etti ve yakınlığını kazandı. Adı **Selmân** olarak değiştirildi. Künyesi *(İslâm'ın oğlu, anlamına gelen)* **İbn'ul-İslâm'**dır. İlerlemiş yaşına rağmen çok kısa sürede mükemmel bir Arapça öğrendi. Hz. Peygamber (s)'den 82 hadis rivayet etmiştir. Bunlardan altı tanesi Buharî ve Muslim kanalı ile ümmete intikal etmiş ve hadis literatürüne girmiştir. Hayatı, muteber bir çok kaynakta ayrıntılı olarak yer almaktadır. Bu kaynakların hiç birinde onun Tasavvuf, Nakşbendîlik ve râbıta ile bir ilişkisi bulunduğu hakkında en ufak bir işaret bulunmamaktadır.[188] Çünkü "**tasavvuf**" kelimesi bu zatın vefatından yaklaşık 120 yıl sonra, "**Nakşbendîlik**" 700 yıl sonra, "**râbıta**" ise 800 yıl sonra ancak telâffuz edilmeye başlamıştır.

Hz. Ömer (ra) Dönemi'nde **Medâin** valiliğine tayin edilen **Selmân** (ra) m. 656 tarihinde burada vefat etti. Ashâbın ulularındandır. Nakşbendîlerce, rûhânîler zincirinin 2'inci halkası olarak kabul edilmektedir. Ne var ki O da **Hz. Ebubekr** (ra)'in çağdaşıdır ve dolayısıyla en az onun kadar râbıtadan münezzeh ve berîdir.

***

188. **Selman-ı Fârisî'**nin hayatına ilişkin bilgiler içeren güvenilir eski ve yeni kaynakların başlıcaları şunlardır:

١) البحر الزخار (مسند البزار)
٢) الطبقات الكبرى (ابن سعد)
٣) سير أعلام النبلاء (شمس الدين محمد بن أحمد بن عثمان الذهبي)
٤) السيرة النبوية (أبو محمد عبد الملك بن هشام)
٥) الإصابة في تمييز الصحابة (أبو الفضل أحمد بن علي بن محمد بن أحمد بن حجر العسقلاني)
٦) أسد الغابة في معرفة الصحابة (عز الدين أبو الحسن على بن أبي الكرم الشيباني)
٧) سنن الترمذي كتاب المناقب
٨) سيدنا محمد صلى الله عليه وسلم (محمد رشيد رضا)

3-Kâsım b. Muhammed (ra):

Hz. Ebubekr (ra)'in torunu, "**Tâbiiyn**in ulularından ve yedi ünlü hukukçudan biridir.[189] Annesi, son Sasânî İmparatoru **Üçüncü Yezdcerd'**in kızı **Sewde** (ra)'dir. **Hz. Hüseyn'**in oğlu **İmam Ali Zeynulâbidîn** (ra) ve Hz. Ömer'in torunu Salim b. Abdillah ile teyze oğludur. **Hz. Osman** (ra) Dönemi'nde h. 31/m. 653 tarihinde doğdu. H.101 veya 106/m. 721 veya 725 yılında **Mekke** ile **Medîne** arasında **El-Qudeyd** Denilen yerde vefat etti. Nakşbendîlerce, rûhânîler zincirinin 3'üncü halkası olarak kabul edilmektedir. Ancak onun zamanında, Hayat nizamı olarak İslâm yürürlükte idi; "**Müslümanlık Dini**" henüz doğmamış, "**tasavvuf**" kelimesi bile Arap sözlüğüne girmiş değildi. Üstelik en ince ayrıntılarıyla bütün yaşamı, tarihi kayıtlara geçmiş olan bu ünlü zatın eğer mistik bir eğilimi olsaydı, onun bu yanına ilişkin bilgiler de mutlak surette günümüze intikal edecekti. Nitekim **Hz. Osman'**ın şehid edilmesi hadisesinde rolü bulunmuş olan babası için, her namazda, secde halinde iken Allah'dan af dilediği konusuna kadar, hayatına ilişkin özel noktalar saptanabilmiştir. Dolayısıyla onun Nakşbendî olduğunu, ya da râbıta yaptığını söylemek yalnız gülünç, veya bir tutarsızlık değil, ilim adına böyle bir iddiaya kalkışmak ilme hakaret etmekten başka bir şey değildir! Esasen bu gerçek, hayatına yer veren muteber kaynaktlardan da anlaşılmaktadır.[190]

***

4-İmam Ca'fer'us-Sâdık (ra):

İmam Muhammed Bâqır (ra)'ın oğludur. O da **İmam Zeynulâbidîn** (ra)'in, O da **Hz. Hüseyn** (ra)'in, O da **Hz. Ali** (ra)'nin oğludur. Annesi ise **Kasım b. Muhammed** (ra)'in kızı **Ummu Farwa** (ra)'dır.

İmam Ca'fer (ra) h. 83/m. 702'de doğdu, h.148/m. 765 yılında **Medîne'**de ve-

189. Literatüre "Fuqahâ-i Seb'a" olarak geçen ve "Tâbiiyn" kuşağının ulularından sayılan bu yedi şahsiyet şunlardır:
1. Qâsım b. Muhammed b. Ebibekr es-Sıddıyq;
2. Khârice b. Zeyd b. Thâbit el-Ensârî;
3. Saîd b. el-Museyyeb;
4. Urwa b. Zubeyr b. el-Awwâm;
5. Ubeydullah b. Abdillâh b. Utba İbn. Mes'ûd;
6. Ebubekr b. Abdirrahmân b. el-Harth b. Hishâm (Hişâm);
7. Süleyman b. Yesâr.

190. Bkz:

١) سير أعلام النبلاء (شمس الدين محمد بن أحمد بن عثمان الذهبي)
٢) تهذيب الكمال (جمال الدين أبو الحجاج يوسف بن عبد الرحمن المزي)
٣) الطبقات الكبرى (ابن سعد)
٤) إعلام الموقعين عن رب العالمين (ابن القيم الجوزية)

fat etti. Şiiler tarafından 6'ıncı imam, Nakşbendîler tarafından ise Sâdât zincirinin 4'üncü halkası olarak kabul edilmektedir.

Gerçek olan, **İmam Ca'fer** (ra)'in, **Ebu Hanîfe** (ra) ile daima haşir neşir olduğu ve gerek İman, gerekse uygulama planında ondan ayrı düşmediğidir. **Ebu Hanîfe** (ra)'nin ise Kur'ânî çizgiden saptığına ilişkin hiç bir kanıt yoktur. Sonuç olarak **İmam Ca'fer** (ra)'in, İslâm'ı ne Şiîler, ne de **Nakşbendîler** gibi anladığı ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla onun, tasavvufla ya da tarîkatla herhangi bir ilişkisinin olamayacağı gâyet açıktır.

İmam Ca'fer (ra)'in hayatında da hayat nizamı olarak İslâm, bütün canlılığıyla ayakta idi. Ancak Müslümanlık dini de doğmak üzere idi. Çünkü Türkistan kentleri Milâdî 700'ün başlarından itibaren Muslimler tarafından fethedilmeye başlamıştı. Nitekim h.90/M.708 yılında Buhara'nın fethedilmesiyle birlikte, *-neredeyse Soğdiyana*[191] *halkının tamamı ve-* Türkistan halkının büyük bölümü İslâm ile en azından tanışmış oldular. Bu bölgelerde pers kültürü baskındı. Büyük ihtimalle, İslâm'ın bu bölgeye yayılmasını engellemek için Persler, (onun bir taklidi ve sahte bir gölgesi olan) Müslümanlığı alternatif bir din olarak Orta Asya'yada yaygınlaştırmayı başardılar. Bu suretle Türkler, İslâm'ı henüz iyice tanıma fırsatını bulmadan *-Persler'in etkisi altında-* Müslümanlaştılar. Tarihte eşine ender rastlanan bu falsifikasyon olayının sonucu olarak Müslümanlık ve onun önemli bir ayağı olan tasavvuf bir defakto olarak İslâm'ın yolunu kesti ve onun adeta sonunu hazırlamış oldu. Ancak o günlerde Nakşbendîlikten ve râbıta'dan hiçbir eser yoktu.

***

5-Ebu Yezîd-i (Bayezid) Bestâmî:

Wafayât'ul-A'yân'a göre, Adı **Tayfur**, babasının adı **İsa**, Onun babasının adı **Âdem**, Onun babasının adı yine **İsa**, onun da babasının adı **Ali'**dir. Ancak "*ceddi* -yani babasının dedesi- *Mecûsî idi.*" denilmektedir. Buna göre dördüncü atası olan **Ali'**nin oğlu **İsa** için Mecûsî denilmiş olur ki bu, ihtimalden uzaktır. Belki de "*ceddi Mecûsî idi*" tabirinden amaç, onun dördüncü atası olan **Ali'**dir. **Serûşân** adında İranlı bir Mecûsiyken İslâm'a girerek **Ali** adını alan bu şahıs olmalıdır.

191. "**Sogdiyana** (klasik kaynaklarda **Sougdian, Sougda** ve **Sougdi**), milattan önce 6. asırdan başlayarak milattan sonra 10. asra kadar uzanan ve milattan sonra 5. ve 8. asırlar arasında en parlak dönemini yaşayan ve İran kültür ve medeniyetinin geliştiği Orta Asya'nın tarihi bir bölgesidir. Klasik yazarlara göre **Sogdiyana**, Orta Asya'da **Amu Derya** ya da Oxus nehrinin ötesinde bulunan bölge olan **Maverünehir'**e dahildi." Kaynak: Dr. Matteo COMPARETTİ, **Soğdiyana** tarihine giriş, S/1. Venedik CA' Foscarı Üniversitesi / İtalya.

Ebu Yezîd, h. 160 ya da 188 yılında **Bestâm'**da doğdu. Burası **Hazar Denizi** Sahillerinde bir yerdir. Ölüm tarihi ise h. 231 veya 261/m. 874'dür.

Nakşbendîler bu şahsın *"Üveysî"* olduğunu, yani, ***"İmam Ca'fer'us-Sâdık'****ın rûhâniyetinden Feyiz alarak"* velîlik makamına yükseldiğini ileri sürmekte ve onun, rûhânîler zincirinde 5'inci halkayı oluşturduğuna inanmaktadırlar. Halbuki **Bestâmî, İmam Ca'fer'us-Sâdık** (ra)'dan 40 yıl sonra dünyaya gelmiştir!

Nakşbendî Tarîkatı'nda "**Üveysîlik**" diye adlandırılan bu inanç, her ne kadar **Üveys'ul Karanî** أُوَيْس القَرَني adındaki bir **Yemenli**nin, *(çağdaşı ve hayranı bulunduğu)* **Hz. Peygamber** (s)'e olan platonik sevgisi üzerine örülmüş ise de aslında kökü, eski Yahudi inanışlarına dayanmaktadır. Nitekim **Hz. Musa** (as)'ya inen vahyin, ruhçuluğu yasakladığına ilişkin bilgilerden yola çıkılacak olursa, *Bestâmî'nin yaşadığı günlerde* ölmüş insanların *"rûhâniyetinden yardım dilemek"* gibi batıl inançların yaygınlaşmaya başladığı sonucu akla gelmektedir. Buna ek olarak Kur'ân-ı Kerîm'de Allah Teâlâ'nın, **Hz. Peygamber** (s)'e: ***"Ve sana ruhu sorarlar, De ki: Ruh, Rabb'imin sistemindendir. Size ancak pek az bilgi verilmiştir."*** [192] diye emretmiş olması da ayrıca ruhlarla ilişki kurmaya çalışmanın hem ilâhî emre aykırı bir davranış olduğunu, hem de bu türlü bir amacın asla gerçekleşemeyeceğini kanıtlamaktadır.[193] Ne var ki Nakşbendîlik, *-mitolojik kurgulamalar ve efsaneler üzerinde bina edilmiş-* mistik bir akım olduğu için, kendilerini bu cereyana kaptıranlar, anlatımlarında olağanüstülüğe büyük önem vermişlerdir. "üveysîlik" kurgusu da hiç kuşkusuz bu kabildendir. Nitekim Nakşbendîlikten henüz hiçbir eser bulunmazken, Bestâmî'yi Nakşî şeyhleri arasında gösteren tasavvur, bunu kanıtlamaktadır. Bu yolun yolcularını heveslendiren faktör, muhtemelen Bestâmî'nin şatahâtıdır.[194] Bu nedenledir ki hem onu Nakşbendî

192. Kur'ân-ı Kerîm 17/85

193. Bkz. Kur'ân-ı Kerim: **en-Neml**/80; **er-Rûm**/52; Fâtır/22. Ayrıca Bkz: Bağdat'lı Ünlü müfessir **Mahmud Şihabuddîn el-Alûsî'**nin oğlu **Nu'mân Khayruddîn el-Alûsî** tarafından yazılan الآيات البيّنات في عدمِ سماعِ الأموات. Bu kitap *(elektronik nüsha olarak)* el-Mektebetu'ş-Şamile programı içerisinde bulunmaktadır.

194. Şatahât sözcüğü, Arapçadır ve bir tasavvuf terimidir. Tasavvufla meşgul olan zümre tarafından evliyalık rütbesiyle meşhur edilenler arasında bazıları vardır ki Allah'a karşı oldukça saygısız davranmış, Kur'ân ve Sünnet kurallarını çiğneyerek bir mu'minin tahammül edemeyeceği sözler sarf etmişlerdir. Tarîkatçılar tarafından mazur görülen ve başka türlü yorumlanan bu ifadelere "şatahât" ya da "Şathiyyât" adı verilerek bir tasavvuf terimi haline getirilmiştir. Bu spekülatif niteleme, -hiç şüphesiz- tepkileri önlemeye ve İmanlı kitleyi sakinleştirmeye dönüktür!
Tarîkatçıların "**şatahât**"a ilişkin yorumları ise özetle şöyledir:
"Bazı velîler, tecellî ve manevi sarhoşluk halinde zâhir ilme ters düşen sözler sarf ederler. Bu sözlerde elbette ki hikmetler vardır. Ancak ulemâ-i rüsûm bunları idrak edemez. Dolayısıyla bu sözler avâma anlatılmaz. Aynı zamanda bunlarla amel de edilmez. Bu sözleri (cezbe ve manevi sarhoşluk içinde) telaffuz eden evliya ise mazur kabul edilirler. Aslında bu kabil sözler, kurbiyyet makamında bulunan velînin Allahu Tealâ'ya nazıdır."
Şatahât ya da **şathiyyât**, tarîkatçılar tarafından öteden beri bu sözlere benzer ifadelerle savunulur. Ancak bir mu'minin, duyduğunda kolayca sessiz kalamayacağı öyle şatahât örnekleri vardır ki ait olduğu kişinin iman ehli olması şöyle dursun, Azılı bir Allah düşmanı olduğu çok aşikârdır. Nitekim aşağıdaki örnekler bu gerçeği kanıtlar mahiyettedir:

- Mistik yazarlardan **Mısırlı Abdulvahhâb eş-Şa'rânî, Tabaqât'ul-Kubra** adlı kitabında **Ebu Yezid-i Bestâmî'**den önsözde bahsederken şöyle bir ifade kullanmaktadır:

şeyhleri arasında göstermeye çalışmış, hem de onu üveysîlikle yüceltmeye gayret göstermişlerdir.

Bestâmî'nin, **Ebu Ali es-Sindî**[195] ile haşir neşir olduktan sonra fıkhı bıraktığı ve Budizm'den etkilenerek **Patanjalist** bir inanca saptığı sanılmaktadır. Nitekim, **İmam Ca'fer'us-Sâdık** (ra)'dan 40 yıl sonra dünyaya gelmesine rağmen onun bu zatın rûhâniyetinden istifade ettiğine dair ileri sürülen mitolojik hikâyeye bakılacak olursa Nakşîliğin tuttuğu yolda, ta baştan beri ne tehlikeli çukurların bulunduğunu fark etmekte insan gecikmez. Bütün bu çelişkilere rağmen **Ebu Yezîd-i Bestâmî'**nin, *(Teverruk oturuşu ile oturarak, gözünü yumarak, şeyhinin şeklini zihninde canlandırarak,)* özetle bugünkü Nakşîlerin yaptığı râbıtanın aynısını yapmış bulunduğuna ilişkin hiç bir kanıt yoktur. Nitekim mistik eğilimi bulunmayan biyografi yazarları şöyle dursun, eserlerinde Bestamî'nin hayat tarihçesine yer veren eskilerden **Kuşeyrî**

وكان الشيخُ الكاملُ أبو يزيد البسطامي رضي الله عنه يقول لعلماءِ عصرِه: أخذتم علمكم من علماء الرسوم ميتًا عن ميت، وأخذنا علمنا من الحي الذي لا يموت
Türkçesi: "**Kâmil şeyh Ebu Yezid-i Bestâmî**, *çağının alimlerine şöyle derdi: Siz, bilgilerinizi ölümlünün ölümlüden öğrendiği rüsûm ulemasından aldınız, halbuki biz bilgilerimizi doğrudan, sağ ve ölümsüz olan Allah'tan aldık*". **Bestâmî** bu ifadesinde çok açık biçimde Allah'tan vahiy aldığını ileri sürüyor. Muhiddin b. Arabi ve Said-i Nursi de böyle bir inanca sahip olduklarını açıklamışlardır.

Şa'rânî, aynı eserinde; kullandığı bu tür sözlerden dolayı **Bestamî'**nin, oturduğu şehirden yedi kez kovulduğunu söylemektedir.

(1219-1291) yılları arasında yaşamış olan Mağripli **Afîfuddîn Süleyman bin Ali et-Tilimsânî'**nin yanında **Muhiddin-i Arabi'**nin "**Fusus'l-Hikem**" adlı kitabı okunuyordu. Bu sırada biri ona dedi ki:

-"Fusus'l-Hikem'deki bu ifadeeler.". Kur'ân-ı Kerim'e aykırıdır. Tilimsânî şu cevabı verdi:

-"Kur'ân'ın tümü şirktir; tevhid ancak bizim sözümüzde vardır.".

Bu kez de muhatabı ona şunu sordu; Madem ki ileri sürdüğünüz gibi "*Evrendeki her şey temelde bir tek vücuttan ibarettir, neden eşle ilişki helâldir de kız kardeşle haramdır?!*". Bu kez de **Tilimsânî** şu cevabı verdi:

-Bizim inancımıza göre hepsi helâldir, Fakat şu kalpleri perdelenmiş olan insanlar, "haramdır" dediler, biz de onlara: öyle ise yalnızca size haramdır, dedik.

Aslında tasavvufun da tarîkatın da olup olmadığı burada çok net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Önemle işaret etmek gerekir ki **Cezayir'**de bu şahsın mezarı üzerinde bir türbe bulunmakta ve kalabalık sürüler tarafından ziyaret edilmektedir!

195. Bu isim, ilginç bir tartışma konusu olmuştur: Tartışmanın özü ise: **Ebu Ali'**nin sanıldığı gibi *(Hindistan'ın batısına düşen ve bugünkü Pakistan'ın bir bölgesi olan)* **SİND** halkından olmadığı, bu zannın çok büyük yanlışlığa yol açtığı ve **Ebu Ali'**nin, esâsen **Horasan'**da bu adı taşıyan bir kasabadan olduğudur.

Çünkü **Bestâmî'**ye Hind mistisizmini aşılayan kişinin, **Ebu Ali** olduğu öteden beri ileri sürülmektedir. *"Eğer bu adamın, Hindistan'daki **SİND**'le hiç bir ilişkisi yoksa Hind mistisizmini nasıl öğrenmiş ve Bestâmî'ye onu nasıl öğretmiş olabilir?!"* diye bazı kimseler kuşkuya düşmüş ve bunu ileri süren Oryantalist Zaehner'i ağır şekilde suçlamışlardır.

Burada hemen ifade etmek gerekir ki **Zaehner'**i suçlayanlar, çok ucuz bir fırsatı değerlendirmeye çalışmışlardır. Çünkü onlara göre **Zaehner, Horasan'**da bu ismi taşıyan bir kasabanın bulunduğunu bilmemektedir; Üstelik **Zaehner, Ebu Ali'**yi, Hindistan'ın **Sind** Bölgesi'nden sandığı için onunla Hind mistisizmi arasında hayâlî bir ilişki kurmuştur.

Burada belirtilmesi gereken birkaç gerçek vardır:

Her şeyden önce, bir milletin anlayış ve düşüncesini aşılanmak ve onu başkasına aşılamak, mutlaka o milletin arasında yaşamaya bağlı değildir. Bu açıdan **Ebu Ali'**nin, Hindistan'ın **Sind** Bölgesi'nden olup olmaması büyük bir önem taşımaz. Esasen üzerinde durulması gereken ince nokta, kanâatimizce şu olmalıdır:

Zaehner'i suçlayanların en büyük kozu, Onun, bu iki **Sind'**den birini bilmediği için, diğerinden sebep Ebu Ali'yi Hind mistisizmiyle irtıbatlandırarak ilginç bir hata işlemiş olmasıdır. Tabiatıyla bu yanlışlık, O'nun ileri sürdüğü her şeyi yalanlamak için karşıtlarının işine çok yaramıştır! Halbuki Horasan halkı tarih boyunca Hind atmosfarinin her bakımdan etkisini yaşamışlardır.

Sonuç olarak Horasanlı **Ebu Ali'**nin Hind mistisizmine bulaşmış olması için O'nun, mutlaka Hindistan'nın Sind Bölgesi'nden olması diye bir şey düşünmek doğru olmasa gerektir.

ve yenilerden **Şa'rânî** bile onun Nakşbendîlikle ya da râbıta ile herhangi bir ilişkisi bulunduğu hakkında hiçbir şey kaydetmemişlerdir.[196] Nakşbendî doktrinine çok yeni bir eklenti olarak bilinen "**râbıta**" şöyle dursun, İslâm tarihi boyunca "Tabaqât" adı altında kaleme alınan ve İslâm ulemasının biyografilerini içeren ciddi ve muteber kaynaklarda esasen Bestâmî'ye ait çok dakik bilgilere rastlanmamaktadır. Bu gerçeği İran'ın tanınmış kurumlarından olan Tûs Vakfı da teyit etmektedir.[197]

***

6-Eb'ul-Hasan el-Kharqânî:

Bu şahıs da, *(ileri sürüldüğü üzere, hayranlık duyduğu)* **Ebu Yezîd** gibi Bestâmlıdır. İkisi de Pers kökenlidir. Doğum tarihi bilinmemektedir. H. 425/m.1034 tarihinde **Bestâm'**ın **Kharqân** Kasabası'nda öldüğü söylenmektedir. Silik bir kişiliğe sahip olduğu izlenimini uyandırmaktadır. Fakat Aşırı milliyetçi Nakşbendîler, *-Türk kimliğini kanıtlama kompleksiyle-* Araplara ve Farslara ait kültürel artıkları eşeleyerek buldukları çok zayıf bir kişiliği bile *(Nakşbendîleştirmek amacıyla)* abartılı şekilde nitelemeyi huy edindikleri için, gülümsetici gerçek dışı anlatımlarla bu şahsı ön plâna çıkarmaya çalışmışlardır.

Neredeyse hayâlî denebilecek tadar meçhul olan Kharaqânî'nin (sözde) fizik yapısı hakkında Işıkçı Nakşbendîlerin kaydettiği şu ifadeler oldukça ilginçtir:

"Übü'l-Hasen-i Harakânî, uzun boylu, güzel yüzlü, geniş alınlı, iri gözlü ve kumral idi. Hz. Ömer'e benzerdi…" [198]

Nakşbendîler onun, *(asla çağını yaşamadığı ve hiç görüşmediği)* "**Bayezîd-i Bestâmî'***nin* **rûhâniyetinden feyiz alarak** *velîlik makamına eriştiğine*"(!) inanmaktadırlar. Dolayısıyla *(gerek* **üveysîlik***, gerekse* **râbıta** *konusunda onun şeyhi için uydurulmuş olan mitolojiye ve çelişkilere dair hükümler)* aynen kendisi için de geçerlidir. Nitekim ona mal edilen ***"Risâle der Tarîq-i Edhemiyye ve Kulâh-ı Çâr Terk*** **رساله در طريق أدهميه وكلاه چار ترك"** adlı kitapçıkta râbıta sözcüğü bir kez bile geçmemektedir.

---

196. Bakınız:

١) عبد الكريم بن هوازن بن عبد الملك القشيري (المتوفى: 465هـ)، الرسالة القشيرية، تحقيق: الدكتور عبد الحليم محمود، الدكتور محمود بن الشريف، دار المعارف، القاهرة. 1/57

٢) عبد الوهاب الشعراني، الطبقات الكبرى، مكتبة الثقافة الدينية، الطبعة الآولى، 1/140 .2005م.–القاهرة

197. Tûs Vakfı'nın Bestâmî'ye ilişkin farsça açıklaması şöyledir:

از زندگی بایزید بسطامی اطلاعات خلی دققی در دست نیست. گفته میشود او در سالهای ۱۶۱ تا ۲۶۱ هجری قمری می زیسته است. بنا بر برخی روایات، جَدّ بایزید بسطامی زرتشتی بود و پدرش یکی از بزرگان بسطام بود. عشق عرفانی در عرفان بایزید جاگاه ویژه‌ای دارد. همچنین او را پایه‌گذار سکر و فنا در تصوف می‌دانند. گفتهء مشهور وی، «سبحانی ما اعظم شانی» اشاره به همین مفهوم دارد. بایزید بسطامی در سال ۲۶۱ درگذشت و او را در خانقاه وی دفن کردند.

198. Türkiye Gazetesi, İslâm âlimleri Ansiklopedisi, 5/39. Tarihsiz-İstanbul.

Eb'ul-Hasan, Nakşbendîlerce, rûhânîler zincirinin 6'ıncı halkası olarak kabul edilmektedir.

***

7-Ebu Ali Farmedî:

Asıl adı **Fadl bin Muhammed'**dir. Hocası **Qusheyrî** gibi Arap kökenli olduğu sanılmaktadır. Ancak **Horasan'**da yetiştiği için **Hind-İran** mistisizminden etkilenmiş olduğu ihtimali büyüktür. onun, tasavvufî eğilimlerinden etkilenen ünlüler arasında **Gazalî** de vardır. Fakat ne onun, ne de **Gazâlî'**nin, *(ters teverruk oturuşu ile oturarak, gözünü yumarak, şeyhinin şeklini zihninde canlandırarak,)* hülâsa bugünkü Nakşbendîlerin yaptığı gibi râbıta yapmış bulunduklarını gösterir hiç bir kanıt yoktur.

H. 478/m. 1085 yılında **Tûs Kenti'**inde ölen **Ebu Ali Farmedî** de **Gazalî** gibi **Selçuklu Başvezir'**i **Nizâmülmülk'**ün yakınlığını kazandı. Nakşbendîlerce, rûhânîler zincirinin 7'inci halkası olarak kabul edilmektedir.

***

8-Yusuf Hemedânî:

Hemedânî, köken olarak bugünkü **İran'**ın önemli merkezlerinden biri olan **Hemedân** halkındandır. Onun için Pers kökenli olma ihtimali büyüktür. Nitekim **Fuad Köprülü, Gujdewânî'**ye ait olduğu ileri sürülen **Makâmât-ı Yusuf Hemedânî** adlı bir kitapçıktan naklen onun Türkçe bilmediğini kaydetmektedir. Bu da onun ya Arap ya da büyük ihtimalle Fars asıllı olduğuna ilişkin bir ipucu sayılabilir.[199]

Bu zat, H. 440/m. 1048'de bu şehirde doğdu. 18 yaşlarında öğrenciyken kısa bir süre **Bağdad'**da bulundu ise de hayatının çoğu **Merv** ve **Herat** gibi **Hind-İran** kaynaklı mistik inanışların yaygın bulunduğu şehirlerde geçti.

Bilindiği üzere **Merv**, Sovyet döneminde Ruslar tarafından **Mary** olarak değiştirilen, **Türkmenistan** kentlerinden biridir. **Murgab Irmağı** deltasında bulunmaktadır. **Herat** ise, **Afganistan'**da **Hindikuş Dağları'**nın eteğinde kurulmuş, **Merv** gibi tarihi bir kenttir.

Bu bölgelerde yaşayan topluluklar eskiden beri İslâm, Şaman, Hindu ve Zerdüşt dinlerinin sentezinden oluşan tasavvufî akımların etkisini genellikle vicdanlarında

199. **Ord. Prof. Dr. Fuad Köprülü**, Türk edebiyâtında ilk Mutasavvıflar s. 69; VIII. Baskı Ankara-1993

taşırlar. Burada işaret etmek gerekir ki; Müslümanlığın ilk olarak yayıldığı ve İslâm'ın tanınmasını engellediği bölgelerden biri de burasıdır.

Köprülünün verdiği şu bilgiler **Hemedânî'**nin kişiliğini tanımak bakımından önemlidir: ***"Ağrılara ve yaralara ilaç yapar, sıtma için nüsha (yani bugünkü dille muska) yazar, herkesin derdine yetişmeğe çalışırdı. (...) Mürîdlerine dâima çehâr-yâr'ın menkabe ve faziletlerinden bahseder, onlara, namaz, oruç, zikr, riyâzet ve mücâhede tavsiye ederdi."*** [200]

Yusuf Hemedânî, işte buralarda ve böyle bir kişilikle yaşamış, uzun yıllar bu bölgeye özgü inanış ve düşüncelerin yayıcılığını yaptıktan sonra h. 535/m. 1140 tarihinde ölmüştür. Nakşbendîler onu, rûhânîler zincirinin 8'inci halkası olarak kabul etmektedirler.

Hemedânî'nin râbıta yaptığı, hatta râbıta diye bir şey bildiği hakkında bile en ufak bir emâre yoktur.

***

9-Abdulkhâlıq-ı Gujdewânî[201]

Gujdewânî'nin babası Malatyalıdır. Ailesi **Buhâra'**ya göçtükten sonra kentin **Ğujdewân Kasabası'**nda dünyaya geldi. Bütün veriler onun da Türk olduğunu kanıtlamaktadır. **Gujdewânî'**nin doğum tarihi bilinmemektedir. H. 575/m.1179 yılında bu kasabada öldü.

Gujdewânî'nin hayatına ilişkin olarak Nakşbendî menkabelerine geçmiş birçok mitolojik efsaneler vardır. Bunlardan biri de onun, beş vakit namazını **Mescid'ul-Haram'**da kıldığı ve tekrar **Buhâra'**ya döndüğü şeklinde nakledilen hikâyedir. Dolayısıyla onun döneminde eğer râbıta diye bir şey söz konusu olmuş olsaydı, mutlak surette bu inanca ilişkin olarak *-kerâmet ve fazîlet diye-* bir çok anlatımlara daha yer verilecekti.

Nitekim ***"Kelimât-ı Semâniye"*** adı altında bilinen ve Tarîkatın kuralları olarak Nakşbendîler tarafından benimsenmiş bulunan Farsça on bir kavramdan sekizinin, bizzat bu şahıs tarafından öngörüldüğü söylenmektedir. Bunu, Nakşbendîler de itiraf etmektedirler.[202] Onun için eğer **Gujdewânî** râbıta hakkında bir şey bilmiş ya da söylemiş olsaydı, Nakşbendîler bunu asla saklamayacak, bilakis bütün ayrıntılarıyla

200. Age. S. 69,70

201. Bu isim, Nakşbendîlere ait metinlerde: "**Gucdevânî**", "**Gocdevânî**" ve "**Gonjduvânî**" olarak farklı şekillerde geçer.

202. Bkz. BÖLÜM-II. Tasavvuf, Nakşilik ve râbıta; Safiyyüddin Ali b. Hüseyn el-Vâiz, Raşahât s. 32;
محمد بن عبد الله الخاني، البهجة السنية، ص/52; محمد أمين الكردي الأربلي تنوير القلوب في معاملة علام الغيوب ص/506

onu tıpkı ***"Kelimât-ı Semâniye"*** gibi kuşaktan kuşağa birbirlerine nakledecek ve dâvâlarını kanıtlamada kullanacaklardı.

Gujdewânî, Nakşbendîler tarafından, rûhânîler zincirinin 9'uncu halkası olarak kabul edilmektedir.

***

10-Ârif-i Rîwgerî:

Bu zat da Buhâralı bir Türk'tür. Doğum tarihi bilinmemektedir. Kur'ânî ilimlerle meşgulken bir ara duygusallık göstererek tasavvufa yöneldi.

Abdulkhâlıq-ı Gujdewânî'nin etkisinde kaldığı sanılmaktadır. Bu ismin hayâlî ve mitolojik bir kişilik olma ihtimali de vardır. Çünkü hayatı hakkında hemen hiç bir şey bilinmemektedir. Sadece h. 606/m. 1209 yılında öldüğü rivâyet edilmektedir. Bu nedenle **Rivegerî'**nin râbıta diye bir şeyden söz edip etmediği de bilinmemektedir ki bu, Nakşbendî Tarîkatı'nın en büyük çelişkilerinden biridir.

Riwegerî, Nakşîlikteki rûhânîler zincirinin 10'uncu halkası sayılır.

***

11-Mahmûd-i İnjirfağnewî:

Buhâra'nın **Fağne Köyü'**nde doğdu. Ancak hangi tarihte dünyaya geldiği bilinmemektedir. Türk kökenlidir. Duvar ustası olarak hayatını kazanırdı. Öğrenim gördüğüne ilişkin bir kanıt yoktur. Etrafına topladığı insanlara koro halinde ***"sesli zikir"*** yaptırdığı için devrin yetkili âlimlerinden birinin tâlimatı üzerine ifadesi alındığı bilinmektedir. İnsanlara sesli zikir yaptırdığı, Nakşbendîler tarafından açıkça ifade edildiği halde onun, hayatında râbıtadan bir kez bile söz ettiği yolunda hiç bir yazılı bilgi ortaya koyamamaktadırlar.

H. 715/m. 1315 tarihinde ölen **Fağnewî**, Nakşbendîler tarafından, rûhânîler zincirinin 11'inci halkası olarak kabul edilmektedir.

***

12-Aliy'y-i Râmitenî:

Buhâra'nın **Râmiten Köyü'**nde dünyaya geldiği söylenmekte ancak doğum tarihi bilinmemektedir. Türk asıllıdır. Bir dokumacı olan bu zatın hayatı nisbeten aydındır. Yazmış olduğu bir risâledeki öğütleri onun, *-Nakşilerin aksine-* Kur'ânî çizgiden pek sapmadığını göstermektedir. Ancak Nakşbendîler onu, kendi rûhânîleri arasında gösterdikleri için, hakkında yazılıp çizilen mitolojik hikâyelerin bu kanaldan ona mal edilmiş olması ihtimali vardır. Öğütleri arasında râbıtaya ilişkin bir tek söz bile bulunmamaktadır.

H. 721 veya 728/m. 1328 tarihinde ölen **Râmitenî**, Nakşbendîler tarafından, rûhânîler zincirinin 12'inci halkası olarak kabul edilmektedir.

***

13-Muhammed Baba Semmâsî:

Bu şahıs da Buhâralıdır. Aslı Türk'tür. Doğum tarihi bilinmemektedir. H. 755/m. 1354 tarihinde **Buhâra'**nın **Semmas Köyü'**nde öldü. İlmi ve kişiliği hakkında pek net bilgiler yoktur. **Aliy'y-i Râmitenî'**nin, onu kendi yerine şeyh olarak vekil tayin ettiği rivâyet edilmektedir. **Semmasî'**nin, râbıtadan söz ettiğine ilişkin, Nakşbendîlerin elinde hiç bir kanıt yoktur.

Semmâslı **Muhammed Baba**, Nakşbendîler tarafından, rûhânîler zincirinin 13'üncü halkası olarak kabul edilir.

***

14-Emîr Kulâl:

Çömlekçilikle uğraştığı için "**Kulâl**" diye çağırıldığı söylenmektedir. Ancak kulal kelimesinin Türkçe'de, ya da Farsça'da bu anlama geldiğine ilişkin bir açıklama yapılmamıştır. Bu zat da Nakşbendî şeyhlerinin çoğu gibi Türk kökenli olduğu için lakabının "**Kulâl**" değil, "**Gülal**" olması ihtimali daha büyüktür.

Doğum tarihi bilinmeyen ve h. 772/m. 1370 tarihinde **Buhâra'**nın **Suhari Kasabasın**da ölen **Kulâl'**in de râbıtadan söz ettiğine ilişkin Nakşbendîlerin elinde hiç bir kanıt yoktur.

Emîr Kulâl, Nakşbendîler tarafından, rûhânîler zincirinin 14'üncü halkası olarak kabul edilir.[203]

***

15-Muhammed Bahâuddîn Buhârî (Şâh-ı Nakşbend):

Hz. Hüseyn'in soyundan geldiği ileri sürülmektedir. Ancak gözden kaçırılmaması gereken bir gerçeğe bu ilgiyle dokunmak lâzımdır; o da şudur: Bir şekilde ünlenmiş ya da ünlendirilmiş bazı kişilerin şöhretini pekiştirmek için (onların), Hz. Peygamber'in soyundan geldiklerini ileri sürme alışkanlığı öteden beri vardır. Bu geleneği başlatan ise Acemlerdir. Onların etkisiyle eski Türk muhitlerinde de bu alışkanlık yaygın idi. Dolayısıyla **Bahâuddîn Buhârî'**yi "*seyyid*" olarak tanıtma çabaları bu alışkanlığın tezahürlerinden biri olabilir. Nitekim onun için tertip edilmiş soy ağacının tutarsızlığı bu gerçeği kanıtlar mahiyettedir.[204] İlk Nakşî şeyhlerinin hemen tümü gibi **Muhammed Bahâuddîn** de Türktür ve Buhârâlıdır. Bu veriler ise esasen *(eski dinin uzantısı olarak)* Nakşbendî tarîkatı'nın, çevresel ve sosyal şartların belirlediği süreçlerle zaman içinde nasıl oluştuğu hakkında önemli ipuçları vermektedir.

Bununla birlikte; *(Arap kökenli olduğu ileri sürülmesine rağmen)* ana dilinin Türkçe olduğu kesindir. Ancak bu, onun okur-yazar olduğu izlenimini uyandırmamaktadır. Çünkü eğer Arap kökenli ve eğitimli olsaydı (onun), sahip bulunduğu şöhreti kanıtlayan bir Arapça eser bırakması düşünülmez mi? Vakıa, Araplar eskiden beri yazmaya ve arkalarından yazılı eserler bırakmaya önem vermişlerdir. Nitekim günümüzde Türk tarih araştırmacıları, mensubu oldukları kavmin kimliğini ve tarihini Çin ve Arap kaynaklarına dayanarak tespit etmeye çalışmaktadırlar. Bunlardan biri de Prof

---

203. Bu şahısla ilgili birkaç çelişkiye burada işaret etmek gerekir:
1) **Kulâl'**in zamanında bu tarîkatın "**Nakşbendî**" adını henüz almamış olması gerekirken Nakşbendîler gerek onu, gerekse öncekilerini tereddütsüz olarak birer Nakşî şeyhi sıfatıyla tanıtmaktadırlar.
2) **Şerif Mardin**, "Türkiye Tarihinde Nakşbendî Tarîkatı" başlığı altındaki yazısında **Emîr Kulâl'**den bahsederken üç önemli hata işlemiştir. O'nun kullandığı ifade aynen şöyledir: "I. Bayezid'in damadı olan ünlü mutasavvıf Emir Sultan (1368-1429), Behaeddin Nakşbend'in müritlerinden Seyyid Emîr Kulâl'in oğluydu." (Bkz. Richard Tapper, Çağdaş Türkiye'de İslâm, s. 81. İstanbul-1993)
Halbuki Emir Sultan, Emîr Kulâl'in oğlu değildir ve büyük ihtimalle O'nunla hiç bir ilişkisi de yoktur. Emir Sultan'ın adı **Muhammed**, babasının adı ise Ali'dir, Eğer **Şerif Mardin**, kendi milletine ait tarihi gerçekleri araştırırken, batıcılık kompleksine kapılmasaydı, yani yabancı kaynaklar yerine kendi milletine ait kaynaklara başvursaydı doğru bilgilere ulaşabilirdi.
Yazar, **Emîr Kulâl'**i Behaeddin Nakşbend'in mürîdi olarak tanıtmıştır, oysa *(Nakşî kaynaklarına göre)* tam tersine Nakşbend, Kulâl'in mürîdidir.
Ayrıca yazar, **Emir Sultan'**ı Nakşbendî şeyhi olarak tanıtmış, halbuki bu şahıs halvetî şeyhidir ve bazen **Emîr Buhârî** diye anıldığı için, bu ismi taşıyan zatla zaman zaman karıştırılmaktadır. Esasen Emîr Kulâl hakkında güvenilir hemen hiç bir bilgi bulunmamaktadır.

204. Bkz. **Prof. Dr. Necdet Tosun, Bahâeddîn Nakşbend** Altıncı baskı s.97. İnsan yayınları, İstanbul-2015

Dr. **Zekeriya Kitapçı'**dır.[205] Şu gerçeği de özellikle atlamamak gerekir ki **Buhârâ** kentinin, İslâm ordusu tarafından fethedildiği mîlâdî 709 tarihinden, **Nakşbend'in** doğduğu m. 1318 e kadar geçen 609 yıl boyunca *(vaktiyle buraya yerleştirilmiş olan)* Arapların ana dilleriyle konuştuklarını var saymak icap eder. Nitekim, Türkiye'nin **Siirt, Mardin, Urfa, Antep** ve **Antakya** kentlerindeki Araplar da *-atalarının nedeyse 1400 yıl önce fethettiği bu bölgede-* halâ Arapça konuşurlar.

Muhammed Buhârî söz konusu olduğunda akla gelebilecek en önemli nokta, aslında şudur; Türk Müslümanlığının en önemli kurumlarından olan Nakşbendîlik, bu şahsın katkılarıyla güç kazandığı, kökleştiği ve zihinlere kazındığı *(ya da öyle yansıtıldığı)* için, bu akımın sembolü olan kişinin okuma yazma bilmemesi, yazılı eser bırakmamış olması ya da bilimsel alanda bir başarı sergilememiş olması artık önemli değildir. Sadece adının anılması bile eğer Türk kimliğinin bu günlerde tanımlanmasına bir nebze yarayabiliyorsa bu, Nakşbendîlikle ilişiği olmayan Türkler üzerinde bile bir refleks uyandırabilir. Ancak **Muhammed Buhârî'**yi, bir ansiklopedinin 39[206] sayfasına adeta sığmaz gibi göstermek için olağanüstü çaba harcayanlar, hayatı konusunda yüzlerce sayfalık kitap yazanlar, *-peşlerinden sürükledikleri on binlerce insanla birlikte-* bu şahsı göklere çıkarmak için istedikleri kadar didinsinler, onun Türkçe bir cümle bile yazdığını asla kanıtlayamazlar! Çünkü **Nakşbend'**in yaşadığı 1318-1389 yıllarında *(Nadir istisnalar hariç)*, hemen hiç kimse Türkistan'da Türkçe'yi yazı dili olarak kullanmıyordu. Âlimler eserlerini Arapça, Mistik kimseler ise daha çok Farsça yazıyorlardı

Bahâuddîn, devrinin şeyhlerinden Semmâslı **Muhammed Baba** ile onun bir dervişi olan **Emîr Kulâl'**in etkisi altında kaldı. Çağının geleneğine uyarak O da şeyh olmaya çalıştı ve ünlendi (ya da ünlendirildi!)

Nakşbendîliğe "**Üveysîlik**" anlayışının, aslında bu şahıstan itibaren yerleştiği sanılmaktadır. "**Üveysîlik**", bir şeyhin, kendinden çok önce yaşamış ve ölmüş olan bir diğer rûhânîden ***"feyiz alarak"*** yani, metafizik bir ilişkiyle ondan birtakım bilgiler edinerek yetişmesi ve ***"ermesidir."*** bu inancın *"Türk Müslümanlığına"* Yahudilikten geçtiğine, daha önce işaret edilmişti. Bu inanca göre **Muhammed Buhârî'**nin de kendinden beş kuşak yukarıda olan **Gujdewânî'**den istifade ettiği ileri sürülmektedir.

Gujduwânî'den sonra, *iki aşama geçirmiş ve son olarak* "**Khuwâceganiyye خُوَاجَگَانِيَّه**" *adını almış bulunan tarîkat, "Şâh-ı* ***Nakşbend"*** unvanıyla anılan **Muhammed Buhârî'**den itibaren ***"Nakşbendîyye نَقْشَبَنْدِيه"*** ismini aldı. Gujduwânî'nin, *-Patanja-*

205. **Prof. Dr. Zekeriya Kitapçı**, Orta Asya'da İslâmiyetin Yayılışı ve Türkler. 3. Baskı Konya-1994

206. Bkz. Türkiye Gazetesi, İslâm âlimleri Ansiklopedisi, 10/16-55. Tarihsiz-İstanbul; Ayrıca bkz. **Prof Dr. Necdet Tosun, Bahâeddîn Nakşbend**. Sayfa sayısı: 463, Altıncı baskı. İstanbul-2015

lizm'den esinlenerek- tarîkat disiplinini üzerinde inşa ettiği sekiz ilkeye **Muhammed Buhârî**, üç ilke daha ekledi.

Muhammed Buhârî'nin bilgi ve tahsil durumu net bir şekilde bilinmemekte, ancak onun **Mâverâunnehr'**de **Halil Ata** ya da Kazan Hânı **Sultan Halil** adında bir emîrin hizmetinde bir süre cellât olarak çalıştığı rivayet edilmektedir.[207] Tarihlerde ihtilâflı olarak, ondört ya da oniki yıl hüküm sürdüğü kaydedilen **Halil Ata'nın**,[208] *(tahta oturmadan ve henüz bir derviş iken)* Buharî'yi etkilemiş maceraperest biri olduğu, *-hakkındaki bilgilerden-* anlaşılmaktadır.[209] Nitekim Prof. Dr. **Necdet Tosun**, bu hükümdar hakkında şu bilgileri vermektedir:

"(…) Gazân Han Halil, muhtemelen Cengiz Yasa'sına pek önem vermediği ve sert mizaçlı olduğu için tarihçiler tarafından haşin ve zâlim bir hükümdar olarak tavsif edilmiştir. Devlet ricâlinden Emir Kazagan (Kazgan) isminde bir şahıs diğer komutanlarla gizli görüşmeler yapıp Gazân Han'ı tahttan indirme konusunda onları ikna etmiş ve yapılan savaşta Gazân Han mağlup olup öldürülmüştür. (747/1346-47)" [210]

Nakşbendîliğin, Türklere özgü bir Müslümanlık modeli olarak biçimlenmesinde ilk adımların **Muhammed Buhârî** tarafından atılmış olduğu ihtimal çok büyüktür. Çünkü ona ait sözlerden biri de şudur:

"Bir gece rüyamda Türk bilgelerinden Hakim Ata, beni yetiştirmesi için öğrencilerinden birine gönderdi. Mübârek bir ninem vardı. Bu rüyamı ona anlattım. Bana dedi ki:"

"-Oğlum, senin Türk bilgelerinden öğreneceğin şeyler var." [211]

Bu tarîkat, yüzyıllar önce kurulduğu tarihten beri 30 Kasım 1925 yılına kadar, Türk muhitlerinde daima siyâsî yönetimler tarafından korunmuş ve gerektiğinde politik amaçlarla kullanılmıştır. Nitekim *13 Aralık 1925 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 677 sayılı kanun ile tekkeler ve zaviyeler kapatılmasına rağmen,* bir süre sonra bu tarîkatin yeniden serbestçe ve üstelik camileri kullanarak faaliyet göstermesine göz yumulmuş, hatta yeniden canlanmasına bir çeşit ön ayak bile olunmuştur.

---

207. Bkz. **Prof. Dr. Necdet Tosun, Bahâeddîn Nakşbend**, s:101, İnsan Yayınları, Altıncı baskı. İstanbul-2015

208. "**Ata**" Terimi: "**Baba**" ve "**Dede**" gibi Şamanlıktan ilhamını alan ve eskiden Türkistan rûhânîleri için kullanılmış olan "**Ermişlik**" kültünün sembollerindendir.

209. Bkz. **Prof Dr. Necdet Tosun, Bahâeddîn Nakşbend**, s:101, İnsan Yayınları, Altıncı baskı. İstanbul-2015

210. Bkz. **Prof Dr. Necdet Tosun, Bahâeddîn Nakşbend**, s:101, İnsan Yayınları, Altıncı baskı. İstanbul-2015

211. Bu ifade, Işıkçı Nakşbendîlere ait bir ansiklopediden biraz sadeleştirilerek alınmıştır.

A. Faruk Meyan. takma isimli bir asker emeklisi tarafından **"Şâh-ı Nakşbend"** adı altında kaleme alınmış olan bir kitabın önsözünde yayınevinin kaydettiği şu ifade, bu konuda birçok şeyi özetlemektedir:

"Anadolumuzun Türkleşmesinde en büyük rolü tarîkatlerin, bilhassa Nakşîliğin oynadığını gerçek tarihlerimiz ve tarihçilerimiz yazmaktadır." [212]

Nakşbendîlerin, belki en doğru sözü budur. Ancak bu sözü tamamlayacak bir iki eksik vardır ki onlar da, Nakşîliğin, bununla birlikte İslâm'ı da Türkleştirdiği ve gittikçe onu İslâm olmaktan uzaklaştırdığı gerçeğidir.

Yukarıda takma adı geçen yazar, kitabında râbıtadan da söz ettiği halde **Şâh-ı Nakşbend'**in râbıtadan söz edip etmediğine ilişkin hiç bir şey kaydetmemiştir. Bu da, gerek bir Nakşbendî olarak onun, gerekse bağlısı olduğu tarîkatın açık bir çelişkisidir.

Yine Nakşbendî kaynaklarına göre *(yukarıda işaret edildiği gibi)* bu tarîkatın on bir kuralından üçü **Şâh-ı Nakşbend** tarafından konmuştur ki bunlar: **Vukûf-i zamânî, Vukûf-i adedî** ve **Vukûf-i kalbî'**dir. Ne var ki bu üç kavramdan hiç birinin açıklaması içinde râbıtadan söz edilmemiştir.

Şâh-ı Nakşbend Muhammed Buhârî, Nakşî Silsilesi'nin 15'inci halkası olarak kabul edilir.

***

16-Alâuddîn-i Attâr:

Bu da Buhârâlı bir Türk'tür. **Nakşbend'**in mürîdi ve damadıdır. Doğum tarihi bilinmemektedir. **Alâuddîn, Buhârâ'**nın tanınmış ve zengin ailelerinden birinin çocuğuydu. Devrin modası olan sûfîliğe o da özendi ve **Bahâuddîn Nakşbend'**in etkisinde kaldı. İlginç olan, **Seyyid Şerif Cürcânî** gibi ilimle meşgul olmuş ünlü bir şahsiyetin **Attâr'**dan övgü ile söz etmesidir. Öyle anlaşılıyor ki o çevrede ve o devirde yaşamış olan âlimlerden bazıları da **Hind-İran** kaynaklı mistik akımların etkisinde kalmış ve tarîkat şeyhlerine itibar etmişlerdir. Bunlardan biri de "**Molla Câmî**" olarak bilinen Heratlı Abdurrahman Nuruddîn Câmî'dir. Şair, Filozof ve dilci bir şahsiyet olan Câmî de ne ilginçtir ki bu zümreye hayranlık duymuş ve bu sâikle "Nefehât'ul-Uns" adı altında bir kitap yazmış, içinde zendekaya bolca yer vermiştir.

Alâuddîn-i Attâr'ın ölüm tarihi: H. 802/m. 1400'dür. Onun râbıtadan söz ettiğine dair hiç bir kanıt yoktur. **Attâr**, Nakşî silsilesi'nin 16'ıncı halkası olarak kabul edilir. Onu, h. 627/m.1229'da ölen **Ferîduddin'i Attâr'**la karıştırmamak gerekir.

***

212. Çile Yayınları, İstanbul-1970 s. 7

17-Ya'qûb-i Çarkhî:

Yakûb, bugünkü **Afganistan** kentlerinden **Gazne** civarında dünyaya geldi. Türk kökenli olabileceği ihtimali vardır. Ancak konuşma ve yazı dili olarak Farsça'yı kullandığı kesindir. Doğum tarihi bilinmemektedir. Bir süre öğrenim gördüğü ve bu amaçla **Mısır'**a kadar gittiği sanılmaktadır. Sonra **Buhârâ'**ya dönerek **Alâuddîn-i Attâr'**la haşır neşir olmuştur.

Risâle-i Ünsiye adıyla Farsça kaleme aldığı bir kitapçıkta rûhânîlerle yaptığı sohbetleri ve izlenimlerini anlatmaktadır. İçeriği tasavvufî anlatımlarla örülmüştür. **Ya'qûb'**un kayda değer bir eseri yoktur.

Nakşî rûhanileri arasında râbıtadan ilk kez söz eden **Ya'qûb-i Çarkhî'**dir. **Raşahât'**ın yazarı **Şeyh Safiyuddîn Ali b. Hüseyn el-Vâiz** el-Kâşifî el-Beyhaqıy, bu eserinde ondan epeyce söz etmektedir. Kitabın, **iki yerinde** râbıtaya ilişkin olarak kaydettiği çok kısa anlatımlardan biri şöyledir:

"... Çün râbıta tarikini beyâna başladılar, buyurdular ki: 'Bu tarikayı ta'limde dehşet etmeyesin ve tâlib ve müstaidlere eriştiresin.' " [213]

Bu da demek oluyor ki râbıtanın tarihi süreci, h. 851/m. 1447 de ölen **Ya'qûb-i Çarkhî** ile başlamaktadır. **Çarkhî**, yukarıdaki sözlerle râbıtayı, öğrencisi **Ubeydullah-ı Ahrâr'**a öğütlemiştir. **Raşahât'**ın yazarına ise râbıtayı **Ubeydullah-ı Ahrâr** telkin etmiştir. Nitekim Araştırmacı **Kasım Kufralı'**nın: *"Bilahare* **Mâverâünnehr'***e gelerek Hâce'ye intisab eylediği zaman râbıta ile iştigale memur edildi."* [214] dediği **Mir Abdu'evvel, Ubeydullah-ı Ahrâr** tarafından bu şekilde görevlendirilmiştir. İşbu **Mir Abdu'evvel, Raşahât'**ın yazarının arkadaşıdır. Bütün bunlar, râbıtanın sembolik bir kavram olarak **Ya'qûb-i Çarkhî** ile başladığını, ondan önce Nakşbendîlikte râbıta adı altında bir anlayış, inanış ve uygulamanın bulunmadığını açıkça kanıtlamaktadır. Öyle anlaşılıyor ki Nakşbendîlik tarihinde **Ya'qûb-i Çarkhî'**den önce râbıtadan söz etmiş hiç bir rûhânî yoktur.

Çarkhî'nin, **Ubeydullah-ı Ahrâr'**a: ***"...Bu tarikayı ta'limde dehşet etmeyesin"*** diye verdiği öğüt esasen dikkat çekicidir. Çünkü **Ya'qûb'**un, mürîdine râbıta yaptırmayı öğütlerken: ***"Sakın ürkütmeyesin!"*** diyerek onu uyarması, örtülü de olsa râbıtanın tarîkata yerleştirildiği daha ilk günlerden itibaren önemsendiğini kanıtlamaktadır. Ancak bugünkü tanımıyla, şartlarıyla ve uygulanış biçimiyle râbıtanın o tarihlerde söz konusu olduğunu gösteren herhangi bir delil yoktur.

---

213. Ali b. Hüseyn el-Vâiz, Raşahât s. 354

214. Bkz. **Kasım Kufralı**, Nakşbendîliğin Kuruluş ve Yayılışı, s. 82 Türkiyât Enstitüsü No. 337; Keşf'uz-Zunûn, 1/903

Attâr'ın halîfesi olan **Ya'qûb-i Çarkhî**, Nakşbendîler tarafından, rûhânîler silsilesinin 17'inci halkası olarak kabul edilir.

***

18-Nâsirüddîn Ubeydullah-ı Ahrâr:

H. 806/m. 1403'de **Taşkent'**de doğdu. Hocası gibi O da, konuşma ve yazı dili olarak Farsça'yı kullanmakta idi. Bununla birlikte Türk kökenli olduğu ihtimali daha ağır basmaktadır. H. 895/m. 1490 tarihinde **Semerkand'**da öldü. Muntazam bir öğrenim görmediği, hatta öğrenimi bir türlü sevmediği, hakkındaki söylentilerden anlaşılmaktadır. Kendini tamamen tasavvufa vermiş olması belki de bu yüzdendir. **Rabbânî**, 187 sayılı mektubunda onun, **Fakarât** adlı bir eserinden söz etmektedir.

Nakşbendîlerce önemli bir kaynak sayılan **Raşahât** adlı kitabın yazarı, bu şahsın çağdaşıdır ve onunla haşır neşir olmuştur.

Ubeydullah-ı Ahrâr, Timûrîler döneminde yaşadı ve bu hânedânın prensleri arasında sürüp giden taht kavgalarına şahit oldu. Hatta bu olayların içine bile girdi. Bu cümleden olarak, **Timurleng'**in dördüncü göbek torunlarından *(**Semerkand'**i işgal eden)* **Sultan Ebu Said'**in[215] yanında yerini aldı. **Ebu Said** ile aynı soydan gelen **Şahruh'**un oğlu **Ebu'l-Kasım Mirza Babür** arasında savaş hazırlıkları yapılırken **Ubeydullah-ı Ahrâr, Ebu Said** adına **Babür'**ü uzlaşmaya davet etti ve onları barıştırdı. Bu olaylar onun ne kadar nüfuzlu olduğunu göstermektedir.

Ahrâr'ın yaşadığı dönemde **Timuroğulları** Hânedânı parçalanırken aynı zamanda **Maverâunnehr'**den **Hindistan'**a doğru dağılarak yayılıyorlardı. Tabiatıyla bu siyâsî yayılmaya paralel olarak Nakşîliğin muhiti de oralara doğru genişliyordu. Zaten komşu olan bu iki bölge arasında çok köklü ve sürekli etkileşimler tarih boyunca sürmüştür. Tarihi veriler, özellikle bu dönemde **Hind-İran** zevkinin sanattan dine kadar hemen her şeye yansıdığını kanıtlamaktadır. Dolayısıyla öyle anlaşılıyor ki gerek **Şamanlık**tan, gerek **Zerdüşizm'**den, gerekse **Brahmanizm ve Budizm'**den esinlenmelerle, **Nakşbendîyye** adı altındaki sûfîlik, bu dönemde **Ahrâriyye** adıyla

215. **Sultan Ebu Said** (1427-1469): **Muhammed Mirza'**nın oğludur; O da **Miran şah'**ın oğludur; O da **Timurleng'**in oğludur.
1457'de **Mâverâunnehr'**i, 1459'da da Horasan'ı ele geçirerek **Herat Kenti'**ni merkez haline getirdi. **Uzun Hasan'**la savaşmak isterken pusuya düşürüldü ve aralarında siyasî düşmanlık bulunan, babasının amcasıoğlu **Yadigâr Muhammed'**e teslim edildi. O'nun tarafından da öldürüldü.
Tarihin bu dönemi, İslâm'ın ve Müslümanların, en çok çözülüp dağıldığı, ilim adamlarının yerini, şeyhlerin doldurduğu son derece karışık ve karanlık bir aşamadır.

yeni bir nitelik ve içerik kazanmıştır. **Ahrâriyye'**nin, **Nakşbendîliğe** yaptığı en belirgin katkı ise râbıta sürecini başlatmış olmaktır.

Çünkü **Ubeydullah-ı Ahrâr** çok faal bir Nakşbendîdir. Bu tarîkatı **Hind** zevkiyle karakterize edenlerin başında gelir. Râbıta telkinini, **Ya'qûb-i Çarkhî'**den ilk alan O'dur. Keza, **Türkistan'**da yaygın olan **Hind-İran** mistisizminin **Anadolu'**ya sızması da bu şahsın etkileriyle olmuştur. onun özellikle iki öğrencisi bu inanışların propagandası için **Anadolu'**ya gelmişlerdir. Bunlar, **Abdullah-ı İlâhî**[216] ve **Haydar Baba'**dır.

Haydar Baba, Kanûnî döneminde, **Eyüp Camii'**ne âdetâ yerleşerek halkın vicdanını mistik doğrultuda yönlendirmeye çalışmış, **Hind-İran** kaynaklı **Türkistan Tasavvufu'**nun, Osmanlı toplumuna yerleşmesinde büyük rol oynamıştır.

Nakşî şeyhlerinin, faaliyet alanı içine bu dönemden itibaren **Hindistan'**ın da katılması çok önemli bir olaydır ve Nakşîlikte yeni bir aşamanın başlaması demektir. Bu geçişi ise **Ubeydullah-ı Ahrâr** sağlamıştır. Nitekim sonraları **Hindistan'**da güçlü bir devlet kurmayı başaran **Zahîruddîn Babür Şah**,[217] **Ahrâr'**ın çocuklarına ve temsilcilerine çok yakın ilgi göstermiştir. Bu yakınlığın doğal sonucu olarak **Hindistan'**a yayılan Nakşbendî Tarîkatı, oradaki dinlerden önemli derecede etkilemiştir.

İlginçtir ki Nakşî şeyhlerinden **Kasım Kufralı**, *(1940'ların Türkçe'siyle kurduğu uzunca ve kırık dökük birkaç cümle içinde)* bu gerçeği bir çeşit itiraf ederek şunları kaydetmektedir:

*"**Babür'**ün, **Hâce Ubeydullah-ı Ahrâr'**ın oğullarına ve haleflerine olan merbutiyeti, kendisinden sonraki hükümdarlarda da görülür. **Hind'**in bu dindar hükümdarlarını etrafında toplamış bulunan diğer simalar, mistik bir atmosferle çevrili **Hind** muhitinin kendi muhitlerindeki akislerini yaşatırlarken **Hind** mizacının tevlid ettiği o sonsuz hayâl aleminin Tecellîlerini velilerin ve büyük din adamlarının şahsiyetlerinde toplayan şair mutasavvıfların da bu muhit üzerinde fazla tesirleri oluyordu. Esasen **Hindistan'**da canlanan tasavvuf cereyanları da tarîkatlerin oraya girmesini fevkalade kolaylaştırmıştr"*[218]

Ahrâr, Nakşî Silsilesi'nin 18'inci halkası olarak kabul edilir.

***

216. **Molla İlâhî** ve **Şeyh-i İlâhî** lakaplarıyla da anılmıştır. O dönemdeki adıyla Germiyan (Kütahya) yöresinde Simav'da doğdu. Doğum tarihi bilinmemektedir. H. 893, m. 1448'de Vardar yenicesinde öldü.

217. **Zahîruddîn Babür şah** (1483-1530): Timuroğulları'ndan, **Sultan Ebu Said'**in torunudur.

218. Bkz. **Kasım Kufralı**, Nakşbendîliğin Kuruluş ve Yayılışı S. 82. Türkiyât Enstitüsü No. 337

19-Qâdıy Muhammed zâhid Bedakhshî:

Bu da Semerkandlıdır, yani Türk'tür. Doğum tarihi bilinmemektedir. H. 936/m. 1529 tarihinde **Semerkand** yakınlarındaki **Hisar'**da öldü. Hocası **Ahrâr'**ın bağlandığı **Ya'qûb-i Çarkhî**'nin kız tarafından torunudur. Kız kardeşinin oğlu *(yani yeğeni)* **Derwiş Muhammed Semerkandî'**nin de şeyhidir.

Kadı sıfatıyla tanınmasına rağmen kadılık yaptığına ilişkin bir bilgi yoktur. Ancak Farsça yazdığı ***"Mesmuât"*** ve ***"Silsile'tul-Ârifîn"*** adlı eserlerinden, onun eğitim gördüğü anlaşılmaktadır.

Keza Nakşilik gibi bir yol seçmesine rağmen, tasavvuf ehlinin önem verdiği hurâfe ve mitolojiden çok, eserlerinde, ahlâki konulara ağırlık vermiştir. Nitekim hayatını kaleme alanlar eğer onun râbıtaya ilişkin bir şey söylediğini saptamış olsalardı muhakkak ki bunu çok önemseyeceklerdi ve onun bu konudaki sözleri ağızdan ağıza nakledilecekti. Bu da gösteriyor ki râbıtanın süreci her ne kadar **Ya'qûb-i Çarkhî** ile başlamışsa da süreçte kopukluklar olmuş ve bu kelime tarîkatın, aşamalarla yeni içerikler kazanan doktrininde uzun zaman sembolik bir terim olarak kalmıştır. Ancak çok sonraları tarîkatın bir kuralı haline getirilmiştir.

Muhammed Zâhid, Nakşbendîler tarafından, rûhânîler silsilesinin 19'uncu halkası olarak kabul edilmektedir.

***

20-Derwiş Muhammed Semerkandî:

Lakabından da anlaşıldığı üzere Semerkandlıdır. Doğum tarihi bilinmemektedir. Dayısı **Qâdıy Muhammed Zâhid'**e bağlanarak kendini tasavvufa verdi. Râbıtaya ilişkin bir şey söylediği nakledilmemiştir Nakşî Silsilesi'nin 20'inci halkası sayılır.

***

21-Muhammed Khuwâjegi-yi -yi Emkenegî:

H. 918/m. 1512 yılında **Buhârâ'**nın **İmkene** Kasabası'nda dünyaya geldi. Türk kökenlidir. **Derwiş Muhammed'**in büyük oğlu ve halefidir. Yani Nakşî Silsilesi'nin 21'inci halkası sayılır.

Türkistan, Horasan ve **Mâverâunnehr** Bölgelerinde eskiden yaygın olan çeşitli

dinlerin kalıntılarından beslenerek olgunlaşan Nakşbendîliğin, **Hindistan'**a yayılmasında bu şahsın büyük etkisi olmuş, bu amaçla öğrencilerinden **Bâqıy-Billâh'**ı, oralarda faaliyet göstermesi için görevlendirmiştir. Şeyhi gibi onun da Râbıtaya ilişkin bir şey söylediği nakledilmemiştir. **Emkenegî'**nin ölüm tarihi h. 1008/m. 1599'dur.

***

22-Muhammed Bâqıy-Billâh':

H. 971/m. 1563 tarihinde Bugünkü Afganistan'ın başkenti olan **Kabil'**de doğdu. Türk kökenli olma ihtimali büyüktür.

İlme fazla önem vermediği, bu yüzden, erken yaşlarda tasavvufa meylettiği ve bu merakla **Sind'**de, **Keşmir'**de ve **Mâverâunnehr** Bölgelerinde geziye çıktığı anlaşılmaktadır; Hatta sonunda bağlandığı **Khuwaje Emkenegî'**nin temsil ettiği **Nakşbendî Tarîkatı'**nı **Hindistan'**da yaymayı hocasına belki de O teklif etti. Nitekim **Ahrâriyye** Nakşbendîliği'ni **Hindistan'**da yayan **Bâqıy-Billâh**'dır.

Rabbânî'yi yetiştiren ve h. 1012/m. 1603 'de ölen bu şahıs, Nakşîler tarafından silsilenin 22'inci halkası olarak kabul edilir.

Onun da râbıtaya ilişkin olarak ayrıntılı bir şey söylediğine pek rastlanmamakla birlikte, hakkında şöyle bir söylenti vardır:

"Muhammed Bâqıy-Billâh"ın adetleri şöyle idi: Her kimi kabul etseler, önce tövbe ettirirdi. Eğer o talebede kendisine karşı büyük bir aşk ve muhabbet görürse hakikat-ı câmia olan kalbde kendi sûretini muhâfaza etmesini, hatırlamasını emrederdi." [219]

Bilindiği üzere, **Hâlid Bağdâdî'**nin karakterize ettiği Nakşbendîlikte şeyh, mürîdine kendini değil, şeyhini râbıta ettirir. Kendini râbıta ettiren halîfelerden kiminin nasıl tarîkattan kovulduğu, kiminin de nasıl azarlandığı ve bu yüzden ne kavgaların, ne büyük olayların cereyan ettiği hakkında ilerleyen sayfalarda belgeleriyle birlikte malûmat sunulacaktır. Yukarıdaki ifadede, Nakşîlikteki bu kuralın çiğnendiğini görüyoruz. Bu da tarîkattaki tutarsızlıkların nasıl sürüp gittiğini, daha doğrusu râbıtanın o tarihlerde uygulanış biçiminin ve şartlarının bile henüz belirlenmemiş bulunduğunu açıkça göstermektedir.

Bâqıy-Billâh dönemine kadar pek netleşmemiş bulunan ve belirsizliğini koruyan râbıta meselesini, olabilir ki, ilk kez onun öğrencilerinden **Tâcuddîn-i Nakşbendî** ele

219. Işıkçı Nakşbendîlere ait bir ansiklopediden.

almış ve bu düşünceyi belli bir formüle oturtmaya çalışmıştır. Şeyhinin yukarıdaki anlatım içinde sergilenen alışkanlığından etkilenerek **Tâciyye** adı altındaki risâlesinde râbıtayı, ilk defa açık bir ifadeyle: ***"şeyhin şeklini zihinde canlandırma"*** olarak açıklamıştır ki bu da râbıtanın, Nakşbendîlikte kurumlaşma sürecinin önemli bir halkasını oluşturmaktadır. Çünkü yukarıda belgesel olarak kanıtlandığı üzere râbıta ilk kez **Ya'qûb-i Çarkhî** tarafından hemen hemen yalın bir sözcük olarak kullanılmış, bu olay ise onun öğrencisi olan **Ubeydullah-ı Âhrâr** tarafından aktarılmıştır.

***

23-Ahmed Fârûqıy:

*(H. 971/M. 1563, **Serhend**-H. 1034/M. 1624, **Serhend**)*

Hind kökenlidir. Nakşbendîler tarafından ***"Silsile-i Sâdât"***ın 23'üncüsü olarak kabul edilir. Bütün Nakşbendîler arasında ***"İmam-ı Rabbânî"*** olarak anılır ve onun, hicri ikinci binin Müceddidi *(yenileyicisi)* olduğuna inanılır. Bu nedenle Nakşbendîler tarafından düzenlenen biyografilerinde ***"Müceddid-i elf-i sânî"***, yani ikinci binin yenileyicisi unvanıyla yüceltilir. Bu inanca göre *-sözde-* "**Rabbânî**, yozlaştırılmış olan İslâm'ı, hicri ilk binin başında yeniden eski kimliğine kavuşturmuştur."

Nakşîlerin piri sayılan **Muhammed Buharî**'den, onun zamanına kadar ***"Ahrâriye"*** olarak isim alan Nakşîlik, **Ahmed Fârûqıy**'den sonra ***"Muceddidiyye"*** adını aldı, ta ki yaklaşık iki yüz yıl sonra **Hâlid Bağdâdî** ile birlikte ***"Hâlidiyye"*** olarak yeni bir isim alıncaya kadar.

Işıkçı Nakşîlere ait bir ansiklopedide **Rabbânî** hakkında şu ifadeler yer almaktadır: ona, *"Ahkâm-ı İslâmiyye ile tasavvufu vasletmesinden, birleştirmesinden dolayı da, **"sıla"** ismi verilmiştir."* [220]

Rabbânî'nin, **Hind-Moğol Devleti**'nin vatandaşı olarak geçirdiği 63 yıllık hayatı, Osmanlı padişahlarından, **Kanuni** ile **IV. Murad** arasında geçen süreye rastlamaktadır. Ancak onun *-yaşadığı dönemde-* Osmanlı toplumu üzerinde etkili olabildiği söylenemez.

Rabbânî, Sultan Cihangir tarafından 3 yıl **Guwalyar Kalesi**'ne hapsedildi. Bunun nedeni, ayrıca araştırılmaya değer bir konudur. Çünkü Rabbânî'nin, mistik yaklaşımlarıyla İslâm'a zarar verdiği için bu cezaya çarptırılmış olması ihtimali *-zayıf*

220. Türkiye Gazetesi, İslâm âlimleri Ansiklopedisi, 15/318. Tarihsiz-İstanbul.

da olsa- vardır. Birçok mektupları ve eserleri olduğu ileri sürülmektedir. Özellikle, ona ait olduğu söylenen mektuplar, Nakşî tekkelerinde sıkça okunmaktadır.

Bedruddîn Serhendî tarafından yazıldığı ileri sürülen **Hadarât'ul-Kuds** adlı kitap, çok abartılı ve duygusal bir üslupla **Rabbânî'**nin insanüstü kişiliğini anlatmaktadır. Bu şahıs, 17 yıl **Rabbânî** ile birlikte kaldığını söylemektedir.

Rabbânî'nin eserleri arasında toplam 536 mektuptan oluşan ***Mektûbâtı*** 3 cilttir ve birkaçı hariç hepsi Farsça kaleme alınmıştır. Bunlar 1884 yılında **Murâd'ı Kazanî**[221] adında biri tarafından Arapçaya çevrilmiştir. ona ait olduğu ileri sürülen diğer kitapların adları da şöyledir:

-Redd-i Ravâfız,

-İsbât'un-Nubuwwah,

-Mebde' ve Meâd,

-Âdâb'ul-Murîdîn

-Ta'lilât'ul-Awârif,

-Risâle-i Tehlîliyye,

-Şerh-i Rubaiyyât-ı Abdulbâqıy,

-Maarif-i Ledunniyye,

-Mukâşefât-ı Gaybiyye (Muceddidiyye Risâlesi)

-Cezbe ve Sülûk Risâlesi.

Rabbânî'nin biyografisini yazmayı üstlenen, İstanbul'daki Nakşbendîlerden bir cemaat, bu yazının sonuna tam otuz tane kitabın adını kaydederek bu şahsın ününü yaymak için âdetâ rekor kırmak istemişlerdir!

Rabbânî, 187 sayılı mektubunda râbıtaya çok kısa olarak şu sözlerle dokunmaktadır:

"Hâce Eşref-i Kabilî'ye,"

"Bu mektup, ulaştırıcı yolların en kısası olan râbıtanın açıklamasına ve mürîd için râbıtanın, zikirden daha üstün olduğuna ilişkindir."

Bu ifadeye göre:

---

221. **Muhammed Murâd-ı Kazânî:** (H. 1272/M. 1855-H. 1352/M. 1933)
Tatarların Merkezi olan **Kazan**'ın **Ufa** Kasabası'nda doğdu. Buhâra, Taşkent ve Medîne'de okudu. Muhammed Mazhar, **Abdülhamid Dağıstânî** ve **Salih Zewwâwî** gibi şeyhlerle haşır neşir oldu
Raşahât'ı ve **Rabbânî'**nin mektûbâtını Arapça'ya çeviren bu şahıstır.

a) Allah'a ulaşmak için izlenecek yolların en kısa olanı râbıtadır; yani, her gün belli sürelerle şeyhin şeklini hayâlde canlandırarak zihni devamlı surette onunla meşgul etmektir.

b) Râbıta yapmak, *(yani şeyhin şeklini hayâl etmek)* Allah'ı anmaktan daha üstündür.

Mektubun, devam eden satırlarında **Rabbânî**, râbıta ile ilgili olarak üç şey daha söylemektedir:

1. Şeyh ile mürîd arasında fayda vermek ve faydalanmak için râbıta bir araçtır;

2. Mürîd, bir devletli *(yani bir öncü)* tarafından en büyük mutluluğa eriştirilinceye kadar, râbıtadan başka onun izleyebileceği daha kısa bir yol yoktur;

3. **Ubeydullah-ı Ahrâr'**ın, **Fıkarât** adlı kitabından naklen: "***Pîrin gölgesinin bile Allah'ı zikretmekten daha üstün olduğu***" ifade edilmektedir.

Rabbânî'nin râbıtaya ilişkin olarak söyledikleri, işte bundan ibarettir. Bu anlatımdan ise, doğrusu râbıtanın ne olup olmadığı kesin olarak anlaşılmamaktadır. Örneğin râbıta bir ibâdet şekli midir, yoksa mürîdi şeyhe bağlamak için bir eğitim, bir alıştırma ya da bir şartlandırma biçimi midir; İslâm'da böyle bir eğitim şekli var mıdır, varsa nasıl kanıtlanabilir; Uygulanış şekli ve şartları nedir; **Hz. Peygamber** (s) ve ashâb hiç böyle bir şey yapmışlar mıdır? İşte bu ve benzeri daha birçok sorunun cevabını **Rabbânî'**nin bu mektubunda bulmak mümkün değildir.

Dolayısıyla öyle anlaşılıyor ki o günlerde râbıta, ya **Halid Bğdâdî'**nin (**Rabbânî'**den) yaklaşık iki yüz yıl sonra düzenlediği şekle henüz girmemişti; ya da o günün şartları içinde râbıtayı bundan öte deşifre etmemek gerekiyordu! Nitekim **Ya'qûb-i Çarkî'**den **Rabbânî'**ye kadar geçen yüz yıldan fazla bir zaman içinde bile râbıta sade bir tasarı olmaktan öteye götürülememiştir. Bu ilgiyle diyebiliriz ki, Müslümanların en zayıf düştüğü ve toplumda çoğunluğun, derin bir gaflet içine girdiği dönemlerde bile İslâm'ın orijinal kimliğini etkileyecek bir değişiklik yapmaya kalkışmak öyle pek kolayca göze alınamamıştır.

Günümüz Türkiye'sinin bunalımlı ve anarşik ortamından yararlanarak Nakşbendîliği daha geniş çevreye yaymak için olağanüstü çaba harcayan bir holding, yıllar önce yayınladığı *-sözde-* bir ansiklopedide *-havsalaya sığmaz "kerâmet" hikâyeleri içerisinde-* **Rabbânî'**ye geniş bir yer vermiştir. Onu göklere çıkarmak için *-bu hikâyeleri tertip edenler-* tam 64 sayfaya tıkıştırdıkları hurâfeler dolusu anlatımlarla *-Allah Teâlâ'nın en büyük nimetlerinden olan-* insan aklını âdetâ alaya almışlardır. Bu hikâyelerden *-ibret için-* alıntılanan sadece aşağıdaki sözler, yüreğinde iman taşıyan her insanı derinden düşündürecek mahiyettedir. Hikâye *-üslûbu ve imlâsıyla-* aynen şöyledir:

"1623 (H.1032) senesinde **Ecmîr'**de iken; "Vefât etmemin yakın olduğuna dâir işâretler, alâmetler görülmeğe başladı." buyurdu. **Serhend'**de bulunan kıymetli oğullarına mektup yazıp; "Ömrümüzün sona ermesi yakındır." buyurdu. Babalarının hasreti ve ayrılığı ile yanan, evliyânın gözlerinin nûru kıymetli oğulları, bu mektubu alınca, babalarının bulunduğu yere hareket ettiler. Huzûruna kavuşunca, bir gün, bu yüksek oğullarını husûsî odaya çağırdı. Buyurdu ki: "Kıymetli oğullarım, bu dünyâya hiçbir şekilde nazarım ve bağlılığım kalmadı. Öbür dünyâya gitmek îcâb ediyor, gitme ve yolculuk alâmetleri görünmeğe başladı."

"**Muhammed Hâşim-i Keşmî** demiştir ki: "Oğulları odadan çıkınca, kalblerindeki sıkıntıyı ve ölçülemeyen üzüntüyü, bu fakîr gördüm. Her birinin ağlamaktan boğazı tıkanıyordu. Böyle olduklarını görünce, kendilerine ne için bu kadar ağladıklarını sordum. Babaları İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin vefâtının yakın olduğunu açıklaması üzerine sebebini öğrendim. Fakat İmâm-ı Rabbânî hazretleri, bu haberden oğullarının çok üzgün olduğunu, kalblerindeki sıkıntı ve darlığı görünce, aynı zamanda kendisine daha bir yıldan çok yaşayacakları bildirilince, tekrar oğullarını çağırdılar ve; "Bir takım işleri tamamlamak için daha bir müddet yaşayacağımızı bildirdiler." buyurdu. Bunun üzerine iki kardeş çok sevindi. Sonra bu hâdiseyi bana anlattılar." [222]

Bu derece gülünç hale getirilmiş olan **Rabbânî'**nin, günümüzde artık hiçbir önemi yoktur. İslâm dünyasında, Hatta Türkiye'de bile Irkçı Nakşbendîlerden başka hemen hiç kimse bu adamın hayıtı ile ilgilenmemektedir. Fakat -Işıkçı Nakşbendîliği yaymak için sergilenen- bu talihsiz çabalar, sözü edilen mistik kitlenin psikolojini, amaçlarını ve çevre üzerinde bırakmak istedikleri etkiyi önemsemek gerekir. Çünkü aslında bunlar **Rabbânî'**yi oldukça karanlık amaçlar için bir alet olarak kullanmaktadırlar. Günümüzün karanbolünde araştırmacılar bu amaçların farkında olmayabilirler. Onun için bu ırkçı mistiklerin **Rabbânî** sevdasıyla aslında neye hizmet etmek istediklerini açığa çıkararak toplumu aydınlatmak gerekiyor. Kolayca fark edilemeyen *-konuyla ilgili-* şu tarihsel bağlantıları öncelikle çözmek lâzımdır:

Rabbânî, Türk kökenli olmamakla birlikte *-Aynen Muhammed Buharî gibi-* hem bir Türk tarîkatı olan Nakşbendîliğin, hem de onu üreten Orta Asya Türk Müslümanlığının önemli sembollerinden biridir. Bu nedenle Türk faşizminin mistik kanadı onu bir malzeme olarak kullanacaktır. **Rabbânî'**yi mistik Türk faşizminin güçlü malzemelerinden biri haline getiren başka bir husus daha vardır: O da bu şahsın, ***Hindistan Timurî hükümdarıyla*** olan ilişkisidir. Bilindiği üzere Türk faşistleri, Moğolları daima "**Türk**" olarak tanımlamaktadırlar.

***

222. Türkiye Gazetesi, İslâm âlimleri Ansiklopedisi, 15/364, 365. Tarihsiz-İstanbul.

24-Muhammed Ma'sûm Fârûqıy:

(H. 1007/M. 1599-H. 1079/M. 1668)

Hindlidir. Nakşbendîler tarafından "**Silsile-i Sâdât"**ın 24'üncüsü olarak kabul edilir. Babası "**Rabbânî"**nin halîfesi ve oğlu **Seyfüddin'**in şeyhidir. Hayranları tarafından ***"Urwa'tul-Wusqâ"*** [223] Unvanıyla anılmaktadır. Babası gibi onun da epeyce mektupları vardır. Bunların 652 tane olduğu söylenmektedir. Üç cilt olarak bir araya toplanmıştır. Şeyhlerin yazdığı mektupların toplanıp mürîdleri tarafından kitap haline getirilmesi, bunlardan itibaren Nakşîler arasında gelenek olmuştur.

Ma'sûm, babasının ünlendiği muhit olan **Afganistan, Sind** ve **Hindistan'**da yaşadı. Elli yıl kadar hükümdarlık yapan **Hind-Moğol** İmparatoru **Evrengzîb** (1618-1707)'in ve oğlu **Muhammed Muazzam Şâh'**ın üzerinde etkili oldu.

Ma'sûm, babasından ders okudu ve 6 oğlunu da bizzat okuttu. Talebelerinden **Murâd-ı Münzevî, İstanbul'**da ölmüştür.

Ma'sûm'un râbıta üzerinde durduğuna ilişkin bilgilere rastlanmamaktadır.

***

25-Seyfuddîn Fârûqıy:

*(H. 1049/M. 1630-H. 1098/M. 1696 **Serhend**)*

Hind kökenlidir. "**Silsile-i Sâdât**ın 25'inci halkası olarak kabul edilmektedir. **Ahmed Fârûqıy'**nin torunu, **Ma'sûm'**un 6. oğlu ve halîfesidir. Dolayısıyla *"beşik şeyhi"* dir. Yerine, **Nur Muhammed Bedewânî'**yi halîfe tayin etti. **Hind** Sultanı **Evrengzib'**in özel hocalığını da yaptı. Onun da, babası gibi râbıta üzerinde durmadığı anlaşılmaktadır.

***

26-Nur Muhammed Bedewânî:

(Doğ.? -H.1135/M. 1722)

Hindlidir, Nakşîler onu "**Silsile-i Sâdât**ın 26'ıncısı olarak kabul ederler. **Mu-**

223. **Urwa'tul-Wusqâ** عروة الوثقى: ifadesi Arapça bileşik bir sıfattır; kopmayan halka anlamına gelir. Bu tabir Kur'ân-ı Kerîm'de Bakara Sûresi'nin 256. Âyet-i Kerimesinde geçer. Bununla *(Tağutu reddetme ve Allah'a inanma)* olarak vicdanda gerçekleşen *(sağlam iman)* nitelenmiştir. İşte bu niteleme Nakşbendîler tarafından "**Rabbanî**nin oğlu **Ma'sûm'a** yakıştırılmıştır.

hammed Seyfüddîn'in halîfesi ve **Şemsuddîn Habîbullah Mirza Mazhar Cân-ı Cânân'**ın şeyhidir. Adı **Mazhar'**ın biyografisinde çok geçmektedir. Râbıtaya önem verdiğine ilişkin bir kanıt yoktur.

***

27. Şemsuddîn Habîbullah Mirza Mazhar Cân-ı Cânân:

(H. 1111/M. 1699-H. 1195/M. 1781)

Hind kökenlidir. onun taşıdığı bu şiirsel isim, romantik ve egzoterik **Hind** zevkini açıkça yansıtmaktadır. ***"Silsile-i Sâdât"***ın 27'incisi olarak kabul edilmektedir. Bir grup Mecûsî Moğol tarafından düzenlenen süikaste uğrayarak 82 yaşındayken öldürüldü. **Muhammed Bedewânî'**nin halîfesi ve **Abdullah-ı Dehlewî'**nin şeyhidir. Et yemez, bitkilerle yetinirdi. Yaşantısı **Hz. peygamber** (s)'inkine değil, tam tersine **Budha'**nınkine benzerdi... Bu ise özellikle **Hind** kökenli Nakşbendî şeyhlerinin, yaşantıları ve inanışları hakkında önemli ipuçları vermektedir. Yakın tarihin ünlü Nakşbendî şeyhlerinden **Kasım Kufralı**, onun hakkında şunları söylemektedir:

"18 yaşında Seyyid Muhammed-i Bedevâni'ye intisab eden bu zat, yalnız avreti setredecek kadar giyinerek çöllerde ağaç yaprakları yemek suretiyle dört sene tam bir kalender hayatı yaşamış ve tarîkat ehline eflâtûnî bir aşkın cilvelerini tattırmıştır". [224]

Yukarıdaki sözlerden, **Mirza Mazhar'**ın, bir **Hindli** olarak bu ülkenin dinî ve mistik atmosferinden oldukça etkilendiği anlaşılmaktadır. Buna rağmen onun râbıta hakkında bir şey söylediğine rastlanmamaktadır.

***

28. Gulâm Ali Abdullah-ı Dehlewî:

(H. 1158/M. 1745-H. 1240/M. 1824)

Hindistan'ın **Pencap** Kenti'nde doğdu. **Cihanabâd** (*Yeni Delhi)*'da öldü. "***Silsile-i Sâdât***ın 28'incisi olduğuna inanılır.

Şemsuddîn Habîbullah Mirza Mazhar Cân-ı Cânân adında bir Nakşbendî şeyhinden etkilendi. Şu sözlerin *-meâlen-* ona ait olduğu kaydedilmektedir:

---

224. Bkz. **Kasım Kufralı**, Nakşbendîliğin Kuruluş ve Yayılışı, s. 91. Türkiyât Enstitüsü. No. 337

"Aşk secdesi için bir eşik buldum,

Ve bir yeri göklere şerik buldum." [225]

Yetiştirdiği şeyhlerin hepsi ***"Mevlânâ"*** Unvanlıdır. Ancak bunların arasında *(yine **"mevlânâ"** Unvanlı olan)* **Hâlid Bağdâdî** onların en ünlüsüdür.

Nawwâb Muhammed Emîr Khân, Hakim Qudretullâh Khân, Nawwâb Şimşîr Bahadır Khân, Hakim Nâmdâr Khân ve Hakim Ruknuddîn Khân gibi **Hindistan'**ın nüfuzlu kişileri ile **Dehlewî** içli dışlı idi. Hayranları tarafından kaleme alınan hayatı çelişkilerle doludur. Hristiyanlar gibi giyinen **Bahadır Hân'**a kızacak kadar İslâm fıkhına bağlı gibi görünen **Dehlewî'**nin biyografisinde zor sayılabilecek kadar hurâfeler mevcuttur.

Öyle anlaşılıyor ki, ***"Fakr-u kanâati şeref biliriz."*** diyen **Dehlewî**, çok kere bal ile zehiri birbirinden fark edememiştir. Çünkü bilindiği üzere kanâat İslâm'ın şiârındandır. Ve çünkü kanâat: Muslim kişinin, bütün imkanlarını seferber ederek, ancak meşru yollardan elde edebildiği **"helâl rızık"**la yetinmesidir; Yani helâlden başka ve doğru olmayan yollarla dünyalık kazanma hırsına kapılmamaktır. İşte kanâat buna denir. Ama **Hz. Peygamber** (s), yoksulluktan Allah'a sığınmıştır. Tarîkatlardaki sapmalardan biri de budur. Sözde **Hz. Peygamber** (s)'in, ***"El-Fakr'u Fahrî"***, yani *"yoksulluk benim gurur kaynağımdır."* dediği ileri sürülmektedir! Halbuki Onun, gerek Allah'dan getirdiği vahiy ile, gerekse bizzat sözleri ve yaşantısı ile Muslimlerin daima güçlü ve müreffeh olmaları konusunda verdiği ruh, kendisine mal edilmek istenen bu sözleri kesin şekilde yalanlamaktadır. Dolayısıyla Mu'min kişi, kanâatkâr olmayı yoksulluk olarak algılayamaz; böyle bir çelişkiye düşemez.

Şimdi çok daha iyi anlaşılmaktadır ki yoksullukla iftihar edecek kadar bocalamış ve İslâm'ın isabetli yollarını keşfedememiş olan Nakşbendî rûhânîleri, büyük ihtimalle râbıtayı da, kaynağını bilmeden onu, tarîkata sızdıran birilerinin telkinine kapılarak kabullenmişlerdir.

Yine menkabelerinde **Abdullah-ı Dehlewî'**nin, "*devamlı tesbih ve tahmid okuyup*" sevabını **Hz. Peygamber** (s)'in ruhuna bağışladığı kaydedilmektedir. Allah'ı tesbih ve tahmid etmek, *(yani onun, bütün noksanlıklardan münezzeh ve her türlü övgüye yaraşır olduğunu söylemek)* hiç kuşkusuz, Allah Teâlâ'nın emirlerinden ve ona yapılacak en güzel kulluk örneklerindendir. Ama okunan bir zikrin, veya Kurân-ı Kerîm'den bir parçanın ya da yapılan hayırlı bir amelin sevabını ölmüş insanların ruhuna hediye etmek için kitap ve sünnette herhangi bir kanıt bulunmamaktadır. Kişinin bu güzel amellerden sonra yapacağı şey ahirete intikal etmiş bulunan mu'minlere dua etmek,

225. Türkiye Gazetesi, İslâm âlimleri Ansiklopedisi, 17/283. Tarihsiz-İstanbul.

onlara Allah'dan af ve mağfiret dilemek, **Hz. Peygamber** (s) için de Allah'dan onu "***Makam-ı Mahmûd***a ulaştırılmasını istemektir; ona çokça salevât-ı şerîfe getirmektir. Ne var ki hayranları tarafından âlim ve evliya oldukları ileri sürülen Nakşî şeyhleri bu inceliği bir türlü fark edememiş, ya da kalabalıklar tarafından çok meşgul edildikleri için bu noktaları öğrenebilecek imkanı elde edememişlerdir.

Onların, ölü ruhlarına sevap hediye etme geleneği özellikle Anadolu Türkleri arasında yayılmış ve yerleşmiştir. Öyle ki Türkiye'de hatim ve mevlit törenlerine, dua için davet edilen müftüler ve Fıkıhta kariyer yapmış ilâhiyatçılar bile, yığın yığın paketlenmiş gibi sanılan sevapları ölü ruhlarına göndermekte hiç tereddüt etmezler!

Dehlewî'nin, doğrudan râbıta ile ilgili bir şey söylediğine rastlanmamakla birlikte, Işıkçı Nakşbendîlerce ondan nakledilen aşağıdaki sözler râbıtayı çağrıştırmaktadır.

"Bu fakirin rûhâniyetine teveccüh ediniz! Yahut, Mirzâ Mazhar-ı Chân-ı Cânân'ın mezarına gidip, onun rûhâniyetine teveccüh ediniz! Ona teveccüh edince, Allahü Teâlânın feyizlerine kavuşulur. O, zamanımızdaki binlerce diriden daha fâidelidir." [226]

Bu sözler, yalnızca râbıtayı haber vermekle kalmamakta, aynı zamanda yorum gerektirmeyecek bir kesinlikle animist inanışın çok açık bir kanıtı olarak da gözler önüne serilmektedir! Bu suretle anlaşılmış oluyor ki râbıta konusu artık olgunlaştırılmak ve son şekline kavuşturulmak üzere bir teorisyen beklemektedir. İşte o da **Hâlid Bağdâdî'**dir.

***

29. Hâlid Bağdâdî:

(H.1192/M.1778-H. 1242/M. 1826)

Mürîdleri tarafından **Mevlana Halid-i Zuljenâhayn** olarak anılır. Bunun anlamı: *"İki kanatlı Halid Efendimiz Hazretleri"* demektir. Hem Hz. Osman'ın soyundan geldiği ileri sürülmektedir; hem de *(Irak'ın Süleymaniye Kenti yakınlarında yerleşik)* bir Kürt topluluğu olan **Mikâilî Aşireti'**ne mensup olduğu söylenmektedir (?!) **Irak'**da tanınmış şahsiyetlerden **Muhammed el-Kurdî** ve **Abdurrahîm** ile **Abdulkerîm el-Berzenjî** kardeşlerden ders aldı.

Arap dil grameri ve edebiyâtı, fıkıh, tefsir, hadis, akâid ve mantık gibi klasik medrese ilimlerini okudu. Ayrıca medreselilerden farklı olarak astronomi ve matematik

226. Türkiye Gazetesi, İslâm âlimleri Ansiklopedisi, 17/294. Tarihsiz-İstanbul.

gibi pozitif ilim dallarıyla da ilgilendi. Bulunduğu bölgenin kültürel avantajlarından yararlanarak, zaten çocukluktan beri aşina olduğu Farsça'yı çok iyi kullanmayı başardı. **Hâlid Bağdâdî**, şair ruhluydu. Engin duygularının bir semeresi olarak Farsça yazdığı divanı, edebi açıdan oldukça kalitelidir.

Bir süre **Bağdad'**da ve **Süleymaniye'**de ders verdi ise de akademik çalışmayı sevmediği için tedris hayatı çok sürmedi. Şiirle uğraştığına göre duygusal yönünün ağır bastığı kesindir. Nitekim bir gün onu ziyaret eden **Mirza Abdurrahîm** adında **Hindli** bir dervişin telkinlerinden derin şekilde etkilendi ve **Hind** kaynaklı mistisizmi merak etmeye başladı. Çok geçmeden de bu şahsa katılarak **M. 1810** yılında **Delhi'**ye gitti ve adı geçen adamın tavsiyesi üzerine **Nakşbendî-Hind Ekolünün** rûhânîlerinden **Abdullah-ı Dehlewî** adında biriyle buluştu. Bir yıl kadar onun denetiminde egzersizlere devam ettikten sonra fakirizm anlayışının yorumlarını çok iyi hazmetti ve yetki alarak **Bağdad'**a döndü. Ünlü divanını bu seyahatten sonra yazmıştır. Bu da **Bağdâdî'**nin ruh derinliklerindeki aşırı duygusallığın, hangi nedenlerin etkisi altında açığa çıktığını göstermek bakımından önemlidir. **Hâlid Bağdâdî,** "**Silsile-i Sâdât**ın 29'uncusu olarak kabul edilmektedir.

Abdullah-ı Dehlewî'nin biyografisinde: onun, Yetiştirdiği bütün şeyhlerin "**Mevlânâ**" unvanlı olduğuna, ancak bunların arasında *(yine **"mevlânâ"** Unvanlı olan)* **Hâlid Bağdâdî'**nin, diğerlerini gölgede bırakarak çok büyük farkla ünlendiğine yukarıda kısaca işaret edilmiş idi.

"Mevlânâ" sözcüğü, ***"Efendimiz"*** demektir. Özellikle ***(Horasan, Maverâünnehr** ve **Hindistan** gibi İran kültürünün etkisi altındaki)* Uzakdoğu'da tarîkat rûhânîlerini yüceltmek için kullanılır. **Anadolu'**da ve Arap ülkelerinde kullanılmaz. Nitekim bu Unvanı taşıyan Horasanlı **Celâluddîn'i Rûmî'**nin, gelip **Konya'**ya yerleşmesi bile **Anadolu'**daki tarîkat şeyhleri arasında bu isimle ünlenmeyi gelenek haline getirmeye yetmemiştir. Dolayısıyla Ortadoğu'da şeyhlerin bu Unvanla anılmaları adet değilken **Bağdâdî'**yi bununla meşhur edenin kim olduğunu merak etmemek elde değildir. Çünkü eğer: *"Beni bu Unvanla anarak herkesten üstün tutun."* diye propagandasını bizzat kendisi yapmadıysa,[227] ya da gizlice birilerini bunun için görevlendirmedi ise, acaba kimler **Hindistan** gibi, dünyanın öbür ucundaki bir ülkede ve hele XIX. yüzyılın cehalet ve perişanlığını sıyırarak orada geçerli olan usulleri öğrendi ve **Bağdâdî'**ye, bütün Ortadoğu'da hiç bir tarîkat şeyhine nasip olmayan şöhret ve muhiti kazandırmak için çaba harcayanlara katıldı?!

227. Bu kuşkunun nedeni şudur: Musul eşrâfından **Abu Saîd Osman al-Jalîlî, Hâlid Bağdâdî** aleyhinde yazdığı «**دين الله الغالب على كلّ منكرٍ مبتدع كاذب**» adlı risâlesinde O'na yöneltiği suçlardan biri de kendisini "**Mavlânâ**" diye halk arasında propaganda ettirmesidir. Bkz. Süleymaniye Kütüphânesi Es'ad Efendi Bölümü No. 1404

Aslında bunun gibi daha birçok soru var. Özellikle râbıta konusunun aydınlanabilmesi için sırf **Hâlid Bağdâdî** hakkında çok yönlü bir araştırma ve incelemenin şart olduğuna inanmak gerekir. Nakşîliğe, râbıtayı temel bir kural olarak yerleştiren ve bu tarîkatı ***"Hâlidiyye"*** adı altında yeni bir kimlikle yaymaya çalışan **Hâlid Bağdâdî'**nin, kişiliği, kazandığı şöhret, yaşadığı dönemin siyâsî ve sosyal şartları gibi daha birçok noktanın incelenmesiyle hayli ilginç sonuçlar ortaya çıkacağa benzemektedir.

"İki Kanatlı Halid"'in, 1811-1826 yılları arasında koskoca **Osmanlı** toplumunun gündeminden hiç düşmemesi çok önemli bir olaydır. Bunu, bir tarîkat şeyhinin, sadece sofiyâne faaliyetleri olarak görmek safdillikten başka bir şey değildir. Onun için bu noktada tereddüd edenlerin, **Bağdâdî'**yi ölümünden sonra temsil eden **Muhammed b. Abdillah el-Khâni'**ye ait şu sözleri dikkatle incelemeleri yerinde olur.

Al-Khânî, bağlı oldukları tarîkatın, önceleri ***Sıddıyqıyye***, sonra sırasıyla, ***Tayfûriyye, Khuwâcegâniyye, Nakşbendiyye, Ahrâriyye*** ve nihâyet ***Muceddidiyye*** olarak tarih boyunca aşamalarla farklı isimler aldığını açıkladıktan sonra sözlerine aynen şöyle devam etmektedir:

"Sonra tarîkatta ve güzel gidişatta kardeş olanlar arasında *(Nakşbendîliğin)*, ***"Hâlidiyye" olarak adlandırılması terim haline getirildi. Allah'ın sırf fazlı ve keremiyle, bol ihsanı ve nimetiyle, başarılı rast getirmesiyle öteden beri müjdelene geldiği ve aynı zamanda bu zincire bağlı bazı şeyhlerin geleceği doğru keşfederek müjdeledikleri gibi*** *(tarîkatımız)*, ***Sahib-i Zaman, Mehdi (aleyh'ir-rıdwân) ortaya çıkıncaya kadar devam edecektir. Çünkü bu tarîkat, Sıddıyqîliğin,*** *(yani Hz. Ebubekr'e bağlılığın)* ***sahip olduğu uyanıklığa paralel düşen Melâmîliğin ta kendisidir. Amaç ise, insanları hakka çağırmak ve gerek gizli, gerekse aşikar yönetimi elde etmek, kaleleri ve ülkeleri ele geçirmek suretiyle gerçek ve en mükemmel kalıcılığa dönmektir."*** [228]

Yukarıdaki son cümlelerde bir nebze ortaya çıkan **Halidîlik'**deki dünyayı ele geçirme ideali, ciddiye alınması gereken bir noktadır. Bunu te'yid eden kanıtlar az değildir. Nitekim **Hâlid Bağdâdî'**nin, yakın geçmişte ölen hayranlarından Iraklı **Abbas el-Azzâwî**, onu, aklına ve olgunluğuna sınır bulunmayan, hoşgörülü, sabırlı ve çok kanâatkâr bir şahsiyet olarak övdükten sonra beklenmedik bir şekilde şu ifadeyi kullanmaktadır:

"O, aynı zamanda çok yetenekliydi. Öyle ki Osmanlı Devleti'ni, içine düştüğü çöküntü ve yıkımdan, organlarına musallat olmuş illet ve hastalıklardan kur-

---

228. Bkz. محمد بن عبد الله الخاني، البهجة السنية، ص/12

tarabilecek, onu yeniden diriltip, başka bir kalıba dökebilecek kudrete sahipti. Fakat O, dünyaya ve içindekilerine perva etmedi ve devlet işlerine karışmadı." [229]

Bir tarîkat şeyhini bu sözlerle övmenin arkasında bazı gerçeklerin var olduğu açıkça sezilmiyor mu? Oysa tarîkat, herkesçe bilindiği gibi **lokma-hırka** felsefesi üzerinde kurulmuş, mistik bir inanış ve yaşam biçimidir. Tarîkatta sürekli ibâdet vardır; Râbıta, tefekkür ve murâkabe denen derin ve için için düşünme vardır; Sürekli bir suskunluk, yalnızlığa çekilmişlik ve hareketsizlik vardır. Tarîkatın dış dekoru tamamen böyle bir statik görüntü içinde yansımakta iken, ağızdan kaçırılır gibi söylenmiş bu birkaç sözle ortaya çıkan sır ister istemez insanı düşündürmüyor mu?

Nitekim burada yine öncelikle akla gelen şey râbıtadır. Çünkü râbıta, insanları yönlendirmede belki silahların en güçlüsüdür; ve çünkü râbıta, astı üstün emrinde kurulmuş bir aygıt haline getirebilen, dolayısıyla dünyayı *(el altından)* ele geçirme projesini gerçekleştirebilmek için insanları istenen doğrultuda ileriye itebilmenin yegâne sihirli anahtarıdır. Unutmamak gerekir ki bütün tarîkatlar arasında şeyhine canfedâ bir şekilde bağlılık gösteren mürîd toplulukları Nakşbendî Tarîkatı'nın mensuplarıdır. Yine unutmamak gerekir ki tarîkat şeyhleri arasında en geniş muhite sahip olanlar Nakşî şeyhleridir. Bunun sırrını ise râbıtadan başka bir şeyde aramamak lazımdır.

Acaba **Hâlid Bağdâdî, Hindistan'**dan **Irak'**a yeni bir şey mi getirmişti? Bu sorunun cevabını bir iki cümle içinde özetlemek kolay değildir. Fakat hemen belirtmelidir ki, XIX. yüzyılın başlarında **Bağdâdî'**nin etrafında kopan fırtınalar, onun yakın çevresinden başlamak üzere **Osmanlı** sarayına kadar hemen herkesi meşgul etti.

Kısa zamanda geniş bir çevre üzerinde etki uyandırmaya başlayınca **Osmanlı** yönetimi, önceleri **Hâlid Bağdâdî'**den huylanmaya başladı. **II. Mahmud'**un saray nâzırlarından **Hâlet Efendi**,[230] **Bağdâdî'**nin etrafındaki büyük kalabalıklardan duyduğu endişeyi padişaha açıklama ihtiyacını duymuştu. **Tarih-i Lütfî'**den aşağıya alınan satırlar bu endişeyi kanıtlamaktadır. Aynen şöyle deniliyor:

---

229. Bkz. عباس العزّاويّ، مولانا خالد النقشبنديّ، مجلة المجمع العلمي الكرديّ، عدد 1. ص/707، بغداد1973-م.

230. Hâlet Efendi (Es-Seyyid Mahmud Said, 1760-1823)
Hâlet Efendi deyince biraz durmak lazım. Çünkü bu isim II. Sultan Mahmud döneminin yalnızca bir devlet adamı değil, aynı zamanda devrinin ilginç bir simasıdır. Ün ve çıkar uğruna yapmadığı kalmayan bu şahıs, köken olarak Kırımlıdır. Kadılık, Mühürdar Yamaklığı, Kethüdâlık, Paris Büyük Elçiliği (1802-1806), Divân-ı Hümâyûn beylikçiliği ve Rikâb-ı Humâyûn Reisliği yapan Hâlet Efendi, bir osmanlı aydınıdır. Fransızca bilmediği halde Fransa Büyükelçiliğine tayin edilmesi O'nun, devrin ölçülerine göre iyi bir eğitim almış olduğunu kanıtlamaktadır. Başta Tepedelenli Ali Paşa ve oğulları olmak üzere, Bağdad Valisi Süleyman Paşa'nın idamında Salih Paşa'nın görevden alınmasında ve Mora isyanı'nın patlak vermesinde eli bulunan Hâlet Efendi, nihayet Fransa B. Elçisi Sabastiyani'nin etkisiyle II. Mahmud tarafından 1823 yılında Konya'da idam ettirildi. Bu olay üzerine:
"Ne kendi eyledi rahat, ne halka ***verdi huzur.***
Yıkıldı gitti cihanda, dayansın ehl-i Kubûr."
dizelerinde, özetle dile getirilen duygular, genelin bu adama karşı ne kadar nefret duyduğunu kanıtlamaktadır. Nakşbendîler, **Hâlid Bağdâdî'**nin, bedduasıyla O'nun böyle bir sona uğradığını ileri sürmektedirler(!)

"Derûn-i İstanbul'da, birkaç mescidde kendilerine mahsus âyin tariki, halkdan mestûr olarak icraya meşgûl olduklarından, İstanbul küberâ ve ulemâsından haylıca zevât bunlara intisâb eyleyerek aded-i ihvân çoğalmış idi; Ve bunlar, bervech-i muharrer Arabistan'da istihsal ettikleri şöhret ve cem'iyetden başka İstanbul ve Anadolu ve Rumeli taraflarında hulefâ nâmiyle bir haylice adamları mecâlis ve mehâfil-i enâmda (Tarîk-i Halidî usûlünü neşrile meşgûl olmalarının zahirde mahzûru yok ise de, sofiye sıfatıyla <u>teksir-i sevâdi i'tiyaddan</u> eslafda zuhûr eden ahvâl mütâlaası,) mûmâ ileyhim'e pek de meydan verilmemesi lüzûmunu göstermiş olduğundan, meşâhîr-i hulefâ-i Hâlidiyyeden İstanbul'da bulunan bazı zevât, avenesiyle ramazanın igirmi birinci gecesi, bulundukları mahallerden gümrüğe götürülüp kayık ile Kartal'a ve oradan Sivas'a icla ve ertesi günü bunların meşhur müntesiplerinden Ürgübî Ali Efendi (ki İstanbul ulemâsından idi) O dahi Ankara dahilinde, Çerkeş Kasabası'na nefiy olundukları ve Sivas'a teb'îd olunan kimselerden Salih ve Ahmed Efendilerin Sivas'da tevkif edilmeyerek Bağdad'a gönderilmeleri muahharan Sivas valisine yazılmış olduğu ve Şeyh Halid Hazretleri'nin kâimmakâmı ile hulefâsı bu taraflara gelmemek üzere Bağdad ve Süleymaniye taraflarına mübaşereten, terfikan irsal olunmuş oldukları bazı evrakda görülmüştür." [231]

Evet, bu satırlardan anlaşıldığı kadarıyla **Tarih-i Lütfi'**ye göre **Hâlid Bağdâdî'**nin adamları bir gece içinde **İstanbul'**dan işte böyle apar topar uzaklaştırılmış ve sürülmüşlerdir.

Dikkat edilirse bu cezalandırmaya özellikle iki sebep gösterilmektedir:

Bunlardan birincisi, ***"kendilerine mahsus âyin tariki, halkdan mestûr olarak icraya meşgûl olduklarından";***

İkincisi de, ***"istihsal ettikleri şöhret ve cem'iyet"*** *tir. Bundan kaynaklanan endişenin asıl sebebi ise* ***"Tarîk-i Halidî usûlünü neşrile meşgûl olmalarının zahirde mahzûru yok ise de, sofiye sıfatıyla <u>teksir-i sevâdi i'tiyaddan eslafda zuhûr eden ahvâl mütâlaası,</u>"*** [232] şeklinde dile getirilen olası bir tehlikedir.

Kuşkusuz en özgürlükçü yönetimler bile, kenetlenmiş kalabalıklardan çekinirler. Dolayısıyla **Osmanlı** yönetiminin, yukarıda anlatılan önlemlere başvurması garipsenecek bir olay değildir. Ne var ki yönetimin **Hâlid Bağdâdî'**ye karşı bu tutumu çok kısa zamanda gevşeyivermiştir. İşte bunun sebebi çok önemlidir.

231. Tarih-i Lütfi 1/286

232. Özellikle son cümleyi, bugünkü kuşağın da anlaması bakımından önemsemek gerekir. Onun için cümleyi sadeleştirerek sunuyoruz: *"Halidîlik Tarîkatı'nın kurallarını yaymaya çalışmalarının, görünürde zararı yoksa da tarîkatçı olarak yandaş çoğaltmak nedeniyle eski tarîkatçılarda ortaya çıkan durumların dikkatten uzak tutulmaması!"*

İstanbul'dan gelen emir üzerine **Bağdad** Valisi **Said Paşa** tarafından yapılan birtakım soruşturmalardan sonra, özellikle Memlûk **Davud Paşa'**nın valiliği sırasında düzenlenen rapor üzerine **Osmanlı** sarayının **Bağdâdî'**ye karşı tavrı tamamen değişti.

Esasen meselenin iç yüzü şudur: *(Eğer **Hâlid Bağdâdî'**nin **Hindistan** serüveni de dahil olmak üzere onun bütün faaliyetleri, yönetimin önceden hazırladığı bir senaryonun fiilen uygulaması değil de sırf bir sürpriz ise)*, **Bağdâdî'**nin, o dönemde devlet için aranıp da bulunamayacak biri olduğu *-özellikle bu hadiseden sonra-* iyice anlaşılmıştır. Çünkü uzun yıllar **Osmanlı Devleti'**ni epeyce meşgul etmiş ve askerî yöntemlerle bir türlü çözümlenememiş olan **Vahhâbîliğin**, en azından **Anadolu'**ya yayılmasını önlemek için **Hâlid Bağdâdî** tam anlamıyla bulunmaz bir **Hind** kumaşıydı! Ve çünkü onun, **Hindistan'**dan getirmiş bulunduğu yeni Nakşbendîlik anlayışı, **Anadolu** Türklerinin vicdanında eskiden beri yerleşik bulunan **Budizm-Şaman-İslâm** sentezini **Patanjalist** fantezilerle tamamlıyordu. Şu halde madem ki yapılan istihbarat, onun devlet işlerine parmağını karıştırmak istemediğini kanıtlıyordu, öyle ise izlenecek en doğru yol, onun geniş kalabalıklar üzerinde yarattığı yönlendirici etkiden yararlanmaktı. İşte **Osmanlı Devleti** bunu yaptı.

Bu gelişme, sanki özel bir zamanlama ile kendini göstermişti. Çünkü Osmanlı Devleti hem içeride hem dışarıda düşmanlarla ve isyancılarla boğuşuyordu. 1812'de **Mehmed Ali Paşa Vahhâbîler'**in üzerine; 1813'de de **Hurşit Paşa, Kara Yorgi'**ye karşı **Belgrad** üzerine gönderilmişti. 1814'de **Odesa'**da **Etniki Eterya Cemiyeti** kuruluyordu. Tanzimat öncesi iç siyaset sancıları ile bocalayan devletin, dışarıda "**şark meselesi**" olarak bilinen bir komplo ile başına çoraplar örülüyordu. Ülkenin doğusunda, özellikle Kürt bölgesinde hemen hemen devlet otoritesi diye bir şey yoktu. 1826'da Yeniçeri ocağının kaldırılmasıyla devlet halktan asker isteyince Kürt aşiret reisleri bu isteği reddettiler. 1831 yılında Cizre Emîri **Bedirhan Paşa** başkaldırdı. **Musul** Civarındaki **Sincar Dağı**[233] eteklerinde yaşayan **Yezîdîler**, 1830'da ayaklandılar.

Bölgedeki yöneticiler aşiret ağalarıyla birlik olmuş, çıkarlarından başka hiç bir şey düşünmüyorlardı. Halk ise bunların elinde perişanlık ve sefâletin bin bir acısını tadarak yaşamaya çalışıyordu. İlkelliğin, cehâlet ve geri kalmışlığın *-dille ifadesi imkansız-* batağına saplanmış olan bu insanlar, yollarında, tarlalarında ve tenhalardaki iş yerlerinde de hırsızlara, yol kesenlere ve kanlı katillere kurban gidiyorlardı.

Osmanlı Devleti, kendi tarihi boyunca bu dönemdeki kadar endişe verici iç ve dış krizler yaşamamıştır. Özellikle bu aşamada Avrupa kalkınırken, **Osmanlı Devleti** tam tersine hızlı bir çöküş periyoduna girmişti. Bu dönemin daha ilk günü

233. Kürtler buna, "**Çiya-yé şengâré**" derler.

Alemdar olayıyla başladı (1808). Devlet, **İngiltere, Fransa** ve **Rusya'**nın şiddetli baskısı altındaydı.

Mora İsyanı ve ardından **Fener Patriği Gregorius'**un[234] idam edilmesi; ancak 1826 yılında kaldırılabilen Yeniçeri Ocağı'nın çıkardığı kargaşa; **Navarin'**de **Osmanlı** ve **Mısır** donanmalarının 1827'de yakılışı; **Osmanlı-Rus** Savaşı ve **Edirne'**nin 1829'da Ruslar tarafından işgali; Fransızların 1830'da **Cezayir'**e girmesi ve **Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa** ordularının 1832'de **Kütahya'**ya kadar ilerlemesi ile devletin temelleri âdetâ çatırdıyordu.

Bütün bunlar yetmiyormuş gibi güneyde de karışıklıklar her gün biraz daha artıyor ve yayılıyordu. **Irak, Suriye, Lübnan** ve **Arap Yarımadası'**nda türlü türlü huzursuzluklar yaşanıyordu. **Bağdad'**daki **Kölemen Ocağı** her gün kanlı olaylara sahne oluyor, bölgenin yönetimi, zorbalar arasında sık sık el değiştiriyordu. İleride ayrıntılı olarak açıklanacağı üzere, özellikle **Hicaz Bölgesi'**nde dehşetli bir hareket başlamıştı. Daha sonraları, Nakşbendîlerin etkisiyle Türkiye'de yazılan tarih kitaplarına bu hareket, ***"Vahhâbîlik"*** adı altında geçmiştir.

Dolayısıyladır ki devlet, topluma az çok disiplin kazandıracak ve hiç değilse içerideki bu sancılarını biraz olsun dindirecek olan çareleri red edemezdi. Bu çarelerden biri de eğer *(İslâm'ı, kitaba uydurmak suretiyle yıkmaya çalışan)* bir tarîkat bile olsa, ona katlanmak pahasına, karşı karşıya olduğu daha büyük felaketlerden kurtulmak istiyordu.

Vurgulamak gerekir ki, hiç bir inanış ve düşüncenin, on yıl gibi kısa bir süre içinde koskoca bir imparatorluğun her yanına yayılıp tutunduğu, insanları büyüleyip vicdanlara kazındığı görülmemiştir. Özellikle yukarıda kısmen anlatıldığı gibi, hızla çökmeye devam eden **Osmanlı Devleti'**nin, XIX. yüzyıldaki şartları içinde bir tarîkatın böylesine yaygınlık göstermesi çok özel nedenlerle ancak açıklanabilir. Onun için bu sonucun, büyük olasılıkla devlet desteğindeki yoğun propagandalar sayesinde alınmış olduğu anlaşılmaktadır. İçerideki anarşinin yatışması için ruhları hipnoza sokacak bir çarenin o günlerde işe çok yaradığına, mutlaka her zamandan daha ziyade inanılmıştır. Dolayısıyla devletin, Nakşbendî Tarîkatı'na o gün için bir can simidi gibi sarılmış olduğu bir gerçektir. Zaten tarîkatın yapısında da râbıta gibi insan psikolojisini yönlendirici uygulamalar vardır ki bunlar, Nakşîliğin yayılıp tutunmasında birbirini tamamlamıştır.

234. **Gregorios** (1739-1821) Önce izmir, Rum Piskoposu idi. Değişik sürelerle Fener Rum Patrikliği'ne seçildi. **II. Mahmud** Döneminde "**Etniki Eterya**" örgütüne üye oldu. Yunan ayaklanması sırasında korkarak, bu olaya katılanları aforoz etti. Fakat O'nun bu lânetnâmesi isyanın yatışmasına yaramadığı için, Patrikhânenin kapısına üniformasıyla asılarak idam edildi. Söylentilere göre rumlar, bir İslâm büyüğünü aynı yerde asarak **Gregorios'**un öcünü alıncaya kadar bu kapıyı kitli bulundurmaktadırlar!

İşte bu yüzdendir ki gerek fısıltı yöntemiyle, gerekse erkân aracılığıyla Devletin desteklediği **Bağdâdî**, tasavvuf tarihinde rûhânilerden pek azına nasip olmuş büyük bir ün kazandı. onun, **Brahmanist** tasarıları üzerinde temellenen, **Neo Nakşbendîlik**, râbıtasıyla, **Khatm-i Khuwâcegânı** ile, **teveccüh** ayiniyle bu kez ***"Halidîyye"*** adı altında **Irak**'a **Suriye**'ye ve bütün **Anadolu**'ya yayılıp yerleşti.

XIX. Yüzyılın başlarında gerek ***"selefîlik"*** ve ***"vahhâbîlik"*** adları altında patlak veren hareketlere karşı; gerekse ***"Jönaraplar"***ın öncülüğünü yaptığı ***"arabizm"***e karşı Osmanlı yönetimi, **Hâlid Bağdâdî** tarafından aşılanmaya çalışılan yeni Nakşbendîliği, bir teminat olarak görüyor ve bu yüzden onu bütün gücüyle destekliyordu. Nitekim **Hâlid Bağdâdî'**nin en büyük temsilcilerinden **Al-Khânî Ailesi'**inin, **Şam Valisi Musa Saffetî** aracılığıyla devletten kopardığı paralar; keza bu ailenin büyüğü ve aynı zamanda **Bağdâdî'**in gözde halîfesi **Muhammed el-Khâni'**nin, 1853'de **İstanbul'**a gelişi sırasında görkemli bir törenli devlet erkânı tarafından aynen bir kral gibi karşılanması bunu açıkça kanıtlamaktadır.

Devletin tavrı böyle idi. Peki o dönemin *(sözde az çok uyanmış* ***"selefî")*** İslâm âlimleri olarak bilinen şahsiyetlerin ve aydınların **Bağdâdî'**ye, ya da onun getirdiği **Hind** mistisizmine ilişkin tutumları nasıldı?

Bu soruya, İslâm âlimleri adına verilmiş net bir cevap bulmak ne yazık ki güçtür. Çünkü değil o karanlık günlerde, *-iman ehlinin az çok uyanmış olduğu-* günümüzde bile *-Müslümanların yolunu ışıklandıracak-* gerçek âlimlere rastlamak kolay değildir. Bugünkü manzaraya benzer bir kaos ortamında, İslâm'dan tamamen sıyrılarak Müslümanlaşmış kalabalıkların o dönemde bilgili, cesur ve basiretli âlimlere büyük ihtiyacı vardı. Ancak meydan tamamen sofuların eline geçmişti. İşte bu boşluk nedeniyledir ki **Bağdâdî'**ye karşı az çok sesini yükseltmiş olanlar, *-ne yazık ki-* âlimler değil, bilakis aynen **Bağdâdî** tipindeki ***(Maruf el-Berzencî, Hamdi ed-Dağıstanî*** ve ***Abdulvahhâb es-Sûsî)*** gibi mistik kişilerden başkası değildi. Bunlar da İslâm'ın ihyası için değil, sırf şöhret ve çıkar için onunla çekişiyorlardı.

O dönemde henüz pek yeni olan **entelektüel selefîlik** hareketinin önde gelen isimleri daha çok **Suriye'**de sivrilmişlerdi. Onun için: ***"Bunlar, neden Bağdâdî'nin yaymaya çalıştığı Brahmanist inanış ve uygulamalara karşı tepki göstermediler?"***; Ya da ***"Hiç değilse râbıtaya karşı neden küçük bir reddiye bile kaleme almadılar?"*** diye tarih araştırmacılarına bir soru yöneltmek isteyenler elbette ki çıkacaktır.

Önce insafla belirtmek gerekir ki bu ilk Selefîlerin başında çok büyük dertler vardı. Onlar, hem devlet tarafından desteklenen hem de **Hind** kaynaklı mistik şartlandırma yöntemleriyle büyük kalabalıkları hipnoza sokan, onları transa geçiren **Bağdâdî**

ile uğraşamayacak kadar ağır sorunlarla karşı karşıya bulunuyorlardı. Çünkü devlet onları her fırsatta çil yavrusu gibi dağıtıyor, hatta düzenlediği komplo senaryolarını uygulamaya koyarak onları silip süpürmeye çalışıyordu. Buna rağmen, *-belki inanılması güç ama-* dönemin selefî âlimlerinden bazı şahsiyetlerin, Nakşî ileri gelenleriyle zaman zaman içli dışlı oldukları da *-ne ilginçtir ki-* gizlenemeyecek bir gerçektir!

Olabilir ki bu konuda görülmüş bazı yakınlaşmalar, Nakşbendîlerin **Suriye'**de erimeye yüz tuttuğu geçiş döneminin istisnâi örnekleridir. Çünkü Nakşbendîler, XIX. Yüzyıl sonlarına doğru Arap muhitlerindeki etkilerini gittikçe kaybediyor ve ***"selefîlikle"*** **arabizm**in çatışması ortamında yavaş yavaş eriyorlardı.[235] Bu sebeple de **selefîler**le geçinmeyi, politik olarak uygun gürüyorlardı. Dolayısıyla bu nadir örneklerden biri olarak, ünlü selefî, **Muhammed Abduh**[236] ile Nakşî ileri gelenlerinden **Abdulmecîd al-Khânî**[237] nin dostluğunu, belki de ***"selefîlik"*** lehinde sonuçlar almaya dönük ilişkiler şeklinde değerlendirenler bulunacaktır.

Ancak eğer yine râbıta meselesine dönüp dersek ki, **Muhammed Abduh** ve emsâli **Mısır** ulemâsını suçlamayalım, çünkü onlar hem Mısırlı olmak bakımından muhit olarak Nakşbendîlerden uzak idiler; hem de bir yandan mahalli yönetimle, bir yandan, merkezî yönetimle, bir yandan İngilizlerle, bir yandan ise **muhâfazakâr/gelenekçi hocalar**la boğuşuyorlardı. Bunların râbıta diye bir şeyden haberdar olmuş bulunmaları ihtimali bile son derece zayıftır. Ama **Suriye'**deki ***"selefî"*** ulemâ, örneğin: **Cemâluddîn el-Kasimî** ve **Abdurrezzâk el-Bîtâr** gibi şahsiyetlerden biri bile acaba

---

235. Ne Nakşbendîlik, ne de başka bir tarîkat, esasen Arap muhitlerinde hiç bir zaman tutunamamıştır. Fakat Bağdâdî-Osmanlı dayanışması sonucu bu tarîkat 1820-1870 arası, elli yıl kadar Irak ve Suriye'deki Araplar arasında da bir deceye kadar yayılma eğilimi göstermiştir. Bununla birlikte zamanla selefîlik, lâiklik ve sosyalizm gibi akımlar arasında alevlenen çatışma ortamında tamamen eriyip gitmiştir.

236. **Muhammed Abduh** (1849-1905): Mısır ulemâsından ve XIX. Yüzyılda başlayan İslâmî Uyanış Hareketi'nin öncülerindendir. On yaşında öğrenime başlamasına rağmen, bilgi ve kültürde emsallerini geride bırakan bir birikime sahip oldu. Cemâluddîn Afgânî'nin öğrencisi olarak çok yönlü bir kişilik kazandı.
Ömer Nasûhî Bilmen, *"Büyük Tefsir Tarihi"* adlı eserinde **Muhammed Abduh'**dan büyük bir stayişle söz ederek hakkında: *"Mısır'ın son zamanlarda yetiştirmiş olduğu yüksek bir ilm-ü irfân hazinesidir."* ifâdesini kullanmaktadır.
Onu bu şekilde ananlar bulunduğu gibi, tam tersine onu mu'tezilîlikle suçlayarak şiddetle eleştirenler, hatta İslâm'ı yıkıcı bir yol izlediğini ileri sürenler de vardır. Fakat bunlar genellikle Işıkçı Nakşbendîler gibi ırkçı-tarîkatçı kesimlerin başındaki hocalardır.
Dr. Ömer Enis Tabba'ın, Nehc'ül-Belâga'nın grişinde kaleme aldığı yazıda, baba tarafından Türk olduğunu ileri sürdüğü **Muhammed Abduh'**un çeşitli kaynaklarda ve ansiklopedilerde geniş biyografisi vardır.

237. Abdulmecîd bin Muhammed al-Khânî عبد المجيد بن محمد الخاني: (1847-1901)
Al-Khânî Ailesi'nin üçüncü kuşağındandır. **Küçük Muhammed'**in oğlu, *("البهجة السنية" adlı kitabın yazarı ve Bağdâdî'nin en önemli temsilcilerinden biri olan)* **Muhammed b. Abdillâh el-Khâni'**nin torunudur.
Nakşbendî rûhânîlerinin menkabeleri konusunda yazdığı «الحدائق الوردية في حقائق أجلاء النقشبندية» adlı kitapla yeni Nakşbendîler arasında sivrildi; **Abdulqâdir el-Cezâirî'**den çok yardım gördü; **Muhammed Abduh** ile yazıştı ve şam selefîleri ile iyi geçindi. **Abdulmecîd'in, Es'ad Sâhib'**le arası açıldı. Yazdığı «الحدائق الوردية» adlı eserinde, **Es'ad'**ın babası **Mahmud Sâhib'**den hiç söz etmemiş olduğu için **Es'ad'**ın O'na küstüğü söylenmektedir. Bu da sözde insanları irşad etmeyi üstlenmiş Nakşbendî şeyhlerinin kişiliğini ortaya koymak bakımından önem taşımaktadır! Öyle anlaşılıyor ki daha tutarlı bir kişilikle tanınan **Abdulmecîd**, hırs ve komplekslerinin esiri olan **Es'ad Sâhib'**e katlanamamıştır.

râbıta hakkında herhangi bir görüş ortaya koymuş mudur? Evet eğer böyle bir soru yöneltecek olursak buna nasıl bir cevap bulacağız?

Burada ciddiyetle belirtmek lâzımdır ki bu sorularla aslında râbıta meselesini, oldukça büyütmüş bulunmanın farkında olmak gerekir! Çünkü Nakşbendîler her ne kadar buna kendi aralarında fazlasıyla önem vermiş iseler de Müslümanlar şöyle dursun, Muslim ve mu'minlerin bile şimdiye kadar dikkatlerini râbıta üzerine çekememişlerdir. Zaman zaman bunun farkında olup sesini çıkaranlara karşı Nakşbendîlerin kopardığı velvele, onlar için bir reklam olur diye belki de çok sevinmişlerdir. Bu nedenle, kesinlik derecesinde söylenebilir ki râbıta, zaman dilimi olarak içinde bulunduğumuz dönemde ve sadece Türkiye'de az çok gündeme gelmiş ya da getirilmek istenmiştir. Çünkü her keresinde aynı oyunlar denendikçe tabir caizse ***"dağ fare doğurmuş"*** ya da ***"tavşan dağa küsmüş dağın haberi olmamış***tır!!!!

***

Bağdâdî ile Karşıtları Arasındaki Kavgalar:

Hâlid Bağdâdî de her ünlü gbi ilk başlarda bir muhalefet cephesiyle karşı karşıya kalmıştır. Fakat *-daha sonra ayrıntılarıyla açıklanacağı üzere-* karşıtları, zaman içinde teker teker sindirilmiş ve susturulmuşlardır. Bunların başında, *-onun şöhretini kıskandığı anlaşılan-* dönemin ve bölgenin ünlü kadirî şeyhi **Ma'rûf en-Nûdehi el-Berzenjî** gelmektedir. Ona reddiye olarak, ***"Tahrîr'ul-Khitâb Fi'r-Radd'i Alâ Khalid'il-Kezzâb*** **تحرير الخطاب في الرد على خالد الكذاب"** [238] adı altında bir risâle yazmış ise de çevrenin ağır baskılarına dayanamayarak daha sonraları pişman olduğunu söylemiş ve **Halid'**den özür dilemek zorunda bırakılmıştır.[239] Hem **Bağdâdî'**nin canfedâ yandaşları tarafından yapılan hararetli savunmalar, hem de **Osmanlı** yönetiminin ***Vahhâbîliğe*** karşı bir sigorta olarak (**Halid'**e) verdiği önem karşısında **Berzenjî'**nin yalnız kaldığı ve geri adım atmak zorunda bulunmuş olduğu sanılmaktadır.

Şu var ki zaten **Berzenjî** de bir tarîkatçı idi. Üstelik ifadeleri onun, bilgili vakur ve cesur bir İslâm âlimi olmaktan çok, skolastik düşünceyle şartlanmış sıradan bir molla olduğunu açıkça kanıtlamaktadır. Dolayısıyla onun, **Hind** sofizminin yıkıcı etkilerine karşı İslâm'ı korumaya uğraşmaktan ziyade **Bağdâdî'**nin genişleyen çev-

---

238. Kaynak: عباس العزّاويّ، مولانا خالد النقشبنديّ (مجلة المجمع العلمي الكرديّ العدد الأول ص/ 704.) بغداد1973-م.

239. Bkz عباس العزّاويّ، مولانا خالد النقشبنديّ، مجلة المجمع العلمي الكرديّ، عدد 1. ص/715، بغداد1973-م. ; عبد المجيد بن محمد الخاني، الحدائق الوردية في حقائق أجلاء النقشبندية، ص/231
Bu son eserde yazar, **Berzenjî'**nin özür dilediği mektubu nakletmemiş, sadece **Bağdâdî'**nin O'na verdiği cevâbî mektubu aktarmakla yetinmiştir.
Şeyh Ma'rûf en-Nûdehî el-Berzenjî'nin hayatı hakkında Bkz. تاريخ الأدب العربي في العراق، ص:2/51،52.;
Kaynak: محمد الخال، الشيخ معروف البرزنجي، دار التمدن–بغداد

resi karşısında ününü ve önemini kaybetme endişesiyle böyle davrandığına ihtimal vermek gerekir. Nitekim onun pes etmesi kadar, kişilik ve bilgi düzeyi bakımından da yetersizliği **Bağdâdî'**nin işine yaramış, daha çok cesaretlenmesine ve ünlenmesine katkıda bulunmuştur.

Hâlid Bağdâdî'nin, **Berzenjî'**den aldığı özürnâmeye karşı ona yazdığı cevap, bu gerçeği kanıtlıyor. **Bağdâdî**, kullandığı ifadelerle **Berzenjî'**ye o kadar yukarıdan bakıyor gibidir ki bu adamın ne denli sindiği açıkça anlaşılmaktadır.[240]

Hâlid Bağdâdî'ye karşı çıkan yalnızca **Berzenjî** değil, ondan başka, dönemin birçok ileri gelenleri ve siyaset adamları da **Bağdâdî'**nin getirdiği yeni mistik anlayışa tepki göstermişlerdir.

Bunlardan biri de, **Musul'**un Arap eşrafından **Süleyman Paşa'**nın oğlu **Ebu Said Osman bin Süleyman el-Jelîlî'**dir. *(Dönemin isim geleneğine göre **Osman Hayâî Bey** olarak bilinir.)*

Bu zatın, **Bağdâdî'**ye karşı yazmış olduğu kitabın adı: ***"Din'ullah'il-Ğâlib Alâ Kulli Munkir'in Mubtedi'in Kâzib*** دين الله الغالب على كُلِّ مُنكرٍ مبتدع كاذب"dir; **Berzenjî'**ye ait "**Tahrir'ul-Hitâb**ın bir çeşit şerhidir. Yazar, bunu, Vali **Said Paşa'**ya sunmuştur. Sonraları **Muhammed Emîn es-Suweydî** tarafından ***"Def'uz-Zulûm An'il-Wuqû'i Fi Irz'i Haza'l-Mazlûm*** دَفْعُ الظلوم عن الوقوعِ في عِرض هذا المظلوم" adı altında, bu risâleye karşı bir reddiye kaleme alınmıştır.[241]

Söz konusu reddiye, ***"giriş", "kitab"*** ve ***"sonuç"*** başlıkları altında üç bölümden oluşmaktadır.

Hâlid Bağdâdî tarafından yeni Nakşbendîlik olarak aşılanmaya çalışılan **Hind** mistisizminin uygulamaları, öyle anlaşılıyor ki **Irak'**da önce Arap orijinli âlimlerin tepkisini çekmiştir. Bunun sebepleri açıktır. Her şeyden önce **Bağdâdî** Kürttü, bu nedenle Kürt kökenli hocalar, onun yeni görüş ve inanışlarını İslâm'la uzlaşmaz bulmuş olsalar bile duygusal bir tutum içinde fazla tepki göstermemiş olabilirler. Ayrıca kültürel açıdan da birer iyi seviye yakalayamadıkları için arı İslâm'a dönüş hareketi içinde onlardan hemen hiç kimse sivrilememiş, dolayısıyla klasik anlayışlara, yozlaşmaya ve İslâm'ı yıpratan mistik akımlara karşı duyarlılık gösterememişlerdir.

Bunun içindir ki **Hâlid Bağdâdî'**ye karşı ilmî ve yazılı tepkilerin tümü **Bağdad** ve **Musul'**da ortaya çıkmıştır. Bu cümleden olarak, Musullu **Osman Hayâî Bey'**in reddiyesi dışında ayrıca **Mahmûd bin eş-Şeyh Abdiljelîl el-Mûsilî'**nin Nakşbendî

240. Bkz. عبد المجيد بن محمد الخاني، الحدائق الوردية في حقائق أجلاء النقشبندية، ص/231

241. Bu reddiye el yazmasıdır ve istanbul-Süleymaniye Kütüphânesi Es'ad Efendi Bölümü'nde, 1404 sayı altında kayıtlıdır.

Tarîkatı'nı çürüten bir eser yazdığı söylenmektedir.[242] **Bağdad'**da o dönemin **Irak Allâmesi** olarak övülen ve birçok kimse tarafından selefî olarak tanınan **Ebu's-Senâ Şihâbuddîn Mahmûd el-Âlûsî'**nin de **Bağdâdî'**nin inanışlarına tepki gösterdiği ise ihtilaflı bir meseledir. **Abbas el-Azzâwî**, bu konuda şunları kaydediyor:

"**Ebu's-Senâ el-Âlûsî'**nin, **Şeyh Halid'**e karşı çıktığına ilişkin **Şeyh İbrahim el-Fasîh** tarafından **Elmejd'ud-Tâlid** adlı eserde kaydedilenlere gelince, bunun aslı yoktur." [243]

Bu tesbite ihtimal vermek, hatta inanmak gerekir. Çünkü yine bu tesbitin sahibine göre **Bağdâdî'**nin ölümü üzerine **Mahmud Cevad Siyahpuş'un**, yazdığı mersiye, **el-Âlûsî** tarafından şerh edilmiştir. Bu da demek oluyor ki **el-Âlûsî, Siyahpuş'**un acılarını paylaşmıştır. Dolayısıyla onun, **Bağdâdî'**ye karşı çıkmış olmasına inanmak güçtür. Nitekim bunu teyid eden, hatta râbıta ile ilgili olarak **Şihâbuddîn el-Âlûsî'**nin ortaya koyduğu görüş ilginçtir. Yine **el-Azzâwî'**nin naklettiğine göre **el-Âlûsî**, râbıtaya ilişkin görüşlerini şu sözlerle açıklıyor:

"Kanun Koyucu** (Hz. Peygamber) **Sallellahu aleyhi ve sellem'e dayanan, güvenilir, sabit bir delil olarak Râbıtayı kanıtlayıcı bir şey bilmiyorum." [244]

Evet **el-Âlûsî** böyle diyor ama, ondan sonra lafı epey geveliyor ve nihayet şöyle bir ifade kullanıyor:

"Eğer sözü uzatma korkusu olmasaydı onu anlatacaktım. Bununla birlikte teveccüh ve râbıtanın bereketini de inkâr etmiyorum." [245]

İlginçtir ki **Şihâbuddîn Mahmûd el-Âlûsî'**nin bu tutumuna rağmen, **Âlûsî** ailesinin çocukları Nakşibindîliğe daima kuşku ile bakmışlardır.[246]

***

Aslında **Hâlid Bağdâdî'**ye en şiddetli bir şekilde karşı çıkmış ve aleyhinde hem yazılı hem sözlü eleştirilerde bulunmuş, hatta onu kafirlik ve zındıklıkla suçlamış biri daha vardır ki bu şahsın adı **Abdulvahhâb es-Sûsî'**dir. **Abbas El-Azzâwî**, onu

242. Bu reddiye, Nakşbendî Tarîkatı'nın tamamına karşı yazılmıştır.
Kitabın adı «البدور الجلية في الردِّ على الطريقة النقشبندية»'dir. Nakşbendîler tarafından ele geçirilen nüshaları, büyük ihtimalle imha edildiği için eserin izine rastlanmamaktadır. Ancak bir söylentiye göre Kitabın bir tek nüshası Irak'da **Brifkan** devlet kütüphanesinde bulunmaktadır.

243. عباس العزّاويّ، مولانا خالد النقشبنديّ، مجلة المجمع العلمي الكرديّ، عدد 1. ص/725. بغداد1973-م.

244. Age. S. 715

245. Age. S. 717

246. Bkz. Bölüm II. [B) Râbıtayı Bir Ayrıntı Olarak İşlemiş Bulunan Kitaplar, ya da Kitapçıklar/التاج المكلَّل]

Abdulvahhâb el-Bağdâdî olarak zikretmekte ve onun da aynen **Bağdâdî** gibi **Abdullah-ı Dehlewî'**nin mezûnu ve ünlü halîfelerinden biri olduğunu kaydetmektedir.[247] Bu, çok önemli bir noktadır. Çünkü işbu **Abdulvahhâb'**dan söz eden herkes onu, **Hâlid Bağdâdî'**nin bir çömezi olarak tanıtmaktadır. Halbuki bu doğru değildir.

Esasen ikisinin arasında sürüp giden düşmanlıkların nedeni de budur. Çünkü ikisi birbirine rakıyb olmuş, birbirlerini çekememişlerdir. Fakat **Hâlid Bağdâdî**, şöhrette onu geçince **Abdulvahhâb'**ın bundan huzursuz olduğu ve aleyhinde çalıştığı anlaşılmaktadır.

Ancak bu şahsın **Bağdâdî** hakkında neler söylediğini neler yazıp çizdiğini tam olarak tesbit etmek kolay değil, belki mümkün de değildir. Çünkü **Hâlid Bağdâdî'**nin hem kendisi hem de adamları, bu kişinin aleyhinde o kadar çaba harcamışlardır ki mahalli idare şöyle dursun padişahın bizzat kendisi onun cezalandırılması için ferman çıkarmıştır![248]

Abdulvahhâb es-Sûsi'nin adı, daha birçok yerde geçmektedir. Ancak hepsinde de ortak bazı noktalar vardır; Onlardan biri de bu adam tarafından neler söylendiğinin, neler yazılıp çizildiğinin tam ve derli toplu olarak açıklanmamış olmasıdır. Aynı zamanda, yazdığı kitap ya da risâlenin, hangi isim altında kaleme alındığının belirtilmemiş olmasıdır. Anlaşılan, **Hâlid Bağdâdî'**yi bu kişinin suçlamalarına karşı savunanlar, sırf onu aşağılamak için olsa gerektir ki, neler söylediğini, ya da neler yazdığını bütünüyle ortaya koymamışlardır.

Kasım Kufralı'nın, **Abdulvahhâb** hakkında kaydettiği sözler de bunu doğrulamaktadır. **Kufralı**, o günün önemli bir skandalı olarak patlak veren **Abdulvahhâb** olayını şöyle anlatmaktadır:

"Mevlânâ Halid, İstanbul'a evvela Abdülvahhâb al-Sûsi'yi göndermişti. Bu zatın kibir ve enâniyete kapılarak kendisini sâliklere râbıta ettirmesi üzerine meselenin tahkiki için Abdülfettah al-Akarî'yi[249] ***gönderdi. Bu hareketlerinden***

247. Bkz. عباس العزّاويّ، مولانا خالد النقشبنديّ، مجلة المجمع العلمي الكرديّ، عدد 1. ص/719، بغداد1973-م.

248. Age. S. 719, 720, 721; Tarih-i Lütfi, Cilt-1/S.286

249. **Halid Bağdadî'**nin halîfelerinden **Abdulfettah el-Akrî'**nin lakabını, **Kasım Kufralı,** «العَقْري **el-Akrî**" olarak yazmıştır. (Bkz. Nakşbendîliğin Kuruluş ve Yayılışı, Türkiyât Enstitüsü No. 337, s. 185); İrfan Gündüz ise bu kelimeyi "**El-Ukarî**" şeklinde kaydetmiştir. (Bkz. Gümüşhânevî Ahmed Zıyâüddîn istanbul-1984 s. 31, 42, 43, 143)
Her iki yazarın da burada küçük bir hataya düştüğü, bu kelimenin, doğru yazılışının: "**El-Akrî**" olması ve fonetiğine uygun okunabilmesi için de "**el-Aqrî**" şeklinde yazılması gerektiği kanâatindeyiz. Çünkü yukarıda sözü edilen Abdulfettah'ın, bu lakabı taşıması, O'nun Musul Vilayeti'ne bağlı Akra **(Aqrâ)** ilçesi'nden olduğunu akla getirmektedir ki Arap dil kurallarına göre O'na Akralı anlamında El-Akrî **(el-Aqrî)** demek lâzımdır. Sebebine gelince: Akra'ya nisbet amacıyla türetilecek bir "**ism-i Mensûb**", ne **Akarî**, ne de **Ukarî** olur; Bilakis **Akrî** olur. Fazla bilgi için Arap dil grameri konulu kaynakların "Nisbet Bâbı" na bakınız.
Ayrıca önemine binaen, Arapça'da (ü) sesini çıkaran hiç bir harf bulunmadığına bu ilgiyle değinmek gerekir. Onun için özellikle ilâhiyât ve edebiyât öğrenimi görmüş kimselerin, yukarıdaki alıntıda görüldüğü üzere, (T.C. vatandaşı olmayanlara

dolayı tarîkattan tard edilen al-Sûsi'nin yerine al-Şeyh Ahmed al-Agribûzî halîfe nasbedildi."

"Mevlânâ Halid, Abdülvahhâb'ı celb ile kendisine tövbe teklif edildi ise de bu zat zâhiren emre itâat eder görünerek hakikatte bildiğinden şaşmadı. Bunun üzerine tarîkattan tard edilerek keyfiyet İstanbul'daki mürîdlerine bildirildi. Bu vaziyet karşısında me'yûsen Medîne'ye çekilen Abdülvahhâb, Mevlânâ Halid'i tekfir eden bir risâle te'lif ederek ortalığı birbirine katmağa çalıştı...." [250]

Evet yukarıda görüldüğü gibi **Kufralı** çok açık bir ifadeyle **Abdulvahhâb'**ın, **Bağdadî** aleyhinde bir risâle yazdığını kaydetmektedir. Ancak bu risâlenin hiç bir izine rastlanmamaktadır. Büyük ihtimalle onun, yazıp çizdiklerinin tamamı imha edilmiştir!

Es-Sûsi'nin, yazdıklarını çürütmek isteyenlerden biri de ünlü fakih, **İbn. Abidîn'**dir. Bu zat, ona karşı kaleme aldığı ***"Sel'lul-Husam'il Hindi Fi Nusra'ti Mavlânâ Hâlid an-Naqshabandî"*** adlı kitapçığında neredeyse baştan sona kadar bu şahsın adını hep zamirlerle geçiştirmiş, yalnızca 8. Sayfada ve bir tek kez ***"Abdulvahhâb"*** diyerek adını anmıştır. Tabiatıyla **Abdulvahhâb'**ın söyledikleri sözler arasında, **Hâlid Bağdâdî'**ye yöneltiği, sadece sihirbazlık ve cincilik suçlarına ilişkin olanlar nakledildiği için, onun, râbıta hakkında da bir şey söyleyip söylemediğini **İbn. Abidîn'**in bu reddiyesinden öğrenmek mümkün olamamaktadır. onun yazmış olabileceği şeyler de büyük ihtimalle imha edildiğinden râbıta hakkındaki düşünceleri bu suretle karanlıkta kalmış bulunmaktadır. Bununla birlikte eğer **Abdulvahhâb**, râbıta aleyhinde bir şey söylemiş olsaydı, **İbn. Abidîn'**in onu da çürütmeye çalışması gerekirdi diye düşünmek lazımdır.

Şu var ki zaten **Abdulvahhâb'**ın kendisi de bir tarîkatçı olduğundan dolayı râbıtayı değil, **Hâlid Bağdâdî'**yi hedef aldığı anlaşılmaktadır.

İbn. Abidîn'den sonra **Abdulvahhâb es-Sûsi** hakkında yazıp çizmiş olanlardan biri de **Abdulmecîd al-Khânî'**dir. Büyük ihtimalle **Kufralı** bu iki şahsa ait kaynaklardan yararlanarak yukarıdaki bilgileri vermiştir. Bu konuda **al-Khânî'**nin **al-Hadâiq'ul-Wardiyya** الحدائق الوردية adlı kitabından şu bilgileri fazladan öğrenebiliyoruz:

"Mevlânâ Halid Hazretlerinin başına Bağdad'da gelenlerin aynısı Şam'da meydana geldi. Tarîkatını, yüce saltanatın başkentinde yaymak üzere Abdulvahhâb adında bir adamını oraya yollamıştı. Çok geçmeden şeyhülislâm, şehrin uleması

ait) "**Abdulvahhâb**" ve "**Adulfettah**" adlarında bu harfi kullanmaları şaşırtıcıdır. Bunlar alıntı olduğu için aynen nakledilmiştir.

250. **Kasım Kufralı**, Nakşbendîliğin Kuruluş ve Yayılışı, s. 185 Türkiyât Enstitüsü No. 337

ve ulu vezirleri ona gönül bağladılar. Bunun üzerine şımardı ve ünlenme sevdasına düştü. Şeyh bu olayı duyunca onu çağırarak tevbe ettirdi ve yerine başkasını yolladı. Fakat adam kötü niyetini gizleyerek dışından bağlılık göstermeye çalıştı. Ne var ki Allah O'nun iç durumunu şeyhe bildirdi. Nitekim onun İstanbul'daki yandaşlarına kendi eliyle yazıp gönderdiği (kötü niyetini bildiren) mektupları Şeyh'in eline geçti. Bunun üzerine Şeyh onu tarîkattan genel anlamda kovdu ve Mübârek kalemiyle bu durumu, Hilâfetin başkentindeki ihvânına yazdığı üç mektupla bildirdi."

Abdulmecîd al-Khânî, bu üç mektubu da olduğu gibi kitabına geçirmiş bulunmakta, ancak O da diğerleri gibi **Es-Sûsî'**nin ne yazıp çizdiği hakkında hiç bir şey söylememektedir.

Abdulmecîd'in ayrıca verdiği haberlerden biri de, **Halid Bağdâdi'**nin yönetime karşı ciddi bir tehlike olacak şekilde muhitini genişlettiğine ilişkin olarak **Halep**li şeyhlerden birinin, **İkinci Sultan Mahmud'**a yaptığı ihbar'dır. Fakat **Abdulmecîd** bu şeyhin adını vermemektedir.[251]

Bazı kaynaklara bakılırsa **Abdulvahhâb es-Sûsi'**nin, **Hâlid Bağdâdî'**ye karşı verdiği savaş, çok önemli bir sebebe dayanmaktadır. Bu da, yukarıda bir nebze işaret edildiği gibi, onun, esasen **Hâlid Bağdâdî'**nin halîfesi değil, bilakis şeyhinin *(yani **Gulâm Ali Abdullah-ı Dehlewî'**nin)* halîfesi olduğudur. Dolayısıyla ikisi rakıyp idiler. Ancak **Bağdâdî'**nin, ününü bu adamla paylaşmak istemediği sanılmaktadır. İşte kavganın esas nedeni bu olmalıdır. Ayrıca **Abdulvahhâb es-Sûsi'**nin bu kavgada yalnız başına olmadığı, yanında **Hamdi ed-Dağıstânî** adında birinin daha bulunduğu anlaşılmaktadır.

Araştırmacı **El-Azzâwî'**nin tesbitlerine göre râbıtaya karşı çıkmış olan şahsiyetlerden biri de, **Hind-Bahubal Emiri Muhammed Sıddıyq Khân'**dır. Âlim olan bu zatın birçok kitapları bulunduğu kaydedilmektedir.[252]

Aynı zamanda **Halidîlik'**te "**Teveccüh**" adı altında bilinen rûhâni ayini de eleştiren **Muhammed Sıddıyq Khân'**ın yazdığı kitap, **Hâlid Bağdâdî'**nin kardeşi oğlu **Es'ad Sâhib** tarafından çürütülmeye çalışılmıştır. **Es'ad Sâhib'**in bu amaçla yazdığı risâlenin adı ***"Nûr'ul-Hidâye'ti wa'l-İrfân"***dır.[253]

***

251. Bkz. عبد المجيد بن محمد الخاني، الحدائق الوردية في حقائق أجلاء النقشبندية، ص/232، 233

252. Bkz. عباس العزّاويّ، مولانا خالد النقشبنديّ، مجلة المجمع العلمي الكرديّ، عدد 1. ص/717، بغداد1973-م.

253. Age. S. 717

Nakşîlikten, râbıta temeli üzerinde **Hâlidiyye** adıyla yepyeni bir tarîkat üreten **Hâlid Bağdâdî**, Osmanlı toplumu içinde en çok Kürtler'i ve Türkleri etkilemiştir. İslâm kültür ve anlayışının melezleştiği **Irak** ve **Suriye'**de, *-yaygın propagandaların da etkisiyle-* çok az sayıda Araplar tarafından bu tarîkata karşı, ilk başlarda bir eğilim görülmüş ise de daha sonraları bu, canlılığını yavaş yavaş yitirmiştir.

Tarîkatın, yalnızca Kürtler'le Türkler arasında tutunmasının gerçek nedenini ise, adı geçen her iki toplumun, yüzyıllar önce İslâm'a girerken bu yeni dini nasıl anladıklarında aramak gerekir. Bu, çok önemli bir noktadır.

Çünkü önceleri İslâm'a karşı şiddetle direnmiş, fakat belki de dilini bildiği için, kısa bir süre sonra onu sindire sindire anlamış ve nihâyet bütün putlarını kırarak iman etmiş olan bir toplumu düşünün ki bunlar Arapça konuşuyorlardı; Bir de sırf kabile büyükleri Müslüman oldu diye *-belki de onlara yaranmak için, ya da bir çeşit modaya uymak gibi bir havayla-* Kur'ân'ın dilini bile öğrenmeden veya anlamını bilmeden çok kısa bir müddet içinde âdetâ güle oynaya İslâm'a girmiş yüz binlerce insanı düşünün ki bunların da başında **Farsça, Kürtçe** ve **Türkçe** konuşan topluluklar gelmektedir; Bu ulusların, İslâm'ı aynı duygularla algılamış olması, mesajlarını kitap ve sünnet çerçevesinde kavramış bulunması hiç mümkün olur mu?

Üstelik asırlar öncesine ait olan bu gerçekten yola çıkarak günümüze gelininceye dek tarihin akışı içinde din, ahlâk, kültür ve anlayış konularında özellikle Kürtlerle Türkleri birlikte yönlendirmiş o kadar çok olaya rastlamak mümkündür ki bunları kronolojik bir sırayla incelemek ve hele bu iki toplum arasındaki ilişkileri ayrıntılarıyla ortaya koymak kolay değildir.

İşte tarîkatın, **Kürt** ve **Türk** bölgelerinde hızla yayılmasının nedenleri bu tarihi olayların içinde yatmaktadır. Nitekim **Hâlid Bağdâdî'**nin hemen bütün halîfeleri Kürt ve Türk kökenlidir. Aralarında tek tük Arap varsa da bunlar hem *(kültür ve anlayış bakımından)* melezdirler, hem de genellikle Iraklı ve Suriyelidirler ki bu her iki bölge de tam anlamıyla **tarihin birer çöp sepeti** sayılırlar.

Neden mi? Çünkü insanlık tarihinin az çok incelenebilmiş olan son beş bin yılı boyunca yaşanmış türlü türlü fitnelerin en dehşetlisi bu bölgede olup bitmiştir. Peygamberlerin hemen tümü, bu bölgedeki insanlara gönderilmiş ve birçoğu buralarda şehid edilmiştir. Kur'ân-ı Kerîm hariç, semavî kitapların belki de hepsi bu bölgede inmiş, buralarda çarpıtılmış ve dejenere edilmiştir. Tufan bu bölgede kopmuştur. Günümüzde bile buralarda cereyan eden olaylar bütün dünya için korku, endişe ve huzursuzluk kaynağı oluşturmakta ve bu coğrafyanın geçmişi hakkında inandırıcı ipuçları vermektedir.

İşte **Hâlid Bağdâdî** bu bölgenin çocuğudur! Hem de tarihin en kanlı milletleri olan **Keldânî, Kasit** ve **Asur** toplulukları tarafından bin bir fitneyle mayalanmış **Mezopotamya'**nın **Zagros** dağları eteğinde dünyaya gelmiştir.

Evet, yanlış anlaşılmaması gerekir ki **Mezopotamya'**da veya bugünkü adıyla **Irak'**da doğmak asla bir suçluluk nedeni değildir. Nitekim **Ebu Hanîfe** ve öğrencileri gibi nice ilim ve fazîlet örnekleri bu topraklarda yetişmişlerdir. Ancak unutmamak lâzımdır ki bu şahsiyetlerin çoğu ağır baskılar altında yaşamış, bazıları da şehit edilmişlerdir. Şu var ki **Irak** toplumunun gerek kozmopolit sosyal mozaiği, gerekse buna bağlı olarak ortaya çıkan dini, felsefî, mistik ve kültürel karmaşa, bu bölge insanının, sağlıklı bir ruh yapısıyla, temiz bir vicdanla, özgür bir düşünceyle, rahat ve doyumlu bir fert olarak yetişmesine ve yaşamasına *-maalesef-* büyük ölçüde engeldir. Herhalde bunun gerçek bir yanı bulunmalıdır ki **Irak** halkı için "**Ehl-i Irak, ehl-i şikâk, ehl-i nifâk**" denilmiştir.

Nabukodonosor'dan,[254] **Haccac b. Yusuf es-Sekafî'**ye ve ondan günümüzün kanlı diktatörüne[255] kadar bu ülkeyi yönetmiş olan zâlimlerin, hem sayıca ne kadar çok, hem de dünya ülkelerinin diğer yöneticileriyle karşılaştırıldıklarında ne vahşi canavarlar olduklarına bakılırsa hiç kuşkusuz burada yaşayan insanlar hakkında bir fikir yürütmek epeyce kolaylaşır.

İşte bütün bu verilerden hareket edildiği zaman Iraklı birinin, neden İslâm'ın bütün ilim ve kültür merkezlerinin bulunduğu Oradoğu'daki İslâmî anlayışı âdetâ kanıksayarak ta **Hindistan'**a kadar gittiğini ve oralarda aşılandığı **Bûdîliği** İslâm muhitlerine neden taşımak istediğini insan çok daha rahat değerlendirebilmektedir.

İlginçtir ki **Kasım Kufralı** gibi Nakşbendîliğe içtenlikle bağlı bir tarîkat şeyhi bile âdetâ bu görüşü doğrularcasına **Hâlid Bağdâdî** hakkında aynen şu ifadeyi kullanmaktadır:

"Mizacına uyan hakiki tasavvufî neşveyi elde edememenin ızdırabı ile huzursuzluk içinde bulunurken karşısına birden bire Hind muhitinin füsunkâr Tecellîlerini aksettiren Muhammed Derviş-i Azimâbâdî (Mirza Rahim Allah Big) çıktı." [256]

Esasen **Irak** muhitinde tarihin derinliklerinden akıp gelen çeşitli din ve felsefelerin oluşturduğu sentez, **Bağdâdî'**nin yaşadığı günlerde İslâm'ın dışında yepyeni

254. Bu isim, Babil krallarından üçünün adıdır. Arap ve batı kaynaklarında farklı şekillerde yazılır ve okunur. Bunlardan bazıları şöyledir: **Nebuchednezzar** (منير بعلبكي–المورد); **Nabukodonosor** *(Buhtunnasar)* Meydan Larousse Ansiklopedisi.

255. Kitabın ilk kez basıldığı tarihteki Irak diktatörü **Saddam Hüseyn'**e işaret edilmiştir.

256. **Kasım Kufralı**, Nakşbendîliğin Kuruluş ve Yayılışı, s. 103 Türkiyât Enstitüsü No. 337

bir din izlenimini uyandırmakta idi. Yahudîliğin, Sabiîliğin, Hristiyanlığın ve daha nice din ve felsefelerin yorumlarından, âyin ve ibadetlerinden esintiler taşıyan bu çeşnili rûhânî atmosferiyle **Irak**, tıpkı küçük bir **Hindistan'**ı anımsatmakta idi. Bu nedenledir ki hemen her Iraklı insan tipinin ruh yapısı, bu egzotik cümbüşe yeni bir renk daha katmaya yatkın ve elverişlidir. Nitekim **Bağdâdî'**nin Nakşîliğe yaptığı yeni katkılar bunu hatırlatmaktadır.

Baştan beri ayrıntılarıyla anlatılmaya çalışıldığı üzere onun Nakşbendîliğe getirdiği yeniliklerin başında râbıta gelmektedir ve denebilir ki râbıta, ancak **Hâlid Bağdâdî'**nin yeni düzenlemelerinden sonra Nakşbendî Tarîkatı'nın âdetâ temel kuralı haline gelmiştir.

Özellikle bunu kanıtlayan bir belge daha vardır ki aslında râbıtanın Nakşbendîlikte ne demek olduğunu anlayabilmek için bu yazı üzerinde büyük bir önemle durmak gerekir.

Söz konusu yazı, **Hâlid Bağdâdî'**nin, halîfelerinden **İsmail eş-Şirvânî'**ye hitaben kaleme aldığı mektuptur. **Dağıstan'**a görevli olarak yollanan **Şirvânî'**ye, **Hâlid Bağdâdî'** tarafından gönderilen bu mektup, bir uyarı yazısıdır. Açıklamasına gelince: **Bağdâdî'**nin koyduğu yeni kurallardan biri de, şeyhine vekâleten tarîkatı yaymaya çalışan halîfenin, mürîdlere kendini değil, şeyhini râbıta ettirmesidir.

Anlaşılan şudur ki **Şirvânî, Kafkasya'**ya gittikten sonra artık şeyhinin otorite çemberi dışında kaldığını düşünmeye başlamış, onun heybetini hissetmez olmuştur. Aralarındaki mesafenin uzaklığından olmalıdır ki pirinin artık gölgesini üzerinde görmemeye başlayan **Şirvânî**, cesaretlenerek mürîdlerine, ***"Hâlid Bağdâdî'nin değil, benim şeklimi zihinlerinizde canlandırınız."*** gibi telkinlerde bulunmuştur.

Ne var ki çok otoriter bir şeyh olan **Bağdâdî**, aldığı istihbarî bilgilerle halîfesinin bu oyununu öğrenmiş ve onu, sözünü ettiğimiz işte bu mektupla azarlamıştır.

Bir daha tekrar etmekte yarar vardır ki râbıtanın ve esasen **Bağdâdî** tarafından yayılmaya çalışılan Nakşbendîlik modelinin, çok daha iyi anlaşılabilmesi için bu mektubun içeriğini dikkatle incelemek gerekir.

Bağdâdî, bu serkeş halîfesine aynen şöyle hitap etmektedir:

"Bismillahirrahmanirrahim"

"Bütün azlardan daha az olan zelil kuldan, kapısının hizmetçisine ve sevgili mürîdlerinin önderi Şeyh İsmail eş-Şirvanî'ye,"

"Allah onu düşürdüğü ayıptan korusun ve damgaladığı kusurdan muhafaza buyursun. Amin."

"Selâmdan sonra,"

"Hidâyet yıldızlarından ve lamba gibi parlayan önderlerden birçok kimse ifade etmişlerdir ki nankörlük: Nimetle meşgul olup, o nimeti ihsan edeni unutmaktır."

"Tarîkatımızın önderleri şu açıklamayı yapmışlardır: Bir kimse eğer henüz kendi varlığından fânî olamamışsa o, sâlik kişinin fenâ mertebesine ulaşmasını sağlayamaz. Bilakis tehlikeler onun ayağını kaydırır."

"Hal böyle iken, bizden selâm ve kelamı kesmenizi tahmin etmiyorduk. Bilakis mertliğin ve insanlığın gereği olarak ara sıra bize doğrudan bizzat kendiniz gelmeliydiniz, ya da hiç değilse bizi sormalı ve basit bir şeyler göndermeliydiniz; Elçi ile bize mektup yollamalıydınız!"

"Oysa bulunduğunuz mesafeye göre bizden daha uzakta bulunan ve arkadaşlıkta sizden daha kıdemli olanlar bizim işaretimiz olmadan kımıldamazlar bile."

"Sakın ola ki bu tarîkatı çağımızın şeyhlik taslayanlarına, sahtekar ve oyunbazlara ait safsatalarla karşılaştırmayasın!"

"Bilmiş ol ki hakikate ermiş olan şeyh, mürîd ile Rabb'i arasında aracıdır. Ondan yüz çevirmek Allah'dan yüz çevirmek demektir. Onun için hiç kimseye, sizi zihninde canlandırmasını öğütlemeyiniz. Eğer buna rağmen yine de sizin şekliniz onun zihninde canlanacak olursa bu, artık İblis'in karıştırmasındandır."

"Sakın ola ki benim emrim olmadan kimseyi yerinize vekil tayin etmeyesin. Üstelik bu adamlar Erzincan ve Bitlis gibi uc bölgelerdeki halîfelere sıkıntı yapmaktadırlar."

"Eğer izlediğiniz bu vurdumduymazlıkta daha fazla ısrar edecek olursanız, sizden tamamen yüz çeviririz ki bu size pahalıya mal olur!"

"Bilmiş olunuz ki önceden uyarılmış olan kişinin kabul edilebilecek bir mazereti olamaz! Selâmlar."[257]

Aslında Nakşbendî Tarîkatını da, râbıtayı da bir anlamda özetleyebilecek olan, **Bağdâdî'**nin, **Şirvânî'**ye gönderdiği mektup işte budur.

İbretlerle dolu olan bu mektubu yorumlamaya lüzûm yoktur. Fakat eğer Nakş-

257. Bkz. 42/ص ،**محمد بن عبد الله الخاني، البهجة السنية**
Adı geçen kaynakta, mektubun metninden önce muhatabın adı zamirle geçiştirilmiştir. Ancak bu şahsın **Şeyh ismail şirvânî** olduğu kesindir. Bunu, **Kasım Kufralı'**nın şu sözleri kanıtlamaktadır:
"*...**Mevlânâ Halid, al-şeyh al-Cezerî'**yi Cizre'ye ve **al-şeyh ismail al-şirvâni** (öl.yakl. H. 1227)'yi de Dağıstan'a göndermişti. Tarîkatı, Kafkasya, Dağıstan, Kazan vb. havalisinde neşre muvaffak olan bu zat, kendisini râbıta ettirdiği için **Mevlânâ Halid** tarafından tevbih edilmişse de bu halden rucû etmemeştir.*" (Bkz. Kasım Kufralı, Nakşbendîliğin Kuruluş ve Yayılışı, s.183, Türkiyât Enstitüsü No. 337, istanbul-1949)

bendîler bunun gerçekten **Hâlid Bağdâdî** tarafından yazıldığına ya da gönderildiğine inanıyorlarsa bu şahsın, onları İslâm'dan ve İnsanlıktan ne kadar uzaklaştırdığını fark etmelidirler. Bununla birlikte gerek bu mektubun, gerekse İstanbullu **Muhammed Es'ad Efendi'**ye gönderildiği ileri sürülen "**Râbıta Risâlesi**nin, **Hâlid Bağdâdî'**ye haksız yere mal edildiği ihtimalini de hesaba katmalıdırlar. Çünkü eğer gerçekten **Bağdâdî'**ye ait değilse, bunları düzenleyenlerin işlediği vebâli düşünmek bile ürperticidir!

Dolayısıyla bazı kimselerin bu konuda kuşkulanması da muhtemeldir. Çünkü **Hâlid Bağdâdî'**ye ait bir divan vardır ki bu eserinde O, ne dilemişse onu son derece açık bir ifade ile terennüm etmiştir. Buna rağmen râbıtadan tek kelime ile söz etmemiştir!

Halbuki **Bağdâdî**, hem **Halidîlik** adı altında kurduğu yeni Nakşbendîliğin baş temsilcisidir; hem de mürîdleri tarafından bizlere kadar sık tekrarlarla nakledilmiş olan râbıtaya ilişkin risâlelerin de sözde bizzat yazarıdır. Öyle ise burada, gerçekten üzerinde durulmaya değer büyük bir çelişki vardır.

Çünkü nasıl olur da aynı **Bağdâdî**, *-Belki de hızını alamadığı için-* Nakşî silsilesini divanında, bir yerine iki kez konu edinir;[258] nasıl olur da ***"vahdet-i vücûd"*** dan ***"Ene'l-Hak"*** felsefesine kadar tasavvufun çeşitli doktrinlerini bu divanda işler; nasıl olur da tarîkat pirlerinin ***"Lâmekân"***a ulaştıklarına inanır, rûhâniyetlerinden yardım dilenir ve onlara ***"Kaddesellahu sirrehu"*** diye dua eder de aynı divanda Nakşbendîliğin temel kuralı olan râbıtaya bir tek kelimeyle de olsa yer vermez?!

Öyle bir **Hâlid Bağdâdî** düşünün ki 1217 beyitlik bir divan yazmış ve bu divanda tasavvufun hemen bütün fantezilerini, bütün argümanlarını, bütün söylemlerini en derin duygularla ve en hararetli coşkularla terennüm etmiştir, fakat aynı şahıs, tarîkatın bel kemiği sayılan düşünce şöyle dursun bu düşüncenin sembolünü bile divanında bir mısracığın içine koyuvermemiştir! Bu durumda herhalde **Hâlid Bağdâdî**, divanını tamamlayıncaya kadar râbıta diye hiç bir şey düşünmemiş olmalıdır. Akla gelen ihtimal budur. Ancak onun, divanını ölmeden ne kadar zaman önce bitirdiği konusu burada yeni bir sorun oluşturmaktadır.

Şu var ki eğer **Bağdâdî**, hayatı boyunca ve ölmeden kısa bir süre öncesine kadar divanındaki parçaları yazmaya devam ettiyse onun râbıtadan, son anlarında söz etmiş olmasına ihtimal vermek mümkün değildir. Çünkü bu konuda *-sözde-* yazmış olduğu risâleleri böyle kısacık bir zamana sığdırabilmiş olması insana pek inandırıcı gelmemektedir. Bu ise **Hâlid Bağdâdî'**yi emellerine alet etmiş profesyonel bir batınî şebekesinin varlığı hakkında ister istemez kuşkular uyandırmaktadır.

Hâlid Bağdâdî ile ilişkisi bakımından râbıta, işte böyle bir çıkmazın da konusu

258. Bkz. **Hâlid Bağdâdî** Divanı, beyit: 703-707; 1153-1205.

gibi gözükmektedir. Fakat unutmamak gerekir ki bütün bunlar varsayımdan ibarettir. Dolayısıyla en iyi niyetlerden hareketle gerek **Hâlid Bağdâdî'**yi gerekse halîfelerini aklamak için harcanan her çaba, âdetâ bin bir engelle karşılaşmaktadır

Bu nedenle **Bağdâdî** ile birlikte halîfeleri olduğu ileri sürülen şahıslar da büyük bir töhmet altındadırlar. Bunlardan hangisinin özellikle şeyhinin şöhretini kullanarak râbıtayı İslâm'a bulaştırmak için birinci derecede gayret sarf ettiği ileride net bir şekilde ortaya çıksa bile kuşkular şimdilik birkaç kişi arasında en çok Şemzinanlı **Tâhâ-i Hakkârî'**nin halefleriyle ile **Ahmed Zıyâuddîn** ve **İsmet Garîbullah** üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Vakıa bu birkaç kişi, **Halidîlik** adı altındaki Neo-Nakşbendîliği, âdetâ yardımlaşarak Kürtler ve Türkler arasında birlikte yaymaya çalışmışlardır.

Zaten bu iki topluluk *(yukarıda da bir nebze işaret edildiği gibi)* tarîkat propagandalarıyla yönlenmeye eskiden beri müsait idiler.

Nitekim **Bağdâdî'**nin, **Suriyeli** ve **Iraklı** bütün halîfeleri unutulmuş, esâmileri ortadan silinmiştir. Onun halîfeleri arasında **Husayn ad-Dawsarî** حسين الدوسري **Muhammed b. Süleyman el-Bağdâdî** محمد بن سليمان البغدادي, **İbrahim el-Fasîh** إبراهيم الفصيح, ve **Muhammed al-Khânî** محمد الخاني gibi Nakşî Tarîkatı hakkında eser bile yazmış Arap kökenli ünlülerin hiç biri bugün hatırlanmamaktadır.

Bağdâdî'nin **Kürt** ve **Türk** kökenli halîfelerinin daha popüler olmaları *-bir açıdan-* ırkçı nedenlere bağlansa bile, esasen bu olayın arkasında onun ününden yararlanmayı becerebilmiş bazı açıkgözlerin örtülü bir organize faaliyetle hedeflerine ulaşmak istedikleri ihtimalini güçlendirmektedir. Bu da Nakşbendîlerin ahlâk anlayışını açıklamak bakmından ibret vericidir!

Belki de bu sebepledir ki başta **Bağdâdî'**nin bizzat kardeşi **Mahmud Sâhib** محمود صاحب olmak üzere, **Abdulfettâh el-Aqrî** عبد الفتاح العَقْرِي, **Osman b. Sened en-Necidî** عثمان بن سند النجدي, **Ubeydullah el-Haydarî** عبيد الله الحيدري, İ**smail el-Enârânî** إسماعيل الأناراني, **Ahmed el-Khatıyb** أحمد الخطيب, **Abdulqâdir ed-Dîmelânî** عبد القادر الديملاني, **Muhammed Salih** محمد صالح ve **Ahmed el-Biqâî** أحمد البقاعي gibi daha birçok **Suriyeli, Iraklı** ve **Lübnanlı** halîfelerin adları kısa zamanda ortadan silinip giderken; **Osman Sirâcuddîn Tawîlî** عثمان سراج الدين الطويلي, **Halid el-Jezerî** خالد الجزري, **Ahmed Zıyâuddîn Gümüşhânevî** أحمد ضياء الدين ve **Tâhâ-i Hakkârî** adındaki Kürt ve Türk kökenli diğer halîfeler âdetâ **Bağdâdî** kadar meşhur olmuşlardır.

Bunlardan özellikle **Tâhâ-i Hakkârî'**nin ve haleflerinin, *-örtülü de olsa-* günümüz Türkiye'sinde toplumu Nakşbendîlik normlarıyla yönlendirmede hâlâ çok büyük etkileri vardır. Eğer bu gerçeğe inanmayanlar varsa en azından bu şahsın, aşırı milliyetçi

Türk Nakşbendîlerine ait ansiklopedilerdeki hayatına bir göz atabilirler. Günümüze kadar onu temsil eden adamların toplum üzerinde ne büyük yönlendirici güce sahip bulunduklarını biraz araştırarak öğrenebilirler. Ancak bunu merak edenlere kolaylık olsun diye aşağıda verilmiş olan derli toplu bilgiler sayesinde de bir fikir sahibi olmaları mümkündür.

***

30. Tâhâ-i Hakkârî veya Nehrili Seyyid Tâhâ:

(Öl. H. 1269/M. 1853)

Nehri'nin Kürtçe bir adı da **Şemdinan**, ya da **Şemzinan'**dır. Bugünkü resmi adı ise **Şemdinli'**dir. Bilindiği üzere **Şemdinli, Hakkârî'**nin ilçelerinden biridir.

Tâhâ, Hâlid Bağdâdî'nin halîfelerinden **Abdullah-ı Hakkârî'**nin kardeşi olan **Molla Ahmed b. Salih Geylânî'**nin oğludur. Kuzey Haşimîlerindendir ve **Hz. Hasan'**ın soyundan gelmektedir. onun da, amcası gibi **Hâlid Bağdâdî'**nin halîfesi olduğunu ileri sürenler vardır. Ancak böyle diyenlerle bunu kabul etmeyenler arasında eskiden günümüze kadar doğu şeyhleri arasında anlaşmazlık sürüp gitmektedir. Kimine göre O, **Hâlid Bağdâdî'**nin halîfesidir, kimine göre ise **Hâlid Bağdâdî'**den hilafet alan amcası **Abdullah-ı Hakkârî'**nin halîfesidir. Öyle görünüyor ki bu meselede bir spekülasyon vardır.

Ayrıca, "**Doğu**da **Tâhâ'**ya bağlı olup yaklaşık yüz elli yıldır birbirine diş bileyen iki şeyh ailesi vardır ki bunlardan biri **Arvâsîler'**dir; diğeri ise **Küfrevîler'**dir.

Sebebine gelince: Gerek *(Günümüz politikacılarından **Kâmran İnan'**ın, babasının dedesi olan)* **Sıbğatullah Arvâsî**, gerekse *(**Ağrı'**nın eski milletvekillerinden müteveffa **Kasım Küfrevî**[259] nin dedesi olan)* **Muhammed Küfrevî**, her ikisi de **Tâhâ'**nın, birinci derecede yetkili vekili olduklarını ileri sürüyorlardı. Tabiatıyla bu rekabet, **Tâhâ'**nın geniş nüfuzundan yararlanma hırsından kaynaklanıyordu. Çünkü **Tâhâ**, büyük bir üne sahip olmuştu. "**Doğu Bölgesi**", o günlerde tam anlamıyla eskiçağın karanlıkları içindeyken ve İstanbul Hükümetinin hiç ilgisini çekmezken bu zat, neredeyse bir devlet kuracak kadar geniş muhite sahip olmuştu. Bağlısı olduğu **Halid Bağdadî** gibi o da siyasete bulaşmıştı. Bir yandan İran Şahı **Muhammed Kacar**[260]'dan 1836

259. "**Küfrevi**": Arapça bir ism-i mensuptur. Bu ailenin, Siirt'e bağlı Kufra *(Küfre-bugünkü adıyla **Şirvan**)* ilçesi halkından olduğunu ifade eder. Kelimenin doğru telaffuz edilebilmesi için Kufrawî كُفْرَوِي şeklinde yazılması gerekir. Ancak Türkçe'nin, Arapça karşısındaki yetersizliğinden sebep, bu soyadı, hem kusurlu telaffuz edilebilir, hem de yanlış anlamalara yol açabilir diye ilgilileri kaygılandırmış olmalıdır ki adı geçen Yazarın bir eseri üzerinde "**Kufralı**" şeklinde değiştirildiğini görmekteyiz.

260. **Şah Muhammed Kacar, İran'**nın Türkmen kökenli Kacar Hanedanı'nın üçüncü hükümdarıdır. **Abbas Mirza Ka-**

da kopardığı imtiyazlarla bu ülkenin Kürt bölgesi üzerinde resmen bir otorite kurmuş, öbür yandan Osmanlı Kürt Bölgesi üzerinde etkin hale gelerek **Bab-ı Âlî** için bir tehdit oluşturuyordu. Ne var ki (*günümüzde **Işıkçılar** olarak bilinen)* Nakşbendî örgütünün kurnaz yönlendiricileri, bu şeyhin manevi püskülleri dökülebilir diye onun siyasetle uğraştığına ilişkin hiç mi hiç söz etmemiş ve hazırladıkları ansiklopedilerde sayfalar dolusu kerametlerini anlata anlata bitiremezlerken bu konuda bir tek kelime bile yazmamışlardır!

II. Abdülhamid tarafından sürüldüğü Mekke'de 1888 yılında ölen Tâhâ'nın oğlu **Ubeydullah** da önemli mevkilere getirilmiştir. Işıkçı Nakşbendîlere ait bir ansiklopedide **Ubeydullah** hakkında aynen şu ifadeler kullanılmaktadır:

"Tasavvufta Hâlidiyye yolunun büyüklerinden olan Seyyid Ubeydullah aynı zamanda hükümdâr (vâli) idi. Velîlik ile hükümdârlığı kendinde bulunduran nâdir büyüklerdendir."

Bir kimse, nasıl olur da aynı zamanda hem vali, hem de hükümdar diye nitelenebilir, buna akıl erdirmek çok güçtür. Fakat anlaşılan Nakşbendîlik mantığıyla olaya bakıldığında, velî olan bir kimsenin vali olabilmesi şöyle dursun, onun her türlü güç ve kudrete sahip olması işten bile değildir!

Meselenin mitolojik yönü bir yana, gerçekten de ülkenin en ücra ve unutulmuş köşelerinden biri olan **Hakkârî** gibi neredeyse köy denilebilecek bir yerden, o günün şartları içinde çıkıp İmparatorluk çapında meşhur olmayı becerebilmiş olan **Tâhâ'**nın, soyundan gelenler de aynı yolu izlemişlerdir.

Bunlardan **Ubeydullah, II. Abdülhamid** döneminde, **Halid Bağdadî'**yi temsil etme avantajına sahip bulunan babası **Tâhâ'**nın şöhret ve nüfuzundan yararlanarak **1880'**li yılların sonunda **Zap Bölgesi'**nde, **Kürt** kökenli mürîdlerinden yirmi bin kişilik bir ordu hazırlayarak **Hristiyan-Nastûrî Asur aşireti** üzerine yürüdü ve İran topraklarına girdi. Bununla **Osmanlı** yönetimine gözdağı vermek ve bağımsız bir **Kürt devleti** kurmak istiyordu. Bu sırada oğlu **Abdülkadir'**de beraberinde idi. Yönettiği hareket, 1881 yılında kanlı bir şekilde bastırılarak **Ubeydullah** ve oğlu **Abdülkadir, Mekke'**ye sürüldüler. **Ubeydullah**, sürgün bulunduğu **Mekke'**de öldü.

Abdülkadir'in ise o sıralarda aynı yerde sürgün bulunan Muşlu **Mirzabeyoğlu Hacı Musa Bey'**le birlikte birtakım siyâsî planlar daha yaptığı anlaşılmaktadır. Çünkü sürgünden döndükten çok sonraları ve 75 yaşlarında olmasına rağmen, cumhuriyet

---

car'ın oğludur. 1808-1848 yılları arasında yaşadı. **Feth Ali Şah'**ın yaklaşık 100 çocuğundan biridir. Hakkarili Nakşbendî şeyhi **Taha'**ya, **İran'**ın Kürt bölgesi üzerinde imtiyazlar tanıdı. **Taha'**nın ölümünden sonra bu imtiyazları geri alınca **Taha'**nın oğlu **Ubeydullah** ile arası açıldı. **Ubeydullah, İran** yönetimine, aynı zamanda **Bab-ı Âli'**ye kafa tutunca yakalanarak Mekkeye sürüldü ve orada öldü.

döneminde bu planları uygulamaya koymak isterken hükümetin kurduğu bir pusuya düştü. Vaktiyle **Mebusân Meclisi'**ne seçilmeyi başarmış ve bir süre **Ayân Meclisi** üyeliğini de yapmış olan **Abdülkadir**, cumhuriyet kurulduktan kısa bir süre sonra, 14. Şubat.1925'te patlak veren ve 29. Haziran.1925'teki idamlarla dosyası kapanan **Şeyh Said** isyanını gizlice desteklediği gerekçesiyle 12. Nisan. 1925 günü Oğlu **Muhammed'**le birlikte İstanbul'da tutuklanarak **Diyarbakır'**a getirildiler. 14. Mayıs. 1925 perşembe günü İstiklal Mahkemesinin önüne çıkarıldılar. Hemen idama mahkûm edilerek 27. Mayıs. 1925 çarşamba sabahı **Diyarbakır'**da **Ulucami** önünde asıldılar.

Abdülkadir'in, genç oğlu ile birlikte uğradığı bu korkunç son üzerine **Nehri Şerifleri**, büyük bir darbe yemelerine rağmen *(Nakşiliğin çevreyi ayakta tutan sihirli kuralları sayesinde)* ünlerini yine de sürdürebilmişlerdir. Esasen **Hâlid Bağdâdî'**yi "**Doğu**da birinci derecede temsil etme yetkisini daima kendinde görmüş olan **Nehrili** bu seyyid ailenin şöhretini devam ettirmede en büyük rolü, *(aynen onlar gibi seyyid bir aile olan)* **Arvâsîler** oynamışlardır.

Bu aileden **Sıbğatullah Arvâsî**, vaktiyle *(mürîdlerinden)* Kürt kökenli Tağiler'i ön plana çıkararak onlar aracılığıyla **Bitlis'**de ve **Van'**da büyük bir ün kazanmıştı. Ne ilginçtir ki **Arvâsîler** de, bağlı oldukları **Nehri şeyhleri** gibi birtakım siyâsî olaylara karıştılar. **Sıbğatullah Arvâsî'**nin oğullarından, *(**Kâmran İnan'**ın dedesi)* **Seyyid Ali** ve **Şeyh Şihabuddîn**, giriştikleri bir ayaklanma sonucu 1913'de **Bitlis'**de idam edildiler. Avenelerinden *-Rus Konsolosluğu'na sığınan-* **Molla selim** de bir yıl sonra teslim alınarak idam edildi. Bu yüzden **Arvâsîler'**in adı biraz gölgelendi ise de, aynı aileden **Abdulhakîm Arvâsî**, klasik medrese bilgileri yanında o gün için çok büyük bir avantaj sayılan **Osmanlı** kültürünü de aldığı ve kendini yetiştirerek görgüsünü artırdığı için cumhuriyetin ilk yıllarında **İstanbul'**a gelerek bazı "dindar" okur-yazarları oldukça etkilemeyi başardı. Bu ailelerin ve Nakşbendîliğin propagandasını üstlenenler arasında özellikle Şair **Necip Fazıl Kısakürek** ve **Hüseyin Hilmi Işık** Cumhuriyet döneminin en faal tarîkatçıları olarak tanındılar.

Son yüz elli yıl içinde Türkiye'nin doğusunda cereyan eden Nakşbendîlik olayları, kuşkusuz yalnızca bunlardan ibaret değildir. **Halidîlik'**te mürîdi şeyhe kayıtsız şartsız bağlayan disiplinler sayesinde *(ki bunların en önemlisi râbıtadır)* ***"Doğulu"*** Nakşî şeyhleri cemaatlerini öyle yönlendirmişlerdir ki *-sezilmemiş olsa bile-* bunun derin etkileri, Türkiye'de olup biten hemen her olayın temelinde daima var olagelmiştir!

"**Doğu**daki Nakşbendîlik hadiselerinin bir diğer önemli perdesi de **Arvâsîler'**le **Küfrevîler** arasındaki gizli kavgadır. Pek o kadar ayyuka çıkmamış gibi görünen bu kavga, aslında için için, fakat çok şiddetli bir şekilde günümüze kadar sürüp gelmiştir. Meselenin içyüzüne bakılacak olursa bu kavga, yukarıda da işaret edildiği gibi her iki

ailenin, birbirine karşı, Nehrili **Tâhâ'**nın miras bıraktığı çevre üzerinde egemenlik kurma rekabetinden başka bir şey değildir.

Bu kavgada **Arvâsîler**, râbıta gibi güçlü bir silahı kullanarak çevrelerini o kadar etkili telkinlerle şartlandırabilmişlerdir ki **Küfrevîler** bu çevre tarafından âdetâ lanetli bir aile olarak damgalanmıştır. Nitekim **Arvâsîler'**e bağlı cemaatin Türk kökenli kanadını oluşturan ***"Işıkçı Nakşbendîler"***, sözde İslâm büyüklerini tanıtmak için hazırladıkları ve gerçek âlimlerin adlarıyla birlikte, neredeyse dünyadaki bütün üfürükçüleri de evliya diye içinde tanıtmaya çalıştıkları ansiklopedilerinde, **Muhammed el-Küfrevî** hakkında tek kelime bile yazmamışlardır! Oysa Işıkçı Nakşbendîler, türbelere ve mezarlara o kadar büyük önem vermektedirler ki, **Siirt'**in kuş uçmaz, kervan geçmez bir köyü olan **Fersaf'**daki bir türbeyi bile bulup resmini çeşitli ansiklopedilerine işlemiş olmalarına rağmen,[261] kendileri gibi bir râbıtacı olan **Küfrevî'**nin **Bitlis'**deki koskocaman ve saltanatlı türbesini görmezlikten gelmişlerdir!

Kuşkusuz **Küfrevîler'i**n de **Arvâsîler'**e karşı tutumu daha yumuşak olmamıştır. Nitekim **Sıbğatullah Arvâsî'**nin **Seyyid Tâhâ** tarafından tard edilmiş olduğu, bu aileye bağlı mollalar tarafından sıkça ifade edilir ve hatta onun hakkında ağza alınamayacak hakaretler yağdırılırdı. Bununla birlikte onların **Ağrı** ve civarındaki mürîdleri *-sözde-* bir hac sevabını kazanmak için(!) ta **Bitlis'**in **Norşin Köyü'**ne kadar gelerek **Arvâsî** mürîdlerinden **Tağiler'**e ait mezarlığa çıkıp burada yatanlara gizlice lânetler okudukları, bölge halkı tarafından bilinmektedir. Ancak **Küfrevîler** sitesi, zamanla diğer şeyh ailelerinden farklı bir sosyetik kimlik kazanarak tabanından büyük ölçüde koptuğu için râbıta kurumunu işletemedi. Bununla birlikte kültürel ve fikrî nedenlerin de hazırladığı bir ortam içinde gittikçe eridi.

Tabiatıyla bu olaylar, Nakşbendîliğin, râbıtanın ve Nakşbendîlerin İslâm divanında gerçek yüzünü ortaya sermek bakımından ibret vericidir!

Hâlid Bağdâdî'nin halîfesi olduğu ileri sürülen ve mürîdleri tarafından "***Silsile-i***

261. Bu türbe, **Nehrili Hâşimîler** gibi Şeriflik Hânedân'ından gelen Siirtli **Şeyh Muhammed'ül-Hazîn'**in, **Fersaf Köyü'**ndeki türbesidir. Işıkçı Işıkçı Nakşbendîler, ansiklopedi adı altında hazırladıkları pek acâip derlemelerden oluşan üç ayrı yayınlarına da bu türbenin resmini işlemişlerdir. (Bkz. Rehber Ans. 18/23; Evliyalar Ans. 8/439; İslâm Âlimleri Ans. 18/91). Buna rağmen türbenin içinde yatan şahsiyetle ilgili olarak pek kayda değer bir şey yazmamışlardır; Hatta kendisi için: "***Muhammed Hazin****, Anadolu'da yetişen büyük velîlerdendir. Doğum tarihi ve yeri belli değildir. Hayâtı hakkında fazla bilgi yoktur.*" diye, hiç de gerçeğe uymayan bir ifade kullanmışlardır. Tam tersine **Muhammed'ül-Hazîn'**in hayatı hakkında, en az O'nun medrese arkadaşı olan **Tâhâ-i Hakkârî'**ninki kadar geniş bilgi vardır. Çünkü 1500 yıllık köklü bir geçmişe sahip bulunan ve Haşimî soyundan gelen bu aileler, hem kendilerine, hem de bulundukları çevreye ilişkin olarak her dönemde çok ayrıntılı yazılı kayıtlar tutmayı gelenek haline getirmişlerdir. Nitekim, 1925-1946 yılları arasında hükümetlerin talimatıyla baskınlar düzenlenerek Haziniye Medreseleri'nden gaspedilen 12 000 cilt kitap ile aileye ait çok önemli yazılı kayıtların **Başur** ve **Botan** Irmakları'nın kıyısında yakılmasından sonra aile büyükleri derhal harekete geçmiş ve bu kez rivayet yoluyla da olsa ecdada ait bilgilerin büyük kısmını yeni kuşağa aktarmışlardır!
Ayrıca **Muhammed'ül-Hazîn'**in, Ünlü Allâme Siirtli **Halîl'ul Ömerî'**nin en başarılı öğrencilerinden olduğuna, özellikle burada işaret etmek gerekir.

Sâdâtın 30'uncusu olarak kabul edilen **Tâhâ-i Hakkârî**, arkasında işte böyle bir çevre ve böyle bir ortam bırakmıştır.

Sözlü telkinleriyle râbıtaya çok önem verdiği sanılan **Tâhâ**'nın, bu konuda yazılı bir ifadesinin bulunup bulunmadığı kesin olarak bilinmemektedir.

Ölümünden sonra onu temsil etmekte rakıyb kabul etmeyen **Sıbğatullah Arvâsî** adında bir halîfesi vardır ki esasen onu ve çevresini tanımak, râbıtanın son yüz yıl içinde toplumu nasıl yönlendirdiğini keşfetmek bakımından önemlidir.

***

31. Sıbğatullah Arvâsî:

(Öl. H. 1287/M. 1870)

Abdulhakîm Arvâsî'nin dedesinin amcası oğludur. **Hz. Hüseyn'**in soyundan gelmektedir ve mürîdleri tarafından "**Silsile-i Sâdât**ın 31'incisi olarak kabul edilir. **Sıbğatullah'**ın şöhreti, özellikle cumhuriyetin ilk yıllarında **Abdulhakîm Arvâsî** tarafından İstanbul'a taşınmış, bu suretle de ona geniş bir muhit kazandırılmıştır. Çünkü **Sultan Reşad** zamanında **Sıbğatullah'**ın torunları ve yakınları tarafından düzenlenen bir ayaklanma yüzünden **Arvâsî** Ailesi büyük bir darbe yemişti. Daha önce de işaret edildiği gibi aile büyüklerinden **Şeyh Şihâbuddîn, Muhammed Şirin** ve ***(Kâmran İnan'****ın Büyük Babası)* **Seyyid Ali, Bitlis'**de ***(Gökmeydan Mahallesi'****n-de)* 1913'de idam edilmişlerdi. Nitekim Işıkçı Nakşbendîler, **Sıbğatullah'**ın, *(İdam edilenler hariç!)* sülalesinin önemli tüm isimlerine, hazırladıkları ansiklopedilerde yer vererek; onları âdetâ göklere çıkararak propagandalarına alet etmişlerdir! İdam edilen yukarıdaki isimleri ise *(Bir kurnazlık örneği olarak)* kitaplarına geçirmemişlerdir! Çünkü günümüzün genç kuşağı, yakın geçmişin bu "kirli olaylarını" eğer öğrenecek olursa bu durum Işıkçı Nakşbendîlerin tarîkat propagandalarını olumsuz etkileyecek faâliyet ve muhitlerinin genişlemesini engelleyecektir!

1940'lardan beri **İstanbul'**da bir asker emeklisi tarafından organize edilen **Arvâsîler'**e bağlı Türk kökenli "**Işıkçı**" Nakşbendîler, gerek **Arvâsîler'**e karşı olan **Kufra Şeyhleri'**ni, *(yani* ***Küfrevîler'****i)*, gerekse Başka bir ayaklanmayı yönetmiş bulunan **Palu Şeyhleri'**ni aforoz etmişlerdir. Onun için **Arvâsîler'**in dışında kalan "**Doğulu**" Şeyhlere bağlı diğer irili ufaklı Nakşbendî cemaatleri de, misilleme olarak "**Işıkçı**" Nakşbendîleri ırkçı ve lâikçi rejiminin sempatizanı olarak damgalamışlardır.

Tâhâ'nın mürîdlerinden **Küfrevîler'**e gelince, bunlar, başlıca iki sebepten dolayı artık günümüzde çökmüş bulunmaktadırlar.

Nedenlerden birincisi, *-yukarıda da işaret edildiği gibi-* bu ailenin, diğer şeyhlerle paylaştığı geleneksel aristokrat statüyü aşarak zamanla sosyetik bir kimlik kazanmasıdır. Aslında onlardaki bu köklü değişim büyük ölçüde, yaşanan sürgün hayatının doğal bir sonucudur. Aile büyüklerinin, **Libya'**da, **Fizan Çölü'**nde yaşadığı ilk büyük sürgün, Birinci Dünya Savaşı'ndan bir süre öncesine rastlar.

Küfrevîler'e, pahalıya mal olan bu sürgünün nedeni ise vaktiyle **Ağrı'**da cereyan etmiş bulunan çok ilginç bir olaydır. 1900'lerin başında uzun süre "**Doğu**" halkını meşgul eden bu hadise, ancak ağızdan ağıza nakledildiği için bütün ayrıntılarıyla bilinmemektedir. Rivâyetlerden saptanabildiği kadarıyla olay özet olarak şudur:

Küfrevîler'e bağlı **Halîfe Bekko** adında fanatik bir mürîd, *(tarîkatta cezbe diye anılan -sözde- mistik bir coşkuya kapılarak)* bir gün aniden havlamaya başlar, ancak bu garip davranış, tepki ve tiksinti ile karşılanacağına, tam tersine, aileye bağlı geniş çevreyi oluşturan binlerce insan üzerinde aynı duyguları körükleyici bir etki yaparak onların da havlamasına neden olur ve bu durum günlerce sürer. Bu ürkütücü olayı dehşetler içinde seyreden bölgenin yetkilileri, **İstanbul Hükümeti'**ni durumdan haberdar edince bu cemaatin rûhâni lideri olduğu gerekçesiyle müteveffa **Muhammed Küfrevî'**nin oğulları **Abdulhadî** ve **Abdulbaqıy, Fizan'**a sürülürler.

Bu toplu havlama olayında râbıtanın, kalabalık mürîd toplulukları üzerindeki korkunç şartlandırıcı etkisini unutmamak gerekir.

Ailenin ikinci sürgünü ise Cumhuriyet dönemine rastlamaktadır.

Bilindiği üzere Selanik Yahudileri, cumhuriyetin kuruluşunu izleyen günlerde, Müslümanların, her bakımdan yetersiz ve güçsüz bulunmasını fırsat bilerek devleti hemen ele geçirince yanlış bir benzetme ile Nakşbendî şeyhlerini İslâm âlimleri diye damgalamaya başladılar. Önceden hazırladıkları bir senaryo ile Hınıslı bir Nakşî şeyhini komplolarına alet ederek sahneledikleri bir isyanı gerekçe gösterip "**Doğu**daki bütün şeyhleri batı kentlerine sürmek için gerekli olan bahaneyi de böylece yaratmış oldular.

İşte bu olay üzerine özellikle **Ağrı, Muş, Bitlis, Bingöl, Diyarbakır, Siirt** ve **Mardin'**den, **İstanbul, Bursa, İzmir, Manisa, Muğla Konya** ve **Zonguldak'**a 1926-1932 yılları arasında sürülen "**Doğulu**" Nakşî şeyhleri arasında tabiatıyla **Küfrevîler** de vardı.

Ancak **Arvâsîler** gibi bu ailenin büyükleri de diğer tüm "**Doğulu**" şeyhlerden farklı olarak sürgündeki sosyal ortama entegre oldular. Dolayısıyla her iki ailenin de çocukları buralarda *-asimilasyondan büyük ölçüde etkilenerek-* hem Türkleşmiş, hem de *(çok azı müstesnâ)* tekke ve medrese hayatından uzaklaşarak gördükleri modern eğitimin de etkisiyle geçmişlerinden kopmuş ve lâikleşmişlerdir. Nitekim bu deği-

şimin canlı bir kanıtı olarak bütün "**Doğulu**" Nakşî şeyhleri arasında yalnızca sözü edilen bu iki ailenin çocuklarını ilkin politika arenasında görüyoruz. **Arvâsîler'**den **Kâmran İnan, Küfrevîler'**den ise **Kasım Küfrevi**, bu sivrilmiş popüler Nakşbendîlerin başında gelirler.

Şu var ki **Arvâsîler'**i aile dışından temsil edebilecek *(önceden yetiştirilmiş)* profesyonel Nakşbendîlerin, mevcut bulunmasına karşın, **Küfrevîler'**de böyle bir çevre yoktu. Bu da onların erimesini çabuklaştıran ikinci bir neden oluşturdu. Aynı zamanda gittikçe tabandan kopan bu ailenin büyükleri, son zamanlarda hem mürîd takımının gözünü ve gönlünü doldurabilecek dini ve mistik bilgiden yoksun kaldılar, hem de dış görünüm olarak Nakşî şeyhlerinin geleneksel kılık ve kıyafetinden soyutlandılar. Bununla birlikte aile nüfusunun artık iki üç kişiyi bile geçmeyecek kadar azalmasına karşın astronomik düzeylerdeki zenginlik ve servetin içinde âdetâ yüzmenin de etkisiyle insanlara tepeden bakmaya başladılar. Bu suretle aile ile mürîd kitlesi arasında uçurumlar oluştu.

Vaktiyle yüzlerce insanı, râbıta sayesinde köpek gibi havlatabilen saltanatlı bir Nakşbendî site ailesinin bu şekilde tarihe karışması, denebilir ki birinci derecede râbıta silahının son zamanlarda bu aile tarafından kullanılamamasının sonucudur. Diğer nedenlerin hepsi ayrıntıdan ibarettir.

Bu ailenin erimesindeki ikinci neden ise karşıtları tarafından yüz yıl boyunca girişilen *-yıpratıcı propagandalar eşliğindeki-* amansız savaştır.

"**Doğulu**" Nakşbendî şeyhleri arasında en çok sivrilmiş olabilen bu iki düşman aileden **Küfrevîler'**in silinmesine karşın **Arvâsîler'**in, günümüze kadar ününü korumada en büyük rolü oynamış olan şahıs, esasen **Abdulhakîm Arvâsî'**dir.

Peki **Abdulhakîm Arvâsî** kimdir?

Son yetmiş yıldır, Nakşbendîliğin **Halidî Kolu'**nun, başta **İstanbul** olmak üzere **Batı Anadolu'**da yerleşmesinde en büyük rolü oynamış kişilerden biri de işbu **Abdulhakîm Arvâsî'**dir. onun, daha yakından tanınabilmesi için özellikle üç noktanın aydınlatılması gerekir.

Bunlardan birincisi, **Arvâsî'**nin kökeni ve ailesidir. İkincisi, yetiştiği dönem ve çevrenin, tarihi ve sosyal şartlarıdır. Üçüncüsü ise onun kişiliğidir.

Önce şunu kaydetmek yerinde olur: **Osmanlı** İmparatorluğu'nun yıkılış dönemine rastlayan zaman kesiti içinde meydana gelmiş o kadar ilginç ve esrarengiz olaylar vardır ki, sebep-sonuç ilişkisi bakımından bu olaylar incelendiğinde ancak tarih, sosyoloji ve siyaset biliminin uzmanları tarafından ortaklaşa yapılacak analiz-

lerle bunların içyüzü ortaya çıkabilir. İşte iç içe sarmalanmış Nakşbendîlik, râbıta ve **Arvâsî** olayları da bunlardan biridir.

Çünkü biriken tarihi faktörlerin dürtüsü ile XIX. yüzyılın başlarından itibaren belirsizlik girdâbına sürüklenen **Türkiye'**de bir kimlik bunalımı ortaya çıkmış bulunuyordu. Bu durumda yönetim, ülke ve toplum adına hangi değerleri kabul ve neleri red edeceğini bir türlü kestiremiyordu.

Yönetimlerde, günümüze kadar sürmekte olan bu bocalamanın kronik evresi, Cumhuriyetin kurulduğu yıllara rastlar. İlginç olan şey, genelde tarîkatların, özelde ise Nakşbendîliğin bu döneme özgü *(red ya da kabul edilme tercihleri arasında)* sürekli bir gel-git durumunda kalmış olmasıdır.

İşte **Arvâsî** ve onun faaliyetleri, dönemin bu çerçevedeki belirgin olaylarındandır.

Önce **Arvâsî'**nin sıradan bir Nakşî şeyhi olmadığını belirtmek gerekir. onun ayrıca bir teorisyen olduğu "**Râbıta-i Şerîfe**" adı altında kaleme aldığı kitaptan anlaşılmaktadır. Bunun ise önemli nedenleri vardır. Bunların başında onun kökeni ve mensup olduğu aile gelmektedir.

Abdulhakîm Arvâsî, orijin bakımından **Hz. Hüseyn'**in soyundandır.

Aslında yaklaşık bindörtyüz yıldır, **Hz. Ali'**nin soyundan gelip çeşitli toplumların potasında erimiş belki yüz binlerce "**seyyid**" ve "**şerif**" yaşamış ve yaşamaktadır. Fakat bu hanedâna mensup bazı aileler vardır ki günümüze kadar yaşadıkları toplumlar içinde önemlerini ve sosyal mevkilerini korumuşlardır.

İşte bunların başında 656 göçmenleri olarak bilinen **Kuzey Hâşimîleri** gelmektedir ki **Arvâsîler** de bunlardan biridir.

Hicrî 656'ya rastlayan mîlâdî 1258 tarihinde **Abbasî Devleti Moğollar** tarafından yıkılınca bu aileler **Bağdad'**dan kuzeye doğru kaçmış, ve önceleri **Musul, Cizre, Hısn'ul-Kehf** *(Hasankeyf)*, **Hazro, Âmid** *(Diyarbakır)*, **Mardin** ve **Şirvan** *(Siirt)*'a yerleşmiş, daha sonraları **Selçuklu** ve **Osmanlı** dönemlerinde yavaş yavaş "***Doğu Anadolu***nun çeşitli yörelerine dağılmışlardır.

Unutmamak gerekir ki **Kuzey Hâşimîleri**, ikinci yurtları olan **Bağdad'**ı bu dehşetli olaydan sonra terk edip, yaşam, gelenek ve inanış bakımından epey yabancısı oldukları topluluklar arasına yerleşince bu tarihten sonra günümüze kadar geçmiş olan yedi yüz yıllık süre boyunca kültürel yapılarında, kuşkusuz çok büyük değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişikliklerin en belirgin olanları, dilde ve rûhânî düşünce biçiminde ortaya çıkmıştır. Nitekim üçüncü yurtları olan *-bugünkü adıyla-* "**Doğu**" ve "**Güneydoğu Anadolu**da bu ailelerin çoğu, kısa zaman içinde Kürtleşmiş, **Erzurum'**a ve **Erzincan'**a intikal edenler Türkleşmiş, yalnızca **Siirt** ve **Mardin** gibi *(Daha Emevîler*

zamanında) buralara göç etmiş olan Arap kabilelerinden **Benî Tağlib, Benî Rabî'a** ve **Benî Bekr** toplulukları arasına yerleşenler dil ve an'anelerini koruyabilmiş iseler de genel olarak bütün **Kuzey Haşimîleri** bu bölgede yaygın olan mistik akımların zamanla etkisi altında kalmışladır.

Halidîlik adı altında **Hind** egzotizminin ilhamını taşıyan **Neo Nakşbendîlik**, 1800'lerin başında Uzakdoğu'dan **Irak'**a sıçrama yapıncaya kadar gerek burada, gerekse **Kürt Bölgesi'**nde, **İran** ve eski **Mezopotamya** dinleriyle İslâm'ın çeşitli karmaşık sentezlerinden oluşan **Rufâi** ve daha çok **Kadirî Tarîkatı** yaygındı. Nitekim **Arvâsî'**nin ailesi de dahil olmak üzere hemen bütün **Kuzey Haşimileri** XIX. yüzyıldan önce genellikle **Kadirî Tarîkatı'**nın şeyhleri idiler. **Halidîlik** ortaya çıkınca *(Önceleri kısa bir süre **Berzenjîler**, ve sürekli olarak **Tillo'**daki **Abbasîler** hariç)*, hemen bütün **Hâşimî** kökenli **Kadirî şeyhleri** bu kez büyük bir hızla **Nakşbendî Tarîkatı'**nın şeyhleri oluverdiler. Çünkü bu şeyhler, bölgenin aristokrat aileleri olarak tarihsel, sosyal ve siyasal bütün avantajların mirasçısı durumunda idiler; Ve çünkü her dönemin geçerli anlayışını temsil etme önceliği onlara aitti. Onun için Kadirîliğin, Nakşbendîlikle aniden yer değiştirivermesi pek önemli değildi.[262]

Dolayısıyladır ki Kadirîliği, XIX. yüzyılın başlarında koskoca bir bölgede ve yıldırım hızıyla rafa kaldırıp onun yerine Nakşbendîliği hayata geçiren sihirli ellerin kimlere ait olduğunu ve böyle bir değişimin hangi temel nedenlere dayandığını hiç bir zaman araştırmamışlardır, araştırma ihtiyacını bile duymamışlardır!

Bütün bu anlatılanlar, genelde bu şeyhlerin, özellikle **Abdulhakîm Arvâsî'**nin içinde yaşadığı dönem ve çevreye ait dinî, tarihi ve sosyal gerçekleri özetlemektedir. Dolayısıyla Nakşîliğin 1800'lerin başında göz açıp kapayıncaya kadar, **Hâlidîlik** adı altında **Irak, Suriye** ve **Anadolu'**da yayılması, daha çok bu ailelerin güdümünde gerçekleştiğine göre onları ve özellikle kalemini kullanarak bu yeni mistik akımın râbıtasını propaganda etmeyi üstlenmiş olan **Abdulhakîm Arvâsî** gibi birini sıradan saymak mümkün değildir.

Çünkü Birinci Cihan Savaşı'nın yeni sona erdiği yıllarda herkes o çetin günlerin

---

262. Son dönemin araştırmacılarından biri, bu değişim hakkında -*aşağıda sunulan alıntıda*- bazı bilgiler vermeye çalışmıştır. Ancak gerek bu şahıs, gerekse başka bazı "akademisyenler"(!), birer Nakşbendî müridi gibi duygusal üsluplar kullanarak taşıdıkları akademik unvana -ne yazık ki- ters düşen örnekler vermişlerdir. Söz konusu alıntıda şu ifadeler kullanılmaktadır: "*Feth Ali Şah'dan sonra İran'da yönetimi devralan Muhammed Şah döneminde Anadolu, Irak, İran Kafkasya ve Hicaz bölgesinin en yaygın ve etkin tarîkatı Hâlidîlik olmuştur. İran'da asırlardan beri Sünnî bölgede çok yaygın olan Kadirîlik, Hâlidîlik karşısında ikinci sıraya gerilemiştir. Bununla beraber Mevlânâ Halid ve halifelerinin İran'daki faaliyetleri daha çok sınır bölgelerinde yaşayan Sünnî halk ile sınırlı kalmış ve çoğunlukla Şiî halkın yaşadığı iç bölgelere sirayet edememiştir. İran'ın Kuzeybatısında Sünnî Kürtlerin yaşadığı şehirler ile Hazar Denizi'nin güneybatısı ve Azerbaycan Cumhuriyeti sınırında yer alan Taliş bölgesinde meskûn Türkler ve Basra Körfezinin güneyinde yer alan çoğunlukla Sünnî Araplarla meskûn Bender Abbas ve Ebuşehr iskelelerine kadar uzanan sahil şeridi, Hâlidî şeyhlerinin Kacarlar dönemindeki faaliyet alanlarını oluşturmuştur.*" Kaynak: Abdulcebbar Kavak, Kacar Hanedanı döneminde (1795-1925) faaliyet yürüten Nakşbendî Hâlidî Şeyhleri. Şırnak Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi, 2015/2 yıl: 6. cilt: VI sayı: 12.

perişanlığını yaşarken O, Nakşîliğin büyük davası olan râbıtayı bu hengâme içinde bile tekrar diriltmeye çalışmış, hatta **Patanjali'**nin **Sutralar'**ındaki yogayı aratmayacak bir nitelik içinde onu, ilham kaynağı olan **Hindistan'**daki ruhuyla yaymayı başarabilmiştir.

Çağımız Nakşbendîliğine belki en büyük katkıda bulunmuş olan **Abdulhakîm Arvâsî'**yi, yaşamış olduğu bir dizi göç ve sürgün hayatı içinde tanımakla ancak onun bu konuda ne büyük rol oynadığını kavramak mümkündür. Ancak ne ilginçtir ki gerek bizzat yaşadığı, gerekse yakın çevresinde olup biten korkunç ve yıpratıcı olaylar onun faaliyet alanlarının daha çok genişlemesine âdetâ ortam hazırlamıştır.

Bu cümleden olarak onun, gerek akrabalarından bazılarının, gerekse ailece bağlı oldukları Hakkârî şeyhlerinin *-hem Osmanlı döneminde, hem Cumhuriyetin kuruluş yıllarında-* giriştikleri ayaklanmalar, uğradıkları idam ve sürgün cezaları, belli bir çevrenin gözünde kahramanlık destanına dönüşmüştür. Bir zamanlar "**Doğu**da köy köy gezerek def çalıp dilenen dervişler bile **Arvâsîler'**den 1913'de idam edilenlere Kürtçe ağıtlar yakarak geçinirlerdi.[263]

Bütün bu olayların getirdiği sonuçlar, hem seyyidlikten, hem de Nakşbendîlikten gelen rûhânî liderlik avantajları ile birleşerek ailenin az çok aydınlanabilmiş temsilcisi olan **Arvâsî** için olumlu bir şöhret kaynağını oluşturmuştur. Dolayısıyla denebilir ki: Saygınlığını borçlu olduğu Nakşîlik ve râbıtayı yaşatabilmek için göç ve sürgün sırasında bile **Abdulhakîm Arvâsî**, çekici fiziği, karakterindeki esneklik ve sevecenlik, sergilediği sunma ve ikna etme yeteneği yanında ailesinin ününden de yararlanmıştır.

Soyadı kanunu çıkınca **Üçışık** soyadını aldığı için, İstanbul'da onun halen postunda oturan, Işıkçı Nakşbendîlerin lideri de *(bu ilgiyle olsa gerek)* **Işık** soyadını almıştır.

Abdulhakîm Arvâsî, Tâhâ'nın halîfelerinden olan büyük babası **Fehîm'**den el alarak şeyhlik postuna oturmuştur. Mürîdleri tarafından "**Silsile-i Sâdât**ın 32'incisi olarak kabul edilmektedir.

***

Râbıtanın yaygınlaştırılmasında rol oynamış kişilerden biri de hiç kuşkusuz **Ahmed Zıyâuddîn Gümüşhânevî'**dir. **Sıbğatullah Arvâsî** gibi "**Silsile-i Sâdât**ın 31'incisi olarak kabul edilen **Gümüşhânevî, Hâlid Bağdâdî'**nin tarîkatını **Karadeniz Bölgesi'**nde ve **İstanbul'**da yaymaya çalışmıştır.

Râbıtaya özel bir önem verdiği, mürîdlerinden **Kâtip Mustafa Fevzi'**nin yazıp çizdiklerinden anlaşılmaktadır.[264]

263. Şimdilerde bile **Bitlis'**in **Hizan** ilçesi ve köylerinde bu ağıtların güftelerini bilen ve onları terennüm eden çok kimse vardır.

264. Bkz. BÖLÜM-I. Tarîkat Rûhânîlerine Göre Râbıtanın Kaçınılmaz Lüzûmu.

Osmanlıların son günlerinde İstanbul Nakşbendîlerine daha çok **Gümüşhânevî'**nin liderlik ettiği anlaşılmaktadır. O günlerde İstanbul'da bulunan dört **Nakşî-Hâlidî** Tekkesinden birinin Şeyhlik postu ona aitti.[265] Ancak "Cumhuriyet" kurulduktan sonra tekkeler ve zaviyeler kapatılınca tarîkat faaliyetleri bir süre kopukluğa uğradı. Doğan bu boşluğu fırsat bilerek kapağı İstanbul'a atan **Abdulhakîm Arvâsî'**nin, bu kez Nakşîliği yaymaya başladığını tesbit ediyoruz.

Dolayısıyladır ki **Arvâsî'**nin cemaatini oluşturan çağdaş Işıkçı Nakşbendîler, **Gümüşhânevî'**yi kopmuş bir halka sayar, ona itibar etmezler. Nitekim Nakşbendî rûhânîlerini konu alan yayınlarında onun adına da yer vermemişlerdir.

H. 1228/m.1813-H. 1311/m. 1893 yılları arasında yaşayan **Gümüşhânevî'**nin, **Türk-Nakşî rûhânîlerin**den en büyük farkı, onun Arapça'yı yazı dili olarak kullanabilmiş olmasıdır. On sekizi bulan eserlerinin tümünü Arapça yazmıştır.

Gümüşhânevî, şeyhlik yetkisini **Bağdâdî'**nin, halîfelerinden, **Ahmed bin Süleyman** et-Trablusî el-Erwâdî'den 1845 yılında almıştır.

XIX. yüzyıl **Suriye'**sinin, aydın selefîleri tarafından *(aynen **Ebu'l-Hudâ es-Sayyadî** gibi)* **"mezarcı-yobaz"** diye lânetlenen Hayfalı **Yusuf en-Nebehânî, el-Erwâdî'**yi çok övmekte, onu göklere çıkarmaktadır.[266]

Nakşî şeyhleri arasında **Gümüşhânevî'**ye daha çok **Kafkas** kökenlilerin mürîd olmaları, onun da orijin olarak **Kafkasyalı** olduğu ihtimalini akla getirmektedir. Çünkü çeşitli Nakşî kampları, genelde böyle ırkî bağlarla oluşmuştur. Nitekim **Nakşî-Halidîliğin "Zıyâiyye Kolu"** olarak bağımsızlaşan **Gümüşhânevî'**nin meşrebini, son yıllarda yine aslen **Dağıstan**lı olan **Mehmed Zâhid Kotku** adında bir imam yaymaya çalışmakta idi.

İstanbul'da **Fatih-Kıztaşı** civarındaki **İskenderpaşa Camii** İmamlığını yapan bu şahsın etrafında 1965'lerden sonra, daha çok okur-yazar bir Nakşbendî grubu oluştu. Ufukları nisbeten geniş olduğu için Nakşîlik, bu topluluğun sosyal ve kültürel alandaki birliklerinin sembolü olmaktan öte bir anlam taşımadı.

"Entelektüel Nakşbendîler" olarak tanınan bu cemaat, tarîkatın doktrini ve râbıta gibi yabancı kaynaklı kuralları üzerinde *(açıktan!)* çok ısrarlı olmamışlardır. Onun için ***"İskenderpaşa Tekkesi"***, Tevhid ehli Muslimleri kaygılandırmış ise de onların

---

265. Bu dört tekkenin adları şöyledir: 1) **Gümüşhânevî Tekkesi**, 2) **İsmet Garîbullah Tekkesi**, 3) **Kelâmî Dergâhı,** 4) **Kaşgârî Tekkesi**. Cumhuriyet döneminde bunlara ayrıca, Silistreli Süleyman Hilmi Tunahan'nın kurduğu bir tekke daha eklendi. Ancak "**Süleymancılar**" olarak tanınan bu tekkenin bağlıları Hâlidî değildirler.

266. Bkz. يوسف النبهاني، جامع كرامات الأولياء. Nebehânî bu kitabını, *-Allah Tealâ'ya samimiyetle iman etmiş akıl sahibi her insanı hayretlere düşüren-* gerçek dışı hikâyelerle doldurmuştur!

üzerinde ***"Süleymancılar", "Pontuslular", "Menzilciler"*** ve ***"Işıkçılar"*** gibi fanatik Nakşbendî kampları kadar ürkütücü bir izlenim bırakmamıştır.

İstanbul'da ayrıca **Mahmud Sami Ramazanoğlu** adında bir Nakşî şeyhi daha yakın geçmişte faaliyet gösteriyordu. **Erenköy'**de oturan bu şeyhin mürîdleri ise genelde tüccarlardan ve işadamlarından oluşmaktadır.

Onun **Medîne'**ye yerleşmesinden sonra Türkiye'de bereketin azaldığı ve iklimin soğuduğu yolunda mürîdleri arasında bazı inançlar yayıldı. **Ramazanoğlu'**nun ölümünden sonra *-**Topbaşlar** olarak bilinen-* tüccar bir ailenin büyüğü onun postuna oturdu veya oturtuldu.

***

Anadolu'nun hemen her yerinde küçük muhitlere sahip birtakım Nakşî şeyhleri daha vardır. **Sivas'**daki **Ehramcıoğlu'**nun halefleri Kayseri-**Yahyalı'**daki **Ramazan Dinç** ve **Adapazarı'**ndaki **Ömer Öngüt** gibi… Bunlar kişilikten veya çevre şartlarından kaynaklanan bazı sebeplerle fazla ünlenemedikleri için pek tanınmazlar. Ama hepsi de sıkı râbıtacıdırlar.

Kürt bölgesine gelince, yukarıda rûhânîler silsilesinin sonunda adları geçenlerden başka eskiden buralarda epeyce ünlenmiş bulunan **Şeyh Halid el-Jezerî** الشيخ خالد الجزري, **Şeyh Halid ez-Zéybârî** الشيخ خالد الزيباري, **Şeyh Hâmid el-Mardînî** الشيخ حامد المارديني, **Şeyh Salih es-Sibkî** الشيخ صالح السيبكي, **Şeyh Muhammed'ül-Hazîn** الشيخ محمد الحزين, **Şeyh Es'ad el-Kaskhîrî** الشيخ أسعد الخسخيري ve **Şeyh Hüseyn el-Basretî** الشيخ حسين الباصرتي gibi Nakşî şeyhlerinin cemaatleri de diğer "Doğulu" şeyhlerin mürîdleri gibi dağılmış, bu ünlü isimler nisbeten unutulmuş ve çevrelerindeki tarîkat heyecanı sönmüştür. Soylarından gelen beşik şeyhleri de artık kendi canlarının derdine düşmüş bulunmaktadırlar.

Doğrusunu söylemek gerekirse **Arvâsîler** hariç, genelde Kürt şeyhleri, Türk şeyhleri kadar râbıtaya ve tarîkat ayinlerine fazla önem vermemişlerdir. Öyle görünüyor ki Arvâsîler de batıya göçtükten sonra popülaritelerini artıran Türk kökenli mürîdlerinin eğilimlerine bir çeşit karşılık vermek için râbıta üzerinde durmaya başlamışlardır. Örneğin **Abdulhakîm Arvâsî**, ancak İstanbul'a göçtükten sonra ve burada mürîdlerinin başını çeken bir şairle bir askerin, *-çok büyük ihtimalle-* özel faaliyetleri ve propagandaları neticesinde Râbıta Risâlesi'ni kaleme almıştır.

İşte Nakşbendîlerce "**Silsile-i Sâdât**", ya da tarîkat rûhânîleri olarak bilinen gerek yukarıdaki 33 isim arasında, gerekse yine bu zincirin son halkaları olan ve biraz önce adları geçen şeyhlerden kimin, râbıta ile nasıl ve ne kadar ilgili olduğunu böylece

belgesel bir şekilde görmüş bulunduk. Bu suretle de râbıtanın, bizzat ona sahiplenenler tarafından bile ne derece tutarsız ve temelsiz işlendiğini, râbıtacılarla *-sözde-* pirlerimiz diye tanıttıkları adamlar arasında her bakımdan ne büyük kopukluklar bulunduğunu tesbit etmiş olduk.

İslâm'ın, tarih boyunca uğradığı yıkımların arkasında bu insanların, *-bilerek ya da bilmeyerek-* hangi düşüncelerle hareket ettiğini ve neler yaptığını kavrayabilmek için bu aşamada tasavvufu ve Nakşbendîliği az çok gözden geçirmekte yarar vardır.

***

Tasavvuf, Nakşbendîlik ve Râbıta

Râbıtayı derinlemesine kavrayabilmek bakımından tasavvuf, psikoloji ve Nakşbendîlik arasındaki bağlar büyük önem taşır. Bu ilgiyle, mistik yaşam için Tasavvufun, bir ana kaynak olduğuna bura işaret etmek lâzımdır. Tarihte, *-tasavvufun evrim süreçleri boyunca hemen her rûhâniye göre epeyce kişisel ve yöresel özellikler taşıyan-* mistik kurumlar peydahlanmıştır. İşte Nakşbendî Tarîkatı bunlardan biridir. Bu bağlamda, bütün tarîkatların tasavvuf felsefesi üzerinde yapılandıklarını burada vurgulamak gerekir. Yani bu mistik kurumların tamanının çıkış noktası tasavvuftur, başka bir tabirle mistisizmdir. Tasavvuf-tarîkat ilişkisini olabildiğince netleştirebilmek için; eğer tasavvufu zihinde bir bataklık olarak canlandırabilirsek, tarîkatları da bu bataklıkta türemiş çeşitli otlara benzetebiliriz. Elbette ki bu kurumlardan her birinin diğerlerinden farkı, onu güncelleştirmek için zamanla düzenlenmiş olan çeşitli disiplinlerdir Ve işte râbıta da bu disiplinlerden biridir.

Görüldüğü üzere bu dört şey arasında çok sıkı bir ilişki vardır. Bu ilişki ise, biri düşey, diğeri de dikey olmak üzere iki farklı açıklama ile ancak anlaşılabilir.

Birincisi kısaca şudur: Tasavvuf, tarîkat adı altında sayılamayacak kadar türemiş ve türeyebilecek olan çeşitli mistik akımların ortak ilham kaynağıdır; daha doğrusu, onların temel doktrini ve felsefesidir. Bu ilgiyle belirtmek gerekir ki tasavvufun hiç bir sınırı yoktur. Nakşbendîlik de bu kaynaktan rûhunu alarak kurulmuş yüzlerce tarîkattan biridir. Râbıta ise insan psikolojisini yönlendiren ve bu tarîkatın sürekliliğini sağlayan dinamiklerin başında gelir.

İkinci açıklama ise şöyledir: Nakşbendîlikte râbıta, sadece ve sıradan bir ritüel değil, bilakis müridi şeyhe bağlayan, hatta onu şeyhin kapısında kayıtsız şartsız bir köle haline getiren son derece güçlü ve etkili bir şartlandırma aracıdır. Nakşilik ise

-ilerleyen sayfalarda daha ayrıntılı şekilde izah edileceği üzere- mistik felsefeye dayanan **batınî-rûhânî** bir kurumdur.

Aslında bu iki farklı açıklama, soyut bir şematik ifade olarak algılanmamalıdır. Bunlardan amaç, râbıtanın gerek tümden gelim, gerekse tüme varım kurallarına göre tarîkat ve tasavvufla olan ilişkisini bir sistem içinde ve özet olarak vermektir.

Râbıtanın oluşum süreçlerine gelince bu kural, yaklaşık iki yüz yıl kadar önce tanımlanmıştır. Onun ait olduğu tarîkat yalnızca Nakşbendîliktir. Nakşbendîlik ise *-günümüz itibariyle-* yaklaşık yedi yüz yıl önce Türkistan'da yapılanarak ortay çıkmış, *-başta Budizm olmak üzere-* birçok din ve felsefeden beslenerek, zamanın akışı içinde çeşitli evrim süreçleri geçirdikten ve türlü şekiller aldıktan sonra bu güne sarkmış olan bir tarîkattır.

Nakşbendîliğin tarihi seyrini kaleme almış olanların kaydettiklerine bakılacak olursa tarîkat, bu isimden önce *(yani **Nakşbendîyye** adını almadan önce)*: **Sıddıyqıyye** *(Sıddıykıyye)*, **Tayfûriyye** ve **Khuwâcegâniyye** *(Hâcegâniyye)*; ondan sonra da **Ahrâriyye**, **Mujeddidiyye** *(Müceddidiyye)*, **Mazhariyye** ve **Hâlidiyye** *(Hâlidiyye)* gibi çeşitli adlar daha almıştır.[267]

İşte tarîkatın özetlenen bu ilginç evrimi eğer dikkatle düşünülecek olursa, daha doğrusu eğer Nakşbendîliğin tasavvuftan beslenme şekli biraz incelenecek olursa râbıtanın, bu tarîkatın bünyesine nasıl yerleştiği sorusuna çok daha aydınlatıcı cevaplar bulmak mümkündür.

Bu bağlamda Nakşîliğin, tasavvuftan nasıl beslendiği noktasına parmak basmadan önce tasavvufun esas itibariyle ne olduğu üzerinde biraz durmak isabetli olur. Çünkü tasavvufu, gerçek tanımının dışında sunarak insanları yanıltanların sayısı sanıldığından daha çoktur. Dolayısıyla bu karanlık felsefeyi, tanımı ve amacıyla kavrayamamış olanlar, onun içyüzünü keşfetme imkanına sahip olamazlar. Bu yüzden de tasavvuftan râbıtaya kadar uzanan bir ilişkiler zincirini onlara anlatmak zordur. Dolayısıyla konunun bir bütün olarak aydınlanabilmesi için, önce tasavvuftan başlamak üzere bu üç kavrama ilişkin ayrıntıları belli ölçüde ortaya koymak gereklidir.

İşte sıra ile **tasavvuf, Nakşbendîlik** ve **râbıta**:

Tasavvuf

Tasavvuf, *-tarih boyunca insanoğlunun ürettiği tüm arayış düşüncelerinden tamamen farklı ve aykırı doğrultuda-* bir kaçış felsefesi olarak ortaya çıkmıştır. Evet tasavvuf,

267. Bkz. محمد بن عبد الله الخاني، البهجة السنية، ص/12

-gerçeklerden daima uzak durmaları için- mistik hayat yolcularına, *-hayâl ürünü ve maceralarla dolu-* yol haritaları sunmuştur. Bu nedenle, oldukça esrarengiz niteliklerde ve çok değişik tanımlarla empoze edilmeye çalışılan tasavvuf, esas itibariyle "**ibahî**" bir düşünce tarzıdır. Temelde iki özelliği ile tüm felsefelerden farklılık gösterir: **sınırsız sevgi** ve **sınırsız hoşgörü**. Tasavvufun çekiciliği ve albenisi işte buradan kaynaklanmaktadır.

Tasavvufta **suç** ve **ceza** yoktur. Çünkü bu felsefeye göre her şey, Allah'ın bir tecellisi, *(daha açık bir ifade ile: haşa! Allah'ın bir parçası)* olduğu için, suç ve cezanın hayatta yeri olmamalıdır. Bu nedenledir ki tasavvufta ayrı gayrı diye bir şey olamaz. Bu da sınırsız sevgi ve sınırsız hoşgörü ile ancak gerçekleşebilir.

Tasavvuf bu özelliği ile hiçbir dini, hiçbir siyâsî rejimi ve hiçbir yasayı tanımaz ve hesaba katmaz. **Celâluddîn-i Rumî, Afifuddîn Tilimsânî** ve **Muhiddîn ibn Arabî** gibi hiç çekinmeden içlerini dökmüş ünlü mistiklerin eserlerinde tasavvufun bu çarpıcı özelliğini açıkça görmek mümkündür.

Bu felsefenin özgün bir kaynağını bulmak mümkün değildir. Çünkü hemen her din ve düşünceden beslene beslene oluşmuştur. Onun için tasavvufun hiç bir sınırı yoktur. Ancak bu felsefe üzerinde kurulan her tarîkatın teorisyenleri onu kendi zevk ve anlayışlarına göre şekillendirerek sunarlar. Dolayısıyla bazı tarîkatlara göre tasavvuf: Allah ve peygamber sevgisidir, kimine göre yücelip arınmak ve nihayet Allah'a ulaşıp onda erimek ve ilâhlaşmaktır, kimine göre ilâhi coşkuların kaynağıdır, kimisine göre raks ve müziktir, kimisine göre de aşktır, coşkudur, seks ve şaraptır...

***

Bilindiği üzere Kurân-ı Kerîm, Allah Teâlâ'nın, hiç bir şeye benzemediğini *(bununla birlikte bütün varlıkların dışında ve)* onların yaratıcısı olduğunu ifade etmektedir.[268]

Oysa tasavvuf, esas itibariyle *Allah'ın, her şeyin öz kaynağı olduğunu* savunan spiritüel ve spekülatif bir düşüncedir. Dolayısıyla tasavvufa göre kainatta ne varsa her şey (hâşâ!) onun bir parçasıdır.[269] Tasavvufun temel taşı budur.

Kurân-ı Kerîm'e göre insan, sırf Allah'a kulluk etmek için yaratılmıştır. İnsan yaratıktır ve Allah'ın kuludur.[270] Tasavvufa göre ise insan Allah'ın Tecellîsidir; onun

---

268. Kurân-ı Kerîm: 42/11

269. Tasavvufçular bu inanış biçimini, özet olarak Farsça "**Heme-ost = Her şey O'dur**" deyimi ile açıklarlar. Tevhîdi savunanların karşısında zaman zaman düştükleri sıkıntılardan kurtulabilmek için bu deyimi "**Heme ez ost=Her şey O'ndandır**" şeklinde değiştirirler. Tabiatıyla bu, spekülasyondan başka bir şey değildir.

270. Kurân-ı Kerîm: 51/56

bir sûretidir; hatta onun bir parçasıdır... Binaenaleyh ona aşık olmalı, yeniden ona dönmeli, onda eriyip bütünleşmeli ve onunla birlikte ölümsüzleşmelidir (Allahlaşmasıdır!). İşte özetle tasavvuf budur.

Nitekim **Hallâc-ı Mansur, Ömer Hayyâm, Şihâbuddîn Suhrewerdî, İbn. Atâillâh el-İskenderî, Ferîduddîn-i attâr, İbn'ul-Fârıd, Muhiddîn-i Arabî, Molla Câmî, Afîfuddîn Süleyman bin Ali et-Tilimsânî** ve **Abdulkerîm el-Ciylî** gibi mutasavvıflar, tasavvufu böyle anlamış ve açıkça böyle işlemişlerdir.

Onların bu anlayışlarının, Sünni Türk tarîkat çevreleri tarafından acaba neden çok farklı yorumlanmakta olduğu ve Kur'ân'daki iman kavramıyla neden âdetâ zoraki şekilde uzlaştırılmaya çalışıldığı ise yorumcuların entelektüalitesini ve kişiliğini ortaya koymaktadır. Nitekim Nakşîlerin denetimindeki okullarda, Kur'ân kurslarında ve medreselerinde bir yandan **Ömer Nesefî** ve **Muhammed Birgivî** gibi selefî eserler bırakmış, hatta tarîkatçılara karşı mücadele vermiş şahsiyetlere ait kitaplar okutulmaktadır; diğer yandan, **Rabbânî** ve **Bağdâdî** gibi neşvesini **Hind** mistisizminden almış rûhanilerin, Kur'ân ve sünnetle hiç bir şekilde bağdaşmayan râbıta ve benzeri **Patanjalist** düşünce ve inanışları insanlara aşılanmaktadır. Tabiatıyla bu çok büyük bir çelişkidir ve Nakşbendîlerin, hem genel anlamda düşünce yapısını, hem de İslâm'ı nasıl anladıklarını gözler önüne seren bir ibret levhasıdır.

Merhum **Mehmed Akif Ersoy** işte bu ibret levhasını âdetâ kıvranarak elem, acı ve çaresizlik içinde seyrederken bu zihniyet hakkında belki ciltlerle anlatmak istediği şeyleri şu iki mısrada özetlemeye çalışmıştır:

"Sürdüler Türk'e tasavvuf diye olgun şırayı;

Muttasıl şimdi hakikat kusuyor Sıtkı Dayı.!" [271]

Evet tasavvufçular mistisizmi İslâm'la uzlaştırmak için çok zorlanmışlardır. Onların kendilerini neden bu kadar zorladıklarını anlamak güç değildir. Çünkü dikkat edilirse tarîkat çevreleri, "**vahdet-i vücûd**", "**vahdet-i şuhûd**", "**Hulûl ve ittihâd**" gibi tasavvufu tarih boyunca türlü biçimlerde şekillendirmiş olan felsefelerin gündeme getirilmesinden çok çekinirler. Hatta bu felsefelere yönelen dikkatleri dağıtmak için gerektiğinde menkabelere, ayinlere ve râbıta gibi tarîkat disiplinlerine ağırlık vererek yoğun bir yatıştırma faaliyetiyle çözüm arayışı içine girerler.

Bunun nedeni gâyet açıktır. Çünkü **Hind-İran** dinlerinin ve **Yunan** felsefesinin etkisi altında birikimlerini zenginleştirmiş olan tasavvufun eğer perde arkasındaki gerçekleri, günün birinde yorumların boğuntusundan kurtulup meydana çıkacak

---

271. M. Akif ersoy, Safahât, Altıncı Kitap (Asım)

olursa onun, Nakşbendîliğe ve ondan râbıtaya kadar uzanan zincirin sihri bozulacak ve halkalarının tamamı bir anda çözülüverecektir. Bunun ise ne demek olduğunu uzun uzadıya anlatmaya gerek yoktur. Çünkü böyle bir durum, tarîkatın da, şeyhlik saltanatının da, bu masallarla uyutulmuş yığınların, tatlı ve renkli rüyalarının da sonu olacaktır. Üstelik Nakşbendî Tarîkatı, asırlar boyu emek verilerek(!), âdetâ dantel gibi işlenerek bugüne kadar getirilmiş olan İslâm'ın, Müslümanlaştırılmış ve Türkleştirilmiş şeklidir. Dolayısıyla ***"Türklük"*** denince içi kıpırdayan hemen her "dindar" kişi, *(gerçekleri kavrasa bile vicdanındaki direnişe rağmen)* bu tarîkatı daima Türk milletinin namusu olarak görmeye devam etmek isteyecektir; Bununla birlikte tarîkatın tasavvufla olan ilişkisi kadar, tasavvufun da kaynağını sırf İslâm'dan aldığı noktasında Nakşbendî şeyhleri her zaman en şiddetli şekilde direneceklerdir.

Onun için önemle belirtmek gerekir ki esasen bu yolu izleyenler, *-vicdanları tereddütlerden korumak ve Nakşbendîliğin sürekliliğini sağlamak amacıyla-* tarîkattan da râbıtadan da önce tasavvufa Kur'ânî bir açıklama getirmek için kendilerini daima zorlamış, bundan sonra da zorlayacaklardır.

Özellikle İslâmî uyanışın hızlandığı son yıllarda büyük sıkıntı yaşayan tarîkat çevreleri, tasavvufu savunmak için yeni yeni sistemler geliştirmektedirler. Tarîkat şeyhlerine oranla çok daha edebî ve havalı üslûplar kullanan **tasavvufçu-ilâhiyatçılar**, spekülâtif yaklaşımlarla tasavvufa çekicilik kazandırmak ve ***"Kur'ân'daki İslâm"*** idealini ***"Amerikancı Müslümanlık"*** lehinde yumuşatmak için tasavvufa yeni izahlar getirmektedirler.

Bunlardan birine göre:

Tasavvuf öncelikle dinî bir mistisizm imiş. Bu bakımdan felsefî bir mistisizm olan Eflatunculukla daha ilk anda ayrılırmış. (...) Kısacası tasavvufun, şu veya bu niyetle Kur'ân ve hadisle irtibatını kesmek veya zayıflatmak için onu felsefî mistisizm platformuna çekmek hem samimi hem de inandırıcı değilmiş![272]

Peki eğer bu iddiaya karşı denirse ki: Her şeyden önce tasavvufun dinî ve felsefî olmak üzere iki türlü olduğunu nereden çıkarıyorsunuz? Tasavvufu meşrulaştırmak için böyle bir açıklamaya neden kendinizi mecbur görüyorsunuz?! Yoksa tasavvufu İslâm'la irtıbatlandırmak için mutlaka böyle bir peşrev yapmak mı gerekiyor?!

Bu sorulara nasıl bir cevap verilecektir veya bu tür izahların özendirdiği, sonu gelmeyen tartışmalardan acaba kimler kazançlı çıkacaktır? Çünkü, tasavvufun Eflâtûnî değil de illâ ki Kur'ânî olduğu yolunda, eğer hep bu zoraki yöntemle diretmeye de-

272. Bkz. Yaşar Nuri Öztürk, Kur'ân-ı Kerîm ve Sünnte Göre Tasavvuf, 3. Baskı, s./43. İlâhiyât Fakültesi Vakfı Yayınları. İstanbul-1989

vam edilecek olursa bu kör döğüşünün ne zaman son bulacağını maalesef hiç kimse kestiremeyecektir ve bunun vebâlini de âlim geçinerek bu kavgaları kızıştıranlara ait olacaktır! Halbuki tasavvufu, pembe bir âlem olarak reklâm etmek yerine onun, gerçekten ne olduğunu ortaya koymak, toplumun Müslümanlığı yavaş da olsa zamanla terk ederek İslâm'a ısınmasını kolaylaştıracaktır ki esasen âlim kişiye yakışan da budur.

Tasavvufa, öteden beri "**gönül iklimi**" süsü verilerek Türk toplulukları arasında bin yıldır sürekli şekilde propaganda edilmiş bulunan bu karanlık felsefe, iç aydınlığın kaynağı olarak vicdanlara kazınmıştır. Tasavvufun *-övgü mahiyetinde-* bir iç aydınlanma *(illumination)* olduğunu, bu nedenle tasavvufçuların objeler ve boyutlarla uğraşmadığını, aksine, gerçekleri ilhama dayalı olarak kaynaklarından aldıklarını ileri sürenlerin kendileri de acaba ilhamla mı bu gerçeği(!) saptayabilmişlerdir?! Peki bu ilhamcılığın sınırlarını belirlemek eğer mümkün değilse *(ki mümkün olmadığı gâyet açıktır)*, insanın zaten sınır tanımayan hayâl ve hırsı karşısında Kitap ve Sünnet'in ölçülerini korumaktan artık kim söz edebilir?!

Tasavvufu, engin duygular, üstün zevkler, ilâhî aşklar, pembe dünyalar, içsel aydınlanma ve ilham edebiyâtıyla öveyim derken bu tür anlatım yolunu seçen insanlar, aslında onun, Kur'ân ve Sünnet ışığında çok daha kolay deşifre olmasını sağlamaktadırlar. Bu bakımdan tasavvufu, bizzat savunucularının diliyle ve bu niteliği içinde tanıma imkanını bulan samimi ve bilgili her Mu'min kişi onu, Kitap ve Sünnet'in ışığında çok daha rahat test edebilir. Hatta bu yüzdendir ki, İslâmî uyanış döneminin başlamasıyla birlikte bilinçlenmiş olan Müslüman kişinin, ***"acaba tasavvuf nedir?"*** *diye bir soru ile eğer günün birinde zihni meşgul olmuşsa*, gidip o "*pembe dünya*yı Kitap ve Sünnetin çizdiği ışıklı dünya ile karşılaştırınca ikisi arasındaki uçurumu fark etmekte asla gecikmemiştir. Sonuçta tasavvufun da onu üreten Müslümanlığın de karanlık dünyasından sıyrılarak Yüce İslâm'ı kabullenme mutluluğuna ermiştir.

Çünkü Kur'ânî kavrayış erdemine ulaşabilmenin en güzel ölçüleri ancak **Hz. Peygamber** (s)'in yaşamından sağlanabilir. Ve bu münasebetle hemen ifade edilmelidir ki **Hz. Peygamber** (s)'in yaşamında en ufak bir tasavvufî eğilim yoktur! İşte kanıtları:

1. **Hz. Peygamber** (s), her şeyden önce yaşamı, rûhânî ve seküler olmak üzere birbirinden kesin şekilde ikiye ayırmamıştır. O, bütün hayatında rabbânî bir çizgi izlemiştir. Yani, Üzerine inen vahyin derin coşkularını içinde yaşarken ibâdetlerini, Kur'ân'ın belirlediği ölçülerde sınırlamış ve bu ibâdetleri yine Kur'ân'ın tarif ve emirleri doğrultusunda *(hayatın her tarafına serpilmiş biçimde)* sosyal dinamikler olarak icra etmiş ve ettirmiştir.

Çok kişisel olan nafileler ve dualar hariç, namaz, oruç haç ve Zekât gibi ibâdetler, gerek **Hz. Peygamber** (s)'in, gerekse ilk Mu'minlerin hayatında askerlik yapmaktan,

atış eğitimi görmekten, düşmana karşı savaşmaktan, hatta ticaret yapmaktan, tarlada pazarda evde çalışmaktan, ya da kitap okumaktan ve ders vermekten farksız bir ruh ve anlayış içinde uygulanmıştır.

Dolayısıyla İslâm'da manevî ya da rûhî cephe denebilecek yaşam tarzı işte budur ve bu kadar doğaldır. Aksine, **Hz. Peygamber** (s)'in hayatında **çileler, ayinler, semalar, zikir halkaları, "hu" çekmeler, enstrüman** ve **rakslar, beş binlik wirdler, râbıta** ve **meditasyonlar** asla yoktur. Çünkü namazın orucun, hac ve Zekâtın nasıl ki hiç bir tasavvufî yönü yoksa, vahyin inmesine az kala, **Hz. Peygamber** (s)'in geçirdiği kısa uzlet günleri de, asla tasavvufî bir çile değildir. Bilakis Allah Teâlâ'dan gelen bir yönlendirme ve onun yüce iradesine bağlı bir terbiyedir. **Rasulullah** (s), üstleneceği çok önemli göreve alışabilmek için âdetâ içgüdüsel olarak özel bir eğitim ortamına havale edilmiş, Allah Teâlâ'nın en büyük ve en son elçisi olarak bütün insanlığa getireceği mesajı yüklenebilmek ve metafizik iletişime bünyeyi hazırlamak için ilâhî bir itilişle huzurlu ve sakin bir atmosfer içine çekilmiştir. onun bir Allah elçisi olarak yaşadığı özel ve yüksek halleri genellemek ve başkaları için de aynısını düşünmek doğru değildir! Bu nedenle onun bütün hayatı sırf rabbânîdir; rûhânî ve ruhbânî değildir.

Halbuki sûfîlerin hepsi , bu anlayışın tam tersine büsbütün rûhânî bir yaşam sürdürmüşlerdir. Hatta bazılarının hayat ve gidişâtı hem rûhânîdir, hem de rûhbânîdir.

Onlara göre insan için, biri dinsel *(mistik)*, diğeri ise dünyasal *(seküler)* olmak üzere birbirinden çok farklı iki yaşam tarzı vardır, ya da olmalıdır. Dolayısıyla bütün hayatları boyunca biri dinî, diğeri ise dünyevî olmak üzere *-âdetâ kalın bir duvarla ayrılmış-* birbirine tamamen yabancı iki dünya arasında bocalayıp durmuşlardır.

Nitekim bu sebepledir ki çağdaş tasavvufçular da aynen, hayata din ve dünya olarak iki açıdan bakan Hristiyanlar ve onların izindeki lâikler gibi düşünmektedirler. Türkiye'de mistik toplulukların, *-son yıllarda-* lâiklerle uzlaşırken Muvahhid mu'minlere düşmanlık beslemeleri, belki de psikolojik olarak bu görüşten kaynaklanmaktadır. Unutmamak gerekir ki bu görüş, tarîkatçılarla lâikler arasında önemli bir ortak paydadır.

Onların, *(kitap ve sünnette yeri olmayan)* **sema, Khatm-i Khuwâcegân** ve **râbıta** gibi çeşitli biçimlerde âyin ve ibâdet düzenlemeleri de büyük ihtimalle bu bocalamanın onlar üzerinde doğurduğu ağır stresten kurtulmak ve rahatlamak içindir. Ayrıca bu davranış, Allah'a kulluk etmede **Hz. Peygamber** (s)'in ibâdet miktarını azımsamak gibi bir eğilimi de sanki haber vermektedir ki işte tasavvufun pek gözükmeyen bir cephesi de budur.

2. **Hz. Peygamber** (s), toplum içinde ve halktan biri olarak sosyal bir yaşam

biçimi sergilemiş, vahye dayalı misyonunu tanrısal bir kimlik içinde asla sunmamış, tam tersine onu bir insan olarak, çok doğal ve açık bir şekilde ortaya koymuştur. Örneğin, sevinmiş, üzülmüş, öfkelenmiş, danışmış, verdiği karardan vazgeçmiş ve özetle, mahrem olmayan hiç bir beşerî niteliğini gizlememiştir.

Ayrıca Allah Teâlâ'nın, en büyük ve en son elçisi olmanın yanı sıra, devlet kurmak ve bizzat devlet başkanlığı yapmak gibi görevler üstlenmiş, on binlerce kişilik büyük ordulara komuta etmiş, ceza onaylamış ve infazlar sırasında hazır bulunmuş, devrinin İmparatorlarına ve devlet başkanlarına mesajlar ve elçiler göndermiştir. İşte olsa olsa İslâm budur.

Tasavvufçulara gelince onların hemen hiç biri, böyle bir yaşam tarzını asla kabullenmeye yanaşmamıştır. Kılık ve kıyafetlerine varıncaya kadar hemen bütün yönleriyle, herkesten çok farklı olmaya çalışmış, 1700'lerin sonuna kadar dünyadan el etek çekmiş ya da öyle görünmüşlerdir. İçinde yaşadıkları toplumun hiç bir derdine asla ortak olmaya düşünmemişlerdir. Nitekim haçlı savaşları sırasında tasavvufçulardan birinin bile İslâm ordularına katıldığını ya da bu savaşlar hakkında bir tek kelime bile yazdığını tarihler salık vermemiştir! **Ferîduddîn-i Attâr'**ın, Buhâra halkını Moğollara karşı ayaklandırdığı eğer doğru ise bu, çok istisnâi bir olaydır.

İşte rûhânîlerin, İslâm adına tarih boyunca dünya hayatına karşı gösterdikleri bu küskünlüğün arkasındaki temel neden, hiç kuşkusuz yine tasavvuftur.

Bütün bu özellikler, tasavvufun kavram olarak mistisizmden başka bir şey olmadığını kesin şekilde ortaya koymaktadır. Nitekim tasavvufu savunan ve onu İslâm'ın rûhî cephesi olarak açıklamaya çalışan çağdaş ilâhiyatçı-tasavvufçular da bu iki kavramı aynı anlamda kullanmaktadırlar.

"Tasavvuf" yerine, Nakşbendî şeyhleri tarafından ***"Mistisizm"*** teriminin hiç kullanılmaması, kültürel yetersizlikten kaynaklanmaktadır ki bu da tasavvufla uğraşanların başka bir çelişkisidir. Çünkü tasavvuf da aynen felsefe gibi hem söz hem anlam bakımından Yunan kaynaklıdır. Nasıl ki felsefenin aslı **filozofi** *(philosophy)* ise, tasavvufun da aslı **teozofi** *(theosophy)* dir. Her ikisi de eski Yunanca'dır. Ama başta Nakşbendîler olmak üzere tasavvufla uğraşan insanların hemen tamamı bu gerçeği anlayabilecek kültür ve bilgiden daima yoksun bulunmuşlardır.

Tasavvuf sözcüğünün Arapça suf', safa, ya da suffe'den geldiğini ileri sürenlerin tümü yanılmışlardır. Bu yanılgının en büyük nedeni ise Milâdî 850 den sonra başlayan ve 1850 yıllarına kadar süren İslâm Tarihi'nin karanlık dönemindeki taklit ruhudur.

Tarih boyunca İslâm'ı, tasavvuf karmaşası içinde boğmuş olan rûhânîlerin hepsinde de esasen bu yetersizlik vardır. Ancak **Qusheyrî, Gazalî, Muhiddîn-i Arabî**

ve **Suhrewerdî** gibi *-Arap kökenli, ya da Arapça'yı çok iyi bilen-* entelektüel tasavvufçuları öbürlerinden bu konuda ayırmak gerekir. Bunlar hem büyük ölçüde kitabî bilgilere sahip bulundukları, hem de yeni düşünceler ürettikleri için tasavvufa felsefî izah tarzlarıyla çekici biçimler kazandırmışlardır. Sonuç itibariyle İslâm'ı tasavvuf yoluyla dejenere etmiş zümreden sayılsalar bile bunların izlediği yol ayrıdır. Buna karşın, *(özellikle T**ürk, İran** ve **Hind** kökenli sufîler)* geniş bir ufuktan yoksun idiler. Bu sebepledir ki İslâm'ı tasavvufî içeriklerle günümüzdeki şekillere kadar sürüklemiş olan tarîkat liderleri *(iki ihtimalden birine bakılacak olursa)* **Hind-İran** mistisizminden bilinçsizce etkilenmişlerdir. Aslında *-gizlenmiş olsa bile-* bu etkilenme, bazı tarîkat şeyhlerinin zaman zaman müşriklerin mistik coşkuları karşısında derin hayranlık duygularına kapılmış olduklarını haber vermektedir. Bunun örnekleri **Hindistan'**da sık sık yaşanmıştır. Bununla birlikte, hele rûhânîliğin güçlü ihtimalle bir psikoz olduğuna bakılırsa bu etkilenmenin hangi sınırlara varabilmiş olduğunu tahmin etmek kolaydır.

Dolayısıyla tasavvufla uğraşanlar, kötü niyetli ve maksatlı olmakla suçlanmasalar bile en azından kültürel yetersizlikleri, sınırsız hayâle dayanan ütopik anlayışlarıyla birleşince onların, şirk dinlerinden tahmin edilemeyecek aykırılıktaki düşünce ve inanış biçimlerini alıp İslâm'a mal etmiş olabilecekleri ihtimali güçlenmektedir.

Tasavvuf gerçeğinin kaynağını, amacını ve çizdiği yolu bir nebze açıklığa kavuşturmak gerekirse onu, şu üç başlık altında özetlemek mümkündür: ***"Seyr-u sülûk", "Marifetullah", "Kemâl".***

Tasavvufun Allah'a ilişkin öğretisi, işte bu üç kavramın ayrıntılarından oluşur.

1. **Seyr-u sülûk:** Bu kavramla mistik bir eğitim sistemi amaçlanmaktadır. Bu sistem ise, çeşitli alıştırma, düşünme ve uygulama aşamalarından oluşur. Tasavvuf yolcusu *-sözde-* bu aşamalardan sıra ile geçerek olgunlaşır.

Tasavvufun, tarih boyunca birçok din ve felsefeden beslenerek kurumlaştırdığı söz konusu aşamalar boyunca uygulanan kurallar ve yapılan egzersizler yaklaşık olarak şu isimler altında işlenir:

Biat, tevbe, tarîkat, çile, mücâhede, halvet, uzlet, mâsivâdan istiğna, zühd, kanâat, sabır, tevekkül, teslimiyet, tefvîz, tefeyyüz, telakkun, tefekkür, murâkabe, râbıta, rûhâniyetten istimdâd, zikir ve wird.

Bunları başarıyla yapan yolcu, sonunda bir vecd *(kendinden geçme)* hali yaşar.

Burada hatırlatmak gerekir ki, bu terimlerin çoğu, lügat olarak İslâm'a aittir. Zaten bütün tasavvuf doktrinleri, esasen batıl dinlere ve felsefelere ait kavramlarla Kur'ânî

değerlerin sentezinden oluşturulmuştur. Ancak yabancı olanlara, yoğun Kur'ânî anlamlar yakıştırılmış, Kur'ânî olanlara da şirk sembolleriyle cahilî içerikler kazandırılmıştır. Onun için vahyin ölçülerine göre İslâm'ı özümseyememiş olan insanlar, bu kavramların içeriğini analiz edemezler. Bunlara depolanmış olan yabancı anlayış ve inanış biçimlerini ayırt edemez, ayıklayamazlar.

2. **Marifetullah:** Yukarıda anlatılan eğitim sisteminin temel amacı, *(İslâm'ınkinden farklı olarak)* ***"marifetullah"***tır. Yani Allah'ı, zatı ve sıfatlarıyla keşfetmek ve sonunda onunla birleşip bütünleşmektir. İslâm'ın amacı ise "***ibâdetullah***tır. *(Yani kişinin Allah'a inanması, Zatı hakkında düşünmemesi, buna mukabil eserleri üzerinde ibretle düşünmesi, esmâ ve sıfatlarını bilmesi, emir ve yasaklarına uymasıdır.)*

Tasavvuf yolcusunun, yukarıda anlatılan amaç uğruna yaşadığı mistik haller ve *-sözde-* ulaştığı mertebeler ise şu isimler altında ve çok geniş şekilde işlenir:

Allah aşkı (Tarîkat, marifet, hakikat), vecd, sekr, sahw, vahdet, vücûd, şühûd, fenâ, baka, vuslat ve mahw.

Bu noktada, ***"Allah'da eriyip gitmek"***,[273] yani ***"ittihâd"*** ve ***"hulûl"*** söz konusudur! Tasavvufçulardan, örneğin **Hallâc-ı Mansur, Ferîduddîn-i Attâr, İbn. El-ârıd, Muhiddîn-i Arabî, İbn. Sebîn,** ve **Yunus Emre** gibi bir kısmı, bunu açıkça ifade etmekten çekinmezken, diğer bir kısmı, kapalı yorumlarla bu inanış biçimini geçiştirmeye çalışırlar ve sözde ***"rüsûm âlimleri"***nin bu espriyi anlamaktan aciz olduklarını ileri sürerler!

Gerçek mistiklere göre Tasavvuf, *-temelde-* ne hayatın realitelerine, ne de İslâm'ın disiplinlerine ayak uydurmaktır. Tam tersine tasavvuf, engin bir gönül iklimidir, sadece sevgidir ve coşkudur. Bütün çileler işte bu ideal için çekilir. En kısa tanımıyla tasavvuf budur. Dolayısıyla İslâm'ın emir ve yasakları sadece ***"cahil kişiyi biraz yontmak için"***, onu ilk adımlarında yönlendirmek amacıyla geçici olarak uygulanan birtakım disiplin kurallarından öte bir anlam ifade etmezler. Nitekim tarîkatçılar tarafından sıkça kullanılan ***"şerîat, tarîkat, hakîkat"*** tekerlemesindeki ilk sözcük, bu geçici dönemi simgeler. Şu var ki; Tasavvufun içyüzünü vicdanına böylece nakşetmiş olan hiçbir mistik kişi, bu sırrını olur olmaz her yerde asla ifşa etmez. Tam tersine bu insanlar oldukça ketumdurlar. Bu konudaki saklı kanaatlerini nadiren açığa vururlar. Bu münasebetle, yakın geçmişte sansasyonel bir olaya konu olan **Ali Kalkancı'**nın yönettiği bir ayin sırasında **Hüseyin Üzmez** adında bir tarîkatçının kullandığı ifadeyi örnek göstermek mümkündür. Hatırlanacağı üzere Üzmez, konuşma arasında boş

273. Bkz. BÖLÜM-II. Râbıtayı Bir Ayrıntı Olarak işlemiş Bulunan Kitaplar ya da Kitapçıklar.; BÖLÜM-II. Tasavvuf (Seyr-u Sülûk); Rûh'ul-Furkân: 2/63;

bulunmuş, ***"Allahu ekber, yat da geber"***[274] şeklinde bir söz etmişti. İşte tasavvufu hazmedebilmiş her insanın, ilâhî emir ve yasaklara bakışı budur.

3. **Kemâl:** Bu aşama, sözde ***"vuslat"*** mertebesidir. Yani sofînin tırmanabildiği en uc noktadır. ***"Seyr-u Sülûk"*** denen eğitim sisteminden sonra bu seviyeye ulaşan yolcu, *-gûyâ-* sonunda ***"İnsân-ı Kâmil"*** olur; eksiksiz ve tanrılaşmış bir kimlik kazanır.[275] Bu derece olgunlaşmış olan insana ise velî *(evliya)* denir. O artık ***"ledünnî"*** bir ilme sahiptir; gayb âlemine vâkıftır, kalpleri okur, zihinlerden geçenleri keşfeder, gizli dünyaları ve uzak meçhulleri ayan beyan bilir; orduların ön saflarında düşmana karşı savaşır; dua ederse nimet, beddua ederse musibetler yağar; deniz üzerinde batmadan, ıslanmadan gezebilir; bulutların üstünde uçabilir; Zaman ve mekân onun için katlanır, aynı anda, **Mekke'**de ve **İstanbul'**da namaza durur...(!)

Bütün bunlara karşın İslâm'da "**takva**" yolu vardır. Bu da özetle Kur'ân ve Sünnetin ölçülerine titizlikle uymak demektir. İslâm'da en üstün mertebe işte bu takva mertebesidir[276] ve bunu kazanan her Mu'min Kurân-ı Kerîm'in ifadesiyle "**velî"**dir. ***"Onların üzerinde ne bir korku vardır, ne de üzülürler."*** İki şeyle nitelenmişlerdir: Birincisi inanmak, ikincisi de Allah'ın emir ve yasaklarına titizlikle uymaktır.[277] Aksine, İslâm'da tasavvufun empoze ettiği mitolojik bir evliyalık ve ermişlik kesinlikle yoktur!

Sonuç olarak şöyle dersek galiba pek yanılmış sayılmayız: Tasavvuf öyle hayâlî bir âlem düşüncesidir ki onu, **Hz. Peygamber** (s)'in gerçek hayatından yansıyan İslâm'la gâyet kısaca karşılaştırmaya çalışırken bile çok büyük farklar saptayabiliyoruz. Öyle ise birikimlerinin örgüsü içinde Kur'ânî birçok değere de yer vermiş olmasına rağmen, temel, sistem ve amaç bakımından İslâm'a bir hayli yabancı olduğu artık gün yüzü gibi ortaya çıkmış bulunan tasavvufun ve onun öğretisinden kaynağını alan her kurumun ihtiyatla karşılanması gerekir.

***

Nakşbendîlik

Madem ki Nakşbendî Tarîkatı da tasavvufî bir kurumdur, o halde yukarıdaki hükümden, Nakşilik için de peşin olarak aynı zamanda söz edilebilir.

Fakat konumuzun eksenini oluşturan râbıta hakkında olabildiğince aydınlana-

274. Bkz. https://www.youtube.com/watch?v=mrynt14nLhk

275. Bkz. Aynı referanslar

276. Kur'ân-ı Kerîm: 48/13

277. Kurân-ı Kerîm: 10/62, 63

bilmek amacıyla Nakşbendîliği sadece böyle peşin bir hükme bağlamak yerine, kısa da olsa sistematik bir inceleme ile onu burada gözden geçirmekte yarar vardır. O zaman hem tarîkatın tasavvuftan beslenme biçimi, hem Kur'ân ve Sünnetin ışığındaki yeri, hem de râbıtayı aydınlatmak bakımından Nakşîliğin doktrinal yönlendiriciliği ortaya çıkmış olacak ve böylece bu konuya ilişkin kuşkular da dağılmış bulunacaktır.

Nakşbendî Tarîkatı'nın, tasavvuftan nasıl beslendiğine gelince, bunu en iyi kanıtlayan delillerin başında yine râbıta gelmektedir. Çünkü râbıtanın gerek ortaya atıldığı yer ve zaman, gerekse uygulanış biçimi, Nakşîliğin, hangi din ve felsefelerden, hangi milletlerin mistik kaynaklarından yararlandığını çok açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Râbıta, Nakşbendîliği yüzyıllar boyu etkilemiş olan Uzakdoğu dinleri arasında özellikle **Hind** mistisizminin, çok derin izlerini yansıtmaktadır.

Nitekim ileride ayrıntılarıyla ve karşılaştırmalı olarak ortaya konulacak olan bu gerçek bile tek başına gösteriyor ki Nakşîlik, **Bâqıy-Billâh-ı Kabulî'**den önce *(yani mîlâdî 1550'lerden önce)* **Türkistan'**daki muhiti ile sınırlı iken tarîkatta uygulamalı olarak râbıta diye bir şey yoktu. Her ne kadar **Raşahât'**da râbıta, kelime olarak geçiyorsa da bu kitabın kaleme alındığı mîlâdî XV. yüzyılın ortalarında onun, sonraki biçimiyle henüz uygulamalı bir tarîkat kuralı olmadığı rahatça anlaşılmaktadır.

Bu da **Türkistan'**da Nakşiliği o dönemde besleyen kaynakların anlayış ve zevk bakımından **Hind** mistisizminin fantezilerine sahip bulunmadığını kanıtlamaktadır.

Nitekim vaktiyle Türk muhitlerinde yaygın bulunmuş olan **Şamanlık**, insanın iç dünyasında coşkular uyandırabilecek zengin dekorlara, rengârenk motiflere ve ritüellere sahip bir din değildi. Bu nedenle Nakşîliğin *(henüz **Hindistan'**a sıçramadan)* **Türkistan'**da ürettiği on bir kavram bile yine kaynak olarak Budizm'den ruhunu almaktadır. **Raşahât** bu kavramları sıralayıp açıklarken râbıtayı, sadece mürîdin şeyhine karşı sevgi beslemesi anlamında kullanmaktadır.

Nakşîliğin, gerek doktrini ve kurallarıyla, gerekse rûhânîlerinin yaşam tarzıyla İslâm'dan çok farklı bir çizgide olduğunu anlamak hiç de zor değildir. Bunun için tarîkatın temel dinamiklerini kısaca incelemek yeterlidir.

Bunlar başlıca üçtür: "**Biat**", "**Kelimât-ı Semâniye**" ve "**Zikir**".

Bu dinamikler, "**Seyr-u Sülûk**" adı altında sistematize edilmiştir.

Seyr-u Sülûk: İki sözcükten oluşan Arapça bileşik bir terimdir.[278] Sözlükte yalın

278. İki sözcüğün arasındaki bağlaç (u), Arapça'daki (we) yerine Farsça'dan alınmıştır.

olarak: Yürümek ve bir yolu izlemek anlamına gelir. Bir tasavvuf terimi olarak ise: ***Mistik yöntemle özel bir eğitimden geçmek*** demektir.

Bu özel eğitim, "**Biat**", "**Kelimât-ı Semâniye**" ve "**zikir**" olarak yukarıda sıralanan genel başlıklar altındaki birçok kuralın belli şartlarla ve büyük bir titizlikle şeyhin denetiminde mürîd tarafından uygulanmasıyla gerçekleşir. Bu kuralları, söz konusu başlıklar altında bir nebze açıklamak râbıtaya ışık tutacaktır.

I-BİAT: İslâm'da bir siyaset bilimi terimidir. Kısaca, *(devlet başkanı olmaya aday bir kimse lehinde)* oy kullanmak demektir. Kaynağı Kurân-ı Kerîm'dir.[279]

İslâm Tarihinde ilk kez, mîlâdî 628 yılında **Hudeybiye Antlaşması'**nın imzalanmasından biraz önce yaşanan duyarlı saatlerde **Hz. Peygamber** (s), beraberinde bulunan yaklaşık 1400 kişiden bağlılık yemini isteyince **Jadd b. Qays** adındaki biri hariç, herkes bu davete katılmıştır. Bu tarihi olay, "**Biat**" kavramının kesin biçimde tanımlanmasına kaynaklık etmektedir. Ne bu olayın, ne de anlamını bundan alan "**biat**" kavramının mistik hiç bir yanı yoktur, tamamen siyâsî-askerî bir anlam taşır. İşte İslâm'daki biat budur ve bu kurum, İslâm tarihinde **Hz. Peygamber** (s)'in devlet başkanlığı ile birlikte işlerlik kazanmış, **Hz. Hasan** (ra)'ın istifasıyla da son bulmuştur.[280]

Nakşbendîlikteki bî'atta ise belirsizlikler ve çelişkiler vardır. Nakşî doktrinine göre, her insan mutlaka bir mürşide bağlanmalıdır. Bu mürşid, tarîkat şeyhidir. "***Şeyhi olmayanın kılavuzu şeytandır.***" [281]

Şeyhin nitelikleri, görev ve fonksiyonları, tarîkat protokollerinde maddeler halinde sıralanmıştır. Bu hükümlerdeki kaynak ve ölçü, kitap ve sünnet değildir. Bilakis bunlar, tarîkat rûhânîleri tarafından belirlenmişlerdir.

Örneğin bu maddelerden bazıları şöyledir:

"Madde: 10) Mürîdlerinden biriyle oturmak eğer onun *(yani şeyhin)* ***azametini ve heybetini mürîdin kalbinden gidermeye neden oluyorsa şeyh ona, ne uzak ne de çok yakın olmayan bir yerde oturmasını emretmelidir."***

"Madde: 11) Mürîdlerinden birinin, kendisine karşı saygınlığını yitirdiğini

279. Kurân-ı Kerîm: 48/ 10, 18

280. Bîat sistemine dayalı gerçek anlamdaki İslâm Devleti, **Hz. Peygamber** (s)'in, M. 622 yılında **Mekke'**den **Medîne'**ye hicret etmesiyle fiilen kurulmuş ve Hicretin 41'inci yılı Rabî'ul-Evvel ayı ortalarında Beşinci Râşid Halîfe **Hz. Hasan** (ra)'ın **Muaviye** lehinde görevden çekilmesiyle son bulmuştur. Yani bu süre, yaklaşık 41 yıldan ibarettir. Bu süre içindeki bi'atların hiç biri tasavvufî bir anlam taşımamakta, bilakis hepsi de Kur'ân ve Sünnete dayalı siyâsî bî'atlardır.

281. Bkz. محمد بن عبد الله الخاني، البهجة السنية، ص/4

anlar anlamaz, onu usulca def etmelidir. Çünkü artık o mürîd, kendisi için düşmanların en büyüğüdür."

"Madde: 14) Mürîdlerini, cemaat arkadaşları dışındaki kimselerle konuşmaktan yasaklamalıdır, aksini gerektiren zorunlu bir durum olmadıkça."

"Madde: 15) İki ayrı yer belirlemeli: Bunlardan birinde yalnızca kendisi bulunmalı ve buraya, hizmetçisi hariç, hiç kimsenin girmesine asla izin vermemeli; diğeri ise, mürîdleriyle birlikte olacağı yerdir."

"Madde: 18) Mürîdlerini, başka bir şeyhin mürîdleriyle oturmaktan yasaklamalıdır. Çünkü onlarda bu suretle bozulma çok çabuk olur. Eğer sevgisinde kalıcı olduklarını görür ve herhangi bir tereddüde düşeceklerinden endişe etmezse birlikte olmalarında beis yoktur." [282]

Bu maddelerin ne kadar ustaca hazırlandığı meydandadır. Amaç, tarîkata belli bir disiplin kazandırmak ve bu disiplin çerçevesinde şeyhe, cemaat üzerinde mutlak bir saygınlık ve heybet sağlamaktır. Dolayısıyla yeri gelmişken sormak lazım: Kendi inisiyatifleri ile bu maddeleri dinî birer vecîbe olarak kanunlaştıranlar, acaba râbıtayı da aynen bu şekilde kanunlaştırma yetkisini kendilerinde bulmuş olamazlar mı? Öyle ise râbıtayı, **Mâide Sûresi'**nin 35'inci, ve **Tevbe Sûresi'**nin 119'uncu âyet-i kerîmelerine zorla dayandırmanın ne gereği vardır? Her konuda olduğu gibi bu meselede de ***"Efendi Hazretleri öyle buyurdu."*** dense yetmez mi?!

Sonuç olarak kaydetmek gerekir ki, şeyhin verdiği mistik eğitime, emir ve tâlimatlara mürîdin kesin şekilde boyun eğmesini amaçlayan, tarîkattaki bu biat, her bakımdan Kur'ânî bî'attan farklıdır. Çünkü her şeyh, ayrı bir cemaate başkanlık etmekte, hatta diğer şeyhlerle rekabet içinde bulunmaktadır. Mürîdlerinin de diğer şeyhlere bağlı mürîdlerle düşüp kalkmasını bu ilgiyle yasaklamaktadır ki biat bu anlamda çok kişisel bir nitelik taşımakta ve müslümanları cemaatlere bölmekte, onların birlik ve beraberliğini sabote etmekte, Müslümanlığın karanlık atmosferinden kurtulup Yüce İslâm dini ile temas kurmalarını engellemektedir.

Oysa Kur'ânî biat, Mu'min kişinin, şer'î yeterliliğe sahip adaylar arasından bir devlet başkanını seçmesidir. Yani hilâfet referandumuna fiilen katılmasıdır. Bundan amaç ise, halîfenin otoritesi etrafında ve İslâm kardeşliği şemsiyesi altında bütün Mu'minlerin birleşmesine katkıda bulunmak, onların, güç ve ülkü birliğinin, eğer yoksa oluşmasına, varsa devamına yardımcı olmak, bu suretle de ümmete birlik ve beraberlik kazandırmaktır. Biat, bu anlamda *(tarîkattakinin tam tersine)* evrensel bir nitelik taşımaktadır.

---

282. Bunlar 24 madde olarak **Muhammed Emîn el-Erbilî'**ye ait **تنوير القلوب** adlı kitapta sıralanmıştır. Bkz. Age. S. 525-527

II-KELİMÂT-I SEMÂNİYE كلمات ثمانيه: İki sözcükten oluşan bu Arapça [283] terim, sekiz kelime demektir. **"Sekiz kelime"** diye adlandırılmalarına rağmen bunlar aslında bileşik kalıplardır ve hepsi de Farsça'dır. Büyük ihtimalle *-Hindistan'ın kadîm dillerinden olan-* Sanskritçeden farsçaçaya çevrilmişlerdir. Çünkü çok önceleri de işaret edildiği gibi **Nakşbendî Tarîkatı'nın dili Farsça'dır.**[284] **Abdulkhâlıq-ı Gujdewânî** tarafından bunlara özel anlamlar yüklenerek birer kavram haline getirilmiş ve tarîkatın temel ilkeleri olarak kararlaştırılmışlardır. Ayrıca, **Gujdewânî'**nin ölümünden 140 yıl sonra doğan **Şah-ı Nakşbend, Muhammed Buharî'**nin, bunlara eklediği üç kavram daha vardır. Böylece bunlar, toplam on bir ilkeden oluşmaktadır ve çok kısa anlamlarıyla birlikte sırayla şöyledir:

1-Hûş der dem: Solunumu kontrol etmek *(Gafletle solumamak)*

2-Nazar ber kadem: Yürürken ayakların önüne bakmak.

3-Sefer der vatan: İnsanlıktan terfi etmeye ve melekleşmeye çalışmak.

4-Halvet der encümen: İnsanlar arasındayken dikkati onların üzerinde yoğunlaştırmamak

5-Yâd kerd: Zikre *(Allah'ı anmaya)* aralıksız devam etmek.

6-Bâz geşt: Zikirden sonra: "*Allahım! amacım yalnızca sensin, isteğim de sırf senin hoşnutluğundur.*" nakaratını tekrarlamak.

7-Nigâh dâşt: Kalbi vesveselerden korumak.

8-Yâd dâşt: Sözlerin soyut anlamlarından vazgeçip Allah'ın bizzat kendisine yönelmek.

9-Vukûf-i zamânî: İki, ya da üç saatte bir nefis ve vicdan muhasebesi yapmak.

10-Vukûf-i adedî: Zikri tek sayılar üzerinde durdurmak.

11-Vukûf-i kalbî: Kalbi, zikrin hem sözü, hem de anlamıyla meşgul bulundurmak.

Bunlara yüklenmiş olan anlamlar, başta **Raşahât** olmak üzere tarîkata ait bazı kitaplarda açıklanmıştır.[285]

Bunlara ilişkin ayrıntılar incelendiğinde, ilk başta hiç de ürkütücü gözükmeyen

283. İki sözcüğün arasındaki niteleme takısı olan (ı) harfi, Arapça'daki (belirlilik takısı olan -**el**-) yerine Farsça'dan alınmıştır. Bu terkip Arapça'da: "**el-Kelimât'us-Semâniyeh**" olarak kurulur. Ancak Nakşbendî Tarîkatı'nın dili Farsça olduğu için Arapça'dan alınan kelimeler Fars dili kurallarına göre kullanılmıştır.

284. Bkz. BÖLÜM-I. Râbıtanın şartları ve Uygulanış Biçimi.

285. Bkz. **Feriduddin Aydın**, İslâm'da inanç sistemi, Zendeka Bölümü s. 180, İstanbul-1995

yukarıdaki özet anlamların yanında bu kalıpların, temelde sinsi, saptırıcı ve kaygı verici içeriklere sahip bulunduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu kavramların, kaynaklarını Kitap ve Sünnetten almadığı kesindir. Bunlar sırayla şöyledir:

Birincisi: "Hûş Der Demdir.

"**Hûş Der Dem**", nefesin denetim altına alınmasını öngörmektedir. Zamanın gaflet içinde geçirilmemesini emreden bu ilke, sanki gafilleri kötüleyen âyet-i kerîmeleri hatırlatmaktadır. Halbuki biraz dikkatle incelenirse anlaşılacaktır ki, burada amaçlanan bilinç hâli ile Kurân-ı Kerîm'in kötülediği gafletin, aykırı hâli hiç de birbirinin aynısı değildir. Nitekim *(diğer ilkeler incelendikten sonra daha iyi anlaşılacağı üzere)* yukarıdaki tarîkat kuralında, nefesi çok sıkı bir şekilde kontrol altına almak ve dikkati belli bir obje üzerinde yoğunlaştırmak esastır. Hatta dikkati bir saniye bile olsa dağıtmamak şarttır. Oysa bu şekildeki bir bilinç hâli içinde olmaya ilişkin Kurân-ı Kerîm'de herhangi bir açıklamaya rastlamamaktayız.

Kur'ân'da kötülenen gaflet, kişinin, suç ve günah işlerken bilinçli olmasıdır. Yani o sırada, Allah'ın her şeyi kuşatıcı otoritesini, sınırsız ve sonsuz egemenliğini görmezlikten gelmesidir. Gaflet, aslında böyle bir anlam taşır. *(Eğer bu otorite ve egemenliği diliyle inkâr ederse zaten kâfir olur.)*

Öyle ise Kurân-ı Kerîm'in amaçladığı bilinçli ve uyanık olma hali bu sınırsız ve sonsuz egemenliği, özellikle emir ve yasakların uygulanışı sırasında hatırlamaktır. Yani haramla yüz yüze gelindiğinde direniş göstermek, emirleri uygularken de "**huşû**" denen derin ve içsel bir saygı göstermek, samîmi olmak, aynı zamanda öngörülen erkân ve şartlara titizlikle ayak uydurmaktır ki İslâm'da buna azîmet denir. Emir ve yasaklar hayatın her tarafına serpiştirilmiş olduklarından, bunlara uymak için gösterilecek dikkat ve uyanıklık durumları da sürekli değil, mubahların araya girmesiyle elbette ki aralıklı olacaktır. Mümin kişi her hâlükârda, gâfil olmamaya elbette ki dikkat edecektir. Ancak bu, hiç bir zaman zihinsel planda sürekli bir alarm halinin yaşanması anlamına gelemez. Allah Teâlâ'nın, insana böyle bir sorumluluk yüklediğini Kur'ân ve Sünnette aramak abestir. Çünkü ***"Allah, hiç kimseyi, gücünün üstünde bir görevle yükümlü tutmaz."*** [286]

Halbuki "**Hûş Der Dem**" ilkesinin öngördüğü şey, esasen Allah'a bilinçli ibâdet etmek de değildir. Bilakis her saniye Allah'ın zâtı üzerinde düşünmeyi yoğunlaştırmak ve bu suretle bir konsantrasyon[287] sağlamaktır.

286. Kurân-ı Kerîm: 2/286

287. Concentration (fr.): Action de se concentrer, d'appliquer fortement son attention et ses facultés intellectuelles à un mêm objet. Larousse, direction: Claud CANNAS. Paris-1995

Bu idealin, Nakşbendîliğe kesinlikle Budizm'den sızdığı ise, diğer ilkelerin ilerideki açıklamalarıyla ve özellikle râbıtaya ilişkin analitik incelemelerle çok daha iyi anlaşılacaktır.[288]

***

İkinci İlke "Nazar Ber-Kademdir.

Bunun anlamı: Hiç bir yöne yüz çevirmemek, gözleri yalnızca öne dikmektir. Amaç, yine dikkatin dağılmasını önlemektir.

Bu ilgiyle hemen hatırlatmak gerekir ki bu on bir ilke arasında sıkı bir bağ vardır. Bunlardan biri, diğerini tamamlayıcıdır. Bu da söz konusu kavramların tümünün, aynı kaynaktan alındığını kanıtlamaktadır.

"**Nazar Ber-Kadem**le amaçlanan şey, esasen konsantrasyonun sürekliliğini sağlamaktır. Çünkü yogada, konsantre olmak kadar bu halin sürekliliğini sağlamak da çok önemlidir.

Kitap ve Sünnette, Nakşbendî Tarîkatı'nın bu ilke ile amaçladığı bir terbiye şekli veya bir ahlâk kuralı yoktur. Bilakis Kurân-ı Kerîm'de şu açıklama ve emirler vardır:

"İnsanlardan yüz çevirme, Allah, büyüklenen ve övünenlerin tümünü sevmez."

"Yürümende dengeli ol ve sesini alçalt." [289]

Kurân-ı Kerîm'deki bu açıklama ve emirler, yukarıdaki tarîkat kuralıyla hiç bir noktada uyuşmamaktadır.

Çünkü Kur'ân, bunlarla kişiyi sosyal hayat ortamında yönlendirmek istemekte; örneğin, onun çalımla yürümemesi ve bağırıp çağırmadan konuşması emredilirken kişinin, başkasını rahatsız etmemesi amaçlanmaktadır. Yani Kur'ân'ın bütün emir ve yasaklarında olduğu gibi bu iki âyette de maksat, kişiyi topluma mal etmek için onu eğitmek ve bu suretle topluma ahlâkî bir disiplin kazandırmaktır. Dolayısıyla bu emirler evrenseldir.

Halbuki gözleri sırf öne dikmekte ısrar etmeyi ve hiç bir yöne bakmamayı emreden tarîkattaki "**Nazar Ber-Kadem**" ilkesinin sadece güncel ve sırf kişisel bir değeri olabilir. Tıpkı spor yapmak gibi. Fakat spor yapmaktan farklı olarak bu kavramın öngördüğü amaçlar, çelişkiler taşımaktadır.

Çünkü insanın, özellikle yürürken gözlerini ısrarla önüne dikip başka hiç bir yere bakmamasında, hele bunu kesin bir yaşam kuralı haline getirmesinde hiç bir yarar bulunmadığı gibi böyle bir davranış biçimi **Hz. Peygamber** (s)'in hayat tarzına da

288. Bkz. BÖLÜM-II. Râbıta, Meditasyon ve Yoga

289. Kurân-ı Kerîm'de: 31/18, 19

son derece aykırıdır; ve çünkü onun, başta Allah'ın elçisi sıfatıyla, sonra da bir devlet başkanı, bir komutan, âlemşümul misyona sahip bir lider ve ümmetinin manevî babası olarak yüklendiği sorumluluğa ve üstlendiği görevlere bakılacak olursa, etrafında olup biten her şeyi ne kadar dikkatle süzmüş ve izlemiş olduğunu kestirmek hiç de zor değildir.

İnsanın, her an, her yönden haberdar olması, yakınında cereyan eden her şeyi dikkatle gözlemesi, sürekli ve her bakımdan uyanık olması gerekirken onun, gözlerini önüne dikip miskin, sümsük ve uyuşuk yürümesi bir zavallılıktır. Bu ise iman ehline asla yakışmaz. Allah Teâlâ, **Hz. Peygamber** (s)'in mümtaz sahâbîlerini, onun dâvâ arkadaşlarını överken *(meâlen)* şöyle buyurmaktadır:

"(...) Onların Tevrat'daki nitelikleri ve İncil'deki vasıfları şudur: Bir ekin gibidirler; filizini çıkarmış, onu güçlendirmiş ve gelişmiştir.Derken gövdesinin üzerinde dimdik durmuştur. *(Bu manzara)* ***çiftçileri sevindirir, ta ki kâfirler çatlasın...."*** [290]

Bilindiği üzere hac ibâdetinin ayrıntılardan biri de **Safa** ve **Marwa**[291] arasında, belli mesafelerde sert ve hızla yürümektir. Bu, ilk Mu'minlerin, müşrikleri çatlatmak için yaptığı boy gösterisinin sembolize edilmesidir. Bunun her yıl, milyonlarca hacı tarafından tekrar edilmesinde elbette ki dersler ve ibretler vardır.

Şu halde mu'min kişinin heybetini düşüren, hayatın çetin şartları karşısında onun cesaret ve direncini kıran, moralini bozan, azim ve istidadını olumsuz etkileyen ve sonuç itibariyle onun ruhunu söndüren bir eğitim şekli, ilhamını asla Allah'ın kitabından almış olamaz! Bu düşüncenin kaynağı ya **kinik felsefe**dir, ya da çok büyük ihtimalle yine **Budizm'**dir. Bu ise çok ürkütücüdür! Çünkü şirk kaynaklarından uyarlandığı açıktır. Ne var ki bilinçsizce de olsa hayranlık duyarak bir şirk dininden örnek almak için herhangi bir mazeret söz konusu olamaz!

Ayrıca belirtmek gerekir ki tıpkı râbıta gibi İslâm'a mal edilmek istenen bu yabancı kavramın esasen amaçladığı şey, düşünmeyi kısıtlamak ve bilinci dondurmaktır. Bu ise meditasyon için gerekli olan en büyük dikkati sağlamaya yöneliktir. Buna, İslâm adına mistik ve dini bir nitelik kazandırmak ise vicdan sömürüsüne hizmet edeceği için büyük bir ahlâksızlıktır. İlginçtir ki *-sıradan olan-* hemen hiç bir Nakşbendînin bu kurala uyduğuna kolay kolay rastlanmamaktadır. Bu bile tek başına, "**Nazar Ber-Kadem**" ilkesinin uygulanabilir olup olmadığını ortaya koymaktadır.

***

290. Kurân-ı Kerîm: 48/29

291. Irkçı Müslümanlığın etkisi altında fonetiği bozulan birçok Arapça kelimeden biri de **Marwa'**dır. Bu isim Türkiye'de "**Merve**" şeklinde çarpıtılmıştır.

Nakşbendî Tarîkatı'nın üçüncü ilkesi "Sefer Der Vatandır.

Bu kalıp, sözlük olarak: Vatandan ayrılmak demektir. Burada mecâzî anlamda kullanılmaktadır. Bununla, *-sözde-* melek düzeyine ulaşabilmek için insanın, eksik yanlarını gidermesi amaçlanmaktadır.

Her şeyden önce belirtmek gerekir ki, insanın melekleşmesi mümkün değildir. Bunun Kitaba ve sünnete uygunluğu da yoktur. Yani insan, mistik bir eğitim sisteminden geçerek *-bünyesel bir değişimle-* insanlıktan melekliğe gerçek anlamda bir geçiş yapamaz. Beşer cinsi, meleklerden farklı bir âleme mensuptur ve farklı bir biyolojik yapıya sahiptir. Ama insan, *(yine insan olarak)* takvâ mertebeleriyle melek kadar yücelebilir, hatta melekten de üstünleşebilir.

Ayrıca tarîkat, bu ilke ile *(yani -sözde- mürîdi çilelerle melekleştirerek)* onu gereken iç temizliğe ulaştırmak istemektedir. Çünkü bu ilkenin, kaynağını aldığı Budizm de iç temizliğe ulaşmak için çile yöntemini öngörmektedir. Oysa Kur'ân, insanın ancak ve ancak emir ve yasaklara titizlikle uyarak Allah katında en üstün mertebeye ulaşabileceğini açıklamakta ve onu melek değil, yine de insan olarak tanımaktadır.

İslâm'ın eğitim sisteminde, **mistik çileler** kesinlikle yoktur. Onun eğitim yöntemleri, ruhunu vahiyden alır, gerçekçi ve fıtrata uygundur. Bununla birlikte duygulara çok büyük bir değer ve coşkulara da önemli bir yer verir.

***

Nakşbendî Tarîkatı'nın dördüncü ilkesi "Halvet Der Encümendir.

Bunun anlamı, sözde, halkın ve kalabalığın arasındayken bile Allah'ı her an hatırlama alışkanlığına, insanın sahip olması demektir.

Aslında Kur'ânî ölçülere göre, her an Allah ile birlikte olmak diye bir anlayış yoktur. Buna karşın, Allah'ın ilim ve kudretiyle her şeyi kuşattığına, *(yani, O'nun her yerde hazır ve nâzır olduğuna)* [292] inanmak vardır. Öyle ise İslâm'daki *(gaflete düşmeme)* halinin açıklaması "**Halvet Der Encümen**" değildir.

Daha önce de bir nebze izah edildiği gibi gâfil olmamak, zihnen ve vicdânen uyanık olmak, Allah'ın emir ve yasaklarına titizlikle ve içtenlikle uymaktır.

Tarîkattaki "**Halvet Der Encümen**" ilkesinden asıl amaç ise, kişinin kendini zihinsel açıdan otomatik olarak denetlemesidir. Bu, eğer üstün bir performansla başarılırsa insan kendi kendini fizyolojik olarak da düzenleme olanağını elde edebilir. Bu, esasen yoga mesleğinin temel amaçlarından biridir.

292. Kur'ân-ı Kerîm: 57/4

Nitekim bazı kimselerin, yoğun telkinle bünyelerini denetim altına alabildikleri ve örneğin bunlardan birinin kendi iradesiyle kalbine dakikada 300 vuruş yaptırabildiği saptanmış bir gerçektir. Oysa kalp, gayri-irâdî olarak çarpar ve onu istekle yönlendirmenin mümkün olmadığı bilinmektedir. Keza **Hind** fakirlerinin, vücutlarına şiş saplamaları, ateş üzerinde gezmeleri, cam, para ve anahtar gibi sert ve kesici cisimler yutmaları gibi olağanüstü sandığımız bütün eylemler yine **fizyolojik konsantrasyonla** yapılmaktadır. Çay bardağını dişleriyle kütür kütür ezip yutarak gösteri yapan kimseleri, milyonlarca insan televizyon ekranlarından sık sık seyretmektedir. Bu örnekler ve cahillerce kerâmet sanılan, Rufâilerin yaptığı şovlar da yine fizyolojik konsantrasyon sayesinde yapılabilmektedir.

Bunları eğer ciddiye alırsak, *-ki almamız da gerekiyor-* şeyhin bu sayede mürîd üzerinde kurabileceği mutlak ve kesin otorite ile onu emellerine nasıl alet edebileceği, dolayısıyla perde arkası gerçeklerin ne kadar dehşet verici olduğu, bu suretle bir sır olmaktan çıkar.

İtiraf etmek gerekir ki, Nakşîliğin ta yüzyıllar önce **Hind** kaynaklı din ve felsefelerden elde ettiği *transandantal, mistik ve hipnotik yönlendirme usulleri* bugün birkaç Nakşî şeyhinin elinde sihirli değnek gibi kullanılmaktadır!

Esasen bu usullerin, gerek psikanaliz, gerek psikosomatik tıp, gerekse fakirizm açısından çağımızda hiç bir gizli yanı kalmamıştır. Hatta dünyanın birçok ülkelerinde, âdetâ evliyacılık oynar gibi bu yöntemler sıradan insanlar tarafından, ya bir şov yapmak için, ya bir hobi olarak, ya da nadiren bir alternatif tıp yöntemi olarak terapi amacıyla uygulanmaktadır.

Aslında bu konudaki uygulamaların temeli, insan bilincinin çeşitli yollarla şartlandırılmasına dayanmaktadır. Bu ise belli bir kelimenin, binlerce kez tekrar ettirilmesiyle de olur. İleride etraflıca açıklanacağı üzere buna, yoga dilinde "**mantra**" denir. Şartlandırma, ayrıca belli bir cismin ya da hafızada canlandırılacak herhangi bir şeklin sürekli olarak zihinde tutulmasıyla da olur ki buna da yine yoga dilinde "**yontra**" denir. Bütün bunlardan kademeli olarak iki amaç güdülür:

Birincisi: Dıştan gelen her türlü uyarımları engelleyerek, ya da onları en aza indirgeyerek insanın, bilincini belli bir noktada yoğunlaştırmasıdır.

İşte "**Halvet Der Encümen**" de bunu temin eden spiritüel sistemin bir parçasıdır. Yani kalabalıklar içinde mürîdin, dikkatini belli bir nokta üzerinde odaklaştırmasını sağlayan özel bir egzersizdir. Dolayısıyla yeri gelmişken belirtmek gerekir ki tarîkatlarda din süsü verilen ve İslâm'a mal edilmek istenen şartlandırıcı her türlü zikir, wird, râbıta

ve ayinler, bu amaca yöneliktir. Bununla mürîdin konsantre olması sağlanmaktadır. Çünkü transa geçebilmek için mükemmel bir konsantrasyon şarttır.

İkincisi ise: Merkezî sinir sisteminin etkinliğini mümkün olduğunca etkileyerek şartlı refleksi gerçekleştirmektir. Mürîd, bu durumda artık bir robottan farksızdır, bütün varlığıyla şeyhin emrine amadedir!

Tarîkat terminolojisinde bu yöntem ve uygulamalara, yaşanan psikolojik ve bilinçaltı durumlara ilişkin birçok terim de üretilmiştir. Örneğin, şeyhin trans haline "**sekr**", mürîdin trans haline ise "**cezbe**" denilmektedir. İkisi de bu durumlarda normal dışı davranışlar gösterir, suç ve günah sayılabilecek sözler sarf eder, hoş karşılanamayacak eylem ve tutumlar sergiler, hatta tuhaf mırıltılar, homurtular ve hayvanlarınkine benzer çeşitli sesler çıkarırlar! Nitekim Bugün Türkiye'deki Nakşbendî cemaatleri arasında özellikle **Menzilci Nakşbendîler'**in bu çeşit trans halini sık sık yaşadıklarına rastlamak mümkündür.

Yüce İslâm, insanı bu durumlara düşürmekten son derece uzaktır. O, insanı daha bilinçli kılan ve onu saygın yapan nezih sistemler getirmiştir.

***

Nakşîlikte beşinci ilke "Yâd Kerddir.

Bu terkip, yalın olarak anmak demektir. Allah'ı sürekli zikretmek mânâsında terim haline getirilmiştir.

Tarîkatta zikrin birçok şekli vardır. Onlardan biri de işte bu "**Yâd Kerd**dir. Bu yöntemle yapılan zikir gizlidir Buna "**zikr-i khafiy**" denir ve zihinden yapılır.[293] Bu sırada dilin hiç bir işlevi yoktur. Buna, **A'râf Sûresi'**nin 205'inci Âyet-i kerîmesini delil olarak gösterirler. Halbuki bu âyet-i kerîmede Allah Teâlâ *-meâlen-* şöyle buyurmaktadır:

"Rabb'ini an; içinden, yakararak ve korkarak, açıktan az bir sesle;, sabah ve akşam; gafillerden olma!"

Görüldüğü gibi, *"hiç dilini oynatmadan ve sadece zihinden Allah'ı an"* diye bir şey söz konusu değilken, yukarıdaki âyet-i kerîmeye böyle bir anlam yakıştırmışlardır.

Zikrin diğer bir şekli olan **"Cehrî zikir"** *(yani açık zikir)*, bundan farklıdır. Nakşbendî Tarîkatı bu tür zikre çok az yer vermiştir.

"**Yâd Kerd**" yalnızca gizli bir zikir şekli olmakla kalmamaktadır. Uygulanış biçimi epeyce ilginçtir ve İslâm'daki zikirden bu yönüyle tamamen ayrılmaktadır.

293. Bkz. **محمد بن عبد الله الخاني، البهجة السنية، ص/35; محمد أمين الكردي الأربلي، تنوير القلوب في معاملة علام الغيوب، ص/508، 509**

Zikrin konusu olan "**Kelime-i Tevhîd:** *Lâ ilâhe illellah*" ve "**Lafza-i Celâl:** *Allah*" kelimesi İslâm'dan, *(Kur'ânî değerler arasından)* seçilmiştir. İslâm'ın alet edildiği dinsel ya da mistik sentezlerde yöntem budur. Meselenin bütün kıvraklığı da burada odaklanmaktadır. Çünkü tasavvuf yoluyla İslâm'a sızdırılan yabancı unsurların dikkat çekmemesi için hazırlanan bileşkede çok büyük bir ustalık ve hüner sergilemek gerekir ki bu, Nakşbendîliğin ilkleri tarafından çok çarpıcı bir şekilde becerilmiştir!

Dikkat edilirse bu tür sentezlerin, kutsal sözlerden oluşan dış aksesuarları, kural olarak İslâmî değerler arasından seçilir. Bunların uygulama teknikleri ise, tarîkatın bütün aşamalarında olduğu gibi Uzakdoğu'nun egzotik motiflerini taşır.

"**Yâd Kerd**" kapsamında yapılan zikrin üç önemli özelliği vardır.

Birincisi: Zikir sırasında gözler ve ağız kapalı, dil damağa yapışıktır.

İkincisi: Burundan nefes alınarak ciğerler iyice hava ile doldurulduktan sonra **Kelime-i Tevhîd** ya da **Lafza-i Celâl** sadece zihinden tekrarlanır. Üç, beş, yedi, dokuz, on bir, on üç, on beş, on yedi, on dokuz veya *(en çok)* yirmi bir kez bu şekilde yapılacak tekrardan sonra nefes salıverilir ve yeniden nefes alınarak bu şekilde zikre devam edilir.[294]

Üçüncüsü: Tarîkat teorisyenleri tarafından "**letâif**" diye adlandırılan ve vücudun belirli noktalarında bulunduğu ileri sürülen spiritüel merkezlere iletimde bulunulur. [295]

Doğrusunu söylemek gerekirse bu konuda yazılıp çizilmiş olanları anlamak mümkün değildir. Onun için üzerinde durmaya da değmez. [296]

Zikrin, İslâm'da ise yeri çok önemlidir ve Kur'ân'ın tabiriyle: ***"Haberiniz olsun! Kalpler ancak Allah'ın zikriyle doyuma ulaşır."*** [297] Yani İnsan ancak Allah Teâlâ'yı anmakla gerçek anlamda huzur bulabilir.

Fakat tarîkatın *-yukarıda anlatılan-* yöntemiyle yapılan zikrin, Allah (cc)'ı hoşnut edecek hiç bir yanı yoktur! Çünkü her şeyden önce bu sistem, küçük farklarla Budizm kaynaklı meditasyonun aynısıdır ve esasen ruhunu da ondan almıştır.

Budizm'de zikir, bir "**mantra**nın, binlerce kez tekrarıyla yapılır. Adı geçen dinde bu işlem, Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak için de yapılmaz. Bilakis zihinsel bir konsantrasyon sağlamak amacına yöneliktir. İslâm'da böyle bir zikir biçimi yoktur.

294. Bkz. محمد أمين الكردي الأربلي، تنوير القلوب في معاملة علام الغيوب، ص/514، 515

295. Bkz. محمد بن عبد الله الخاني، البهجة السنية، ص/18 (تتمة)

296. Nakşbendîlikte zikrin nasıl yapıldığını merak edenler **Abdulmecîd bin Muhammed el-Khani'**nin Arapça yazdığı şu kitabına başvurabilirler: السعادة الأبدية فيما جاء به النقشبندية s.28-35. Hakikat Kitabevi İstanbul-1992

297. Kur'ân-ı Kerîm: 13/28

Nitekim onların ibâdet şekilleri, nasıl ki bizim namazımıza, orucumuza, haccımıza, Zekâtımıza ve çeşitli nafilelerimize benzemiyorsa, bizim de ibâdet şekillerimiz onların yogasından, meditasyonundan, **"şırım"** ve "**mantra**" çekişlerinden son derece farklıdır. İslâm'da, *(namazlardan sonraki **tesbîh, tahmîd** ve **tekbîrler**'den başka)* büyük sayılarla sınırlı, *(Örneğin: 5000 kez **Kelime-i Tevhîd** ya da **Lafza-i Celâl** çekmek gibi)* **"wirdler"** de yoktur.

Bu gerçeği kanıtlayan birçok kaynak vardır ki bizzat Nakşbendîler de bu kaynakları kabul etmekte ve yazarlarını saygıyla anmaktadırlar. Bunlardan biri de **İmâm-ı Nawawî**[298] olarak bilinen **Muhyiddîn Ebu Zekeriyya Yahya bin Şarafuddîn ed-Demashqiy'**e ait ünlü **el-El-Ezkâr** adlı eserdir.

Ne var ki Budist meditasyonu ile Nakşî ibâdetleri birbirine tıpatıp benzemektedir. Nitekim bu gerçek, eskiden beri İslâm âlimleri arasında ***"Nakşbendîlik, İslâm libası içinde Bûdîlik'ten tebdîl edilmiş bâtınî bir tarîkattır."*** kanâatini doğurmuştur!

Budist uygulamada mürîde yöneltilen emirlerden biri de, nefes alıp verirken, her defasında ona kadar saymaktır. Nakşbendîlikte de "**kalbî zikir**" yapılırken, yani **"wird"**, zihinden tekrarlanırken solunumu durdurma ***(Haps-i nefes)*** kuralı vardır. İkisinde de ortak espri: Dikkati nefes alma süreci üzerinde yoğunlaştırmaktır. Burada da temel amaç yine **konsantrasyondur**. Yani mürîdin, dikkatini belli bir obje üzerinde yoğunlaştırarak onun bilincini yönlendirmek ve bu suretle de iradesini güdebilme olanağını elde etmektir. Bu nokta, şeyh açısından çok önemlidir. Çünkü tarîkatın varlığı ve sürekliliği esasen mürîdlerin iradesine kesin şekilde egemen olmaya bağlıdır. Oysa hiç bir peygamber, insanların iç dünyaları üzerinde böylesine mutlak bir otorite kurmak istememiş, düşüncelerini tahakküm altına almamış ve bununla asla emrolunmamıştır.[299] Nitekim Hudeybiye olayı gibi ilk Mu'minlerin seferberlik halini yaşadığı ve üstelik alarm durumunda bulunduğu duyarlı saatlerde Hz. Peygamber (s), ordudan biat isteyince 1400 kişi içinde bir tek şahıs[300], hiç tereddüt etmeden red oyu kullanmış, düşmana karşı silah kullanmayacağını açık şekilde ifade edebilmiştir.

Burada, bilinmesinde yarar bulunan önemli bir nokta da şudur: Konsantrasyonu kolaylaştıran işlemlerin başında "**ritm**" gelmektedir. Çünkü uzun süren bütün ritmik olaylar, insanın üzerinde genellikle hipnoz etkisi yapar. Örneğin kontrollü nefes alıp vermek, ya da aynı kelimeyi defalarca tekrar etmek, bu işi en kısa yoldan başarmaya

298. **İmâm-ı Nawawî** (Rahmetullahi aleyh): H. 631/m. 1233 yılında **Dımaşk** (şam) yakınlarındaki **Nawâ** Kasabası'nda doğdu. Küçük yaştan itibaren kendini ilme adadı ve hiç evlenmedi. Verdiği değerli eserlerle İslâm âlimlerinin saygısını kazanmış nadir bir şahsiyettir. H. 676/m. 1277'de doğduğu yerde öldü.

299. Kur'ân-ı Kerîm: 88/22

300. Bu şahıs, **Jadd b. Qays** (جد بن قيس) tır. Bkz. صفي الرحمن المباركفوري، الرحيق المختومص/312. دار الكتب العلمية بيروت**1988**-م.

yarayan yöntemlerdir. Dolayısıyladır ki hem Budist meditasyonunda, hem de ondan ilhamını alan tarîkatta bu tercih yapılmıştır. Tek fark şudur: Budizm'de **Hind** kültürünün malzemelerinden örneğin, **om, mani, padme, hum** gibi sözcükler seçilmiştir. Bunlara, yine bu dinin terminolojisinde mantra adı verilir. Tarîkatta ise bu malzemeler, *(mantra yerine)* "**wird**" adı altında **Kelime-i Tevhid** ya da **Lafza-i Celâl'**dir.

"**Wird**in çekilmesi sırasında nefes tutma olayı, bu işlemin Budizm'den alındığını kanıtlayan en canlı ve en çarpıcı delildir. Bunu, tarîkatçıların da saygıyla andığı Hindli âlim **Eb'ul-Hasan en-Nedwî** bir eserinde çok açık bir şekilde işlemiştir. [301] ***"Haps-i Nefes"*** [302] olarak Nakkşîliğin terminolojisine giren bu uygulama ise, başka hiçbir tarîkatta yoktur. Bu münasebetle, zikrin icra şekline ilişkin şu önemli açıklamayı yapmak gerekir:

Nakşî zikir sisteminde dilin fonksiyonu tamamen iptal edilmiştir. Bu ise dalâletin en büyük belirtilerindendir! Çünkü İslâm'daki *-dille kelimeyi telâffuz ederek-* zikretme kuralı, bu suretle tamamen lağvedilmiştir. Bunun temel amacı: müridin dikkatini *(Allah'ın azamet ve kudretini yansıtan kâinatteki çeşitli eserlerine yönelmesini engellemek ve)* şeyhin fizik yapısı üzerinde onun odaklanmasını sağlamaktır. Onun için Nakşbendîlikteki ***(zikr-i khafiy ذكر خفي)***, yani gizli zikir, aslında bir konsantrasyon tekniğidir. Tarîkatta bu hileye zikir süsü verilmiştir.

Konsantrasyon, temelde nöropsikolojik bir hadise olarak eklektik psikoloji disiplinlerindendir. Birinci derecede nörobiyoloji ve nöropsikriyatri konusu olmakla birlikte zaman zaman felsefe ve mistisizm için de konu oluşturur. Nitekim eski Hintliler felsefelerini işte bu konsantrasyon temeli üzerinde kurmuş ve ona (yoga) ile kurumsal bir nitelik kazandırmışlardır. Komşuluk ilişkisiyle bundan haberdar olan eski Türk mistikleri *(özellikle **Gujdewânî** ve **Nakşbend**)*, tarîkatlarının birer köşe taşı sayılan zikir ve râbıta için temell unsur olarak konsantrasyona büyük önem vermişlerdir.

Tarîkatın **cehrî** *(açık ve sesli)* zikrinde de yöntem, yine ritm ve tekrar unsurlarından oluşur. Tekrarlar çok kere beş binleri bulur. Bu etkiyle mürîd, zaman zaman hipnoza girer.

301. أبو الحسن الندوي، رجال الفكر والدعوة في الاسلام، دار القلم، الكويت **1994**-م.

302. "**Haps-i Nefes**", yani solunum kontrolu; Bu konuda Nakşbendîlere ait kitap ve risâlelerden fazla bilgi edinmek için Bkz.
-Ali b. el-Hüseyn el-Wâiz el-Kâşifî el-Beyhaqıy, Raşahât Ayn'ul-Hayât s. 4, Sarıgez, İstanbul, h. 1291.
-Hâlid Bağdâdî, الرابطة الخالدية (Terc. Şerif Ahmed/İsmailağa Cemaati'nin), s. 67.
-Nimetullah b. Ömer, er-Risâle'tul-Medeniyye, s. 48 Yazma Dimaşk, h. 1213
-محمد بن عبد الله الخاني، البهجة السنية، ص/48، القاهرة1319-هـ.
-محمد بن سليمان البغدادي، الحديقة الندية، ص/81 Hakikat Kitabevi, İst.-1992
-محمد أمين الكردي الأربلي، تنوير القلوب في معاملة علام الغيوب ص/514
-عبد المجيد بن محمد الخاني، السعادة الأبدية فيما جاء به النقشبندية، ص/33 Hakikat Kitabevi, İst.-1992
-Ali Kadri, Risâle-i Bahâiyye s. 13, 26, 39-48 İstanbul-1994.

Nakşilik buna da bir isim bulmuştur: "**Gaybet:** *Kendinden geçme hâli*" veya "**Sekr:** *Sarhoşluk*". Aslında bu hal bazen de zikir esnasındaki derin soluma tekrarlarıyla kana fazla oksijen girmesi sonucu bir çeşit uyuşma olarak kendini gösteren durumlardan başka bir şey değildir. **Manevî gaybet** ve **sekr** olarak nitelenmesi ise *(bu olayın iç yüzünü bilenler tarafından başvurulan)* sömürü amaçlı bir spekülasyondur. Ancak şeyhlerin çoğu, yarı okumuş kültürsüz kimselerdir. Bu olayların iç yüzünü ve ilmî açıklamalarını bilemezler. Dolayısıyla onların bu atmosfer içinde faaliyet göstermeleri genelde spekülatif değildir. Şu var ki bilgisizlikten doğan içtenlikleri, onların hem kanâat hem davranış bakımından çok fanatik olmalarını sonuçlandırmıştır.

İslâm'daki zikir kavramı ise hem teorik açıdan, hem de uygulama olarak Nakşîlikteki yöntemlerden tamamen farklıdır. İslâmî zikirde ritm söz konusu değildir. Sayı ise, yalnızca namazlardan sonraki **tesbih** *(Sübhanallah)*, **tahmîd** *(Elhamdulillâh)* ve **tekbîr** *(Allahuekber)* için otuz üçerdir. Zikir ve tilâvet için, genelde bir sınır yoktur. Ancak mu'min kişinin, ne okuduğunu anlaması, okuduklarının manası üzerinde pek derin düşünmesi ve onlardan dersler çıkarması esastır. Gaflet içinde yapılan zikrin ise bir anlam taşıyamayacağı, hatta Allah Teâlâ'yı gücendireceği bile düşünülebilir.

Nakşbendîlikte zikrin, "**wird**den başka şekilleri de vardır ki ileride tarîkatın üçüncü unsuru olarak genel boyutlarıyla işlenecektir.

***

Nakşbendî Tarîkatı'nın altıncı ilkesi "Bâz Geştdir.

"**Bâz Geşt**"**:** Dönüş demektir. Aslında bu kavram, Nakşîliğin mistik eğitim sistemine yine Budizm yogasından geçmiştir.

Yogada **"doğrusal zaman"** kavramının aşamalara bölünerek koordine edilmesi kuralı vardır. Bu kural, Nakşîliğe "**Bâz Geşt**" olarak yansımıştır. Mürîd, wirdini tamamladıktan sonra normal soluma durumuna geçer ve bu sırada şu tekmili verir:

"Allah'ım! Amacım sensin ve istediğim senin hoşnutluğundur."

Aslında bu söylem, İslâm'a hiç de aykırı gözükmemektedir. Fakat unutmamak gerekir ki hangi dinin samimi bağlılarına bakarsanız onların da sonuç itibariyle istedikleri şey, Allah'ın hoşnutluğudur. Bununla birlikte onların genel olarak başka bir isteği daha vardır. O da, Allah ile birleşmek ve bütünleşmektir. Hemen bütün muharref *(çarpıtılmış)* dinlerde bu ideali saptamak mümkündür. Nitekim Yahudiler ve Hristiyanlar, "*Allah'ın çocukları olduklarına*" inanırlar. [303] Keza Hristiyanların, Hz. İsa'ya, (haşa!)

303. Bkz. Kur'ân-ı Kerîm, el-Mâide/18.

"*Allah'ın oğlu*" demelerinin altında yine bu inanç yatmaktadır. Yukarıdaki söylemin birinci kesiti, yani "***Allah'ım! Amacım sensin***" sözleri dikkatle incelendiğinde aynı kanâatin, biraz örtülü olarak bu parolada da var olduğu anlaşılmaktadır!

Ayrıca unutmamak gerekir ki Allah'ın hoşnutluğunu kazanmanın birinci şartı, kulun istediği gibi değil, bilakis Allah'ın istediği biçimde O'na ibâdet etmektir. Bunu İslâm, kitap ve sünnetle belirlemiştir.[304] Tabiatıyla Kitap ve Sünnetteki formüllere uymayan ibâdet biçimlerinin kaynak bakımından yabancı olacakları kesindir. Dolayısıyla bu şekillerden biriyle Allah'a kulluk etmeyi düşünmek büyük bir çelişkidir.

"**Bâz Geşt**" ilkesinin, *-bu ilgiyle-* bir sır taşıdığını burada hemen hatırlatmak gerekir. O da mürîdin, bu aşamada kendini "**vuslat**" için hazırlamasıdır.

Bilindiği üzere Nakşîliğin hedefi: *-onun temel kaynağı olan **Hind** mistisizminde olduğu gibi-* mürîdi aşamalarla Allah'a ulaştırmak ve onu Zat-ı İlâhiye'de (haşa!) eritmektir. [305] İşte bu anlamda "**Bâz Geşt**" egzersizleri sırasında mürîdin, bütün varlıkları gözünden silmesi istenir. Şartlandırılmış mürîdler için bunun esas anlamı şudur:

Bütün varlıklar birer sembolden, birer gölgeden öte şeyler değildirler. Binaenaleyh onlarda Tecellî eden, Allah'ın bizzat kendisidir. "**Tecellî**" kavramı burada Kurân-ı Kerîm'deki gibi amaçlanmamaktadır. Buna çok dikkat etmek gerekir! Çünkü Allah'ın eşyada Tecellî etmesi Kur'ânî anlayışa göre O'nun, kendi varlığını, yarattığı eserlerinde insana hissettirmesidir. Tasavvufta ise "**Tecellî**": Allah'ın varlıklar içinde türlü türlü şekil, renk ve boyutlarda *-gerçek anlamda-* ortaya çıkmasıdır!

***

Nakşbendî Tarîkatı'nın yedinci ilkesi "Nigâh Dâştdır.

Bu tabir, "*korumak*" anlamına gelmektedir. Tarîkattaki *-anlaşılabilir ve basit-* açıklaması: Mürîdin, kalbini vesveselerden koruması demektir. Oysa bu sıradan açıklamanın arkasında "**Nigâh Daşt**" kavramının taşıdığı başka bir anlam daha vardır. O da mürîdin "**mâsivâ**" diye hiç bir şey görmediğine ve bu arada kendisinin de "**mâsivâ**dan olmadığına artık inanması ve bu inancı zedeleyecek herhangi bir vesveseye gönül kapısını açmamasıdır.

---

304. Buna Fıkıh terminolojisinde **Tevkifiye** (at-tawqîfiyya التوقيِفية) denir. Bkz. **محمد رواسي قلعجي، حامد صادق قنيبي، معجم لغة الفقهاء** «at Tawqifîyya» Maddesi, s. 151. İbare aynen şöyledir:
«التوقيفي: (مِنْ وَقَفَ): ما أتى به الشرعُ وليس لاحدٍ الزيادةُ عليه ولا الإنْقاصُ منهُ ولا مجالَ للرأيِ فيه. ومنه: عددُ ركعاتِ الصلاة توقيفية»

305. Bkz. BÖLÜM-II. Râbıtayı Bir Ayrıntı Olarak işlemiş Bulunan Kitaplar ya da Kitapçıklar.; BÖLÜM-II. Tasavvuf (Seyr-u Sülûk); Rûh'ul-Furkân: 2/63;

Sıradan cahil mürîdler, ne bu sırrı, ne de "**mâsivâ**nın ne olduğunu bilirler! Onun için bunlar genelde kalbi şeytanın vesvesesinden korumak şeklinde bu ilkeyi algılarlar.

"**Nigâh Daşt**", esas itibariyle Panteizmi çağrıştıran bir anahtardır.

***

Nakşbendî Tarîkatı'nın sekizinci ilkesi "Yâd Daştdır. Yani hatırlamaktır.

Tarîkat bununla artık sözden öte Allah'ın Zâtı ile meşgul olmayı öngörmektedir. Bu halin ise ancak "**fenâ**" ve "**baka**" [306] mertebelerine eriştikten sonra mürîd için söz konusu olabileceğini açıklamaktadır.

Bu da demek oluyor ki: "**Yâd Daşt**", ilkesini uygulayabilecek düzeye ulaşmış olan tarîkat yolcusu, Nakşîliğe göre artık kendisinin, "**mâsivâ**dan sayılmadığına kesinlikle inanan kimsedir!

Yeri gelmişken burada "**mâsivâ**" kavramı ile ilgili bir açıklama yapmakta yarar vardır.

"**Mâsivâ**": Allah'dan başka her şey demek olan bir terimdir. Ancak Nakşbendîlerin "**mâsivâ**dan söz etmesi bir çelişkidir. Çünkü panteizmde "**mâsivâ**" diye bir anlayış yoktur.

***

Şâh-ı Nakşbend olarak bilinen **Muhammed Buhârî**, adındaki rûhânî tarafından ihdas edilmiş son üç kavramın *(yani dokuzuncu, onuncu ve on birinci ilkelerin)* anlam ve amaçları da şöyledir:

Nakşbendî Tarîkatı'nın dokuzuncu ilkesi "Vukûf-i Zamânîdir.

Bu terkibin yalın sözlük anlamı, *periyodik zaman kesiti* demektir. "**Vukûf-i Zamânî**", mürîdin mistik anlayış ve inanışla olgunlaşma sürecinde belli bir zaman birimini temsil eder ve "**doğrusal zaman**" kavramı hakkında ona gereken bilinci aşılamaya yarar!

İnsan psikolojisi açısından çok önemli olan "**doğrusal zaman**" ve "**zamansal yaşam**" kavramları, esasen mistik düşünceden çok, pozitif ve bilimsel çalışmaların konusudur. Onun için yaklaşık 600 yıl önce sıradan bir sûfînin bunu kendiliğinden bulup tarîkata yerleştirmiş olmasına inanmak kolay değildir.

Dolayısıyla bugün alternatif tıp usulleri olarak hayata geçirilmeye çalışılan birçok teknik gibi bu kavramın da günümüzde bilimselliği artık kabul edilen eski Uzakdoğu

306. Bkz. BÖLÜM-II. **Râbıta, Fenâfillâh** ve **Nirvana**

kavimlerinin deneyimlerinden biri olarak az çok taklitle ya da tamamen rastlantıyla tarîkata yerleştirildiği varsayılabilir. Ancak ikinci ihtimal çok zayıftır.

"**Doğrusal zaman**" kavramına ilişkin bir bilinç, ancak zamanın, belli periyotlarla kullanılması sayesinde oluşabilir. Bu da **konsantrasyon** için gereken işlemlerin bir parçasıdır.

Bir ihtimalle bu ilgiden hareket edilerek "**vukûf-i Zamânî**" kavramı tarîkat için bir ilke haline getirilmiş olabilir. Nitekim İslâm'daki vakitli ibadetler de Mu'min kişiye bu konuda bilinç aşılamaktadır. Ancak "**vukûf-i Zamânî**" kavramını belli ve kesin bir ilke olarak İslâm'a mal etmek için Kitap ve Sünnette bir açıklama bulmak kolay olmasa gerektir.

***

Nakşbendî Tarîkatı'nın onuncu ilkesi "Vukûf-i Adedîdir.

Bunun anlamı: Zikirde belli sayısal limitler üzerinde duraksamaktır. Örneğin "**Kelime-i Tevhid**i zikrederken her dokuz tekrardan sonra küçük bir mola vermek gibi.

İlginçtir ki yoga türlerinden birinde de aynen böyle bir uygulama vardır. "**Mantra**" diye adlandırılan özel ve *(daha çok kutsal)* sözcükler, belli sayıda tekrarlanarak arada bir kısa molacıklar verilir. İslâm'a uyarlanmış olan mistisizmde "**mantra**nın karşılığı "**wird**dir. Arapça olan bu kelimenin çoğulu ise lügatlerde "**ewrâd**" olarak geçer.

Bu uygulama, meditasyon yapan yoginin zihnini matematiksel olarak programlamaya yöneliktir ve bu programlama, aşamalarla gerçekleşebilir. Zaten yoga meditasyonu da birbirini aşamalarla tamamlayan belli düşünme ve eylem biçimlerinden oluşur. İlk aşama, psikolojik hazırlıktır. Bunu bir çeşit rehabilitasyon alarak nitelemek de mümkündür. Çünkü mürîd, ilk başlarda tekkenin egzotik atmosferine ve spiritüel dekoruna, tasavvufun kavramlarına, çağrılarına, yankılarına ve coşkularına henüz yabancıdır. Şeyhe göre o, bir hasta gibidir. Özellikle ritüeller sırasında onun ürkmesi ya da gösterebileceği en ufak bir refleks bile hedeflenen huzuru engelleyebilir!

Dolayısıyla denebilir ki ilk başta harcanan bütün çabalar, aslında mürîdin, her şeyden önce psikolojik uyum göstermesini, ondan sonra da konsantre olmasını sağlamak içindir. Ardından hipnotik trans gerçekleşir. Yogada görülen bu disiplinler, değişik adlar altında aynen tarîkatta da olduğu gibi vardır. Bunlar, baştan beri anlatılan ilkeler çerçevesinde gerçekleşir. Yani derviş, önce tevbe eder, sonra el alır, ardından cezbeye tutulur, son olarak da vecd halini yaşar…

Dolayısıyla, "**Vukûf-i Adedî**" kavramının da tarîkata yine yogadan alındığı ihti-

mali güçlenmektedir. Çünkü İslâm'da ne böyle limitle sınırlı bir zikir şekli vardır; ne böyle bir kavram vardır; ne de *(Kitap ve Sünnetle belirlenmiş olan ibâdetlerden başka)* bu kadar basamaklı bir "**seyr-u sülûk**" sistemi vardır.

***

Nakşbendî Tarîkatı'nın on birinci ve sonuncu ilkesi "Vukûf-i Kalbîdir.

Tarîkatta bu durum, kalbin Allah'a karşı sürekli uyanık tutulması şeklinde tanımlanmaktadır.

Aslında bu, yoga dilinde "**konsantrasyon**dur. Hipnotik transa hazırlayıcı aşamaların sonuncusudur, ya da hipnotik transın kendisidir. Tarîkatta da en son aşama olan "**vecd**" haline mürîdin ulaşabilmesi için geçtiği mistik uygulamaların en ileri basamağıdır. Fiziksel tüm iz ve izlenimlerin zihinden silindiği bir nokta olan "**vecd**" haline işte bu "**Vukûf-i Kalbî**" ile ancak ulaşılabilir. Bu durumdaki dervişin duyguları artık tanımlanamaz. Bunun psikolojik olarak belki birtakım açıklamaları vardır.

İslâm'da ise mu'mini transa geçirmek gibi bir hedef bulunmamaktadır. Vahyin inmesi sırasında **Hz. Peygamber** (s)'de kendinden geçme halleri görüldüğü rivâyet edilmiştir. Ancak vahiy denen metafizik olay, insan aklının izah edebileceği bir mesele değildir. Dolayısıyla buna **trans hali** demek de doğru olmasa gerektir. Onun için bu hal çok özeldir ve yalnızca peygamberlere mahsustur. Oysa **trans hali**, çeşitli spiritüel telkinler ve hipnotik tekniklerle sağlanabilen *-perisprinin vücuttan kurtulduğu-* karmaşık bir kataleptik sendromdur. Peygamberler değil, medyumlar, yogiler ve dervişler bu sendromu yaşarlar.

Ayrıca belirtmek gerekir ki **Hz. Peygamber** (s)'in engin ve berrak kalbi Allah Teâlâ'ya karşı hiç kuşkusuz daima uyanık idi. Derin bir huşû içinde ibâdet etmesine rağmen o sıralarda bile bu vesîle ile onun, **trans** denebilecek içsel bazı haller yaşadığına ya da sar'â ve bayılma gibi nöbetler geçirdiğine ilişkin elimizde herhangi bir kanıt da yoktur.

Sonuç olarak, Nakşîlikte "**Vukûf-i Kalbî**" diye açıklanmak istenen spiritüalist bir ibâdet ya da düşünme biçiminin İslâm'da yeri bulunmadığını kesinlikle söylemek mümkündür.

III-ZİKİR الذكر: İslâm'la Tarîkat arasında her bakımdan saptanabilen büyük farklar, zikir konusunda da göze çarpmaktadır.

Çünkü vahyin kaynaklık ettiği İslâm'a göre insan, her şeyden önce Allah (cc)'ın

en güzel ve en mükemmel eseridir. [307] Ondan sonra da doğrudan Allah Teâlâ'nın muhatabıdır. [308] Rabb'imiz, insanoğlunu, kendisine kulluk etmesi için yaratmış ve onu bütün yaratıklardan üstün kılmıştır. [309]

Bunun gereği olarak insan da, ebedî kurtuluşa ve sonsuz mutluluğa erebilmek için her şeyden önce Ulu yaratıcısını, tevhîd inancı içinde ve ihlâsla daima anmalı, O'nun yüce ve güzel isimlerini zikretmeli, farzları ve vâcipleri zamanında edâ etmeli, sünnetleri terk etmemeli, sık sık Kur'ân-ı Kerîm okumaya mutlaka zaman ayırmalı, elinden geldiği kadar ruhsatı bırakıp azîmete sarılmalı, mümkün olduğunca bilinçli ve uyanık yaşamalı, nefis ve şeytana, içerideki ve dışarıdaki düşmana karşı cihadını sürdürmeli, Kur'ân'ın mesajlarını *(haberdar olmayanlara)* ulaştırmak için çaba harcamalı, özetle hayırlı her işe gerek niyetiyle gerek ameliyle katılmalı, şerlerden kendini korumalı, yeri geldikçe kâinâta, eşya ve olaylara ibret nazarıyla bakarak Allah'ın kudreti karşısında yumuşamalı, coşmalı, günahlarından pişman olmalı, tevbe etmeli ve gözyaşı dökmelidir. Her hâlükârda insan Rabb'inden gâfil kalmamaya gayret etmeli, bu suretle de O'nun hoşnutluğunu kazanmalıdır. İşte gerçek zikir budur ve bütün bunları hemen her bilinçli Mu'min bilir.

Tasavvuftan ilhamını alan tarîkata göre ise insan, Allah'ın bir Tecellîsidir. Onun ruhundan kopmuş, O'nun özünden fışkırmış, O'nun bizzat kendisinden yansımıştır. Dolayısıyla temel amacı, yine O'na doğru bir yolculuğa çıkmak, sonra O'nun zatında erimek ve nihâyet O'nunla bütünleşerek ölümsüzlük kazanmaktır *(gizli tutulan inanca göre haşa! Allahlaşmaktır)*. Tasavvufta cennet ve cehennem önemli şeyler değildir; ölüm, âşıkın ma'şûk'a kavuştuğu bir "**şeb-i arûs**", bir gerdek olayıdır. Bu görüş, tıpkı kozmoğrafyadaki "**Big Bang**" ve onu izleyen büzülme olaylarına benzeyen bir spiritüalist açıklamadır. Tek farkı, kozmolojinin perseptibl [310] ve fizik açıklamalarına karşın tasavvufun bu olayı spiritüalist bir yaklaşımla, emperseptibl [311] ve metafizik olarak sunmasıdır. *(Bunları, rûhânîler dışında alt tabakadan mürîdler bilmez. Onlara bu açıklamaları yapmak kesinlikle yasaktır.)*

Görüldüğü üzere bu iki kurumun, Allah-İnsan ilişkisine bakışı böylesine oldukça farklıdır. Tabiatıyla insanın, Allah'a karşı nasıl bir tutum içinde olması gerektiğine ilişkin açıklamaları da yine çok ayrı olacaktır.

İslâm'a göre insan, hayatın her tarafına ve zamanın belli saatlerine serpiştirilmiş

---

307. Kur'ân-ı Kerîm: 23/14, 82/7, 95/4

308. Kur'ân-ı Kerîm: 33/72

309. Kur'ân-ı Kerîm: 17/70

310. **Perceptible** (fr.): **Kaabil-i idrak**; Duyularla algılanabilen; Qui peut être saisi perçu par les sens.

311. **İmperceptible** (fr.): **Gayr-ı kaabil-i idrak**; Duyularla algılanamayan; Qui échappe à nos sens.

olan ibâdetlerini kitap ve sünnetin ölçüleri içinde yapmalı, bunların dışında kalan bütün dünyevî saatlerinde ve seküler yaşamında da ilâhî kontrolün altında olduğunu asla unutmamalı, bu alandaki yaşantısını da yine kitap ve sünnetin ölçülerine göre düzenlemelidir. İşte İslâm'da zikir ve fikir, bütün bunları kapsayıcı bir anlam taşır.

Nakşîliğe göre ise zikir, sırf **meditativdir**. Aksiyoner hiç bir yanı yoktur. Statiktir, hiç bir dinamik özelliğe sahip değildir. Hele seküler hayatla hiç bir ilişkisi yoktur.

Zikir için ruhânîler tarafından belirlenmiş bir sistem vardır. Bu sistem çok geniş, fakat bir o kadar da çetrefil ve karmaşık tanımlar ve şekillerle egzotize edilmiştir.

Örneğin dilin, zikirde hiç bir rolü ve işlevi yoktur. Nakşîlikte zikrin hemen tamamı zihinseldir. Boyutlarla sınırlı bir imajinasyona dayalıdır.

Nakşbendî Tarîkatı'nda zikir, başlıca iki kısma ayrılmıştır:

Biri, **kalbî zikirdir**. Sözde bu zikirle, ***"Kelime-i Tevhid***in, ya da ***"lâfza-i Celâl***in tekrarı öngörülmektedir. Fakat bunların, dille değil, zihinden tekrarlanması istenmektedir. *(Nakşîlikte dille yapılan)* sözlü zikir ise sadece "**Khatm-i Khuwâcegân**" sırasında Kur'ân'dan küçük sûreler okumak ve bir miktar salevât çekmekten ibarettir.) Aslında bu uygulamanın, *-mu'min çevreyi ürkütmemeye dönük bir stratejiden-* başka amacı yoktur.

Nakşbendî Tarîkatı'nda başka bir zikir şekli ise, râbıtadır ve daha önce ayrıntılı olarak açıklandığı üzere râbıta, diğer zikir biçimlerinden *(yani, **"Kelime-i Tevhid**in, ya da **"lafza-i Celâl**in, gerek dille, gerekse zihinden tekrarı şeklindeki zikirden, hatta Kurân-ı Kerîm'i okumaktan bile)* üstün sayılmıştır.

Bu her iki zikir biçiminin de kaynağı yine Budizm'dir. Kitap ve Sünnette bunlara ilişkin herhangi bir kanıt bulunmamaktadır. Bu noktayı çok iyi kavrayabilmek içinse, râbıtaya ilişkin olarak şimdiye kadar kaleme alınmış belgeleri incelemek gerekir. [312]

***

Nakşbendîlikte Kerâmet, Menkabe ve Râbıta İlişkisi

Nakşbendî Tarîkatı'nın, geçmişten günümüze kadar yaşamış olan ünlü rûhânîleri hakkında birçok menkabeler yazılmıştır. Bunlar, Nakşîliğin, bir tarîkat olarak sahip bulunduğu özellikleri yansıtmak bakımından son derece önemlidir.

Bu tarîkatı, İslâm'la karşılaştırırken elde edilen farkları değerlendirmek bakımın-

312. Bkz. BÖLÜM-II. Râbıtayı Konu Alan Yazılı Belgeler.

dan şeyhlerin yaşam öyküleri ve onlara mal edilen olağanüstülükler dikkat ve ibretle incelenmeye değer!

Özellikle râbıta ve benzeri dış kaynaklı mistik anlayışların İslâm'a adapte edilebilmesinde izlenmiş olan yollar, bu farkların ışığı altında çok daha iyi aydınlatılabilir. Bu nedenle menkabeler üzerinde durmak gereklidir.

Ayrıca belirtmek gerekir ki "**Ermişlik**" denen bir inanış biçimi bu mitolojik hikâyelerin eksenini oluşturmaktadır. Onun için menkabe incelemelerinde bilhassa bu nokta gözden kaçırılmamalıdır.

***

Ermişlik

Tarîkat rûhânîlerine, bu hikâyelerde mal edilmiş olan insanüstü özellikler o kadar astronomiktir ki Allah (cc)'ın kitabı ve **Rasulullah** (s)'ın Sünnetiyle aydınlanmış olan aklı başında hiç bir mu'min, bunların içinde en ufak bir gerçek bile bulunabileceğine kendini asla inandıramaz!

Çünkü ***"Ermişlik"*** denen inanış kadar sünnetullahı kökünden inkâr eden, Allah (cc)'ın kâinât üzerindeki sınırsız egemenliğini yok sayan ve O'na açıkça kafa tutan başka bir inanış biçimi hemen hemen yoktur; ve çünkü ateistler bile Allah'ı büsbütün inkâr etmekle bizzat kendilerini inkâr ettiklerinden ermişliğe inananlar kadar büyük bir çelişki içine düşmemektedirler. Zaten ateistlerin büyük çoğunluğu cahildir, geriye kalanların ise akli dengeleri ya da psikolojileri bozuktur. Buna karşı ermişliğe inananların hemen hepsi de bilinçlidir.

Bu hikâyelerin, bizzat şeyhler tarafından mürîdlere dikte ettirildiğini ileri sürmek, kuşkusuz zordur ve kanıt ister. Ancak onları memnun etmek, ya da ünlerinden yararlanmak için, bazı okur-yazar dervişlerin, bu masalları kaleme aldıkları düşünülebilir. Şu var ki herhangi bir halîfe'nin, kendi şeyhi hakkında rivâyet edilen bu mitolojileri hiç bir zaman yalanlamamış olması, tarîkat liderleri hakkında ciddi bir ahlâk sorununun varlığını ortaya koymaktadır. Gerçekten de hemen hiç bir şeyh, kendisini mezun etmiş olan mürşidinin göklere çıkarılmasına şimdiye kadar itiraz etmemiştir. Tabiatıyla bu derece abartılı menkabeleri doğrulayanların râbıta ve benzeri şirkiyâtı da İslâm'a mal etmede herhangi bir engel görmeyecekleri kendiliğinden anlaşılmaktıdır.

Çünkü menkabe geleneği de aynen râbıta gibi, hatta tarîkatın diğer tüm unsurları gibi yabancı kaynaklıdır. Özellikle Şamanlıktaki "**Kam**" kültünün, Budizm'deki "**Ar-**

hant" kültünün ve Hristiyanlık'daki "**Azizler**" kültünün etkisi altında peydahlanan "**Ermişlik**" inancına bağlı olarak bu gelenek tarîkatlara yerleşmiş ve zamanla kurumsal bir nitelik kazanmıştır. Binaenaleyh, râbıtanın Budizm'den adapte edilmesine göz yumanların, bu menkabelerdeki mitolojilere karşı çıkmaları beklenemez.

Velîlik kavramına gelince bunun, İslâmî gerçekler açısından sorun oluşturan yanı, bu kavrama ermişlik adı altında yüklenmiş olan yabancı anlam ve imajlardır.. Bu imajların sonucu olarak da evliya denen bir tip yaratılmış ve bu tip, Türkiye'de toplumun bilinçaltına yerleştirilmiştir.

***

Tarîkatta Evliya Nasıl Bir Kişiliktir

Sözde *"bazı yüce ruhlu insanlar, keskin bir sezgiye, olağanüstü ve gizemli güçlere sahiptirler."* Bu kişilere, her dinin mistik toplulukları tarafından verilen bazı sıfatlar vardır. "**Evliya**", "**Aziz**", "**Saint**" "**Surp**" ve "**Ermiş**" gibi...

Kalabalıkların çok büyük saygı ve bağlılık gösterdiği bu şahıslar, **Çilehâne, Manastır, Savmi'a** ve **Stupa** gibi özel ve kutsal sayılan mekânlarda "**Seyr-u Sülûk**", **Mücâhede, Çile, Riyâzet** ve **Yoga** gibi her dine göre çeşitli adlar altında mistik egzersizler yaparak sözde, "günahlarından arınır ve bir ruh temizliğine kavuşurlar. Bunlar, artık "**Himmet**" "**Bereket**" ve "**Tasarruf**" sahibidirler, Allah adına, kâinat ve tabiat olaylarını yönetirler."(!)

Muslim muvahhidler tarafından hiçbir zaman benimsenmemiş, ancak Müslüman mistiklerce evliyâ diye yüceltilmiş olan bu insanlar hakkındaki inanışlardan bazıları şöyledir:

1. Bunlar masum, günahsız, yüce ve yanılmaz şahsiyetlerdir; kutsal birer kişiliğe sahiptirler.

2. Gizliyi ve özellikle zihinlerden geçenleri bilirler.

3. Duaları makbûldür; ne dilerlerse Allah o dileği derhal yerine getirir.

4. Aynı anda birkaç yerde bulunabilirler. [313]

313. Tasavvuf terminolojisinde bu tür kerâmetler, "**Tay-yi Zamân**" ve "**Tay-yi Mekân**" tabirleriyle açıklanır. Bunların mânâsı: Sözde, zaman ve yerin, evliya için katlanarak küçülmesi demektir. Özellikle "**Tay-yi Zamân**", zamanın durması anlamına gelir. Veli olan kişi gûyâ bu suretle, bir yandan bulunduğu yerde zamanı durdurarak, ya da zamanın akışını, bir diğer yerdeki zamanın akışına göre yavaşlatarak yaşar.
Zamanın katlanmasıyla *(ya da durdurulmasıyla)* evliya kişi, örneğin birkaç saniye içinde başka bir ülkeye intikal ederek orada yıllarca kaldıktan, hatta ev, bark, çoluk çocuk sahibi olduktan sonra tekrar eski yerine döner ve hayatına, kaldığı noktadan

5. Türk ordularının ön saflarında düşmana karşı çarpışır ve zafer sağlarlar.

6. En uzak mesafeleri en kısa bir zamanda kat ederler vb.

Râbıta ve benzeri mistik uygulamalarla şartlandırılmış duygusal insanlar, "**Evliya**" diye nitelendikleri adamların, böylesine olağanüstü güçlere sahip bulunduğuna kendilerini inandırınca bu kez de onların bu **kerâmet**lerini,[314] hayâlleri zorlayan mitolojik hikâyelerle kaleme almışlardır.

Tarih boyunca bu konuda "**Menâkıbnâme**" adı altında yazılan kerâmet hikâyeleri, ciltler dolusu bir birikim oluşturmuştur.

Dolayısıyla tarîkatlara bağlı toplulukları yönlendiren araçlardan en önemli biri de bu Menâkıbnâmelerdir.

Her şeyhin, tarîkata olan katkısı ve evliyalık derecesi, ona mal edilen menkabelerle ölçülür. Onun için bir şeyhin, eğer kerâmetleri kitaplara konu olacak kadar çok uzun anlatılmış ise o şeyhin en büyük velîlerden biri olduğuna inanılır. **Rabbânî** ve **Bağdâdî** gibi...

Bu nedenle mürîd toplulukları, tarihin her döneminde şeyhleri için çok çeşitli kerâmetler üretmiş, bunları ilginç anlatımlarla işlemişlerdir.

İslâm ve Kur'ân ölçüleri bakımından çok büyük bir sorun olan bu **Evliyâlık** ve **Ermişlik** inanışının râbıta ile ilişkisi, Nakşbendî Tarîkatı'nın temel felsefesini oluşturur. Çünkü şeyhi, mürîdin kalbine, yüce, masum ve yanılmaz bir kişi, "**Himmet**", "**Bereket**" ve "**Tasarruf**" sahibi bir **Evliya** olarak kazıyan araç râbıtadır. Evet, hayâl bile edilemeyecek kadar yüceler yücesi bir makama yükselmiş, Allah'da fânî olmuş (?!), ve nihayet ***"İlâhî-Zâtî sıfatlarla tahakkuk etmiş"*** [315] bir kâmil ve mükemmel olarak şeyhi mürîdin kalbine ve zihnine yerleştiren sihirli anahtar, râbıta egzersizleridir.

---

devam eder. Öyle ki döndüğü zaman örneğin, gitmeden önce önüne konmuş olan yemek hâlâ sıcacık durmaktadır. Onu sofrada bekleyenler sadece bir kaç saniye içinde ortadan kaybolmuş olmasına hayret ederler vb.

"**Tay-yi Mekân**ın da anlamı şudur: Evliya kişi, aynı saatlerde bir kaç yerde bulunabilir; Yani yerin katlanmasıyla, evliya diye bilinen zat, aynı saatlerde dünyanın, birbirinden son derece uzak birçok yerlerinde bulunabilir (?!)

314. **Kerâmet:** Ehl-i Sünnet'in inandığı Kur'ânî gerçeklerden biridir. Gerek **Mâtürîdîler**, gerek **Eş'arîler**, gerekse **Selefîler** kerâmet gerçeğine inanırlar. Ancak tasavvufçuların kerâmet anlayışı ehl-i sünnetinkinden farklıdır ve dış kaynaklıdır. Kerâmet konusunda fazla bilgi için Bkz.:

* **سعد الدين مسعود بن عمر التافتازاني، شرح العقائد** s. 175, Eser Kitabevi istanbul-1972;
* **سراج الدين أبو الحسن على بن عثمان الآوشي**, El-Emâlî Manzûmesi, Beyit: 32;
* **علي بن علي بن محمد بن أبي العز الدمشقي، شرح عقيدة الطحاوية**، ص:2/746، 752. بيروت1988-م., 2/746-752 Beyrut-1988;
* **أحمد بن عبد الحليم بن تيمية، الفرقان بين أولياء الرحمن وأولياء الشيطان**، ص/154، 161، القاهرة بلا تاريخ.;
* **محمد بن عبد الهادي المصري، أهل السنة والجماعة**، ص/95 الرياض1998-م.;
* **ناصر بن عبد الكريم العقل، أهل السنة والجماعة**، ص/46 الرياض1412-هـ.

315. Şeyhin, "***ilâhî-Zâtî sıfatlarla tahakkuk etmiş***" olması demek, Onun, yalnızca Allah Teâlâ'ya mahsus olan sekiz sıfatı kazanmış olması anlamına gelir. Bilindiği üzere bu sıfatlar: Hayat, ilim, irâde, kudret, sem', basar, kelâm ve tekvîn'dir. Nakşbendîler, belki de kafa karıştırır diye bu kadar ayrıntılı bir açıklama yapmaktan çekindikleri için sadece "***Râbıta,***

Bir kez daha vurgulamak gerekir ki, mürîdin en büyük görevi, şeyhinin şeklini, *(yanında bulunsun, ya da bulunmasın)* sürekli olarak zihninde canlandırmasıdır. İşte râbıta budur ve râbıta, zaman içinde şeyhi, mürîdin her zerresine nakşeden, hatta onu, (haşa!) Allah'ın, yeryüzünde tecessüm etmiş bir modeli olarak mürîdin ruh derinliklerine oturtan bir **"Reflective condition"** haline gelir.

Mürîd, bu ruh hali içinde artık şeyhinde hiç bir eksiklik göremez. Şeyh râbıta sayesinde bu kıvama gelmiş olan mürîdinin nazarında yalnızca bir "**mürşid-i kâmil**" değil, aynı zamanda *" o, bütün eksikliklerden münezzeh bir zât-ı zîşândır."*

Böyle inanmaya başlayan mürîd, üstünlük, olağanüstülük, yücelik ve kerâmet olarak mürşidi için tasavvur edebileceği her meziyet ve olayın, eylemsel biçimde yaşanmış ve gerçekleşmiş olduğundan asla kuşkulanmaz. Ondan sonra da bunları, hayâlinin enginliği ve dilinin zenginliği oranında anlatmaya ve yaymaya başlar. [316] İşte menkabeler ve menâkıbnâmeler böyle oluşmuştur.

Halbuki İslâm'da böyle bir evliya telakkisi yoktur ve olamaz da. Nitekim ilk zâhidler olarak bilinen **Hasan el-Basrî حسن البصري, Sufyân et-Thawrî سفيان الثوري, Abdullah b. el-Mubârek عبد الله بن المبارك, Fudayl b. İyad فضيل بن عياض, Şaqıyq el-Balkhî شقيق البلخي, Ma'ruf el-Karkhî معروف الكرخي, Ebu Süleyman ed-Dârânî أبو سليمان الداراني, Bişr el-Hâfî بشر الحافي, Seriy'yus-Saqatıy سري السقطي, Hârith el-Muhâsibî حارث المحاسبي** ve **Sehl b. Abdillâh et-Tusterî سهل بن عبد الله التستري** gibi şahsiyetlere, yaşadıkları çağda böyle bir kişilik mal edilmemiştir. Velî kavramı, Muslimlerin ilk üç kuşağı tarafından tamamen Kur'ân'ın tanımladığı şekilde benimsenmiştir.

Bu sözcüğe ilişkin lûgat bilgilerine gelince: "**Evliya**" kelimesi çoğuldur ve "**velîler**" demektir. "**Velî**" sözcüğü, Kurân-ı Kerîm'de kısaca iki anlama gelmektedir.

---

ilâhî-Zâtî sıfatlarla tahakkuk etmiş ve müşâhede makâmına varmış bir kâmil ve mükemmele kalb bağlayıp huzur ve gıyâbında o zatın sûretini hayâl hazînesinde muhâfaza etmekten ibarettir. " şeklinde kısa bir ifade kullanmaktadırlar. Bkz. **Abdulhakîm Arvâsî**, Râbıta-i Şerîfe Risâlesi s. 18. Bayezit Devlet Kütüphânesi No. 297541/243435 İstanbul

316. Mürîdler tarafından kaleme alınmış olan şeyh biyografilerinin başlangıç kısmında genellikle bir övgü faslı vardır. Mürîdlerin, şeyhlerini ne kadar yüce ve üstün gördükleri hakkında geniş bilgiye sahip olabilmek için menâkıb denilen kitapların bu faslına bakmak gerekir. Bununla birlikte mürîdler, şeyhlerinin adını andıkları her defasında onlara tekrar bu övgüleri yağdırmaktan kendilerini alamazlar. Özellikle Khatm-i Khuwâcegân denilen âyin sırasında rûhânîlerden her birinin adı geçtikçe bu övgüler bol bol sıralanır. Halkada oturan birçok mürîd bu sırada şartlı refleksle ürkütücü davranışlarda bulunurlar, tuhaf sesler çıkarırlar.
Aynı zamanda Nakşbendîlerdeki ruhsal bozulmuşluğu da kanıtlayan bu abartılı övgü şekillerinden bazıları şöyledir:
"***Qutb'ur-Rabbânî wa Gaws'us-Samedânî wa Jâmi'ul-Maânî wa Bahr'u ulûmi's-Sırr'ı wa'l-Alânî...***"
"***Qutb'ul Arifîn wa Gaws'ul-Wâsılîn wa imâm'ul-Muttaqıyn wa Tâj'ul-Kâmilîn ...***"
"***Jâmi'u Kemâlât'il-Ewliyâ'il-Awwalîn wa Majma'ul-Âdâb'i wa Füyûzât'il-âkhirîn Umdet'ul-İslâm'i wa'l-Muslimîn Umûd'ul-Meshâikh'i B'i-ajmai'him wa's-Sâlikîn Nur'us-Semâwâti wa'l-Aradıyn...***"
Özellikle belirtmek gerekir ki: "Doğuda Kürt kökenli bir şeyhin müritleri tarafından düzenlenen bu son dua, Müslümanlar arasında daima büyük tepkiye neden olmuştur. Çünkü "**Nur'us-Semêwâti wa'l-Aradıyn**": Göklerin ve yerlerin nuru demektir ki Allah Teâlâ, Nur Sûresi'nin 34'üncü âyet-i Kerîmesi'nde bizzat Zât-ı İlâhiyesini bu ifadeyle nitelemiştir.

Birincisi: Yandaş, tarafdar ve dost demektir.

İkincisi ise: Başkası adına, onun işlerini yöneten yetkili demektir.

İslâm Hukukundaki "***Veliy'yul-Emr*** **وليّ الأمر**" ve "***Evliyâ-i Umûr*** **أولياء أمور**" terimleri bu anlamda kullanılmıştır. Keza, "***Çocuğun Velisi***" ile, idari ve siyâsî yetkililer için kullanılan "***Veliy'ul-Emr***"; Dernek, vakıf ve cemiyet yöneticileri için kullanılan "***Mütevelli Heyeti***" ve "***Vâlî***" gibi sıfatlar, yine bu anlamı hatırlatmaktadır.

Ne yazık ki çağdaş ilâhiyatçı meâlciler bu iki kavramı sık sık birbirine karıştırmışlardır. Ayrıca ne ilginçtir ki "**Velî**" ve "**Evliya**" sözcükleri, Kur'ân-ı Kerîm'in birçok yerinde geçmesine rağmen tarîkatçılar, yalnızca **Yunus Sûresi'**nin, 62. âyet-i kerîmesinde geçen bu kelime üzerinde durmuş, ancak anlamını çarpıtmışlardır.

"**Evliya**" *(yani velîler)*, bu âyet-i kerîmede dört ayrı sıfatla nitelenmektedirler. Bunlar: **Korkmazlık, üzülmezlik, imanlı olmak** ve Allah'ın emir ve yasaklarını uygulamada **titizliktir**.

Çok büyük ihtimalle tarîkatçılar, bu dört sıfattan ilk ikisinin esnekliğinden yararlanarak velî diye inandıkları kişilere, olanca hayâl güçleriyle becerebildikleri mitolojik nitelikler mal etmeye çalışmış ve zihinlerinde canlandırdıkları insan şeklindeki tanrıyı bu suretle yaratmışlardır.

Oysa aslında Kur'ân-ı Kerîm'e göre "**Evliyâullah**" *(yani Allah'ın dostları)*, Ondan başka herhangi bir kimseden korkmayan, dünyalık kayıplar için üzülmeyen, imanlı ve buna bağlı olarak ilâhî emir ve yasaklara uymakta büyük titizlik gösteren bütün Mu'minlerdir. Evet Kur'ân-ı Kerîm'e göre işte evliyâ bunlardır. Dolayısıyla tarîkattaki evliya ile İslâm'daki evliya arasında bulunan farklar, bu karşılaştırma ile ortaya çıkmış bulunmaktadır.

Gerçek bu olmasına rağmen, Budizm'den İslâm'a adapte edilmiş olan râbıtanın etkisiyle Nakşbendîler'in vicdanına kazınan **Mito-Mürşid** tipi ilâhlar, bu tarîkatın kültüründe ısrarla yaşatılmaya çalışılmaktadır.

Nakşîlikte "**Velîlik**" ile "**Şeyhlik**" eş değerdedir. Yani her şeyh, kendi mürîdlerince aynı zamanda en büyük velîdir; keşif ve kerâmet sahibidir. Onun için eğer bir kimse, hüner ve maharetlerini kullanarak herhangi bir Nakşbendî şeyhinin gözüne girebilir ve ondan şeyhlik yetkisini almayı becerirse aynı zamanda evliya olma şansını da elde etmiş olur!

Öyle ise her şeyh adayı *(ya da veli adayı)* için esasen önemli olan hedef, şeyhlik postuna yükselebilmektir. Bunun ise iki yolu vardır.

Birincisi: *"Beşik Şeyhliği*dir ki, her tarîkat şeyhinin emzikteki erkek çocuğu bile zaten doğuştan şeyh sayılır. *(Bu görüş, daha çok Kürt Nakşbendîler arasında benimsenmiş ve tutunmuştur.)* Ancak sadece beşik şeyhliği, üstün bir liderlik popülaritesi için her zaman yeterli olmayabilir. Bu bakımdan, doğal veliaht sayılan şeyhzâdeler posta oturmak için *(aşağıda anlatılacak olan ikinci yolu izleyerek)* genelde birbirleriyle yarışır ve beşik şeyhliğini aşmak amacıyla rutin pratikleri yapmayı da ihmal etmezler.

İkincisi ise: ***"Seyr-u Sülûk"*** ile *(Yani* ***"tasavvuf terbiyebiyesi"*** *adı altındaözel bir mistik eğitimden geçerek)* mezun olduktan sonra bu makama getirilmekle olur.

Bu ikinci yol, genelde çok büyük yetenekler, geniş bilgi ve kültür gibi meziyetler, çok yönlü bir sosyal kişilik ya da yüksek entelektüalite gerektirmez. Hatta denebilir ki, gelişmiş üstün bir kişilik, tarîkata lider olma yolu üzerinde bazen bir engel bile oluşturabilir. Çünkü Nakşî şeyhlerinin bilgi düzeyleri sığdır. Hem kişilikli çömezlerini anlamakta zorluk çekerler, hem de onları gizli gizli kıskanırlar. Onların, günün birinde şöhret olup, kendilerini gölgede bırakabileceklerinden, için için endişe ederler. Bu nedenle, daha çok meftûniyet *(aşırı ve sıkı bağlılık)* ararlar. Tabii bu da ancak râbıta ile oluşabilir. Bunun yanında öğrencinin, Nakşîlere özgü giyim ve kuşama dikkat etmesi, disiplinli, temiz ve suskun olması istenir.

Bir öğrenci eğer bu kurallara titizlikle uyarak günün birinde yüzlerce *(hatta bazen binlerce)* arkadaşı arasında şeyhinin halîfesi *(ondan sonra yerine geçecek olan temsilcisi)* makamına getirilecek olursa bu şans, onun artık kesin bir velî olduğunu kanıtlamak için yeterlidir. Onun daha fazla uğraşmasına da gerek yoktur. Çünkü o, artık "**Ulu bir zât**dır. Hatta eğer heybetini mürîdlerinin iliklerine kadar işlemekte yüksek bir performans gösterebilirse onun, çok geçmeden ***"bir zât-ı ecell-i âlâ"*** olması bile işten değildir!. Hayatta olduğu sürece o, ***"Efendi Hazretleri"***dir. Konuştuğu en bayağı bir sözde bile hikmetler aranır; her lafı sayfalar dolusu yorumlara konu olur; attığı her adımdan, yaptığı her hareketten, hatta yüzünü çevirip bir yana göz atmasından, gülümsemesinden ya da hapşırmasından bile türlü türlü anlamlar çıkarılır. [317] Artık onun her hareketi bir kerametttir. Öldükten sonra üzerine saltanatlı bir türbe inşa edilir; mezarının üzerine süslü bir sanduka kurulur; adı, yaşam tarzı, sözleri ve ona ait hemen her şey kurumsallaşır ve kutsallaşır.

Çünkü halîfe, *(yani şeyhin baş çömezi)* üstadının postuna oturur oturmaz, mürîdleri arasında otomatik olarak hemen bir hiyerarşik düzen kuruluverir. Bu düzeni, ya onun etrafında kümelenmiş bulunan kalabalıkların zengin elit tabakası *-kendi inisiyatifi ile-* hazırlar ki, *-yakın tarihe kadar yüzyıllar boyu Nakşî toplulukları böyle*

317. Çok özür dileyerek sırf kamuyu aydınlatmak bakımından ifade edelim ki: şeyhinin, her türlü artıklarını, hatta dışkısını bile kutsal sayan cemaatler, aramızda yaşamaktadır. Sıkı bir şekilde gizleniyor olsa bile bu, kesin bir gerçektir.

teşkilatlanmışlardır- ya da yaklaşık yarım asırdır Türkiye'de, siyâsî düzenin başında bulunanlar bunu gizli eller aracılığıyla sağlarlar. "**Güneydoğu**" vilayetlerinden birinin yakınında son otuz yıldır faaliyet gösteren bir Nakşbendî kampının merkezi işte bu şekilde kurulmuştur![318] Amaç, şeyhi dünya işleriyle ilgili kararlarda yönlendiren üst tabakayı elde etmek ve cemaati bu suretle bir oy potansiyeline dönüştürmek ya da devlet politikasının bazı hedeflerini gerçekleştirmede bu cemaati kullanmaktır!!!

Şeyh, her iki halde de işin iç yüzünden pek haberdar değildir. Zaten tarîkatın kuralları gereği, *"Efendi Hazretleri dünyevî işlere pek karışmaz."* Çünkü O, kutsal ve tanrısal bir kişiliğe sahiptir. Bu imaj, Nakşbendîlere Hristiyan'ca anlayıştan geçmiş olabilir; lâik rejmin temsilcileri de bu anlayışı, son kırk elli yıl boyunca spekülatif yollarla desteklemiş ve pekiştirmişlerdir.

Dolayısıyla, mürîd topluluğu tarafından ona yapılabilecek en büyük hizmet, onun hakkında bol bol kerâmet üretmek, bunları ciltler dolusu menâkıbnâmelerde işlemek ve ününün sınırlarını, mümkün olduğu kadar genişletmektir. Bunu başarabilmek içinse, mürîdlerin muhtaç olduğu kudret, asılsız râbıtada mevcuttur!

Evliya menkabeleri olarak bu konuda şimdiye kadar yazılmış olan hikâyeler, mitoloji tarihinde benzerlerine az rastlanan cinstendir.

Allah Teâlâ'ya ve O'nun son elçisi **Hz. Muhammed Mustafa**, *-Sallellahu aleyhi ve sellem-* Hazretlerine, içtenlikle iman etme şerefine nail olmuş ve Yüce Kur'ân'ın hakikatlerine vâkıf bulunmuş her mu'minin, tüylerini ürpertebilecek bu sinsice düzenlenmiş hikâyelerin, İslâm'ı yıkmaya yönelik ne büyük tehlikelerle yüklü olduklarına dikkatleri çekmek amacıyla bunlardan kısa bazı parçalar sunmakta yarar vardır.

---

318. Bu kampın oluşmasında güdülmüş olan amaç şöyle özetlenebilir:
1950'den sonra "Doğuda ve "Güneydoğda yerli halkın düşünce yapısında değişim rüzgarlarının estiği sezinleniyordu. Bu gelişme, iki farklı kutup olarak gittikçe belirginleşiyordu. Bunlardan biri ayrılıkçı-şövenist bilinçlenme, diğeri ise İslâmî uyanıştı. Her ikisinin de ortaya çıkış nedeni aynıdır. O da, yönetimlerin baştan beri bu iki bölgede yaşayan Kürt, Zaza ve Arap topluluklara uyguladığı baskı ve asimilasyondur. Buna, karşı tepki olarak ortaya çıkan bu iki düşüncenin gittikçe gelişme kaydetmesi üzerine yönetimler bir devlet politikası olarak son 45 yıldır çeşitli stratejiler belirlemiş bulunmakta ve bu stratejilere göre hareket etmektedirler.
Bunların arasında en az askerî yöntemler kadar önemli bir strateji daha vardır ki o da, "Doğulu" Nakşbendîlerin yönlendirilmesi projesidir. Bu olay, henüz büyük ölçüde deşifre olmamış çok önemli bir siyasî plandır!
Bu konuda şimdilik ancak şu kadarını söyleyebiliriz: 1958'de bütün bölge halkını bir tek Nakşî şeyhi etrafında toplayabilmek için gizli ve geniş bir araştırma yapılmış, ondan sonra "**seyyid**" olduğu ileri sürülen bir şahıs belirlenmiştir. *(Neden bu şahsın seçildiği ise son derece ilginçtir ve elbette ki zamanla bu konuya ilişkin önemli bilgiler ortaya çıkacaktır!)*
Görevli bir istihbarat örgütünün denetiminde, profesyonel bir ajan ekibi tarafından yıllarca bu şahsın propagandası yaptırılarak Siirt'le Bitlis arasındaki tekkesi, on binlerce insanın akın ettiği mistik bir mâbed hâline getirilmek sûretiyle nihayet İslâmî uyanış "Doğuda çökertildi.
Özellikle Allah'ın birliğine inanan azınlığın eritilmesine daha fazla ağırlık verildiği için şövenist faaliyetler gittikçe güç kazandı. Sözü edilen şeyh ve cemaati, İslâmî uyanışın çökertilmesinde kullanıldıkları kadar Kürtler'in siyasal açıdan bilinçlenmesine karşı da bir engel oluşturuyorlardı. Bu nedenle terör örgütlerinin herhangi bir saldırısına karşı bu şeyh ve tekkesi daha sonra, "Güneydoğunun *(kritik alandan uzak)* bir noktasına taşındı.

Nakşbendî Tarîkatı'nın kurucusu **Bahaûddîn Nakşbend** hakkında yazılanlar:

*"*Annesi şöyle anlatmıştır: 'Oğlum **Behâeddîn** dört yaşında iken, evimizde yavrulayacak bir inek vardı. Doğumuna bir müddet daha olan o ineği göstererek, öyle anlıyorum ki bu inek beyaz başlı bir buzağı doğuracaktır dedi. Bir kaç ay sonra inek, dediği gibi bir buzağı doğurdu.' "*

*"***Behâeddîn Buhârî*** hazretleri bir defâsında ***Şeyh Seyfeddîn*** adlı bir zâtın ırmak kenarında bulunan kabri başında kalabalık bir cemâatle sohbet ediyordu. O camâatte bulunanlardan bir kısmı ***Behâeddîn Buhârî*** hazretlerinin tasavvufdaki yüksek derecesini bilmiyorlardı. Söz evliyâ zâtların hâllerinden açılmıştı. Bir hayli süren bu konuşmada evliyânın meşhûrlarından olan ***Şeyh Seyfeddîn*** ile ***Şeyh Hasen Bulgârî*** arasında geçen kerâmetler anlatıldı. İçlerinden biri dedi ki: "Eskiden velîlerin tasarrufu, kerâmeti çok olurdu. Acabâ bu zamanda da onlar gibi tasarruf ehli var mıdır? "Bunun üzerine ***Behâeddîn Buhârî*** hazretleri buyurdu ki: "Bu zamanda öyle zâtlar vardır ki şu ırmağa yukarı ak dese ırmak tersine akmaya başlar." Bu sözler ***Behâeddîn Buhârî*** hazretlerinin Mübârek ağzından çıkar çıkmaz önlerinden akmakta olan ırmak ters akmaya başladı..."*

Yine Nakşî rûhânîlerinden **Ubeydullah-ı Ahrâr** hakkında yazılanlar:

*"***Ubeydullah-ı Ahrâr*** hazretleri doğduğunda, kırk gün annesini emmemiştir. Annesi nifastan temizlendikten sonra emmeye başlamıştır."*

*"***Mevlânâ-zâde Nizâmeddîn*** anlatır: "Kış zamanıydı. Günlerin en kısa olduğu bir mevsimde ***Ubeydullah-ı Ahrâr*** hazretleriyle bir köyden bir köye gidiyorduk. İkindi namazını yolda kıldık. Güneş solmaya başlamış ve ufuk çizgisine yaklaşmıştı. Menzilimiz gâyet uzaktı ve bu vaziyette oraya gecenin geç saatlerinden evvel varmak ihtimâli yoktu. Etrafta ise barınılacak hiç bir yer yoktu. Her taraf bozkır. Kendi kendime düşünmeye başladım: "Menzil ırak, vakit akşam, yol korkunç, hava soğuk, sığınılacak yer yok; hâlimiz ne olacak?" ***Ubeydullah-ı Ahrâr*** hazretleri atını hızla sürüp gidiyor ve hiç bir telâş eseri göstermiyordu. İçimden bu düşünceler geçince başlarını bana döndürdüler ve, "Yoksa korkuyor musun?" diye sordular. Sükût ettim. "Atını sıkı sürüp yol almaya bak! Belki güneş batmadan menzilimize ulaşırız." buyurdu. Böylece atlarımızı sıkı sürerek yol almaya başladık. Bir hayli yol aldıktan sonra, dikkat ettim ki, güneş sanki yerinde duruyordu. Ufka yakın bir noktada ve göğe çivilenmiş gibiydi. Köye girer girmez, sanki güneş söndürülmüş gibi, birden bire zifirî karanlıklar içinde kaldık."* [319]

319. Bu sözleri kusmayı göze alan insan, koskoca yer kürenin , kendi etrafında saatte yaklaşık 1700 km. hızla döndüğünü eğer bilseydi, "*Dikkat ettim ki, güneş sanki yerinde duruyordu.*" diyebilir miydi? Ya da bu kişi, madem ki Ahrâr adındaki zavallı sûfiyi, dünyayı yerinde çivileyebilecek kadar gözünde büyütmüş idi, acaba neden "*Menzil ırak, vakit akşam, yol korkunç, hava soğuk, sığınılacak yer yok*" diye paniğe kapılır mıydı? Dünyayı, ya da *-bu kişinin tabiriyle-* "*güneşi yerinde çivilemek*" mi, yoksa onu soğuktan ve karanlıktan kurtarmak mı daha kolaydı?! Görüldüğü üzere bir Nakşbendîden başka hemen hiç bir yaratık, böylesine korkunç çelişkilerin içinde, bocalayıp şeytanlara maskara olmayı göze alamaz. Kaynak: İslâm Alimleri Ansklopedisi

Nakşbendîlerin, **İmâm-ı Rabbânî** diye adlandırdıkları Serhendli **Ahmed Farûqıy** hakkında yazılanlar:

*"**Hızır** ve **İlyas** aleyhisselâmın rûhâniyeti ile görüşüp, konuştu. Ona hayatları ve ölümleri hakkında bilgi verdiler. **İmâm-ı Rabbânî** hazretleri bu husûsu "Mektubât'ın birinci cild, 282'nci mektubunda bildirmiştir."*

"Bir gün İmâm-ı Rabbânî hazretleri murâkabe halkasında bir kırıklık ve amellerindeki kusurları görme halinde iken; "Seni ve kıyâmete kadar vâsıtalı veya vâsıtasız seni tevessül, vesîle edenleri, senin yolunda gidenleri ve sana muhabbet edenleri mağfiret eyledim nidâsını duydu. Ve; "Bunu her kese söyle" diye kendilerine emrettiler. Nitekim Mebde' ve Me'âd risâlelerinde bunu bildirmiştir."

*"**İmâm-ı Rabbânî** hazretlerine: "Cenâze namazında bulunduğun her kes mağfiret olunmuştur." müjdesi ilham olundu."*

*"**İmâm-ı Rabbânî** hazretleri buyurdu ki: "Erkeklerden ve kadınlardan vâsıtalı ve vâsıtasız olarak bizim yolumuza girmiş olanları ve girecekleri bana gösterdiler. İsimlerini, soylarını, doğum zamanlarını ve memleketlerini bize bildirdiler. İstersem hepsini tek tek sayabilirim. Hepsini bana bağışladılar."*

*"Kıymetli talebelerinden S**eyyid Cemâl**, sahrâda arslanla karşılaştı. Kaçacak yer yoktu. İmama sığınıp imdâd diledi. İmâm elinde baston ile göründü ve o kükremiş olan arslana şiddetle vurdu. Arslan kaçtı. talebe kurtuldu."*

*"**İmâm-ı Rabbânî** hazretleri h. 1024 (m. 1615) senesinde elli üç yaşlarında iken, talebelerinden çok sevdiklerine "Benim ömrüm ve hayâtım hakkındaki kazâ-yı mübremin altmış üç sene olduğunu ilham ile bana bildirdiler" buyurdu. Ve buna çok sevindi. Çünkü **Peygamber efendimiz** (s.a.v.)'e tâbi olmasının çokluğu yaş bakımından da uymakla belli oluyordu. Aynı zamanda bu hususta **Hz. Ebû Bekr**'e, **Hz. Ömer**'e ve **Hz. Ali**'ye de uymuş oluyordu."* [320]

Görüldüğü üzere, Nakşbendîliğin, genelde pek göze çarpmayan gerçek yüzü, özellikle bu mitolojik örneklerde ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla râbıtanın, *(bir ibâdet kisvesi içinde)* tarîkata yerleştirilmesi ve İslâm'ın öz malıymış gibi propaganda edilmesi zihniyetinin iç yüzü de bir kez daha böylece anlaşılmış bulunmaktadır.

Aslında bu zihniyet, ***"Sünnetullah"*** ile bir türlü tatmin olamayan hasta ruhların

13/118. İhlas Matbaacılık Gazetecilik ve Sağlık Hizmetleri A.Ş. İstanbul-Tarihsiz.

320. Allah Teâlâ'nin, kâinâtı kuşatan ezelî ve ebedî egemenliğine ve onun İlâhî saltanatına belki de saygısızlığın, hatta iftira ve isyanın en çirkin örnekleri diye sayılabilecek bu düzmeceler, eğitimsiz ve zavallı zümreleri belli odaklara bağlamak amacıyla Işıkçı Nakşbendîler tarafından sözde ansiklopedi adı altındaki yığınlarca kağıt tomarları içinde derlenmiştir. Sırf ibret alınması amacıyla bu örneklerin yukarıya aktarılmasından sebep okuyuculardan özür dileriz.

perişan halini ortaya koymaktadır. Bunlar, Kur'ân ve Sünnetin insanlık için kapılarını açtığı zengin gönül iklimini son derece sert görmektedirler. Din denince akıllarında, evliyalar tarafından yönetilen uçsuz bucaksız engin âlemlerin, toz pembe dünyaların, mûcizeler cümbüşü içinde uçuşan kanatlı ilâhların canlandığı bu insanlara Allah'ın kevnî kanunlarını hatırlatmak mümkün değildir. Adetâ bir hayâl ummânı içinde yüzerler. Nakşbendîlerdeki bu çelişki o kadar sınırsızdır ki, tarîkatla hiç bir ilişkisi bulunmayan insanlardan çok daha hayata bağlı oldukları ve yaşamın hemen her türlü zevkini tattıkları halde onlara, neredeyse ateşin yaktığını, bıçağın kestiğini ve yerin çektiğini anlatmaya imkan yoktur.

Onların bütün arzuları, bütün hava ve hevesleri, bir şeyhin kerâmetlerini sinema filmi gibi seyretmek, ya da olağanüstü diye inandıkları en bayağı ve sıradan olayları, ille de kerâmet diye bir şeyhe yapıştırıvermektir. Örneğin bir kaza mı oldu, ***"Efendi Hazretleri bunu işaret buyurmuştu."***; Yağmur mu yağdı, ***"Efendi Hazretleri biraz önce dua etmişti."***; Muhitlerinde sevilmeyen birinin başına bir bela mı geldi, ***"Efendi Hazretleri onu çarptı."*** vs.

Anlaşılan Nakşbendîlere göre: ***"kâinâtı -Allah adına- Efendi Hazretleri yönetmektedir."*** Bu nedenledir ki Onları bid'at ve hurâfelere, efsane ve mitolojiye değil, bilakis Yüce Kur'ân'ın ve Sünnet-i Seniyye'nin tertemiz yoluna davet eden şerefli İslâm âlimlerini, ***"Ulemâ-i Rüsûm"*** ya da ***"Zâhir Ulemâsı"*** diye daima alaya almış, ve aşağılamışlardır.

Nakşbendîliğin, baştan beri çeşitli yönleriyle açıklanan düşünce ve anlayışı, yüzyılların akışı içinde kurumlaşmış, artık Türkiye sınırları içinde yaşayan kalabalıkların her bakımdan esin kaynağı haline gelmiştir. Öyle ki yalnız "dindar" kesimlerin değil, materyalistlerin, hatta İslâm karşıtlarının bile dünya görüşü, kültürü ve değer yargıları bu tarîkatın efsunlarıyla mayalanmıştır.

Onun için, halkın günlük hayatı üzerinde Nakşîliğin, küçümsenemeyecek boyutlarda etkisi bulunduğunu söylemek pek mübalağa sayılmaz.

***

Nakşibendîlik ve Müslümanlık İlişkisi

Ciddiyetle ifade etmek gerekir ki, "**Müslümanlık**" kavramı hakkında yeterli bilgiye sahip olmadan Nakşibendîliği ve onun toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini keşfetmek mümkün değildir. Çünkü **Nakşbendîlik**, Müslümanlığın en önemli ayaklarından biridir. Ancak *-ne yazık ki-* neredeyse bin yıldır gizlenen "**Müslümanlık**" ile **İslâm**

arasındaki uçurum, esrarını bugüne değin korumaktadır. Bu iki aykırı din hakkında, *-eskiden olduğu gibi-* günümüz Türkiye'sinde de hemen hiçbir "ilim adamı", ağzından tek kelime çıkarmamaktadır. Çünkü bu sırrın ifşa edilmesi halinde, *-toplumun önemli bir kesiminde ezberler bozulacağı için-*, şiddetli tepkilerin patlak vereceği korkusu vardır. Şu var ki gerçekler sonsuza kadar gizlenemez.

Türkiye'de genelin din anlayışını temsil eden Müslümanlık, *-yüzyıllardır zamanın akışı içinde-* cahilî geleneklerle ve hurâfelerle örülerek yapılandırılmıştır. Dış görüntüsü İslâm'a ait motiflerle kamufle edildiği için, Kitâbî İslâm'dan habersiz olan kalabalıklar tarafından bu spekülatif yapının teşhis edilmesi neredeyse imkânsıza yakındır. Onun için Araştırmacılar ve âlimler, **İslâm** ile **Müslümanlık** kavramlarını *(bazı mülâhazalarla!)* hiçbir zaman karşılaştırmamış, büyük ihtimalle bunu göze alamamışlardır. Önlerine çıkan en büyük engel ise tepkilere hedef olma korkusundan çok, Müslümanlığın kendisi olmuştur. Çünkü **tasavvufu** da **tarîkatları** da **Nakşbendîliği** de üreten ve onları meşrulaştıran kaynak, temelde "**Müslümanlık**"tır. Dolayısıyla Müslümanlığa karşı verilecek savaş, aynı zamanda hem tasavvufa, hem de bütün tarîkatlara ve tabiatıyla *-aynı zamanda-* **Nakşbendîliğe** karşı da verilmiş olacaktır. Böyle bir kalkışmada bulunan kişi *-kim olursa olsun-*, Türkiye toplumunun tamamını karşısına almış olacaktır. Onun için, tarih boyunca üç yüzün üzerinde tarîkat üreten Müslümanlıkla başa çıkmak mümkün olamamıştır. Dolayısıyla bu din, maalesef bin yıldır insanlık dünyasının Yüce İslâm'la tanışmasını engellemiştir.

Türkiye toplumunun belki de en büyük çelişkisi **Müslümanlık** ile **İslâm'**ı birbirinden ayırt edemiyor olmasıdır! Aslında bu sorun, Müslümanlığın sinsi ve çok tehlikeli bir vicdan hastalığı olmasından kaynaklanmaktadır. Nitekim bu nedenle, *-meselenin farkında olan-* çağdaş ilim adamları da konuya dokunmaktan çekinmektedirler Çünkü yaklaşık bin yıl önce yaşanmış bir dizi talihsizlik yüzünden Yüce İslâm'ın *-adeta buharlaşırcasına-* ortadan kaybolması üzerine hemen onun boşluğunu, bu sinsi ve yıkıcı din doldurdu. Sonra yüzyılların akışı içinde vicdanlara yerleşerek kemikleşti. Yozlaşmaya *-birinci derecede kaynaklık eden ve onu hızlandıran faktör olarak-* Müslümanlığın, zaman içinde ürettiği çeşitli düşünce virüslerinin başında ise "**Tasavvuf**" gelmektedir. Çünkü bütün tarîkatların altyapısını ve felsefesini tasavvuf oluşturmaktadır. Bu cehennemî felsefenin en korkunç tüten bacası ise hiç kuşkusuz **Nakşbendîliğe** aittir.

Yakın geçmişte gazeteci **Savaş Ay**, Eski Diyanet İşleri Başkanı **Ali Bardakoğlu'**ya ***"Hocam, Müslümanlık ile İslâm aynı şey mi?"*** diye bir soru sormuş, **Ali bardakoğlu** ise sadece ***"Hayır."*** deyip susmuştu. **Savaş Ay** artık hayatta değil, Fakat **Ali bardakoğlu** henüz yaşıyor. Bu zat yarın aramızdan ayrılmadan önce, dileyen gidip

ona, niçin sustuğunu ve bu iki kavram eğer gerçekten ayrı şeyler ise aralarındaki farkın ya da farkların ne olduğunu sorabilirler. Fakat ne bu zatın, ne de başka bir ilim adamının bu konuda konuşacağını hiç kimse beklememelidir. Neden?

Çünkü "**Müslümanlık**", *-İran'ın fethinden sonra-* Pers milletinin **İslâm'**dan aldığı korkunç intikamın adıdır; eski Türkler, *-büyük olasılıkla-* bu hilenin farkına varmadan önce *-Müslümanlığı İslâm zannedip-* onu *(İranlıların etkisi altında)* kendilerine din olarak seçtiler. Fakat nesilleri yüzyıllar sonra okuma yazma öğrenince artık çok geçti, ok yaydan çıkmıştı. Onun için bu güne kadar susmayı tercih ettiler. Bugün ise çeşitli yorumlar yaparak işin içinden sıyrılmaya çalışıyorlar. İşte bu gerçeğin iki çarpıcı belgesi:

Aşağıdaki iki belgesel ifadenin ikisi de Cumhuriyet döneminin ünlü bir Türk ilim adamı olan **Ord. Prof. Dr. Fuad Köprülü'**ye aittir. Konunun hassasiyeti bakımından, bu zatın Türk kökenli olduğunu özellikle burada vurgulamak icap eder. Köprülünün, *-olağanüstü bir dikkat ve bilinçle okunması gereken-* birinci ifadesi aynen şöyledir:

"İrânîlik, Hz. Hüseyin evlâdını Sâsânîler'in varis ve takipçisi sayarak, "Ehl-i Beyt'in hukukunu müdafaa perdesi altında Arap Milliyetine ve İslâm dinine dehşetli darbeler vurdu ve eski bir medeniyetin kolayca yok edilemeyeceğini -Zerdüş akidelerini İslâm kisvesi altına sokmak suretiyle- açıkça gösterdi" [321]

Köprülü, *-yukarıdaki sözlerinde-* kuşkuya mahal bırakmayacak bir açıklıkla İranlıların, eski dinleri olan "**Zerdüştlüğü**" *-İslâm'ın perdesi altına gizleyerek-* devam ettirdiklerini ileri sürmektedir. Elbette ki bu tespit doğrudur. Fakat bunun yanında bilinmesi gereken en önemli husus ise bu dinin, artık **İslâm** olmadığıdır. İste bu sahte dinin adı "**Müslümanlık**tır. Bilinmesi gereken ikinci husus ise İranlıların bu dine Farsça "**Moselmânî** مُسَلْمَانِي" adını verdikledir. Onun için bu gün bile örneğin bir İranlı, *-dinsel aidiyetini-* kendi ana dili ile (yani Farsça), ***"men moselmanem*** من مُسَلْمَانَمْ***"*** diyerek ifade eder. Dikkat ederseniz bu ikrar, bir Türkün "***ben müslümanım***" demesine çok benzemektedir. Çünkü Türkçe, halâ *(Arapçanın olduğu kadar)*, Farsçanın da derin etkisi altındadır. Dolayısıyla, *-nasıl ki Türkler İran kaynaklı Müslümanlığın etkisinden bir türlü sıyrılamıyorlarsa, büyük ihtimalle Anadolu Türkçesi de-* bu etkiden kolayca kurtulamayacaktır.

Fuad Köprülü'nün ikinci belgesel ifadesi de şöyledir:

"Türkler İslâmiyet'in birçok unsurlarını doğrudan doğruya Araplardan değil,

---

321. Kaynak: **Ord. Prof. Dr. Fuad Köprülü**; Türk edebiyatında İlk Mutasavvıflar. S/15. Diyanet işl. Bşkanlığı yy. 8. Baskı. Ankara-1993. Yukarıdaki ifade, günümüzün yarı-okumuş, sıradan yüz binlerce üniversite mezunlarına ve özellikle internet magandalarına hitap etmez. Dolayısıyla bu sürülerin içinden, yukarıdaki sözlerin ne anlama geldiğini merak edenler, bilim adamlarından destek almalıdırlar.

Acemler vasıtasıyla aldılar. İslâm medeniyeti Türklere, İran kültürünün merkezi olan Horasan yolu ile Mâverâünnehr'den geçerek geliyordu". [322]

Bu tespit; *-Türklerin din ve kültür konusunda, İranlıların ne kadar çok etkisi altında kaldıklarına işaret etmek bakımından-* büyük önem taşır. **Nakşbendî Tarîkatı'**nın kurucuları tarafından **Farsçanın**, neden ibadet dili olarak seçildiğini de bu ilgiyle çok daha iyi anlıyoruz. Ancak sorun bununla bitmiyor. Buradan başlayarak **Müslümanlığın** *-toplum tarafından sanıldığının tam tersine-* **İslâm** demek olmadığına, hatta ona alternatif bir din olarak üretildiğine ilişkin bütün sırları artık ifşa etmek gerekiyor. Çünkü bütün tehditlere ve engellere rağmen bunu yapmak, imanın emrettiği bir görevdir. Bu konuda acaba hangi tehditler ve hangi engeller söz konusudur diye merak ediliyorsa, bunu bir tek cümlede özetleyen Ünlü ilim adamı **Prof. Dr. Ahmet Yaşar Ocak'**a ait şu sözleri hatırlatmak yeterli olacaktır:

"TÜRK VE TÜRKİYE TARİHİNDE İSLÂM'I ÇALIŞMAK YAHUT ARI KOVANINA ÇOMAK SOKMAK…" [323]

Ancak İslâm Ümmeti'ni bugün yok olma eşiğine getirmiş olan "**Müslümanlık**" belâsının Yüce **İslâm'**la karıştırılmaması için tüm dünyayı uyarmak, *-bedeli ne olursa olsun-* artık kaçınılmaz bir koşuldur; bir insanlık borcudur.

Bu iki aykırı din arasındaki uçurumun ayrıntılarına girmenin, *-takdir edilmelidir ki-* esasen yeri burası değildir. Ancak ***Müslümanlığı*** ayakta tutan dinamiklerden ***Nakşbendîliğin*** olabildiğince anlaşılabilmesi bakımından bu noktaya şimdilik sadece bir neşter atılmıştır.

Atılan bu ilk adımla Müslümanlığı, *-önce kitap ve Sünnet'in ışığında, ondan sonra da aklın ve bilimin divanında-* sorgulamak ve belgesel olarak deşifre edebilmek için evvelâ bu kelimenin köklerini *(aşağıda sıralandığı üzere maddeler halinde)* incelemek gerekir:

1) Her şeyden önce belirtmek lâzımdır ki İran'da kullanılan "**Moselmânî**" [324] ve

322. Kaynak: **Ord. Prof. Dr. Fuad Köprülü**; Türk edebiyatında İlk Mutasavvıflar. S/21. Diyanet işl. Bşkanlığı yy. 8. Baskı. Ankara-1993.

323. Bkz. **Prof. Dr. Ahmet Yaşar Ocak**, Türkiye Sosyal Tarihinde İslâm'ın Macerası. S/13. Timaş Yayınları İstanbul-2015

324. Bu telâffuz şekli Osmanlılarda da vardır. Nitekim Ziya Paşa'nın bir gazelinde bu kelimenin *(Osmanlıca ve Farsça)* yazılış biçimi aynıdır, okunuş şekli Türkçede çarpıtılmıştır; Farsçadaki "**Moselman**", Osmanlıcada "**Müselman**" olarak telaffuz edilmiştir. Cumhuriyet döneminde *(büyük olasılıkla 1927'den sonra)* bu kelime *-ses uyumu bahanesiyle-* daha da çarpıtılmış, "**Müslüman**" olarak seslendirilmiştir! Söz konusu gazelden alıntılanan ilk dörtlük şöyledir:
Bir gün olacak ben gibi nâlân olacaksın,
Ettiklerine sen de peşîmân olacaksın.
Tevsî'-i maişette bütün zikr ile fikrin,
Şeyhim ne zaman, söyle müselmân olacaksın!

Türkiye'de kullanılan "**Müslümanlık**" kelimelerinin ikisi de Kur'ân-ı Kerîm'in ve Hz. Peygamber (e) ait binlerce hadisin hiçbir yerinde bir kez bile geçmemektedir. Sadece bu gerçek bile "**Müslümanlık**" kelimesinin, Yüce **İslâm Dini'**ne asla ad olamayacağını gösteren en güçlü kanıttır.

2) "**Müslümanlık**" tabiri, üç ayrı dilden aşırılarak birbirine yamanmış, üç parçadan ibaret bir hurda sözcüktür: **(Müslüm+an+lık)** Bu üç parçadan ***(Müslüm)*** kesiti, Arapçadan alınmış ve fahiş bir şekilde çarpıtılmıştır; çünkü doğrusu: (***Muslim* مُسْلِم**) 'dir. Bu parçanın ilk hecesindeki **(ü)** sesi de Arapça değildir. Aksine, Milâdî 1389 yılında gerçekleşen "I. Kosova zaferi"nden sonra Balkanların Osmanlı topraklarına katılmasıyla **Sırpça, Boşnakça** ve **Arnavutça'**nın Türkçe üzerinde meydana getirdiği etkinin kesin sonuçlarındandır. Esasen Arapçada da Türkçede de **(ü)** sesi yoktur. Nitekim Anadolu'da uğurlama sırasında kullanılan "***gule gule***" tabiri bile bu gerçeğin en açık delilidir.

İkinci kesit: "**ân**" hecesidir. Bir aidiyet eki olan bu hece, Farsçadan alınmadır. Yukarıda ifade edildiği gibi günümüze kadar İranlılar, "**Müslüman**" kelimesini "**Moselmân**" şeklinde telaffuz ederler. Bu kelime zamanın akışı içinde Türkler tarafından *-büyük ihtimalle son yıllarda-* çarpıtılarak "**Müslüman**" kalıbında sabitleştirilmiştir. Bu kelime Kur'ân-ı Kerim'de yer almamaktadır.

Üçüncü kesit: "**lık**" hecesidir. Bu hece; Türk dil bilgisinde *(yapım eklerinden)*, isimden isim türetme ekidir. Arapça ile hiçbir ilişkisi bulunmadığı gibi, Kur'ân-ı Kerim'de Türkçe hiçbir kelime de yoktur. [325]

3) Sonuç olarak **Müslümanlığın**, *(**Namaz, oruç, hac** ve **zekât** gibi İslâmî ibadet şekilleriyle dıştan ustaca kamufle edilmiş olsa da içeriği birçok dinin unsurlarıyla örülmüş)* **senkretik** bir din olduğunu söylemek gerekir. Atlamadan *-bu münase*betle- hemen eklemek lâzımdır ki İslâm'dan alınmış olan ***"vuzu'" "salâ"*** ve ***"sawm"*** gibi önemli fıkhî terimlerin *-yüzyıllar önce-* Farsçaya ***"abdest" "namaz"*** ve ***"oruç"*** diye çevrilmiş olması da bu yüce dinin nasıl çarpıtılarak Müslümanlığa dönüştürdüğünü ayrıca kanıtlamaktadır.

Bu ilgiyle vurgulamak gerekir ki Allah Teâlâ tarafından Hz. Muhammed (s)'e vahyedilen Kur'ân-ı Kerîm'de son dinin adı ne "**Moselmânî**", ne de "**Müslümanlık**" olarak geçer. Aksine bu yüce dinin adı, **Âl-i İmrân Sûresi'**nin 19'uncu âyet-i Kerîmesi'nde "**İslâm**" olarak tescil edilmiştir. Bu kutlu sözcük, Arap dil gramerine

325. Bk. 103/النحل) وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّمَا يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ، لِسَانُ الَّذِي يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ أَعْجَمِيٌّ، وَهَذَا لِسَانٌ عَرَبِيٌّ مُبِينٌ.). Meâli: Kur'ân'ı ona bir insan öğretiyor' dediklerini hakikaten biliyoruz. (Komplo niyetiyle) Muhammed'e Kur'ân'ı biri öğretiyor dedikleri kişinin dili yabancıdır. Oysa bu Kur'ân açık seçik bir Arapça'dır. Ayrıca Bk. 193/الشعراء) نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ * عَلَى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنْذِرِينَ * بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ. 195 -). Meâli: (193-195) Uyarıcılardan olasın diye onu güvenilir Ruh (Cebrail) senin kalbine apaçık bir Arapça olarak indirdi.

göre: "**Esleme** أَسْلَمَ" kök-fiilinden türemiş bir mastardır. Aynı zamanda bu kök-fiilden türemiş olan "**Muslim** مُسْلِم" kelimesi ise "**İsm-i fail**dir; Müslümanlığa değil, aksine **İslâm'**a bağlı olan kimse ancak bu sıfatla nitelenebilir.

Aslında *-Arapça bilmiyor olmalarına rağmen-* hemen bütün Türk ilâhiyatçılar, bu bilimsel analizi anlayacak kadar bilgi kırıntılarına sahiptirler. Ne var ki **İslâm** ile **Müslümanlık** arasındaki farkları sır olarak saklamaktadırlar. Bu konuda ittifak halindedirler. Onun için "**Müslümanlık**" kelimesinin nasıl doğduğu hakkında onlara soru yöneltildiği ve ısrar edildiği zaman kaçamakla, genelde iki cevaptan birini seçerek meseleyi örtbas etmeye çalışırlar. Cevaplarından biri şudur: ***"Müslümanlık, İslâm** kelimesinin Türkçe çevirisidir."* İkinci ise: ***"Müslümanlık**, aslında **İslâm'**ı anlatmak için çok eskiden bilinçsizce kullanılmış ve yerleşmiş bir **"galat-ı meşhur**"dur, bir sürç-i lisanın eseridir."* Evet, meseleyi böyle kotarmaya çabalamaktadırlar, ancak her iki cevap da tutarsızdır; yüzyıllar boyunca sinsice saklanmış korkunç bir sırrın bugün ifşa edilmesine de engel değildir.

4) İslâm'ın bağlısı ile Müslümanlığın bağlısı arasında *(inanış ve davranış bakımından)* basit bir karşılaştırma yapıldığında bile bu iki kurumun farklı iki din olduğu açık şekilde ortaya çıkmaktadır. İşte birkaç örnek:

* İslâm'ın bağlısı kendini, *-erkekse-* "**Muslim**", *-kadınsa-* "**Muslime**"; başka dinlere mensup olanları ise "**Gayr-i muslim**" olarak niteler; "***elhamdulillâh ben muslimim*** -ya da- ***muslimeyim"*** der. Halbuki Müslümanlığın bağlısı, başka dinlerin mensuplarını "**Gayr-i muslim**" diye nitelemesine rağmen, kendini onların haricinde tutmaz "**ben müslümanım**" der çünkü "**gayrimüslüman**" diye bir tabir yoktur. Nitekim "**Gayr-i muslim**" nitelemesi, "**muslim**in tersidir, "**Müslüman**ın değil. Türkçede bunun gibi birçok tabir bulunmaktadır. Örneğin: gayrimenkûl, menkûlün tersidir; gayrimeşru, meşrû'un tersidir; gayri resmî, resmînin tersidir; gayrisâfî, sâfînin tersidir; gayriihtiyârî, ihtiyârînin tersidir. Dolayısıyla teyit için bir kez daha tekrar edilecek olursa bütün bu belgesel örnekler kanıtlamaktadır ki "**Gayr-i muslim**" nitelemesi, "**Müslüman**"**ın değil,** "**Muslim**in tersidir. Bu basit test bile Müslümanlığı ve Müslüman kişiyi kolaylıkla ele vermektedir.

* İslâm'ın mensubu (yani ***muslim*** kişi), bu yüce dinin sigortası sayılan ve gücünü **Haşr Suresi'**nin 7'inci âyet-i Kerîme'sinden alan "**Tawqifiyya** التوقيفية" ilkesine büyük bir ciddiyet, samimiyet ve imanla bağlıdır. ***Müslüman*** kişide ise böyle bir bağlılık yoktur.

* İslâm'ın mensubu, Kur'ân'ın ve Sünnetin bütünlüğüne inanır; bu bütünlüğe inanmayanı da İslâm dışı kabul eder ve ona karşı tedbir alır. Müslümanlığın bağlısı

ise bu bütünlüğe *(inanır gibi gözükse de)* ona bağlılığını sürdürmez. Çünkü bilinçsiz ve önyargılıdır; anarşik bir inanca sahiptir; "**ef'âl-i mükellefîn**e itibar etmez… Onun için Müslümanların neredeyse tamamına yakın çoğunluğu ne "**Tawqifiyya**" ilkesi, ne de "**ef'âl-i mükellefîn**" hakkında hemen hiçbir bilgiye sahip değildir. Bu yüzden Müslümanlar *(Allah Teâlâ'ya gösterilmesi gereken saygı biçimi ile)* heykellere, bayrağa, tağutlara, tarîkat şeyhlerine, ölülere, mezarlara, türbelere, padişahlara ve anıtlara saygı gösterirler. Bu nedenle Allah'ın birliğine iman ettiklerini asla kanıtlayamazlar! Ve yine bu nedenledir ki Allah Teâlâ'yı birleyen, O'na ortak koşmayan, Kur'ân'ın bütünlüğüne bağlılık gösteren mu'minlerden nefret ederler, onları Vahhâbîlikle, mezhepsizlikle ve hainlikle suçlarlar; onlara "terörist" diye iftira ederler; haklarında güvenlik güçlerine yalan yere ihbarda bulunurlar; fırsat buldukça da onları linç etmeye çalışırlar…

* İslâm'ın mensubu, Allah (c)'ın kitabına ve Rasulullâh (s)'ın Sünnetine samimiyetle ve derûnî bir saygı ile bağlıdır. Onu bir anayasa, bir hayat nizamı olarak kabul eder; Müslüman kişi ise Kur'ân-ı Kerîm'e karşı olan saygısızlığını oldukça sinsi yöntemlerle sürdür: onu, *-her şeyden önce-* bir **mâbed** ve **mezarlık** kitabı olarak görür. Âyet-i kerimeleri, üfürükçülük, büyücülük ve muskacılık için kullanır; *Hafızlığı* ve "*din adamlığını*" bir geçim mesleği sayar. Kur'ân-ı Kerim'i hem ölünün ruhuna okumak, hem de karşılığında para almak gibi iki ağır suçu birden işlerken bile yüzü hiç kızarmaz. Âlim şahsiyetleri hafife alır, onları "***ulemâ-i rüsûm***" diye damgalayarak alaya alır… Buna karşın tarîkat şeyhlerine, din adamlarına ve hikâyeci medyatik profesörlere derin bir saygı besler. Müslüman kişideki bu *anarşik inanç ve zihniyet kompleksi*, onun davranışlarına ve tutumlarına da yansır. Örneğin: Faizcilik, yolsuzluk, adaletsizlik, ırkçılık, (Türkçülük, Kürtçülük, Arapçılık) ayırımcılık, bölücülük, adam kayırma, Batı hayranlığı, körü körüne taklit, lâikçilik, mezarcılık, ölücülük, mevlitçilik, üfürükçülük, cincilik, muskacılık, rüyacılık, kandilcilik, dincilik, takiyyecilik, hüllecilik, yobazlık, dalkavukluk, alkol kullanımı, uyuşturucu ticareti ve kullanımı, zina, hırsızlık, soygunculuk, kadına karşı şiddet, yaşlıya ve engelliye saygısızlık, emeği gasp etme, işçiyi sömürme, hayvana eziyet, yeşili ve doğayı tahrip, yalana, şiddete ve komplo teorilerine yatkınlık gibi birçok ahlâksızlık türleri Türkiyeli Müslümanlar arasında oldukça yaygındır. **PKK, DHKPC, İBDA-C, HİZBULLAH** ve **FETO** gibi terör örgütlerinin hepsi de Türkiyeli Müslümanlar tarafından kurulmuştur. Gerek bu örgütleri kuran derin devlet elemanlarının, gerek derin devleti kullanan dönemsel iktidar üyelerinin, gerekse bu örgütlere itilen teröristlerin hemen tamamının kimliklerinde İslâm yazılıdır! Oysa bunlardan herhangi birinin, *(muslim ve mu'min olması ihtimali şöyle dursun)*, bu adamlardan *(kendini yetiştirmiş az sayıdaki entelektüeller hariç)* birinin bile İslâm hakkında en ufak bir bilgiye sahip bulunmuş olabileceği

şüphelidir. Ne var ki ***bu üç gruba dahil olan insanların*** Müslüman olduklarından hiç kimsenin kuşkusu yoktur.

Cumhuriyet tarihi boyunca *-hangi ideolojiye bağlı olursa olsun-* iktidarlar, başta ezberci ve hurafeci eğitim çarkına, din sömürüsüne, saptırılan tarihle yıkarmış ırkçı beyinlere, çetelere, mafyaya, angaje edilmiş medyaya, derin devlete, gladyoya ve cuntalara, dayanarak ancak ayakta durabilmişlerdir… Türkiye'de güvenlik güçleri her gün, fuhuş, soygunculuk ve uyuşturucu çetelerinin peşinde koşuşturmaktadır. Bunların sayısı o kadar çoğalmıştır ki artık ceza evleri yetersiz kalmaktadır. Bu insanların hepsi de müslümandırlar! Buna karşın, İslâm'ın bağlıları olan azınlıktaki mu'minler asla şirk suçuna bulaşmazlar ve nadiren kebâir işlerler.

Müslümanların ilginç çelişkilerinden ve Allah'ın yüce kitabına karşı sergiledikleri saygısızlığın en korkunç örneklerinden biri de *(Arapça bilmeden)* meâl yazmaktır! Bu yüzden Ahmet **Hulûsî hariç**, Türk meâl yazarlarının tamamı "**Muslimler**" anlamına gelen Arapça «**Muslimûn** مُسْلمون, **Muslimin** مُسْلمين ve **Muslimât** مُسْلَمَات» kelimelerini "**Müslümanlar**" şeklinde Türkçeye çevirme ahlâksızlığını sergilemişlerdir!

Kur'anı Kerim'in çeşitli yerlerinde «**Esleme** أَسْلَمَ» kök-fiilinden türemiş altı farklı (kip) geçmektedir. Bunlar toplam 40 tanedir. Türk meâlciler *-sözbirliği etmişcesine-* bu kelimelerin tamamını çarpık bir çeviri ile Türkçeye aktarmışlardır. **Ahmet Hulûsî** ise Arapça bilmemesine rağmen "**Tawqifiyya**" yasasını çiğnememiş. İslâm dinini "**Müslümanlık**" diye çarpıtmamıştır. Arapça «**Muslimûn** مُسْلمون, **Muslimin** مُسْلِمِين ve **Muslimât** مُسْلَمَات» kelimelerini de "**Müslümanlar**" şeklinde Türkçeye çevirmeyi göze almamış. Bunları "**Müslimler**" diye Türkçeye çevirmiştir. Büyük ihtimalle bu yüzden linç edileceğini tahmin ederek Amerika'ya göç etmiş ve orada yerleşmiştir.

Müslümanların hayatını ve ahlâkını özetleyen yukarıdaki satırlar, bu dinin ne karanlık bir dehliz olduğunu ve aslında hangi amaçlarla kurulduğunu gözler önüne sermektedir. Dolayısıyla bu dinden peydahlanan **Nakşbendîliğin**, *-İslâm'ın önündeki en büyük engel olarak-* hem Türkiye toplumu için hem de insanlık için ne büyük bir tehlike oluşturduğunu tahmin etmek zor değildir.

***

Bu ilgiyle hemen ifade etmek gerekir ki, **İran Sasânî Ülkesi, Hz. Ömer'**in devlet başkanlığı döneminde fethedilerek İslâm topraklarına katılınca Persler, *(bu olaydan yaklaşık kırk yıl sonra)* **Hz. Ali** yandaşlığına bürünerek intikam niyetiyle İslâm'ı dejenere etme faaliyetlerine giriştiler ve *(Köprülünün de ifade ettiği gibi)* bu yüce dine büyük darbeler indirdiler. Bu darbelerin en etkin örneği ise İslâm'ın adını değiştir-

meleri oldu. Muhtemeldir ki **Türkistan'**ın İslâm orduları tarafından fethedilmesini hazmedemeyen bazı Türk gruplar da İranlıları örnek alarak İslâm'ı çarpıtıp onu tahrip etmeye çalışmışlardır. Bu gruplardan özellikle *(askerî yöntemlere başvuran)* **Kuşanlar Beyliği'**ne tarihler işaret etmektedir. Ne var ki bunlar başarı gösteremediler. Fakat *(**Müslümanlığı** kullanarak)* İslâm'ı kültürel yöntemlerle içeriden yıkmaya çalışanlar, maalesef amaçlarına ulaşabildiler. Türkistan'da İslâm'a karşı direnişin en sinsi ve en yıkıcı şekilleri mistik akımlarla yürütülmüştür. Bu akımların başında ise *-hiç şüphesiz-* **Nakşbendîlik** gelmektedir. Dolayısıyla Müslümanlar tarafından üretilmiş olan bu tarîkat, *(Müslümanlıkla birlikte)* İslâm'ın ve Ümmetin ayağına dolanmış iki büyük belâdır.

Türk araştırmacılar tarafından gündeme getirilmesine cesaret edilemeyen Müslümanlığın, Türkler arasında tutunmasının elbette ki güçlü tarihi bağlantıları vardı. Bunun çok önemli bir nedeni şöyle özetlenebilir:

Müslümanlığı, *-bir yandan-* Perslerin İslâm'dan aldıkları öcün adı olarak hatırlayacak olursak, *-öbür yandan-* Türklerin de 707-709 da İslâm ordularına yenik düşmelerinin birinci rövanşı olarak değerlendirebiliriz. Ancak İslâm'dan bu yolla alınan intikam, *-İranlıların aksine-* daha çok içeriden ve kültüreldir. Hazar Türklerinin toplu olarak İslâm dinini bırakıp Musevileşmelerini, tarih ikinci rövanş olarak kaydetmiştir. İslâm'a ayrıca dışarıdan ve silâh kullanarak vurulan üçüncü darbe, **Hülâgû** komutanlığında Moğolların Abbasî devletine son vermeleri olayıdır. Irkçı Nakşbendîler öteden beri Moğolları "Türk" saymış ve dünya Müslümanlarını ürkütmeden "*bu zaferi!*" hep alkışlamışlardır. Nitekim Işıkçı Nakşbendîler, Vahşi Moğol ordularının müşrik ve kanlı komutanını, gizli oturumlarında daima "**Hülâgû Han Hazretleri**" olarak anarlar! Günümüz Türkiye'sinde bu ismi taşıyan ve böylece bu gerçeği ispatlayan canlı belgeler bile mevcuttur. Bu nedenledir ki günümüzde yaşayan **Hülâgû'**ler Hacca gitmeyi pek göze alamamaktadırlar! Buraya kadar yapılan belgesel ve bilimsel tespitler, **İslâm** ile **Müslümanlığın**, birbirine ne kadar aykırı iki farklı din olduklarını açıkça ortaya koymaktadır.

Buradan hareketle maalesef şöyle hazin bir itirafta bulunabiliriz: Günümüzde küresel Haçlı-Siyonist ittifakının dehşetli saldırılarına yenik düşen **İslâm dünyası**, *-derin uykusundan uyanmış gibi gözüküyor olsa bile-*, yüzyılların akışı içinde kemikleşerek iliklere kadar işlemiş olan **Müslümanlığa** ve **Nakşbendîliğe** karşı **mu'min azınlık**, herhangi bir tedbire başvuracak ve İslâm'ı yeniden ihya edebilecek mecâle bugün için sahip değildir. Öyle görünüyor ki bu iki musibet ***(Müslümanlık** ve **Nakşbendîlik)***, bir süre daha ümmetin kâbusu olarak ***-Türkiye'de-*** hükmünü sürdürecektir.

***

Nakşbendîlik ve Siyaset

Nakşbendîler, yüzyıllar boyu Siyaset mekanizmasını kullanmış ve *Şamano-Budist Müslümanlığı* siyasete sürekli alet etmişlerdir.

Evet, Tarîkat şeyhleri asırlardır amaçlarına ulaşabilmek için İslâm'ı, mistifiye ederek (mistikleştirerek, rûhânîleştirerek) onu sürekli kullanmaya çalışmışlardır. Böylece bu evrensel hayat nizamını ileri derecede aşındırmak suretiyle onu siyâsî amaçlar için kullanılabilecek bir Müslümanlık modeline dönüştürmüşlerdir. Nakşî şeyhleri arasında özellikle ünlenenler, tarîkat aracını büyük bir ustalıkla kullanarak asırlardır devlet adamlarıyla çıkar amaçlı ilişkiler kurmuşlardır. Tabiatıyla her iki taraf da muhatabından yararlanmak istemiştir. Bu ilişkiler, günümüzde çok daha yoğun, fakat büyük ölçüde gizlidir. Onun için halk arasında, "***Efendi Hazretleri siyasetten uzaktır…***"(?) düşüncesi hakimdir. Unutmamak gerekir ki *(İslâm asla değil, ancak)* Müslümanlık bu düşünceye gayet müsaittir.. İslâm'ın sömürüye ksinlikle kapalı, fakat tam tersine Müslümanlığın ona son derece açık olduğunu, bu ilgi ile vurgulamak lâzımdır. Bu gerçek, günümüzdeki Müslüman ülkelerde, gerek uygulanan siyasal rejimlerin, gerekse yaygın yaşam tarzlarının ilhamlarını *-kesinlikle-* İslâm'dan değil, tam aksine Müslümanlıktan aldıklarını hatırlatmak icap eder.

Tarîkat şeyhlerinin siyasete heves etmeleri ve devlet adamlarıyla ilişki kurmaları ta 1300'lerin ortalarından başlar. Nitekim Nakşbendî Tarîkatının kurucusu olduğu ileri sürülen **Şâh-ı Nakşbend** unvanlı **Muhammed Buharî'**nin, Çağatay Sultanı **Gazân Han b. Yasuvar** tarafından 6 yıl *(bir rivayete göre de 12 yıl)* cellât olarak çalıştırıldığı, kaynaklarda yer almaktadır. [326]

Nakşbendî şeyhleri *-bilindiği kadar-* **Ubeydullah-ı Ahrar'**ın yaşadığı asırdan bu güne kadar daima siyasetin içinde olmuşlardır. Adı geçen Nakşbendî şeyhinin siyasetle ilişkisi hakkında Araştırmacı **Dr. Ali İhsan Çağlar** şunları kaydetmektedir:

"Hâce Ubeydullah Ahrar, sahip olduğu ekonomik ve siyâsî güç ile, farklı ve önemli bir yere sahiptir. Zira kendisi Nakşbediyye'yi fiili olarak siyasete entegre eden ve bu durumun ideolojik çerçevesini ortaya koyan şahsiyettir." [327]

Evet **Ahrâr** bir tarîkat şeyhi olmasına rağmen, hiç de mistik bir yaşam sürmemiş, *-tarîkat şeyhleri için ileri sürülen uzlet hayatının tam tersine-* o, bir taraftan ticaretle uğraşırken diğer taraftan siyasilerin yanında önemli roller üstlenmiştir. 1451-1469

326. Bkz. **Prof. Dr. Necdet Tosun, Bahâeddîn Nakşbend**, s:100, İnsan Yayınları, Altıncı baskı. İstanbul-2015

327. Dr. Ali İhsan Çağlar, 15. Yüz yıl Mâverâünnehri'nde Nakşîliğin Sosyo-ekonomik yapısı: Hâce Ahrar ve Dönemi (1450-1490). Doktora Tezi (Özet bölümü). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı. Ankara-2015

yılları arasında **Timurlulular Devleti'**ne hükümdarlık eden **Ebu Said Mirza Han'**ın yakınlığını kazanan **Ahrâr**, önemli bir siyâsî **nüfuza sahipti. Nitekim bu hükümdarın Semerkand** tahtına geçmesinde önemli rol oynadı. Daha sonra Ahrâr'ın oğulları da aynen babaları gibi siyaset sahnesinde yerlerini aldılar ve **Ebu Said'**in yerine geçen **Ahmed Mirza** üzerinde etkili oldular.

Nakşî şeyhleri arasında "**İmâm-ı Rabbânî**" unvanıyla yüceltilen **Ahmed Farûqî'**(1563-1624) nin, Hindistan'daki **Moğol Babür** hükümdarlarından **Ekber Şah** (1542-1605) ve oğlu **Selim Cihangir** (1569-1627) döneminde yaşadığı bilinmektedir. O günlerde çok önemli olaylar cereyan etmiştir. **Rabbânî'**yi, bu hadiseler karşısında nasıl davrandığına bakarak değerlendirmek gerekir. Örneğin, ona mal edilen 536 mektup arasında bu olaylara ne kadar yer vermiştir; bu mektupları *(İslâm ilim geleneğine aykırı olarak, aynı zamanda Arap kökenli olmasına rağmen)* neden Arapça değil, Farsça yazmıştır; bu mektuplarda ağırlıklı olarak nelerden söz etmiştir; İslâm ümmetinin hangi sorunlarını bu mektuplarda dile getirmiş ve onlara çözüm bulmuş, ne gibi önerilerde bulunmuştur… Özellikle **Ekber Şah'**ın İslâm'a indirdiği dehşetli darbeler karşısında nasıl bir tutum izlemiştir. Bütün bu sorulara, tabiatıyla onun mektuplarını inceleyerek ancak cevap vermek lâzımdır.

Gerek sarayına yıllarca girip çıkarak haşir neşir olduğu **Ekber Şah** ile, gerek **Şah'**ın akıl hocası **Mir Abdullâtîf Kazwinî** ile, gerekse *-Mehdîlik konusunda-* Ekber Şah'ı yönlendiren **Şeyh Mübârek b. Hıdır en-Nâgorî** ve iki oğlu ***(Feyzî ve Ebu l-Fadl el-Allâmî)*** ile sıkı ilişkiler içinde bulunan **Rabbânî**, *-bu şahıslarla yaşadığı ciltlere sığmaz-* macerası hakkında, 536 mektubundan bir tanesinde bile kayda değer bir şey söylememiş, **Ekber Şah'**ın adını ise bir kez bile anmamıştır. Sadece "**Sultan**" kelimesinin arkasına saklanarak ondan imâ ile söz etmeye çalışmıştır. Bu, çok ilginç değil mi? O **Ekber Şah** ki; İslâm'ı Hindistan'da ortadan kaldırmak için elinden geleni geri bırakmamıştır, **Rabbânî'**nin, oldukça sıra dışı bu diktatöre doğrudan yöneltiği bir tek mektubu da yoktur. Unutmamak gerekir ki **Rabbanî**, tam 42 yıl boyunca bu diktatörün çok yakınında yaşamıştır.

Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Hindoloji Anabilim Dalı'nda görevliyken yazdığı bir makalede **Dr. H. Hilâl Şahin, Rabbânî'**den yalnızca bir kez söz etmekte ve onun **Ekber Şah** hakkındaki kanaatini şu sözlerle dile getirmektedir:

"Müslüman bir hükümdar olarak Ekber'i, dînî yükümlülüklerini yerine getimemekle suçlayan İmâm-ı Rabbânî'nin, ona hiçbir yerde mürtedlik isnat etmemesi önemlidir." [328]

328. Bkz. **Dr. H. Hilâl Şahin, Ekber Şah'**ın Sosyo-Kültürel ve Dinî Reformlarının Toplumsal Hayata Etkisi. S.129. Tarih Okulu Dergisi, Haziran 2015.

Ancak **Rabbanî'**i, **Ekber Şah'**ın adını hiçbir mektubunda açıkça anmamış, 1/47 numaralı Mektubunda ondan, sadece "***sultan***" tabiri ile örtülü olarak söz edilmiştir. **Rabbânî** bu mektubu **Ekber Şah'**a değil, **Ferîd Buharî** adında bir şeyhe yazmıştır. Keza **Ekber Şah'**ın avenelerinden **Şeyh Zekeriya** hakkında da **Rabbanî'**nin, *(yine Ferîd **Buharî'**ye yazdığı 50 numaralı mektupta)* önemli bir eleştiri bulunmamaktadır. Çünkü, cinci **Şeyh Zekeriya** da **Rabbanî** gibi bir Nakşî şeyhi idi.

Rabbânî'nin genellikle Türk dindarlar tarafından meşhur edilmesi, özellikle de Türkiyeli Irkçı Nakşbendîler tarafından sürekli gündemde tutulması önemli birkaç nedene dayanmaktadır. Bunları şöyle özetlemek mümkündür.

1) **Ekber Şah** döneminde bir yandan Nakşbendîlerle benzer birçok mistik zendeka grupları arasında; öbür yandan, Sünnîlerle Şiîler arasında *-çatışmalara varan-* rekabet ve çıkar kavgaları sürüp gidiyordu. Bu karambolde **Ekber Şah**, 1580'lere doğru *-büyük ihtimalle- **Ebu l-Fadl el-Allâmî'***nin yönlendirmesiyle **Zerdüşt Dini'**ne karşı hayranlık beslemeye başladı ve bir süre Zerdüştîler gibi yaşadı. Sarayda gece gündüz ateş yakılmasını emrederek bu ateşin söndürülmemesi görevini de akıl hocası **Ebu-l Fadl'**a verdi. **Rabbânî**, *-her ne kadar ses çıkarmamış olsa da-* elbette bu yüzden **Ekber Şah'**a karşı olumsuz duygular beslemiştir. Onun, *-pek de açığa çıkmamış olan-* bu duygularını abartarak *-sanki **Ekber Şah'**a kafa tutmuş-* gibi değerlendiren Nakşbendîler, **Rabbânî'**ye bu yüzden bir kutsallık kazandırmak istiyor olabilirler. Şu var ki Nakşbendîlerin tabanını oluşturan cahil kalabalıkların bu tarihi olaylardan hiç haberleri yoktur.

2) **Rabbânî'**nin soyu, *-ileri sürüldüğü üzere-* **Hz. Ömer'**e dayanmaktadır ve *-sözde-* **Rabbânî sünnîdir! Ekber Şah'**ın etrafında kümelenen din adamlarının çoğu ise Şii idiler: **Şeyh Mübârek en-Nâgorî** ve iki oğlu ***(Feyzî ve Ebu l-Fadl el-Allâmî)***, **Mir Abdullâtîf Kazwinî, Ahmed bin Nasrullah es-Sindî** ve **Muhammed Yezdî** gibi… **Ekber Şah** bunların etkisi altında bulunuyordu. Daha önemlisi; **Ekber Şah**, okuma yazma bilmediği için, *-yazılı kaynaklara başvurarak-* hak ile batılı birbirinden ayırt edebilecek bir bilgi birikimine sahip değildi.

Bilindiği üzere Şiiler, hem **Hz. Ömer'**i, hem de *-bu ilgiyle-* Sünnîliği ve sünnîleri sevmezler. Çünkü İran, **Hz. Ömer** zamanında fethedildi. O gün bugündür, İranlılar **Hz. Ömer'**den nefret ederler. Bu nefret yüzünden de yüzyıllar önce Sünnilerden yollarını ayırmışlardır. İşte bu mezhepçi sorun, **Rabbânî** ile Şii saray hocaları arasında derin bir uçurumun doğmasına neden olmuştu. **Rabbânî'**nin Nakşbendîler tarafından ilâhlaştırmasının nedenlerinden de biri budur.

3) **Rabbânî**, *-biraz önce anlatılanların sonucu olarak-* Şii saray hocalarının tutum-

larına misillemede bulunmak üzere onları *-ret anlamına gelen-* "**Radd-i Rawafiz**" adı altında bir risale yazdı. Bu kitapçık, Şiileri suçlayıcı ifadeler içermektedir. **Rabbânî**, bu kiapçığı Cengizoğllarından Özbek Hükümdarı **Abdullah Han'**a göndererek onu, İran Safevi Devleti'ne karşı kışkırttı. Daha 25 yaşlarında iken giriştiği bu hadise bir skandal olarak **Rabbânî'**ye mal olmuştur. Çünkü o, durup dururken **Abdullah Han'**ı **Şah Abbas'**a karşı kışkırtmakla büyük bir fitnenin ateşini yakmış, çıkan savaşta hem Safevî hem de Özbek cephesinde birçok insan hayatını kaybetmiştir. İslâm'a karşı en az Şiilik kadar büyük bir tehlike oluşturan Nakşbendî Tarîkat'nın **Rabbânî** gibi birçok şeyhi, tarih boyunca siyasetin içine girerek bu tür cinayetlerin vebalini yüklenmişlerdir.

Rabbânî'den sonra geçmişte siyasetle en çok ilgilenen Nakşî şeyhi, *-kuşkusuz-* **Hâlid Bağdâdî'**dir. Fakat ne yazık ki bugüne kadar hiçbir araştırmacı onun, "*1811 yılında Hindistan'da İngilizlerle girdiği ilişkiler*" hakkında bugüne kadar herhangi bir bilgiyi deşifre etmeyi göze alamamıştır. **Bağdâdî'**nin maceraları arasında geçen o günlerdeki sırların hâlâ karanlıkta kalmış bulunuyor olması ise büyük bir talihsizliktir.

Hâlid Bağdâdî, posta oturduğu 1811 yılından, öldüğü 1826 yılına kadar sürekli olarak *-başta eyalet valileri ve paşalar olmak üzere-* Osmanlı devlet erkânı, keza Naqıybu'l-eşrâf, kadı ve müftü gibi bürokrat ve din adamları ile sıkı ilişkiler içinde yaşadı. Özellikle Şeyhülislâm **Mekkîzâde Mustafa Asım** Efendi'yi ve **Mehmed Refik Efendi'**yi, Kazasker **Mustafa İzzet Efendi'**yi, Reîs-i Encümen-i Maârif ve vak'anüvis **Muhammed Es'ad Efendi'**yi, Bağdat valileri **Said Paşa** ve **Davud Paşa'**yı, Süleymaniye Mutasarrıfları Babanzade **Süleymen Paşa'**yı, ve **Mahmut Paşa'**yı, Akka valisi **Abdullah Paşa'**yı, Şam Valisi **Necip Paşa'**yı, Ayrıca **Zübeyr Paşa'**yı ve **Namık Paşa'**yı bu şahsiyetler arasında zikretmek mümkündür. Bu ilişkiler sayesinde **Hâlid Bağdâdî'**nin mürit ve yandaşları Suriye ve Irak'ta geniş bir faaliyet içine girdiler ve yardımlaşarak onun şöhretini büyük bir alana yaymayı başardılar. Böylece **Hâlidîlik**, bugünkü "*doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri*ne de yayıldı.

Bağdâdî hayattayken ilk başta **Bâb-ı Âlî'**yi ürkütmüştü. Onun için cemaatinin ileri gelenleri 1828'de *(yani ölümünden 2 yıl sonra)* **II. Mahmud'**un emriyle İstanbul'dan çıkarıldılar. Ancak bu tarihten kısa bir süre önce kaldırılmış olan **Yeniçeri Ocağı'**na bağlı Bektaşi tekkeleri boşalmış, devletin önemli ayaklarından biri olan tarîkat kurumu sakatlanmıştı. Oysa Osmanlı yönetimi, kendi tarihinde tarîkatları hiçbir dönemde ihmâl etmemiş, bilâkis onları sürekli olarak canlı tutmuş ve bir güç olarak kullanmıştır. [329]

329. Bkz. Dr. Hasan Küçük, Osmanlı Devletini Tarih Sahnesine Çıkaran Kuvvetlerden biri: TARİKATLAR. Otağ Matbaacılık Kol. Şti. İst.-1976

Hâlidîler *-her şeye rağmen-* batıya doğru yayılmalarını sürdürüyorlardı. Toplum da kısa zaman içinde Nakşîliği benimsedi ve hazmetti. Bu etkiyle olacak ki, Devletin üst düzey yönetim kadrosu nezdinde, Nakşbendîliğin bu boşluğu dolduracağına ilişkin bir kanaat oluştu. Bunun üzerine bütün Bektaşî tekkeleri Nakşbendîlere tahsis edildi. Bu tarihten sonra Nakşîliği ve Nakşbendî şeyhlerini desteklemek artık devlet politikası haline geldi ve Cumhuriyetin kuruluşuna kadar da bu destek devam etti. Bu gelişme eğer bir araştırmacı gözüyle kronolojik olarak çok dakik bir şekilde incelenecek olursa Nakşbendîliğin Hindistan'dan *(o günkü şartlar içinde)* Anadolu'ya böyle olağanüstü bir sıçrama yapmasının, âdetâ **Sykes Picot** plânına benzer bir senaryo olduğunu akla getirecektir.

Bu ilgiyle, **Hâlid Bağdâdî'**ye ilişkin birçok sırrı ifşa eden bir kaynağa burada işaret etmek yerinde olur. **Bağdâdî'**nin 106 mektubunu içeren bu kaynağın adı **BUĞYE'tul-WÂCİD** **بُغْيَةُ الوَاجِد**'dir. Bu mektupları derleyen ve kitaplaştıran ise **Bağdâdî'**nin yeğeni, **Muhammed Es'd Sahib bin Mahmud'**dur. Aslında **Bağdâdî'**nin kişiliğini ortaya çıkarıp içyüzünü keşfedebilmek ve günümüze kadar saklanmış olan eğilimlerini, davranış biçimlerini ve psikolojisini gözler önüne sermek için bu mektupları çok esaslı bir şekilde analiz etmek lâzımdır. Ne var ki Türkiyeli Nakşbendîler, günümüzden *(2017 tarihi itibariyle)* 101 yıl önce Şam'da basılmış olan bu kitabı son yıllara kadar görmezden gelmiş ve onu Türkçeye çevirmeyi bir türlü göze alamamışlardır. [330] Çünkü, okuyucu bu mektupların içinde **Bağdâdî'**nin inanılmaz üstün edebi ifade tarzına ve oldukça etkin anlatım gücüne tanık olacak; bu sayede onun, muhataplarından kimisini hayran bırakan alçak gönüllüğü ile nasıl hipnoza soktuğunu, kimisini *(kendisinden itibaren -sözde- **Hz. Ebubekr'**e kadar uzanan sâdâtın, yani 28 kişiden oluşan)* veliler zincirinin öfkesiyle nasıl tehdit ettiğini, kimisinin derdine derman olamadığı için neler uydurduğunu görecektir.

Bu mektuplardan örneğin; 7. 73. 74. ve 83'üncü Mektuplarda Akka Valisi **Abdullah Paşa'**ya hitap etmektedir. Bunlardan, meselâ *(kitabın 85. Sayfasında yer alan)* yedinci mektupta neler söylediğine bakalım. **Abdullah Paşa** çocuk sahibi olamadığı için Bağdâdî'den himmet istemektedir. Yani kendisini çocuk sahibi yapmak üzere manevi yardımda bulunması için ona yalvarmaktadır; **Bağdadî** ise bu isteği, himmet ve dua ile gerçekleştiremeyeceğini bilmektedir. Ancak "*Allah'tan her istediğini koparabilen evliyalar şahı olarak*" onu gözünde büyütmüş olan muhatabı karşısında küçük düşmemek için, *-bin dereden su getirerek, âdetâ cadı dili kullanarak-* **Bağdadî**,

330. Bu kitap, (yani **Buğyetu'l-Vâcid** **بغية الواجد**), son yıllarda birileri tarafından Türkiye'ye getirildi ve Türkçeye çevrildi. Ancak bu kitabın tercümeleri hem eksik hem de kusurludur. Türkiye'de hem Arapçayı, hem de tarîkat terminolojosini çok iyi bilenlerin sayısı son derece az olduğuğu için bu mektupların içyüzü, gereken açıklıkta ve ayrıntılı olarak Türkçeye aktarılamamıştır.

bakınız paşa müridini nasıl ikna etmeye çalışmaktadır. Dolambaçlı sözleriyle tıkıştırdığı uzunca mektubunun ilk satırlarında **Bağdadî**, aynen şu ifadeleri kullanmaktadır:

"Miskin kul, Allah'ın (c.c) aşk ve muhabbetinde fânî olmuş, Nakşbendî, müceddidî, Osmanî Halid'den (Yüce Allah elinden tutup, yardım eylesin) fakirlerin hizmetçisi ve emîrlerin efendisine, Cenab-ı Allah onu yardımıyla korusun ve maksadına ulaştırarak sevindirsin ve yakınlığı devam etsin. Amin.

Bana karşı güçlü inancınızı gösteren ve neslinizin devam etmesi için ısrarla yardım isteklerinizi içeren mektubunuz bize ulaştı. Duaya gelince, ben birçok kez dua ettim. Himmete [331] gelince, ***ben himmet ehli değilim***. Himmet ehli olduğum kabul edilse bile ***istenilen şeyin kaza-i muallak olduğu ortaya çıkmadan*** himmet kullanılmaz. Bidatler ve şüpheli şeylerden dolayı, basiretimiz kör olduğu için de şimdiye kadar, talebinin kaza-i muallaktan olduğu açıklanmamıştır.(…)"

Oldukça kıvrak hilelerle örülmüş olan bu satırlarda **Bağdadî**, akâid uzmanlarını şaşırtmak için büyük bir maharet sergilemeye çalışmaktadır. Ancak bu hileler gizlenebilecek cinsten değildir. Çünkü ***"istenilen şeyin kaza-i muallak"*** olup olmadığını *(yani bir olayın meydana gelip gelmeyeceğine ilişkin Allah'ın haşa! Henüz karar vermediğini)* kim ileri sürebilir?! İslâm'da böyle bir inanış var mı? Fakat **Bağdadî**, aslında paşaya şunu anlatmaya çalışmaktadır: ***"Allah tarafından, kulun isteğinin yerine getirileceği bana henüz bildirilmediği için" himmetimi şimdilik kullanamam. Yani senin imdadına şimdilik koşamam, Çünkü sana çocuk bahşedeceğine ilişkin, Allah henüz kesin bir karar vermiş ve bana bir haber yollamış değil; Ve çünkü günümüzde o kadar çok günah işleniyor ki bu günahlar bulutu içinde ben Levh-i mahfuzu okuyamıyorum!"*** Evet, aynen böyle demek istiyor Bağdadî.

Bağdadî'nin yukarıdaki satırlarda başvurduğu ikinci bir hilesi daha vardır. Bu da onun ***"ben himmet ehli değilim"*** şeklindeki ifadesinin çağrıştırdığı bir başka mektuptaki tehditle ilgilidir. **Bağdadî**, tarîkatından kovduğu **Abdulvahhab es-Sûsî** adındaki halifesini teşhir etmek için, İstanbul'daki müritlerinden **Aynî Efendi'**ye gönderdiği bu 21 numaralı mektup, **Buğyetu'l-Vacid** adlı kitabın 13'üncü sayfasında yer almaktadır. **Bağdadî'**nin sözleri ise aynen şöyledir:

"Kişi bir şeyi bilmeyerek yaparsa mazur sayılır. Şimdi, size açıkça bildiriyorum ki ben ve silsilemizdeki ricâlin tümü, Abdulvehhab'tan ilişiğimizi kestik. Artık o tarîkatımızdan kovulmuştur. Şimdiye kadar kim tarîkat için onunla dostluk

331. **Himmet** Arapça: هَمَّ يَهُمُّ kök-fiilinden türetilmiş bir mastardır. **Kaygı** demektir. Arapça sözlüklerde kısaca: مَا يَشْغَلُ بَالَ الانْسَانِ وَمَا يُؤَرِّقُ فِكْرَهُ «***insanın zihnini meşgul eden ve huzurunu kaçıran düşünce***" şeklinde açıklanmaktadır. Türkçeye, anlamı çarpıtılarak alınmış olan bu sözcüğe özellikle tarîkatçılıkta *(şeyhlerden, evliyadan, yatırlardan imdat dilemek)* gibi fahiş manalar yüklenmiştir. Örneğin mürit dara düştüğü zaman "***Yâ pîr, yâ gavs***" diye şeyhinden imdat istediğinde, şeyhi *-binlerce km. uzak mesafede bile olsa-*, onun bu çağrısını duyar ve gelip kendisini kurtarır!

kurmuş ise o dostluğu ve mektuplaşmayı terk etsin. Onunla ilişkiyi sürdüren kimseler, bu fakirin ve Sâdât-ı Kirâmın imdâdından yoksun kalır. Bu mektubun ulaştığı kimselerden hiç birinin, bana Abdulvehhab'ın affi için mektup göndermesine razı değilim."

Dikkat edilirse **Bağdadî** kendinden söz ederken bir yandan "***bu fakir***" diyerek alçak gönüllük cilveleriyle muhatabını etkilemeye çalışmakta, öbür yandan "*ben ve silsilemizdeki ricâlin tümü,* ***Abdulvehhab'****tan ilişiğimizi kestik.*" diyerek gerçek dışı ve *-Allah'a iman etmiş her insanı ürpertici-* bir ifade kullanmaktan çekinmemektedir. Çünkü bu sözün anlamı açıkça şudur: *"Ben dahil,* ***Hz. Ebubekr'****den bana kadar devam eden 28 evliyanın (?!) tümü* ***Abdulvehhab'****tan alâkamızı kestik."*

Ne ilginçtir ki bu adam, *(döneminin aynen bir* ***Fethullah Gülen'****i gibi)* paşalara, valilere ve birçok devlet adamına gönderdiği bu tür mektuplarıyla onları kendine bağlayabilmiş ve onlardan âdeta bir mafya kurarak Osmanlı İmparatorluğunun her köşesine ününü yayabilmiştir.

Nakşibendî şeyhlerinin, seyasete karşı duydukları şiddetli isteği *-bir an ağzından kaçırırcasına aleniyete dökmüş olan-* Hâlid Bağdâdî'nin gözde halifesi **Muhammed bin Abdillâh el-Khânî,** "**al-Bahja'tus-Saniyya** البهجةُ السنِية" adlı kitabında aynen şu ifadeyi kullanıyor: *"*(…) ***Amaç, insanları hakka çağırmak ve gerek gizli, gerekse aşikar yönetimi elde etmek, kaleleri ve ülkeleri ele geçirmek suretiyle gerçek ve en mükemmel kalıcılığa dönmektir."*** [332] Bu açık ifade, *-elit Nakşbendî şeyhlerindeki şiddetli ve canlı siyaset aşkını deşifre etmek bakımından büyük önem taşıyan-* belgesel bir kanıttır.

Bu ilgiyle ifade etmek gerekir ki; yukarıya alıntılanan sözlerin sahibi **el-Khânî**, şeyhlik postuna oturduğu süre içinde, Şam gibi merkezden uzak bir yerde olmasına rağmen **Bâb-ı Âlî** ile sürekli ilişki kurmuş ve Osmanlı Devleti'nin Şam Valisi **Musa Saffetî Paşa** ile devamlı Haşir neşir olmuştur. Nitekim bu dostluğun bir nişânesi olarak **Musa Saffetî Paşa** tarafından Karaköy Hüseyinağa mahallesinde bir Nakşbendî dergahı yaptırılmıştır. Bu dostluğun ayrıca bir başka nişânesi olarak **el-Khânî,** 1853'te *(Küçük lakaplı)* oğlu Muhammed ile birlikte, Beyrut'tan İstanbul'a gelip paşanın Eyüp'teki konağında dört ay kalmıştır. **el-Khânî**, Osmanlı Hükümeti tarafından çok özel bir muamele görüyordu. Vahhâbîliğin Suriye'de yayılmasına engel olması için devlet, kendisine ayda 1500 altın lira maaş bağlayarak onu destekliyordu. Osmanlı hükümeti aynı şekilde, **el-Khânî'**nin ölümünden sonra oğlu Küçük Muhemmed'e aylık 950 Altın lira; onun da ölümünden sonra torunu Abdulmecîd'e de 1250 altın lira maaş ödeyerek bu aileyi desteklemeye devam etmiştir.

332. Bkz. محمد بن عبد الله الخاني، البهجة السنية، ص/12

Siyasete bulaşan ünlü **Hâlidî** şeyhlerinden biri de **Ubeydullah** ve Oğlu **Abdulkadir Nehrî'**dir.

Ubeydullah'ın babası **Tâhâ-yi Hakkarî,** *(Muhammed bin Abdillâh el-Khânî gibi)* **Hâlid Bağdâdî'**nin Ünlü halifelerinden biridir. Nakşbendîliğin **Hâlidîlik** kolunu Anadolu'da yayanların başında gelir. **Tâhâ'**nın, ünlü Kürt liderlerinden **Bedirhan Paşa'**ya Milliyetçi telkinlerde bulunduğu söylenmektedir. Kendisi Arap kökenli ve *(Hz. Hasan'ın soyundan geldiği için)* Şerif unvanına sahip bulunmasına rağmen Kürtçüçülük ideolojisini benimsemiş olması, hakikaten sıra dışı bir olaydır. Oğlu **Ubeydullah'**ın bu ideolojiyi ondan aşılandığı sanılmaktadır.

Kurallarını bir lokma bir hırka ile geçinme zihniyeti üzerinde temellendiren ve müreffeh hayat tarzını reddeden tasavvuf ve tarîkat öğretisinin tam aksine **Şeyh Ubeydullah**, babasından miras kalan geniş topraklara sahip bulunuyordu. Günümüzde **Hakkari'**nin ilçelerinden biri olan **Yüksekova'**da birkaç köy, **İran'**ın **Rızaiye** vilâyeti civarında **Mergever** bölgesinin yarısı, **Tergever** bölgesinin dörtte biri; keza **Irak'**ta **Bradost** bölgesinde dört köy; **İran'**da **İşno** kasabasına yakın **Şeyhan köyü; Irak'**ta **Revandız** ilçesinin **Piresinya** bölgesi ve **Batas** köyü; ayrıca **Medine'**de çeşitli büyüklükteki arazilerden oluşan bu miras, âdetâ küçük bir devletin coğrafyası kadardı. Muhtemelen **Ubeydullah'**ı siyaset arenasının içine iten önemli faktörlerden biri de bu servetin ona verdiği güç ve moral olmalıdır. Nitekim **Ubeydulah'**ın babası **Tâhâ**, vaktiyle İran hükümdarlarından Kaçar Hânedânı'na mensup, **Muhammed Şah** ile devamlı irtibat halindeydi. Aralarında samimi dostluk münasebetleri vardı. Biraz önce sözü edilen İran'daki araziler bu hükümdar tarafından ona hediye edilmişti.

Şah **Muhammed Qaçari'**nin oğlu Şehzâde **Abbas Mirza**, anılarında, babasıyla **Seyyid Tâhâ'**nın ilişkileri konusunda şunları kaydediyor:

"Rahmetli Şah Muhammed, Nakşbendî lerin büyük şahsiyeti Taha'ya çok saygılıydı. Kendisine birkaç köy hediye etmişti. tekkesinin masraflarını da karşılıyordu. Her yıl Şeyh Tâhâ'ya çeşitli hediyeler gönderiyordu. Çünkü Şeyh Tâhâ, Kürtler arasında saygın bir yere sahipti. Beni sıkça davet ederdi. Onu ziyaret ederdim. Sağlığımı ve güvenliğimi ona borçluyum. Annem de tarîkatta onun müridiydi." [333]

Ancak **Muhammed Şah'**ın yerine geçen oğlu **Nasiruddîn Şah**, babasının **Tâhâ'**ya vaktiyle hediye ettiği **İran'**daki arazileri geri alınca **Tâhâ'**nın oğlu **Ubeydullah** ile arası bozuldu. Sonrası malum…

Osmanlı, İngiliz, İran ve Rus arşivlerinde **Ubeydullah'**ın siyâsî maceralarına ilişkin,

333. Bkz. Mucteba Burzuyi, Barudoxi siyâsî Kurdistan 1880-1946, Dezgayi Mukriyani s/60

çok miktarda belge bulunmaktadır.[334] **Ubeydullah Nehri**, giriştiği bu isyan üzerine Osmanlı güçleri tarafından derdest edildi. 1881'de Oğlu **Abdulkadir** ile birlikte **II. Abdulhamîd** tarafından **Taif'**e sürüldü. Ertesi yıl da **Mekke'**de öldü. Oğlu **Abdulkadir**, bu sürgünden dönmüş ise de ikinci bir kez daha **Mekke'**ye sürülmüştür. Belgelerden onun, bu ikinci sürgünden ancak 1905 yılında döndüğü anlaşılmaktadır. 1908'de **Enver Paşa** ile bir dizi görüşmelerde bulunmuş, kendisinden, T.C. otoritesini kabul etmeleri için Kürt elit tabakasını ikna etmesi istenmiştir. 1925 yılında oğlu **Muhammed** ile birlikte idam edilinceye kadar **Abdulkadir'**i sürekli olarak siyaset sahnesinde görüyoruz.

Hakkarili *(Nehrili)* bu şeyh ailesinin siyaset macerası böylece acıklı bir olayla son bulmuş oldu. Ancak Cumhuriyet henüz kurulmadan Kürt bölgesinde bu sülâleye tutunmuş üç aile vardı ki onların da maceraları bir hayli ilginçtir. Bu üç aileden **Arvasîler** Nehri şeyhlerinin tarîkatta birinci derecede varisi sayılıyorlardı. Tekkelerini **Bitlis'**in **Hizan** ilçesine bağlı **Gayda** köyünde kurmuşlardı. Öbür iki aile *(**Tağîler** ve **Küfrevîler**)* ise **Arvasîler'**e biat etmiş iki rakip tekkenin organizatörleri idiler. Bu iki uydu ailenin başları olan **(Abdurrahman Tâğî** ve **Muhammed Küfrevî)**, Arvâsîlerin temsilcisi ve Nehrili **Tâhâ'**ın halîfesi olan **Sıbğatullah Arvâsî** (1779-1870)'nin müritleri idiler. Merkez tekkeleri **Bitlis'**te olan bu iki aile, birinci dünya savaşından önce kendi adlarından çok **Arvâsîler'**in ününü kullanmaya çalışıyorlardı. Bu yüzden aralarında *(birbirlerini kâfirlikle suçlamaya varan)* kıyasıya bir çıkar savaşı sürüp gidiyordu.

Nehrîlerden kalma bir alışkanlık olarak **Arvâsîler'**de de siyasete karşı bir heves vardı. **Arvâsîler'**in başı **Sıbğatullah**, her ne kadar siyasetle ilgilenmemiş gibi görünse de üçüncü kuşakta bu eğilim ortaya çıkmıştır. Nitekim **Sıbğatullah'**ın (**Celâluddîn'**den) torunu **Ali** ve (**Nur Muhemmed'**den) torunları **Şihabuddîn** ve

334. Ubeydullah'ın siyâsî maceraları hakkında akademik bir çalışma yapan, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Öğretim üyelerinden **Dr. Melike Sarıkçıoğlu**, bu şahıs ve çıkardığı olaylar hakkında yazdığı uzun bir makalenin başında şunları kaydetmektedir:
"*Şeyh Ubeydullah 1880-1882 yılları arasında Osmanlı-İran sınırlarında bağımsız bir Kürt devleti kurmak amacıyla isyan etti. Bu isyan ile ilgili yapılan çalışmalarda konu genelde tek taraflı olarak ele alındı. Araştırmacılar ellerinde hangi devletin arşiv belgeleri varsa, doğal olarak isyanı, o devletin bakış açısıyla değerlendirdiler. Biz bu çalışmamızda Osmanlı ve İran anşiv belgelerini kullanmak suretiyle Şeyh Ubeydullah isyanının nedenlerini ve sonuçlarını ortaya koymaya çalıştık.*" Bkz. Dr. Melike Sarıkçıoğlu, İran Arşivlerine Göre Şeyh Ubeydullah İsyanı, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Öğretim üyesi. Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi Cilt 3; Sayı 5 (2013)
Ubeydullah'ın -*bağımsız bir Kürt devleti kurmak üzere*- giriştiği isyan hareketeni, Kürt yazarlarlardan biri şu ifadeyle meşruluk kazandırmaya çalışmaktadır:
"*Müslüman ümmetin esirleri olan Kürt milleti birçok zamanlarda komşu Müslüman kardeşleri tarafından zulme uğramış mal ve canları payı-mal edilmiş ve kendilerine rakip olarak gördükleri Kürtleri sürekli ezmeye ve hak ile yeksan etmeğe çalışmışlar. Kürt milletinin varlığını kabul etmemişler. Bu harekete karşı Kürtler Allah'ın kendilerine tanımış olduğu meşru müdafaa hakkını kullanmış, zulüm ve zorbalığa karşı canlarını vererek kıyam etmiş, Allah'tan başka hiçbir kimseye boyun eğmemiştir.*" Bkz.
https://groups.google.com/forum/#!topic/diwanxane/vTTWgzJnxHs

Muhammed Şirin, 1913'te Osmanlı yönetimine baş kaldırmış 5000 kişilik silahlı bir mürit topluluğunun başında **Bitlis'**i basmışlardı. Müritleri, çapul için dağılınca bu üç elebaşı şeyh yakalanıp idam edildiler.

Cumhuriyet kurulduktan sonra da gerek **Arvâsîler'**de, gerekse *(bu sülâlenin uydusu olan)* **Tağîler'**de ve **Küfrevîler'**de siyaset hevesi devam etti. Nitekim 1913 isyanından sonra idam edilen **Arvâsîler'**den **Ali'**nin oğlu **Selahattin İnan** ve torunu **Kamran İnan**, keza **Selahattin İnan'**ın (**Zeynulabidîn'**den torunu) **Safder Gaydalı** uzun yıllar Türkiye Parlamentosunda boy gösterdiler. Küfrevîlenden de **Kasım Kufralı** siyasete atıldı. 1960 darbesinde **Selahattin İnan'**la birlikte Yassıada'da bir süre hapis yattılar. **Tağîler'**den de **Muhyeddin Mutlu, Bitlis'**i temsilen üç dönem milletvekilliği yaptı.

***

Nakşbendîlerle ilgili bir dizi siyâsî olay daha vardır ki *-kronolojik disipline uyarak-* bunlardan söz etmek için Cumhuriyetin kurulduğu günlere tekrar dönmemiz gerekiyor.

Çeşitli fırsatlarla Osmanlı yönetimine karşı *-Kürtler üzerinden-* güç gösterisinde bulunan Nakşbendî şeyhleri, Cumhuriyet kurulur kurulmaz hemen kara listeye alındılar. Osmanlı Devleti'nin enkazı üzerinde kurdukları yeni devletin yönetimini kaşla göz arasında ele geçiren Balkanlı bir klik, daha ilk adımlarında bu şeyhlere karşı teyakkuza geçti. Çünkü her iki tarafın hem ideolojileri, hem de kültürel ve moral değerleri, birbirinden tamamen farklı ve birbirine aykırıydı. Bu sorun, "*Nakşbendî çetelerini*" Selânikliler rejiminin önüne tehlikeli bir engel olarak çıkarabilirdi. Onun için, "*Muasır medeniyet*" söyleminin arkasına gizlenerek bir yandan modernizmi savunan, öbür yandan Toplumun kalabalık Türk kesimini yanına çekmek için Türk milliyetçiliğini sıkça işleyen klik, İdeolojisinin önündeki Nakşbendî engelini ortadan kaldırmak *(ya da en azından onu zayıflatmak için)* senaryolar hazırlamaya koyuldu. Temizlik önce Kürt Nakşbendîlerden başlamalıydı. Bu suretle *(batıdaki)* Türk kökenli Nakşbendîler de test edilmiş olacaktı.

Nitekim, *(13 Şubat 1925 Cuma günü)* **Palulu Şeyh Said'**i kışkırtmakla işe başlandı. Basiretten yoksun bu Kürt şeyhi, tuzağa kolayca düştü. Aralarında **Şeyh Said'**in bacanağı **Binbaşı Kasım Ataç'**ın da bulunduğu o günün derin devleti de projeye büyük destek verdi. Bir taşla iki kuş vurulacaktı. Nakşbendîler temizlenirken Kürtlere de bu suretle gözdağı verilmiş olacaktı. Öyle de oldu. Sonuç çok ağırdı. İnsan telefatı *(rivayetlere göre)* 176 bin kişiyi aşıyordu.

Sıra batıdaki Türk (ve Türkleşmiş) Nakşbendî şeyhlerine geldi. 23 Aralık 1930 sabahı uygulamaya konan bu senaryo da yine derin devletin devreye girmesiyle uygulamaya kondu. Senaryo gereği bir grup Nakşbendî ortadan kaldırıldı. Birkaç Nakşî şeyhi de cezalandırıldı. Rejimin propaganda araçları ve medyası tarafından düzenlenen

tüm belgelere bu hadiseler, "Cumhuriyet Tarihinin en önemli İrtica olayları" olarak işlendi ve arşivlerde yerlerini aldı.

Nakşbendîler, bu olaylardan sonra faaliyetlerini yarı gizli de olsa bir şekilde sürdürdüler. Devlet ve iktidar *-kayıtsız şartsız-* yalnızca Kemalistlerin tekelinde idi. Bu azınlığın gazeteleri yıllarca, *-neredeyse her gün-* ***"Nakşbendîler hu çekerken yakalandı", "Nurcular âyin yaparken basıldı", "Çember sakallılar derdest edildi"*** gibi aslı esası olmayan başlıklar altında haberler yayınlarlardı. Evet bunların hiç birinin gerçek payı yoktu. Çünkü Nakşbendîler "**hu**" çekmez, Nurcular da **âyin** yapmazlar. Nakşbendîler **râbıta** yapar, Nurcular da Toplanarak **Said-i Nursi'**nin risalelerini okurlar. Sakal bırakan Tarîkatçılar da *-o yıllarda olduğu gibi günümüzde de-* uzun sakallıdırlar. Aralarında hiç çember sakallı bulunmaz. Tam tersine Kemalistlerin büyük çoğunluğu çember *-günümüzde-* sakallıdırlar!

1960'lardan sonra toplumun hafızası *-siyaset mafyası ve derin devlet tarafından âdetâ bilgisayar hard diski gibi-* formatlanarak sıfırlanınca, hemen hiç kimse *-yukarıda kaydedilen olayları-* pek hatırlamaz ve konuşmaz oldu. Türkiyeli insan tipi zaten okumayı yazmayı sevmediği için geçmişi anlamakta oldukça zorlanmaktadır. Yozlaşmaya, ırkçılığa, batı taklitçiliğine, yabancı düşmanlığına, etnik kitlelerin asimilasyonuna ve ahlâk çöküntüsüne kaynaklık eden bu huy nedeniyledir ki toplum, Tasavvufçuluğun, tarîkatçılığın ve özellikle Nakşbendîliğin içyüzünü günümüze kadar keşfedememiştir. Nitekim bu boşluktan yararlanan pusudaki Nakşbendîler birinci ve ikinci dünya savaşının getirdiği kargaşa ortamı sakinleşince 1952 yılından itibaren yeniden canlanmaya başladılar ve daha donanımlı olarak büyük bir hızla siyaset sahnesine çıktılar.

Nakşbendîliğin Türkiye'deki bu yeniden doğuşunun en faal siyâsî figürü *-hiç kuşkusuz-* **Necmettin Erbakan'**dır. Gümüşânevî tekkesinin son temsilcilerinden **Mehmed Zahid Kotku** ile temas kuran **Erbakan**, kısa zaman içinde bu şeyhin etrafında kalabalık bir akademisyen ve yazar-çizer topluluğunun organize olmasını sağladı; Nakşbendîliği canlandırmak için **Şamano-Budist Müslümanlığın** arkasına saklanarak var gücüyle çalıştı. Ondan cesaret alan öbür Nakşbendî odakları da hemen sahnede yerlerini aldılar. Ancak Kemalist çemberi kıramadıkları için, vaktiyle kapatılan tekkelerini yeniden açmaya güçleri yetmedi. 30/11/1925 tarih ve 677 sayılı kanun, büyük bir engel olarak Nakşbendîlerin yolunu tıkamaya devam ediyordu. Bu kez tekke yerine birçok camiye sahiplenerek kamufle olmayı başardılar. Faaliyetlerini *-maalesef-* İslâm'a ait bu kutsal mekânlarda sürdürmeye başladılar.

Demokrat Parti, 1950'de **CHP'**den iktidarı alınca Başbakan **Adnan Menderes**, *-sınırlı da olsa-* özgürlüğe araladığı kapıdan Tarîkatçıların yararlanacağını ve yönetimi

meşgul edeceklerini kestiriyordu. Çünkü Nakşbendîlerle Kemalistler arasında yıllar önce patlak veren kavga, **Şeyh Said** ve **Menemen** olaylarından sonra kan davasına dönüşmüştü. Bu sorun hakkında ayrıntılı bilgilere sahip olan Menderes, *(muhtemel riskleri bertaraf etmek için)* Nakşbendîleri, *-iktidarın emrinde siyasal randıman sağlayan-* işlevsel bir araç haline dönüştürmeyi hedefliyordu. Bu amaçla, *-sırları bugünkü şartlarda ifşa edilemeyecek!-* bir proje hazırladı. Buna göre Nakşbendîler, belli bir odak etrafında toparlanacak ve bölge valileri ile istihbarat örgütünün eşgüdümünde mercek altına alınarak yönlendirileceklerdi. Bu suretle Nakşbendî kalabalıkların, *-bir yandan devletin milliyetçi ve Kemalist politikalarına-* uyum göstermesi sağlanacak, *-öbür yandan toplumun depolize edilmesinde-* merkez tekkeye görevler yüklenecekti. Öyle de oldu.

Nitekim, ***(Diyarbakır, Mardin, Siirt, Bitlis, Van, Ağrı, Muş** ve **Bitlis)*** illerinin köylerinde Nakşbendî medreseleri büyük bir canlılık kazandı. "*Tevhid- Tedrisat kanunu*", bu bölgede tamamıyla askıya alındı. Bu medreselerde *-Vaktiyle Halid Bağdadî tarafından belirlendiği üzere-* klasik Aristo mantığından başka bütün pozitif ilimlerin tedrisatı; ayrıca münazara, kompozisyon, hitabet ve sınav yasaktı. Sadece Arap dil grameri (Sarf-Nahuw), Akaid, Şafii Fıkhı, Tefsir ve Hadis okutulurdu. İktidarın da Kemalistlerin de Nakşbendîlerin de esasen istediği buydu. Çünkü bu uygulama ile toplumun İslâm ile bağı tamamen kesiliyor, tam aksine meydan Irkçı-Politeist Türk Müslümanlığına uygun hale getiriliyordu. En önemlisi de Kürtlerin kış uykusu bu şekilde uzatılıyordu. Ne var ki 1951 yılından itibaren, *-bu medreselerden her birinin yanı başında-* bir köy ilkokulunun açılmasıyla çok geçmeden bu uyku bozuldu. Ne iktidar, ne devlet, ne Kemalistler, de Nakşbendîler, bu mukadder uyanışın önüne geçemediler. Bu uyanışın hikâyesi buraya sığamayacak kadar uzundur ve günümüze kadar devam etmektedir. Ancak *-Nasıl ki hiçbir tarihçi,* "***Kurtuluş Savaşı***"*nın sırlarını bugüne kadar ifşa etmeyi göze alamamışsa-* hiçbir sosyolog da bu hikâyenin siyasal ve stratejik ayrıntılarına girmeyi bugünkü koşullarda göze alamaz.

Nakşbendîler, 1950 yılından bu yana sağcı iktidarlar tarafından *-çeşitli amaçlarla-* kullanılmışlardır. Doğulu Nakşbendîler, Türk Müslümanlığını etkin ve kalıcı hale getirmek suretiyle İslâm'ın Türkiye'ye sıçramasını önlemek ve Kürtçülük ideolojisine karşı kalkan vazifesini görmek üzere *(Menzil Tekkesinin şemsiyesi altında)* görevlendirildiler. Batılı Nakşbendî fraksiyonları arasında *-İstanbul'un Çarşamba semtine konuşlandırılan-* Pontuslu Nakşbendîler ise bu semtteki Rumların sıkıştırılıp Yunanistan'a göç ettirilmesinde kullanıldılar. Derin devlet eliyle üç kez cinayete bulaştırılan bu topluluğun *-gelecekteki görevler için-* angajmanı güçlendirilmiştir. Nitekim 15 Temmuz 2016'daki **FETO** kalkışmasına karşı bu topluluk, yoğun bir katılımla **AKP** iktidarına destek vermiştir.

Son yetmiş yıldır, Nakşbendîlerin *-derin devletin bir ayağı olarak-* kullanıldığı siyasal olaylar şöyle özetlenebilir:

1) Komünizmle mücadele derneklerinde görevlendirildiler.

2) **ASALA, PKK, DHKPC, EL-QAİDE, DAİŞ, FETO** ve benzeri terör örgütlerine karşı görevlendirildiler.

3) Çok ilginçtir; Türk Siyaset mafyası, Makyavelist ve pragmatist politikalar izleyerek Nakşbendîleri aynı zamanda hem **Vahhabîlerle** hem **Kemalistlerle** uzlaştırabilmiştir!

4) Özellikle İslâm'ın aşındırılmasında ve din sömürüsünde; aynı zamanda ***Politeist-Mistik Türk Müslümanlığı'***nın yaygınlaştırılmasında Nakşbendîler yoğun şekilde görevlendirildiler.

5) Düşman üretmek için *-propaganda aracı olarak-* kullanıldılar; **Arap, Ermeni, Yunan** ve **Kürt** düşmanlığının Türkiye'de yayılmasını isteyen güçler, Nakşbendîleri özellikle son yıllarda gözlenebilir düzeyde kışkırtmışlardır.

6) Son yıllarda ortaya çıkan **el-Qaide** ve **Daiş** terör örgütleri bahane edilerek Nakşbendîlere yeni bir rol daha biçildi. Sırf Allah Tealâ'nın birliğine inandıkları ve O'na ortak koşmadıkları için, Türkiyeli muvahhid mu'min azınlığı bu örgütlerle ilişkilendirmek ve onları ezmek üzere kurulan ihbar şebekelerinde özellikle militan Nakşbendîler görevlendirildi.

Yıllardır üstlendikleri bu görevler sırasında Nakşbendîler, önemli deneyimler kazanmış ve siyasete iyice ısınmışlardır. Bu sayede, egemen Kemalist zümrenin gafletinden yararlanarak, 50 yıl içinde siyaset merdivenini hızla tırmanıp iktidarı ele geçirmişlerdir. Ancak çok geçmeden değişik adlar altında çeşitli fraksiyonlara bölünmüş ve birbirleriyle kıyasıya siyâsî rekabet için girmişlerdir. Aralarındaki savaş günümüzde tehlikeli şekilde sürmektedir.

***

Türkiye'de Tarîkatçılığa Duyulan Tepkiler

Toplum üzerindeki otoritesini güçlendirmek için Osmanlı yönetimi, kendi tarihi boyunca her dönemde Tarîkatları canlı tutmuş ve onları *siyaseten* kullanmıştır. Tarîkatlar da İslâm'ın Osmanlı toplumunda yayılmaması için *-yönetimi ayakta tutan-* Müslümanlığı var güçleriyle desteklemiş, birer bid'at ve hurafe kaynağı olarak Türk mistisizmine büyük katkıda bulunmuşlardır.

Ancak şunu belirtmek gerekir ki ŞeyhülİslâmIık makamı, *-hiç kuşkusuz-* **İslâm** ile **Müslümanlığı** birbirinden ayırt edebilecek kitâbî birikime sahip bulunuyordu. Dolayısıyla bu makam, mümkün olduğunca daima İslâm'dan yana tavır almıştır. Buna rağmen, genelde devşirme sadrazamlar bu tavrın, siyaseti yönlendirici bir güce dönüşmesini sürekli olarak önlemeye çalışmışlardır. Nitekim hukuk ve yargı, Osmanlı tarihi boyunca siyasetin hep baskısı altında kalmıştır. Onun için, siyasetle yargı arasında *-çok büyük şiddette olmasa bile-* zaman zaman gerilimler yaşanmıştır. Bunların en çarpıcı olanı, *-Tarîkatçılığa tepki olarak-* 17 yüzyılda patlak veren "**Kadızâdeliler olayı**" nedeniyle oluşan gerilimdir.

Bu hadise, **fakihler** *(hukukçular)* ile **sofular** *(Tarîkatçılar)* arasında cereyan etmiştir. Başka bir ifade ile bu olay, İslâm'ın kitâbî bilgilerine sahip bulunan ilmiye sınıfının tarîkatçılara karşı gösterdiği belirgin ve kapsamlı tepkinin adıdır. Bu kavganın, *-tepki gösteren-* cephesini "**Kadızâdeliler**" olarak bilinen bir grup hukukçu oluşturuyordu. Hedef alınan kitle ise "**Sivasîler**" olarak tarihe geçen tarîkatçılardı. Daha önce Kânûnî döneminde başta Şeyhülislâm **Ebussuûd Efendi** olmak üzere, **İmam Birgivî** ve bazı âlimler, tarîkatçılığa karşı tepki göstermiş iseler de Osmanlı toplumunda mistik şirke karşı gösterilmiş en şiddetli tepki **Kadızâdeliler** olayıdır.[335]

IV. Murad, Sultan İbrahim ve **IV. Mehmed** devrinde meydana gelen bu tepkiye, önceleri yönetim destek verir gibi oldu, fakat **Kadızâdeliler** hikmetten uzak bir strateji izleyerek Tarîkatçıları sert yaptırımlarla dize getirmeye kalkışınca iş çığırından çıktı ve yönetim bu gruptan desteğini çektiği gibi onları aynı zamanda sürgünlerle cezalandırdı. Böylece Tarîkatçılar bu olaydan galip çıktıkları için gemi azıya alarak şirklerini sergilemede çok daha pervasızlaştılar. Onun için bu olay, coğrafyamızda *-günümüze kadar devam eden-* **İslâm'ın Müslümanlığa** karşı tamamen savunmasız kaldığı dönemin başlangıcı sayılır. Bu gelişme *-yaklaşık bir buçuk asır sonra-* Nakşbendîliğin Osmanlı toplumu arasında hızla yayılmasına ortam hazırlamıştır.

Aslında Osmanlı yönetimi, ***Türk Sünnîliği*** için tehlikeli gördüğü Tarîkat şeyhlerine karşı her zaman sert tedbirler almıştır.[336] Ancak bunu, *(İslâm'ın arı olarak korunması için değil)*, esasen düzenin bekası için yapmıştır. Çünkü devletin resmi ideolojisini temsil eden ***Ortodoks Türk sünnîliği*** ya da başka bir ifadeyle ***Türk Müslümanlığı***, *-Sünni kesimin birliği için-* son derece önem taşıyordu. *Ve çünkü Osmanlı siyaset kadrosunun ve Osmanlı bürokrasisinin dayanağı, aynı zamanda devletin birinci sınıf tebaası ve padişahın güvenilir kulları sünnîlerdi.* Dolayısıyla bu kesimin moral yapısını

335. Bu konuda güvenilir ayrıntılı bilgi için Bkz. Ali Fuat Bilkan, Fakihler ve Sofuların Kavgası; 17. Yüzyılda Kadızâdeliler ve Sivâsîler. İletişim Yayınları 2. Baskı 2016-İstanbul.

336. Bkz. Prof Dr. Ahmet Yaşar Ocak, Osmanlı Toplumunda Zındıklar ve Mülhidler. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul-1998

homojen olarak korumak için **ilhâd** ve **zendeka** hareketlerine karşı olduğu kadar, gerekirse kitâbî İslâm'a karşı da önlem almak, siyasetin kaçınılmaz gereklerinin başında yer alıyordu. Nitekim *-temelde bir zendeka ve ilhâd hareketinden başka bir şey olmayan-* **Hâlidî Nakşbendîlik**, dış görüntüsü bakımından Türk Sünnîliği ile çatışmadığı, hatta Türk Müslümanlığı ile İslâm arasındaki kırmızı çizgiyi daha güçlü ve belirgin hale getirdiği için **II Mahmud** döneminde kabul görmüştür.

Bugünün Türkiye'sinde Tarîkatçılık denince akla ilk gelen **Nakşbendîliktir**. Çünkü ülkede en yaygın olan Tarîkat budur. Vaktiyle Osmanlı toplumu tarafından benimsenen **Kâdirî, Rufâî, Halveti, Cerrahî, Melâmî** ve **Mevlevî** gibi daha birçok Tarîkat, 1800'lerin başından itibaren Nakşbendîliğin baskısı altında söndüler. Nakşbendî Tarîkatı ise hızla yayıldı ve zamanla milyonların vicdanına sızarak kalıcı hale geldi. Ancak Osmanlı döneminde kabul gören ve desteklenen bu mistik akım, Cumhuriyetin kurucuları tarafından yobazlığın kumkuması olarak damgalandı. Yönetim tarafından **Nakşbendîliğe** karşı güdülen düşmanlığın sebebi, tamamen ideolojikti. Rejimin başındaki klik, *-inanılmaz bir bilgisizliğin sonucu olarak-* **İslâm** ile **Müslümanlığı** birbirinden ayırt edemiyor, bu yüzden de **Nakşbendîliği** İslâm'la ilişkilendiriyordu. Bu yanılgı, onların İslâm üzerinde yoğunlaşan nefret ve öfkesini bu tarîkatın üzerine yönlendirdi. Sonrası malum...

Son derece ilginçtir ki Cumhuriyetin başından 1950 yılına kadar **Nakşbendîlik** üzerinde sürdürülen şiddetli baskı **Kemalist Menderes** tarafından gevşetildi. O günün siyâsî kadrosu ikbal için dayanak arıyordu. İdeolojisinden ödün vererek Türk Müslümanlığını ihya politikalarını uygulamaya koydu. Din sömürüsü, ezanın yeniden Arapçaya çevrilmesiyle başladı. Bu adım, Türkiye'nin kapılarını İslâm'a açmak için değil, tam tersine Türk Müslümanlığını yeniden canlandırarak *-başlayabilecek-* İslâmî uyanışa fırsat vermemekti. Öyle de oldu. Ortam hazırlanınca *(bir manevi eğitim sistemi olduğu izlenimini uyandırmak için)* hemen Nakşbendîlik propaganda edilmeye başlandı. Başta **Necip Fazıl Kısa Kürek** ve **Hüseyin Hilmi Işık** olmak üzere *-okuma yazma bilen-* birkaç "aydın" bu işi üstlendiler. Nakşîlikten kopmuş olan **Said-i Nursî** de bir yandan "**Nurculuk**" adı altında yarı mistik bir akım başlattı. Böylece *-bir irşâd ve ıslah müessesesi, zühd ve takvâ yolu olduğu hakkında-* hacı-hoca zümresi tarafından **Nakşbendîlik** ve **Nurculuk** yaygın şekilde reklâm edildi. **Hâlidîlik**, mezarından çıkarılıyordu. O tarihlerde hemen hiç kimse İslâm'ın farkında olmadığı için tarîkat hızla yayılarak, kısa zamanda milyonların vicdanını mayaladı ve Türkiye'nin hemen her yerinde yeniden kökleşmeyi başardı.

Ne var ki dünya hızla değişiyordu. O tarihlere kadar okuma yazma bilmeyen Türkiye toplumu nihayet batı dünyasının baskısı altında uykusundan uyandı ve

okulların yaygınlaşmasıyla birlikte bu sihirli aracı buldu. Bunun üzerine ülkede çok yönlü bir hareket başladı. İşçi, hakkının gasp edildiğini fark etti; etnik kitleler kimliklerini aramaya başladılar; mu'minler de İslâm'ın korkunç kılıklara sokulduğunu, sömürüldüğünü, çarpıtıldığını; Türkleştirilmeye, Kürtleştirilmeye mistikleştirilmeye çalışıldığını fark eder oldular…

Bu farklı uyanışlar cümbüşü içinde Tarîkatçılığın özelde İslâm'a, genelde ise evrenselliğe vurduğu darbe karşısında ortaya çıkan tepkiler son yıllarda çok ilginç bir çeşitlilik kazanmıştır. En baskın Tarîkat olan Nakşbendîliğin, özellikle son yıllarda içyüzü *-sınırlı da olsa-* ifşa edilince, *(cemaat adı altına gizlenen)* bu akıma bağlı kalabalıklar, toplumun bazı değişik kesimleri tarafından ürküntü ile karşılanmıştır. Bu kesimlerden örneğin günü kurtarmaya çalışan **eyyamcılar**; *(solcular, enteller, deistler, ateistler, Kemalistler ve benzerleri)*, Nakşbendîleri tek parti dönemindeki zihniyetle sadece ***"gerici, yobaz ve softa"*** olarak görmüş, ancak bunlar Nakşbendîlerden daha bilgisiz ve daha karanlık oldukları için tepkilerini hiçbir gerekçeye dayandıramamış, bu yüzden yalnızca özel sohbetlerinde onları kötülemek, karikatürize etmek ve aşağılamakla yetinmişlerdir. Özellikle Kemalistler, "Türban zaferi!"inden sonra siyâsî sahada Nakşbendîlere yenik düşünce onların aleyhinde tek kelime etmeye bile artık cesaret edememişlerdir. Daha da ilginç olanı; Türkiye bürokrasisinde hâlâ önemli bir yere sahip bulunan Kemalistler son günlerde, ***"Atatürkçülük"*** jargonunu bir süre daha koruyabilmek için Nakşbendîler hakkında besledikleri derin nefreti gizleyerek, *(takiyye yaparak)* onlara karşı oldukça barışık bir tutum sergilemektedirler.

Nakşbendîlerin öteden beri neden oldukları dinsel anarşi, düşünce kaosu ve bilgi kirliliği, Türkiye'de yarı okumuş bir dindar kitleyi de rahatsız etmiş ve onları harekete geçirmiştir. Bunları, aynı zamanda **Neo-İslâmcılar** diye tarif etmek de uygundur. Bu kitleyi oluşturanların en belirgin ortak noktası, *(köklü bir geleneğe ve 1500 yıllık bir birikime sahip olan)* İslâmî eğitim sisteminde geçerli bir akademik formasyona sahip bulunmuyor olmaktır. Onun içindir ki **Neo-İslâmcılar**, ne kendilerini rahatsız eden **Nakşbendîlik** hakkında, ne onu besleyen tasavvuf felsefesi hakkında, ne de yamandıkları İslâm'ın kitâbî birikimi hakkında kayda değer hemen hiçbir doğru bilgiye sahip değildirler. Hatta onları rahatsız eden, zihinlerini karıştıran ve az da olsa uyanmalarına neden olan şeyin aslında tarîkatçılık olduğunun bile pek farkında değildirler. Bu nedenle tepkilerini, *-İslâm'ı hurdahaş etmiş olan-* Tarîkatçılığa yöneltecekleri yerde, Sünneti hedef almış ve koyu bir hadis inkârcılığıyla mevcut kaotik ortamı daha çok karmaşık hale getirmişlerdir. Bu nevzuhûr İslâmcılar, İslâm'a ve Kur'ân'a farklı bakış açıları yüzünden birkaç gruba ayrılmışlardır. Bunların en radikalleri Meâlcilerdir. Aslında bu karmaşa, İslâm'ın, ne olup olmadığının Türkiye toplumu tarafından halâ net olanak bilinmiyor olmasından kaynaklanmaktadır. Bu

yüzden Kur'an'daki İslâm'ı ararken yapılan yanlışlıklar, *-Tarîkatçılığa ve hurafeye karşı tepki gösterenleri yanıltarak-* onları *-sünnet inkârcılığı ekseninde-* farklı bakış açılarına sahip gruplara ayırdı. Bu grupları en başında ise **Selefiler** gelir.

Son yıllara kadar Türkiye toplumunda hemen hiç kimse **Selefîlik** hakkında en ufak bir bilgiye sahip değildi. **El-Qâide** örgütünün ortaya çıkmasından sonra bu kelime telaffuz edilir. Oldu. Sonra **Selefilik, Vahhabîlikle** karıştırıldı. Hatta İslâm düşmanları tarafından, "**selefiler**" sıfatı, terörist grupları nitelemede bile kullanıldı! Bunu batılılar başlattı, Nakşbendîler de Türkiye'de bu yaklaşımı yaydılar. Onun için Türkiye'de "**selefî**" tabiri, *-toplum psikolojisini yönlendiren-* yarı-okumuşların aklında **Vahhabiliği, el-Qaide'yi, Daiş'i** ve terörizmi çağrıştırır.

Bu münasebetle unutmamak lâzımdır ki "***Selefilik***" kavramı İslâm literatüründe epeyce eski ise de, hiçbir zaman ***(Hanefi, Şafii, Hanbeli ve Maliki)*** gibi tüm Sünni dünyada kabul görmüş ne bir fıkhî mezhep, ne de (**Matüridî** ve **Eş'arî** gibi) orantısal olarak tutunabilmiş kelâmî bir mezhep olarak algılanmıştır. Bu kavram ancak **Muhammed ibn. Abdulwahhâb** tarafından *(çok tanrılı Osmanlı Müslümanlığına karşı 1744'te)* başlatılan "**Dinî-Siyâsî**" kalkışmaya sembol isim olarak (mensuplarınca) mezhepsel anlamda kullanılmıştır. Fakat bu hareket, **Hâlid Bağdâdî** öncülüğünde Osmanlı Nakşbendîleri tarafından **Vahhâbîlikle** damgalanmış ve yaygınlaştırılmıştır. Bu zihin karıştırıcı pejoratif nitelemenin aslında İngilizler tarafından ortaya atıldığı sanılmaktadır. İlginçtir ki "**Selefîlik**" kavramı, günümüzün Türkiyeli yarı-okumuşları tarafından *-aynen Nakşbendîler gibi-* **Vahhabîlik** ile fahiş bir şekilde karıştırılmaktadır.

Tabiatıyla **Selefîler** de *-Türkiyeli yarı-okumuşlar gibi-* ilmî derinlikten ve geniş ufuktan yoksun oldukları için bu düşünce kaosunun içyüzünden pek haberdar değildirler. Bu yüzden siyaseti onların aleyhinde kışkırtan Nakşbendîlerin karşısında kendilerini ifade etmekten aciz duruma düşmektedirler.

Türkiyeli Selefiler de tıpkı Türkiyeli yarı-okumuş **Neo-İslâmcılar** gibi dar ufuklu ve geniş bir dünya görüşünden yoksundurlar. Her iki grup da en az Nakşbendîler kadar fanatiktirler. Aralarındaki belirleyici fark: **Neo-İslâmcıların** "*Sünnet inkârcılığı*"dır. Bununla birlikte her iki grup da İslâm'ın akademik birikimden, İslâm tarihinden, özellikle Mezhepler tarihinden habersizdir. Bu boşluk her iki tarafı da salt taklitçiliğe itmiştir. Nitekim **Neo-İslâmcılar**, çağdaş mu'tezilîler gibi, yada yerli oryantalistler gibi bir görüntü yansıtmaktadırlar. Bunların en çarpıcı kusurları, *(İslâmî ilimlerin alt yapısını oluşturan)* Arapçadan tamamen habersiz bulunuyor olmalarıdır. **Selefiler** de yerli Vahhâbîleri andırıyorlar. Ne var ki **DAİŞ'**in ortaya çıkmasından sonra **Hicaz'**daki **Vahhâbî Devleti** Türkiyeli Selefilere iki ayrı fraksiyon olarak bakmaya başladı: 1) **Abdullah Yolcu'**nun Selefileri, 2) Şiddet yanlısı Selefiler. Bu ayırım eğer doğru ise

manzara *-hiç kuşkusuz-* Vahhâbîler kadar Nakşbendîleri de sevindirir. Böylece selefîlerle Vahhâbîlerin birbirine ne kadar benzedikleri de ortaya çıkmış bulunmaktadır.

Bu kara tablodan en fazla bizâr olanlar, elbette *-Kur'an ve Sünnete bağlı-* azınlıktaki aydın ve hakiki mu'minlerdir. Gerekçeleri ise evrenselliğin tahrip edildiğidir. Bu kaygı temelde Allah'ın rızasına aykırı düşme korkusundan kaynaklanmaktadır. Fakat aynı tablodan şikâyetçi olan başka bir kesim daha vardır. Bunların şikâyetlerinin özeti ise şudur: "*Kültür dünyamız alt üst oldu; Müslümanların kültürel hafızaları silindi; Anadolu'daki toplumsal hafızamız yok oldu; Türkler Anadolu'ya hapsediliyor!*" Bu feryat ise temelde nefsin havasına ters düşmekten kaynaklanmaktadır.

***

Tarîkatçı grupların son zamanlarda birbirlerine karşı giriştikleri saldırılar, onlardan nefret eden grupların Tarîkatçılığa gösterdikleri tepkilerden çok daha şiddetli olmuştur. Örneğin, 2000'lı yılların başından itibaren *-Kemalistleri yenilgiye uğratarak, siyâsî mekanizmayı, yargıyı, istihbaratı ve emniyeti ele geçirdikten sonra, tamamen ün ve çıkar elde etme yarışı içinde birbirine giren-* Tarîkatçılardan **Sakarya'**da konuşlandırılmış aşırı ırkçı bir Nakşbendî fraksiyonu, *-iktidardan aldığı güçle başta **Süleymancı, Pontuslu, Fethullahçı** ve firârî **Kaplancı** örgütler olmak üzere-* tüm tarîkatçı gruplara karşı saldırıya geçti. Onları teşhir etti ve haklarında ağza alınamayacak sözlerle dolu kitapçıklar yayınladı. Fakat bu imtiyazlı örgüt Irkçı Nakşbendîlerle onların gölgesindeki **Menzil** tekkesini görmezden geldi.

Fethullah Gülen'in yönettiği Nurculuktan türeme yarı gizli bir Tarîkatçı örgüt ise *(yürüttüğü kırk yıllık gizli faaliyetlerden sonra)* planladığı büyük hedefini gerçekleştirmek üzere Nakşbendîlere karşı harekete geçti. Önce bir Nakşbendî mollası "fuhuş suçu" ile tutuklandı. Bu bir göz dağı idi. Sonra örgüt, 15-17 Aralık 2013'te birden atağa geçerek iktidarı devirmek istedi. Nakşbendîler, şiddetli bir refleksle **Fethullahçıları** püskürttüler. "*İnlerine gireceğiz*" diyerek tehditler savurdular. Bu kez **Fethullahçılar** 15 Temmuz 2016 da bir askerî kalkışma düzenlediler. Ancak Nakşbendîler, halkı da harekete geçirerek darbeyi çökertmeyi başardılar.

Tarîkatçı kavgaları uzun yıllar sürecek gibi gözüküyor. Ancak bu kavgaların üzerindeki siyâsî perde, olayların merkezindeki Nakşbendîliği ve Nakşbendileri spekülatif bir şekilde gizlemektedir. Dolayısıyla *(gazeteci, siyâsî analist, haber yorumcusu gibi)* Türkiyeli birtakım yarı-okumuşlar mevcut tabloyu berrak bir şekilde göremiyorlar. Yaptıkları *(kopuk kopuk ve bütünlükten uzak)* açıklamalarıyla mevcut bilgi kirliliğini daha da azdırarak toplumun kendi gerçeklerini keşfetmesine engel oluyorlar.

***

Nakşbendîliğin, Toplumsal Yaşam Üzerindeki Etkileri

Nakşî Tarîkatı, yüz yıllardır bu coğrafyada yaşayan insanların üzerinde toplumsal açıdan çok yönlü ve silinmez etkiler bırakmıştır. Bu tarîkat, toplum psikolojisini son yüz elli yıl boyunca yönlendiren en önemli faktörlerden biri olmuştur. Onun için etkilerinin boyutları gerçekten incelenmeye değer.

Hiç kuşku duymamak gerekir ki, Türkiye'de toplumun özellikle din anlayışını şekillendiren temel faktör Nakşbendîliktir. Çoğunluğun, Sünni Müslümanlardan oluştuğu kanâatine karşın, Türkiye'deki Sünnilik anlayışı, Nakşbendîliğin etkisi altında, Sünnî âlemin din anlayışından bir hayli farklıdır. Kur'ân'dan uzaklaşan bu ilginç din modeline, günümüzde ***"Ortodoks Türk Sünnîliği"*** adı yakıştırılıyor olsa bile onun ortodoksluğu da Sünniliği de tartışılabilir niteliktedir. Çünkü müslüman olduklarını ileri süren Türkler'in dinsel anlayışı gerçekte ortodoksi değildir. Yani dondurulmuş fıkhî içtihatlara dayalı klasik Arap Sünnliği ile de tam anlamıyla örtüşmez. Hele evrensel İslâm eksenine dayalı ve Kur'ân merkezli bir İslâm anlayışı hiç değildir. Tam tersine Türkler'in İslâm'a yaklaşımı bin yıldan beri heterojen bir karakter arzetmektedir.

Nakşbendî Tarîkatı'nın, râbıtaya dayanan ***"Şahısperest"*** kültürü, toplumun hemen bütün kesimlerini etkisi altına almıştır. Özetle denebilir ki halk, farkında olsun veya olmasın, top yekûn Nakşbendîleşmiştir. Büyük ihtimalle bu yüzdendir ki ***"Merdümperestlik"*** anlayışı, ateist ve materyalist gruplar arasında bile yayılabilmiştir. Toplumun büyük kesimi esasen eskiden beri kadavracıdır. Türkiye'de ölüme ve ölüye bakış açısı çok farklıdır. Ölüm ve ölü, bu ülke insanının vicdanına dinle imanla yoğurulmuş olarak kazınmıştır. Bu toplumda ölüme: Allah'ın takdiri ile ***canlı varlıktaki hayatî fonksiyonların bir daha tekrarlanmamak üzere bu dünyada sona ermesi*** şeklikde inanan insan sayısı çok azdır. Nitekim, ölen kişi özellikle eğer bir tarîkat şiyhi ya da bir din adamı ise ona, öyle birkaç gün sonra mezarda çözülüp çürüyecek bir ceset değil, bilakis morötesi alemlere, meleklerden oluşan bir kortej içinde rengârenk kanratlarla uçup giden ve gelecekte daima bu dünyadaki insanlara göz kırpacak olan ulu bir müjdeci, bir şefaatçi, zor anlarda himmet elini uzatacak bir "**evliya**" ve cennetin Osmanlı efendilerinden biri olarak inanılır!

Türkiye'de din, işte bu eksene dayalı olarak yapılanmıştır. Onun için dindar kesim, Kur'ân ve Sünnetle tanımlanan İslâm'ı değil, tam tersine tarîkat şeyhleri tarafından, *(ya da -mahalli deyimle-* ***"evliyâlar"*** *tarafından)* şekillendirilmiş Müslümanlığı ancak kabul etmektedir. Dinden kopuk yığınlar da kendi inanç ve ideolojilerini bilim tarihine geçmiş bulunan felsefe ve teorilerle değil, aksine tanrılaştırdıkları liderlerinin

kişisel görüşleriyle ifade etmeye çalışmaktadırlar. Bu toplumda, insanı tanrılaştırma inanışlarından uzak kalabilmiş olanlar ise yalnızca azınlıktaki "**hanîf**" [337] Mu'minlerdir.

Gerçeği ifade etmek gerekirse Nakşbendîlikte din, bir şekiller ve hayâller cümbüşüdür; ayindir; râbıtadır; tesbihtir; takkedir; cübbedir; kavuktur; sakaldır; çarşaftır; türbedir; tekkedir; eski yazılarla, motiflerle figürlerle ve Osmanlıca övgülerle süslü, koca koca mezar taşlarıdır; Bulutların üstünde uçuşan pembe kanatlı evliyâlardır; batmadan su üzerinde gezen, yıllarca yemeden içmeden çöllerde yaşayan **"Baba erenler**dir; **"mürşid-i kâmil"**lerdir, vs. Evet Türkiye'deki tüm tarîkatçılara ve aynı zamanda Nakşbendîlere göre din işte budur.

Toplumun tarîkata bağlı olmayan diğer kesimleri de bu şekilcilikten büyük ölçüde etkilenmiştir. Bu nedenle, *-azınlıktaki muvahhid Muslimler hariç-* Müslüman dindar kalabalıklara göre de İslâm, yine şekiller ve hayâller cümbüşünden öte bir şey ifade etmemektedir. Binaenaleyh onlara göre de İslâm, kocaman kubbeli dev selâtîn camileridir; mevlittir; kandildir; ilâhîdir; mehter marşıdır; Mohaç Meydan Savaşıdır; **İstanbul'**un fetih yıldönümü kutlama törenleridir; festir; kılıçtır; tuğrâdır; "**kurtçu selâmı**" ile birlikte tekbir çekmektir ve bunların en önemlisi olan şemâil edebiyâtıdır...

İslâm'ın, esasen Kur'ân ve Sünnet'den ibaret olduğu, onun için bu iki kaynağın, hayata geçirilmesiyle ancak İslâm'dan söz edilebileceği ise hemen hiç kimsenin ilgisini çekmemekte, hatta kimsenin, aklına bile gelmemektedir!

Onun için eğer kutsallaştırılmış eşya ve kavramlar hakkında en ufak bir olumsuz düşünceniz varsa Türkiye'de dindar toplumun ölçülerine göre belki Müslüman bile sayılmazsınız. Bu ölçüyü ise temelde Nakşbendîlik belirlemiştir.

Nakşbendî Tarîkatı, halkı o kadar köklü şekilde biçimsellikle yönlendirmiştir ki Türkiye'de hemen herkes, kutsallığı çeşitli boyutlarda algılamaya ve şekillendirmeye çalışmaktadır.

Toplumun, başlıca dört kampa ayrışmış olmasının temelinde de yine bu mistik örgütün derin etkileri bulunmaktadır. Ya da başka bir ifade ile, eğer bu olguyu hazırlamış birkaç neden söz konusu ise bunların, belki de en önemlisi Nakşbendî Tarîkatı'dır.

İşaret edilen kamplara gelince bunları:

1. Nakşbendîler;

2. Müslüman dindarlar: *Osmanlıcı, sentezci, sağcı ve gelenekçi muhafazakâr kesimler;*

337. Hanîf: Allah Teâla'ya Zatı'nda ve sıfatlarında asla ortak koşmayan demektir. Çoğulu Hunefâ'dır. Bkz. Kur'ân-ı Kerîm:
Hanîf kelimesi için: 2/135; 3/67, 95; 4/125; 6/79, 161; 10/105; 16/120, 123; 30/30.
Hunafâ kelimesi: 22/31; 98/5.

3. İslâm karşıtları: *Solcu, kökten putçu ve liberal sağcılar gibi lâik ve materyalist kesimler,*

4. Muslim mu'min azınlık: *Kur'ân-ı Kerîm'e bir bütün olarak inanan ve onun, bir bütün olarak hayata geçirilmesini vazgeçilmez bir ideal olarak kabul eden mu'minler diye gruplandırmak mümkündür.*

Yukarıda da özetle değinildiği gibi, azınlıktaki muvahhid mu'minlerin dışında kalan diğer kampların, özellikle İslâm'a bakış açıları, bu tarîkatın etkisi altında son şeklini almıştır.

Bu bakış açısının temel unsurunu ***"Kutsal lider"***, ya da başka bir ifade ile ***"Lider kutsaldır"*** kanâati oluşturmaktadır. Bu kanâat, halkın vicdânına âdetâ kazınmış bir temel inanış biçimini almıştır. Türk antropolojisindeki gerçeklerle daha bilimsel boyutlar içinde açıklanabilen bu inanış, gerek şeyhlik kurumu bakımından, gerekse tarih boyunca Türklerdeki liderlik anlayışı bakımından son derece önemli bir araştırma konusudur.

Sünnî Osmanlı kesiminin, Nakşbendîlikle tanışması ta 1400'lere kadar çıkar [338] Fakat bu tarîkatın toplumsal anlamda yönlendirici etkiler yapmaya başlaması ancak 1800'lerin başından itibarendir.

Doğrusunu söylemek gerekirse tarîkatın, bu tarihlerde **Hindistan'**dan, ansızın **Irak'**a yepyeni bir kisve içerisinde sıçrama yapması ve oradan da çok kısa bir sürede **İstanbul'**a kadar yayılarak bütün **Anadolu'**yu, **Kafkasya'**yı ve **Balkanlar'**ı etkisi altına alması bir rastlantı olmasa gerektir. Siyasetin gizli elleri tarafından, bu senaryonun hazırlanıp uygulamaya konmuş olmasında büyük olasılık vardır. Daha önce de bir nebze anlatıldığı üzere bu tahmini doğrulayan kanıtlar mevcuttur. Ancak bu konuda atlanmaması gereken çok önemli bir olay vardır ki esasen **Halidîliğin**, XIX. yüzyılın başında bir bomba gibi patlaması, bu olayla son derece ilişkilidir. Bu olay ise ***"Vahhâbîlik"*** hareketidir.

İşte Nakşbendîlik, aslında bu hadiseden sonra Türk toplumuna tam anlamıyla gizli bir din olarak mal olmuş, onun âdetâ vicdânına kazınmış, onu bu güne kadar tahmin edilmedik şekilde etkilemiş ve yönlendirmiştir. [339]

---

338. Evet, **Nâsıruddîn Ubeydullah-ı Ahrâr'**ın Kanûnî döneminde **Haydar Baba** adlı bir dervişini İstanbul'a göndermesiyle Nakşîlik, Osmanlı Toplumuna ilk kez aşılanmıştır. (Bkz. BÖLÜM-II. Rûhânîler ve Râbıta Nâsıruddîn Ubeydullah el-Ahrâr)

Nakşîliğin ikinci hamlesi, **Rabbânî'**nin mürîdlerinden **Murâd el-Buhârî** (1640-1720) tarafından Şam'da yapılmıştır. Bu adamın soyundan gelen altı kişi, birbirlerinin peşi sıra Nakşbendî Tarîkatı'nı bölgede yaymaya çalışmışlardır. Buna rağmen tarîkatları, Araplar arasında pek tutunmamıştır. Bu soyun son temsilcisi **Hüseyn b. Ali el-Murâdî** (Öl. 1850) **Bağdâdî'**nin çağdaşıdır. Onu Şam'a dâvet etmiş, tarîkatının propagandası için O'na yardım etmiştir.

339. Vahhabiliğe gelince bu hareket, aslında **Bağdâdî'**den yarım asır önce Hicaz'da patlak vermişti. Bu olayı başlatanların,

yönetenlerin ve destekleyenlerin hemen tümü çöl adamlarıydı. Hem bedevîliğin verdiği bir sertliğe sahip idiler, hem de mücadele stratejisi konusunda tecrübe ve bilgiden yoksun bulunuyorlardı. Bu nedenle başlangıçta çok yıkıcı yanlışlıklar yapıldı. "***Vahhâbîler***", *(daha doğrusu, bu hareketin lideri olan **Muhammed b. Abdulvahhâb'**ın yandaşları)*, asırlar boyu çığ gibi birikmiş, yayılarak kemikleşmiş olan şirk inanış ve sembollerini, bir çırpıda ve zor kullanarak ortadan kaldırmaya çalıştılar. Halbuki bir avuç **Muvahhid Muslimden** başka Kur'ân'a ve Sünnete bağlı kimse kalmamıştı. Üstelik devletin politikası da müşrik çoğunluktan yanaydı. Ancak bu, tevhid'e karşı kasıtlı ve düşmanca bir tavır değil, geleneksel bir anlayıştı. Hak din artık tanınmaz hale gelmişti. Toplum, Yüzyıllar önce İslâm'ın boşluğunu dolduran "**Müslümanlığın**" doğurduğu karmaşa içinde şirk ile tevhidi birbirinden ayır edemiyordu. İşte "**Vahhâbîler**" bu inceliği kavrayamıyor, dolayısıyla tevhid mücadelesini akılcı yollarla yapmayı beceremiyorlardı. Bu nedenledir ki Devlet, "Vahhâbîleri çok korkunç bir şekilde cezalandırma yoluna gitti. "Vahhâbîler" de hırçınlaşıp "müşrik" kıyımına girişince felâketler başladı ve **Halidîlik** yayılıncaya kadar elli yılı geçkin bir zaman boyunca **Osmanlı-Vahhabî** boğuşması sürdü.
Kesinlik derecesinde denebilir ki, Osmanlı yönetimi, bu "Vahhâbîlik" hareketine, o devrin bütün ayaklanma olaylarından çok daha yıkıcı bir gözle bakmış ve kendini böyle inandırmıştır. Bunun, temelde bir ıslah ve ihya düşüncesinden kaynaklandığını asla hesaba katmamıştır, katmak da istememiştir! Onun için bu mesele, başlangıçta ve henüz propaganda aşamasındayken devlet tarafından tartışma zeminine getirilmemiş, tam tersine "**Vahhâbîler**", adetâ sıcak çatışma ortamına kaydırılmıştır!
Bunun sebebi tarihîdir ve çok açıktır. Osmanlı Devleti'nin temelinde tasavvuf mayasının bulunduğunu unutmamak gerekir. Fakat ne ilginçtir ki tarih boyunca gerek mehdîlik olayları, gerekse yeniçeri isyanları gibi sürekli yinelenen korkunç siyâsî belâlar da hep bu mayayla hazırlanmış olan çeşitli hamurlardan ortaya çıkmıştır Buna rağmen, devlet daima İslâm'ın Mistik yorumlarına önem vermiş, arı Kur'ânî anlayışın ön plana çıkmasına hiç bir zaman meydan vermemiştir.
İşte Devletin, "Vahhâbîliğe" karşı takındığı tutumun sebebi burada yatmaktadır. Çünkü "Vahhâbîlik" demek, kelimenin tam anlamıyla bütün mistik inanış ve anlayışlara karşı olmak demektir. Yani "Vahhâbîlik", aslında sanıldığı gibi bir mezheb değil, yanlış mücadele stratejilerine dayalı olsa bile temelde yozlaşmışlığa karşı bir ihya hareketidir; ama mistisizmin tasfiyesini ve İslâm'ın mistik yorumlardan arındırılmasını amaçlayan bir vicdânî-siyasî harekettir. Oysa Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan beri padişahların hemen hepsi birer tarîkata bağlı idiler. Dolayısıyla mistisizmi inkâr etmek, başka bir ifadeyle geçmişlerin inanış şekillerine bâtıl demek, hatta onları İslâm dışı birer müşrik saymak anlamına gelecekti.
Öyle anlaşılıyor ki devlet bu yüzden "Vahhâbîliği", İslâm'ı yıkmak isteyen yeni bir din ve hatta vicdanları köreltici bir zehir gibi görmüş, dolayısıyla bu dâvânın savunucularını askerî yöntemlerle sindiremeye çalışmıştır. Fakat bunu beceremeyince de "Vahhâbîliğe" karşı bu kez panzehir olarak Neo-Nakşbendîliğin, ülke çapında yayılmasına yardım etmiştir.
Yukarıda kısaca bahsedildiği gibi, şanlı tevhid dâvâsının şahlandığı kutsal topraklarda bile bu inanış şekli pervâsızca propaganda edilmeye başlanınca, Hicaz'daki **Muslimler** 1745'lerden itibaren bu talihsiz gelişmeye büyük tepkiler göstermişlerdir. Nakşbendîler tarafından "**Vahhâbîlik**" diye adlandırılan siyâsî hareket işte budur.
Bilindiği üzere Nakşbendîler, "**Vahhâbîlik**" diye bir inanış şekli bulunduğunu, bunun, XVIII. yüzyıl ortalarında **Muhammed b. Abdilvahhâb** adında Necidli bir hoca tarafından mezhep haline getirildiğini ve genellikle "**Suudî Arabistan**" halkının bu mezhebe bağlı olduğunu ileri sürmektedirler; Hatta buna, "**Suûdî Arabistan'ın resmî dini**" bile demeye kadar işi vardırmaktadırlar! Nitekim "**Vahhâbîlik**" diye üretilen kavram ve bu kavrama yüklenen çeşitli anlamlar Nakşbendîlerin propagandaları sonucu, başta Türkiye'de olmak üzere Müslüman topluluklar arasında bir kanâat olarak yerleşmiştir!
"**Vahhâbîlik**" diye adlandırdıkları bu "hayâlî mezhep" aleyhinde, Özellikle son otuz, kırk yıldır İstanbul'da asker emeklisi bir Nakşî şeyhi tarafından çok yoğun şekilde yazılı propaganda yapılmaktadır. Bu nedenle Türkiye'de, Nakşbendîlerin çok büyük etkisi altında bulunan halk da ne ilginçtir ki bu savın gerçek olduğuna inanmakta, bunun doğru olup olmadığını, hemen hiç kimse araştırma ihtiyacını bile duymamaktadır.
Halbuki **Muhammed b. Abdilvahhâb'**ın, yandaşları arasında bu görüşe katılan, yani "**Vahhâbî**" olduğunu kabul eden bir tek kişi bile yoktur. Bu bir yana, aslında bunlar, "**Vahhâbî**" diye adlandırılmaktan rahatsız bile olmaktadırlar. Çünkü bu adlandırma, aynı zamanda suçlayıcı ve aşağılayıcı bir siyasî anlam taşımakta ve onların, İslâm Ümmeti dışında bir kamp oldukları izlenimini vermektedir. İşin ilginç tarafı, *(Türkiyede bu konuda yagın olan dedikodular Arapça'ya hiç tercüme edilmediği için)* durumdan haberi olan "Suûdililerin sayısı parmakla sayılacak kadar azdır. Dolayısıyla "**Vahhâbî**" olup olmadıkları hakkında onlara yöneltilen soruları genelde hayretle karşılamakta, cevap olarak: Bu isim altında bir mezhep tanımadıklarını; benimsemiş bulundukları görüş ve inanış şeklinin, sadece **Muhammed b. Abdilvahhâb** tarafından aslına döndürülmüş olan İslâm'ın kendisi olduğunu; Kur'ân ve Sünnetten başka bir kaynak kabul etmediklerini ve **Hanbelî Mezhebi'**ne mensup **Muslimler** olarak İslâm Ümmeti'nin bir parçası olduklarını açıkça ifade etmektedirler.
Buna karşın Nakşbendîler, *(bağlı bulundukları tarîkatın, tüm Müslümanlarca sanki legal kabul edildiği havası içinde)* göğüslerini gere gere "**Nakşbendî**" olduklarını açıkça ifade etmektedirler! Kuşkusuz bu, hem bir yandan büyük bir çelişkidir, hem de tevhid ehlinin, İslâm Ümmeti'nden ayrı bir kampmış gibi **Muhammed b. Abdilvahhâb'**ın hayranlarına karşı giriştikleri karalama, son yıllarda Müslümanlar arasında yeniden başlamış olan diyalog çalışmalarını büyük ölçüde baltalamaktadır. Bu konudaki propagandalar gerçekten de Türkiye'de çok geniş bir çevreyi etkisi altına alabilmiştir. Pontus kökenli bir Nakşî şeyhinin verdiği fetvâ üzerine müritleri, "**Haremeyn**" imamlarının arkasında namaz kılmamakta, ya da kılmak zorunda kal-

Nakşbendî Tarîkatı'nın, gerek **Hindistan** gibi dünyanın öbür ucundan **Irak'**a aniden *(1811'de)* sıçrama yapması, gerek ***"Halidîlik"*** kisvesinde yeni bir kimlikle ortaya çıkması, gerek bu isim altında, **Budizm'**in bütün malzemeleriyle donanmış olması, gerekse **Irak** gibi, *-tarihin hiç bir döneminde herhangi bir inanış ve düşüncenin, asla geniş taban bulamadığı-* bir bölgede olağanüstü bir hızla yayılması ve özellikle Arap olmayan unsurlar arasında tutunması, ayrıca güneydeki gelişmelerin tırmanışa geçtiği bir dönemde bu olayın cereyan etmiş olması âdetâ her şeyi özetlemektedir!

Evet bütün bunlara rastlantı demek inandırıcı değildir. Dolayısıyla bu verilerin ışığında Nakşbendî Tarîkatı'nın ve Nakşbendîlerin o günden bugüne *-toplumsal açıdan etkileri incelenecek olursa-* **Ortadoğu** coğrafyasında Şii İranlılar ve Sünni Araplar dışında kalan toplulukların, İslâm'a ilişkin düşünce ve inanışlarında ne kadar köklü değişiklikler meydana gelmiş bulunduğunu tesbit etmek mümkündür.

Bu değişiklikler şöyle özetlenebilir:

1) Nakşîlik "tevhîdî iman" konusunda büyük tahrîbâta neden olmuştur.

Önce belirtilmelidir ki, İslâm'ın temeli imandır ve imanın da ağırlık merkezi Allah Teâlâ'ya *(Kurân-ı Kerîm'de bize kendini tanıttığı sıfatlarıyla)* inanmaktır. Bu inancın özü ise, kâinâtın yaratıcısı, yöneticisi, yönlendiricisi ve düzenleyicisi olarak Yüce Allah'ın, bir, eşsiz, benzersiz, ortaksız, vekilsiz, başlangıçsız, sonsuz ve ölümsüz olduğu; ezelden ebede her şeyi bildiği, gördüğü, duyduğu ve her şeye egemen olduğudur. Tevhîdin en kısa özeti budur ve bununla birlikte Allah Teâlâ'nın sonsuz ve sınırsız egemenliği üzerinde hiç bir kimsenin ve herhangi bir gücün hiç bir halde asla etkili olamayacağıdır! Dolayısıyla, yaratığın neden olduğu herhangi bir etki, yalnızca Allah (cc) tarafından yönetilen kainât düzeninin, birbirine bağlı disiplinleri ve kuralları çerçevesinde ancak meydana gelebilir.

Gerçek bu iken baştan beri anlatıldığı üzere, tarihin akışı içinde ve çeşitli etkenler altında zamanla "**Ermişlik**" diye bir inanç peydahlanmış, böylece "**Evliyâ**" diye *-sözde-* üstün güçlere sahip bazı kimselerin, Allah adına kâinat olaylarına yön verebildiklerine inanılmaya başlanmıştır! Tabiatıyla, bu inanış biçiminin doğmasında ve yayılmasında hem çok çeşitli nedenler ve güçler etkili olmuştur, hem de epey eski bir geçmişi vardır.

---

dıkları zaman "takiyye" yapıp daha sonra namazı iade etmektedirler!
Aslında meselenin önemli olan yanı, "Vahhâbîlik" aleyhinde yapılan propagandalar değil, aksine bu propagandaların perdesi arkasına saklanarak tevhid inancının yıkıma uğratılmasıdır.
Evet "Vahhâbîlerin belki de çoğu mücessimedir. Fakat onların Allah (cc)'a ortak koşulmaması konusunda yaptıkları ısrar, en kötü ahvalde Allah (cc)'ın kâinât üzerindeki mutlak egemenliğini savunmaktan öte bir anlam taşımamaktadır. Halbuki "Evliyâ" diye -sözde- üstün güçlere sahip bazı kimselerin, (hatta ölmüşlerinin bile) kâinat olaylarına Allah (cc) adına yön verebildiklerine ilişkin tarîkatçıların inancı, ne kadar iyi niyetlerle savunulsa da Kur'ân-ı Kerîm'in getirdiği "Tevhîdle hiç bir şekilde uzlaşmamaktadır!

Ancak son iki yüz yıl içinde oluşan "**Evliyacılık**" birikiminin arkasındaki en büyük güç ve kaynak Nakşbendî Tarîkatı'dır.

***

2) Nakşbendîlerin etkisiyle Türkiye'de çok geniş bir "lâik-Dindar" sınıf oluşmuştur.

Evet, Türkiye'de bütün "**dindar**" kesimler, Nakşbendîlerin etkisiyle büyük ölçüde lâikleşmiştir. Bunlar da İslâm'ı, aynen lâikler gibi sırf bir âhiret düşüncesi, bir mâbet ve mezarlık dini, vicdâna hitap eden bir Allah-kul ilişkisi olarak algılamaktadırlar! Bu insanlar, İslâm'ın doğallığından ve sadeliğinden sebep, rûhânî susamışlıklarını giderememekte, bir türlü tatmin olamamaktadırlar. Başka bir ifadeyle, İslâm'daki ibâdetlerin şekil ve miktarını, psikolojik olarak azımsamakta, bu yüzden de tarîkatın bitmez tükenmez ayinleriyle, meditasyonlarıyla ve Allah (cc) adına yetkili sandıkları ölülere yalvarmak sûretiyle doyuma ulaşmaya çalışmaktadırlar. "**Dindar-Müslümanlar**ın, **Muvahhid mu'minlerden** farklı bir çizgi izleyerek, özellikle son yıllarda lâik ve materyalist kesimlerle her alanda işbirliği ve dayanışma içinde bulunmaları, onlarla böyle bir ortak noktaya sahip bulunduklarını kanıtlamaktadır. Nitekim geniş Nakşbendî cemaatlerinin desteği sayesinde devlet yönetimi putçu lâiklerin tekelinde devam etmektedir. Temelde karşıt, hatta düşman olan bu iki kutup arasındaki yakınlaşma ortamını hazırlayan faktör ise putçulara ilham kaynağı olan Nakşbendî Tarîkatı'nın politeist felsefesidir.

Nitekim lâiklerin de son yıllarda putçuluğu Nakşbendîlerin etkisiyle icad ettiklerine ihtimal vermek mübalağa sayılmaz. Çünkü 1950'lere kadar putçuluk diye bir akım yoktu. lâik ve materyalist azınlık, sırf maddeci bir yaşam tarzının sıkıntısını yaşıyorlardı. Maneviyatsızlığın stresi altında bunalan bu insanlar, aynı zamanda çoğunluktan tamamen kopuk kalmış olmanın ve iç dünyalarını serinletecek hiç bir moral değere sahip bulunamamanın kompleksi ile eziliyorlardı. Allah'dan başka birtakım ilâhlar edinmenin hiç de zor olmadığını, üstelik ülkenin en "dindar" kesimlerinin bile bu yolu seçmiş bulunduklarını görünce onlar da benzer bir tercih yaptılar. Hatta bu tercihe tamamen dini bir nitelik bile kazandırdılar. Bunların, ilhamlarını tasavvuftan, tarîkat anlayışından ve özellikle epeyce yaygın bulunan Nakşî Tarîkatı'nın râbıtasından almış olması ihtimali çok büyüktür.

Putçular, *-sözde-* ***"Lidere saygı"*** adı altında düzenledikleri törenlere istedikleri kadar ***"Dinle hiç bir ilişkisi yoktur; Son derece resmî ve seküler bir atmosfer içinde yapılan törenlerdir; dünyevî bir saygıdan ve saygı duruşundan asla ileriye gitmez."*** desinler; evet istedikleri kadar bu savı ileri sürsünler, onların başta kendi-

leri bile buna asla inanmamaktadır! Üstelik hem psikolojik açıdan hem de ilâhiyat felsefesi açısında bu konu incelendiğinde, bakınız ne gibi sonuçlar elde edilmektedir.

* Her şeyden önce saygı, sevgiden çok farklı bir psikolojik olaydır.

Sevgi, tamamen doğal ve içgüdüsel bir olaydır. Bir şeyi sevdiğiniz zaman duygularınız otomatik olarak harekete geçer ve belirtileri kendiliğinden ortaya çıkar. Onun için insan, ne kendini zorlayarak, ne de başkası tarafından zorlanarak bir şeyi sevebilir. Bunu asla yapamaz. İnsan, herhangi bir nedenle sahte bir sevgi gösterisinde bulunsa bile bunu uzun zaman sürdüremez. Ayrıca seven insan, sevdiğini içinden inkâr edemez. Yani kendi kendini yalanlayamaz. Bu nedenledir ki çok küçük çocuklar, hatta bebekler bile sevme olayını gâyet çarpıcı şekilde yaşarlar. Buna karşın saygı göstermesini, önceleri bilemezler, bunu daha sonra öğrenirler.

Saygıya gelince, bu duygu, daha çok telkin ve sürekli eğitim yollarıyla insanda âdetâ bir şartlı refleks haline gelen ya da getirilen sırf yapay ve sonradan kazanılan bir psikolojik uyarılmadır.

Bu nedenle saygıyı en çok iki kısma ayırmak mümkündür.

Birincisi: Özellikle, sahip bulunduğu yaptırım gücü sayesinde yakın geleceği tehdit edebilen bir otoriteye karşı insanın duyduğu zoraki saygıdır. Önemle belirtmek gerekir ki bu saygı, korku ile karışıktır ve gerçek bir saygı değildir! Buna "**Heybetlenmek**" demek daha doğru olur. Baskı altında ve belâdan kurtulma karşılığı olarak gösterilen askerî ve resmî saygılar bu türdendir. Bu saygının ahlâkî hiç bir değeri yoktur. Bunun adı takiyyedir. Yerine göre nifâk sayılır, bazen de başvurulan zorunlu bir çare olur.

İkincisi ise: Hiç karşılıksız ve salt bir yüceltme duygusudur. İmanla ilintili saygı kavramı, işte bu duyguyu ifade eder. Buna da ***"İmânî Saygı"*** demek isabetli bir adlandırma sayılmalıdır.[340]

Dolayısıyla putçuların ***"Saygı Duruşu"*** dedikleri şey, sürekli telkin ve propagandalarla yaratılan yapay bir sevginin, ***"İmânî Saygı"***ya dönüştürülmüş eylemsel şeklidir, kesinlikle dinsel bir nitelik taşır. Nitekim her dine bağlı insanlarda, kutsal değerlere karşı var olan saygı duygusu bu şekilde oluşmuştur. Onun için eğer bu saygı biçimini birinci kısımdan göstererek, bunu heybetlenmek diye nitelemeyi deneyecek olursanız, putçuların şiddetli tepkilerine hedef olabilirsiniz! Bu gerçek ise onların, ***"Saygı Duruşu"*** diye niteledikleri gösterinin asla seküler bir olay olmadığını, tam tersine en yüklü ve en görkemli biçimiyle bir âyin örneği olduğunu tüm bilimsel açıklamalarıyla ortaya koymaktadır.[341]

340. Kur'ân-ı Kerîm'in, müminleri davet ettiği saygı budur. Bkz. Kur'ân-ı Kerîm'in: 22/30; 32

341. Bunun aksini bilimsel olarak kanıtlamak mümkün değildir. Nitekim hiç bir putçu, bunu asla denemeyecek, denemeyi bile göze alamayacaktır!!!

Üstelik putçular bu kadarıyla da yetinmiş değil, bilakis Türk Nakşbendîliğinin etkisi altında inanışlarını tam bir din sistematiği içinde kurumlaştırmışlardır. Günümüzde Kökten putçuluk akımı, tapınağıyla ibâdet şekilleriyle ayinleriyle, en az Nakşbendî Tarîkatı kadar dinsel ve mistik bir nitelik kazanmıştır.

Türk putçularının âyin şekli şöyledir:

"Ti" anonsu ile başlayan âyin, son derece rûhâni bir atmosfer içinde icra edilmektedir. Putçuların bu sırada belli bir düzen içinde ayine katılmaları, ayakta hiç kımıldamadan ve hiç konuşmadan belli bir süre durmaları, bu törenlerin tamamen dini olduğunu yansıtan çok kesin kanıtlardır.

Ayakta duruş sırasında hiç bir dua okunmadığı için bunun bir ibâdet sayılamayacağını savunan putçulara verilecek en güzel cevap, Nakşbendî Tarîkatı'ndaki rabıtâdır. Çünkü mürîd de râbıta sırasında hiç konuşmamakta, hiç bir şey okumamakta, hatta kımıldamamaktadır. Ayrıca hemen her dinin bazı ibâdetlerinde de bu tür örnekler mevcuttur. Nitekim cemaatle kılınan namazlarda ve kıyâm sırasında İslâm mezheplerinin bazılarına göre de İmamdan başka kimse bir şey okumaz.

Görüldüğü üzere Nakşbendî Tarîkatı, daha çok râbıtanın geniş kitleler üzerinde uyandırdığı psikolojik etkiyle bu cemaatin dışında kalan, hatta karşısında tavır alan kamplara bağlı insanlara bile dolaylı olarak ilham kaynağı olmuş, onları bu derece yönlendirebilmiştir!

***

3) Nakşbendî Tarîkatı, çok yönlü sosyal, kültürel ve ahlâkî yıkımlara zemin hazırlamıştır.

Sonuç olarak denebilir ki, gerek Nakşbendî Tarîkatı, gerekse, onun etkisi altında son kırk yıl içinde oluşan **Osmanlıcılık, sentezcilik** ve **modern Türk putçuluğu**, etkileşerek ortak özellikleriyle Türkiye'de düşünce ve inanç alanında büyük bir kargaşanın ve tehlikeli bir belirsizliğin her tarafı sarmasına kaynaklık etmiştir! Hatta bu kargaşanın somut bir örneği olarak, **solcu-materyalist gruplar**, çok tuhaf bir bilinçsizlik içinde bu gerici oluşumları, ***"İslâmî cemaatler"*** sanmış ve *-esasen bunlarla hiç bir ilişkisi bulunmayan-* **devrimci-ilerici Muvahhid mu'minleri** son yıllara kadar hemen her fırsatta acımasızca hedef seçmişlerdir! Bu günlerde ise Vahhabî terör örgütleriyle ilişkilendirilerek "**el-Qâideci**" ve "**Dâişçi**" diye suçlanmakta ve cezalandırılmaktadırlar.

Şaşırtıcı bir gerçek de şudur ki Türkiye'de Muvahhid mu'minlerin dışında kalan

hemen herkes, *(hatta Kemalistler, ateistler ve solcular bile)* İslâm'ın hiç bir ölçüsüne uymayan fakat İslâm'dan sanılan çeşitli inanış ve düşünceler benimseyerek, akıl almaz bir ***"dindarlık"*** yarışı içine girmişlerdir. O kadar tuhaftır ki bu insanlar, aynı zamanda lâikliğe ve lâik düzene bağlı olmalarına rağmen inanış biçimlerinin İslâm'a uyup uymadığını hiç değilse kendileri gibi lâik devlete bağlı olan Diyanet İşleri Başkanlığı'na sorma ihtiyacını bile duymamaktadırlar. Bu nedenle de Türkiye'de hemen her kişiye göre bir *Müslümanlık modeli* ortaya çıkmıştır.

Ülkede egemen olan bu ortam, endişe verici sancılar taşımaktadır. Çünkü toplumun en büyük ortak moral değerleri İslâm'a aittir; daha doğrusu İslâm'dan devşirilmişlerdir. İslâm'ın tertemiz vücudu üzerinde Nakşbendîliğin, modern putçuluğun ve diğer gerici akımların *-etkileşerek-* sosyal, kültürel ve ahlâkî yapı üzerinde neden olduğu yıkım ise büyük yaralar açmıştır! Yakın gelecekte bu yaraların, tahmin edilemeyecek komplikasyonlara yol açmasında hiç kuşkusuz bu tarîkatın çok büyük sorumluluğu bulunacaktır.

***

Yaşanan bu karmaşanın eğer tarihi nedenleri üzerinde çok ciddi, kapsamlı ve analitik bir inceleme yapılacak olursa bu farklı din anlayışlarının, daha doğrusu İslâm'ı, genelde İslâm dışı açıklamalarla anlamanın, temelde kültürel yoksulluktan kaynaklandığı görülecektir. Mistik ya da putçu inanışlar, bu alandaki boşlukları doldurmuştur. Özellikle İslâm'ın dilini bilemememenin yol açtığı kültür fukaralığı, bir yandan vicdanları yönlendiren aracı bir sınıfın oluşmasını hazırlamış, *-ki bunlar dinadamları ve tarîkat şeyhleridir-* diğer yandan halkın rûhânî eğilimlerini zamanla azdırmıştır. Dolayısıyla din kavramı, belli bir coğrafya üzerinde yaşayan toplumlarda evrensel anlamını yitirerek koyu bir rûhânîlik içinde boğulmuştur. Bu toplumların Türkler, İranlılar ve Uzakdoğu'da yaşayan çeşitli melez yığınlar olduğunu bilhassa burada belirtmek gerekir.

Şu halde râbıta masalı ve benzeri bid'atler, bir bakıma bu kültürel yoksulluğun doğal birer sonucudur.

Tarihin derinliklerinden gelen bu yoksulluğun geleceğe taşıdığı ve daima taşıyacağı değişmez bir kader vardır ki bu kaderin adı yozlaşmadır; belirtisi de kimlik bunalımıdır. Türkiye Toplumu, günümüzde bu bunalımın kronik evresini yaşamaktadır.

Kim ne derse desin, vahyin getirdiği şaşmaz ve evrensel ölçülere, sürekli ve bilinçli bir bağlılık için toplum çapında el ele verilmedikçe hiç bir zaman herhangi bir önlemle yozlaşmaya asla engel olunamayacak ve yaşanan bu karmaşa son bulmayacaktır.

Yozlaşmayı, yıpranmayı, kimlik bunalımını ve manevî yıkımları durdurabilmek ise, hiç kuşkusuz Kur'ân'ın dilini doğrudan anlamakla ve bu yolda bir kültür zenginliğine kavuşmakla ancak mümkün olabilir.

Çünkü Kur'ânî bir kavram olan "**tefekkür**e, *-belki de zaman içinde Brahmanizm'den aldıkları ilhamla-* râbıta maskesini giydirenler, çok büyük ihtimalle Kur'ân-ı Kerîm'in dilini de bilmiyorlardı, yozlaşmanın ne olduğunu da bilmiyorlardı. Ama bu felaketin, yüzyıllar sonra değerleri çarpıtan ve onları yok eden bir erozyon haline geldiğini aydın insanlar artık çok iyi bilmektedir. Özellikle Türk Milleti'nin, tarih boyunca âdetâ pençesi içinde yaşadığı bu canavarı artık iyice tanıması gerekmektedir.

Râbıtanın, **Hind** dinlerinden aldığı mayadan önce temelinde insan rûhunun karmaşık endîşelerini taşıyan faktörler de bulunmaktadır. Onun için râbıtayı biraz da bu yönüyle incelemek gerekir.

***

Râbıtaya Kaynaklık Eden Câhilî İnanışların Psikolojik Boyutu

Fâniyi ebedîleştirmeye, ya da tanrılaştırmaya çalışma eğilimi, *-çok eski bir şirk şekli olan animist geleneğin bir devamı ise de-* büyük ihtimalle basit bir taklitten çok insanın ruh derinliklerindeki gizli endişelerden doğmaktadır. Materyalistler, Sözde bütün dinlerin bu kaygının sonucu olarak ortaya çıktığını ileri sürüyorlar. Tabiatıyla bu tezin hiçbir bilimsel değeri yoktur. Ancak bu içsel kaygılar, Kur'anî anlamdaki imanla aydınlanamamış zihinlerde gittikçe karanlığa boğulan bir bulanıklığa yol açar. Kendini tasavvufa kaptıran, medyumca ve dervişçe yaşayan insanlarda zaman zaman psikozlar ve nevrozlar şeklinde birtakım dengesizliklere ve depresyonlara kadar varır. Aslında tasavvuf *(ilkin her ne kadar ibâhî bir felsefe olarak ortaya çıkmış ise de sonraki evrelerinde)* faniyi tanrılaştırma inancı üzerinde temellendirilmiştir. "***vahdet-i vücûd***" inancı bunu kanıtlamaktadır. Onun için mistik topluluklarda ürkütücü hayat ve tabiat olaylarına karşı *(insan zihnine sığmayan Allah'ın zatı yerine)* daha somut bir sığınak gözüyle bakılan tarîkat pirine yapışma eğilimi yaygınlaşmış ve yerleşmiştir. Bu eğilim, ölümle beraber tamamen yok olup gitme saplantısıyla birilerine tutunmak, bir kurtarıcının eteğine yapışmak gibi gizli ruhsal hallerden ya da çilelerle şartlandırılmış dervişlerde olduğu gibi madde ötesi alemlerde hayâl edilen *"Allah'la birleşme"* özleminden kaynaklanmaktadır.

Örneğin tarîkat bağlılarında; keza, *-kahramanlık ve üstünlük propagandaları aşırı şekilde yapılmış olan-* bazı diktatörlerin ya da popüler artist ve futbolcuların fanatik

hayranlarında bu dengesizlikler görülür. Temelde söz konusu endişelerden kaynaklanan bu kitlesel psikolojik rahatsızlıklar, zaman zaman ayinler, saygı duruşları ve toplu slogan atmalar şeklinde kendini gösterdiği gibi bazen de tehlikeli ideolojik ve siyâsî gösterilere bile dönüşebilir. Bunlar, zulme uğramış insanların haklı itiraz ve feryatlarından, Mu'minlerin toplu şekilde getirdiği tekbirlerden çok farklıdır. Nitekim bu meczupça ve nevrotik mahiyetteki gösteriler, tekkelerde, lâikçilere ait puthanelerde, stadyum ve benzeri yerlerde açıkça gözlenebilir.

Onun için animist inanışlarla şartlandırılmış insan topluluklarının, düşünceden eyleme dönüştürdükleri tüm davranış, tutum ve tavırlar dikkatle ve ilmin tezgahında incelenecek olursa özetle diyebiliriz ki bu insanların bilinçlerinin altında üç boyutlu bir ilâh yatmaktadır!

İnsanonğlu ruh ve vicdanında kaynayan bu duygulardan ve birtakım iç hesaplaşmalardan çok kere hareket ettiği içindir ki tarih boyunca çeşitli düşünceler ve felsefeler oluşturmuş, çeşitli manevi kurtuluş ve ebedî mutluluk yolları tasarlamış ve bu amaçlarla çeşitli reçeteler hazırlamıştır. Bunun bir sonucu olarak da ilâhî kitaplardaki metafizik kavramları, bilincinin altında şekillenen fizik birer kalıp içinde görmek özlemiyle tapınaklar ve putlar yapmış, onları kendi hayâl ve hevesleriyle yorumlamaya kalkışmış, böylece vahyi çarpıtmak durumunda kalmıştır.

İşte genellikle psikolojik yönü ağır basan bu türlü davranış, çaba ve eylemlerin ön plana çıkmasında büyük rol oynayan araçlardan biri de râbıtadır.

Bu gerçekleri hesapta tutarak hatırlamalıdır ki yaratıcısına inanan hemen her insan, O'nu bizzat gözleriyle görmeyi, *"cemâline ermeyi"* içgüdüsel olarak daima arzu etmiştir. Ancak dünya hayatındaki şartlarda ve mevcut biyolojik varlığıyla; psiko-entelektüel kapasitesiyle bu yetenekte yaratılmadığı veya daha yakışan bir ifadeyle: *Allah Teâlâ, insandaki sınırlı duygu ve gözlemle kuşatılmaktan münezzeh olduğu* sebepledir ki insanın bu isteği kendi karşısına büyük bir sorun olarak çıkmıştır.

İnsanoğlunun, ahiret düşüncesi çerçevesinde karşısına çıkan ikinci bir sorun da şudur:

Madem ki Allah Teâlâ sonsuz ve ölümsüzdür, şu halde akıl ve zeka gibi müstesna niteliklerle yaratmış ve diğer tüm varlıklardan büyük bir ayrıcalıkla muhatap kabul etmiş bulunduğu insanın kendisi de Rabbi gibi sonsuz olmalı ve ölüme karşı şerbetli bulunmalıdır! İnsan esasen ruhunun derinliklerinde bunu istemektedir.

İşte temelde bu iki felsefî problem, insanı çok çeşitli çözüm arayışları içine itmiştir. Bir anlamda hidâyetin de dalâletin de üzerinde odaklaştığı bu iki sorundan hareketle

tasavvufçular birçok âyet-i kerîmenin sınırlarını zorlamaya çalışmış ve çalışmaktadırlar. İşte râbıta bu zorlamanın belli bir şeklidir.

Yani insanın, Allah Teâlâ'yı görememekten dolayı duyduğu sıkıntıyı ve özlemi gidermek amacıyla hiç değilse O'nu temsil ettiğine inandığı müstesna bir aracıya başvurarak bir çeşit rahatlamasıdır. Râbıta, en iyimser yönüyle bunu amaçlamaktadır.

***

Râbıta, Meditasyon ve Yoga

Son şekli ile Nakşbendîlikteki râbıta uygulamasının esasen hangi düşünceden ya da hangi inanış biçiminden esinlenilelerek karakterize edildiğini saptayabilmek için, **Hâlid Bağdâdî'**nin, **Hindistan'**a gitmeden kısa bir süre öncesinden başlayarak onun **Irak'**a dönüşüne kadar geçen zaman kesiti içinde gerek yaşadığı olayları, gerekse etki alanına girdiği yabancı din ve kültür kaynaklarını her yönü ile çok dakik bir şekilde irdelemeye ihtiyaç vardır.

Bir kere unutmamak gerekir ki ateş olmayan yerden duman çıkmaz. Madem ki **Bağdâdî**, çağımızda değil, daha yaşadığı günlerde yogacılıkla suçlanmıştır, o halde en azından meseleye kuşku ile bakmak lazımdır. Ayrıca Muvahhid âlimlerin, daha o zamanlar râbıtaya karşı ne kadar şiddetli tepki gösterdikleri, bizzat râbıtacıların duyduğu rahatsızlıklardan anlaşılmaktadır. Bu gerçek ise râbıtanın, İslâm'a bulaştırılmak istenen yabancı bir düşünce ve inanış şekli olduğunu, ayrı bir kanıt olarak ortaya koymaktadır.

Görünürde, Tevhid ehlinin bu konuda sıkça tekrar etmiş itirazlarını kanıtlayan yazılı açıklamalar hemen hemen yok denecek kadar az olmasına rağmen râbıtacıların kopardığı velveleye bakılacak olursa bu tepkilerin, aslında sanıldığından çok daha fazla ve çok daha şiddetli olduğu anlaşılmaktadır. [342]

Nitekim son zamanlarda bir tefsir yazmaya kalkışan gelenekçi Nakşbendîler, bakınız râbıtaya karşı çıkanlara nasıl ateş püskürmektedirler. Kimin ya da kimlerin râbıtaya tepki gösterdiğini açıklamadan aynen şu ağır ifadeyi kullanmaktadırlar:

"Râbıtanın haram olduğunu ve ehlinin kâfir olduğunu söyleyenlere şaşılır. Bunu râbıtanın lügat manasından mı, yoksa ıstılahî manasından mı almıştır? Yoksa bunu Allah'ın indirdiği kitapta mı görmüştür?"

---

342. Bkz. BÖLÜM-II. Râbıtayı Kanıtlamada Nakşbendîlerin Kullandığı Üslûp (Münkirlik edebiyâtı); Kavramlar: "**Münkir**" ve "**münkirlik**" maddeleri.

"O halde kişi Allah'tan korksun. O'nun, helal ettiği bir şeyi haram saymak, O'nun haram ettiği bir şeyi de helal kabul etmekten ve böylece büyük bir hataya düşüp insanları da düşürmekten ve insanları, maruf (şeriatın ve aklın kabul ettiği şey) den alıkoymaktan sakınsın. Ve ehli kıbleden hiç kimseye kâfir diyerek, kendi kâfir olmasın." [343]

Demek ki her kim ya da kimler ise, birileri, *(hatta belki de birçok kimseler)* çıkıp bu adamlara düpedüz kâfir demiş, onları açıkça küfürle suçlamışlardır. Nakşbendîler de onlara böylesine sert bir cevap vermeyi kendilerince uygun bulmuşlardır.

Şu halde ortalıkta inkâr edilemeyecek bir gerçek vardır. O da -râbıtayı İslâm'a bulaştırdıkları için- onlara kâfir demeyi bile göze alabilmiş bazı kimselerin bulunduğudur.

Bu noktada özellikle şunu vurgulamak gerekir ki *(çok kısa sürelerle zaman zaman sekteye uğramış olsa bile)* yaklaşık 1500 yıldır, bütün kanun ve kurallarıyla sürekli olarak yaşanmış, emir ve yasakları yüzyıllarca uygulanmış olan İslâm'ın herhangi bir ayrıntısının, hâlâ bilinmez olabileceğini sananlar, yalnızca bilgisizliklerini değil, aynı zamanda, İslâm'a ve Muslimlere karşı saygısızlıklarını da ortaya koymuş olurlar.

Hal böyle iken *-sokaktaki sıradan insanlar şöyle dursun-* Müslüman aydınlara, hatta ilâhiyatçılara ve âlimlere bile eğer râbıtanın ne olup olmadığına ilişkin sorular yöneltilecek olsa *(aralarında birikimli şahsiyetlerin de bulunduğu)* bu insanların büyük çoğunluğunun, böyle bir şeyi hayatlarında bir kez bile duymadıklarını söyleyeceklerine çok büyük ihtimal vermek lazımdır.

Peki eğer, *(ortaya atıldığı 1800'lerin başına kadar)* 1400 yıl boyunca râbıtadan ne muslimler, ne de Müslümanların büyük çoğunluğu haberdar olamamışsa ümmetin, *-sözde-* böylesine kutsal bir görevi(!) yapmaktan yoksun kalmış olması nasıl açıklanacaktır ya da onların böyle bir vazifeyi, *(Nakşbendîlere göre)* böyle bir farzı [344] yerine getirmemiş olmaktan dolayı, acaba kimler sorumlu tutulacak ve bu vebâl kimlere yüklenecektir?!

Nakşbendîler, râbıtayı mutlak surette İslâm'a mal etmek amacıyla bu soruya bir cevap aramak yerine eğer râbıtanın hangi çukurdan çıkarılıp ortaya konduğunu samimiyetle araştıracak olurlarsa hem bu sebeple içinde bocaladıkları bir sürü sıkıntıdan kurtulacak, hem de son 150 yıldır gelişen bu fitnenin sönmesine katkıda bulunacaklardır.

Bu konuda onların fazlaca yorulmasına gerek de yoktur. Çünkü özellikle aşağıda

---

343. Ruhu'l-Furkan: 2/78

344. Bazı Nakşbendîler, râbıtanın farz olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bkz. Dipnot: 40

açıklığa kavuşturulacak olan bazı noktalar, râbıtanın esasen nerelerden, hangi niyetlerle ve nasıl taşınıp ortaya getirildiğini belgesel bir şekilde kanıtlayacaktır.

İşte bu noktalardan birinin konusu **Hâlid Bağdâdî'**nin, **Irak'**dan **Hindistan'**a yaptığı seyahattir.

Burada insan, özellikle şu sorulara cevap aramadan edememektedir:

Hâlid Bağdâdî, o gün için geçerli olan medrese geleneğine göre eğitimini emsallerinden çok daha iyi düzeylerde tamamladığı, ayrıca çevresinde sevilip sayıldığı halde İslâm Dünyası'nın, ilim ve kültür merkezlerinin bulunduğu **Ortadoğu'**yu âdetâ elinin tersiyle itercesine terk ederek, hatta vatandaşı bulunduğu **Osmanlı Devleti'**nin, doğu sınırlarının dışındaki kargaşa ortamı içine kendini atarak acaba neden **Hindistan'**a kadar gitti? Oralara kadar gidip de bilinmedik ve keşfedilmedik neler öğrenebildi?

Her gün biraz daha çöken **Osmanlı Devleti'**ne bu bilgilerle ne kadar faydalı olabildi?

O günlerde İslâm Dünyası'nın başına örülen çoraplara, düzenlenen komplolara ne kadar engel olabildi?

Onu **Hindistan'**da yetiştiren ve sözde ***"İki Kanatlı Halid"*** yapan(!) adam, İngilizler tarafından köleleştirilmiş olan **Hind** Müslümanlarından birinin bile derdine derman olamazken **Bağdâdî'**ye acaba ne kadar yardımcı olabildi?

Çünkü o dönemde gerek **Osmanlı Devleti** ile, gerekse **Hindistan'**daki Müslümanlarla ilgili olarak kapıyı çalan bir düzine tehlikenin, göz açıp kapayıncaya kadar nasıl gelip her tarafı alt üst ettiği çok iyi bilinmektedir. Bütün bunlardan sırf İngilizlerin, düzenleyip uygulamaya koyduğu komplolar, zulüm ve cinayetler bile bir çuval dolusu belgelerle ortadadır.

Halbuki **Hâlid Bağdâdî'**nin, içini döktüğü ve sayfaları üzerinde ne istemişse onu açıkça dile getirdiği divanına bakıldığı zaman onun, sevdiği ve sevmediği her şeyi burada bulmak mümkün iken İslâm'ın, tevhid ehlinin ve genelde tüm Müslümanların gerçek düşmanları hakkında bu divanda tek kelimeye rastlanmamaktadır.

Halid, sözde **Gulâm Abdullah-ı Dehlewî'**nin, manevi terbiyesini(!) almak üzere **Hindistan'**ın **Cihânâbâd** Kenti'ne varır varmaz kaleme aldığı bir kasidesinde çeşitli tehlikelerden kurtulmuş olmanın sevinciyle Allah'a şükrederken bu tehlikelerin başında *"Azerbaycan Alevîleri"*nin, *"Anarşist Afganlılar"*ın **Kabil'**i **Peşâver'**e bağlayan **Hayber Geçidi'**ndeki Mecûsî haydutların kötülüklerine varıncaya kadar her şeyi anlatmaktadır. Buna mukabil İngilizlerin işgali altındaki **Hindistan'**a, âdetâ can atarcasına girerken onların İslâm'a karşı ve Müslümanlar aleyhinde tezgahladıkları bin bir fitneden hiç birisi hakkında tek söz bile söylememektedir.

İlginç olan, **Bağdâdî'**nin bu konuda yakayı ele verdiği şu ifadeleri kullanmış olmasıdır:

"Turan ve Horasan halkı beni çok kınadılar. "Eğer Müslüman isen, küfür ülkesine gitmeyi nasıl kabul ettin" diye?!!"

"Dediler ki: "Dehli'de küfrün karanlığı vardır." Ben ise içimden dedim ki: "Eğer hayat suyunu aramakta isen, karanlığa gitmeyi göze almalısın.." [345]

Şimdi bütün bu sorular ve çelişkiler ister istemez bazı karanlık ihtimalleri çağrıştırmaktadır. O da **Ma'ruf el-Berzenjî'**nin ve **Osman Hayâî Bey'in** de ileri sürdükleri gibi, **Bağdâdî'**nin **Hindistan'**a yaptığı seyahatin arkasında birtakım esrarengiz amaçların bulunmuş olması ihtimalidir. Ancak eğer varsa bu amaçların iç yüzünü tamamıyla aydınlatabilecek *(râbıtadan başka)* herhangi bir kanıta *-itiraf etmek gerekir ki-* şimdiye kadar henüz rastlanmamıştır.

Şu var ki râbıta, ilk kez onun tarafından ortaya atılmamış olsa bile râbıtaya yepyeni bir içerik kazandırmak suretiyle birinci derecedeki amacına ya da amaçlarına bu suretle ulaşmak istemiş olabilir!

Burada çok ciddi olarak şu iki soru insanın kafasını ister istemez kurcalamaktadır:

1. Hâlid Bağdâdî, ölüm döşeğindeyken yazdırdığı vasiyetnâmesine acaba neden: ***"Zamanımda kurulmuş olan tekkelerin sayısını benden sonra çoğaltmayınız!"*** [346] şeklinde bir cümle koydurarak yaptıklarından âdetâ derin bir pişmanlık duyduğunu ortaya koydu?

2. **Bağdâdî'**yi ününden dolayı kıskanmış olsalar bile düşmanları neden onu ayrıca "**Yogilik**le suçladılar?

Anlaşılan onun, durup dururken ve ortada hiç bir zorlayıcı sebep yokken, her türlü tehlikeyi göze alarak tam bir yıl boyunca en çetin şartlarda yolculuk yapmak suretiyle **Hindistan'**a gitmesinde hâlâ bilinmeyen çok önemli sırlar bulunmaktadır!

Başka bir soru daha var: Diyelim ki **Hâlid Bağdâdî**, hemen bütün Nakşî rûhânîleri gibi baştan beri zaten bir iç aydınlığa ulaşmıştı (?) Peki bu ulu şahsiyet acaba neden önceki pirleri gibi ***"Üveysîlik"*** yolu ile *(henüz hayatta bulunan)* **Hindli** şeyhinin himmetinden istifade edemedi de ta oralara kadar gitmek zorunda kaldı? Ya da farz edelim ki ilk başlarda kendisi bu denli telepatik iletişimi henüz kurabilecek olgunluğa erişmemiş idiyse, onu ***"Mânevî işaretiyle"*** ta **Hindistan'**a kadar *"mıknatıs gibi çeken"* pîri neden *"Himmet ve bereketiyle"* tüm evliyalık meziyetlerini ona ışınlayamadı? Yoksa tellerde kopukluk mu vardı!

345. Hâlid Bağdâdî Divanı, Beyit: 46, 47

346. Bkz. محمّد مطيع الحافظ–نزار أباظة، علماء دمشق وأعيانها في القرن الثالث عشر الهجري ص1/334. دار الفكر المعاصر، بيروت–لبنان.

Ayrıca şunu da sormak gerekir: **Halid**'i iki kanatlı yapmak için **Hindli Gulâm Abdullah**, acaba uzak mesafeden dolayı mı himmetini Irak'a yollayamadı da onu, dervişlerinden **Mirza Rahim Allah Big** aracılığıyla yanına çağırdı; yoksa bunun başka bir nedeni mi vardı? Doğrusu Nakşbendîlerin bu çelişkiyi nasıl açıklayacaklarını merak etmemek elde değil!

Sonuç olarak şunu söylemek gerekir: Bu seyahatin arka planındaki asıl önemli gerçekler belki ebediyete kadar gizli kalabilir; Mu'minler de **Bağdâdî** hakkında bir önyargının sorumluluğu altına girmek istemez olabilirler. Fakat o dönemde haçlı dünyasının, İslâm Alemi'ni perişan etmeye yönelik sinsi faaliyetlerinde onun, sırf bu râbıta fitnesi ile bir figüran olarak çok daha tehlikeli amaçlar için kullanılmış olabileceği kuşkusu daima zihinleri kurcalayacaktır! Nitekim işbu Haçlı dünyası tarafından "**İslâm Devleti**"(?) adı altında İslâm'a ve İslâm dünyasına bugün musallat adilen "**Daiş**" terör örgütünün varlığı ve onun estirdiği fitne bu muammayı açıklar mahiyettedir.

Unutmamak gerekir ki İslâm'ı paramparça etmek için sahnelenen **Kadyânîlik** ve **Bahâîlik** komplolarının senaryoları da yine oralarda ve benzer yollarla hazırlanmıştır! Onun için eğer Nakşbendîler, **Kadyânîliğin** ve **Bahâiliğin** ne olduğunu anlayabilecek kültür ve bilgiye sahip bulunsalardı. Mutlaka kendi tarîkatlarının nasıl oluştuğunu ve **Bağdâdî** gibi öncülerinin kişiliğini araştıracak, bu sayede gerçeklerin büyük bir kısmını öğrenme olanağını bulacaklardı.

Nakşîliğe temel bir kural olarak yerleştirilmiş bulunan râbıtanın kaynağına gelince, esasen bu konuya ışık tutan ipuçları ve aydınlatıcı bilgiler çok önemlidir. Bunlar ortaya konmadan râbıtanın çürütülmesi kolay değildir.

Nitekim râbıtayı kestirme yoldan reddetmek, Nakşbendîlikle ilişkisi olmayan duygusal mizaca sahip Müslüman "**dindarlar**" üzerinde bile çoğu kez ikna edici bir etki uyandırmamaktadır. Kaldı ki bu tarîkatın atmosferini soluyarak, rûhânilerinin telkinleriyle yıllarca şartlanarak, dış dekorundan etkilenerek yaşamlarının büyük bölümünü bu şekilde geçirmiş fanatik mürîd ve dervişlere "*Râbıtanın esin kaynağı **Budizm**'dir.*" diye kesip atmak, onların iç dünyasında büyük depresyonlara, hatta beklenenin üstünde şiddetli tepkilere yol açabilir. Çünkü onlar şeyhlerinin yanılmazlığına kesin şekilde inanmaktadırlar! Tarîkat rûhânîlerinden birinin adı anıldığında ona ***"Kaddesellahu sirrehu"*** [347] diye yaptıkları lâhûtî dua şekli bile, onların, pirlerini nasıl tanrılaştırdıklarını açıkça kanıtlamaktadır.

347. "**Kaddesellahu Sırrehu** قدس الله سِرَّهُ": Bütün tarîkat bağlılarının, kendi ululları için kullandığı özel ve yüceltici bir dua şeklidir. Ayrıca "**Kaddesellahu Sırrehu'l-Azîz** قدّس الله سِرهُ العزيز)" ve "**Kaddesellahu Rûhahu** قدَّسَ الله روحَه" şeklinde de dua ederler.
Bu duanın kaynağı Hristiyanlıktır. Çünkü Rûhânî kişilik Hristiyanlıkta vardır ve onlara göre rûhânîler kutsal kişilerdir.

Dolayısıyla yukarıda söylendiği şekilde yapılacak fevrî açıklamalar, Yüce Kur'ân'ın öngördüğü hikmete de aykırıdır. Çünkü tarîkat bağlısı olan insan, mistisizmin derûnî etkilerini, gönül dünyasının derinliklerinde büyük bir coşku ile yaşar. Bu bakımdan onu, önyargılarından arındırmak; engin duygularından soyutlamak; dalgaları arasında yüzdüğü hayâl âleminden onu kurtarmayı göze almak ve aklın isabetli kılavuzluğunda onu Kur'ân'ın aydınlık ortamına çekmeye çalışmak, dünyanın belki de en zor işidir.

Sebebine gelince, hemen bütün tarîkatlarda ve özellikle Nakşbendîlikte öyle abartılı bir evliyacılık mitolojisi vardır ki zaten her mürîd şeyhini en büyük evliyalardan sayar. Nitekim tarîkatın gizli öğretilerinde evliya peygamberlerden daha üstündür. Nakşbendî şeyhleri arasında çok az kişi bu sırrı ağzından kaçırmıştır. Bunlardan biri de **Hasan Lûtfi Şuşud'**dur. Bu şahıs aynen diyor ki: ***"Velâyet, fenâya varmış kimsenin hâlidir. Nübuvvet mertebesinden uludur. Bazı enbiyâ hazerâtı velâyete de sâhib olmuşlardır. Lâkin her velîde nübuvvet-i tarifiyye veya tebliğiyye mevcûd olagelmiştir."*** [348]

Bu belgesel ifade ile çarpıcı bir şekilde kanıtlandığı üzere her tarîkat şeyhine, *(insanüstü güçlere sahip)* velî diye inanılan ve onu peygamberlerden üstün tutan; hatta *-tabir caizse-* onu fizik bir ilâh olarak kabul eden zihniyet ve inanışa sıkı sıkıya bağlı kimseyi, eğer gerekli ortam ve şartların oluşmasından önce râbıtanın içyüzü hakkında aydınlatmaya kalkışırsanız bu, *bir bakıma tanrılaştırılmış tarîkat şeyhini, can fedâ*

Hristiyanlıkta, -sözde- günahlardan münezzeh sayılan velîlere, özel bir sıfat verilir. Bunlara, Hristiyan Araplar "**Qıddîs** قدِّيس« derler. Bu sözcük: "Mukaddes şahsiyet" demektir. Nitekim Papa'dan söz ettikleri zaman onu, "**Qadâse'tul-Bâba** قَداسَةُ البابا« şeklinde özel bir unvanla anarlar ki bu, Mukaddes Papa Hazretleri demektir. Batı dillerinde bunun karşılığı "**Saint=sen**" ve "**San**" dır. **Saint Benoit** (Sen Benua) ve **San Marco** (San Marko) gibi...

"**Kaddesellahu Sirrehu**" duasının anlamına gelince "***Allah onun sırrını takdîs etsin***" demektir.

Bu dua şeklinden öyle anlaşılıyor ki tarîkat bağlıları, büyükleri hakkında şöyle düşünmektedirler.:

"*Onlar, (yani evliyâlar), artık Allah'ın rahmetine muhtaç değildirler. Ancak O'nun iltifat ve övgüsüne muhataptırlar.*"

Bu ilgiyle açıklanması gereken üç önemli nokta vardır:

Birincisi şudur: Peygamberler *(aleyhimusselâm)* hazerâtı da dahil, her kes ve her şey, istisnasız Allah Teâlâ'nın rahmetine muhtaçtır. Hiç kimse O'nun merhametinden müstağnî değildir.

İkincisi: İslâm'da mümin kişinin duası Kur'ân ve sünnetten rûhunu almalıdır. Bu her iki yüce kaynakta da "***Kaddesellahu Surrehu***" gibi bir dua şekline rastlamak mümkün değildir. Ne Hz. Peygamber (s), ne ashâbından biri, ne de tabiîn hazerâtından hiç kimse, müminleri böyle bir dua ile anmamıştır. Bilakis ümmetin bu büyükleri birbirlerine şu ifadelerle dua etmişlerdir:

"**Rahimekellah; rahimekillâh**": Allah sana rahmet eylesin.

"**Yerhamukellah; yerhamukillâh**"**:** Allah sana rahmet eylesin.

"**Rahimehullah-Rahimehallah-...**"**:** Allah ona rahmet eylesin.

"**Rahmetullahi Aleyhi; Aleyha...**"**:** Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun.

"**Radiyallahu Anhu -Anha-Anhuma-Anhum-...**"**:** Allah ondan (onlardan…) razı olsun, vs.

Üçüncüsü: "**Tenzîh**" ve "**Takdîs**" edilmeye gelince, bu ancak Allah Teâlâ'ya yaraşır. Nitekim meleklerin: "***... Biz Seni, överek tüm eksikliklerden tenzîh ediyor ve Seni takdîs ediyoruz.***" şeklinde Yüce Allah'a cevap verdiklerini Kur'ân-ı Kerîm kaydetmektedir. (2/30)

(Kutsallık kavramı hakkında fazla bilgi için Bkz. Ferit AYDIN, İslâm'da inanç Sistemi, s. 28-31 Kahraman Yayınları istanbul-1995)

348. **Hasan Lûtfi Şuşud**, İslâm Tasavvufunda Menâkıb-ı Evliya s.163 İstanbul-1958.

mürîdinin yüzüne karşı ya düpedüz yalancı bir sahtekar, ya da kapkara bir cahil diye nitelemek suretiyle onun bütün dünyasını alt üst etmek anlamına gelecektir ki böyle bir davranışın ne gibi sonuçlar getireceğini tahmin etmek güç değildir.

***

Nakşîliğin tılsımlı ekseni ve ağırlık merkezi sayılan râbıtanın esin kaynağını araştırırken onun olgunlaşma süreci içinde tarîkatı, **Hind** mistisizminin, İslâm'a uyarlanmış şekliyle yaşayan rûhânîlerdeki hayat tarzına önce bakmakta yarar vardır. Bunların başında hiç kuşkusuz **Gulâm Abdullah-ı Dehlewî** gelmektedir ki **Hâlid Bağdâdî'**yi işte bu kişi yetiştirmiştir.

Ünlü Nakşî Şeyhi **Kasım Kufralı**, bizzat kendisinin de halkalarından biri olduğu bu tarîkatın pirlerinden **Gulâm Abdullah'**ı, yukarıda işaret edilen yaşam tarzı içinde aynen şu sözlerle anlatmaktadır.

"Hind muhitinde, zâhidlerde daima görülen sahralarda gezme, et yememe ve türlü işkenceler dolu bir riyazât hayatı geçirme gibi haller bu zatın da günlük hayatını işgal ediyordu." [349]

Kufralı'nın, bu şahsı yetiştiren **Mirza Mazhar Cân-ı Cânân** hakkında söylediği sözler de yukarıdaki ifadeye çok benzemektedir. [350]

Görüldüğü üzere böyle bir yaşam biçimi ne **Hz. Muhammed** (s)'in, ne de sahâbîlerinden herhangi birinin yaşam tarzına benzemektedir. Doğrusunu söylemek gerekirse **Hindli** spiritüalist **Budha Guatama** ancak bu şekilde yaşamıştır.

Dolayısıyla râbıtaya son şeklini veren **Bağdâdî'**nin **Hindistan'**a giderek, **Budha'**yı örnek almış olan böyle bir insanın denetiminde bir yıl egzersiz yapması, râbıtanın kaynağı hakkında insanı ilk kuşkulandıran bir ipucu oluşturmaktadır.

Hâlid Bağdâdî'nin divanına şöyle bir göz gezdirmekle onun ne kadar duygusal bir kişiliğe sahip bulunduğu hakkında yeterli bir izlenim edinmek mümkündür. Bu nedenle onun şöhretinden yararlanan şeyhler bu divanı daima mürîdlerinden gizlerler. **Rabbânî'**nin karmaşık ve pek anlaşılamayan mektuplarını hemen her münasebette ortaya koydukları halde **Bağdâdî'**nin açık seçik divanından onlara bir tek mısraı bile okuyup açıklamazlar. Hatta bu divanın gündeme getirilmesi ihtimallerine karşı son derece kıvrak davranır, dikkatleri dağıtırlar. Sebebine gelince, tipik Nakşî mürîdlerinin, zihninde imparatorlardan çok daha heybetli, peygamberlerden daha kutsal

349. **Kasım Kufralı**, Nakşbendîliğin Kuruluş ve Yayılışı s. 93 Türkiyat Enstitüsü No. 337 ist.

350. Bkz. BÖLÜM II. (Râbıta ve Ruhanîler: 27. Şemsuddîn Habîbullah Mirza Mazhar Cân-ı Cânân)

bir kişilik içinde canlanan ve böylece anımsanması gereken **Bağdâdî** gibi bir tarîkat mürşidine ait divanda aşktan, meşkten söz edildiği anlaşılırsa bu, onun zincirine bağlı bir halkadan ibaret olan şeyhin, kendi mürîdleri nazarında basitleşerek onlar üzerindeki otoritesini kaybetmesi demektir.

İşte buna benzer birtakım spekülasyonların arkasında gerçek yanları gizli tutulmaya çalışılan **Bağdâdî'**nin bu kişiliği, râbıtanın kaynağını arayan insan için yine çok önemli bir ipucu oluşturmaktadır.

Aslında **Bağdâdî'**nin yogadan, nasıl olmuş da bir râbıta yaratmış olabildiği meselesini tam mânâsıyla aydınlatabilmek için önce **Budizm'**i, ondan sonra da **yogayı** çok iyi incelemek gerekir.

Çünkü şurası açık bir gerçektir ki Nakşbendî şeyhlerinin çoğu ilim ve kültürden yoksundurlar. Onlardaki bilgi fukaralığı eskiden beri bilinmektedir. Bu nedenledir ki bir Nakşî cemaati arasında şeyhin çevresini oluşturan cahil kalabalıkları, ona yakın olan üst düzey bir klik yönetir ve yönlendirir. Doğrusunu söylemek gerekirse şeyhin bizzat kendisi de yine bu kurnaz bendegân takımı tarafından yönetilir ve yönlendirilir. **Kasım Kufralı** gibi eşine çok ender rastlanabilecek şahsiyetler hariç, bu şeyhler hayat ve kainat gerçeklerinden o kadar habersiz, o kadar çok karanlık bir dünyada yaşamaktadırlar ki kendi tarîkatlarının geçmişi hakkında bile efsanelerden öte bir malumat sahibi değildirler.

Onun için Nakşbendî Tarîkatı'nın, yakın geçmişinden bir kesitin gerçeklerini bile onlara anlatmak ve çeşitli din ve felsefelerden, birtakım inanış biçimlerinin bu tarîkata sızmış bulunduğuna ilişkin onları kısa yoldan ikna etmek ne yazık ki mümkün değildir.

Bu nedenle önce **Budizm'**i, ondan sonra da **yogayı** bir nebze tanıtmakta ve **yoga** ile **râbıta** arasındaki benzerlikleri gözler önüne sermekte sadece yarar değil, *-gerçeklerin daha net ve rahat bir şekilde ortaya çıkması bakımından-* zorunluluk vardır.

Bu ilgi ile şuna büyük bir ihtimal vermek gerekir ki, yaklaşık 170 yıl önce **Bağdâdî'**yi açık bir şekilde yogacılıkla suçlayan **Ma'ruf el-Berzenjî**, eğer Budizm ve yoga hakkında geniş bir bilgiye sahip olsaydı **Bağdâdî'**nin savunucuları karşısında pes etmeyecek ve ondan özür dilemek gibi bir durumda kalmayacaktı.

Çünkü **Bağdâdî** hakkında:

"O, Hindistan'a gitti, sihirbaz yogacılardan ders aldı ve İngiliz Hristiyanlardan bir din öğrendi. (...)" [351] diyebilecek kadar az çok bazı gizli şeyleri sezebilmiş olduğu

351. Bkz. محمّد مطيع الحافظ–نزار أباظة، علماء دمشق وأعيانها في القرن الثالث عشر الهجري ص1/304. دار الفكر المعاصر، بيروت–لبنان.

anlaşılan **el-Berzenjî**, eğer bu konuda geniş bir bilgiye sahip olmuş bulunsaydı râbıta ile yoga arasındaki inanılmaz benzerlikleri derhal saptayabilecek ve sonuç ne olursa olsun, *(ilim kisvesini taşıyan bir şahsiyet olarak)* İslâm'ın tahrip edilmesine karşı asla susmak ve teslim olmak zorunda kalmayacak, aksine direnişini sürdürecekti.

Dolayısıyla **Berzenjî** örneği, o dönemde yaşayan ve büyük çoğunluğu, Nakşbendîlerin tuzağına düşen mollaların, kültürel durumunu açıkça yansıtmaktadır. Çünkü birer İslâm âlimi ve evliya diye sonraki kuşaklara tanıtılan bu adamlar da eğer **Berzenjî** gibi yoga hakkında *(veya daha kapsamlı bir ifade ile)* İslâm'ın dışındaki diğer din ve felsefeler hakkında yeterli bilgilerden yoksun olmasalardı **Budizm'**i İslâm'a uyarlamaya çalışan Nakşbendîlere alet olmayacaklardı.

Şu halde madem ki başta tarîkatçılar olmak üzere râbıtanın asıl kaynağı hakkında çoğunluk hemen hemen bir şey bilmemektedir, öyle ise meseleyi kökünden ele almak gerekir. Yani önce **Budizm'**in, keza onun disiplinlerinden biri olan **yoganın** ve **meditasyonun** ne olduğunu çok iyi öğrenmek icap eder.

Hindistan'ın tarihi, *-ayrıntılı ve dakik bir şekilde incelendiğinde-*, **Budizm'**in ana yurdu olan bu ülkenin, başlı başına bir âlem olduğu görülür. Ilıman muson ikliminin egemen olduğu yağmurlu, kesif ormanlarlarıyla, uçsuz bucaksız yemyeşil ovalarıyla, bitek ve bereketli topraklarıyla, kalabalık şehirleriyle, efsanevi mimarisiyle son derece ilginç ve insan psikolojisini derinden etkileyen bu coğrafyaya, tarihöncesi devirlerden başlamak üzere yüzyıllar boyu, çeşitli ırklar, ya saldırarak, ya da usul usul göç ederek gelip yerleşmişlerdir. **Mundallar'**dan, **Santallar'**a, **Bhiller'**den **Gondlar'**a, zenci **Darvitler'**den, **Hind Ârîleri'**ne ve **Melanezya Irkı'**na kadar çeşitli insan toplulukları önce gelip buraları şenlendirmiş, arkalarında derin izler bırakmışlardır. Bu bakımdan **Hindistan**, epeyce farklı bir antropolojiye sahiptir.

Bu topraklara sonraları akın eden **Persler'**in, **Moğollar'**ın, **Afganlar'**ın, hatta Helenler'in ve **Anadolu** kökenli milletlerin, zaman içinde **Hind** potasında eridikleri de bir gerçektir. Dolayısıyla **Hindistan**, sosyal mozaik bakımından o kadar renkli, o kadar kozmopolit bir ülkedir ki tarih boyunca bu niteliğe sahip bulunmuş başka bir yer, hemen hemen yoktur.

Hayranlık uyandıran müziği, göz alıcı sanatları, rengârenk giysiler ve takılar içindeki allı pullu kadınları ve bin bir türlü adetleriyle; Büyücülerin, üfürükçülerin, falcıların, medyumların, Hint fakirlerinin, dilenci rahiplerin gösteri kıyâmeti içinde cirit attığı cadde ve meydanlarıyla; **Yogin**lerin rüyalar âleminde uçarcasına tefekküre daldıkları parklarıyla başlı başına birer dünya olan **Hind** şehirleri son derece büyüleyicidir.

Hindistan'ın ilginç yanları sadece bunlarla da sınırlı değildir. Bilakis buraya tarih

boyunca gelip yerleşmiş olan milletler, insanın hayâl sınırlarını zorlayan o kadar çok din, felsefe, düşünce ve inanış biçimi türetmişlerdir ki bunları, ayrıntılarıyla yazıya dökmek, ilim adamlarını ve araştırmacıları yıllarca uğraştırmıştır. İşte bunların başında **Budizm** gelmektedir.

Budizm, M.Ö. VI. yüzyılda **Pers İmparatoru Dârâ'**nın yönetimi sırasında **Sakyamuni** adında bir rûhânî tarafından yeni bir dinsel anlayış olarak ortaya kondu.

Bir diğer adının da **Siddharta Guatama** olduğu söylenen ve genelde **Budha** diye literatüre geçen bu kişinin, pek kesin olmamakla beraber M. Ö. 563 yılında **Kapilavastu'**da doğduğu ve 482 yılında 81 yaşındayken **Kuşinaga'ra** yakınlarında öldüğü sanılmaktadır.

Uzakdoğu'da ve özellikle **Hindistan'**da yüz milyonlarca insan tarafından ermiş ve kutsal bir bilge olarak kendisine inanılan ve öğretilerine bağlılık gösterilen bu şahsiyetin kurduğu dine ait metinler onun ölümünden sonra düzenlenmiştir.

Budizm'in çeşitli kültleri, dogmaları, ülkelere ve bölgelere göre farklı uygulama şekilleri, egzotik törenleri, karmaşık öğretileri, türlü türlü tapınma biçimleri ve kalabalık sembolleri vardır.

Acının, aslında yaşamın bölünmez bir parçası olduğu, dolayısıyla acıdan kurtulmanın ya da onu yenmenin, kişiliği, aklı ve ahlâkı arındırmakla ancak gerçekleşebileceği şeklinde Budizm, temel bir doktrine sahiptir. Bu doğrultuda yapılan uygulamalar, genellikle gönül dünyasında yaşanır ve salt düşünce yoluyla olgunlaşmayı öğütler. İslâm'ın, ilâhî vahye dayanan; temelde evrensel; dünya hayatı bakımından ise hem kişiye, hem de topluma hitap eden sosyal bir din ve hayat düzeni olmasına karşın, Budizm, insan tarafından düzenlenmiş; sosyal ve toplumsal yaşamdan çok, birinci derecede kişisel yaşamı yönlendiren içsel bir terbiye sistemidir.

Onun için İslâm'la bu açıdan karşılaştırıldığı zaman ikisi arasında büyük bir uçurumun varlığı hemen sezinlenir. Dolayısıyladır ki **Budizm'**den oldukça etkilenmiş olan Nakşbendî Tarîkatı'nın da esas itibariyle konusu toplum ve hayat değil, kişinin iç dünyasıdır; râbıta gibi *-Budizm'den mülhem-* "**âdâb ve erkân**" la onu *(mahallî bir Buda olan)* şeyhe bağlayarak kendi ölçüleri içinde disipline eder.

Budizm'in rûhânî eğitiminde kişinin, belli kurallara uyarak inanışları sindirebilmesinin yolu, aynen **Sakyamuni'**nin yaptığı gibi uzun uzun düşünmek ve çile çekmektir. Bu ilgiyle hemen belirtmek gerekir ki, bir Nakşî tekkesinde şeyhleri ile birlikte topluca sessiz sedasız oturan kalabalığın, içinde bulunduğu rûhânî atmosfer ile tefekkür halindeki Budist bir topluluk arasında bulunan tıpatıp benzerliği görüp şaşmamak mümkün değildir. Bu her iki manzara da, bir İslâm âliminin sohbetinde bulunan cıvıl cıvıl Mu'minlerin yansıttığı tabloya kesinlikle benzemez.

Budizm'in temelini "**meditasyon**" oluşturmaktadır. Meditasyon ise, belli kurallara bağlı ve bilinçli bir düşünme ve davranma biçimidir.

Meditasyon **(Méditation)** deyimi esasen Avrupa kaynaklıdır. Latince "**meditatio**" kökünden gelmektedir. Soyut bir sözlük anlam olarak düşünmek demek ise de, İngilizcedeki **"thinking"**, ya da Fransızca'daki **"penser"** ve **"réfléchir**den farklıdır. Meditasyon, esas itibariyle, Bir hedefi gerçekleştirmek üzere belli bir süje üzerinde bilinçle ve derinden düşünmek anlamına gelir.

Aslında bu kavramla ifade edilmek istenen şeyin **Budizm'**deki orijinal adı "**yoga**dır.

"**Yoga**" terimi ise Sanskritçidir ve Arapça'daki tam karşılığı "**râbıta**dır.

Bu noktada, Nakşîlikteki râbıtanın ilham kaynağı hakkında böylece ilk kez doğrudan bir işaret almış bulunuyoruz! Fakat acele etmemekte yarar vardır. Çünkü râbıtayı her bakımdan meditasyonla karşılaştırabilmemiz için önce yogayı çok iyi tanımamız gerekir.

Evet Kur'ânî bir kavram olan tefekkürden yola çıkılarak, İslâm'a ait anlamlarla karakterize edilen ve Nakşîliğe bir ibâdet biçimi olarak yerleştirilmiş bulunan râbıtanın, yoga üzerinde temellendirildiğine dair peşin ve kesin bir hüküm vermeden önce ***yoga hakkında kendimize üç soru yönelterek bunları cevaplandırmalıyız.*** Bu soruları yanıtlamaya çalışırken her defasında yogayı râbıta ile karşılaştırmayı da unutmamalıyız ki aralarında eğer baştan sona kadar tıpatıp benzerlikler bulursak bütün bunların rastlantıyla açıklanabilir olup olmadığını aklımıza ve vicdanımıza bir kez daha soralım.

Şimdi kendimize bu konuda yönelteceğimiz sorulara gelelim:

Yoga nedir?

Önce muteber ve kapsamlı bir İngilizce-Arapça kaynak olan **AL-MAVRID المورد** adlı ansiklopedide, "**yoga اليوغا**" maddesine bir göz atalım. Bu ansiklopedi, yogayı aynen şöyle tanımlamaktadır:

"Yoga: benliği, zât-ı İlâhiye ile birleştirmeyi amaçlayan ve duygu ve düşünceyi kontrol altına almak suretiyle beşerî bilinçten saf bilince geçişi sağlayan dinsel bir Hint felsefesidir.." [352]

Bu tarife bakıp yogayı, tarîkattaki icra şekli ve maksadı bakımından râbıta ile karşılaştıracak olursak onun, esas itibariyle bir çeşit yoga ya da yoganın İslâm'a

352. Arapça orijinal metin:
اليوغا: فلسفةٌ دينيةٌ هنديةٌ تهدف إلى اتحاد النفس بالذات الإلهية وتنطوي على السيطرة على الحواسّ والأفكارِ والإنتقالِ من الوعي البشري إلى الوعي المحض.
منير البعلبكي، موسوعة المورد، 10/187. دارَ العلم للملايين، الطبعة الثانية، بيروت 1992م.

uyarlanmaya çalışılmış özel bir şekli olduğunu anlamakta asla gecikmeyiz. Nitekim yoganın mahiyeti, ayrıntılı bir şekilde meydana konarak râbıta ile karşılaştırıldığında bu konudaki bütün tereddütler ortadan kalkmaktadır.

Örneğin bu meseleyi, kendilerine bir ihtisas alanı olarak seçmiş bulunan oryantalist **J. Tandrio** ve ruhbilimci **B. Real**, ortaklaşa kaleme aldıkları **THE YOGA** adlı eserde bu meditasyon sistemini şu ifadelerle açıklamaktadırlar:

"Yoga: İnsanın, doğal olarak iradeye dayalı ve sinirler üzerinde egemenlik kurmak suretiyle bilinçaltı şekilde vücuduna görevler yüklemek için yaptığı bedensel, ruhsal ve düşünsel alıştırmalardır ki bu sayede onun ruhu, kâinat olaylarını idare eden Yüce Rabb'in rûhu ile bütünleşmiş olur." [353]

Yukarıdaki her iki tanıma da iyice dikkat edilecek olursa yogadaki temel hedefin, (haşa!) Allah ile birleşme ideâli şeklinde ortaya çıktığı görülür.

Burada yeri gelmişken hemen kaydedelim ki: Râbıtanın da hedefi bundan başka bir şey değildir. Nitekim bakınız **Ruh'ul-Furkan** adlı kitabın yazarları da râbıta konusuna ayırdıkları bölümde **İsmet Garibullah'**dan naklettikleri bir beytin açıklamasını yaparlarken kullandıkları ilginç bir ifade ile yogadaki amaçların aynısını şu şekilde açıklamaktadırlar:

"Aziz kardeşim, senin şeyhin Zât-ı Pâk-i Sübhâniye'de fânî olmuşsa sen de ona râbıta etmen sayesinde Zât-ı Pâk-i Sübhâniye'de fânî olursun." [354]

"Zat-ı Pâk-i Sübhâniye'de fânî olmak" (?) tabirine gelince tarîkatçıların ihtiyatla kullanmaya özen gösterdikleri örtülü bir söylemdir bu... Bu söylemin altında yatan gerçeği daha net bir şekilde ortaya koymaktan çekinir ve *-Allah'ın âyetlerini nasıl ki bâtınî yöntemlerle te'vil etmeye çalışıyor iseler-* onu da zaman ve zemine göre çeşitli şaşırtıcı ifadelerle yorumlarlar.

Bundan asıl amaçları: Râbıta gibi transandantal bir sistemle **"vecd"** halini yaşayarak, *(yani, mistik bir **kendinden geçme** zevkini tadarak)* sözde, Allah'ın Yüce Zât'ı ile birleşip O'nunla (haşa!) yek vücûd hale gelmektir. *(yani daha açık bir tabirle haşa! **"Allahlaşmaktır"**)*. Bunun canlı bir kanıtını yine **Ruh'ul-Furkan** adlı kitaptan izleyelim.

Deniliyor ki:

"Mevlâ'nın fazl-u keremiyle mâsiva *(Allah-u Tealâ'nın dışındaki her şey)* ***salikin nazarından tamamen kalkıp, Allah'dan gayriyi*** *(yabancıları)* ***görmekten isim***

353. اليوغا, J. Tandrio ve B. Ral, s. 11 مكتبة المعارف, Beyrut-Lübnan 1988.

354. Ruhu'l-Furkan: 2/ 82, 83

ve resim kalmayınca, muhakkak fenafillâh *(Allah-u Tealâ'da eriyip gitmek)* ***tabir edilen devlet hasıl olmuş ve tarîkat hâli sona ermiş olur. Ve böylece seyr-i ilallah*** *(Mevlâ'ya doğru olan manevî yürüyüş)* ***tamamlanmış olur."*** [355]

İşte nasıl ki Hindular "**nirvana**ya, *(yani henüz bu dünyada iken sonsuz mutluluğa)* ermek için yoga yapmayı bir vesîle ve tapınma biçimi olarak gerekli görüyorlarsa, aynı şekilde Nakşbendîler de "**fenâfillah**" olup *(yani, kendi tabirleriyle haşa!)* "***Allah-u Teâlâ'da eriyip gitmek***" için râbıta yapmayı vesîle olarak kaçınılmaz bir görev sayıyorlar. Ancak çeşitli anlatım spekülasyonlarıyla temel amaçlarını gizleyerek onu bu kadar açık bir şekilde ortaya koymazlar. Böylece râbıtanın aslını, cahil mürîd takımının keşfedemeyeceği bir sürü kelime oyunları içinde hem gizli tutmayı, hem de onu İslâmî bir görünüm içinde bu insanlara sunmayı başarabiliyorlar!

Yoganın asıl kaynağı, **Hindli** bir Budist rahip olan **Patanjali'**nin yazdığı **Sutralar'**dır.

"**Sutra**" kelimesi Sanskritçidir ve sözlük anlam olarak "**dizgin**" demektir. Fakat terim olarak *-kutsal kitapların her cümlesine isim diye verilen-* Arapça'daki "**âyet**" sözcüğü ile tercüme edilebilir. Böylece "**sutralar", "âyetler**" anlamına gelmektedir.

Bunlar, **Budha Dini'**nin, temel dogmalarını oluşturmaktadır ve *-aşağıda sıralandığı üzere-* sekiz ana bölümden ibarettir.

Birincisi, ahlâkî yasalardır. İkincisi, inançları konu edinir. Üçüncüsü, ibâdetin yapılışı sırasındaki duruş şeklini açıklar. Dördüncüsü, solunumun kontrolüne. Beşincisi, zihinsel hazırlığa, *(yani, dikkatin toparlanmasına)*, Altıncısı, dinginlik hâline *(yani, konsantrasyona)*; yedincisi, dikkatin belli bir nokta üzerinde yoğunlaştırılmasına; sekizincisi ise, maddî varlığın *(egonun)* ötesindeki öz benliği yakalamaya *("vecd" haline, yani "nirvana" ya)* ilişkindir. Nirvana'nın tarîkat terminolojisindeki tam karşılığı ise "**fenâfillâh**" tır. İşte özet bir açıklama ile yoga budur.

Yogayı, râbıta ile *-sadece tanımlama açısından-* karşılaştırdığımız zaman, şu ortak noktaları çok rahat bir şekilde tesbit edebiliyoruz:

a) Râbıtada da, *(wird çekme sırasında)* yogada olduğu gibi, solunumun kontrol altına alınması vardır.

b) Râbıtada da, *(yogadaki lotus oturuşundan alınan ilhamla)* belli bir oturuş biçimi vardır. *(Buna, "**ters teverruk oturuşu"** denir.)*

c) Râbıtada da, *(yogada olduğu gibi)* dikkatin belli bir nokta üzerinde yoğunlaştırılması vardır.

---

355. Age. S. 63

d) Sonuç olarak râbıta da aynen yoga gibi zihinsel, fiziksel ve mistik bir uygulama biçimidir.

Böylece râbıtanın, bir anlamda yogadan farklı bir şey olmadığını, kesin bir şekilde kavramış bulunuyoruz.

Gelelim ikinci soruya:

Yoga, hangi düşüncenin, hangi din ve felsefenin ya da hangi inanış biçiminin ürünüdür? Bu inanışın Nakşbendîlik üzerindeki etkileri nasıl yansımaktadır?

Yoga, hiç kuşkusuz, **Hinduizm'**in mistik felsefelerinden doğmuş bir meditasyon sistemidir.

Hinduizm ise, *(adından da anlaşıldığı üzere)* **Hindli** insana özgü sınırsız hayâllerin çeşitli ürünleri olarak asırlarca değil, belki binlerce yıl birbirini izleyen egzotik düşüncelerden, dramatik olaylardan, nostaljik özlemlerden ve sonsuzluğu yakalamaya dayalı içsel arayışlardan oluşan mistik birikimlerin tümüdür.

Vedacılığın bir evrimi olarak ortaya çıkan **Brahmanizm'**den, **Budizm'**e ve **Patanjalizm'**e dek, sayılamayacak kadar bitmez tükenmez efsânelerden, destanlardan, felsefelerden, âyin ve tapınma şekillerinden, büyülerden, ritüellerden ve sembollerden oluşan bu birikim, binlerce yıldır **Hindli** insanın zihnini, psikolojisini ve gönül dünyasını olduğu kadar sosyal yaşamını da etkilemekte ve yönlendirmektedir.

Bu kadar kalabalık bir düşünce ve inanç cümbüşünden meydana gelen Budist felsefe ile tasavvuf *(ve onun bir ürünü olan Nakşbendî Tarîkatı)* arasındaki önemli ortak noktalar şu şekilde sıralanabilir:

a) **Budizm'**deki çok tanrıcılığın temelinde, Allah'ın birliği inancına ilişkin işaretler sezilmektedir. Eski tevhid dinlerinin silik bir izi olarak da bunun devam etmiş olabileceği ihtimali vardır. Bu inanış, "**panteizm**" şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Panteizm: Tek olan yaratıcı gücü, kâinâtın ebedî rûhu olarak kabul etmek gibi bir inanış biçimidir. Buna göre söz konusu güç, hem fizik, hem de metafizik tüm varlıkları kapsar ve onların her zerresinde vardır.

Bu görüşün tasavvuf terminolojisindeki adı "**vahdet-i vücûd**dur. Dolayısıyla belirtmek gerekir ki **Muhiddîn-i Arabî, Celâluddîn-i Rûmî, Ferîduddîn-i Attâr, Ömer Hayyâm** ve **Yunus Emre** gibi tasavvufçular da bu kanâate sahiptirler.

Bazı kimseler, büyük ihtimalle bu ünlü kişilerin, yüzyıllardır Müslüman topluma mal olmuş bulunmalarını *-belki de önemli bir ölçü kabul ederek-* onları, tevhid ehli tarafından yöneltilen panteist suçlamasına karşı savunmak amacıyla büyük çaba

harcamışlardır. Örneğin bunlardan biri, "**panteizm**le "**vahdet-i vücûd**" arasında çok büyük farklar bulunduğunu ileri sürmüş ve bu farkları *-sözde müdellel biçimde-* ortaya koymak için olağanüstü bir gayret sarf etmiştir. [356]

Ne var ki bu şahısları İslâm divânında savunmak ve âlimlerce onlara vurulmuş damgayı silmek için ortaya konan bu açıklama ve gayretlerin ikna edici olup olmadığı tartışma konusudur.

b) **Budizm'**de, *(Avrupa lâikliği lehinde propaganda konusu yapılan)* tarafsızlığa benzer bir eğilim ağır basmaktadır. Ancak lâikliğin, henüz tanımlanamamış; aynı zamanda din ve vicdan özgürlüğü demek olduğu kanıtlanamamış olmasına karşın, Budizm'de *(tarafsızlığın değil)*, hoşgörünün, bir dereceye kadar geçerli olduğunu söylemek mümkündür.

Budizm'den oldukça etkilenmiş olan Nakşbendî Tarîkatı'nda da genelde şirk dinlerine karşı bir hoşgörü vardır. Öyle ki bu eğilim, tevhid konusunda titiz olan ***bağımsız muslim ve mu'minlere*** ve ***"Selefiler**e* karşı Nakşbendîlerde belirgin bir sertliğe neden olmuştur. Yüz elli yılı geçkin bir zamandır bütün şiddetiyle süren **Nakşbendî-Vahhâbî** kavgası bu gerçeğin en büyük kanıtıdır. Oysa Nakşbendîler, *(bu tarîkatın en büyük faaliyet alanı olan Türkiye'de)* kökten putçularla çok iyi geçinmektedirler. Aralarındaki buzlar, özellikle 1950'lerden sonra tamamen erimiştir.

Sonuç olarak denebilir ki: Çok canlı özellikler içinde Nakşbendîliğe, râbıta adı altında yansımış olan yoga, bu tarîkatın, önemli noktalarda paralellik gösterdiği **Budizm'**in transandantal sistemidir. Bu ilgiyle belirtmek gerekir ki, her ne kadar **Maharishi Mahesh** ve **Shri Mataji** gibi çağdaş yoga teorisyenleri tarafından ileri sürüldüğü üzere bu meditasyon şeklinin, tamamen seküler bir anlam taşıdığı ve "***insana üstün bir fiziksel, ruhsal dinlenme ve rahatlama verdiği***" yolunda yoğun propagandalar yapılıyor ise de yukarıda **J. Tandrio** ve **B. Real'**dan yapılan alıntılardan da açıkça anlaşıldığı üzere yoga, gerçek anlamda Budist bir ibâdet ve âyin biçimidir.

Cevaplandırılmasıyla râbıtanın esin kaynağını belki de en çok aydınlatabilecek olan üçüncü bir soru ise şudur:

Yoganın uygulanış şekli nasıldır?

Çünkü bu soruya verilecek cevapla, yoga meditasyonunun, râbıta ile olan o kadar benzer yanları ortaya çıkmaktadır ki karşılaştırıldıklarında bu iki şeyden birinin *-mutlak surette-* diğerinden alındığına ilişkin, mantıklı her insanın artık hiç bir kuşku içinde kalmayacağı akla gelmektedir.

---

356. Bkz. Ömer Ferid Kam, Vahdet-i Vücûd. Diyanet İşleri Başkanlığı, yayınları Ankara-2003

Peki nedir bu benzer noktalar?

Bakınız, **Sir James Bolevard**, "***Meditasyon Tekniği***" başlığı altında, tıpkı Nakşbendî râbıtasını anlatırcasına yoganın uygulanış şartlarını nasıl sıralamaktadır:

"Meditasyonu hayata geçirebilmeniz için bir kaç temel koşul vardır."

"1-Rahat, dik ve elden geldiğince dengeli bir oturma biçimi."

"2-Düzenli ve heyecansız bir solunum."

"3-Konsantre olacağınız bir nesne."

"4-Ruhsal ve fiziksel dinginlik."

"5-Ses, hareket ve ışık gibi sizi rahatsız edebilecek şeylerden uzak bir yer." [357]

Dilerseniz şimdi de, son dönem Nakşbendî şeyhlerine ait kitapçıklardan aktarılarak baş taraflarda açıklanan, râbıtanın tanımlarını, şartlarını ve uygulanış biçimini yeniden gözden geçirmeye çalışınız. İkisini karşılaştırdığınızda râbıta ile yoga arasında belki yalnızca şu farkı görebileceksiniz:

Yoga, **Hind** zevkinin mahsûlü bir meditasyon sistemidir; râbıta ise Nakşbendî Tarîkatı'nın bir kuralıdır.

Evet bu doğrudur. Fakat buna tamamlayıcı bir cümle daha eklemek gerekmektedir ki o da şudur: Râbıta, İslâmî kavramlardan yararlanılarak yoganın, Farsça ve Türkçe ifade edilmiş şeklidir. Veya daha başka bir deyimle râbıta: Yoganın, Sanskritçiden Farsça'ya ve Türkçe'ye çevrilerek İslâm'a uyarlanmaya çalışılmış senkretik bir şablonudur. Elbette ki uyarlamanın gereği olarak az çok bazı düzenlemeler yapılmış, bu cümleden olarak İslâm'ın ibâdet kurumundan istifadeyle birtakım desteklemelere gidilmiştir. *(Abdest almak gibi.)* Yoganın bazı ayrıntılarında da basit değişiklikler yapılmıştır. *(Lotus oturuşu yerine, soldan teverruk oturuşu gibi...)*

İşte râbıtanın, kesinlikle yogadan taklit edildiğine ilişkin gerçekler özetle budur. Fakat ne yazık ki *-sıradan cahil mürîdler şöyle dursun-* koskocaman tarîkat şeyhleri(!)'nin, bizzat kendileri bile bu gerçeklerden tamamen habersizdirler. Yoksa bu adamların, bilinçli ve böylesine sistemli bir şekilde yüz binlerce Müslümanı Budistleştirmek için, herhalde İslâm'ı yıkmaya yemin etmiş birer azılı Allah düşmanı olduklarını söylemeye imkan yoktur.

***

357. Meditasyon, Sir James Bolevard s. 28. (Çeviri, şebnem Gürpınar, OHM YAYINLARI. İSTANBUL-1993)

Râbıta Bir İbâdet midir?

Ne ilginçtir ki, Nakşbendîler bu konuda büyük bir tereddüt içindedirler.

Nakşî rûhânîlerinden hemen hiç biri, râbıtanın bir ibâdet biçimi olduğuna ilişkin tek kelime bile söylememiştir. Oysa râbıta, tamamen rûhânî anlamda ve bir ibâdet havası içinde *(hatta bazı camilerde ikindi namazından sonra)* icra edilmektedir.

Bir tek istisnâ olarak **Mustafa Fevzi** adında bir kişi, râbıtayı: *"Elli dört farzdan biridir"* [358] diye nitelemiş, *(yani onu açıkça ibâdet saymış)* ise de, herhalde diğer Nakşbendîler bundan pek haberdar olamamışlardır; Ya da bilinçli olarak böyle davranmak istemiş, bilmezlikten gelmişlerdir. Çünkü **Mustafa Fevzi**, 1924 yılında ölen sıradan bir Nakşbendî'dir. Olabilir ki bu tarîkatın kurucusundan yüzyıllar sonra icad edilen râbıtanın İslâm'a ait olup olmadığı bile tartışılırken bu şahsın çıkıp üstelik râbıtanın ibâdet olduğunu ileri sürmesinden dolayı çağdaş Nakşbendî ekâbirleri bu kişiye fazla itibar etmemiş, ya da onun bu sözlerini, ortalığı daha da karıştırabilir diye gündeme getirmek istememişlerdir.

Râbıtaya bir ibâdet şekli denip denemeyeceği konusunda Nakşbendîlerin belirsiz tutumunu aslında önemsemek gerekir. Çünkü onlar da "**İbâdet**" kelimesinin ifade ettiği anlam konusunda İslâm'ın ne kadar sağlam ölçüler koyduğunu biliyorlar. Nitekim **Yıldırım Sultan Bayezit** zamanında yazılan, ancak ondan 150 yıl sonra **Üçüncü Murad** döneminde camiye sokulan mevlidin de bir ibâdet şekli olup olmadığı konusunda bir şey söylemeye şimdiye kadar cesaret edememişlerdir!

Evet, ibâdet ne demektir?

İbâdet sözcüğü: Arapça'da "**Abede-Ya'budu عَبَدَ–يَعْبُدُ**" fiilinin masdarıdır. Türevleri, Kur'ân-ı Kerîm'de serpili olarak çok sayıda geçmektedir ve Türkçe'de tapmak, tapınmak ya da kulluk etmek anlamına gelmektedir. Önemle belirtmek gerekir ki, tapmak veya kulluk etmek, tamamen rûhânî bir olaydır; Temelde hiç bir seküler ve dünyevî anlamı yoktur. *(Dünyevî faydaları olsa bile...)*

Dolayısıyla **ibâdet: Sırf bir kul-Allah ilişkisidir** veya daha genel bir tanımla, tapanın, tapılanı hoşnut etmek için düşünerek, tasarlayarak, ürpererek, yalvararak ve boyun eğerek özel ve içsel niyetlerle belli hareket ve davranışlarda bulunmasıdır. İslâm'da, namaz kılmak, itikâf'a girmek, oruç tutmak, kurban kesmek ya da şirk dinlerinde heykele, türbeye, mezara, ölüye saygı duruşunda bulunmak gibi...

Öyle ise şimdi bu tanıma dayanarak râbıtanın bir ibâdet biçimi olup olmadığına

358. Bkz. BÖLÜM-I. (Tarîkat Rûhânîlerine Göre Râbıtanın Kaçınılmaz Lüzûmu.)

bakalım. Tabiatıyla bu konuda kesin bir kanâate varabilmek için öncelikle şu sorunun cevabını bulmak şarttır:

Râbıta: ***"Mürîdin, şeyhini zihninde canlandırması ve onun rûhâniyetinden istimdâd etmesi"*** demek olduğuna göre Nakşbendîler, hayallerinde şeyhlerinin şeklini canlandırmakla ve onun rûhâniyetinden yardım dilemekle acaba gerçek anlamda neyi amaçlamaktadırlar?

1. Allah'a ibâdet etmeyi mi,

2. Sırf Şeyhe ibâdet etmeyi mi,

3. Allah'ın vekîlidir diye O'nun adına Şeyhe ibâdet etmeyi mi,

4. İbâdet niyeti dışında Allah'a ya da şeyhe sade bir saygı gösterisinde bulunmak mı, yoksa başka bir şey mi istiyorlar? Bunun anlaşılır bir şekilde açıklanması gereklidir.

Evet bu soruların çok açık cevabını bulmadıkça râbıtanın bir ibâdet biçimi olup olmadığını bir hükme bağlamak elbette ki mümkün değildir.

İşte Nakşbendîler de zaten bu karmaşanın, bu belirsizliğin farkında oldukları için, *(yani râbıtanın, ibâdet mi, değil mi noktasında son derece kararsız oldukları için)* sıkıntılı ve tedirgindirler. Bu duyarlı noktaya dokunmayı hiç göze alamamaktadırlar.

Aynı zamanda râbıtaya şer'î bir hüküm bulabilmek; yani ne olursa olsun, onu İslâm'ın bir yerine uyduruvermek için gayretler sarf eden ve âdetâ sancılar içerisinde kıvranan Nakşbendîler, *"Acaba râbıtayı **"ef'âl-i mükellefîn"**den hangisine yakıştırmalı?"* diye mutlaka çok bocalamış olmalıdırlar ki 1994 yılında dört adet Nakşbendî, Urfalı bir müftü emeklisine başvurmuş, ama yine de umduklarını bulamamışlardır. Çünkü bu zat onlara aynen şu cevabı vermiştir:

"Zaten bu bir ibâdet değildir."

Peki râbıta ibâdet değilse nedir? Yoksa bir zihin sporu mudur? Anlaşılan Müftü Efendi, fetvâ almaya gelen adamları tamamen eli boş göndermeyi de uygun bulmamışa benzemekte, dolayısıyla şu lafları sarf etmekten kendini alamamış gibi görünmektedir:

"Bununla beraber râbıta ictihadî bir meseledir. Bazı büyük zatların ictihadı neticesinde ortaya çıkmıştır. Onu kabul edip uygulayan kimseyi şirk ile itham etmek büyük bir vebâl olduğu gibi, herhangi bir kimse de onu kabul etmediğinde o kimsenin küfürle itham edilmesi doğru değildir."

Görüldüğü üzere müftü, râbıtayı ne kadar evirip çevirmişse de ona **"ibâdettir"** demeye bir türlü dili varmamıştır! Buna rağmen Nakşbendî müsteftîler, belki bir işe yarar diye bu sözleri yine de alıp notları arasına sıkıştırmayı ihmal etmemişlerdir(!)

Diyanet İşleri Başkanlığı da bu konuda şimdiye kadar suskunluğunu korumuş, meseleden haberdar olduğu halde Tevhid ehli ile Nakşbendîler arasında sıkışmamak için bu sorunla ilgili olarak hiçbir açıklama yapmamıştır.

Anlaşılan Nakşbendîlerin bu konudaki sıkıntıları çok büyüktür. Çünkü bir grup Nakşbendî, büyük ihtimalle bu yüzden kendilerine yöneltilmiş küfür ve şirk suçlamalarına karşı cevap olmak üzere bakınız ne diyorlar:

"Zikreden kişiye, Allah'ın zatı hakkında bir düşünce geldiğinde bu düşünceyi ALLAH'IN VEKİLİ ve halîfesi olan kişilere çevirmekle kendini tehlikeden kurtarmış olur ki bu da râbıtanın faydalarındandır." [359]

Nakşbendîler de çok iyi biliyorlar ki teamülde: "**El-Wekîl, K'el-Asîl**" dir. Yani vekil, tasarrufta aynen müvekkili gibidir; onun yetkilerini kullanır. Dolayısıyla *-Nakşbendîlere göre-* Şeyh Allah'ın vekili olduğu için, O'nun bütün niteliklerine ve aynen O'nun gibi tasarrufta bulunma yetkisine sahiptir (?!)

Özürleri kabahatlerinden büyük! Şirkle suçlanma belasını başlarından böyle defetmeye çalışırlarken şeyhi (haşa!) "**Allah'ın vekîli**" diye niteleme cür'etini gösterince daha neler duyacaklarını herhalde tahmin ettikleri için bakınız aynı kişiler bu kez de neler söylüyor:

"Amma Allah'ı bırakıpta onlara tapınmak niyetiyle yapılan bir tefekkür ve tahayyül *(düşünme ve hayale getirme)* ***öyle bir iştir ki bunu ehli kitabın kâfirleri bile yapmaz."*** [360]

İnsan Allah'ın zatını düşünmek istediği zaman mutlaka zihninde boyutsal bazı şekiller canlanır. Sözde bundan kaçındıklarını kanıtlamak için şeyhin şeklini hayâlde canlandırmayı mürîde önermektedirler. Ancak yukarıdaki sözlerinden anlaşıldığı üzere şeyhi "**ALLAH'IN VEKİLİ**" olarak nitelemelerine acaba ne demek gerekir?!

Görüldüğü üzere, râbıtaya bir türlü ibâdet diyememenin sıkıntısı içinde işte böyle bocalıyor ve ne diyeceklerini şaşırmış bulunuyorlar. Çünkü eğer râbıtaya ibâdet diyecek olurlarsa bunun şeyhe, doğrudan doğruya tapmak anlamına geldiğini artık gizleyememiş olacaklardır.

Râbıtayı bir ibâdet biçimi saymak ya da saymamak Nakşbendîlerin sorunudur. Fakat madem ki onu **Tevbe Sûresi'**nin 119'uncu ve **Mâide Sûresi'**nin 35'inci Âyet-i kerîmelerine dayandırmakta ısrar ediyorlar, şu halde onun, farz mı, vacip mi, sünnet mi, müstehab mı, yoksa mubah mı olduğunu Mu'minler karşısında kanıtlamak

359. Ruhu'l-Furkan S. 74

360. Age. S. 77

zorundadırlar; Ancak unutmamalıdırlar ki Türkiye'nin dışında da (muhtemelen) yüzbinlerce mu'min yaşamaktadır. Öncelikle de bunun için gidip dünya beşerî coğrafyasını okuyarak bu gerçeği öğrenmelidirler. Aksi halde ümmetin cumhuru karşısında **Kadyanîler'**in ve **Bahâîler'**in durumuna düşebilirler!!!

***

Râbıta ve Psikolojik Yönlendirme

Daha önce de işaret edildiği gibi Nakşbendî Tarîkatı'na özgü iki zikir şekli vardır. Bunlardan biri "**wird**", diğeri ise "**râbıta**" dır. Her ikisi de psikolojik olarak insanı şartlandırıcı ve yönlendiricidir.

Kuşkusuz hemen her şeyin, insan psikolojisi üzerinde etkisi olabilir. Bu nedenle Nakşbendî Tarîkatı'na ya da râbıtaya bu şekilde sorumluluk yüklemek, olası bir eleştiri konusudur. Ancak belirtmek gerekir ki burada önemli olan nokta, râbıtanın yalnızca iki kişi arasında cereyan etmekle sınırlı kalan özel, gizli ve amaçlı bir hadiseden ibaret olmasıdır. Onun için bu özelliği ile râbıta, İslâm'ın genel ve evrensel nitelik taşıyan bütün kurallarından, emir ve yasaklarından tamamıyla ayrılmakta, temelde bir kişinin, diğer birinin duygularını spekülatif yollarla sömürme amacına dayanmaktadır.

Çünkü râbıta, şeyhin emriyle mürîd tarafından yapılan, rûhânî bir imajinasyondur. Yani seküler anlamı olmayan, *-tam tersine-* moral ve transandantal bir kutsamadır. Râbıtadan beklenen sonuç, onu yaptırana ve yapana göre çok değişik olabilir! Bu nokta son derece önemlidir. Sebebine gelince, râbıtayı yaptıran şeyhtir ve ne ilginçtir ki biraz önce de belirtildiği gibi Nakşbendîlerin, râbıtayı bir ibâdet biçimi olarak tanımladıkları hiç bir ifadeye rastlanmamıştır! [361] Dolayısıyla *-Nakşilerce kabul edilmese bile-* râbıta, esasen mürîdi psikolojik olarak istenen doğrultuda yönlendirmek için kullanılan özel bir araçtır, denebilir. Çünkü mürîdi transa geçiren şeyh, onun üzerinde bütün maharetini kullanabilir!

Burada önemle belirtmek gerekir ki şeyh bu yönlendirmede çok bilinçlidir. Eğer şartlandırmanın belli periyotlarında şeyh, tarîkatın amaçlarını aşarak mürîdi, süresiz hipnotik transa benzeyen bir ruh halinde tutabilirse bunun ne korkunç sonuçlara sebep olabileceğini tahmin etmek güç değildir. Ancak her şeyhin bu uygulama ile özel amaçlarına sistematik biçimde ulaşmak istediğini söylemek de mübalağa olur. Çünkü mürîd üzerinde zaman zaman râbıta ile sağlanan hipnotik trans halinin bir **perispri-beden** ilişkisi olduğunu anlayabilecek kültür ve bilgiye sahip hemen hemen

361. Bkz. BÖLÜM-II. (Râbıta Bir ibâdet midir?)

hiç bir Nakşbendî şeyhi yoktur. Yani bu olay onlarda sade bir taklitten ibarettir. Çünkü râbıta halindeki mürîdlerin çoğunda görülen histerik belirtilerin eğer bilimsel açıdan nedenleri Nakşbendî şeyhleri tarafından bilinseydi zaten râbıtanın içyüzünü de kendiliklerinden kavrayacaklardı.

Bu arada hemen belirtmek gerekir ki bu ibret verici yönlendirme sisteminin İslâm'dan alındığını hiç kimse kanıtlayamaz. Dolayısıyla hiç kimse İslâm'ı râbıta ile suçlayabilecek imkana sahip değildir.

Ayrıca şeyhin yaşadığı psikolojik durumla ilgili olarak bilinmesi gereken şu noktalar da son derece önemlidir.

Şeyhlik postuna oturan insan, ne kadar bilgili, kültürlü ve ne kadar cesur ve doyumlu olursa olsun, binlerce insana hitap eden bir lider olarak daima derin endişeler taşır. Bunların başında ise, *(tıpkı sanatçılarda olduğu gibi)* hayranlarının, bir gün kendisinden soğuduklarını görmek ve bu suretle muhitini kaybetmek gibi kaygılar gelir. Ne ilginçtir ki *(genellikle sezilmemesine rağmen)* hemen bütün Nakşbendî **beşik şeyhlerinde** ve geniş entelektüaliteye sahip "**Seccâdenişîn**"lerde bu endişeler nevrotik bir özellik olarak vardır. Nitekim şeyhlere ait yazılı metinlerde zaman zaman rastlanan, hayâlî kişilere yönelik saldırgan üslûplar bu gerçeği kanıtlamaktadır. Rakiplerine karşı çok şedid ve tavizsizdirler. Nitekim **Küfrevîler'**le **Arvâsîler** arasındaki asırlık savaş bu gerçeği kanıtlamaktadır.

Nakşî şeyhlerindeki bu içsel sıkıntının rahatlatılmasında kullanılan en önemli araç, yine râbıtadır. Şeyhin bizzat üzerinde bu olumlu sonucu veren râbıta, aynı zamanda mürîdi onun emrinde kayıtsız şartsız hareket eden otomatik bir aygıt haline getirmektedir.

Mürîdin ruhsal durumuna gelince onun, bu işlemi ciddi, bilinçli ve çok sık aralıklarla yapıp yapmamasına bağlı olarak farklı sonuçlar ortaya çıkabilir. Tabiatıyla râbıta seanslarının, ne kadar zaman aralıklarla ve şartlarına ne kadar bağlı kalınarak tekrar edildiği ya da ettirildiği, şeyhin tâlimatına, hatta onun, tarîkat inceliklerini çok iyi bilip bilmediğine bağlıdır.

Bazı şeyhlerin, mürîdleri üzerinde çok etkili olduğu, bazısının ise tam tersine zayıf kaldığı, büyük ölçüde bu noktadan kaynaklanmaktadır. Çünkü mürîdi yönlendirmede, şeyhin tarîkat konusundaki teorik bilgileri kadar onun psikolojik durumu da elbette ki çok önemlidir. Nitekim şeyhin, kendi cemaati üzerinde sevecen bir imaj bırakması yanında, onun, aynı zamanda otoriter bir kişilik de yansıtması için tarîkatta bu konuya ilişkin köklü kurallar konmuştur. [362] Şeyh, tabiat itibariyle ne kadar

362. Bkz. محمد بن عبد الله الخاني، البهجة السنية، ص/35-28; محمد أمين الكردي الأربلي، تنوير القلوب في معاملة علام الغيوب ص/527-524

hâlim selim bir tip olursa olsun, bunları ödünsüz bir şekilde uygulamaya çalışmakla yükümlüdür. Başarısı da buna bağlıdır. Çünkü zamanla, hakkında bir kerâmetler dantelinin örülebilmesi, ancak onun psikolojik alanda sergileyeceği performansla mümkündür ve çünkü mürîd, bu güçlü psikolojiyle, heybetli ve koruyucu bir kişilik yansıtan şeyhin karşısında ancak umulan kıvama gelebilir. Yani şeyh-mürîd ilişkisi büyük ölçüde psikolojiktir.

Unutulmamalıdır ki râbıta, mürîd üzerinde son derece şartlandırıcı etkiler bıraktığı için onun, yerine göre örtülü eğilimlerini harekete geçirerek kişiliğini çeşitli tepkilerle deşifre edebilir, ya da duygularını baskı altına alabilir.

Burada belirtilmesi elzem olan bir nokta da şudur:

İslâm öncesi cahiliyeden zaten hiç bir zaman arınamamış, bununla birlikte ırkçılık, putçuluk, sağcılık, solculuk, Osmanlıcılık, sentezcilik lâiklik ve batı hayranlığı gibi çeşitli sorunların içinde bocalayan kimlik arayışı içindeki Türkiye toplumunda, insan psikolojisine yönelik büyük tehlikeler mevcuttur. Bunlardan biri de kör taklide dayalı olarak kişiyi belli odaklara bağlamak için kullanılan şartlandırıcı ve spekülatif telkinlerdir. İşte râbıta da bunlardan biridir.

Dolayısıyla denebilir ki Türkiye'de yaşanan din ve düşünce kaosunun temelinde birçok sebep varsa bunlardan biri de hiç kuşkusuz Nakşbendî râbıtasıdır. İnsanlar üzerinde âdetâ hipnoz etkisi yapan bu mistik telkin sistemi, Türkiye'de milyonlarca kişiyi doğrudan veya dolaylı olarak tesiri altına almıştır. Yani bu ülkede toplum âdetâ Nakşbendîleşmiş ya da Nakşbendîleştirilmiştir. Evet belki bu insanların kendileri bile farkında değildir, ama Nakşbendî Tarîkat'ı, râbıta sayesinde *(ve Müslümanlığın bir versiyonu kılığında)* İslâm'ın bir alternatifi olarak ruhların derinliklerine kadar işlemiştir. Nitekim Nakşbendîlikle hiç bir ilişkisi bulunmayan nice kimseler, bu tarîkatın havasına göre dinsel tercihlerini yapmaktadırlar. Bu psikolojik yönlenmenin arkasında ise râbıta ile şartlandırılmış binlerce tarîkat propagandacısının "**gizli eller**" tarafından görevlendirildiğini tahmin etmek güç değildir!

Bunun temel nedeni de şudur:

Toplum derin bir bunalım içine girmiştir. Kendini bir boşluk içinde gören Türkiye'li insan, *(yetiştiği ortama göre)* genellikle iki yoldan birini seçmekle kurtuluşa erebileceğini sanmakta veya bu şekilde teselli olabilmektedir.

İşte bu âfâkî mutluluk arayışının yollarından biri tarîkattır. Eğer kişi, mitolojik bir din anlayışına sahip aile ve çevrelerden geliyorsa, İslâm'ın gerçekçi emir ve yasaklarını katı ve soğuk bulmakta, bu nedenle ruhunu okşayabilecek, daha hayâlî ve mistik bir din ortamının arayışı içine girmektedir. Çünkü sürekli bir suçluluk duygusu içinde

yaşayan günümüzün bunalımlı insanı, kendisini yargılayan ve hesap soran ciddi, emredici, yasaklayıcı, adil ve koruyucu bir ilâhî düzeni, bir iman ve amel kurumunu değil, aksine, bütün günahlarını bağışlayan, sırf hoşgörüden ibaret bir hayâlî din aramaktadır.

Örneğin bunlardan alkol, sigara ve uyuşturucu kullananlar ya da sosyal ekonomik ve ailevî sorunlar içinde bunalanlar, bir teselli ve kurtuluş kapısının arayışı içinde bulunmalarına rağmen, İslâm âlimlerinden birine danışmayı akıllarının ucundan bile geçirmezlerken râbıtacıların propagandalarına çabucak kanmakta ve hemen bir Nakşbendî şeyhinin tekkesine kapağı atmaktadırlar.

İslâm terbiyesinden uzak ortamlarda yetişen bunalımlı insanlar ise putçu rejimin propagandistleri tarafından yine telkin yoluyla avlanmaktadırlar. Bunlar da sürüklendikleri ortamda şartlanarak lâik, materyalist ve seküler bir yol seçmektedirler.

Dolayısıyla rahatça söylenebilir ki, Nakşbendîliğin, Türkiye'de *(bilhassa büyük kentlerde)* râbıta ile elde ettiği kazanımlar, kamplar arasında kızışmış olan psikolojik savaşın önemli sonuçlarından sayılır. Çünkü bu kentlerde insanlar daha çok bunalmıştır. Gürültünün, ahlâksızlığın, pahalılığın, sefaletin, adaletsizliğin, sosyal sınıflar arasındaki derin uçurumların ve siyâsî kamplar arasındaki çatışmaların oluşturduğu anarşik ortam, çevre olumsuzlukları ile de birleşerek insanları derin bir huzursuzluk içine itmiştir. Bu yüzden mutsuzlaşan insanlar, özellikle kalabalık şehirlerde, sözü edilen iki marjinal yoldan birine itilmeye *(daha çok psikolojik olarak)* zorlamaktadırlar. Çünkü her ikisi de ortak payda olarak putçuluğu özendirici telkin sistemine dayanmaktadır.

Ayrıca, kitlelere yönelik telkin sistemlerinin arka planında çeşitli siyâsî amaçların bulunduğuna daima ihtimal vermek gerekir. Özellikle 1930'lara kadar tarîkatlara karşı sert bir tavır gösteren rejimin, bu tarihten sonra tevhid ehline bir an bile göz açtırmazken, mistik hareketleri desteklercesine izlediği tutum bu ihtimali çok güçlendirmektedir.

Dış güçlerin güdümündeki politika, Amerikancı bir Müslümanlık modelinin Türkiye'de yerleşmesi için tarîkatları ve büyük ölçüde Nakşbendîliği kullanmaktadır. Yüzyıllar önce *(gerçek anlamda)* uygulamadan kaldırılmış olan İslâm'ı, bu kez de teorik planda Kur'ân ve Sünnet çizgisinden saptırmak ve toplumun inancını iyice dejenere etmek için *-yasaların sertliğine rağmen-* devlet, mistik hareketlere "**gizli eller**" aracılığıyla çok büyük destek vermektedir. Nitekim Nakşbendîliğin **Menzilcilik Koluna** mürîd kazandırmak için büyük kentlerde faaliyet gösteren şahısların şimdiye

kadar deşifre olmuş kimlik ve rütbeleri bu gerçeği kanıtlamaktadır. Bunların hepsi de kitleyi psikolojik etkileme sistemiyle yönlendirmeye çalışmışlardır.

Nakşbendîlikteki râbıta sayesinde mürîdde yerleşen sıkı bağlılık ve fedakarlık ruhunun avantajını keşfeden statükocu odaklar, hem "**derin devlet**" ile, hem de rejimin temsilcileri ve uygulayıcıları ile iş ve elbirliği içinde bundan yararlanmaya son yıllarda çok büyük önem vermişlerdir.

Nakşbendî Tarîkatı, son birkaç yıldır teknolojiden, çağın hız ve iletişim araçlarından yararlanarak büyük bir sıçrama yapmıştır. Günümüzde, özellikle internet aracılığıyla bu tarîkatın yoğun propagandası yapılmaktadır. Dünyada muhit kazanmak, ve yabancı dinlere mensup kimseleri Nakşbendileştirerek mürîd sayısını artırmak için **Amerika'**da ve **Kanada'**da üslenmiş bulunan Nakşbendîler'in kurduğu çeşitli web siteleri sayesinde dev kampanyalar düzenlenmektedir. Bu önemli sitelerden biri de "**Sunnah Organisation**" sitesidir. [363]

Büyük ölçüde Türkiye'den "**derin devlet**" desteği ile sürdürülen bu etkinliklerde yabancı dil bilen emekli subaylarca yoğun çabalar harcanarak **Menzilci Nakşbendî Kampı'**nın ön plana çıkmasına çalışılmaktadır!

Belirtmek gerekir ki vaktiyle Nakşbendîleri sindirmek için Ankara'da, en tepedeki siyasiler tarafından gizlice hazırlanan iki senaryodan, 1926 da sahnelenen **Şeyh Said İsyanı** [364] ile 1930'da uygulamaya konan **Menemen Olayı'**ından sonra kurulan İstiklal Mahkemelerinde, tarîkatçılarla siyasiler çok iyi tanıştılar! Kısa zamanda aralarındaki buzlar eridi. Çünkü siyasilerde bu konuya ilişkin bilgi eksikliği vardı. İlginçtir ki bu zoraki tanışmanın sonucu olarak rejimin temsilcileri, iki noktayı çok iyi keşfettiler. Bunlardan biri İslâm'la Nakşbendîlik arasındaki kesin ve kalın çizgidir, ikincisi ise râbıtanın, psikolojik yönlendirmede ne büyük bir silah olduğudur!

Lâik-putçu zihniyetin fanatik temsilcileriyle Nakşbendîler arasındaki organik ilişkiler, işte aslında bu iki önemli noktanın keşfedilmesiyle başlamış ve gittikçe güçlenip pekişmiştir.

---

363. Bu sitenin şimdiki e-mail adresi şöyledir: http://sunnah.org Bir diğer adresleri de şöyledir: http://mail.naqshabandi.net

364. **Şeyh Said'**in, bu senaryodan habersiz olduğuna burada özellikle işaret etmek gerekir. Ancak devleti ele geçirmiş bulunan Selanik Yahudileriyle işbirliği içindeki bacanağınının entrikalarından bile habersiz olması, **Şeyh Said'**in tipik bir Nakşbendî şeyhi olduğunu açıkça ortaya sermektedir. Nitekim, rejime karşı giriştiği savaşın en kritik bir saatinde **Binbaşı Kasım**, bacanağı **Şeyh Said'**in bütün sırlarını düşmanlarına ispiyon etmiş, O'nun esir edilmesini son derece kolaylaştırmıştır.
Bu konu ile ilgili olan dehşet verici gerçeklerden biri de "Doğu"lu Nakşî şeyhlerinin, **Şeyh Said** hakkındaki tutumlarıdır. Bu şahıs, planladığı savaşa girişmeden önce bütün meslektaşlarına çağrıda bulunmuş, ancak Nakşbendî şeyhlerinin hemen tamamı kendisine yardım için söz vermiş olmalarına rağmen, zor saatlerin gelip çattığını görünce rejimin yanında yerlerini alarak O'na en büyük hiyhanette bulunmuşlardır! Bu da Nakşbendî şeyhlerinin ahlâk anlayışını ortaya sermek bakımından ibret vericidir!

Şuna da kesin surette inanmak gerekir ki rejimin, vaktiyle komünizme karşı, şimdilerde ise bir yandan Muvahhid mu'minlere, diğer yandan Kürt gerilla hareketine karşı en büyük teminatlarından biri, Nakşbendî Tarîkatı ve bu Tarîkatın râbıta sayesinde sahip bulunduğu kitle yönlendirme sistemidir!

Türkiye Toplumu'nun, birtakım mistik etmenler altında psikolojik olarak yönlenmeye zaten öteden beri eğilimi vardır. Dolayısıyla tasavvufun yüzyıllar boyu toplumun kültür ve anlayışı üzerinde meydana getirdiği derin izler, Türk insanının rûhuna âdetâ kalıtsal şekilde kazınmıştır. Telkin ve propaganda yağmuru altında bulunan halk, doğru ya da yanlış olsun her fırsatta inanacak bir şeyler aramaktadır.

Onun için efsânelerin, hurâfelerin, efsunların, tılsımların, büyülerin, muskaların, üfürüklerin ve bin bir çeşit bâtıl inanışların bu ülkede yaşamı bir ahtapot gibi sarmış olmasını, büyük ölçüde bu hasta ruh yapısının psikolojik sömürüye müsait bulunmasında aramak gerekir. Bu yüzdendir ki toplumun bir kesimi, vicdânını tarîkat şeyhlerine, bir kesimi, medyumlara ve büyücülere, bir kesimi de heykellere teslim etmiştir.

Maneviyat alanındaki bu iflası hazırlayan temel neden ise, genelde tarîkatlar, özellikle Nakşbendîlik ve onun râbıtasıdır.

Râbıtanın, dolaylı yollarla da olsa kitle psikolojisini derinden etkilediğini söylemek bir mübalağa sayılmamalıdır. Evet sıradan insanlar bir yana, yüz binlerce okumuşun bile, ne anlama geldiğini bilmedikleri bu sihirli kelime, tehlikeli bir beyin yıkama mekanizmasının elinde korkunç bir silah olarak kullanılmaktadır!

Yer küre üzerinde, tanrılaştırılmış insanların buyruklarıyla yönetilen, belki de bir tek toplum vardır, o da hiç şüphesiz Türkiye halkıdır. Bu toplumun, içinde yaşadığı dar ve karanlık dünyayı acaba gerçek anlamda kimler, nasıl yönetmektedir? Bunu merak edenler, eğer Nakşbendî şeyhlerinin, belli gruplara telkinde bulunduğu çok özel oturumlara katılmayı göze alabilir ve bunu başarırlarsa, yukarıda anlatılanların ne kesin gerçekler olduğunu ibretle öğreneceklerdir! Ama bunu başarmak hiç de kolay değildir.

Râbıta telkinlerinde işlenen tema, fâninin ebedîleştirilmesidir. Evet râbıtanın eksenini oluşturan fikir budur. Ancak bu meselede iki nokta pek önemlidir. Bunlardan biri, etkili telkindir, diğeri ise süreklilikdir. İşte bu sayede şeyh ve onu çağrıştıran hemen her nesne, mürîdin, zihninde, rûh ve vicdânında, aynen madene işlenmiş yazı gibi bir kalıcılık kazanır. Bu etkiyledir ki mürîd, zaman zaman eski alışkanlıklarından birine kapılarak râbıtanın çizdiği doğrultudan geçici olarak sapma gösterse bile,

bilincinin altına işlenmiş olan imajların, bazen beklenmedik şekilde uyarılmasıyla dehşetli refleksler gösterebilir.

Nakşbendîlikte fânînin ebedîleştirilmesine olağanüstü bir önem verilir. Belli şahıslar ve onlara ait mezarlar, türbe ve eşyalar, tarîkat bağlılarınca o kadar yücedir ki bu yüceliğin yanında kutsallık çok hafif kalır. Bu türbe ve mezarlar özel kurallara uyularak ancak ziyaret edilebilir. Nitekim râbıta türlerinden biri de "**Mezarlara Râbıta**"dır.

Abdulhakîm Arvâsî'nin "**Râbıta-i Şerîfe**" adlı kitapçığında bu râbıta şekli aynen şöyle açıklanmaktadır:

"Mezar ziyaretçisi mürîd, nefsini her türlü dış alâkalardan boşaltır. Kalbini ilimler ve nakışlardan ve hadiselere bağlı duygulardan çekip çıkarır. Ziyaret ettiği mevtânın ruhâniyetini hissi keyfiyetlerden mücerret bir nur farzeder. O, kabir sahibinin feyizlerinden bir feyiz ve hallerinden bir hal zuhur edinceye kadar o nuru kalbinde tutar.

Kamil velîlerin ruhâniyetleri Feyiz kaynağıdır. Kaynağı kalbine akıtan, elbette Feyzine nail olur.

Feyiz isteklisi ziyaretçi, Feyiz vericinin kabrine yaklaşıp evvelâ selâm verir. Mezarın ayak ucuna yakın sol tarafında durur. Ona karşı hayattaki tavrını muhafaza eder." [365]

Bu terâne, böylece bir miktar daha devam etmektedir. Tabiatıyla bundan, birinci derecedeki amaç, faniyi ebedîleştirmektir. Çünkü şeyh mürîdin nazarında tanrılaştıktan sonra onun istenen yönde güdülmesi artık kolaydır. Fakat râbıta, çok tehlikeli bir yöne giden başka bir kapı daha aralamaktadır ki bu da "**fenâfillâh**" kapısıdır.

***

Râbıta "Fenâfillâh" ve "Nirvana"

FENÂFİLLÂH: Allah'da fânî olmak, Yani (haşa!) Allah'da erimek, O'nunla birleşip kaynaşmak, bütünleşip ölümsüzleşmek ve sonsuzlaşmak demektir.

"**Vahdet-i vücûd**"la ilintili olan bu kavram, tasavvufun eksenini oluşturur; tarîkatın da temel amacı budur.

Bu idealin, tasavvuf literatüründeki açıklaması ise son derece dolambaçlıdır. Onun için "**vahdet-i vücûd**" düşüncesine dayalı konular işlenirken çok kapalı üslûplar kul-

365. Abdulhakîm Arvâsî, Râbıta-i Şerîfe. Beyazıt Devlet Kütüphânesi No. 243435 istanbul-1923

lanılır. Bunu, elbette ki zorunlu kılan sebepler vardır. Bunların en önemlisi, kültür düzeyi çok farklı iki sınıf insanın, tarîkat çatısı altında genelde yüz yüze gelmesidir. Söz konusu iki sınıftan biri rûhânîlerdir. Yani şeyhler ve onların emrindeki mollalar ve halîfelerdir. İkinci sınıf ise cahil mürîd takımıdır. Mürîd kesimi, Allah Teâlâ hakkındaki bilgilerini genelde aile içinde ve camide kazanır. Bu bilgiler, **"Amentü"** nün şartlarıyla basit olarak sınırlıdır. Bu nedenle onların Allah'ı tanıma şekli şeyhlerinkinden çok daha farklı ve hatta büyük ölçüde Kur'ânîdir.

Onun için bir şeyhe bağlanan eğitimsiz mürîd, tasavvufun uzun ve karmaşık yorumlarına, "**vahdet-i vücûd**", "**vahdet-i şuhûd**", "**mükâşefe**", "**istiğrâk**", "**fenâ**" ve "**bakâ**" gibi çeşitli mistik-felsefî kavramlara ilk başlarda çok yabancıdır ve genelde ömürlerinin sonuna kadar onlara bu konularda en ufak bir sır sızdırılmaz!

Tasavvuf kitaplarına gelince **Hallâc-ı Mansûr, Ferîduddîn-i Attâr, Muhiddîn-i Arabî** ve **Abdulkerîm El-Ciylî** gibi ancak parmakla sayılabilecek kadar çok az kimse eserlerinde cesaretle ve açık yüreklilikle kanâatlerini açıklamış, diğerlerinin hemen tamamı, özellikle "**vahdet-i vücûd**" konusunda amaçlarını son derece kapalı anlatımlarla geçiştirmişlerdir. Onların *-herhalde-* doğabilecek büyük tepkilere karşı bu yolu izledikleri anlaşılmaktadır. Ancak ne ilginçtir ki bazı tasavvufçular bu konudaki görüşlerini büyük bir cesaretle ve gâyet açık ifadelerle ortaya koymuş olmalarına rağmen onlardan sonra gelen birtakım tasavvufçu mollalar, ya da duygusal entelektüeller bunların bütün sözlerini ısrarla farklı yorumlamaya ve onların Kur'ânî anlayışa uygunluğunu hararetle savunmaya çalışmışlardır ki örneğin **Ömer Ferîd Kam** bunlardan biridir.

Peki öyle ise tarih boyunca tasavvufçularla İslâm âlimleri arasındaki bitmez tükenmez kavganın esas konusu olan "**vahdet-i vücûd**" düşüncesinin ve bu düşüncenin bir parçası olan "**fenâfillâh**" kavramının içyüzü nedir?

Önce şunu belirtmek gerekir: Eskiden beri bu mesele etrafında o kadar uzun tartışmalar yapılmıştır ki onları burada özetlemek bile imkansızdır, aynı zamanda konumuzun dışındadır. Fakat şu kısa açıklamayı yapmakta yarar vardır:

"**Vahdet-i vücûd**" düşüncesi, tasavvufçular tarafından "**varlığın birliği**" olarak ifade edilir. Onlara göre tüm varlıklar esas itibariyle birdir. Ancak bu birliğin bir dış yüzü, bir de iç yüzü vardır. İç yüzü bir nurdur ve bu nur, bütün kâinâtın, bütün eşya ve olayların ruhudur. Kainatta ne var ne yok hepsi bu ruhtan fışkırmış ve ortaya çıkmıştır. Bu ruh, zâtî bir olgunluğa ve aşkın bir bilince sahiptir.

Tasavvufçular, *-büyük ihtimalle-* Kurân-ı Kerîm'in **el-Hadîd Sûresi'**nin üçüncü âyetini yorumlayarak bu kanâate varmışlardır. Dolayısıyla onlara göre ***"vücûd bir-***

dir" ve ***"Âlemde Allah'ın vücudundan başka vücûd yoktur."*** Bunu "Lâ mevcûde illellah" diye ifade ederler.

Fakat bu görüş, Kur'ânî anlayışla birçok yönden çelişmektedir. Örneğin Kur'ân'a göre, Allah Teâlâ hiç bir şeye benzememektedir. Halbuki "**vahdet-i vücûd**"un arka planına dikkat edilirse oradaki izaha göre: "**Heme O'st**", yani "**her şey O'dur**" Şu halde *(her şey, Allah ile birlikte bir bütünlük oluşturduğuna göre)* O'nun bu kez her şeye benzemesi söz konusu olmaktadır. Nitekim: "*(Allah Teâlâ'nın Zatı da dahil) kâinatta ne varsa hepsi bir vücûdun parçalarıdır.*" şeklinde özetlenebilen "**vahdet-i vücûd**" inancının üzerindeki kapalılığı büsbütün kaldıran bazı tasavvufçular, ***"Köpek ve domuz da ilâhımızdır."*** [366] diyecek kadar daha da ileri gitmek sûretiyle bu düşüncenin üzerindeki maskeyi tamamen kaldırmış ve onu bütün çıplaklığıyla ortaya koymuşlardır.

Bu ise tam anlamıyla panteist bir görüştür ve vahdet-i vücûdçuların, bu iki anlayış arasında büyük farklar bulunduğuna ilişkin yaptıkları itirazlara rağmen hiç bir fark gözükmemektedir.

Panteizmin en kısa özeti ise şöyledir:

"Allah ile tabiat iki bağımsız varlık olmayıp, iki şekilde beliren tek vücuttan ibarettir." [367]

"**Vahdet-i vücûd**"un da *(bizzat sûfîlerden naklen)* özeti şöyledir:

"Mevcûd olan bir mümkinin vücûdu kendi vücûdu olmayıp belki başka bir mevcûdun o mümkinde ortaya çıkan vücûdudur." [368]

Görüldüğü üzere bu iki açıklama arasında içerik bakımından hemen hiç bir fark yoktur. Ancak ne korkunç bir çelişkidir ki, bu her iki açıklama da *(**"vahdet-i vücud"** düşüncesi ile Panteizmin, birbirinden çok farklı şeyler olduğunu ileri süren ve bu yüzden onları karşılaştırmaya çalışarak -sözde- "**vahdet-i vücud**"un Kur'ânî bir hakikat olduğunu savunmaya çalışan)* **Ömer Ferit KAM'**a aittir!

"***Fenâfillâh***"a gelince bu ideal, esasen "***vahdet-i vücûd***" düşüncesinden doğmaktadır. Bu düşünceye göre insan da *-tüm varlıklar gibi-* kâinâtın rûhu olarak nitelenen Allah'dan peydahlanmış ve sonunda da O'na dönecek ve O'nunla bütünleşecektir. Bu nedenle insanın, Allah'ı yakından tanıması ve O'na aşık olması (?) gerekmektedir.

---

366. Bkz. عبد الرحمن عبد الخالق، الفكر الصوفي في ضوء الكتاب والسنة، الطبعة الثالثة، 2/153، الكويت بلا تاريخ

367. Ömer Ferit Kam, "vahdet-i vücûd", s. 18. Ankara-1994

368. Age. S. 86

İnsanın Allah'ı tanımasına, tasavvuf dilinde ***"marifetullah"***, O'na aşık olmaya da ***"Aşk-ı İlâhî"*** denir.

İşte tasavvufun önerdiği mistik hayat ve bu hayatın, *-tüm çileleriyle ve kurallarıyla-* insan için amaçladığı şeyler özetle şöyle sıralanabilir:

1. Önce bir mürşide, *(yani bir şeyhe)* bağlanmak;

2. Şeyhin emir ve denetimi altında, *-**"seyr-u sülûk"** diye bilinen-* mistik egzersizler yapmak ve Allah'a aşık olmayı öğrenmek;

3. Yine şeyhin denetiminde çilelerle, zikirlerle, çeşitli âyin ve râbıtalarla "**marifetullah**"a ermek, *(yani Allah'ı keşfedip tanımak)*;

4. Önce şeyhde, sonra peygamberde, ondan sonra da Allah'da eriyip gitmek, O'nunla yeniden birleşip bütünleşmek ve sonuç olarak ölümsüzleşmek.

İşte ***"fenâfillâh"*** budur ve tabii Nakşbendîlik *-sözde-* mürîdi bu mertebeye ulaştırmak istemektedir. Bunun da yolu "**riyâzet**" ve "**çile**" adı altındaki mistik eğitim sisteminin en önemli halkası olan râbıtadan geçer. Dolayısıyla tekrar râbıtaya dönmek gerekir. Çünkü râbıta-yoga karşılaştırmasında şöyle bir sonuç elde edilmektedir: Yogadan nirvanaya giden yol ne ise, râbıtadan fenafillâha giden yol da odur. Onun için ne teorik ne de uygulama bakımından aralarında hiç bir fark yoktur. Yoga ne ise râbıta da odur; **Nirvana** ne ise **fenâfillâh** da odur. Tek fark, bu kavramlara verilen değişik kültürlere ait ayrı isimlerdir.

Bir kez daha belirtmekte yarar vardır ki gerek yoga, gerekse râbıta, ikisi de kişiyi sistemli olarak şartlandırmak ve hayâl edilebilecek en yüceltilmiş ideallere onu inandırmak için kendisine uygulanan birer alıştırma şeklidir. Öyle ise temel bakımdan ikisi de birer araçtırlar. Hatta belli bir eğitim sisteminin sadece birer aşamasıdırlar. Nasıl ki yoga egzersizleri ile yoginin "**nirvana**" ya hazırlanması amaçlanıyorsa, aynen öylece mürîdin de "**fenâfillâh**" mertebesine ulaşabilmesi için ona ilk başlarda râbıta yaptırılır. Tarîkat metinlerinde, râbıtanın tek başına, mürîdi amaca ulaştırabileceği açıkça ifade edilmiştir. [369]

Yine tarîkatın doktrinine göre mürîdin amaca ulaşabilmesi için önünde üç aşama vardır. Bunlar, *(yukarıda özetle işaret edildiği gibi)* sırayla:

1. "**Fenâ fi'ş-şeyh**"**:** Şeyhte eriyerek onunla bütünleşmek;

2. "**Fenâ fi'r-Rasûl**"**:** Peygamberde eriyerek onunla bütünleşmek;

3. "**Fenâfillâh**"**:** (haşa!) Allah'ta eriyerek onunla bütünleşmek.

369. Bkz. Abdulhakîm Arvâsî, Râbıta-i Şerîfe s.. 10 Beyazıt Devlet Kütüphânesi No. 243435 istanbul-1923

Dikkat edilirse bu sıralama, tarîkatın, mürîdi İslâm'ın evrensel atmosferinden alıp onu çok özel bir çizgiye yerleştirme konusunda oldukça sistematik bir rûhânî süreç belirlediğini göstermektedir! Bu özellik aynen yogada da vardır. [370] Dolayısıyla yoganın amaçladığı "**nirvana**" ne ise, râbıtanın da amaçladığı "**fenâfillâh**" odur.

Kur'ân ve Sünnet ölçüleriyle bakıldığında; İslâm'a tamamen yabancı olan bu kavramlar üzerinde bina edilmiş olan Nakşbendî Tarîkatı'nın İslâm'la ilişkilendirilmesi herhangi bir bahane ile mümkün değildir. Kuşku yok ki mu'minler, yalnızca açık saldırılara karşı değil, aynı zamanda sinsi yollarla İslâm'ı çarpıtma gayretlerine karşı da sorumluluk almak durumundadırlar. Bu onların en doğal hakkıdır. Ne var ki buradan yola çıkarak, hem İslâm'a şirk unsurlarının bulaştırılmasını engellemek, hem de mistik-politeist zümreleri uyarmak suretiyle onları hidayete davet etmek istediklerinde büyük risklerle karşılaşmaktadırlar. Bu amaçla mu'minlerin diyalog kurma istekleri sırasında Tarîkatçıların başvurduğu spekülatif dil sıkça karşılaşılan bir engeldir. Onun için Mu'minlerin Nakşbendîlerle kuracakları diyalogun hayırlı sonuçlar vermesi bakımından gelecek bölümdeki yol haritasına dikkat etmeleri yararlı olabilir.

***

Tarîkatçıların Spekülatif Soruları ve Onlara Verilecek Uygun Cevaplar

Tarîkatçılar sık sık tevhid çağrılarına muhatap olurlar. Onları Şirkten tevhide, Müslümanlık'tan İslâm'a, Batıl ve hurafeden evrensel gerçeklere çağıran her insanı yanıltmak, mahcup etmek ve susturmak için hileli yollara başvururlar. Onlara yöneltilen soruları, Allah'ın Kitabına ve Rasulullah'ın sünnetine uygun ifadelerle cevaplamak yerine, dolambaçlı ve ters sorularla muhataplarını pes ettirmeye çalışırlar.

Onların izlediği bu yönteme *-ilim diliyle-* "**Mugalata**" denir. Bunun Türkçesi, *(spekülatif yollarla)* muhatabı şaşırtmak demektir. Aslında, sapkın bir düşünceye ve inanca kapılmış kimseyi mugalata tarzıyla doğru yola çağırmak meşrudur. **Hz. İbrahim'**in müşrik kavmine verdiği düşündürücü cevapta olduğu gibi… [371] Ancak bunun tersi caiz değildir. Çünkü düşündürmek başka, yanıltmak da başka şeydir. İşte Tarîkatçılar bunu yapıyorlar.

İzledikleri bu yolla, *-tevhid çağrılarına dürüstçe cevap vermek yerine-*, önceden tertiplenmiş, hilelerle dolu dört soru yönelterek muhatabın zihnini bulandırmaya,

370. Bkz. BÖLÜM-II. (Râbıta, Meditasyon ve Yoga; اليوغا, J. Tandrio ve B. Ral, s. 11 مكتبة المعارف, Beyrut-Lübnan 1988.

371. Bkz. Kur'ân-ı Kerim, El-Enbiya/57-64).

hakka ve hakikate davet edenleri şaşırtmaya çalışırlar. Bu dört standart soru şeklini cevaplarıyla birlikte özet olarak aşağıda bulacaksınız.

Tarîkatçıların Şaşırtmacalı Birinci Sorusu:

"-Tasavvufu, Tarîkatı ve rabıtayı inkâr ediyorsun, Peki **İmam Gazalî'**den, **İmam Rabbânî'**den ve **Şah-ı Nakşbend** gibi daha nice evliyadan, sen daha mı bilgilisin? Sen bu konuları onlardan daha iyi bildiğini mi sanıyorsun?"

Evet işte böyle hile ve aldatmacalarla baskın çıkmaya, muhataplarını susturmaya çalışırlar. Bu sorunun, aslında tek ve kısa bir cevabı vardır, o da şu sorudur;

-Sen ve "**evliya**" diye rütbelerini Allah adına belirlediğin kimseler mi daha iyisini biliyor, yoksa Allah ve Rasulü mü daha iyi biliyor? Önce bu sorunun cevabını ver sonra da şu iddialarını kanıtla; Adını andığın bu şahısların evliya olduğunu nereden biliyorsun? Evliya kavramının Kur'ân'daki anlamını biliyor musun? Evliyayı tanımlayan Yunus Suresi'nin 62, 63 ve 64 üncü ayetlerinin manasını biliyor musun? Evliya ile Mecusi rahibi arasında ne gibi farklar vardır? Sen önce bu soruları cevapla; İslâm'da tasavvuf, Tarîkat ve rabıta gibi şeyler var mı yok mu sorusunun cevabını ondan sonra ara!

Fakat Tarîkatçı tip, tartışmayı, kavgayı ve özellikle ağız dalaşını çok sevdiği için susmayı, saygılı davranmayı ve dinlemeyi bilmez. Dolayısıyla, Terbiyesini bozmaya meydan vermeden onu şu ikinci soru ile düşünmeye davet edilebilirsiniz;

"**Tasavvuf**" kelimesi, Gerek Kur'ân-ı Kerim'de, Gerekse binlerce hadis içinde bir kez bile geçmemektedir. Dolayısıyla bu yabancı felsefe üzerine kurulmuş yüzlerce kavram, terim, âyin ve ritüellerin tamamı İslâm dışıdır. Eğer inanmıyorsan git önce bizzat kendin "**Tasavvuf**" kelimesini Kur'ân ve Sünnet külliyatı içinde ara. Eğer bu kelimeyi binlerce âyet ve hadis içinde bir kez bile bulabilirsen işte o zaman bana biraz önce yönellttiğin soruyu sormakta haklı olabilirsin. Aksi halde tevbe edip Yüce İslâm'a zarar vermekten sakınmalısın!

Tarîkatçıların Hileli İkinci Sorusu:

"-Peki Tasavvuf yoksa Müslümanlar **Nefis muhasebesini** nasıl öğrenecekler, **zühdü** ve **Takvayı** nasıl yaşayacaklardır? Manevi terbiyeyi nasıl alacklardır?"

Çok haklı ve masum gibi gözüken bu sinsi ifade de aslında hileli bir sorudur. Amaç, muhatabı şaşırtmaktır!. Bunun da cevabı kısaca şudur:

"**Tasavvuf**" kelimesi, *-biraz önce de ifade edildiği gibi-* Kur'ân-ı Kerim'de ve binlerce hadis içinde bir kez bile geçmediğine göre. Tamamen İslâm'a ait olan "**zühd**"

ve "**takva**" kavramlarını bu yabancı felsefe ile ilişkilendirmeyi hangi yetki ile, hangi gerekçe ile, hangi bilgi ile ve hangi cesaretle göze alabiliyorsun?!"

Tarîkatçı, bu sorgulama karşısında *-bilgisini ve yetkisini kanıtlayamayacağı için-* travma geçirmiş olacak; bu kez de "**İbadet**" ile "**Geleneği**" birbirine karıştırarak işin içinden sıyrılmaya çalışacak, örneğin şu soruları size dayatmaya kalkışacaktır;

"-Kardeşim, Kur'ân'da ve Sünnette **(minare)** diye bir kelime de yoktur, peki minare inşa etmek de mi haram ve İslâm dışıdır? Kur'ân'da Sünnette **(İdğam)**, diye bir kelime de yoktur, halbuki bu sözcük, bir tecvid ve kıraat terimidir. Tecvid ve kıraat ise Kur'ân ilimlerinden biridir. Peki, Kur'ân ve Sünnette geçmediğine göre, bu kelimeyi kullanmak da mı haram ve İslâm dışıdır?"

Tarîkatçının hileye başvurarak öne sürebileceği ***(minare)*** ve ***(İdğam)*** gibi yüzlerce hatta binlerce kelime ve kavram vardır ki bunlar tamamen örf adet ve geleneklerden sayılırlar. Bunların *-usul yönünden-* ibadet kavramı ile hiç bir ilişkileri yoktur.

Evet Tarîkatçı, işte bu tip hileli sorularla yeniden ortalığı alevlendirmeye çalışacak, İlahlaştırdığı şeyhini haklı çıkarmak ve Tasavvufun mutlak surette İslâm'a ait bir kurum olduğunu ölesiye savunmak için bu bahanelere başvuracaktır.

Ancak Tarîkatçı bir tip, *-dışından İslâm'a, Kitaba ve Sünnete bağlı gibi gözükse de-* aslında *-tasavvufun İslâm'dan çok daha üstün bir kurum olduğuna inandığı için-* tezlerini çürüten bu cevaplar karşısında hırçınlaşabilir. Çünkü bu insanlar genelde bilgi fukarası olduklarından, aşırı derecede fanatiktirler. Yenilgiyi mertçe kabul etmez, hidayet çağrılarını ret ederler. Haksız iken haklı çıkmak için de çareyi daima hilede, zorbalıkta ve şiddet kullanmada görürler. Bu durumda yapılacak bir tek şey vardır; Allah Tealâ'nın buyurduğu gibi davranmak: "*Sen af yolunu tut, iyiliği emret ve cahillerden yüz çevir.*" [372]

Körüklenmek istenen fitneye, mu'min kişinin alet olmaması için onun çok dikkatli hareket etmesi gerekir. Unutulmamalıdır ki bazı Tarîkatçı insan tipi vardır ki bağlısı olduğu şeyhini, Hz. Peygamber'den daha üstün tuttuğu için, beynini yıkayan mistik yönlendiriciler uğruna göze alamayacağı bir iftira, bir cürüm ve cinayet yoktur!

Tarîkatçıların Aldatmacalı Üçüncü Sorusu:

"-Tasavvufta terbiye vardır, bağlılık vardır, Tarîkatta zikir vardır, dua vardır, sürekli ibadet vardır, edep vardır... Peki zikretmek, dua etmek, Allah'ı anmak, Allah dostlarına karşı edepli olmak kötü bir şey midir?"

Tasavvuf ve Tarîkatta bunlar var da İslâm'da hiç zikir yok, dua, ibadet ve edep

372. el-A'raaf/199

yokmuş gibi bir hava uyandırarak, yukarıdaki yuvarlak, kaçamaklı ve sinsi sorular yöneltirler. Böylece muhatabı daha ilk başta köşeye sıkıştırmaya çalışırlar. Halbuki Tarîkatçıların her gün sıkça söylediği ve İslâm'a mal etmeye çalıştığı: ***"Tasavvuf, rabıta, el almak, nefes tutmak, telaffuzsuz vird, huş derdem, nazar ber kadem, sefer der vatan, halvet der encümen, yad kerd, baz geşt, nigahdaşt, yaddaşt, vukûf-i adedi, vukuf-i zamani, vukuf-i kalbi, müslümanlık, seyr-u sülûk, çile, tekke, postnişin, abdal, gavs, kutup, erenler, yediler*** *ve* ***kırklar"*** gibi daha yüzlerce yabancı söz, Hz. Peygamberden ve ashabından bir kez bile duyulmamıştır!

Dolayısıyla Tarîkatçıların, "yavuz hırsız" gibi davranıp mu'minlere yöneltikleri yukarıdaki soru karşısında şu karşılığı vermek gerekir;

Her dinde ibadet vardır, zikir vardır, edep vardır... Yahudilik ve Hıristiyanlık gibi kitabi dinler başta olmak üzere, Budizm, Brahmanizm, Zerdüşizm ve Maniheizm gibi dinlerde de yine zikir, ibadet ve edep vardır. Ama bunların hepsi geçersiz ve batıl dinlerdir. İslâm'ın boyasıyla kamufle edilmiş olan Tasavvuf dininde de ibadet, zikir, dua ve edep var olabilir. Çünkü bu dini kuranlar, tarih boyunca gerek İslâm'dan, gerekse başka dinlerden yararlanarak onu yapılandırmışlardır. Onun için, tasavvufta ve bu felsefî din üzerine oturtulmuş mistik örgütlerde *(yani Tarîkatlarda)* da elbette zikir, ibadet ve edep olacaktır. Ama şunu çok iyi bilmek gerekir ki Allah Teâlâ'nın insanlık için seçtiği ve indirdiği en son din İslâm'dır, [373] tasavvuf değildir, Tarîkat değildir! İslâm'dan başka geçerli hiç bir din yoktur!

Zikrin, ibadetin, duanın ve edebin kötü olduğunu kim söylemiş? Hiç bir mu'min böyle bir iddiada bulunmaz, sıradan ve bilgisiz bir mu'min bile bu çelişkiye düşmez. Ancak her çeşit ibadet, dua ve zikir geçerli değildir. Böyle bir genelleme yapılamaz. İslâm'da ibadet, Kitap ve Sünnetle kesin şekilde belirlenmiştir. Bunların dışında hiç bir ibadetin geçerliliği yoktur. Tam tersine, *-çoğu başka dinlerden taşınarak, ya da özel surette tertiplenerek, İslâm'a bulaştırılmış olan-* ilâve ibadet şekilleri birer bid'attir, batıldır ve *(bunların bazısı)* küfre *(yani İslâm Dini'nin dışına çıkmaya)* bile neden olabilirler. İslâm'da bunu belirleyen sisteme "**Tevkifiyye**" ya da "**Tawkifiyya**" denir. Bu sistem sayesinde, tarih boyunca İslâm'a bulaştırılmış yabancı ibadet biçimleri ayıklanabilmiştir. İslâm âlimleri bu sisteme her çağda sahip çıkacaklardır.

Sonuç olarak ifade etmek gerekir ki İslâm, bir ilim ve uygarlık dini olduğu kadar, aynı zamanda bir dua, zikir, terbiye, edep ve faziletler dinidir. Tasavvufun İslâm topluluklarına henüz bulaşmadığı ilk yüzyılda da İslâm böyle idi, bugün de böyledir, yarın da böyle olacaktır...

---

373. Bkz: Âl-i İmran/19, 85

Namaz, Oruç, hacc, zekat ve cihad gibi muhteşem ibadetler İslâm'ın'dır. Bu ibadetlerle tasavvuf dini arasında hiç bir bağ yoktur. Keza nafileler, Kur'ân ve Sünnetteki dualar, zikirler, tilavetler, kurbanlar, *-tasavvufa ve Tarîkatlara değil-* İslâm'a ait ibadetlerdir. Sabır, kanaat, zühd (doyumluluk), takva, iffet, alçak gönüllülük, tevekkül, hoşgörü, sevecenlik, güler yüzlülük, cömertlik, cesaret, mertlik, dürüstlük, içtenlik (samimiyet), ahde bağlılık, büyüklere ve âlimlere saygı, küçüklere ve acizlere karşı merhamet ve sevgi, maddi ve manevi temizlik, kurallara riayet, ilkeli duruş, birlik ve beraberlik, barış severlik, adalet, özveri (fedakârlık), yardımlaşma, dayanışma, çalışkanlık ve üreticilik gibi erdemlerin tamamı *-tasavvufa değil, tam tersine-* yine İslâm'a aittir.

Tarîkatçıların Yanıltmacalı Dördüncü Sorusu:

"-Binlerce uyuşturucu bağımlısı, alkolik ve ahlâk yoksunu, Şeyh Efendi'nin dergâhında hidayet buluyor, bu kötü bir şey mi?"

-Evet, eğer Allah'ın ve Rasulu'nün belirlediği yollar dışında herhangi bir yöntemle böyle bir sonuç alınıyorsa buna hidayet denmez. Olsa olsa buna "**terapi**" veya "**motivasyon**" denebilir. Beyin yıkama sistemiyle de kişi bazı alışkanlıklarından vazgeçirilebilir. Kur'ân-ı Kerim'deki ve Sünnet-i seniyye'deki açıklamalarla ikna olmayan, *-âlimlerin değil de-* tam tersine Tarîkat şeyhleri, din adamları ve mollalarının ekzoterik telkinleri altında kötü alışkanlıklarından vazgeçenlerin İslâm dininden çıkmaları bile muhtemeldir!

Görüldüğü üzere, Tarîkatçıların hileli sorularından biri de yukarıdaki bu dördüncü sorudur. Bu sorudan güdülen amaca göre; "*uyuşturucu bağımlılarını, alkolikleri ve ahlâk yoksunlarını, -İslâmî irşad sistemi ile değil- tarîkat şeyhinin tasavvufî beyin yıkama sistemiyle ancak hidayete erdirmek mümkündür.*" Bunu her zaman açıkça söylemiyor olsalar bile temelde amaçları budur. Oysa tarîkat şeyhleri ve din adamları temel kaynak olarak tasavvufa, efsanelere, destanlara ve *-çoğu gerçek dışı olan-* kahramanlık öykülerine dayanarak insanları yönlendirmeye çalışırlar. Bu ise asla *(bir hidayete davet çalışması)* değildir. Tam aksine bu tür yönlendirme, günümüzde yaygın kültür fukaralığına, bilgi kirliliğine ve düşünce anarşisine yol açmıştır. Buna karşın, peygamberlerin varisleri olan âlimlerin başvuru kaynakları Kur'ân ve Sünnettir. Onlar bu iki kaynağa dayanarak hidayet için rehberlik ederler.

İslâm'ın bütünlüğüne inanan mu'minler bilirler ki sapkın bir inanca kapılmış, ya da kötü bir alışkanlığa kurban olmuş kimse, herhangi bir İslâm aliminin uygulayacağı İslâmî irşad yolu ile önce rehabilite edilir, sonra haram ve yanlışların tehlikesine karşı

bilgilendirilir, ondan sonra da bilinçlendirilir ve kendisine maddi ve manevi yönden destek olunur... Böylece bunlar İslâm toplumuna kazandırılırlar.

Tarîkatlarda durum tamamen bunun tersidir. Bu zavallıların önce beyinlerine *(Allah sevgisi ve Allah korkusu yerine)* şeyhin sevgisi ve heybeti yerleştirilir. Böylece kurbanlar, uyuşturucu yerine, bu kez şeyhe bağımlı hale gelirler. Ona kul köle olurlar. Onlara göre Şeyh "ermiş", yani (haşa!) Allah'ta erimiş, Allah Teâlâ da (haşa!) şeyhe vekalet vermiş ve onu kendi yerine tayin etmiştir. Bu husus onların bizzat kitaplarında tescillidir. Gayeleri Tasavvufun karşısında İslâm'ı ikinci plana düşürmek ve İslâm alimlerinin itibarını zedeleyerek Tarîkat şeyhlerini yüceltmektir. Bu amaçla, müritlerüstü elit tarafından desteklenen bazı tekkelere binlerce alkolik ve uyuşturucu bağımlıları götürülüp Hint kaynaklı çeşitli meditasyon ve şartlandırma yöntemleriyle alışkanlıklarından vazgeçirilmektedirler. Bu konudaki spekülatif başarılarını her münasebette örnek göstererek *"hangi âlim, kaç tane ahlak yoksunu ve sapkın insanın hidayetine vesile olmuş? Ama dalâlet içindeyken Efendi Hazretlerinin dergâhına gelip hidayet bulanların haddi hesabı yoktur!"* diye meydan okur, bu hilelerini savunmaya çalışırlar. Oysa bunların yaptığı irşad ve ıslah değil, tamamen propaganda ve psikolojik ikna çalışmalarının sonucudur. Bunu Fener Patriği de yapabilir, bir psikyatrist de yapabilir, bir mecusi rahibi de yapabilir. Bugün İslâm alimlerinin içine düştüğü perişanlık ve yalnızlık, bu odakların yoğun propagandalarının bir sonucudur.

Onlara verilecek cevap, esasen İslâm'ın parlak reçetelerinde mevcuttur.[374] Propaganda ve reklâm başka, Islah ve irşad da başka şeydir. Tarîkatlar propaganda ve reklam çarkları üzerinde varlıklarını sürdürürler. Bu örgütleri kullanan siyâsî liderler, sosyete ve istihbarat ajanları, Şeyh diye putlaştırılan şahısların etrafına binlerce zavallı ve bunalımlı figüranları toplayarak gözleri kalabalıklarla büyülemeye çalışırlar. İslâm ise âlemlere rehber olarak indirilmiş yüce Kur'ân'ın kuralları çerçevesinde hidayete çağırır. Tarîkatlarda beyinler yıkanarak alkol ve uyuşturucudan belki uzaklaştırılabilir, ancak şeytanın tehlikeli tuzaklarından olan tasavvuf batağında başka biçimde kirletilirler. İslâm'da ise kötü alışkanlıklar, sapkın inanç ve düşünceler Kur'ân'ın ve Sünnetin ışığında, ıslah ve irşadla giderilir. Türkiye'de İslâm'a ait irşad kurumları bulunmadığı için bu boşluğu Tarîkatlar doldurmuştur. Tarîkatlar bu boşluktan yararlanarak İslâm'ı tahrip etmek için "**Müslümanlık**" adı altındaki yapay dini daima kullanırlar. İslâm'ın yüce adını anmak yerine her fırsatta bu sahte adı bilhassa işleyip dururlar.

Madem ki Tarîkatçılar fırsat buldukça yukarıdaki hileli sorularla mu'minleri köşeye sıkıştırmaya, onları taciz etmeye çalışıyorlar, madem ki *"-Binlerce uyuşturucu bağımlısı, alkolik ve ahlâk yoksunu, Şeyh Efendi'nin dergâhında hidayet buluyor, bu kötü*

374. Bkz. en-Nahl/125

bir şey mi?" diye meydan okuyorlar, şimdi de bir mu'minin onlara yöneltebileceği şu sorulara cevap versinler:

1) Neden Şeyh Efendi Kürsüde, ya da TV. Ekranında insanların karşısına çıkmıyor? Kutsal püskülleri dökülür diye neden gizleniyor, sosyetenin, holdinglerin ve istihbarat ajanlarının toplum arasında yaydığı heybetini kaybeder diye neden hiç bir soruya bizzat cevap vermiyor? Etten duvarlar arasına gizlenerek mollalarına fetva verdiriyor da neden kendisi tenezzül edip insanları muhatap bile kabul etmiyor, büyük ihtimalle günahkâr ve cahil yaratıklar gözüyle baktığı insanlardan daima uzak duruyor? Bunlar Hz. Peygamber (s)'e mi yoksa Buda'ya mı benzemeye çalışıyorlar?

2) Şeyh efendi'nin emrindeki mollalar, kürsülerde ve TV. Ekranlarında, İslâm alimlerini *(rol icabı)* taklit ederek, her fırsatta namazdan, oruçdan, hacdan zekattan, ahlaktan, İslâm'dan, dinden ve imandan dem vururlar; bu şahıslar neden bir gün bu kürsü ve ekranlarda *"rabıta, cevşen, el almak, nefes tutmak, telaffuzsuz vird, huş derdem, nazar ber kadem, sefer der vatan, halvet der encümen, yad kerd, baz geşt, nigahdaşt, yaddaşt, vukûf-i adedi, vukuf-i zamani, vukuf-i kalbi, sikkei- tasdik-i gaybiyye, seyr-u sülûk, çile, tekke, postnişin, abdal, gavs, kutup, erenler, yediler, kırklar"* gibi İslâm'la hiç bir ilişkisi bulunmayan bir sürü acaip terim, ayin ve ibadet şekilleri hakkında bir tek kelime bile söyleme cesaretini gösteremezler? İslâm'da, toplumdan bilgiyi gizlemek diye bir kural mı var? Bu yabancı kavramları neden gizliyorlar, Tarîkat ayinleri eğer İslâm'a ait ibadetlerden ise neden çıkıp onları herkese öğretmiyorlar? Bütün bunlar, Tarîkatçıların İslâm'dan ne kadar uzak olduklarını ve İslâm'dan ne kadar korktuklarını kanıtlamıyor mu?

3) Ergenekoncular, Sabetaistler ve Kemalistler bile Filistin, Irak ve Afganistan'da işlenen cinayetlere karşı tepki gösterdiler; oysa Tarîkat şeyhlerine bağlı *(özellikle Irkçı Türk-Nakşbendî)* mollaları, şu sözleri milyonların yüzüne karşı söylemekten çekinmediler: ***"Araplar Osmanlıyı arkadan vurdu, bu onların cezasıdır, bu cezayı daha çok çekecekler!"***.

Bu temelsiz itham ve iddianın, kusulan bu kinin acaba meşru bir sebebi ve gerekçesi var mı? Bu yıkıcı sözlerle İslâm Ümmetinin ne kadar zarar gördüğünü hiç düşünebiliyorlar mı?

Bu sorulara, Tarîkatçıların mertçe cevap vermeleri, gerçekleri itiraf ederek tevbe etmeleri gerekir. Aksi halde daima töhmet altında kalacaklardır.

***

Râbıtanın Tarihi süreci Hakkında Kısa Bilgi

Râbıtanın Nakşbendîlik tarihindeki süreci, **Yakub-i Çarkhî** (öl.1447) ile başlar. Rabıta'yı sırf bir kavram olarak telâffuz eden ilk kişi budur.

"Şeyhin şeklini zihinde canlandırma" biçiminde râbıtayı ilk kez tanımlayan kişi ise **Tacuddîn b. Zekeriyya b. Sultan el-Hindî'dir**. (öl.1641).

Râbıtanın kurumlaşması yönünde önemli adımlar atan kişi ise **Halid Bağdadî'**dir. (1778-1826).

Sonuç olarak diyebiliriz ki râbıta kavramı ilk kez 1400'lerin başında telâffuz edildiğine göre bu inanışın Nakşbendîlik doktrinine girişinin geçmişi, *-bu gün itibariyle-* 600 yılı aşmamaktadır.

***

SON SÖZ

VII. Abbasî halîfesi **el-Me'mûn** tarafından mîlâdî IX. yüzyılın başlarında Kur'ân'ın **"mahluk"** yani yaratık olduğu yolunda ortaya bir tez atılarak İslâm dünyasında büyük bir fitne başlatıldı. Tarih okuyanlar, bu fitnenin sonucu olarak nice masum insanların katledildiğini ve ne değerli ilim adamlarının zindanlarda süründürüldüğünü bilirler.

Tarîkatçıların tıpkı râbıta konusunda yürüttükleri kanâat gibi, onların da felsefi birtakım yorumlarla ortaya attıkları bu görüş yüzünden yarım yüzyıl boyunca Müslimleri saptırmaya ve onları çiğneyip ezmeye çalışanlar nihâyet günün birinde yanlış bir yolda olduklarını fark edip yaptıklarına pişman olma asaletini gösterebildiler.

Bu pişmanlık ve dönüşün şöyle de ilginç bir hikâyesi vardır:

Ünlü hadis âlimlerinden **Ebu Davud**[375] ve **Neseî'**nin[376] de hocası olan **Ebu Abdirrahman Abdullah b. Muhammed el-Arzemî**,[377] zincire vurulmuş olarak zamanın halîfesi **el-Wâsık'u Billâh'**ın huzuruna çıkarılır. Dönemin âlimlerine yöneltilen o uğursuz sorunun aynısı son kez olarak O'na da yöneltilir:

-Kur'ân'ın **"yaratık"** olduğunu kabul ediyor musun?!

Can pazarında bu soru son fırsattır. Kurtulabilmek için bir kerecik "evet" demek yeter. Fakat ilim ve fazîlet numûnesi bu büyük insan, ne böyle davranabilecek bir kişiliğe sahiptir, ne de canı pahasına bile olsa Allah ile arasını bozmaya niyetlidir. Onun için hiç bir tereddüt ve korku belirtisi göstermeden gâyet rahat bir ruh haleti içinde zamanın halîfesinin yanında bulunan Devlet Başkadısı'na, evet ya da hayır demeden önce şu soruyu yöneltir:

-Söyler misiniz lütfen, **Hz. Peygamber** (s), bu mesele hakkında sizden daha bilgili değil miydi?

Baş kadı, beklenmedik bu zekice soru üzerine irkilerek:

-Elbette daha bilgiliydi, diye sinmiş bir edâ ile cevap verirken sonucu merakla beklemeye başlar.

---

375. (أبو داود سليمان بن الأشعث، سجستان (202هـ./817م.–البصرة 275هأ./889م.)
Ünlü Muhaddislerdendir. Kutub-i Sitte ‹den «سنن أبي داود» bu zata aittir.

376. (أبو عبد الرحمن أحمد بن شعيب، (نسا/خرسان 214هـ./830م.–فلسطين/رملة 303هـ./915م.)
Kutub-i Sitte ana başlığı altında bilinen güvenilir sünnet kaynaklarından biri de bu zata aittir. Derlediği hadisleri, önce "**Es-Sunen'ul-Kebîr**" adı altında topladı. Sonra sıhhat derecelerini gözden geçirerek bunları ayıkladı ve hadis alimleri arasında "**Es-Sunen'us-Sağîr**" diye bilinen "**El-Mujtenâ**" adı altındaki eserinde onları yeniden ortaya koydu.

377. Bkz. مسلم بن حجاج، الكنى والأسماء، 1/523. الجامعة الإسلامية المدينة المنورة-1984م.; جلال الدين عبد الرحمن السيوطي، تاريخ الخلفاء، ص/369.

Büyük âlim **Ebu Abdirrahman**, bu kez de şu soruyu yöneltir:

-Peki **Hz. Peygamber** (s), halkı kabul etmeye zorladığınız bu görüşe insanları davet etme imkanına sahip değil miydi?!

Bu son soru, Baş kadı ve hazır bulunan halîfe'nin kafalarına bir balyoz gibi iner. Karşılarında insanların, dillerini yuttuğu bu iki heybetli adam, susmak zorunda kalır ve zincire vurulmuş bu zatın karşısında dut yemiş bülbüle dönerler. O dakikadan sonra Muslimlerin tepesinde bulunan kara bulutlar artık dağılmaya başlar.

Şimdi hemen ifade etmek lazımdır ki böyle bir dönüş yapma asaletini göstermek için sıra râbıtacılara gelmiş bulunmaktadır. Zira onlar da çok iyi biliyorlar ki Allah Teâlâ'nın kesinlikle ve hiç bir surette affetmeyeceğini bildirdiği tek suç şirktir. Şeref-i İlâhiye'ye dokunan bu ağır suç hakkındaki kesin hükmünü bize şu ifadelerle bildirmiştir.

"Allah, kendisine ortak koşulmasını elbette bağışlamaz, bundan başkasını dilediğine bağışlar. Allah'a ortak koşan kişi ise kuşkusuz iftira etmiş *-bu yüzden de-* ***büyük bir günaha girmiş olur."*** [378]

Bunca gerçekleri ortaya koyduktan sonra geliniz:

"*Allah ve Peygamber sevgisinin bir uygulaması olarak râbıtayı, nasıl olur da şirk diye niteliyorsunuz!*" diyerek nefsinize, ya da uzun yıllar sizi şartlandıranlara yenik düşmeyiniz.

Çünkü râbıtanın, gerek kaynak itibariyle, gerek düşünce olarak, gerekse şekil ve uygulama bakımından İslâm'dan bir unsur olması şöyle dursun, bilakis İslâm'a ne kadar aykırı ve yabancı olduğu bütün çıplaklığıyla ortadadır. Bu konu Allah'ın lûtfu ve yardımıyla işbu kitapta yeterince açıklanmış ve belgelendirilmiş bulunmaktadır.

Şimdi ise, yukarıda anlatılan hadisede olduğu gibi Büyük âlim **Ebu Abdirrahman'**ın, IX. Abbasî halîfesi, **el-wâsıq** ve Baş kadısı'na yönelttiği sorunun aynısını sizlere yöneltiyoruz:

-Eğer İslâm'da râbıta diye bir şey olsaydı, **Hz. Peygamber** (s), ümmetinden bunu hiç gizler miydi!. Peygamberlerin sıfatlarından biri de **sıdk** ve **emânet** değil midir? Devleti yönetmekten ve orduları sevk ve komuta etmekten tutun da Misvak kullanmaya, *(yani dişleri fırçalamaya)* ve traş olmaya, hatta zevciyet yatağındaki ilişkiler gibi hayatın en mahrem ayrıntılarına varıncaya kadar hemen her konuda ümmetini bilgilendiren **Hz. Peygamber** (s), acaba bütün hayatında bir kez bile olsun, Nakşîlikteki râbıta gibi bir şeyden söz etmiş midir?!

378. Kur'ân-ı Kerîm: 4/48

Ayrıca, Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak ve **Hz. Peygamber** (s)'in izinde yürümek gibi bir gayret içinde olan insan acaba şu sorulara nasıl bir cevap bulabilecektir:

1. **Mâide Sûresi'**nin 35'inci ve **Tevbe Sûresi'**nin 119'uncu âyet-i kerîmelerinin neresinde, yani hangi kelimelerinde, râbıta emredilmektedir?

2. Abdest alarak, tenha bir yerde oturarak ya da kapalı bir alanda ise kapıyı kitleyerek, teverruk oturuşunun tersiyle oturarak, şeyhin şeklini belli bir zaman içinde zihinde canlandırarak mürîd tarafından uygulanan ve Nakşbendî Tarîkatında temel bir kural olan râbıta, Kur'ân-ı Kerîm'in neresinde, ya da **Hz. Peygamber** (s)'in hangi hadisinde geçmekte veya emredilmektedir?

3. "**Silsile-i Sâdât**" listesinde adları geçen insanların gerçekten Nakşbendî Tarîkatı adı altında bir taşkilat kurdukları bilimsel açıdan kanıtlanabilir mi?

Örneğin Nakşbendîlerce, tarîkatın birinci halkası sayılan **Hz. Ebubekr-i Sıddıyk**, gerçekten böyle bir tarîkatın başı olduğunu biliyor muydu? Bu konuda kesin bir kanıt var mıdır?

4. "**Silsile-i Sâdât**" listesinde adları geçenlerden ilk dördü *(**yani Hz. Ebubekr, Selmân-i Fârisî, Kasım b. Muhammed ve Ca'fer'us-Sâdık** -radiyallahu anhum- hazerâtı hariç)*, Nakşbendî rûhânileri arasında en az birinin, bozuk niyetli, cahil ya da ruhsal açıdan özürlü bulunmuş olabileceği ihtimali yok mudur? Eğer yoksa bu nasıl kanıtlanabilir?

5. Yoga meditasyonu ile râbıta, karşılaştırıldığı zaman, aralarında *(küçük farklarla)* çok büyük bir benzerlik bulunmaktadır. Acaba bu tamamen bir tesadüf müdür?

Çünkü, *(ancak XIX. yüzyılda bugünkü şeklini alan)* râbıtanın, Nakşbendîlik henüz **Hindistan'**a intikal etmeden önce bir kural olarak tarîkatta uygulandığını kanıtlayan hiç bir belge mevcut değildir.

6. İslâm Dini'nin değil temel konularında, en ufak ayrıntılarında bile *(Kur'ân'a ve Sünnet'e bağlı Mu'minler)* arasında Asr-ı Saadet'den günümüze kadar hiç bir uzlaşmazlık yokken, râbıtanın, XIX. yüzyılın başlarından beri tevhid ehlinin tepkisine hedef olması, bu düşüncenin yabancı olduğunu göstermiyor mu?

7. İyi niyetle de olsa her önüne gelen eğer İslâm'a bir şey ekleyecek olursa İslâm'ın da sonu diğer dinlerin sonuna benzemeyecek mi? Peki bunun sorumluluğu kime ait olacaktır?!

Nitekim **İsmâîlîlik, Nusayrîlik, Dürzülük** ve nihâyet **Kadyanîlik** ve **Bahâîlik** adları altındaki sapık dinler, bu yolu izleyerek İslâm'dan kopmadılar mı? Dolayısıyla

Nakşbendîlik de bu yolu izliyorsa, ***"Efendi Hazretleri öyle buyurdu!"*** diyerek her söylentiyi kabul etmek doğru olur mu?

"Ben, hamd olsun Müslümanım" diye ikrarda bulunmasına rağmen râbıtaya inanmış olan ve bu yüzden de çok ağır bir vebâlin altında bulunun her insan bu sorulara cevap bulmak durumundadır.

Mu'minlerin ise, herhangi bir nedenle bu duruma düşmüş insanlara ilişkin hayırlı temennileri ancak şu olabilir:

Yüce Rabbimizi, Peygamberimiz, Efendimiz **Hz. Muhammed Mustafa** (s)'yı ve mürşidlerimizi sevmenin bir gereği, bir kanıt ve nişanesi olarak **"râbıta"** denen **Hind** yogasından alınma batıl düşünceye inanmış kimselerin, bu durumdan Allah'ın lutfu ile kurtulmalarını ve onların da bize katılarak şu duada bulunmalarını içtenlikle diliyoruz:

"Ey Rabbimiz! Bizi doğru yola erdirmişken gönüllerimizi artık saptırma ve kendi tarafından bize bir rahmet bağışla. Gerçek şu ki Sen sınırsız bağışlayıcısın." [379]

Yüce Rabbimizin bu duamızı kabul edeceğini, Kitabında gösterdiği yoldan ve **Hz. Peygamber** (s)'in izinden yürümemizi kolaylaştıracağını elbette ki umuyoruz.

379. Kur'ân-ı Kerîm: 3/8

DİZİNLER

KAVRAMLAR, TERİMLER VE YER ADLARI DİZİNİ

M

N

S

Ş

W

Y

Z

KİŞİ ADLARI DİZİNİ

C

D

E

F

G

H

Ş

T

U

Ü

ARAPÇA KAYNAKLAR

ابراهيم الفصيح بن صبغة الله الحيدري، الصراط المستقيم، Hakikat Kitabevi, İstanbul.

إبراهيم الفصيح، المجد التالد في مناقب الشيخ خالد. Süleymaniye Kütüphânesi, İ. H. İzmirli Bölümü No. 1161

أبو البركات عبد الله بن أحمد بن محمد النسفي، مدارك التنزيل في حقائق التأويل (نفسير)، إسطنبول– 1979م.

أبو الحسن على بن أحمد الواحدي، أسباب الترول، بيروت – 1993م.

أبو السعود العمادي، إرشادُ العقل السليم إلى مزايا الكتاب الكريم، بيروت–بلا تاريخ.

أبو العباس شمس الدين أحمد بن محمد بن خلكان، وفيات الأعيان وأنباءُ أبناء الزمان، بيروت – 1978م.

أبو الفداء إسماعيل عماد الدين بن عمر بن كثير، تفسير القرآن العظيم، إسطنبول – 1984م.

أبو الفرج بن الجوزي عبد الرحمن بن أبي الحسن، تلبيس إبليس، مكتبة الشرق الجديد، بغداد بلا تاريخ.

أبو الفضل، جمال الدين ابن منظور محمد بن مكرم الأنصار ي، لسان العرب، القاهرة – 1989م.

أبو القاسم جار الله محمود بن عمر الزمخشري، الكشاف عن حقائق غوامض التنزيل، بيروت – 1947م.

أبو القاسم عبد الكريم بن هوازن، الرسالة القشيرية، الطبعة الثانية، القاهرة – 1959م.

أبو جعفر محمد بن جزيز الطبري، جامع البيان في تفسير القرآن، القاهرة – 1954م.

أبو زكريا أحمد بن إبراهيم إبن النحاس، مشارع الأشواق إلى مصارع العشاق في فضائل الجهاد، بيروت – 1990م.

أبو طاهر محمد بن يعقوب الفيروزآبادي، تنوير المقباس من تفسير بن عباس، إسطنبول – 1979م.

أبو عبد الله محمد بن ابراهيم بن عباد الفاسي، شرح الحكم العطائية، الطبعة الآولى، مؤسسة الإهرام القاهرة – 1998م.

أبو عبد الله محمد بن أحمد الأنصاري الأندلسي، الجامع لأحكام القرآن (المعروف بالتفسير القرطبي)، القاهرة – 1952م.

أحمد البقاعي، رسالة في آداب الطريقة النقشبندية، مصوَّر من مخطوط، 1249هـ.

أحمد بن عبد الحليم بن تيمية، التوسُّل والوسيلة، بيروت، بلا تاريخ.

أحمد بن عبد الحليم بن تيمية، الفرقان بين أولياء الرحمن وأولياء الشيطان، القاهرة، بلا تاريخ.

أحمد ضياء الدين الكموشخانوي، جامع الأصول، مكان الطباعة مجهول، 1276 هـ.

أسعد السمحراني، التصوّف منشؤه ومصطلحاته، بيروت– 1987م.

أسعد الصاحب، نور الهداية والعرفان، القاهرة – 1311م.

أنور الجندي، المؤامرة على الإسلام، القاهرة – 1978م.

تاج الدين بن زكريا الحنفي، آداب المشيخة والمريدين، İstanbul Üniversitesi Kütüphânesi, Nadir eserler Bölümü'nde 3650

تاج الدين بن زكريا الحنفي، الرسالة التاجية، Üniversite Kütüphânesi No. 3650

جلال الدين عبد الرحمن السيوطي، الإتقان في علون القرآن، الطبعة الرابعة، إسطنبول – 1978م.

حسين الدوسري، الرحمة الهابطة في تحقيق الرابطة، مطبوع بهامش (مكتوبات السرهندي من المجلد الأول (ص: 184 – 280 Fazilet Neşriyat, İstanbul.

حمد الله الداجوي، البصائر لمنكري التوسل بأهل المقابر، بشاور– 1965م.

خالد البغدادي، إصطلاحات الصوفيّة، Süleymaniye Kütüphânesi-Lala İsmail/699-5

خير الدين زيركلي، الأعلام، بيروت – 1995م.

داود بن محمد القَرْصي، شرح القصيدة النونية، Süleymaniye Kütüphânesi, Tahirağa Bölümü No.593/1

الدكتور إسماعيل العربي، معجم الفِرَق والمذاهب الإسلامية، الدار البيضاء – 1993م.

الدكتور عبد الله سلوم السامرائي، الغلو والفِرَقُ الغالية، الطبعة الثالثة، بغداد – 1988م.

سعيد سيدا الجزري، الضابطة في الرابطة، تاريخ ومكان الطباعة مجهولان.

سميح عاطف الزين، الصوفية في نظر الإسلام، دار الكتاب اللبناني، بيروت – 1985م.

السيد شريف الجرجاني، التعريفات، دار الكتب العلمية، بيروت– 1983م.

السيد محمد مرتضى الزبيدي، تاج العروس، القاهرة – 1307هـ.

شاه ولي الله الدهلوي، القول الجميل بي بيان سواء السبيل، قونيا (تركيا) – 2001م.

صديق بن حسن خان القنوجي البخاري، التاج المكلل، مكتبة دار السلام، الرياض – 1995م.

عباس العزاوي، مولانا خالد النقشبندي، بغداد – 1973م

عبد الرحمن دمشقية، النقشبندية، الرياض – 1984م.

عبد الرحمن عبد الخالق، الفكر الصوفي في ضوْء الكتاب والسنّة، الطبعة الثانية، بلا تاريخ، الكويت.

عبد القادر حبيب الله السندي، التصوف، مكتبة ابن القيّم، المدينة المنورة – 1990م.

عبد المجيد بن محمد الخاني، الحدائق الوردية في حقائق أجلاء النقشبندية، إسطنبول – 1308هـ.

عبد الوهاب الشعراني، الأنوار القدسية، Süleymaniye Kütüphânesi, İ. H. İzmirli Bölümü No. 1182

عبد الوهاب الشعراني، الطبقات الكبرى، القاهرة – 1954م.

علاء الدين بن محمد بن إبراهيم، لباب التأويل في معاني التنزيل (نفسير الخازن)، إسطنبول – 1979م.

عمر بن محمد بن عبد الله السهروردب، عوارف المعارف، القاهرة– بلا تاريخ.

فخر الدين محمد بن عمر الرازي، مفاتيح الغيب (التفسير الكبير)، المطبعة البهية، القاهرة – 1357هـ.
فريد الدين آيدن، الطريقة النقشبندية بين ماضيها وحاضرها، إسطنبول – 1987م.
فريد الدين آيدن، موقف بن عابدين من الصوفية والتصوّف، إسطنبول – 1989م
محمد أمين السويدي، دفع الظلوم عن الوقوع في عرض هذا المظلوم، Süleymaniye Kütüphânesi Es'ad Ef. Böl. No. 1404
محمد أمين الكردي الأربلي، تنوير القلوب في معاملة علام الغيوب، دار الطباعة مجهولة، القاهرة 1384هـ.
محمد بن سليمان البغدادي، الحديقة الندية في الطريقة النقشبندية، Hakikat Kitabevi, İstanbul-1992
محمد بن عبد الله الخاني، البهجة السنية في آداب الطريقة العلية الخالدية، القاهرة – 1319م.
محمد بن محمد الغزالي، إحياء علوم الدين، دار الكتاب الإسلامي، حلب – 1998م.
محمد زاهد الكوثري، ارغام المريد، المكتبة الأزهرية للتراث، القاهرة – 2000م.
محمد عبد الهادي المصري، أهل السنة والجماعة، الرياض – 1988م.
محمد على بن علي التهانوي، كشاف إصطلاحات الفنون، إسطنبول – 1984م.
محمد مطيع الحافظ– نزار أباظة، علماء دمشق وأعيانها في القرن الثالث عشر الهجري، مجلد 1/298-335 Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi
مصطفى أبو يوسف، غوث العباد ببيان الرشاد، Hakikat Kitabevi, İstanbul-1989
مصطفى بن عبد الله المعروف بالحاجي خليفة –كاتب تشلبي، كشف الظنون عن أسماء الكتب والفنون، دار إحياء التراث العربي، بيروت– 1945م
المعجم العربي الأساسي، المنظمة العربية للتربية والثقافة والعلوم، تونس – 1989م.
ناصر الدين أبو سعيد عبد الله بن عمر البيضاوي، أنوار التنزيل وأسرار التأويل (نفسير)، إسطنبول – 1979م.
ناصر عبد الكريم العقل، مباحث في عقيدة أهل السنة والجماعة وموقف الحركات الإسلامية المعاصرة منها، دار الوطن للنشر، الرياض – 1412هـ.
نعمان بن محمود الآلوسي، الآيات البينات في عدم سماع الأموات، الطبعة الرابعة، المكتب الإسلامي، بيروت – 1405هـ.
يوسف بن إسماعيل النبهاني، جامع كرامات الآولياء، بلا تاريخ
Markaz-e-Ahl-e-Sunnat-Barkat-Raza, İndia

***

ARAPÇA DIŞINDAKİ DİLLERDEN KAYNAKLAR

Abdülaziz Bayındır:
Bir Şeyh İle Görüşme
(Basılmamış bir çalışma) İstanbul-1995

Abdulhakîm Arvâsî:
Râbıta-i Şerîfe Risâlesi (Sadeleştiren, N. F. Kısakürek) Beyazıt Devlet Kütüphânesi No. 243435

Abdulhakîm Arvâsî:
Er-Riyâd'ut-Tasavvufiyye; İstanbul- H. 1341

A. Faruk M.:
Şah-ı Nakşbend; İstanbul-1970

Ahmed Yaşar Ocak:
Menâkıbnâmeler; Ankara-1992

Ali b. Hüseyn el-Vâiz el-Kâşifî el-Beyhaqıy:
Raşahât; Sarıgez-Taş baskı H. 1291

Ali Behcet b. Ebibekr b. el-Hasan:
Risâli-i Ubeydiyye-i Nakşbendiyye H. 1320
Üniversite Kütüphânesi No. 77258

Ali Kadri
Risâle-i Bahâiyye;
Tarîkat-ı Nakşbendiyye Prensipleri

Ali Nailî (Manisalı):
Risâle-i Meşgûliyet Süleymaniye Kütüphânesi
İ. H. İzmirli; Böl. No. 1266

Ayetullah Mukârim Şirâzî
başkanlığında bir heyet:
Tefsîr-i Numûne; Tahran-1369 (İran Takvimi)

El-Hac Muhammed Fevzi:
Ayn'ul-Haqıyqa Fi Râbita'tit-Tarîqa
Tarihsiz-Raşahât'ın kenarı S. 489-518

Ferit Kam:
Vahdet-i Vücûd (Sadeleştiren, Ethem Cebecioğlu)
Ankara-1994

Feyzullah Muhammed b. Yusuf
El-Fetâwâ's-Sûfiyye
İst. Müftülüğü Kütüphânesi No. 340.

Fuat Köprülü (Ord. Prof. Dr.)
Türk Edebiyâtında İlk Mutasavvıflar
Ankara-1993 (8. Baskı)

Gelenekçi Nakşbendîlerden bir grup:
Ruh'ul-Furkan, C. 2/63-93; İstanbul-1992

Hâlid Bağdâdî:
Risâle'tur-Râbita (Bazı nüshalarda: Risâle'tun Fi Tahqıyq'ir-Râbıta olarak geçer.) Esas aldığımız nüshalar şunlardır:
1) Raşahât kenarı S. 221-232
2) Ulemâ'u Demashq wa A'yânuha Fi'l-Qarn'it-Thâlith Ashar el-Hijrî (C.1/313-318)

Hâlid Bağdâdî:
Farsça divan (1217 beyit)
Süleymaniye Kütüphânesi Es'ad Ef. Böl. No.3700

Halid bağdadi:
Risâle-i Hâlidiyye (Bazı kayıtlarda bu kitapçık, Risâle-I Râbıta diye yanlış isimlendirilmiştir. Birçok nüshaları vardır) Esas aldığımız nüshayı Çeviren, El-Hac Şerif Ahmed bin Ali'dir.
Süleymaniye Kütüphânesi,
Düğümlübaba böl No. 278

Hasan Özlem (Derleyen: Nahit sertdemir):
Arifler Gül bahçesi; İzmir-1993

Hüseyn Hilmi Işık
Tam İlmihâl
Hakikat yy. İstanbul-1999.

İbrahim Sarmış (Prof. Dr.):
Teorik ve Pratik AçıdanTasavvuf ve İslâm, İstanbul-1995

İrfan Gündüz:
Tasavvufî Bir Terim Olarak Râbıta
(Basılmamış bir çalışma)

J. Tandrio B. Real:
The Yoga (El-Yoga)
Arapça'ya Çeviren, İlyas Eyyûb Beyrut-1988

Kasım kufralı:
Nakşbendîliğin Kuruluş ve yayılışı
Türkiyat Enstitüsü No.337

Lûtfî:
Tarih-i Lûtfî
Süleymaniye Kütüphânesi, Hacı Mahmud Ef.
Bl. 4755

Mehmed Akif Ersoy
Safahat; İstanbul-1963

Mehmed Es'ad (Erbilli):
Risâle-i Es'adiyye
Üniversite Kütüphânesi No. 438/13

Mehmed Raîf:
Meqâsıd'ut-Tâlibiyn
İstanbul'da bir yayınevi tarafından basılan nüshası

Mehmed Zâhid Kotku:
Tasavvufî Ahlâk; İstanbul-1981

Muhammed Tahir (Bursalı):
Osmanlı Müellifleri
İstanbul- Matbaa-yi Amire - H. 1333

Nu'manoğlu Kâtip Mustafa Fevzî:
İsbât'ul-Mesâlik Fi Râbita'tis-Sâlik,
Nerede basıldığı meçhul-H. 1324
Nuruddîn Ahmed b. Mahmud es-Sâbûnî:
El-Bidâye'tu Fi Usûl'id-Dîn; Lâleli Kütüphânesi No.2271 Matbaa-i Âmire, İstanbul- 1333

Ömer Ziyâüddin Dağıstanî:
El-Fetâva'l-Ömeriyye
Sadeleştirenler: İrfan Gündüz -Yakup Çiçek

Selçuk Eraydın (Dr.)
Tasavvuf ve Tarîkatlar; İstanbul-1994

Sir James Bolevard:
Meditasyon, Çeviren, Şebnem Gürpınar
İstanbul-1993

Şerif Mardin:
Türkiye Tarihinde Nakşbendî Tarîkatı
(Çağdaş Türkiye'de İslâm adlı bir kitapta, 24 sayfalık bir yazı)

Şeyh Safvet:
Tasavvufun Zaferleri Nerede basıldığı meçhul- H. 1343

Yaşar Nuri Öztürk
Kurân-ı Kerîm ve Sünnete Göre Tasavvuf
İstanbul-1989

Zekeriya Kitapçı (Prof Dr.)
Ortaasya'da İslâmiyetin Yayılışı ve Türkler
Konya-1994 (3. Baskı)

Ahmed el-Fârûqıy es-Serhindî:
Mektubat (Mektup No. 187)

TARÎKATTA

RÂBITA

VE

NAKŞBENDÎLİK

Feriduddin AYDIN

İslam tarihinin perişanlık dönemlerinde bazı kişi ve odaklar tarafından, şirk ve cahiliye devrinden kalma alışkanlıklar ile birçok sapkın inanış ve ibadet şekilleri değişik kılıklar içinde günümüze kadar sürdürülmüştür.

İslam'a bulaştırılan eski dinlerin ibadet biçimlerini sevimli göstermek amacıyla Müslüman kitleyi ürkütmemek için daima mistik tapınma yöntemleri tercih edilmiştir. Nakşbendîlikteki egzotik "Rabıta" ve "Khatm-i Khuwacegan" ritüelleri bunun çarpıcı örnekleridir.

Ancak bu konuda harcanan olağanüstü çabalara rağmen -alet olarak kullanılan eğitimsiz ve bunalımlı bir zümre dışında- kimse bu akım ile pek ilgilenemeyecektir. Çünkü, Türkiye'de yaşanmakta olan din ve düşünce anarşisi ortamında çözülmüş bulunan toplumun parçalarından her grup, bugün kendi derdiyle meşguldür. Dolayısıyla yalnızca ruh sağlığından yoksun bir azınlık ancak bu mistik hareketin propagandalarından etkilenebilir.

Kalpleri iman nuruyla aydınlanmış tevhid ehli ise bu akımın gayretleri karşısında Allah'ın yardımı ile savrulmayacak, Allah'ın kitabına ve Rasûlullah (s.)'ın sünnetine bağlı kalacak zühd ve takva ile rabbani duruşunu daima koruyacaktır.

teuhid BASIM VE YAYIN

TARÎKATTA RÂBITA VE NAKŞBENDÎLİK

FERİDUDDİN AYDIN

KİTAP NO	BASKI
22	4

ISBN 978-605-67724-1-2

9 786056 772412

tevhidsiparis.com